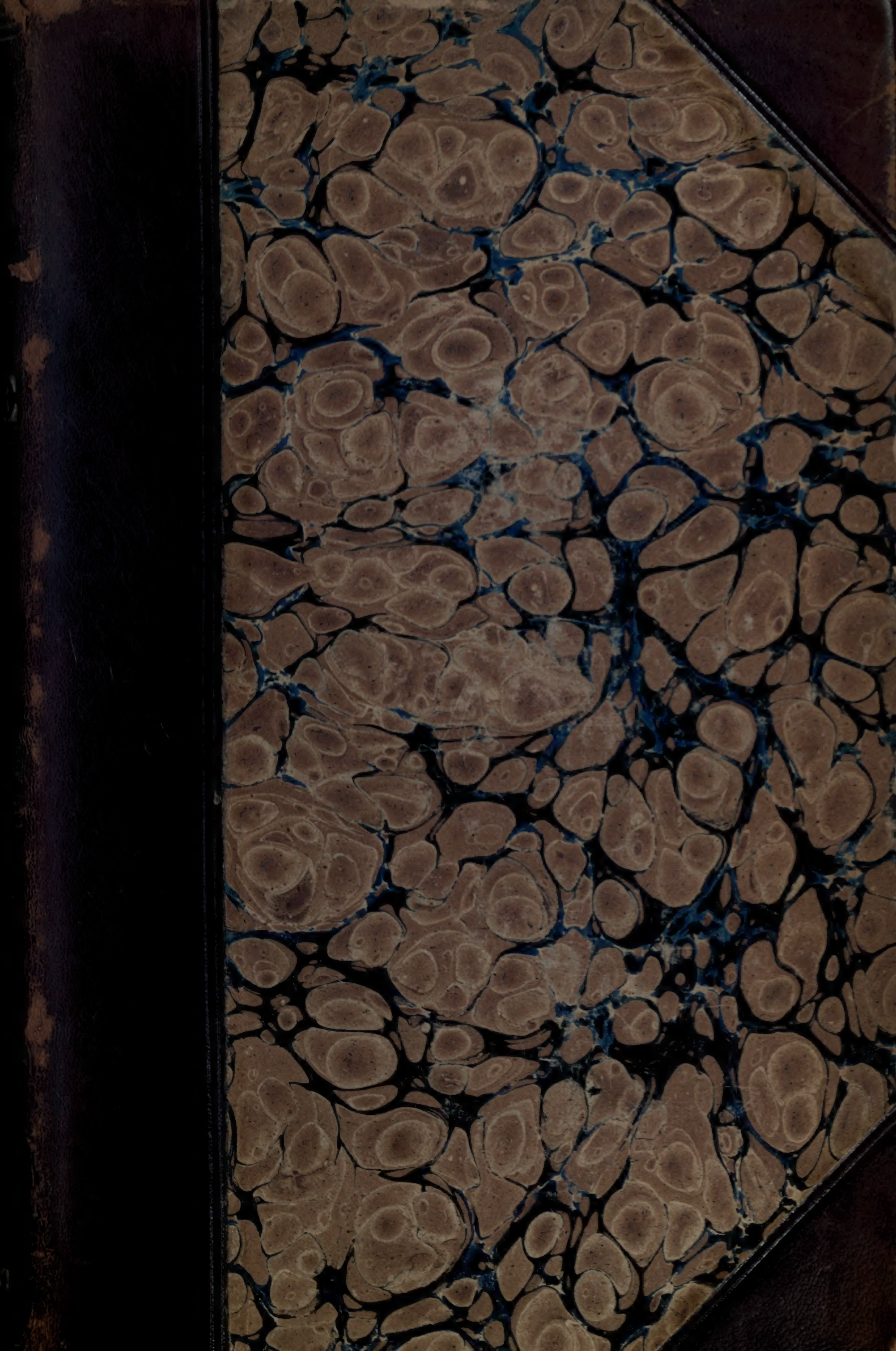
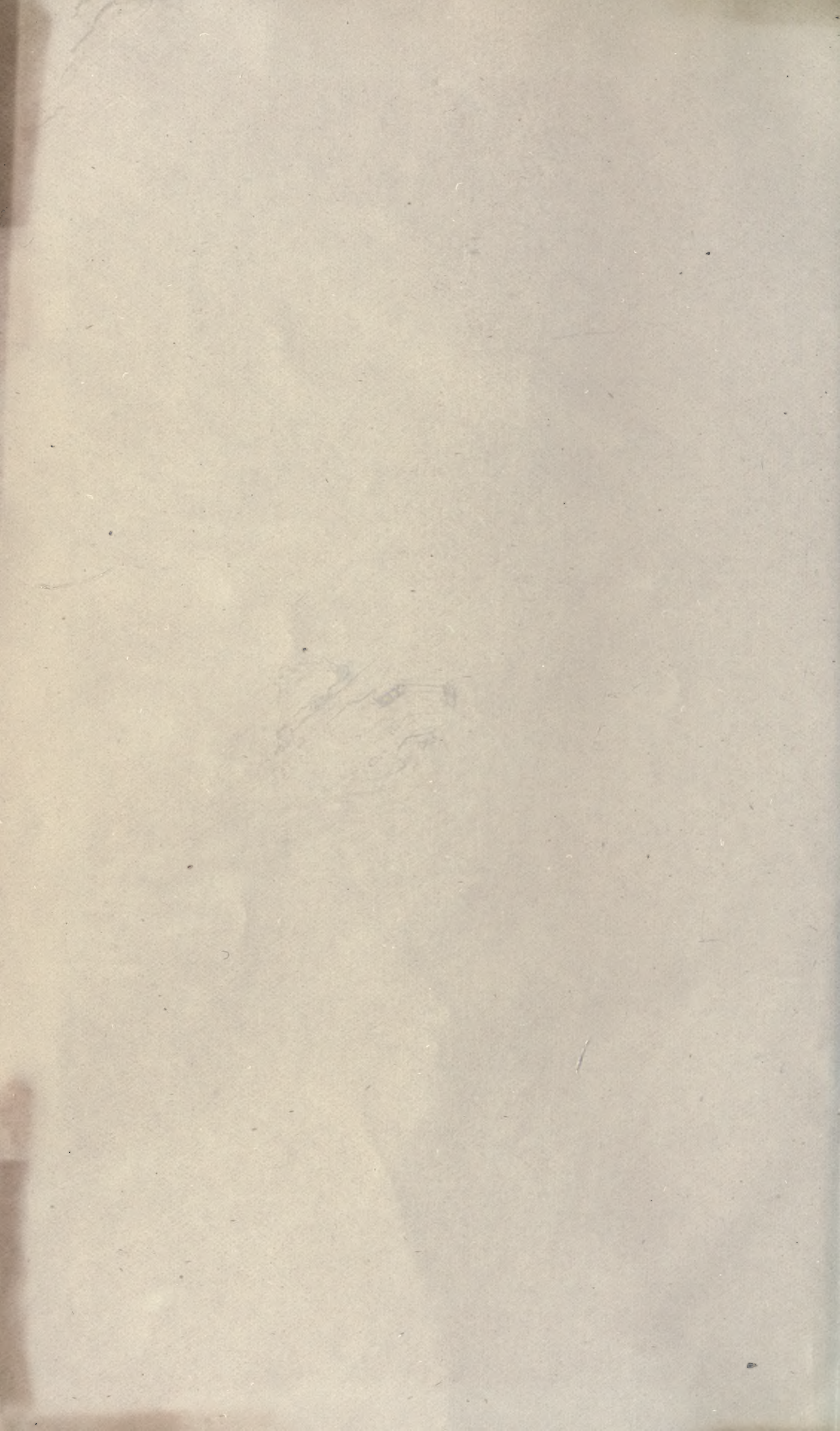

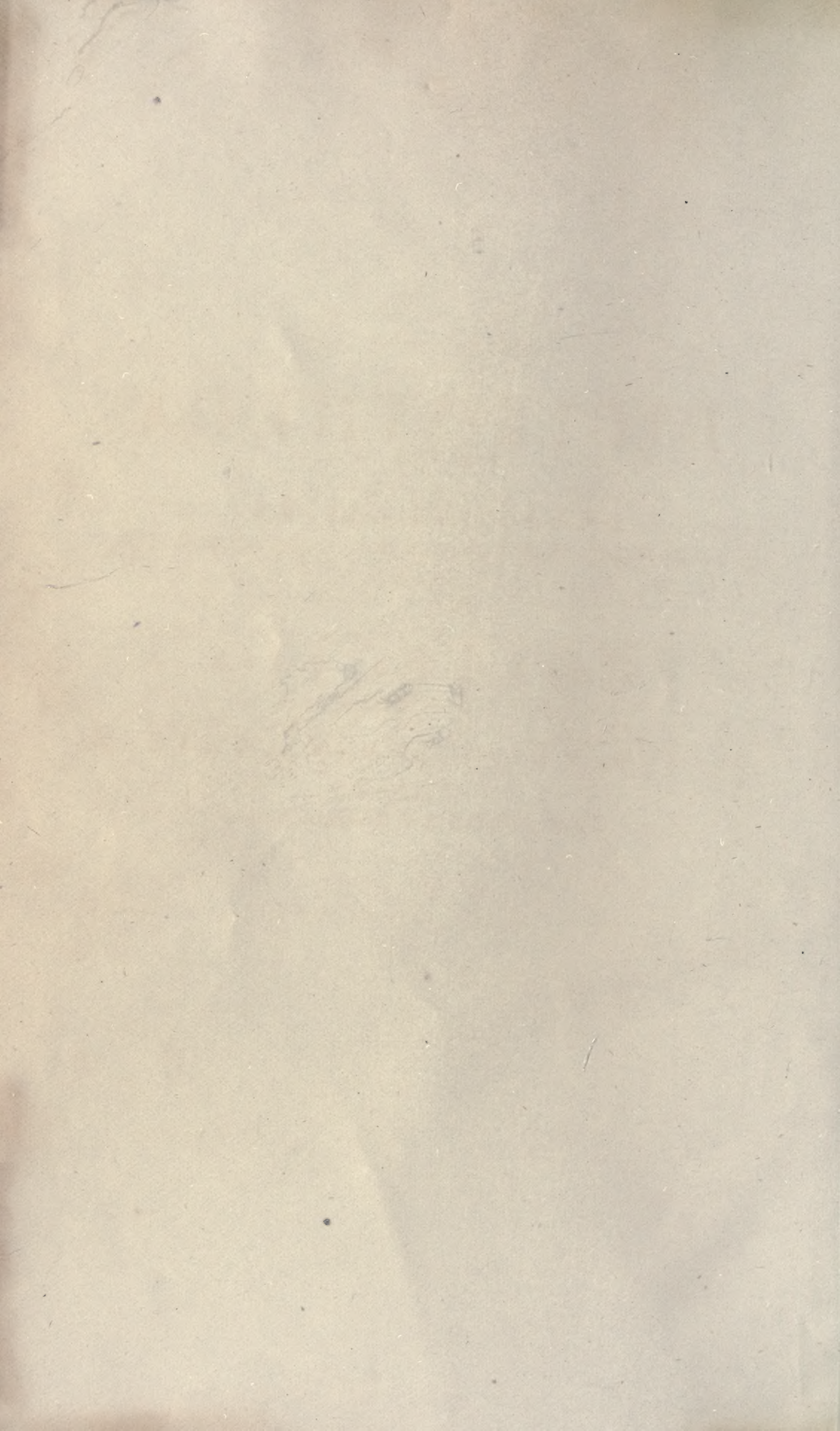
BIBLIOTHECA

CLASSICA LATINA

COLLECTIO

AUCTORUM CLASSICORUM LATINORUM

CUM NOTIS ET INDICIBUS

BIBLIOTHECA

CLASSICA LATINA

SIVE

COLLECTIO

AUCTORUM CLASSICORUM LATINORUM

CUM NOTIS ET INDICIBUS

On souscrit, à Paris,

Chez N. E. LEMAIRE, Éditeur, boulevard Italien, n°. 22, en face des Bains Chinois.

BARROIS l'aîné, Libraire, rue de Seine, n°. 10, Fbg. St.-Germ.

DEBURE frères, Libraires du Roi, rue Serpente, n°. 7.

P. DIDOT l'aîné, Imprimeur du Roi, rue du Pont de Lodi, n°. 6.

F. DIDOT, Imprimeur du Roi et de l'Institut, rue Jacob, n°. 24.

DONDEY-DUPRÉ, Imprimeur-Libraire, rue St.-Louis, n°. 46, au Marais; et rue Neuve Saint-Marc, n°. 10.

TREUTTEL et WURTZ, Libraires, rue de Bourbon, n°. 17.

Aug. RENOUARD, Libraire, rue Saint-André-des-Arcs, n°. 55.

BOSSANGE père, Libraire, rue de Richelieu, n°. 60.

BRUNOT-LABBE, Libraire, quai des Augustins, n°. 33.

ARTHUS-BERTRAND, Libraire, rue Hautefeuille, n°. 23.

Al. EYMERY, Libraire, rue Mazarine, n°. 30.

MONGIE aîné, Libraire, boulevard Poissonnière, n°. 18.

H. VERDIÈRE, Libraire, quai des Augustins, n°. 25.

N. PICHARD, Libraire, quai Conti, n°. 5.

Et chez tous les Libraires de France et des pays étrangers.

PUBLII OVIDII NASONIS

QUÆ EXTANT

OMNIA OPERA

EXCUDEBANT AUG.-FR. DONDEY-DUPRÉ, PATER,

ET PROSPER DONDEY-DUPRÉ, FILIUS.

PUBLIUS
OVIDIUS NASO

EX RECENSIONE
HEINSIO-BURMANNIANA

CUM
VARIIS LECTIONIBUS CODICUM PARISINORUM

CUI NOVAS ADDIDIT NOTAS

NICOL. ELIG. LEMAIRE

IN REGIA GALLIARUM UNIVERSITATE ET IN ACADEMIA PARISIENSI POESEOS LATINÆ PROFESSOR

VOLUMEN SEPTIMUM

PARISIIS

COLLIGEBAT NICOLAUS ELIGIUS LEMAIRE

POESEOS LATINÆ PROFESSOR

MDCCCXXII

PUBLII OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBRI QUINQUE

ET

EPISTOLARUM EX PONTO

LIBRI QUATUOR.

PUBLII OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER PRIMUS.

ELEGIA PRIMA.

ARGUMENTUM.

Per prosopopeiam exsul et infelix poeta librum suum admonet, ut e Scythia ad urbem profecturus, eo habitu accedat, quo exsules utuntur: mandatque, quod velit responderi sciscitantibus, quid ipse agat. Docet simul, quomodo se excuset, si forte carmina hæc visa fuerint ejus ingenio minora: postremo jubet, ut Palatium evitet, unde fulmen emissum in se fuisse commemorat.

PARVE, nec invideo, sine me, liber, ibis in urbem;
Hei mihi! quo domino non licet ire tuo.

N. B. Quæ nullius nomine subscribuntur, notas concinnavit, vel fecit Editor, N. E. LEMAIRE.

Horum librorum exemplaria etsi præsto fuere non pauca, nullum tamen inter illa, quod multum senii, aut vetustatis præ se ferret, præter Vaticanum unum et Hamburgense: cum Vaticano Politiani schedæ, ut plurimum, conspirant; quamquam ne illi quidem codices ad ætatem sexcentorum annorum adsurgant: reliqui recentioris sunt notæ, qui suo loco designabuntur: eos inter Combii codex Venetus, et unus Palatinus palmam facile ferunt. HEINS. — *Tristium*, quia a tristi atque exsule poeta conscripti; materiamque habent tristem: neque hi ab illis, quos de Ponto, a loco, appellavit, quidquam differunt, nisi quod in his amicorum præfixit nomina, et in illis Tristibus non præposuit.

1. *Parve liber.* Vel solam hanc elegiam, vel certe totum opus de Tristibus, aut, quod magis placet Ciofano, Pontano et aliis, primum librum intellige. — *Nec invideo*, vel, non obsisto, non veto: vel potius, non doleo quod sis exiguus, quia non eris invidiæ.

2. *Quo:* alii *quod*, vel *quum*.

Vade, sed incultus, qualem decet exsulis esse;
Infelix, habitum temporis hujus habe.
Nec te purpureo velent vaccinia fuco;
Non est conveniens luctibus ille color.
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur;
Candida nec nigra cornua fronte geras.
Felices ornent hæc instrumenta libellos:

3. *Qualem decet exsulis esse.* Exsules enim in squalore erant.

4. *Hujus temporis;* quo, non sine luctu maximo, Tomis, longissime a patria, vitam suam Naso trahebat.

5. *Nec te purpureo.* Nec purpureo amictu induaris. *Vaccinia.* Vaccinia violas esse purpurei coloris, Servius scribit. Plinius vero scribit fruticem esse in Gallia purpureum, idoneum ad tingendum; vide hanc vocem in indice plantarum Virgilii; edit. nost. ad extremitatem vol. VIII. *Purpureo succo. Fuco* Polit. Hamburg. Vatic. et alii octo aut novem ex castigatioribus: recte; absonum enim prorsus istum *velare succo.* Sequenti hexametro *charta notentur* pro *notetur* venuste Rottendorph. liber: in uno Mediceo pro diversa lectione *ligetur:* forte pro *linatur.* Horatius, de Arte poetica, vs. 332: *speramus carmina fingi Posse linenda cedro.* — *Illini* quoque *minio* habes apud Plinium, lib. XXIII, c. 7: « Enumerat actores Verrius, quibus credere sit necesse, Jovis ipsius simulacri faciem diebus festis minio illini solitam triumphantiaque corpora. » *Perunctum cedro libellum* dixit Mart.

7. *Nec titulus minio.* Inscriptiones et tituli elegantiæ causa fiebant rubrica, hoc est, minio, aut cinnabari. Gall. *Vermillon.* P. *Nec cedro charta notetur.* Cedrus arbor est, quæ cariem et vetustatem non sentit. MER. Succo, aut oleo cedrino linebantur chartæ, diuturnitatis, et conservationis a carie, et odoris ergo. Plin. lib. XVI, cap. 29.

8. *Candida cornua. Cornua* appellat superiorem et inferiorem chartæ partem: *frontem* vero nigram, ipsam paginam. MER.—Scribebant antiqui in altera tantum paginarum facie, perpetuo ductu, ad extremum usque folium: in quo firmitudinis gratia cylindrum, seu bacillum teretem, cedrinum vel eburneum agglutinabant, secundum latitudinem membranæ præcisæ, eumdemque nominabant umbilicum; quod sicut umbilicus in medio ventre, sic ille libro jam circumvoluto medius esset. Hujus bacilli capita, superne et inferne eminentia, argento, auro, aut ebore ornatus causa præmuniebant; et hæc *cornua* dicebant. Postea paginas instar spiræ convolutas complicabant, indeque *volumen* nominabant, a volvendo. PONT.—Vide et Paul. Manut. in Epist. Fam. VII, lib. III, qui dicit, extremas partes, extra volumen eminentes, ob cornuum similitudinem, *cornua* vocari: quibus et ornamentum aliquod addi solitum. Dicit ergo Ovidius libro suo: Ne geras candida cornua, quæ indicia sunt fortunæ lætioris; sed atrata. C.

9. *Hæc instrumenta.* Hæc ornamenta prædicta, quæ feliciorem auctoris statum indicant.

Fortunæ memorem te decet esse meæ.
Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes,
Hirsutus passis ut videare comis.
Neve liturarum pudeat : qui viderit illas,
De lacrymis factas sentiet esse meis.
Vade, liber, verbisque meis loca grata saluta :
Contingam certe quo licet illa pede.
Si quis, ut in populo, nostri non immemor illic,
Si quis, qui, quid agam, forte requirat, erit;
Vivere me dices, salvum tamen esse negabis :
Id quoque, quod vivam, munus habere Dei.
Atque ita te cautus quærenti plura legendum,

11. *Geminæ.* Utramque chartæ planitiem intelligit, puta exteriorem, et interiorem : quæ ambæ prius pumice radebantur, tum ob elegantiam, tum ne asperitas calamum offenderet ac retardaret; sic et Martial. III, 11, 7, librum suum adloquens ait : « Cedro nunc licet ambules perunctus, Et frontis gemino decens honore, Pictis luxurieris umbilicis, Et te purpura delicata velet, Et cocco rubeat superbus index. » — *Fragili pumice.* Erant autem pumices in usu poliendorum librorum gratia : laudatissimi sunt in Melo, Scyro, et Æoliis insulis : probatio in candore, et in minimo pondere, et ut quam maxime spongiosi atque aridi sint, ac teri faciles; unde Ovidius non immerito, *fragilem* appellavit.

12. *Sparsis comis. Passis* editiones antiquæ, et interscriptos codices multi : probe : nihil frequentius occurrit apud Nasonem. Hafniensis *comas* pro diversa lectione; ut usitato græcismo videatur reponendum : « Hirsutus passas ut videare comas. » Mox etiam *sentiet* meliores. HEINS.

13. *Liturarum.* Macularum. Ovid. Her. III, 3 : « Quascumque adspicies, lacrymæ fecere lituras. »

17. *Si quis, ut in populo, nostri* etc. Multi *immemor exstat:* duo cum prima editione *illi.* Scribe *illic : requirat* etiam castigatiores : pro *Si quis* posteriori versu, quæ repetitio inconcinna est, si quid video, *Civis* rectius reponatur, utcumque membranis omnibus invitis : « Si quis, ut in populo, nostri non immemor illic Civis, qui, quid agam, forte requirat, erit. » HEINS.

20. *Dei.* Augusti Cæsaris : nam eo usque processit ars assentatoria, vel potius politica, ut eum, quem noluerant regem accipere, Deum fecerint.

21-22. *Teque ita tu tacitus.* Scripti *Atque ita tu*, vel *te :* codex Barberin. præterea, qui inter meliores est, *cautus* agnoscit; de quo mox videbimus : *tacitus* enim dici vix potest, quem loquentem inducit; et eadem vox paulo post iteratur minus concinne. HEINS.—*Atque ita tu tacitus.* Ut ordo : atque ita tacitus quærenti plura, te legendum dabis : ne forte loquare ea, quæ non est opus loqui.

Ne, quæ non opus est, forte loquare, dabis.'
Protinus admonitus repetet mea crimina lector;
Et peragar populi publicus ore reus.
Neu, cave, defendas, quamvis mordebere dictis :
Causa patrocinio non bona pejor erit.
Invenies aliquem, qui me suspiret ademtum,
Carmina nec siccis perlegat ista genis;
Et tacitus secum, ne quis malus audiat, optet,
Sit mea, lenito Cæsare, pœna minor.
Nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ille, precamur,
Placatos misero qui volet esse Deos :
Quæque volet, rata sint; ablataque principis ira
Sedibus in patriis det mihi posse mori.

Innuit autem tres de Arte amandi libros. — *Ne, quæ non opus est, forte loquare, dabis. Cave* veteres nostri; et plerique *quod* pro *quæ :* primæ editiones, *Ne quod opus non est.* Puto: « Atque ita te cautus quærenti plura legendum, Ne, quod non sit opus, forte loquare, dato. » HEINS. — Ego putem *tacitus* esse retinendum; nam etsi loquentem induceret poeta librum, recte tamen *tacitus* dici potest, quum illa vox sæpe notet sine arbitris, sine teste. Dicit, si plura quis quærat, tu tacebis, sed dabis te legendum, ne forte loquaris, quod opus non est, id est, quod nocere posset tibi et mihi, domino tuo.

23. *Mea carmina.* Meos libros amatorios: sed legimus cum Oberl. *mea crimina :* scripsisse amatoria, et nescio quid vidisse, duo sunt Nasonis peccata.

24. *Et peragar pluribus ... reus.* Et non tantum a Cæsare, sed etiam ab omnibus condemnabor. *Agere* enim *reum*, est reum accusare, reum facere, inter reos referre.—*Publicus.* Ut qui in rempublic. commiserim: male *pluribus.*

26. *Causa patrocinio non bona major erit. Pejor* sex scripti argute : et paulo ante *Neu, cave, defendas* scribendum pro *Tu :* quidam enim veterum *Me :* alii *Te.* HEINS.

29. *Malus*, qui continuo, quasi officii ergo, audita ad imperatorem deferat.

30. *Pœna levis. Minor* quinque veteres : ut lib. III, El. VI, 24 : *Mutatoque minor sit mea pœna loco.*

31. *Ne sit miser ipse. Ille* scripti : et *misero* pro *miseris* in versu proximo.

33. *Quæque volet; rata sint.* Malim *Quæ vovet; o rata sint*, vel, *ah! rata sint. Ablata ira* immerito offendit Ciofanum, ut parum latine dictum; nam *auferre iram* elegans non minus est, quam *auferre jurgium* apud Plautum, et apud Virgilium *metum auferre.* Posset tamen et *sublata ira* legi, vel *sedata*, vel denique *pacata*, quum *placata* sit in nonnullis, quod in superiori versu præcesserat.

Ut perages mandata, liber, culpabere forsan,
  Ingeniique minor laude ferere mei.
Judicis officium est, ut res, ita tempora rerum
  Quærere : quæsito tempore tutus eris.
Carmina proveniunt animo deducta sereno :
  Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis et otia quærunt :
  Me mare, me venti, me fera jactat hyems.
Carminibus metus omnis abest : ego perditus ensem
  Hæsurum jugulo jam puto jamque meo.
Hæc quoque, quod facio, judex mirabitur æquus,
  Scriptaque cum venia qualiacumque leget.
Da mihi Mæoniden, et tot circumspice casus;

35. Scribendum *Ut perages mandata, liber :* dum perages. Vulgati et scripti *peragas ;* sed non tam penetrato sensu.

37. *Ut res.* Rem hic appellat negotium in cujus quæstione quæritur locus, tempus, modus, occasio. *Ita tempora.* Tempus hic est, opportunitas. Mer. — *Judicis officium.* Digressio, qua sua carmina, quæ nulla animi tranquillitate nulloque satis commodo loco scripta esse ait, excusat. Ciof.

39. *Deducta.* Translatio a lana, quæ in tenuitatem deducitur.

40. *Nubila sunt subitis tempora nostra malis.* Immo *pectora ;* quicquid libri veteres dissentiunt : *nubem animo removit* inf. Eleg. III, 13 : familiaris est supinis librariis hic error : sic infra Eleg. VIII, vers. 39, hoc libro, *pectora serena,* ubi *tempora* hactenus legebatur : *animum serenum* dixerat superiori versu. Heins. — *Tempora nostra ;* quod prætulimus, tristia : sic Cicero multum sæpe isto vocabulo utitur : dicit etiam, *Valere temporibus ;* quum nempe ex alterius incommodo sua quis capit commoda. *In turbido enim minus perspicue adparet, quid rerum agatur.*

42. *Me fera jactat hyems.* Erat enim in Scythica regione poeta, quæ magnis frigoribus vexatur ; vel ut Ciof. vult, per *hyemem,* asperam tempestatem intelligit ; quia credit hunc librum in itinere scriptum.

43. *Abest ;* abesse debet ; namque alio distracta cura minime illa nequit expendere quæ ad legitimos versus requiruntur.

44. *Ensem ;* vel ab inimicis exsulem persequentibus, vel a Scythis, qui maxime barbari metum injiciunt.

45. *Hæc quoque quæ facio. Hoc quoque quod facio* vetustiores. Lege, *Hæc quoque, quod facio.* Heins. — *Judex mirabitur.* Æquus rerum æstimator meliores versus a me non requiret ; immo mirabitur, tali tempore, tam bonos a me scriptos. Pont.

47. *Da mihi Mæoniden.* Fac me Homero parem. Bersman. — *Et tot circumspice casus.* Nil mutant libri

Ingenium tantis excidet omne malis.
Denique securus famæ, liber, ire memento;
Nec tibi sit lecto displicuisse pudor:
Non ita se nobis præbet fortuna secundam,
Ut tibi sit ratio laudis habenda tuæ.
Donec eram sospes, tituli tangebar amore,
Quærendique mihi nominis ardor erat.
Carmina nunc si non studiumque, quod obfuit, odi,
Sit satis: ingenio sic fuga parta meo.
I tamen, i, pro me tu, cui licet, adspice Romam:
Dî facerent, possem nunc meus esse liber!
Nec te, quod venias magnam peregrinus in urbem,
Ignotum populo posse venire puta.
Ut titulo careas, ipso noscere colore;
Dissimulare velis te licet esse meum.
Clam tamen intrato, ne te mea carmina lædant:
Non sunt, ut quondam plena favoris erant.
Si quis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
Non putet, e gremio rejiciatque suo;
Inspice, dic, titulum: non sum præceptor amoris:

veteres. Censeo nihilominus scribendum *circumjice*, quo verbo Tullius ac Livius non semel utuntur. H.

53. *Tituli tangebar amore. Honore* malim cum tribus scriptis. HEINS.

54. *Quærendi nominis.* Comparandæ famæ, sic lib. V, Eleg. XII, 39: «Nominis et famæ quondam fulgore trahebar, Dum tulit antennas aura secunda meas.»

57. *I tamen, et pro me. Tu tamen, i pro me* Polit. Vatic. et tres alii: alter Politiani, *I nunc et pro me.* Scribe, *I tamen, i, pro me;* qui sane venustior loquendi modus est.

58. *Nunc meus.* Probe meliores libri magno numero *possem nunc meus esse liber:* eleganter, quod et in suis invenerat Naugerius. Vulgati perperam *posses non meus esse.* HEINS.

61. *Ipso colore.* Nigro et lugubri habitu, et versibus quibus conscriptus es. M.

65. *Quod si meus. Quia sis* meliores et recte: de quo alibi est dictum; Trist. lib. II, 49, ex antiquis libris: *Utque tuus gaudet miles, quia vicerit hostem.* HEINS.

67. *Non sum præceptor amoris.* Non tracto artem amandi, ut fratres mei tres: et II de Pont. El. x, 15: «Naso parum prudens artem dum tractat amandi, Doctrinæ pretium triste magister habet.»

Quas meruit, pœnas jam dedit illud opus.
Forsitan exspectes, an in alta palatia missum
Scandere te jubeam, Cæsareamque domum.
Ignoscant augusta mihi loca, Dìque locorum :
Venit in hoc illa fulmen ab arce caput.
Esse quidem memini mitissima sedibus illis
Numina : sed timeo, qui nocuere, Deos.
Terretur minimo pennæ stridore columba,
Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
Nec procul a stabulis audet secedere, si qua
Excussa est avidi dentibus agna lupi.
Vitaret cælum Phaeton, si viveret, et quos
Optarat stulte, tangere nollet equos.
Me quoque, quæ sensi, fateor Jovis arma timere :
Me reor infesto, quum tonat, igne peti.
Quicumque Argolica de classe Capharea fugit,

69. *An in alta palatia. Ut in alta* Junianus : placet ; sic lib. III Artis Amatoriæ : *Scilicet exspectas, ut te in convivia ducam.* Heins.

71. *Augusta. Augustum* sanctum et religiosum significat ; Ov. in Fast. I, 609 : « Sancta vocant augusta patres, augusta vocantur Templa sacerdotum rite dicata manu. » Et loca quoque religiosa, et in quibus augurato quid consecratur, *augusta* dicuntur ab auctu, vel ab avium gestu gustuve. *Dique locorum.* Apollinem Palat. Dianam, Jovem opt. max. Junonem, Minervam, alios Deos Deasque : vel potius, intellige Augustum, qui vivens divinos meruit honores.

72. *Fulmen ;* de exsilio suo loquitur, quo ab Augusto, quasi fulmine, proturbatus.

73. *Esse quidem.* Sic lib. V, El. II, 37, ad uxorem : « Quid dubitas et adire times ? accede rogaque : Cæsare nil ingens mitius orbis habet. » Tum et aliis locis ejus clementiam laudat.

77. *Si qua* veteres ; alii *Si quæ : secedere* etiam Thuaneus liber : duo alii *decedere.* Heins.

80. *Tangere nollet. Jungere* fragmentum Boxhornianum, ut Met. II, vers. 118 : *Jungere equos Titan velocibus imperat Horis.* Heins.

81. *Arma Jovis.* Augusti iram.

83. *Quicumque Argolica de classe Capharea fugit,* etc. Græci quoque, qui semel tempestatem evaserunt, apud montem Capharea, semper loca illa devitant. Quibus exemplis colligit, se quoque loca, unde fulmine prostratus est, fugere statuisse. Sane Nauplius Palamedis pater, ut filii sui necem ulcisceretur, elevata facula signum dedit ex Caphareo EubϾ promontorio, Græcis naufragio laborantibus ; qui credentes ignibus indicari portum tutissimum,

Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.
Et mea cymba, semel vasta percussa procella,
Illum, quo læsa est, horret adire locum.
Ergo, care liber, timida circumspice mente,
Et satis a media sit tibi plebe legi.
Dum petit infirmis nimium sublimia pennis
Icarus, Icariis nomina fecit aquis.
Difficile est tamen, hic remis utaris, an aura,
Dicere; consilium resque locusque dabunt.
Si poteris vacuo tradi, si cuncta videbis
Mitia, si vires fregerit ira suas;
Si quis erit, qui te dubitantem et adire timentem

inter asperrimos scopulos naufragium fecere. Mer. — Sic sublimis ille Bossuet : « *Ceux qui sont échappés du naufrage, disent un éternel adieu à la mer et aux vaisseaux.* » Orais. *fun. de la reine d'Angleterre.*

87. *Ergo cave, liber, et timida.* Redde suos numeros Nasoni, et scribe vel invitis membranis : *Ergo age, care liber, timida circumspice mente.* Nusquam enim quod sciam, posteriorem τοῦ *ergo* syllabam corripuit. *Ergo age*, usitata passim Nasoni formula; infinita sunt in promtu exempla : Combianus codex proxime ad verum, *Ergo, care liber.* Posset et *caute liber* reponi : pro *Ut satis* idem Combianus et Boxhornii fragmentum *Non ;* forte pro *Num ;* alii octo *An :* videtur *Et satis* scribendum. H.

88. *A media plebe.* A mediocri turba, id est, a civibus mediæ sortis.

90. *Icarias nomine fecit aquas. Icariis nomina fecit aquis* scribendum cum Moreti libro ; quod et Gryphianam editionem occupavit : *æquoreas aquas*, septem vetustiores ; unde Politianus, *æquoreis nomina fecit aquis :* et sic Vossianus pro diversa lectione ; sed quum in uno Vaticano *signat aquas* offenderim, id pro vera lectione amplecti non dubito ; Trist. lib. III, Eleg. IV, 21 : « Quid fuit, ut tutas agitaret Dædalus alas, Icarus immensas nomine signet aquas. » Quo loco etiam *fecit* in multis veterum ; et pro *immensas* in tribus *æquoreas ;* in quatuor *Icarias ;* Epist. Paridis : *Nec qui Myrtoas crimine signet aquas.* Heins.

91. *Difficile est tamen, hic remis utaris, an aura. Hinc remis* octo meliores : quidam etiam *in aura*, ut Pont. lib. XI, Eleg. VI, ex antiquis exemplaribus, *remo tamen utor in aura ;* sed hic aliud vult Noster. *An ala* codex Petri Servii. Scribe : *Difficile est remis tamen hic utaris, an ala Dicere. Ala* pro *velo :* sic apud Virgil. *velorum pandimus alas ;* et apud Claudianum, *scissis velorum debilis alis*, de navi. Heins.

93. *Vacuo ;* namque ille qui re aliqua animum habet maxime occupatum, ad alia vocari inique patitur. Quod sedulo iis advertendum qui magna ad principes procurant.

94. *Si vires fregerit suas.* Sic lib. III,

Tradat, et ante tamen pauca loquatur, adi.
Luce bona, dominoque tuo felicior ipse
Pervenias illuc, et mala nostra leves.
Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
Solus Achilleo tollere more potest.
Tantum ne noceas, dum vis prodesse, videto :
Nam spes est animi nostra timore minor.
Quæque quiescebat, ne mota resæviat ira,
Et pœnæ tu sis altera causa, cave.
Quum tamen in nostrum fueris penetrale receptus,
Contigerisque tuam scrinia curva domum,
Adspicies illic positos ex ordine fratres,
Quos studium cunctos evigilavit idem.
Cætera turba palam titulos ostendet apertos,
Et sua detecta nomina fronte geret.
Tres procul obscura latitantes parte videbis :
Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.

El. VIII, 19 : « Forsitan hoc olim, quum se satiaverit ira, Tunc quoque sollicita mente rogandus erit. »

96. *Et ante tamen pauca loquatur. Locutus* Bersmanni liber et tres ex nostris. Scribe, ut parenti meo videbatur, *at ante tamen pauca locutus, adit*; vel *loquatur* per parenthesin : mox *felicior ipse* cum melioribus. Heins.

97. *Luce bona.* Felici die, et felicior ipso tuo domino; nam supra : *Hei mihi! quo domino non licet ire tuo.*

100. *More Achilleo.* Ut fecit Achilles, qui Telephum a se hasta percussum, eadem sanavit; et Ovid. in primo de Remedio Amoris, vs. 47 : « Vulnus Achilleo quæ quondam fecerat hosti, Vulneris auxilium Pelias hasta tulit. »

102. *Nam spes est animi nostra timore minor. Animo* multi veteres: an *magno timore ?* Heins.—*Spes est timore minor. Liceat sperare timenti* Lucan. Phars. lib. II, vers. 15.

105. *In nostrum penetrale.* In nostrum cubiculum. Mer.

106. *Scrinia parva. Curva* libri meliores magna ex parte. *Scrinia curva* Arculas. Hor. I, S. 1, 120 : *Ne me Crispini scrinia lippi Compilasse putes.* B.

107. *Fratres.* Libros alios Ovidii.

108. *Quos studium.* Quos eodem omnes studio, vigilia et cura genui.

109. *Titulos ostendit apertos. Ostendet* Vatican. et sex alii meliores. Idem cum opt. Palat. aliisque quatuor, *geret* pro *gerit*, sequenti versu; duo *gerunt*; unus *gerent.* Heins.

111. *Tres*; illos dicit quibus artem amandi docuit : sicut et alii docuerant.

Hos tu vel fugias, vel, si satis oris habebis,
 Œdipodas facito, Telegonosque voces.
Deque tribus, moneo, si qua est tibi cura parentis,
 Ne quemquam, quamvis ipse docebit, ames.
Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ,
 Nuper ab exsequiis carmina rapta meis:
His mando dicas, inter mutata referri
 Fortunæ vultum corpora posse meæ.
Namque ea dissimilis subito est effecta priori:
 Flendaque nunc, aliquo tempore læta fuit.
Plura quidem mandare tibi, si quæris, habebam;
 Sed vereor tardæ causa fuisse moræ.
Quod si, quæ subeunt, tecum, liber, omnia ferres,
 Sarcina laturo magna futurus eras.
Longa via est; propera: nobis habitabitur orbis
 Ultimus, a terra terra remota mea.

113. *Hos tu.* Malo *Quos.* Sequenti versu pro *Telegonas,* quod nihili est, cum melioribus repone *Telegonos.* Heins.—*Vel, si satis oris*, etc. Os Latinis non raro significat audaciam, impudentiam.

114. *Œdipodas Telegonosque.* Similes Œdipo ac Telegono, ac per hoc parricidas; uterque enim patrem suum, quamquam nescientes, interfecerunt: ita illi me auctorem ac parentem suum in exsilium, quod mihi mortis instar, et morte etiam acerbius est, pepulerunt. Pont. C.

115. *Deque tribus.* De tribus libris de Arte amandi. — *Parentis.* Patris Ovidii; si tibi curæ et cordi est, et illum offendere vereris.—*Si qua est tibi cura. Si qua tibi cura* cum tribus scriptis; quod mollius. Heins.

117. *Sunt quoque mutatæ.* Metamorphoseon opus intelligit.

118. *Ab exsequiis meis.* A meo exsilio, quo consternatus poeta non potuit tanto operi postremam manum imponere; nam illo discessu e patria, quasi ad rogum visus est efferri.

124. *Tardæ causa moræ.* *Tardæ viæ* Polit. Vatican. et Rottendorph. paulo ante malim *alio tempore* quam *aliquo.* Heins.

125. *Et si quæ subeunt. Quod si* cum uno Medic. et Hafniensi: mox pro *laturo* opt. Vatic. Polit. Palat. et quatuor alii *latori;* nescio an satis latine pro Augusti seculo: Sueton. tamen in Caligula, *latorem* pro tabellario dixit. Heins.

128. *A terra terra remota mea. Tua est* liber Servii. Lege *a terra tua*, quo tu properas: nisi τὸ *patria* excidit: *a patria terra remota mea;* quod verum puto; nam suam terram Pontum vocat alibi non semel. Heins.

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

In exsilium proficiscens poeta, jubente Augusto, deprehensusque in medio mari, fluctibusque pæne obrutus, Deos precatur, ut ipsi saltem ignoscant, nec cum Cæsare ipsum funditus perdant; probatque multis exemplis posse eos id facere. Describit deinde tempestatem: tum Deos precatur, ut se incolumem ad Tomitas perducant.

Dî maris et cæli, quid enim nisi vota supersunt?
  Solvere quassatæ parcite membra ratis:
Neve, precor, magni subscribite Cæsaris iræ:
  Sæpe, premente Deo, fert Deus alter opem.
Mulciber in Trojam, pro Troja stabat Apollo;
  Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
Oderat Ænean propior Saturnia Turno;
  Ille tamen Veneris numine tutus erat.
Sæpe ferox cautum petiit Neptunus Ulyssem;

1. *Dî maris.* Deos maris intelligit, Neptunum, Glaucum, Tritones, Palæmona, Phorcum; quos in quinto Æneid. libro eleganter Virgilius describit.

2. *Quassatæ ratis.* Ex Virgil. IV, Æneid. 53: *Quassatæque rates, et non tractabile cælum.*

5. *Pro Troja stabat Apollo.* Homerus, quinto Iliad. ostendit Apollinem favisse Trojanis. Hinc etiam Paridis sagittam in solam Achillis corporis partem, quæ vulnerabilis esset, direxit. PONT.

6. *Pallas;* ipsa Venus, Æn. II, a vs. 610, Æneæ suo Palladem, Junonem, Neptunum, Jovem ipsum ostendit urbem Trojam eruentes.

7. *Propior Saturnia Turno;* id est, magis favens, ejus tutelam et curam gerens: ita apud Plautum Mostel. II, 1, *Pluma haud interest patronus an cliens propior sit homini.*

8. *Veneris numine.* Alii *munere.* HEINS.

9. *Sæpe ferox cautum.* Neptunus, iratus, quod Ulysses prius Palamedem nepotem insontem perdidisset,

Eripuit patruo sæpe Minerva suo.
Et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
Quid vetat irato numen adesse Deo?
Verba miser frustra non proficientia perdo:
Ipsa graves spargunt ora loquentis aquæ;
Terribilisque Notus jactat mea dicta; precesque,
Ad quos mittuntur, non sinit ire Deos.
Ergo îdem venti, ne causa lædar in una,
Velaque nescio quo, votaque nostra ferunt?
Me miserum, quanti montes volvuntur aquarum!
Jam jam tacturos sidera summa putes.
Quantæ diducto subsidunt æquore valles!
Jam jam tacturas Tartara nigra putes.
Quocumque adspicias, nihil est nisi pontus et aer,
Fluctibus hic tumidis, nubibus ille minax.
Inter utrumque fremunt immani turbine venti:

deinde Polyphemum filium occæcasset, decem annos per mare illum insecutus est: cui semper adfuit Pallas. Quod ideo finxit Homerus, quoniam ille comitem habuit prudentiam, quam poetico ritu Minervam nuncupavit: qua comite, omnia horrenda subiit, omnia adversa superavit. PAUL.

10. *Patruo suo.* Neptuno Jovis fratri; cujus erat filia Pallas.

12. *Quis vetat. Quid vetat* cum Thuaneo et Bersmanni codice. H.

15. *Jactat mea verba. Dicta* cum Polit. et octo aliis; nam *τὸ verba* præcesserat. HEINS.

19. *Montes volvuntur aquarum.* Hyperbole; sic Æn. I, 105: *Insequitur cumulo præruptus aquæ mons,* et *Fluctusque ad sidera tollit.*—Mallet hic Burmannus *tolluntur,* quod sequenti *subsidunt* responderet; sed non addicunt manuscripti codices.

21. *Quantæ diducto.* Virgil. « Hi summo in fluctu pendent, his unda dehiscens, Terram inter fluctus aperit; » Æneid. I, 110. — *Subsidunt æquore.* Magis magisque profundæ adparent aquarum valles. P.

23. *Quocumque adspicio.* Buslidianus et Comb. *adspicies.* Scribe, *Quocumque adspicias.* Pont. lib. I, El. III, 35, « Quocumque adspicias, campi cultore carentes, Vastaque, quæ nemo vindicet, arva jacent. » Infra Eleg. III: « Quocumque adspiceres, luctus gemitusque sonabant. » *Aer* etiam pro *æther* plerique: et *tumidis* pro *tumidus* sequenti versu Polit. Palat. Hamburg. et quatuor alii. H.

24. *Tumidis; tumidus* Burm.

25. *Fremunt immani murmure venti. Turbine* duodecim veteres; ut apud Virg. Æn. lib. VI, 594: *præcipitemque immani turbine adegit.* H. —*Immani turbine.* Magna ventorum,

Nescit, cui domino pareat, unda maris.
Nam modo purpureo vires capit Eurus ab ortu;
Nunc Zephyrus sero vespere missus adest:
Nunc gelidus sicca Boreas bacchatur ab Arcto;
Nunc Notus adversa prælia fronte gerit.
Rector in incerto est: nec, quid fugiatve, petatve,
Invenit: ambiguis ars stupet ipsa malis.
Scilicet occidimus; nec spes, nisi vana, salutis:
Dumque loquor, vultus obruit unda meos.
Opprimet hanc animam fluctus; frustraque precanti
Ore necaturas accipiemus aquas.

volubilitate, nec sine fragore, proxima quæque prosternente. Apuleius de Mundo: *Turbo enim dicitur, qui repentinis flabris prosilit, atque universa perturbat.*

26. *Nescit, cui domino.* Causa subjicitur; quia quum sint quatuor venti, Eurus ab ortu luctatur cum Zephyro ab occasu; et Boreas a septemtrione spirat adversus Austrum a meridie. Quare in medio relictum pelagus necessario extumescit, et cui pareat nescit, id est, cujus flatibus obtemperet. PONT.—Hinc Lucanus videtur sua hausisse, lib. V, vers. 602, *Et dubium pendet, vento cui concidat, æquor;* ubi, *cui pareat* legendum esse, docuit Broukhus. ad Tibull. I, x, 9.

28. *Sero vespere; sacro* Junian.

29. *Sicca Arcto.* Id est, *æquoris experte*, ut alibi loquitur; vel revera sicca, ut *siccos Aquilones* dixit, lib. III, Eleg. x, 53; Manilius, lib. I: « Alter ab excelso decurrens limes Olympo Serpentis caudam, siccas et dividit Arctos. » Tres tamen antiqui *Scythica Arcto.* HEINS.

30. *Nunc Notus adversa prælia fronte gerit.* Sic *venturi prælia venti* Virg. Quod Æschyl. pulchre in Prometh... σκιρτᾷ δ' ἀνέμων... Πνεύματα πάντων εἰς ἄλληλα... Στάσιν ἀντίπνουν ἀποδεικνύμενα. *Alpini Boreæ, nunc hinc, nunc flatibus illinc... inter se certant;* Virg. IV Æn. 442. Id quod ex perenni fonte: Ὡς δ' ἄνεμοι δύο Πόντον ὀρίνετον ἰχθυόεντα, Βορέης καὶ Ζέφυρος, τώ τε Θρῄκηθεν ἄητον Ἐλθόντ' ἐξαπίνης, etc. Homerus, Iliad. I, a versu 4. *Adversa fronte.* Est enim Notus Boreæ oppositus, siquidem a meridie flat.

31. *Nec, quid fugiatve, petatve, Invenit:* sic et Lucanus, lib. V, vs. 645: « Artis opem vicere metus, nescitque magister, Quam frangat, cui cedat aquæ. »

32. *Ambiguis ars stupet ipsa malis.* Sic Palin. Æn. V, 13: « Heu! quianam tanti cinxerunt æthera nimbi? Quidve, pater Neptune, paras? »

33. *Nec spes est ulla salutis. Nec spes, nisi vana, salutis* Combianus liber, multo numerosius: legebam aliquando, *nec spes super ulla saluti est.*

36. *Ore necaturas accipiemus aquas.* Bona locutio; sic Virgil. VI Æneid. 413: « Gemuit sub pondere cymba Sutilis, et multam accepit rimosa

At pia nil aliud quam me dolet exsule conjux:
  Hoc unum nostri scitque gemitque mali.
Nescit in immenso jactari corpora ponto;
  Nescit agi ventis; nescit adesse necem.
Dî bene, quod non sum mecum conscendere passus,
  Ne mihi mors misero bis patienda foret!
At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,
  Dimidia certe parte superstes ero.
Hei mihi! quam celeri micuerunt nubila flamma!
  Quantus ab ætherio personat axe fragor!
Nec levius laterum tabulæ feriuntur ab undis,
  Quam grave balistæ mœnia pulsat onus.
Qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes;
  Posterior nono est, undecimoque prior.
Nec letum timeo: genus est miserabile leti.
  Demite naufragium; mors mihi munus erit.

paludem; » et III Æn. 242: « Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera tergo Accipiunt. »

38. *Scitque gemitque. Fletque* Regius liber. Heins.

39. *Jactari corpora;* lib. III, El. II, 15: « Dum tamen, et ventis dubius jactabar, et undis. »

41. *O bene. Dî bene* octo aut novem ex melioribus; ita Statius, Claudianus, Ausonius, et alii: quomodo et *Dî melius* et *Dî meliora*. Heins.

43. *At nunc ut peream.* Quamvis naufragio mihi vita adimatur, incolumi mea uxore, vivere quidem mihi videbor. Ciofan.

45. *Quam celeri micuerunt.* Quam celeriter coruscavit, quod fit, quum flatus aut vapor longiore nititur tractu. Quum vero in nube luctatur, tonitrua eduntur; quum erumpit ardens, fulminat. Plin.

48. *Grave onus balistæ.* Gravia pondera et saxa, quæ vibrantur balistis. Est autem *balista*, tormentum, quo saxa majora et graviora mittuntur: vide Vitruv. lib. X, cap. 16; Veget. lib. IV, cap. 22.

50. *Posterior nono est, undecimoque prior.* Fluctum intelligit, quem poetæ *decimum* sive *decumanum* appellant, qui maximus esse solet. Unde *decumanam* etiam *portam* in castris maximam, et ab hoste aversam, appellat Livius: vide et Politian. in Miscellan. VI.

51. *Non letum timeo. Nec* scripti. Heins. — *Genus est miserabile leti.* Grave enim (ut docet Homerus) perire naufragio: quia anima ignea est, et exstingui videtur in aqua, elemento contrario; tum quia sic morientes piscibus esca fiunt, nec tumulo mandantur.

52. *Mors mihi munus erit;* Seneca in Agam. *Mors mihi erit securitas.*

Est aliquid, fatove suo ferrove cadentem
In solita moriens ponere corpus humo :
Est mandata suis aliquid sperare sepulcra,
Et non æquoreis piscibus esse cibum.
Fingite me dignum tali nece : non ego solus
Hic vehor : immeritos cur mea pœna trahit ?
Proh Superi, viridesque Dei, quibus æquora curæ!
Utraque jam vestras sistite turba minas.
Quamque dedit vitam mitissima Cæsaris ira,
Hanc sinite infelix in loca jussa feram.
Si, quam commerui, pœnam me pendere vultis,
Culpa mea est, ipso judice, morte minor.

53. *Est aliquid, fatoque suo ferroque cadentem. Cadenti* duo veteres; forte *cadentis :* reliqui fere *cadendum*, pro *cadentum*. Mortui enim non ponunt se in terra, sed ponuntur. Lege etiam *fatove suo ferrove* quæ eo spectant, ut mortem spontaneam a violenta distinguat. Sequenti versu in plurimis *solita humo* pro *solida :* hoc est, quod Tristium lib. IV, El. III, 46, dicit, *tactam nascenti humum :* « Et cinis in tumulo positus jacuisset avito, Tactaque nascenti corpus haberet humus. » Virgil. Æn. IX, 213 : « Sit qui me raptum pugna pretiove redemtum Mandet humo solita; aut, si qua id fortuna vetabit, Absenti ferat inferias, decoretque sepulcro. » H.

55. *Et mandare suis aliqua, et sperare sepulcrum.* Scripti fere omnes *aliquid sperare;* vel, *aliquid et sperare;* tres *aliquod;* Combianus *aliquo;* unus Vaticanus *aliqua sperare sepulcra.* Scribe : « Est mandata suis aliquid sperare sepulcra. » Ita et numeri, qui duriores erant, constabunt versui, et sensus. *Mandata sepulcra*, ut Fastorum lib. V, 657 : « Displicet hæredi mandati cura sepulcri. » HEINS.

58. *Hic vehor; huc* plurimi scripti et editi : forte, *hac*, scilicet, navi. Notum est, unum noxium, sæpe exitium aliis, eadem navi vectis, creditum concitare posse; vide ad Hor. III, Od. II, v. 26 sqq. — *Proh Superi*, quibus in ventos potestas.

60. *Utraque turba.* Et cæli et maris Dii. MER.

62. *In loca jussa*, etc. In Ponticam oram.

63. *Si quoniam merui pœnam, me perdere vultis. Pendere* unus Mediceus pro diversa lectione; Rottendorphian. *prendere;* præterea prim. editio et duo scripti, *si quam promerui;* sex, *si quoque quam merui;* totidem *quamquam merui;* opt. Vatican. *si merui pœnam quamquam;* duo *quia quam meruit;* alia veterrima editio *quia commerui.* Scribe : « Si, quam commerui, pœnam me pendere vultis. » Trist. lib. II, 4 : « An semel est pœnam commeruisse parum ? » — *Pendere pœnam* familiaris locutio Nasoni : Fastor. III, 845 : « Capitis quæ pendere pœnas Ex

Mittere me Stygias si jam voluisset ad undas
 Cæsar, in hoc vestra non eguisset ope.
Est illi nostri non invidiosa cruoris
 Copia : quodque dedit, quum volet, ipse feret.
Vos modo, quos certe nullo puto crimine læsos,
 Contenti nostris, Dî, precor, este malis.
Nec tamen, ut cuncti miserum servare velitis,
 Quod periit, salvum jam caput esse potest.
Ut mare considat, ventisque ferentibus utar,
 Ut mihi parcatis; num minus exsul ero?
Non ego, divitias avidus sine fine parandi,
 Latum mutandis mercibus æquor aro :
Nec peto, quas quondam petii studiosus, Athenas;
 Oppida non Asiæ, non loca visa prius :
Non ut, Alexandri claram delatus in urbem,
 Delicias videam, Nile jocose, tuas.

illo jubeat furta reperta loco ; » atque ita passim. HEINS.

67. *Cruoris copia.* Mortis meæ potestas, quæ penes Cæsarem est, etc. CIOFAN.

68. *Quodque dedit.* Vitam quam mihi concessit Augustus. *Feret.* Adimet, eripiet.

69. *Puto crimine læsi. Læsos* concinnius septem veteres; et sequenti versu, pro *jam precor* Combianus et Medonii codex, *vos precor.* Servii liber *Dî, precor,* etiam bene. HEINS.

73. *Ut mare subsidat. Considat* meliores omnes, et mox *num minus* pro *non* repone, de quo ad Epistolam Canaces. HEINS.—*Ventis ferentibus.* Ventis secundis et portantibus me in Ponticam regionem.

74. *Et mihi;* lib. unus Vatican. et Aldinus, *ut mihi;* quod omnino probamus; his enim et similibus repetitionibus sæpissime uti poeta solet.

76. *Aro.* Navigo. Virg. *Et vastum maris æquor arandum.*

78. *Oppida non Asiæ, non mihi visa prius. Non loca visa prius* cum castigatioribus. Asiam enim viderat cum Maximo; Pont. lib. II, Eleg. x, vs. 21 : « Te duce, magnificas Asiæ perspeximus urbes. » Notavit hanc quoque lectionem ex suo codice in Observationibus doctissimus Gronovius. HEINS.— *Oppida non Asiæ.* Meruit enim sub M. Varrone, et cum eo in Asiam profectus est.

79. *In urbem Alexandri.* Alexandriam intelligit, quam in Ægypto conditam de suo nomine appellavit. MER.—Eam luxui, ludis et jocis, ac vitæ molli et voluptariæ deditam fuisse, indicat Quintil. lib. I, ubi nimiam parentum erga liberos indulgentiam accusat. N.

80. *Tuas delicias.* Tuos jocos. *Nile jocose.* Nilum ideo *jocosum* appellat,

Quod faciles opto ventos, quis credere possit?
  Sarmatis est tellus, quam mea vota petunt.
Obligor, ut tangam lævi fera litora Ponti;
  Quodque sit a patria tam fuga tarda, queror.
Nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas,
  Exilem facio per mea vota viam.
Seu me diligitis, tantos compescite fluctus,
  Pronaque sint nostræ numina vestra rati:
Seu magis odistis, jussæ me advertite terræ;
  Supplicii pars est in regione mei.

quoniam Canopi erat Serapidis templum, quod ab Alexandria 20 stadiis distabat. Eo ingens ex Alexandria turba per fossam ad solennia descendebat. Nam die ac nocte naviculis plena erat virorum ac mulierum, impudenter canentium ac saltantium, cum omni dissolutione; a quorum jocis poeta *Nilum jocosum* appellavit: quin totam Ægyptum fuisse his moribus, indicat Martial. lib. IV, XLI, 6: *Nequitias tellus scit dare nulla magis.*

81. *Quod facile est opto ventos.* Lege *faciles ventos* vel sine adsensu veterum librorum: *possit* pro *posset* scripti. Præterea forte scribendum, *Quo faciles.* Amor. lib. III, El. II, vers. 37: *Vis tamen interea faciles arcessere ventos?* HEINS.

82. *Tellus Sarmatis.* Sarmatia, regio est, cujus pars sita est in Europa, pars vero in Asia. Illud notandum, *Sarmatas* a Romanis, a Græcis *Sauromatas* appellari. Eos nunc Polonos appellamus.— *Vota; vela* omnes fere scripti, et editi nonnulli: et certe mox *vota* sequuntur.

83. *Obligor; obloquor* Palatin. male. Obligor nimirum votis, quæ pro felici adpulsu ad Scythicam terram suscipio. Sic *obligatam dapem reddere*, Horat. II, Od. VII, 17; et *obligare caput votis*, II, Od. VIII, 7.

84. *Jam fuga tarda. Tam tarda* cum quinque scriptis, et mox cum plerisque *Exilem viam*, non *Exsilii. Exilem viam* pro brevi et compendiosa dixit. HEINS.

85. *Tomitas.* Tomos urbs fuit in Getico litore: sic dicta, quoniam illic Medea fratrem trucidavit. MER.

87. *Seu me; si me* edidit Gryphius, Micyllus, et quidam alii.

89. *Jussæ me advertite terræ.* Sic Virgil. V, 34: *Et tandem læti notæ advertuntur arenæ.*

90. *Supplicii pars est in regione mori. Hac regione* quinque veteres. Scripserat, puto, Ovidius: « Supplicii pars est in regione mei: » hoc est quod lib. III, El. X, vs. 77, dicet: « Ergo tam longe pateat quum maximus orbis, Hæc est in pœnam terra reperta meam? » Pro *mei*, *meri* a librario aberrante erat factum; hinc natum, *mori*: *pœnæ suæ tellurem* vocat Trist. III, El. II, 18: « Et pœnæ tellus est mihi tacta meæ. » Non dissimili modo dixit Trist. III, Eleg. VIII, v. 26: « Sive mei causa est in regione mali; » et Pont. III, Eleg. I, vers. 10, ad Ponticam regionem: « Tu pessima duro Pars es in exsi-

Ferte, quid hic facio? rapidi mea carbasa venti:
Ausonios fines cur mea vela vident?
Noluit hoc Cæsar: quid, quem fugat ille, tenetis?
Adspiciat vultus Pontica terra meos.
Et jubet, et merui: nec, quæ damnaverit ille,
Crimina defendi fasve piumve puto.
Si tamen acta Deos nunquam mortalia fallunt,
A culpa facinus scitis abesse mea.
Immo ita; vos scitis, si me meus abstulit error,
Stultaque mens nobis, non scelerata fuit;
Quamlibet e minimis, domui si favimus illi;
Si satis Augusti publica jussa mihi;

lio: tu mala nostra gravas. » Auget exsilii pœnam locus, in quem sum relegatus. HEINS.

91. *Ferte rapidi mea corpora venti.* Diu est quod *carbasa* conjeci legendum, quum eam mihi postea lectionem confirmavit Gottorphianus. Hamburgensis *cornua*; etiam non male: ut mali cornua intelligat, de quibus Met. XI, vs. 476: « Cornuaque in summa locat arbore. » H.

92. *Ausonios fines.* Italiæ fines. Vi enim tempestatis referebantur in Italiam relicto priori cursu.

99. *Immo ita si scitis, si me meus abstulit error.* Plurimi *vos scitis.* Posset et legi *Di scitis.* Medonianus, *malus error*; similis diversitas, lib. II, v. 109: « Illa namque die, qua me malus abstulit error. » Alii enim *meus*; sed Virg. Ecl. VIII, 41: « Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error. » Met. X, 342, ex antiquis libris: « Retinet malus error amantem. » Arond. *meus impulit error.* H.

101. *Quod licet e minimis.* Lege *Quamlibet* cum tribus scriptis, et vide quæ notamus ad Ep. VI, 140, vol. I nost. edit. p. 138. Tres alii *Quam licet*, quinque *qua licet*; alii aliter.

102. *Si satis Augusti publica jussa mihi.* Locus haud dubie corruptus: *jussa tuli* quatuor veteres. Gottorph. *jussa mei*; an *Augusti Dei?* quomodo *Augustos Deos* dixit Pont. III, Eleg. VI. Politiani prior, *visa mihi*; fragmentum Boxhornii, *cura fuit.* Non me expedio ex hac Charybdi. Opinor tamen hoc loco errorem esse commissum a librariis oscitantibus: ut una syllaba ob similitudinem proximæ præcedentis sit omissa. Pro *jussa* recte *visa* optimus Politiani codex; deinde *tuli*, pro *mihi*, a vero minime abest: scriptum enim antiquitus *visalus*, pro *visa salus*; sed et pro *satis* reponendum *laris*: « Si laris Augusti publica visa salus: » si in domus Augusti salute, mihi visa est consistere salus reipublicæ. HEINS. — Hæc Heinsii Burmanno non displicet conjectura; sed pro *laris* legeret: « Si patris Augusti publica visa salus »; *Patris* enim nomen Augusto quasi proprium: idem vero dicit, quod illi adulatores apud Hor. I, Ep. XVI, 27: « Tene magis salvum populus velit, an populum tu. »

Hoc duce si dixi felicia secula; proque
Cæsare tura pius Cæsaribusque dedi;
Si fuit hic animus nobis; ita parcite, Divi.
Sin minus; alta cadens obruat unda caput.
Fallor? an incipiunt gravidæ vanescere nubes,
Victaque mutati frangitur ira maris?
Non casus, sed vos sub conditione vocati,
Fallere quos non est, hanc mihi fertis opem.

103. *Si dixi felicia secula. Duxi* major veterum pars; nil mutandum. Met. XII, 217: *felicem diximus illa Conjuge Pirithoum.* HEINS.

104. *Cæsare tura pius. Pius* meliores. Quidam *prius*, vel *Deis*, vel *pia:* alii etiam *piis;* sed omnes male. — *Cæsaribusque;* Tiberium, ejusque filios Germanicum Drusumque intelligit.

106. *Alta cadens obruat unda caput.* Duo *alta maris;* totidem, *alta ruens;* unus *alta meum.* Putabam aliquando *alta nocens obruat unda caput*, nisi quod id paulo longius abit a vulgata lectione. HEINS.

107. *Evanescere. Vanescere* meliores. HEINS.

109. *Non casu vos, sed sub conditione vocati.* Nihil turbatius hisce numeris. Primo *casus* scribendum cum vetustis quinque, ut Met. XIV, 162: *quis te casusve Deusve Servat, Achæmenide?* deinde plurimi, *sed vos sub conditione:* longe rectius, fragmentum meum, *sed, o vos sub conditione.* Scribe: *Non casus, sed ea vos conditione vocati.* HEINS.

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Miserabiliter exponit poeta consternationem illam, qua adfectus est, posteaquam jussit eum Cæsar in exsilium abire: quidque ea nocte etiam egerit, quæ fuit illi in urbe novissima, declarat. Miserabilius deinde uxoris, et domesticorum lacrymas describit.

QUUM subit illius tristissima noctis imago,
Quæ mihi supremum tempus in urbe fuit;

2. *Quæ mihi;* omnes fere scripti, *qua;* unus etiam, *quod.*

Quum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui;
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
Jam prope lux aderat, qua me discedere Cæsar
Finibus extremæ jusserat Ausoniæ.
Nec mens, nec spatium fuerant satis apta paranti:
Torpuerant longa pectora nostra mora.
Non mihi servorum, comitis non cura legendi;
Non aptæ profugo vestis opisve fuit.
Non aliter stupui, quam qui Jovis ignibus ictus
Vivit, et est vitæ nescius ipse suæ.
Ut tamen hanc animo nubem dolor ipse removit,
Et tandem sensus convaluere mei;
Adloquor extremum mœstos abiturus amicos,
Qui modo de multis unus et alter erant.
Uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat,
Imbre per indignas usque cadente genas.
Nata procul Libycis aberat diversa sub oris,

3. *Tot mihi cara.* Patriam, uxorem, domum, amicos, urbem, etc. CIOFAN.

4. *Tunc quoque. Nunc quoque* Rottendorph. rectius. HEINS.

7. *Fuerat satis apta parandi. Fuerant* eleganter Barberin. *paranti* liber Petri Servii; *piandi* pro diversa lectione Combianus. Richelianus *paratu* pro paratui, quod verum puto. HEINS.

9. *Comites non cura legendi. Comitis* Barberin. et pro diversa lectione Gottorphianus, optime: *comes*, pro comites. HEINS.

11. *Ictus*; Juret. ad Symmach. III, Ep. 6, in aliis codicibus esse *actus* testatur; et lib. IV, Eleg. III, vs. 69, *Jovis ignibus ustus*; et *ustus* hic erat in Moreti.

13. *Animi nubem dolor ipse removit.* Malim *animo* ut Puteanus; lib. VIII Met. 157, ex antiquis membranis: *Destinat hunc Minos thalamo removere pudorem.* HEINS.

14. *Et tandem sensus convaluere mei.* Sic Cæs. 8, B. G. *Animos consolatione sanat.* Et eleganter Sueton. in August. *Annona convaluit. Convaluere.* Cœperunt resipiscere. MER.— *Et tandem sensus convaluere.* Ubi me collegi, animusque rediit; seu animum recepi, qui a nebula illa et offusa caligine emersit. PONT.

16. *Qui modo de multis.* Inter eos qui in amicitiæ officio manserant, Carum, Celsum et Maximum enumerat, lib. III, Eleg. v.

17. *Flens acrius;* ita conjunge hæc duo verba. CIOFAN.—*Ipsa movebat*, unus; *dolebat*, Gottorph. Heinsius conjiciebat, *fovebat.*

19. *Nata.* Filia Perilla, quæ virum in Africam secuta fuerat.

Nec poterat fati certior esse mei.
Quocumque adspiceres, luctus gemitusque sonabant;
Formaque non taciti funeris intus erat.
Femina, virque, meo pueri quoque funere mœrent;
Inque domo lacrymas angulus omnis habet.
Si licet exemplis in parvo grandibus uti,
Hæc facies Trojæ, quum caperetur, erat.
Jamque quiescebant voces hominumque canumque,
Lunaque nocturnos alta regebat equos:
Hanc ego suspiciens, et ab hac Capitolia cernens,
Quæ nostro frustra juncta fuere Lari:
Numina vicinis habitantia sedibus, inquam,
Jamque oculis nunquam templa videnda meis,
Dîque relinquendi, quos urbs habet alta Quirini,
Este salutati tempus in omne mihi;
Et quamquam sero clypeum post vulnera sumo,
Attamen hanc odiis exonerate fugam;
Cælestique viro, quis me deceperit error,
Dicite; pro culpa ne scelus esse putet.

29. *Et adhuc Capitolia cernens. Et ab hac* repone cum plerisque antiquis, hoc est, postquam hanc adspexi: sic frequenter loqui amat Noster. HEINS.

30. *Quæ nostro frustra.* Frustra, inquit, quia nobis non profuerunt, quum præsentia numinum, ea inhabitantium, vicinos quoque tueri debuisset. Lares credebantur custodire domos, quibus focus erat sacer: ideo et Larium nomine et focus et universa domus vocari cœpta est. PONT. Vide et Gyrald. Syntag. 15.

31. *Numina vicinis.* Jovem Capitolinum, et cæteros designat, qui in Capitolio colebantur. Unde Manlius apud Liv. VI, 16, ita inquit: « Jupiter optime maxime, Junoque regina, ac Minerva, cæterique Dii, Deæque, qui Capitolium, arcemque incolitis. » Valedicit ergo et Diis et loco.

33. *Urbs alta.* Roma, quæ in septem collibus, sive montibus posita erat. CIOFAN.

34. *Este salutati;* hujusmodi locutio lib. I Fast. vs. 113, *Este bonis avibus visi natoque, mihique:* et lib. IV Metamorph. *Estote rogati.*

35. *Clypeum.* Deorum præsidium, clypeum appellat. Ad tutelam vestram citius et ante vulnera, seu ante damnationem meam confugere me oportebat, ut ab exsilio me conservaretis. PONT.

37. *Cælesti viro.* Augusto: qui et

Ut, quod vos scitis, pœnæ quoque sentiat auctor:
Placato possum non miser esse Deo.
Hac prece adoravi Superos ego; pluribus uxor,
Singultu medios præpediente sonos.
Illa etiam, ante Lares passis prostrata capillis,
Contigit exstinctos ore tremente focos:
Multaque in aversos effudit verba Penates,
Pro deplorato non valitura viro.
Jamque moræ spatium nox præcipitata negabat,
Versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat.

vivus et mortuus divinos meruit honores.

39. *Ut, quæ sentitis, pœnæ quoque sentiat auctor. Ut, quod vos scitis* plerique veteres, et *possum* pro *possim*. Legendum fortasse : « Ut, quod vos scitis, pœnæ quoque si sciat auctor, Placato possim non miser esse Deo. » Superiori Elegia, vers. 99, ubi Deos adloquitur : *Immo ita; vos scitis*. Pont.

42. *Singultu medios præpediente sonos*. Lacrymis verba impedientibus; sic in Rem. Am. vs. 598 : « Ruptaque singultu verba dolentis erant. » —*Medios sonos*. Media et imperfecta verba. *Singultu medios*. II Remed. *Ruptaque singultu verba loquentis erant.*—*Impediente sonos*. Barberin. *præpediente*, ut Epist. Hypermnestræ : « Et subitus dextra præpedit ossa tremor. » Heins.

43. *Illa etiam, ante Lares passis prostrata capillis*. Pr. Polit. *intracta;* alter cum duobus aliis *abstracta*, unde Politianus ipse *atrata*. Certe Hamburg. *attrata*, at prim. Vatic. *attacta*; Barber. *projecta;* duo *astrata* pro *adstrata*, ut Metam. IX, *adsternunturque sepulcro :* alii, *abjecta*, *abstructa*, *attracta*, vel *adstracta*, vel *astracta*, et similia. Heins.

44. *Exstinctos focos*. Quidam scripti cum editis nonnullis *exstructos : æternos* primus Vatic. et sex alii; unus Vatic. *externos :* lege *hesternos*. Virg. VIII, vs. 542 : « Et primum Herculeis sopitas ignibus aras Excitat, hesternumque Larem : parvosque Penates Lætus adit. » Quamquam in nonnullis vetustissimis libris *externumque Larem* illic legitur, quam scripturam damnat Servius, et *hesternum Larem* interpretatur, *cui pridie sacrificaverat ;* sed et *exstincti foci* recte se habent, nam *ignis exstinguebatur* in exsilium ituris. Vossianus *antiquos*, ut lib. IV Fastorum, 410 : « Detis et in veteres turea grana focos. » Heins.

45. *In adversos effudit verba Penates*. Scribe *in aversos*. Horatius, lib. III, Od. XXXIII : *Mollibit aversos Penates Farre pio et saliente mica*. H. — *Effudit*. Quia nihil profecit, adversis et aversis Penatibus. Pont.

47. *Nox præcipitata*. Auroræ vicina. Et est notatio imminentis diluculi. *Nox præcipitata*. Virgil. de more Græc. *Et nox præcipitat*.

48. *Versaque ab* etc. Auroram designat, qua Plaustrum cæleste in orientem vertitur. *Parrhasis ;* Arcadica, ab oppido appellata ; fuit enim

Quid facerem? blando patriæ retinebar amore:
Ultima sed jussæ nox erat illa fugæ.
Ah! quoties aliquo dixi properante, quid urges?
Vel quo festines ire, vel unde, vide.
Ah! quoties certam me sum mentitus habere
Horam, propositæ quæ foret apta viæ.
Ter limen tetigi; ter sum revocatus: et ipse
Indulgens animo pes mihi tardus erat:
Sæpe, vale dicto, rursus sum multa locutus;
Et quasi discedens oscula summa dedi:
Sæpe eadem mandata dedi; meque ipse fefelli,
Respiciens oculis pignora cara meis.
Denique, quid propero? Scythia est, quo mittimur, inquam:
Roma relinquenda est: utraque justa mora est.
Uxor in æternum vivo mihi viva negatur,
Et domus, et fidæ dulcia membra domus.
Quosque ego fraterno dilexi more sodales,
O mihi Thesea pectora juncta fide!
Dum licet, amplectar: nunquam fortasse licebit
Amplius: in lucro, quæ datur hora, mihi est.
Nec mora; sermonis verba imperfecta relinquo,

Callisto filia Lycaonis regis Arcadiæ.

49. *Retinebar; tangebar* unus.

50. *Ultima sed jussæ.* Diebus scilicet elapsis, intra quos urbe et Italia jussus eram excedere. Qui enim relegabantur, iis dies excedendi a præsidibus dari solebat. BERSM.

52. *Vel quo festinas. Festines* meliores. HEINS.—*Quo, vel unde.* Quo, in extremum orbem: *unde*, a patria. In locum teterrimum a jucundissimo: et neutra de causa festinandum. PONT.

55. *Ter limen tetigi.* Adeo sinistrum omen putabant veteres limen offendere, quum domum ingrederentur, domove egrederentur, ut id, quod tum facturi erant, prospere sibi contingere non posse crederent. CIOFAN.

61. *Quid propero? quo* plurimi ex veteribus: *quid properas* Junii, Bernens. et sex alii, ut supra vers. 51, *quid urges.* Sed Heinsius malebat etiam, *quo mitteris*, ut se adloquatur; *mittitur* Vatic. et Putean.

64. *Dulcia membra.* Amicos, domesticos, servos, aut etiam divitias: hæc enim omnia sunt membra domus.

66. *Thesea fide.* Amore fido, qualis fuit Thesei in Pirithoum.

Complectens animo proxima quæque meo.
Dum loquor, et flemus, cælo nitidissimus alto,
Stella gravis nobis, Lucifer ortus erat.
Dividor haud aliter, quam si mea membra relinquam;
Et pars abrumpi corpore visa suo est.
Sic Priamus doluit, tunc quum in contraria versus
Ultores habuit proditionis equus.
Tum vero exoritur clamor gemitusque meorum,
Et feriunt mœstæ pectora nuda manus;
Tum vero conjux, humeris abeuntis inhærens,
Miscuit hæc lacrymis tristia dicta suis:
Non potes avelli; simul ah! simul ibimus, inquit,
Te sequar, et conjux exsulis exsul ero.
Et mihi facta via est: et me capit ultima tellus:
Accedam profugæ sarcina parva rati.
Te jubet e patria discedere Cæsaris ira;
Me pietas: pietas hæc mihi Cæsar erit.

70. *Amplectens.* Meliores *Complectens.* Heins.

74. *Visa suo est; meo* plurimi: et ita Gryph. Micyll. et alii.

75. *Sic doluit Priamus* etc. *Sic doluit Metius* Combianus et unus Bononiensis, quod Naugerius quoque videtur probasse in priori editione, secutus illos qui legunt præterea, *in contraria versos equos.* Si de Priamo intelligamus, malim *in contraria versæ proditionis* legi, ut ad raptum Helenæ alludat; nam *rapto* est in uno codice. Sed comparatio parum ad rem facit, quocumque modo legas. Metii autem injecta mentio plane præter rem est. Quare certus sum hoc distichon ab illa manu esse, quæ sæpius adparet per hos libros, parum tempestiva; habebat autem in mente superiora ista, « Hæc facies Trojæ, quum caperetur, erat, » quisquis hos versus confixit. Heins.

80. *Miscuit hæc lacrymis tristia dicta meis. Suis* quinque scripti, rectius; vide notas, Epist. XVII, vs. 252, p. 326, vol. VIII Coll.; nonnulli etiam *verba.*

81. *Simul hinc simul ibimus ambo. Ibimus, inquit* plerique veteres, et *simul ah* nonnulli. Scribo præterea, *Num potes avelli?* Val. Flac. liv. V: *Minyæ clamore morantur, Avellique negant.* Heins.

82. *Te sequar; et sequar* Servii.

83. *Ultima tellus.* Scythica et septemtrionalis regio. Vel potius, quia eo in loco Ovidius navem conscendit. Ciofan.

85. *Te jubet a patria. E patria* multi. Heins.

86. *Me pietas: pietas.* Summam

Talia tentabat, sic et tentaverat ante;
  Vixque dedit victas utilitate manus.
Egredior, sive illud erat sine funere ferri,
  Squallidus immissis hirta per ora comis.
Illa, dolore mei, tenebris narratur obortis,
  Semianimis media procubuisse domo.
Utque resurrexit, fœdatis pulvere turpi
  Crinibus, et gelida membra levavit humo;
Se modo, desertos modo complorasse Penates,
  Nomen et erepti sæpe vocasse viri;
Nec gemuisse minus, quam si natæve meumve
  Vidisset structos corpus habere rogos;
Et voluisse mori; moriendo ponere sensus;
  Respectuque tamen non posuisse mei.
Vivat, et absentem, quoniam sic fata tulerunt,
  Vivat, et auxilio sublevet usque suo!

atque incredibilem movet commiserationem; quasi dicat, ego volens abibo, non imperio Cæsaris. Sed *pietas* quæ *Cæsar* est, vix mihi probanda videtur: nam si pietas uxoris tangit exsulis animum, et solari potest, alio sensu, scilicet indignatione nomen Cæsaris adficere debet. Malus est ingenii lusus, qui pugnantes inter se adfectus conjungit.

89. *Sine funere ferri.* Meus ille discessus fuit quasi elatio mei vivi ad sepulturam, citra mortem.

90. *Per ora hirta.* Per faciem barbatam: in luctu enim capillum et barbam non tondebant. MER.

91. *Illa dolore amens.* Multi *gemens*; in uno *gravis*; in Combiano et tribus aliis *dolore mei*, quod sequor: proximo versu pro *media domo* duo *via*. Scripserat, puto, Ovidius, *vidua domo*, nam τὸ *media* prorsus otiosum ac superfluum est: narrat quæ post digressum suum facta sunt. HEINS.—*Tenebris obortis*; exanimatio, vel animi defectio, significatur. Plautus in Curculione: *tenebræ oboriuntur, genua media succidunt.*

95. *Deplorasse Penates. Complorasse* plurimi veterum, quomodo etiam ad Sylvas Statii Gronovius. H.

100. *Non periisse mei.* Quatuor *voluisse;* unus Gallicus *posuisse:* bene, nisi *valuisse* malis. HEINS.

101. *Vivat, et absentem, quoniam sic fata tulerunt, Vivat.* Non placet repetitio τοῦ *Vivat.* Nec juvant tamen libri veteres: an *Jutet* pro adjutet scripserat Noster? an « Dî dent auxilio sublevet usque suo; » vel, *Dî facite auxilio,* vel *date ut auxilio?* Scaliger *Tutet.* Sed non persuadet.

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

Sese dicit poeta mari tandem concreditum, tantamque in Ionio mari tempestatem coortam, ut ipsi etiam nautæ salutem suam desperaverint.

TINGITUR Oceano custos Erymanthidos Ursæ,
  Æquoreasque suo sidere turbat aquas:
Nos tamen Ionium non nostra findimus æquor
  Sponte; sed audaces cogimur esse metu.
Me miserum! quantis increscunt æquora ventis;
  Erutaque ex imis fervet arena vadis!

1. *Tingitur.* Hinc exordium faciendum novæ Elegiæ, idque ex fide castigatiorum codicum, quod nescio quomodo typographicæ operæ neglexerunt, monuit quoque in Epistolis Tanaquillus Faber. H. — Turbatum Elegiarum ordinem esse facile adparet: nam quum primam Elegiam, ut præfationem, præmisisset, sequi decebat eam, quæ nunc tertia est, utstatim ultimam in urbe noctem, et quæ ea gesta sunt, narret; deinde succedere debebat hæc, *Tingitur*, etc. quæ narrat quid primum acciderit, postquam navem conscenderit; ut ventis adversis in litus Italicum rejectus fuerit; et tunc sequi debebat, quæ nunc secunda est, *Dî maris et terræ*, quæ tempestatem, qua jactatus fuit, describit miserabiliori carmine, quam ut verosimile sit, in navi tam quassata, de ea facienda potuisse cogitare, nisi Nasonem Eumolpo Petroniano similem fingamus, cui vacabat in vicinia mortis versus facere. BURM.

2. *Turbat aquas.* Arcturi enim ortus et occasus gravissimas ciet tempestates. BERSM.

3. *Findimus æquor*: Virg. V, 142: « Infindunt pariter sulcos, totumque dehiscit Convulsum remis, rostrisque tridentibus æquor. » Quod et historicis familiare; Liv. III, 8: *Plurimis remorum ordinibus scindentibus vortices.* Etiam de aere: *Liquidum talaribus aera findit.* Quod ex Hom. Odyss. Γ, vers. 174: Πέλαγος μέσον τέμνειν. Et Odyss. E, vers. 409: Καὶ δὴ τόδε λαῖτμα διατμήξας ἐπέρησα. Et Odyss. vs. 88: Ὡς ἡ ῥίμφα θέουσα θαλάσσης κύματ' ἔταμεν.

5. *Quantis nigrescunt æquora ventis. Increscunt* rectius multi veterum. HEINS.

6. *Erutaque ex imis.* Talia sunt,

Monte nec inferior, proræ puppique recurvæ
  Insilit, et pictos verberat unda Deos.
Pinea texta sonant; pulsi stridore rudentes;
  Aggemit et nostris ipsa carina malis.
Navita, confessus gelido pallore timorem,
  Jam sequitur victam, non regit arte, ratem.
Utque parum validus non proficientia rector
  Cervicis rigidæ fræna remittit equo;
Sic, non quo voluit, sed quo rapit impetus undæ,
  Aurigam video vela dedisse rati.
Quod nisi mutatas emiserit Æolus auras,
  In loca jam nobis non adeunda ferar:
Nam procul Illyriis læva de parte relictis,
  Interdicta mihi cernitur Italia.
Desinat in vetitas, quæso, contendere terras,
  Et mecum magno pareat aura Deo.

Æneid. I, vs. 47 et 111: *Evertitque æquora ventis, furit æstus arenis* etc.

8. *Pictos Deos*, etc. In puppi velut quoddam sacrarium erat, et in eo imagines, aut statuæ Deorum navis tutelarium. Ab eo, ceu insigni, naves appellabantur, et ipsum *παράσημον πλοίου*; vide Turneb. l. XIX, cap. 2. PONT. — *Pictos Deos*. Deos pictos intelligit in ipsa puppi.

9. *Pinea texta*. Paris Helenæ: *Texitur et costis panda carina suis*. Veteres enim dicebant, *texere naves*, et locum in quo naves fabricabantur, textrinum, Græci *ναυπήγιον*. P.

12. *Jam sequitur victus, non regit arte, ratem. Victam* rectius legas, nisi *sequitur votis* præferendum putas, ut Fast. III, 593: « Nec jam moderator habenis Utitur, at votis; » et infra Eleg. XI, vers. 21: « Ipse gubernator tollens ad sidera palmas Exposcit votis, immemor artis, opem. » Duo antiqui *fluctus*; tres *ventos*; totidem *gelido pallore*, non *gelidum*, superiori versu. H.

13. *Proficientia rector. Vector* multi veteres; vide notas Artis Am. lib. III, vers. 555, vol. II nostræ Editionis, pag. 375.

19. *Nam procul Illyriis*. Hinc potest colligi, non id de mari Thusco, quod etiam Ionium appellatum diximus, intelligendum esse, ut quidam falso existimarunt; sed de magno, prope Illyriam, quam Ovidius in Pontum navigans, a læva habuit: sed mutatis, ea a dextra, a fronte Italia sita erat, ad quam vi tempestatis ferri videbatur. — Alii *Illyricis*; male: ut enim *Hispaniæ*, *Galliæ* etc. ita et *Illyriæ* dicebantur. Sic apud Propertium, lib. II, Eleg. 13: « Dic alias iterum naviget Illyrias. »

22. *Pareat illa Deo*. Quæ *illa*? plurimi veterum *unda*. Sed probo et

Dum loquor, et cupio pariter timeoque revelli,
Increpuit quantis viribus unda latus!
Parcite, cærulei, vos parcite, numina ponti;
Infestumque mihi sit satis esse Jovem.
Vos animam sævæ fessam subducite morti;
Si modo, qui periit, non periisse potest.

sequor τὸ *aura*, quod in decem castigatioribus offendi. Heins. — *Deo; Augusto*: voluit enim me in Scythiam proficisci, et in Italiam non redire.

23. *Timeoque repelli.* Barberin. et unus Patav. *revelli*, ab Italia scilicet. Heins.

25. *Parcite, cærulei vos saltem numina ponti.* Prim. Polit. prim. Vatic. et unus Bononiensis cum Rottendorphiano, *Vos parcite, numina ponti.* Heins.

26. *Jovem.* Augustum.

28. *Si modo qui periit.* Si modo ego tanquam mortuus, relegatus ad Sarmatas. *Potest non periisse.* Si perditus servari potest.

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Amici fidem laudat poeta, quod etiam in adversis eum nunquam deseruerit: quam rem raros admodum ex tam multis fatetur sibi præstitisse. Simul eum hortatur, ut in pristino amore persistat, nec Augustum timeat.

O mihi post ullos nunquam memorande sodales,
O cui præcipue sors mea visa sua est;
Adtonitum qui me, memini, carissime, primus
Ausus es adloquio sustinuisse tuo;
Qui mihi consilium vivendi mite dedisti,

1. *Numerande sodales. Memorande* veteres plerique. Scribe præter ea, *nusquam memorande*; Pont. IV, XIII, 1: « O mihi non dubios inter memorande sodales. » Mart. « O mihi post nullos, Juli, memorande sodales. »

5. *Consilium vivendi mite dedisti. Fuisti* unus Mediceus; eleganter: Trist. IV, Eleg. II, vs. 32: *Hortator pugnæ consiliumque fuit.* Ep. Helen. vers. 268: *Quæ mihi sunt comites consiliumque duæ.* Heins.

Quum foret in misero pectore mortis amor;
Scis bene, cui dicam, positis pro nomine signis;
Officium nec te fallit, amice, tuum.
Hæc mihi semper erunt imis infixa medullis,
Perpetuusque animæ debitor hujus ero.
Spiritus et vacuas prius hic tenuandus in auras
Ibit, et in tepido deseret ossa rogo,
Quam subeant animo meritorum oblivia nostro,
Et longa pietas excidat ista die.
Dî tibi sint faciles, et opis nullius egentem
Fortunam præstent, dissimilemque meæ.
Si tamen hæc navis vento ferretur amico,
Ignoraretur forsitan ista fides.
Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
Si non infernas vivus adisset aquas:
Ut foret exemplum veri Phocæus amoris,
Fecerunt furiæ, tristis Oresta, tuæ.
Si non Euryalus Rutulos cecidisset in hostes,
Hyrtacidæ Niso gloria nulla foret:
Scilicet, ut fulvum spectatur in ignibus aurum,

6. *Quum foret in misero pectore mortis amor*; conf. lib. III, El. VIII, vs. 39, 40. Celsus, quem inter paucissimos illos enumerat, qui ab ejus amicitia non discesserant, effecit, ut manus a seipso abstinuerit; lib. I de Ponto, El. IX, 21: « O quoties, vitæ custos invisus amaræ, Continuit promtas in mea fata manus. »

7. *Positis pro nomine signis*. Veretur poeta amici nomen exprimere, propter Augustum.

8. *Fallit, amice, tuum; meum* multi codices: an *pium?* quod sæpe in *meum* et *tuum* a librariis mutatum.

9. *Hæc mihi semper erunt imis infixa medullis*. BURM. Cic. lib. XV, Epist. 4, ad Attic. *quæ mihi sunt inclusa medullis*.

10. *Animi debitor. Animæ* plerique meliores. HEINS.

11. *Spiritus hic vacuas prius extenuandus* habent quidam. Prius me vita deficiet: prius moriar. BERSM.

20. *Aquas infernas*. Fingunt enim poetæ, ad rapiendam Proserpinam, inferos adiisse Theseum ac Pirithoum.

21. *Phocæus*. Pylades, filius Strophii, qui rex Phocidis fuit.

22. *Tuæ furiæ*. Furor tuus; quo agitabaris, ob matrem interfectam.

24. *Hyrtacidæ Nisi. Niso* tres libri. HEINS.—*Hyrtacidæ*. Hyrtaci filio.

Tempore sic duro est inspicienda fides.
Dum juvat, et vultu ridet fortuna sereno,
Indelibatas cuncta sequuntur opes:
At simul intonuit, fugiunt; nec noscitur ulli,
Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
Atque hæc, exemplis quondam collecta priorum,
Nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
Vix duo tresve, mihi de tot superestis, amici:
Cætera fortunæ, non mea, turba fuit.
Quo magis, o pauci, rebus succurrite lapsis,
Et date naufragio litora tuta meo:
Neve metu falso nimium trepidate, timentes
Hac offendatur ne pietate Deus.
Sæpe fidem adversis etiam laudavit in armis,
Inque suis amat hanc Cæsar, in hoste probat.
Causa mea est melior, qui non contraria fovi
Arma; sed hanc merui simplicitate fugam.
Invigiles igitur nostris pro casibus oro,
Diminui si qua numinis ira potest.
Scire meos si quis casus desideret omnes,

27. *Dum juvat.* Opt. Vatic. *juvet.* Puto *favet.* Heins.

28. *Indelibatas.* Illæsas. Mer. — Opes integras, nullo adhuc casu et detrimento imminutas. *Cuncta sequuntur.* Quia felicibus ad voluntatem fluunt omnia. Pont.

30. *Agminibus comitum.* Turba clientium, seu potius assentatorum. Pont.

32. *Nunc mihi sunt; Næ mihi* fragmentum Revii, ut ita Eleg. vi, 16, duo libri: *Næ tibi pro vili sub pedibusque jacet;* vide ad Quintil. Decl. VII, 9. Burm.

35. *Rebus succurrite læsis.* Alii *lassis;* meliores *lapsis*, quod sequor, quamquam et alterum potest admitti: sic Trist. V, Eleg. ii, v. 41: « Quo ferar, unde petam lapsis solatia rebus? » ubi similis diversitas in scriptis exemplaribus; Gratius Cynegetico: « Te primum, Vulcane loci, pacemque precamur, Incola sancte, tuam, des lapsis ultima rebus Auxilia. » Perperam *ipsis rebus* nunc legitur. Neque aliter Virgilius aliique ex optimis scriptoribus passim. Heins.

41. *Causa mea est melior.* Conjurationem et conspirationem contra Augustum intelligit: de qua lib. II et III, Eleg. v. Mer.

45. *Desiderat omnes. Desideret* tres

Plus, quam quod fieri res sinit, ille petat.
Tot mala sum passus, quot in æthere sidera lucent,
Parvaque quot siccus corpora pulvis habet.
Multaque credibili tulimus majora, ratamque,
Quamvis acciderint, non habitura fidem.
Pars etiam mecum quædam moriatur oportet,
Meque velim possit dissimulante tegi.
Si vox infragilis, pectus mihi firmius ære,
Pluraque cum linguis pluribus ora forent;
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis,
Materia vires exsuperante meas.
Pro duce Neritio, docti, mala nostra, poetæ,
Scribite : Neritio nam mala plura tuli.
Ille brevi spatio multis erravit in annis
Inter Dulichias Iliacasque domos;
Nos, freta sideribus notis distantia mensos,
Sors tulit in Geticos Sarmaticosque sinus :

meliores; et *petat* pro *petit* proximo versu. HEINS.

51. *Pars etiam quædam.* Ingenium intelligit, quod præ nimio dolore nequit dignum aliquid componere; vel certe famam designat, quam perituram dicit hac exsilii nota, vel inter Scythas nihil componendo.

52. *Possit tegi.* Possit celari pars hæc, quæ mecum morietur. MER. —Vel velim posse ignorari, me tacente. Quæ illa fuerint, liberum est cuivis nostrum divinare. PONT.

53. *Si vox infragilis, pectus mihi firmius esset. In fragili mihi pectore firmior* Junian. prim. Polit. prim. Vatic. et alii quinque; duo præterea ex nostris et Bersman. *pectus mihi firmius ære.* Scribe : « Si vox in fragili mihi pectore firmior ære. » Homeri illa respexit Iliad. B, Φώνῃ δ' ἄῤῥηκτος, χαλκεῦν δέ μοι ἦτορ ἐνείη, quod jam alii viderunt. HEINS. — Homeri locus stabilit vulgatam lectionem, *Si vox infragilis, pectus mihi firmius ære. Non fragilis* habet Francof. et quinque alii; sed *infragilis* recte : ita Plinius, lib. XX, 1, *adamantem infragilem omni vi et invictum* dicit. BURM.

56. *Materia.* Malorum copiam, materiam appellat.

57. *Pro duce Neritio.* Pro duce Ulysse. Est autem *Neritus* mons frondosus in insula Ithaca, quam tenuit Ulysses.

61. *Nos freta sideribus totis distantia. Notis* Combianus et unus Bononiensis. HEINS.

62. *Sors tulit in Geticos Sarmaticosque sinus. Detulit in Geticos Cæsaris ira sinus.* An *Depulit?* prim.

Ille habuit fidamque manum, sociosque fideles;
Me profugum comites deseruere mei :
Ille suam lætus patriam victorque petebat;
A patria fugio victus et exsul ego :
Nec mihi Dulichium domus est, Ithaceve, Sameve,
Pœna quibus non est grandis abesse locis;
Sed quæ de septem totum circumspicit orbem
Montibus, imperii Roma Deûmque locus :
Illi corpus erat durum patiensque laborum;
Invalidæ vires ingenuæque mihi :
Ille erat adsidue sævis agitatus in armis;
Adsuetus studiis mollibus ipse fui :
Me Deus oppressit, nullo mala nostra levante;
Bellatrix illi Diva ferebat opem :
Quumque minor Jove sit tumidis qui regnat in undis,

Polit. et prim. Vatic. *Detulit Sarmatis ora*, ut lib. V, El. III, 8 : « Juncta tenet crudis Sarmatis ora Getis. » Unus Vatican. *Fors tulit*.

63. *Sociosque fideles*. Tres, *fidosque sodales*; tantumdem est. Ne bis idem dicat, videtur scribendum, *certosque sodales*, ut apud Martialem : *fidis homo certus amicis*. H.

67. *Non mihi Dulichium*. Dulichium insula est ex Echinadibus una, quæ postea *Dolicha* appellata fuit. Fuitque hæc insula Ulyssi subdita, ut docet Strab. *Ithaceve*. Ithaca insula est, quæ ad stadia 80 in circuitu patet. Corcyræ insulæ maximæ adjacet Neritia Ithacæ tellus optatissima, et ipsa Ulyssis patria. *Sameve*. Samos sive Same, insula est, quæ olim quatuor continebat urbes, ex quibus una Samus; eadem, *Cephalenia* appellatur. *Ithaceve Sameve*. *Samove* prim. Vaticanus; reliqui *Samosve*; utrumque probum. H.

68. *Pœna non est grandis*. Non magna molestia est. Etenim non urbes sunt quæ comparari possint cum urbe Roma : a qua abesse summam capio molestiam, et vitam ipsam instar mortis mihi esse duco. Et vide quam venuste contraria contrariis in universa hac sui et Ulyssis collatione, referat : quæ plurimum artis et eloquentiæ habent. CIOF.

72. *Invalidæ vires ingeniumque mihi*. Lege cum plerisque scriptis, *ingenuæque*, ut apud Martial. « Vires ingenuæ, salubre corpus. » Idem, lib. III, Epig. XLVI, 6, hæc duo quoque conjunxit : « Invalidum est nobis ingenuumque latus. » Idem lib. XII, Epig. IV, 6, *ingenuam pigritiam* quoque dixit. HEINS.

74. *Adsuetus studiis; adsiduus* fragmentum Revii antiquissimum, et codex Bernens. cum quinque aliis; eleganti repetitione, et cujus glossa videtur *adsuetus*.

Illum Neptuni, me Jovis ira premit.
Adde, quod illius pars maxima ficta laborum est;
Ponitur in nostris fabula nulla malis.
Denique quæsitos tetigit tamen ille Penates;
Quæque diu petiit, contigit arva tamen.
At mihi perpetuo patria tellure carendum est,
Ni fuerit læsi mollior ira Dei.

78. *Jovis ira.* Augusti odium: qui his temporibus est illi summus Jupiter. MER.

80. *In nostris*, etc. Homerus sapienter finxit, et fabulis rerum veritatem texit: ego causam fingendi nullam habeo. PONT.

82. *Quæque diu petiit;* decem annos.

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Uxoris fidem et industriam laudat poeta: quod, quum nonnulli avidissime inhiarent ejus opibus, ipsa ingenio, et amicorum præsidio integra omnia servaverit. Unde poeta verecunde tantum pollicetur, eam fore suis carminibus immortalem.

NEC tantum Clario Lyde dilecta poetæ,
Nec tantum Coo Battis amata suo est,
Pectoribus quantum tu nostris, uxor, inhæres,
Digna minus misero, non meliore viro.

1. *Lyde.* Lyde amica fuit Callimachi, quam ardentissime amavit. *Clario poetæ.* Callimacho Apollinis vati. *Clarius* enim Apollo appellatus est, a Clario luco; Strabo, lib. 14, Ovidius in Met. lib. I, 516: « Mihi Delphica tellus, Et Claros, et Tenedos, Pataræaque regia servit. »

2. *Suo Coo.* Suo Phileni.

4. *Minus misero.* Feliciori marito. — *Non meliore;* sum enim ex antiquissima et nobilissima Nasonum familia, ex qua innumerabiles equites exierunt: sum poeta summo ingenio, et eruditione præstanti; quo conjuge, ante hanc meam calamitatem, te jactare solebas. Confer lib. IV, Eleg. III, vs. 53 sqq.

Te mea, subposita veluti trabe, fulta ruina est;
Si quid adhuc ego sum, muneris omne tui est:
Tu facis, ut spolium ne sim, neu nuder ab illis
Naufragii tabulas qui petiere mei.
Utque rapax, stimulante fame, cupidusque cruoris
Incustoditum captat ovile lupus:
Aut ut edax vultur corpus circumspicit, ecquod
Sub nulla positum cernere possit humo:
Sic mea nescio quis, rebus male fidus acerbis,
In bona venturus, si paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus submovit amicos,

5. *Te mea subposita est.* Accipiendum est de possessionibus, in quas involabant homines alienorum cupidi, quarum fructibus in exsilio ipse vivebat. PONT.—*Subposita veluti trabe fulta ruina est.* Non damno quidem hanc lectionem, quam libri veteres agnoscunt; veriorem tamen auguror fore, si *carina* reponas. Intelligit trabes illas, quæ subductis in litus navibus subjiciebantur. Hæ Græcis Φάλαγγες, vel Φαλάγγια, de quibus Pollux et Hesychius: Nonius quoque in *Palangæ.* Varro de vita Populi Romani: « Quum Pœnus in fretum obviam venisset nostris, et quosdam cepisset, crudelissime pro Palangis carinis subjecerat; quo metu debilitaret nostros. » Isidorus, lib. XIX, c. 11, Etymol. *Pulvinos* videtur appellare: Minucius Octavio: « Et quum ad id loci ventum est, ubi subductæ naviculæ, substratis roboribus, a terrena labe suspensæ quiescebant. » H.

7. *Ut spolium non sim. Ut ne sim* tres veteres.

8. *Naufragii tabulas.* Reliquias naufragii mei; reliquum fortunarum mearum: quas quum Cæsar non ademerit, ipsi tamen adimere nefarie conantur, non secus ac partes navis disjectæ naufragio.

9. *Cupidusque cruoris. Sitiensque* unus Mediceus, venuste. HEINS.

11. *Aut ut edax vultur.* Vultur ex cadaveribus sibi escam quærit. Interficit autem nihil, nec destruit animantium; vid. Arist. lib. VI. *Aut ut edax vultur.* Nam et vulturii nominantur, qui captant bona aliena, et ea per fas et nefas occupare nituntur.

12. *Sub nulla positum cernere possit humo. Sub nuda* Scaliger et editiones nonnullæ, perperam; corpus sub nulla tellure positum, est inhumatum corpus.

13. *Male fidus;* an non rectius, *male fisus?* credens et confidens se ideo facilius invadere posse mea bona, quia acerbam fortunam experior. Sed et vulgata servari potest, ut sit, in rebus meis acerbis, quibus fides ejus debebat se ostendere, infidus. BURM.

14. *In mea bona.* In meas fortunas. MER.

15. *Tua virtus;* sic Tullius ad uxorem: « Ex literis multorum, et ser-

Nulla quibus reddi gratia digna potest.
Ergo quam misero, tam vero, teste probaris:
Hic aliquod pondus si modo testis habet.
Nec probitate tua prior est aut Hectoris uxor,
Aut comes exstincto Laodamia viro.
Tu si Mæonium vatem sortita fuisses,
Penelopes esset fama secunda tuæ.
Sive tibi hoc debes, nulla pia facta magistra;
Cumque nova mores sunt tibi luce dati:
Femina seu princeps, omnes tibi culta per annos,
Te docet exemplum conjugis esse bonæ;
Adsimilemque sui longa adsuetudine fecit;
Grandia si parvis adsimilare licet.
Heu mihi, non magnas quod habent mea carmina vires,
Nostraque sunt meritis ora minora tuis!
Si quid et in nobis vivi fuit ante vigoris,
Exstinctum longis occidit omne malis:
Prima locum sanctas heroidas inter haberes;
Prima bonis animi conspicerere tui.

mone omnium perfertur ad me, incredibilem tuam virtutem et fortitudinem esse. »

17. *Probaris*; proba, bona judicaris.

23. *Sive tibi hoc debes*. Seu natura te hoc docuit; seu Liviæ exemplo didicisti. Bersm. — *Nullo pia facta magistro*. *Nulla magistra* multi ex melioribus. Heins.

24. *Mores*. Sanctissima instituta. *Cum nova luce*. Cum die natali; quum nascereris.

25. *Femina seu princeps*. Seu Liviam, quam præcipua fide coluisti, imitata es. Amerbachius ad Martiam, Martii Philippi vitrici Augusti filiam, contendit referendum.

30. *Nostra ora*. Nostra verba. Aliquem pleno ore laudare, verbis multis et grandibus. Pont.—*Nostra ora*. Pro sermone et fabulis; Phædr. in prol. lib. I: *Duplex fabellis os est*. Etiam pro fiducia: *si satis oris habes*.

32. *Exstinctum longis excidit omne malis*. Κακοφωνία est *exstinctum*, *excidit*: etsi minime ignoro *excidere* hac significatione usitatum esse Ovidio, primus tamen Politiani, primus Vaticanus et sex alii *occidit*, quod sequor. Heins.

33. *Inter*. Inter claras mulieres.

34. *Bonis tui animi*. Tua virtute. Mer.—Esses præ omnibus conspicua, ob bona animi tui, quæ maximam et solidam laudem merentur. Pont.

Quantumcumque tamen præconia nostra valebunt,
Carminibus vives tempus in omne meis.

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Amicum admonet poeta, ut gemmæ faciem suam insculptam intuens, ejus exsilii recordetur, dematque illi coronam ex hedera : siquidem hujusmodi insignia conveniunt felicibus poetis. Mandat tamen, insculptæ imaginis loco, legatur opus Metamorphoseon in quindecim libellos digestum : quos quamvis ipse in exsilium proficiscens, in ignem conjecerit, tamen eosdem pluribus exemplis conscriptos exstare intelligit. Postremo sex versus mandat conscribi in prima libelli fronte : quo lector admoneatur, illud opus inemendatum subita ejus consternatione circumferri.

Si quis habes nostri similes in imagine vultus,
Deme meis hederas, Bacchica serta, comis.
Ista decent lætos felicia signa poetas :
Temporibus non est apta corona meis.
Hæc tibi dissimulas, sentis tamen, optime, dici,
In digito qui me fersque refersque tuo;

1. *Nostris similes. Nostri* sex meliores, et mox *Bacchia serta* pro *Bacchica*. Heins. — *In imagine*. In effigie gemmæ insculpta; vide Plin. I, 37. Ex hedera enim poetæ elegi coronabantur, sicut ex quercu heroici. Propertius : « Ennius hirsuta cingat sua dicta corona, Mi folia ex hedera porrige, Bacche, tua. » De hedera legito Plin. lib. XVI, et Theophrastum, lib. III.

4. *Temporibus meis;* meo capiti, a parte totum κατὰ συνεκδοχήν. Falsus est hic Merula, qui alio modo exponit. Ciofan.

5. *Hæc tibi dissimula, sentis tamen omnia dici*. Scripti plerique cum primis editionibus *senti tamen optime dici*, et *hoc* pro *hæc*. Lege : « Hoc tibi dissimulas, sentis tamen, optime, dici. » Heins. — *Dissimula*. Finge hæc non dici tibi, ne Augustum lædas. *Sentis tamen, optime*. Intelligis tamen, optime amice, me tibi hæc dicere.

6. *Qui me fersque refersque*. Qui fers et repræsentas, aut qui fers et extrahis annulum, in quo est gemma habens vultus meos insculptos; vide Macrob. Saturn. lib. VII, c. 13.

Effigiemque meam fulvo complexus in auro,
Cara relegati, qua potes, ora vides;
Quæ quoties spectas, subeat tibi dicere forsan,
Quam procul a nobis Naso sodalis abest!
Grata tua est pietas : sed carmina major imago
Sunt mea; quæ mando qualiacumque legas;
Carmina mutatas hominum dicentia formas,
Infelix domini quod fuga rupit opus:
Hæc ego discedens, sicut bene multa meorum,
Ipse mea posui mœstus in igne manu;
Utque cremasse suum fertur sub stipite natum
Thestias, et melior matre fuisse soror;
Sic ego non meritos, mecum peritura, libellos

Fersque refersque. Ferasque scribendum videtur; sic Trist. III, El. VIII, 12, pro *fertque feretque*, scripti fere omnes *fertque refertque;* Pont. IV, El. I, 26 : *Auxilium vitæ fertque refertque meæ*, ubi censeo reponendum *ferètque*, quod sequentia ibi requirunt. H.

8. *Quæ potes.* Tres scripti *qua potes.*

10. *Naso sodalis abest;* in Francofurt. erat, *abes;* eleganter, ut verba hæc sint ad ipsam imaginem, quam contemplans amicus ita adloquitur, *Tu Naso, quam procul abes.*

11. *Sed carmina major imago Sunt mea;* magis ingenium meum exprimunt, quam aurum illud faciem.

13. *Hominum dicentia formas. Narrantia* tres scripti.

14. *Infelix domini quod fuga rupit opus;* utrum infelix opus, an infelix fuga? rectius hoc posterius, ut sit verborum sensus : quod opus, hoc est, Metamorphosin, infelix fuga, exsilium domini rupit. Ciofan.

15. *Sicut bona multa meorum.* Diu est, quod vidi scribendum *bene multa*, quod prim. Vatic. Hamburg. et tres alii confirmant. In Catalectis : « Triga mihi paucos inter dilecta sodales, Triga sodalitii pars bene magna mei. » Atque ita passim veteres : *bene* enim pro *valde* ponitur, ut *bona pars* pro magna pars. Trebonian. Institut. lib. IV, tit. VI, §. 12, *actiones bene multas* dixit. Similis error apud Propertium commissus, lib. III, El. XXII, 13, ubi legendum : « An tibi nescio quæ visa est formosior? an tu Non bene de nobis crimina ficta jacis? » H.

17. *Sub stipite.* Sub torre, in quo Meleagri fata erant.

18. *Thestias.* Althea Thestii filia. Thestius enim Pleuroniam tenuit : qui Curetum ductor, socer quidem fuit Œnei, Altheæ vero pater. *Et melior matre fuisse soror.* Althea meliorem se, et fratrum, a Meleagro interemtorum, amantiorem ostendit, quam filii. Sic et in VIII Met. 464, 475: «Pugnant materque sororque, Et diversa trahunt unum duo nomina pectus. Incipit esse tamen

Imposui rapidis, viscera nostra, rogis;
Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus,
Vel quod adhuc crescens et rude carmen erat.
Quæ quoniam non sunt penitus sublata, sed exstant,
Pluribus exemplis scripta fuisse reor;
Nunc precor ut vivant, et non ignava legentum
Otia delectent, admoneantque mei.
Nec tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,
Nesciat his summam si quis abesse manum.
Ablatum mediis opus est incudibus illud,
Defuit et scriptis ultima lima meis.
Et veniam pro laude peto: laudatus abunde,
Non fastiditus si tibi, lector, ero.
Hos quoque sex versus, in primi fronte libelli
Si præponendos esse putabis, habe:
Orba parente suo quicumque volumina tangis,
His saltem vestra detur in urbe locus;
Quoque magis faveas, non sunt hæc edita ab ipso,
Sed quasi de domini funere rapta sui:
Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, si licuisset, eram.

melior germana parente. » HEINS.

20. *Viscera nostra.* Nostros libros: quasi meos partus.—*Rogis.* Flammæ omnia rapienti.

27. *Non tamen. Nec* veteres, et *Nesciet.* HEINS.

29. *Mediis incudibus.* Nondum absoluto opere. MER. — Sic et opus aliquod *elimare* dicimur.

33. *In prima fronte libelli.* Scribe *primi libelli.* Inepte enim Metamorphoses *libellus* vocentur, quas ipse, lib. II, *majus opus* sit appellaturus; sic alibi: « Sex ego Fastorum scripsi, totidemque libellos; » et, « Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli, Tres sumus ... » de Amorum libris; atque ita passim alibi. H.

35. *Orba parente suo.* Privata patre, et auctore operis, qui in exsilium ejectus est.

37. *Edita ab illo. Ipso* meliores: pro *faveas* etiam *foveas* agnoscunt quatuor.

40. *Emendaturus erat. Eram* scripti potiores. HEINS.

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

Queritur poeta, eum, quocum diu familiariter vixerat, subita poetæ consternatione, et exsilii ruina fidem mutasse. Mox tamen illum admonet, ut in fide permaneat, quo ejus officium laudare queat.

In caput alta suum labentur ab æquore retro
 Flumina; conversis Solque recurret equis;
Terra feret stellas; cælum findetur aratro;
 Unda dabit flammas, et dabit ignis aquas;
Omnia naturæ præpostera legibus ibunt;
 Parsque suum mundi nulla tenebit iter:
Omnia jam fient, fieri quæ posse negabam,
 Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
Hæc ego vaticinor, quia sum deceptus ab illo,
 Laturum misero quem mihi rebar opem.
Tantane te, fallax, cepere oblivia nostri?
 Adflictumne fuit tantus adire pudor?
Ut neque respiceres, nec solarere jacentem,
 Dure! nec exsequias prosequerere meas?
Illud amicitiæ sanctum ac venerabile nomen

1. *In suum caput.* Caput dicitur fluminis origo. *Hic mihi magna domus; celsis caput urbibus exit*, Virg. VIII, 65, de cæruleo Tibri. Et Noster Met. II, vs. 254: « Nilus in extremum fugit perterritus orbem, Occuluitque caput, quod adhuc latet. » — *In suum caput.* Inductio est, ex iis constans quæ fieri nequeunt. P. — Expressisse videtur Noster Euripidis sententiam in Medea, ubi loquitur chorus: « Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν, χωροῦσι παγαί, Καὶ δίκα, καὶ πάντα πάλιν στρέφεται.

12. *Adflictumque.* Malo *Adflictumne.* Heins. — *Pudor:* alii *timor.*

15. *Amicitiæ sanctum et venerabile nomen. Quondam venerabile* quidam veteres, et *numen* liber Petri Servii, ut Pont. lib. II, El. III, vs. 19:

Re tibi pro vili, sub pedibusque jacet?
Quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
Visere, et adloquii parte levare tui?
Inque meos si non lacrymam dimittere casus,
Pauca tamen ficto verba dolore queri?
Idque, quod ignoti faciunt, valedicere saltem,
Et vocem populi publicaque ora sequi?
Denique lugubres vultus, nunquamque videndos
Cernere supremo, dum licuitque, die?
Dicendumque semel toto non amplius ævo
Accipere, et parili reddere voce, vale?
At fecere alii nullo mihi fœdere juncti,
Et lacrymas animi signa dedere sui.
Quid? nisi convictu causisque valentibus essem
Temporis et longi vinctus amore tibi?
Quid? nisi tot lusus et tot mea seria nosses,
Tot nossem lusus seriaque ipse tua?
Quid? si duntaxat Romæ mihi cognitus esses,
Adscitus toties in genus omne loci?
Cunctane in æquoreos abierunt irrita ventos?
Cunctane Lethæis mersa feruntur aquis?
Non ego te placida genitum reor urbe Quirini,

« Illud amicitiæ quondam venerabile numen Prostat, et in quæstu, pro meretrice, sedet; » sic et ibi veterrimus codex Sarravianus. HEINS.

17. *Ingenti mole prostratum.* Ærumnis oppressum. Calamitatis suæ magnitudinem vocat ingentem molem, a qua, velut ruina magna, oppressus sit.

19. *Lacrymas dimittere. Lacrymam* meliores, ut passim alibi Noster; et mox *queri* pro *loqui* Gottorphianus. HEINS.

22. *Et vocem populi.* Supremum salve et vale conclamare. BERSM.— *Publicaque ora*, sermones omnium.

30. *Junctus amore.* Bene opt. Palat. et unus Mediceus *vinctus amore*, nam *fœdere juncti* paulo ante præcesserat. HEINS.

34. *Adscitus toties in genus omne joci.* Lege *loci*, cum multis veterum; de jocis et seriis jam ante egerat.

35. *In æquoreos ventos. In Æolios* Rottendorph. pro diversa lectione.

37. *Placida urbe Quirini.* Romam designat, in qua homines non sævos, sed mites, nasci solitos innuit.

Urbe, meo quæ jam non adeunda pede est;
Sed scopulis, Ponti quos hæc habet ora sinistri,
Inque feris Scythiæ Sarmaticisque jugis:
Et tuâ sunt silicis circum præcordia venæ,
Et rigidum ferri semina pectus habent:
Quæque tibi quondam, tenero ducenda palato,
Plena dedit nutrix ubera, tigris erat:
At mala nostra minus, quam nunc, aliena putasses,
Duritiæque mihi non agerere reus:
Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
Ut careant numeris tempora prima suis;
Effice, peccati ne sim memor hujus; et illo
Officium laudem, quo queror, ore tuum.

41. *Silicis venæ. Et stant marmoreo membra perusta gelu.* Et Noster in Met. IX, vs. 615: *Nec rigidos silices, solidumve in pectore ferrum*, Σαρκὶ σιδηρείῃ σφυρήλατος οἷα κολοσσός; Theocr. Idyll. 22, de Amyco.

42. *Semina pectus habet. Habent* unus Gallicanus; sic *pectora somnus, terror, mæror habet*, et similia passim apud Nostrum; sic prope l. III, Eleg. XI, 3, in maledicum: « Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino; Et dicam silices pectus habere tuum. » HEINS.

43. *Ducenda ubera*; sugenda.

45. *Aut mala nostra minus quam non aliena putares. At mala* et *putasses* meliores. Deinde *quam nunc* unus Vaticanus; vere: quomodo etiam doctissimus Tanaquillus Faber vidit scribendum Epistola XXIII. Combianus pro diversa lectione, *quia nunc*. Sensus est: At saltem mala nostra minus a te aliena putasses, quam nunc putas. HEINS.— Forsitan scripserit: « At mala nostra prius, quam nunc, aliena putasses; » non hoc demum tempore debuisses ostendere mea nihil ad te adtinere, sed jam olim: quod si fecisses, non nunc agerem te reum duritiæ; sed quia hoc præter alia etiam mihi accidit, ut te perdam hoc infelici tempore, qui antea amicus fuisti, effice etc. Deinde, *duritiæ mihi nunc non agerere reus*, excerpta Kloekhovii. BURM.

48. *Ut tempora prima.* Ut superiora tempora, quibus amicitia nostra erat arctissima. *Careant suis numeris.* Careant suo ordine: ut mihi in amore non respondeas, ut antea.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

Queritur poeta vulgum sequi fortunam, et secundis tantum rebus adesse amico, at in adversis eum destituere : quod quidem re sibi cognitum fuisse docet ; siquidem antequam relegaretur ab Augusto, multos habuit amicos : at postquam subita ruina corruit, neminem invenit, in cujus præsidio acquiesceret, quum multis, per Cæsaris modestiam, id præstare licuisset ; quandoquidem ab eo hostilis erga amicum amor etiam probetur.

DETUR inoffensæ metam tibi tangere vitæ,
Qui legis hoc nobis non inimicus opus ;
Atque utinam pro te possint mea vota valere,
Quæ pro me duros non tetigere Deos !
Donec eris felix, multos numerabis amicos ;
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Adspicis, ut veniant ad candida tecta columbæ ;
Accipiat nullas sordida turris aves.
Horrea formicæ tendunt ad inania nunquam ;
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

1. *Detur inoffensæ vitæ tibi tangere metam.* Concinnius quatuor antiqui *metam tibi tangere vitæ* ; et mox *possint* pro *possent* meliores. HEINS. — Legi quidam voluerunt : *detur inoffensam vitæ tibi tangere metam*, quod illustrant ex Horat. I, Od. 1, 4, *meta fervidis evitata rotis* : sed ibi alia res est : iterabantur enim in circo spatia ; in hac autem metaphora a stadio desumpta, semel modo decurrere licet, et ubi metam adtigimus, nullus locus offensæ relinquitur : optat ergo, ut sine offensa vitæ stadium decurrens, ad metam perveniat. Sic *inoffensum cursum honorum* dixit Tacitus, I Hist. 48, non *inoffensam metam* : hinc *inoffensus* cœpit usurpari pro continuo, sine intervallo, vel interruptione ; sic idem dixit *inoffensum navium ordinem*, lib. II Hist. 32, et Quintil. I de Inst. Orat. 1 : *inoffensam literarum inter se conjunctionem.*

4. *Duros Deos.* Deos mihi difficiles ; Cæsarem inclementem.

10. *Nullus ad amissas ibit amicus opes. Currit* exemplar vetus Bersmanni. Ego *visit* reponendum censeo. HEINS.

Utque comes radios per Solis euntibus umbra,
  Quum latet hic pressus nubibus, illa fugit;
Mobile sic sequitur fortunæ lumina vulgus;
  Quæ simul inducta nube teguntur, abit.
Hæc precor ut semper possint tibi falsa videri :
  Sunt tamen eventu vera fatenda meo.
Dum stetimus, turbæ quantum satis esset, habebat
  Nota quidem, sed non ambitiosa, domus.
At simul impulsa est, omnes timuere ruinam,
  Cautaque communi terga dedere fugæ.
Sæva nec admiror metuunt si fulmina, quorum
  Ignibus adflari proxima quæque vident.
Sed tamen in duris remanentem rebus amicum,
  Quamlibet inviso, Cæsar, in hoste, probat;
Nec solet irasci, neque enim moderatior alter,
  Quum quis in adversis, si quis amavit, amat.
De comite Argolici postquam cognovit Orestæ,

13. *Fortunæ lumina.* Auram et felicitatem fortunæ.

16. *Eventu vera fatenda meo.* Malim *mihi.* Heins.

20. *Cauta terga.* Ipsi cauti et sibi consulentes : vel certe cauta turba, hoc est, turba sibi cavens, ne quid Augustus in eos mea causa gravius moliretur. M. — Lib. III de Ponto, Eleg. II, 7 : « ignoscimus illis, Qui cum fortuna terga dedere fugæ. »

24. *Quolibet inviso. Quamlibet* sex veteres, probe. Heins.

87. *De comite Argolico postquam cognovit Orestem. Oreste* plurimi veteres. Scribe *Argolici Orestæ.* Nam Pylades Phoceus, non Argolicus; Amor. libro II, Eleg. VI, vers. 15 : « Argolico Orestæ; » vide notas ad Ep. VIII, vs. 9. Heins. — *De comite Argolico.* Pacuvius tragœdiam scripsit, in qua continebatur quomodo Orestes, cupiens a se furias removere ex morte matris conceptas, oraculum consuluit, quod respondit, ut ad templum Dianæ in Tauricam regionem proficisceretur; quo quum pervenisset, comite et duce itineris Pylade, Thoas rex de more eum mactare volebat. Cæterum ignorabat uter esset Orestes. Pylades Orestem se esse respondit, ut pro illo necaretur. Orestes autem, ita ut erat, Orestem se esse perseverabat : quorum fidem ita Thoas probavit, ut Oresti ignosceret. Rem aliter et plenius refert Ovid. lib. III de Ponto, ea Elegia quam ad Cottam scribit. *De comite Argolico* male dant plures, ex optima distinctione Heinsii; cujus hic lectionem libenter, neque immerito, secuti sumus.

Narratur Pyladen ipse probasse Thoas:
Quæ fuit Actoridæ cum magno semper Achille,
Laudari solita est Hectoris ore fides:
Quod pius ad manes Theseus comes isset amico,
Tartareum dicunt indoluisse Deum:
Euryali Nisique fide tibi, Turne, relata,
Credibile est lacrymis immaduisse genas.
Est etiam miseris pietas, et in hoste probatur:
Heu mihi, quam paucos hæc mea dicta movent!
Hic status, hæc rerum nunc est fortuna mearum,
Debeat ut lacrymis nullus adesse modus.
At mea sunt, proprio quamvis mœstissima casu,

29. *Quæ fuit Actoridæ.* Patroclo, Actoris filio: amor Patrocli et Achillis notus est Homeri carmine.

30. *Hectoris ore.* Ore inimici. Summam ac solidam esse laudem, quum quis ab hoste laudatur, docet Arist. lib. I Rhetor. CIOF.

31. *Theseus comes iret amico. Isset* multi veteres; unus Medic. et Barberinus pro diversa lectione *comitavit amicum.* Puto *comitaret;* Pont. lib. II, El. III, 43: « Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas; » Met. XIII, ex optimis exemplaribus, « Ille tamen vivit, quia non comitavit Ulyssen; » Pont. I, El. IX, 47: « Funera non potui comitare, » atque ita passim Noster: Propertius, lib. II, Eleg. VII: « Quod mea si teneræ comitarent castra puellæ, Non mihi sat magnus Castoris iret equus. » Ita scribo versus mendosissimos, a Scaligero aliisque frustra tentatos; nam codices vetusti magna ex parte: « Quod si vera meæ comitarent castra puellæ, » turbato ordine literarum; *teneræ puellæ* perpetuum epitheton Nostro plurimis locis. Passeratius aliique conjecturam Scaligeri de *Romanis puellis* adprobarunt. HEINS.

35. *Est etiam miseris pietas. In miseris* veteres nonnulli. Puto scribendum: « Ista etiam in miseris pietas vel ab hoste probatur; » aut « misero pietas vel in hoste probatur. » Hoc videtur velle Noster. *Est etiam miserisque fides*, Arondel. HEINS.

37. *Nunc est fortuna mearum.* Duo veteres *non est*, et tum sequenti versu legendum *ullus* pro *nullus*, quomodo Patavinus unus, Metam. XIII: « Non hæc est Fortuna domus. » HEINS.

39. *At mea sint proprio quamvis mæstissima casu Tempora, profectu facta serena tuo.* Nihil hic sani est: primus Vaticanus et quinque alii, *At mea sunt;* deinde veteres plerique cum primis editionibus, *Pectora pro sensu.* Legendum: « At mea sunt, proprio quamvis mœstissima casu, Pectora pro sensu facta serena tuo. » Excerpta Vossii tamen, *pro sensu: pro ventu* Combianus pro diversa lectione: sed puto *post sensus tuos*, ea significatione, qua lib.

Pectora processu facta serena tuo.
Hoc eventurum jam tum, carissime, vidi,
Ferret adhuc istam quum minor aura ratem.
Sive aliquod morum, seu vitæ labe carentis
Est pretium; nemo pluris habendus erit.
Sive per ingenuas aliquis caput extulit artes;
Quælibet eloquio fit bona causa tuo.
His ego commotus, dixi tibi protinus ipsi:
Scena manet dotes grandis, amice, tuas.
Hæc mihi non ovium fibræ, tonitrusve sinistri,

IV, El. vi, 22: « Mensque mali sensum nostra recentis habet. » Epistola Paridis, *sentis mea vulnera, sentis*. Heins. — Incipit hic novam Elegiam Francof. Leidens. Bernens. et quidam alii. Crispinus vero novam Elegiam inchoat a disticho præcedenti, quo auctore, nescio. Illa autem *pro sensu*, nullum mihi videntur habere sensum. Merula explicat, pro intelligentia tua et doctrina; quosdam etiam ait legere, *pro sensu tui*, ut sit pro auditu nominis tui. Omnia vana, et sine lepore et gratia: agit enim de incremento amici sui, quod olim jam auguratus erat, et nunc obponit suæ calamitati, et decremento propriæ fortunæ: quare legerem: « Pectora processu facta serena tuo. » *Processus*, est incrementum, gradus, cujus glossa est *provectus, proventus*; Juvenal. Satyr. I, vers. 38: « In cælum quos evehit, optima summi Nunc via processus, vetulæ vesica beatæ. » Burm.

41. *Hoc tibi venturum. Hoc eventurum* prim. Polit. prim. Vatic. unus Mediceus, et Rottendorph. bene: alii *ego venturum*, vel *mihi venturum*; Pont. III, Eleg. iv, vs. 113: « Dî quorum monitu sumus eventura loculi. » Epicedio Drusi, *Eventura precor*. Mox *minor aura* pro *minus* meliores. Heins.

42. *Istam ratem*. Te ipsum et ingenium.

44. *Nemo pluris emendus erat. Habendus erat* prim. Vatican. et prim. Palat. *habendus erit* alter Polit. Rottendorph. et duo alii: probe. Sic Cicero Philippica 6: *Pluris hic habetur, quam alibi*; pro æstimatur; Juvenalis, Satyra 10, ex antiquis codicibus: « Visne salutari sicut Sejanus, haberi Tantumdem; » ubi in vulgatis est *habere*. Heins.

45. *Sive per ingenuas ... artes*; artes liberales, ingenuis dignas.

48. *Scena manet dotes*. Dotes istæ aliquando magno theatro spectabuntur. Bersm.

49. *Hoc mihi. Hæc* meliores. H. — *Hoc mihi non ovium fibræ*. Non divinavi hæc, tanquam haruspex, ex animalium extis: inde extispices, extispicium. *Tonitrusve sinistri*. Divinabant etiam per fulgura, quæ observabant. Læva (auctore Plinio) prospera existimabantur, quoniam læva parte mundi ortus est: tum quæ nobis sinistra sunt, ea Superis dextra demitti creduntur; vide Plutarch. Quæst. rom. 78. Pont.

Linguave servatæ, pennave, dixit avis :
Augurium ratio est, et conjectura futuri ;
Hac divinavi, notitiamque tuli.
Quæ quoniam rata sunt, tota mihi mente tibique
Gratulor, ingenium non latuisse tuum.
At nostrum tenebris utinam latuisset in imis !
Expediit studio lumen abesse meo :
Utque tibi prosunt artes, facunde, severæ,
Dissimiles illis sic nocuere mihi.
Vita tamen tibi nota mea est : scis artibus illis
Auctoris mores abstinuisse sui ;
Scis vetus hoc juveni lusum mihi carmen, et istos,
Ut non laudandos, sic tamen esse jocos.
Ergo, ut defendi nullo mea posse colore,
Sic excusari crimina posse puto.
Qua potes, excusa ; nec amici desere causam :

50. *Linguave.* Per linguam avis, intellige oscines, id est, aves quæ voce augurium faciunt; per *pennam* autem designat *præpetes*, quæ volatu dabant auguria. Mer.

53. *Quæ quoniam vera est.* Prim. Polit. prim. Vatic. prim. Pal. et Rottendorph. *rata est ;* in Vatican. pro *est* erat emendatum *sunt :* vere ; alter Palatinus *rata sint ;* supra Elegia prima, *Quæque vovet, rata sint ;* Epist. Paridis : « Quæ rata sint, nec te frustra promiserit opto : » Met. IX, *rata sint sua visa precatur :* sic et passim alibi. Heins.

56. *Studiis meis. Studio meo* scripti. H. — *Lumen.* Famam et gloriam.

57. *Artes severæ.* Vel philosophiam dicit, vel ingenuas disciplinas et studia eloquentiæ.

58. *Dissimiles illis.* Quia nostræ artes non sunt severæ.

59. *Scis artibus illis.* Libris de Arte amandi. Eodem modo excusat se lib. II, ad Augustum, vers. 353 : « Crede mihi, distant mores a carmine nostro ; Vita verecunda est, musa jocosa mea est. » Sic et Catullus ad Aurel. xvii, 5 : « Nam castum esse decet pium poetam Ipsum, versiculos nihil necesse est. »

65. *Qua potes, excusa.* Multi veteres *Quam potes ;* malim etiam *amicam causam* quam *amici :* sic *amicum nomen* Art. Am. I, vs. 585 ; et *amica lima* Pont. II, El. iv, 17 ; sic *ungues amici* Juvenali, Sat. 5, ex antiquis codicibus : « custos adfixus ibidem, Qui numeret gemmas unguesque observet amicos ; » ubi *acutos* nunc legitur ; *fessos opibus solatur amicis* apud Maronem Acestes, Æn. V, 41, et ibid. 337, ex vetustissimo codice Medic. « Emicat Euryalus, et munere victor amico, Prima tenet : » *dictis solatur amicis* eodem libro. H.

Quo bene cœpisti, sic pede semper eas.

66. *Quo bene cœpisti;* satis hæc mihi cohærere videntur præcedentibus, si transpositis verbis hæc elegia in votum de processu et incremento honorum amici desinat, et legatur: « Sic bene cœpisti quo pede, semper eas; » vel: « Sic pede cœpisti quo bene, semper eas; » ut MSS plurimi positum τῶν *bene* et *pede* variant. BURM.

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

Laudat navem Ovidius, quam in sinu Corinthiaco accepit: et quum altera navis diu eumdem cursum tenuisset, quem navis poetæ; quumque postea ex Samothracia solverent, utriusque navigationem, et loca describit. Optat deinde, ut incolumis Tomum navis eum perferat: quod si contigerit, Minervæ se agnam immolaturum pollicetur. Postremo Castorem et Pollucem precatur, ut utrique navi adsint.

EST mihi, sitque, precor, flavæ tutela Minervæ
Navis; et a picta casside nomen habet.
Sive opus est velis, minimam bene currit ad auram:

1. *Minervæ.* Minervæ simulacrum navis insigne et tutela. Solebant enim in navibus Dii pingi, ut Minerva, Apollo, et alii, in quorum tutela esse navem volebant. Non esse idem παράσημον et tutelam navis, et in hac Ovidiana navi, tutelare numen fuisse Minervam, ex consuetudine puppi impositam? galeam autem Minervæ, insigne, seu παράσημον navis. — *Tutela Minervæ.* Continet hæc Elegia breve quoddam hodoiporicum, sive itinerarium poetæ, non quidem totius profectionis ejus a Roma in Pontum, sed quantum ejus ab Hellesponto ad locum exsilii reliquum fuit. Orditur autem a laude navis ejus: ac Merula in ea opinione est, ut putet de duabus intelligendum esse; ego de una, eaque sola navi, qua poeta e portu Corinthi in Thraciam usque delatus fuerit, quæ deinde per angustias Hellesponti in Propontidem, indeque rursus per Bosporum Thracium in Pontum, atque ita sinistro mari Tomon abierit. Versus autem de duabus navibus supra citatos, metaphorice accipio, ut puppis altera, pro cursu, serie, itinere terrestri ponatur, eo scilicet de quo ipse infra dicit: « Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos, » etc. Nam et alibi de diversis profectionis suæ viis meminit.

2. *Et a picta casside nomen habet.* A galea, quam illa armata gerit, *galeata* appellatur Minerva. Verbum

Sive opus est remo, remige carpit iter.
Nec comites volucri contenta est vincere cursu;
Occupat egressas quamlibet ante rates.
Et patitur fluctus, fertque adsilientia longe
Æquora, nec sævis icta fatiscit aquis.
Illa, Corinthiacis primum mihi cognita Cenchris,
Fida manet trepidæ duxque comesque fugæ;
Perque tot eventus, et iniquis concita ventis
Æquora, palladio numine tuta fuit.
Nunc quoque tuta, precor, vasti secet ostia Ponti,
Quasque petit, Getici litoris intret aquas.
Quæ simul Æoliæ mare me deduxit in Helles,
Et longum tenui limite fecit iter;

habet, non ad Minervam, sed ad nomen navis, referendum videtur: ut intelligamus ipsam navem a picta galea, κορυθαίολον, aut simili aliquo cognomine appellatam fuisse.

8. *Nec sævis victa madescit aquis. Icta fatiscit* duo veteres; quod et in Erfurtano Zinzerlingus invenerat; multi alii *icta madescit:* minus bene; Valerius Flaccus de Halcyonum nido lib. I: « Icta fatiscit aquis donec domus, haustaque fluctu est:» dubito tamen an non et illic *Victa* sit legendum. Certe apud Maronem, Æn. I, 120: « Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatæ Vicit hyems; » Tibullus, libro I, Eleg. VI: « Heu canimus frustra: nec verbis victa fatiscit Janua! » Sic codices duo vetusti, non *patescit;* Virg. Æn. I, 122: « laxis laterum compagibus omnes Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt; » idem, Æneid. IX, vs. 809: « saxis solida æra fatiscunt. » HEINS.

9. *Primum mihi cognita terris. Cenchris;* nam Peloponnesus (auctore Plin. lib. IV, cap. 4) jacet inter duo maria, Ægeum et Ionium, platani folio similis propter angulosos recessus. Angustia, unde procedit, isthmos appellatur. In eo loco erumpunt e diverso, quæ dicta sunt, maria: Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus. Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc, angustiarum termini longo et ancipiti navium ambitu. Sed tamen et *terris* non usque adeo incommode legetur, pro *oris* scilicet acceptum. In *Cenchris* autem etiam figura synizesis admittenda est: ut *Cenchreis* trissyllabum, pro dissyllabo in scansione veniat. MER.

12. *Palladio nomine tuta fuit.* Immo *fugit* cum melioribus. HEINS.

13. *Ostia Ponti secet. Ostia* sunt aditus fluminum in mare. PONT.

15. *In mare.* In Hellespontum: nam mare alia aliis cognomina accepit: ubi enim primum se coarctat, *Hellespontum* vocamus; ubi se expandit, *Propontis* dicitur; ubi iterum se pressit, *Thracius Bosporus;* ubi iterum se effundit, *Pontus Euxi-*

Fleximus in lævum cursus, et, ab Hectoris urbe,
Venimus ad portus, Imbria terra, tuos.
Inde, levi vento Zerynthia litora nactis,
Threiciam tetigit fessa carina Samon.
Saltus ab hac terra brevis est Tempyra petenti:
Hac dominum tenus est illa secuta suum.
Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos:

nus; qua paludi committitur, *Cimmerius Bosporus.*

17. *Fleximus in lævum cursus.* Ex Hellesponto, in Propontidis sinistram partem navigationem fleximus. *Ab Hectoris urbe.* Id est, Ilio, quæ ex Ægæo Hellespontum ingredientis erat a dextra, ut sit sensus: quum primum, in Ægæo adhuc navigans, habui Ilium a fronte, flexi iter in lævam partem, ubi erant loca illa, quæ statim subjungit. Cæterum illud ausim adfirmare, aut carmina aliqua deesse, aut hanc navigationis descriptionem falsam esse. Mer.—Micyllus dubitat num idem locus de Lemno potius accipiendus sit, cujus regem aliquando fuisse Actorem Hyginus dicit: ut sit sensus: postquam ad Hellespontum venimus, in lævam fleximus cursum; et ab Actoris urbe, id est, insula Lemno, in Imbrum (hanc enim per Imbriam terram accipio) proxime navigavimus, inde in Samothraciam, etc. Mic.— Collatis Merula et Micyllo ego nihil me videre fateor, nec Actoris, vel Hectoris urbem scire, quæ fuerit: verisimillima mihi Micylli expositio de Lemno videtur. Burm.

18. *Imbria terra.* Terram Imbriam eam dicit, quam Selimbriam Plinius, Ptolemæus, cæterique appellant: illa enim, et Perinthus in Propontidis litore fuere; nisi malis intelligere, illum non ingressum fuisse Hellespontum, sed Ægæum ei vicinum appellasse Hellespontum, ut diximus.

19. *Zerynthia litora nacta. Nacti* prim. Vatic. *nactis* Junianus, hoc est, postquam nacti sumus; unus *vecta;* Combianus pro diversa lectione *natat.* Heins.—*Zerynthia.* Id est, ipsius Thraciæ: nam in Thracia Zerynthum fuisse, scribit Lycophron, sacram Hecatæ; fuit et Zerynthus in Samothrace insula, unde fortasse regioni nomen dedit Ovid.

20. *Threiciam Samon.* Samothraciam insulam in mari Ægæo circa Thraciam.

21. *Saltus ab hac contra. Ab hac terra* plerique veterum; quod amplector; nisi quod *ab hac ora* rectius scribetur: pro *Tentyra* veteres plerique *Epira*, vel *Empyra.* Combianus pro diversa lectione *Tempyra*, quomodo et duo alii: recte; Livius, lib. XXXVIII, c. 41: « Inde Æniorum fines, præter Apollinis, Zerynthium quem vocant incolæ, templum superant. Aliæ angustiæ circa Tempyra excipiunt (hoc loco nomen est), non minus confragosæ. » Facessat ergo Ortelius, qui cum Merula *Stentora* emendandum censet. Arondelianus, *Temeira.* Heins. —*Saltus brevis.* Trajectus non longus. Mer.

23. *Nam mihi Bistonios.* E Samo-

Hellespontiacas illa relegit aquas;
Dardaniamque petît, auctoris nomen habentem,
Et te, ruricola, Lampsace, tuta Deo.
Quaque, per angustas vectæ male virginis undas,

thracia digressuræ erant duæ naves, quarum altera, quæ Ovidium vehebat, sinistrum Propontidis cursum, altera vero dextrum tenuit. *Bistonios campos.* Threicium litus. *Pede.* Velo: pars pro toto. Mer. — *Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos.* Hunc locum Merula, quum sententiæ suæ de duabus navibus, de qua a principio meminimus, repugnare videret, *pedem* pro fune, quo vela navium reguntur; *campos* autem pro æquore, sive mari exposuit. At si alteram expositionem recipias, de una navi, eaque sola quæ poetæ fuit, qua in hoc loco relicta, in terram egressus ille, reliquum iter, aut partem saltem, per Thraciam itinere terrestri fecerit; sua ac propria significatio verbis manet, neque versus ipse quicquam difficultatis habet.

24. *Hellespontiacas illa reliquit aquas.* Non parum difficultatis etiam hic versus habet, præsertim in verbo *reliquit;* nam quomodo dicamus navem, quæ Dardaniam petebat, in ipsis faucibus Hellesponti sitam, Hellespontum reliquisse? Aut igitur dicamus, deesse loco huic aliquid, vel pro verbo *reliquit*, relegit, aut simile aliquid reponendum esse, ut sit sententia: ego quidem per campos Bistonios proficisci deinceps constitui: illa autem (navis scilicet) Hellesponti relegit, sive repetivit aquas, transeundo scilicet dextrum latus, et petendo Dardaniam in ipsis faucibus sitam, etc. Aut certe Hellesponti nomen ita accipiendum, ut eam tantum maris partem significet, quæ citra fauces est. Et sic recte intelligitur reliquisse Hellespontum navis, quæ, eo jam superato, ipsas fauces ingressa fuit. Micyll. — *Illa reliquit aquas.* Medonianus *relegit;* puto *peregit*, aut quid simile; nam quomodo reliquit Hellespontum, quæ Dardaniam et Lampsacum et Abydum, in ipsis Hellesponti faucibus sitas, aditura sit? H.

25. *Dardaniamque petit.* Dardania urbs fuit in litore Hellesponti sita: nam post Abydum promontorium est Dardanium, et civitas Dardania, 70 stad. ab Abydo distans. *Petit* autem pro petivit ultimam producit, ut verba omnia syncopam habentia. *Nomen auctoris.* Nomen Dardani Jovis filii, qui eam condidit.

26. *Et te, ruricola, Lampsace* etc. Lampsacum etiam pervenit ab urbe Dardania: fuit autem Lampsacus urbs insignis ad mare sita, quæ portum optimum habuit: prius *Pitiusa* vocabatur. Per Deum autem *ruricolam* Priapum intellige; qui vir fuit ex Lampsaco urbe Hellesponti; de qua pulsus, propter obscænitatem: vocat autem *Deum ruricolam*, quoniam in hortis colitur.

27. *Per angustas undas.* Vastum enim mare præjacens Asiæ, et ab Europa porrecto Chersonesi litore expulsum; angusto meatu irrumpit in terras, septem stadiorum intervallo Europam discludens Asiæ; hasque angustias Hellespontum vocant. *Virginis male vectæ.* Helles, quæ hausta fluctibus periit.

Seston Abydena separat urbe fretum:
Hincque Propontiacis hærentem Cyzicon oris,
Cyzicon, Hæmoniæ nobile gentis opus:
Quaque tenent Ponti Byzantia litora fauces:
Hic locus est gemini janua vasta maris.
Hæc, precor, evincat, propulsaque flantibus Austris

28. *Seston Abydena.* In Europa enim Seston urbem, in Asia Abydon fuisse, scribit Plinius: in medio vero utriusque urbis Hellespontus fuit.

29. *Hincque Propontiacis hærentem Cyzicon oris.* Puto scribendum *Propontiacis surgentem Cyzicon;* nam in edito colle sita erat; Val. Flaccus, II, 635 sqq: « Nec procul ad tenuis surgit confinia ponti Urbs placidis demissa jugis; rex divitis agri Cyzicus; » sed et Apollonius Rhodius in ejus descriptione: Ἔστι δέ τις αἰπεῖα Προποντίδος ἔνδοθι νῆσος, Τυτθὸν ἀπὸ Φρυγίης πολυληΐου ἠπείροιο, Εἰς ἅλα κεκλιμένη, ὅσσον τ' ἐπιμύρεται ἰσθμὸς Χέρσῳ ἐπιπρηνὴς καταειμένος· ἐν δέ οἱ ἀκταὶ Ἀμφίδυμοι· κεῖνται δ' ὑπὲρ ὕδατος Αἰσήποιο. Recte autem addit *Hæmoniæ gentis opus;* nam ab Æneo Thessalo Cyzici partem exstructam fuisse nos docet scholiastes Apollonii. Posset et *vergentem* legi in Nasone: nam declivem Valerius describit. Heins.

30. *Cyzicon, Hæmoniæ nobile.* Cyzicos oppidum fuit ad Propontidem: quod (ut Florus scribit) fuit nobile arce, mœnibus, portu, turribusque marmoreis: Asiaticæ plagæ litora lustravit. Mer.—In hac urbe fuit religiosum magnæ matris delubrum. Ciof. — *Gentis.* Gentis Thessalæ, propter Cyzicum Thessalum, et Minyarum unum, ut diximus. Minyæ enim familia fuit, quæ olim Orchomenon in Bœotia tenuit: postea in Thessaliam migravit ad Iolcum: unde Argonautæ oriundi sunt. — *Cyzicon Hæmoniæ.* Cyzicum, Hæmoniæ gentis, hoc est, Thessalorum opus, vocat, non quod Cyzicus ipse ex Minyis, sive Thessalis unus fuerit, sed quod pater Cyzici Æneus Thessalus natione fuit.

31. *Quaque tenent Ponti Byzantia litora fauces.* A Cyzico se deinde venisse dicit ad Thracium Bosporum, in cujus litore sinistro ad Pontum Euxinum navigantibus erat Byzantium, urbs quum natura loci munitissima, tum ad fertilitatem omnium rerum opportunissima.

32. *Gemini maris.* Propontidis et maris Euxini: inter quæ maria sunt fauces, quæ Thracius Bosporus appellantur.

33. *Propulsaque fortibus Austris. Flatibus Austri* veteres magna ex parte: Medonianus *flatibus Austris:* scribe *flantibus Austris,* ut apud Statium, Theb. lib. XI, vers. 42 sqq: « ceu circumflantibus Austris Alternus procumbit ager: » si quis *flatibus Austri* malit, ecce paria Met. VII, vs. 532: « Lethiferis calidi spirarunt flatibus Austri. » Ita enim codices nonnulli antiqui; lib. XI, vers. 664: « Auster et ingenti jactatam flamine solvit. » Cicero Cornificio, lib. XII Epist. « Auster adversus maximo flatu me ad tribules tuos Rhegium retulit. » H.

Transeat instabiles strenua Cyaneas,
Thyniacosque sinus; et ab his, per Apollinis urbem,
Alta sub Anchiali mœnia tendat iter:
Inde Mesembriacos portus, et Odesson, et arces
Prætereat dictas nomine, Bacche, tuo;
Et quos Alcathoi memorant a mœnibus ortos,
Sedibus his profugum constituisse Larem:
A quibus, adveniat Miletida sospes ad urbem,
Offensi quo me compulit ira Dei.

34. *Instabiles Cyaneas.* In Ponto duæ sunt, mille et quingentis passibus ab Europa, quatuordecim millibus ab ostio, Cyaneæ, ab aliis *Symplegades*, id est, concurrentes, appellatæ: traditæque fabulis inter se concurrisse, quoniam parvo discretæ intervallo, ex adverso intrantibus geminæ cernebantur.

36. *Alta sub Anchiali mœnia findat iter. Tendat iter* sex meliores; pro *Alta* primæ editiones, prim. Polit. prim. Vatic. prim. Pal. et tres alii, *Vecta;* septem *Apta;* quinque *Acta;* unus *Antra;* alius *Arcta;* latet mendum. Forte *Lecta,* ut *legere litus.* Heins.—Præfert Burm. *Acta*, si ita distinguatur: « et ab his per Apollinis urbem Acta, sub Anchiali mœnia tendat iter. » — Anchiala, seu Achialia, seu Anchialos, castellum fuit ab Apolloniatis conditum, quæ et *Pollonia* dicebatur: fuit autem in ora Getici litoris.

37. *Inde Mesembriacos portus.* Ab Anchialo, inquit, navis mea in portum Mesembriacum perveniat: Mesembria enim, Megarensium fuit colonia: quam antea *Menebram* vocabant. *Et Odesson.* Ita appellant eam urbem Milesiorum coloniam.

38. *Dictas nomine, Bacche, tuo.* Dionysiopolim dicit, quæ urbs fuit in eadem ora.

39. *Et quos Alcathoi.* Calatim urbem videretur designare poeta, quæ in litore Getico sita, antea vocabatur *Acervetis. Alcathoi mœnibus.* Septem *Alcathoes;* alii *Alcathois.* Heins.

40. *Profugos constituisse larem. Lares* plurimi veterum; sed lego *profugum larem;* Met. III, vs. 539: « Hac Tyron, hac profugos posuistis sede penates. » Heins.

41. *Ad urbem Miletida.* Ad urbem Istropolim, a Milesiis conditam. Ea autem a sacro Istri ostio occurrebat ad stadia quingenta: inde dextrorsum habenti litus fuit Tomos oppidulum alterum, ad 250 stadia: de quo hic magis placet intelligas, quam de Istropoli; nam ejus exsilii locus fuit Tomos, non Istropolis. Mer.—*Miletida.* Tomi enim Milesiorum colonia. Ex hoc carmine conjicio, Ovidium hanc suam et a se tam laudatam navem rursus conscendisse. Quorsum enim optaret, ut sospes Tomos contingeret? Pont.—*Miletida urbem.* Malo *Milesida;* nam a Mileto Milesius deducitur. Heins.

42. *Contulit ira. Compulit* ex quinque scriptis; et sequenti versu *contigerit* pro *contigerint*, probe com-

Hanc si contigerit, meritæ cadet agna Minervæ :
Non facit ad nostras hostia major opes.
Vos quoque, Tyndaridæ, quos hæc colit insula, fratres,
Mite, precor, duplici, numen, adeste viæ.
Altera namque parat Symplegadas ire per arctas,
Scindere Bistonias altera puppis aquas.
Vos facite, ut ventos, loca quum diversa petamus,
Illa suos habeat, nec minus illa suos.

plures ; quidam *Hoc*, vel *Hic*. Lege, *Hanc si contigerit*. HEINS.

43. *Cadet agna Minervæ*. In lib. IV Metamorph. vaccam Minervæ solitam mactari ait. Sed jam quum in exsilium proficisceretur, eam pecuniæ vim, qua vaccam emere posset non habebat : ideo agnam offert, utpote cujus beneficio salvus eo pervenerit. CIOFAN.

45. *Vos quoque, Tyndaridæ*. Castor et Pollux, numina nautica. MER.

47. *Symplegadas ire per altas*. Uterque Politiani, prim. Vatic. multique alii *per arctas*, optime : Priscianus Periegesi, *hic sunt Symplegades arctæ ;* et postea : « E regione jacet locus hic Symplegados arctæ. » Seneca, Hercule Furente, v. 1210 : « quæ pontum Scythen Symplegas arctat. » Statius, Theb. V, *ora* sunt *Cyaneis arctata vadis*. Sequenti versu, *Bistonidas aquas* pro *Bistonias* primus Vaticanus ; sic lib. II de Ponto, Eleg. IX, vers. 54 : « Bistonis ingenio terra superba tuo est. » Mox malim *loca quum diversa petantur*, quam *petamus*. HEINS.

ELEGIA XI.

ARGUMENTUM.

Excusat se Ovidius, si quid forte in ejus carmine incultum fuerit, et minus elegans ; culpamque hujus rei omnem rejicit in tempestatem et fluctus, quibus obstrepentibus, se hæc scripsisse narrat.

LITERA quæcumque est toto tibi lecta libello,
Est mihi sollicitæ tempore facta viæ.
Aut hanc me, gelidi tremerem quum mense decembris,

3. *Aut hæc me, gelido tremerem quum mense decembri*. *Hanc* meliores ; *decembris* etiam prim. Vatican. Barberin. et Rottendorph. Lege *ge-*

Scribentem mediis Hadria vidit aquis :
Aut, postquam bimarem cursu superavimus Isthmon,
Alteraque est nostræ sumta carina fugæ.
Quod facerem versus inter fera murmura ponti,
Cycladas Ægæas obstupuisse puto :
Ipse ego nunc miror, tantis animique marisque
Fluctibus ingenium non cecidisse meum.
Seu stupor huic studio, sive huic insania nomen,
Omnis ab hac cura mens relevata mea est.
Sæpe ego nimbosis dubius jactabar ab Hædis;
Sæpe minax Steropes sidere pontus erat :
Fuscabatque diem custos Erymanthidos Ursæ;
Aut Hyadas seris auxerat Auster aquis :

lidi decembris; sic lib. II, vers. 491, bene codex vetus : « Talia luduntur fumosi mense decembris; » ubi *fumoso decembri* nunc circumfertur.

4. *Hadria.* Mare Hadriaticum, ita appellatum ab Hadria urbe Illyrico mari proxima : vide Plinium, lib. III, cap. 16.

5. *Isthmon bimarem.* Peloponnesi Isthmum, qui adluitur mari Ægæo et Ionio. *Isthmus* autem dicitur ea terræ angustia, quæ inter duo maria iter porrigit ad Chersonesum, ut diximus.

6. *Nostræ fugæ.* Mihi in exsilium proficiscenti. Ciofan.

8. *Cycladas Ægæas obstupuisse puto.* Cyclades insulæ sunt in mari Ægæo, quas duodecim tantum fuisse scribit Strabo. Dictæ autem sunt, quod circa Delum *in cyclon*, id est, in orbem, sitæ sunt : ut Plinius scribit. Mer.

10. *Ingenium non cecidisse.* Ingenio nihil perniciosius mœroribus et angoribus, quibus illius vis omnis exeditur. Pont.

11. *Seu stupor* etc. Hic versus legitur in antiquo lapide apud Gruterum, pag. 636, hoc modo : « Seu stupor huic studio est; sive est insania nomen, Omnis ab hac cura cura levata mea est. » In Moreti lib. est, *sive huic insania nomen*, quod placuit Heinsio; non mihi : *mens relevata fuit* Francof. Burm.

13. *Ab Hædis nimbosis.* Ab Hædis nimbum et tempestatem inducentibus : hi autem in ortu et occasu tempestatem, pluviamque faciunt.

14. *Sæpe minax Steropes.* Pleiades intelligit. Fuit autem Sterope una ex septem Pleiadibus, quæ fuere filiæ Pleiones et Atlantis. Hæ *Vergiliæ* a nostris appellantur, quod in vere oriuntur.

15. *Custos Erymanthidos Ursæ.* Arctophylaca intelligit, in cujus zona est stella Arcturus, cujus ortus et occasus tempestates gravissimas facit.

16. *Aut Hyadas seris hauserat Auster aquis. Auxerat* libri nonnulli; sed frustra : videtur enim ad nomen Austri alludere. Statius de tempe-

Sæpe maris pars intus erat; tamen ipse trementi
  Carmina ducebam qualiacumque manu.
Nunc quoque contenti stridunt Aquilone rudentes,
  Inque modum tumuli concava surgit aqua :
Ipse gubernator, tollens ad sidera palmas,
  Exposcit votis, immemor artis, opem.
Quocumque adspicio, nihil est, nisi mortis imago,
  Quam dubia timeo mente, timensque precor :
Adtigero portum, portu terrebor ab ipso ;
  Plus habet infesta terra timoris aqua.
Nam simul insidiis hominum pelagique laboro,
  Et faciunt geminos ensis et unda metus.
Ille meo vereor ne speret sanguine prædam ;
  Hæc titulum nostræ mortis habere velit.
Barbara pars læva est, avidæ succincta rapinæ,

state, Theb. IX, vs. 460 sq : « quum Pleiadas haurit, Aut nigrum trepidis impingit Oriona nautis. » Pro *seris aquis* plerique veteres, meliores certe, *sævis*. Scribi aliquando placebat : « Aut Hyadas pluviis hauserat Auster aquis ; » sive *auxerat*. Sic Arte Amat. lib. III, 174 : « Nec tepidus pluvias concitat Auster aquas ; » hinc *pluviæ Hyades* Senecæ Medea : « nondum pluvias Hyadas poterat vitare ratis. » Ita optimus Medic. quomodo viri docti conjecerant : nam Hyades ἀπὸ τοῦ ὕειν dictæ : vide Nostrum Fast. lib. V, vs. 166 ; sed et *sævæ aquæ* pro procellosis : hinc *nimbosa Hyas* Claudiano, *Hyas inserena* dicta Statio : sic præcedenti elegia de nave, *nec sævis victa fatiscit aquis* ; sic et *sævi venti, turbines, procellæ sævæ* ac *tempestates* apud poetas passim. Putabam aliquando *paverat Auster*. Rutilius sub finem, lib. I, de Oceano, ubi et Hyadum mentio : « Sive alio refluus nostro colliditur orbe, Sive corusca suis sidera pascit aquis. » Heins. — Tauri caput conspersum est stellis frequentibus, quas stellas Græci Hyadas vocitare consueverunt *a pluendo* : vide Gellium, lib. XIII, cap. 9. Mer. — *Hauserat aquis* ; pro exhauserat, et quasi evacuaverat aquis, ὑπερβολικῶς. Aut certe καθ' ὑπαλλαγὴν, ut sit dictum, pro, Hyades hauserant, hoc est, adtraxerant, et concitarant Austrum et pluvias. Mic. — *Seris auxerat*. Ita nostri codd. Regg. A et B ; quod servo : *seris*, gravibus, diris : *auxerat*, quia Auster, ventus pluvius, pluviarum Hyadum imbres auget.

19. *Contenti strident Aquilone rudentes*. *Stridunt* meliores ἀρχαϊκῶς ; Fast. VI, 40 : « Causa quod horrenda stridere voce solent ; » *distenti* etiam *rudentes* est in Barber. et mox tres codices *cumuli* pro *tumuli*. H.

31. *Barbara pars læva est*. Designat

Quam cruor, et cædes, bellaque semper habent.
Quumque sit hibernis agitatum fluctibus æquor,
Pectora sunt ipso turbidiora mari.
Quo magis his debes ignoscere, candide lector,
Si spe sunt, ut sunt, inferiora tua.
Non hæc in nostris, ut quondam, scribimus hortis:
Nec, consuete, meum, lectule, corpus habes.
Jactor in indomito, brumali luce, profundo;
Ipsaque cæruleis charta feritur aquis.
Improba pugnat hyems, indignaturque, quod ausim
Scribere, se rigidas incutiente minas.
Vincat hyems hominem; sed eodem tempore, quæso,
Ipse modum statuam carminis, illa sui.

Thraciæ litus, quod Ponto adluitur: quod scribit Strabo desertum esse, petrosum, importuosum. MER. — *Avida substracta rapinæ.* Alii leg. *Avidæ submissa*, etc. dedita et quasi mancipata. BERSM. — *Barbara pars læva est.* Intelligamus, hanc Elegiam statim post superiorem scriptam, quum ex Samothracia ipsam Thraciam veheretur poeta: Barbarosque dici eos, qui in ora Thraciæ ad lævam habitarint. Aut certe, ut ponamus, per Thraciam parte saltem aliqua fecisse pedibus iter poetam, posteaque ad navem reversum: atque ita tamen Elegiam hanc scripsisse. MICYL. — *Avidæ substructa rapinæ.* Uterque Palatinus multique alii, *substrata*; prim. Vatic. atque septem præterea *subtracta*; totidem *subjecta*, ut forte sit scribendum *avidæque objecta rapinæ*, vel *instructa.* HEINS. —Vossiana excerpta habent *avidæ succincta*, quod maxime placet; *succincta* enim est pro parata, prompta ad prædas agendas. BURM.

36. *Si spe sint, ut sint. Si spe sunt, ut sunt*, meliores; et mox *scripsimus* pro *scribimus.* Puto: « Si spe sunt, ut erunt, inferiora tua, » infra IV, I, vs. I: « Si qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis. » HEINS.

38. *Nec, consuete, meum, lectule, corpus habes.* Antiqui meditationi, aut scriptioni operam daturi, in lectulis suis lucubratoriis se componebant.

44. *Modum carminis.* Finem scribendi. — *Illa sui.* Illa hyems statuat modum sui, id est, desinat sævire.

PUBLII OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER SECUNDUS.

ELEGIA UNICA.

ARGUMENTUM.

Precatur Augustum Ovidius, ut, si non reditum velit, mitius tamen ac tutius exsilium concedat; dicitque se tentare, si forte carmina, quæ illi antea nocuere, nunc possint salutem reddere : quemadmodum Achillis hasta, quæ Telephum et vulneravit et sanavit. Longo igitur et artificioso carmine conatur Cæsarem placare, ostendens se multa de eo scripsisse; enumeratque poetas alios quam plurimos, qui nunquam ulla clade adfecti sunt, quamvis mordacia, aut turpia poemata ediderint.

Quid mihi vobiscum est, infelix cura, libelli,
  Ingenio perii qui miser ipse meo?
Cur, modo damnatas, repeto, mea crimina, Musas?
  An semel est pœnam commeruisse parum?
Carmina fecerunt, ut me cognoscere vellent
  Omine non fausto femina virque, mea:
Carmina fecerunt, ut me moresque notaret
  Jam demum visa Cæsar ab Arte meos.

5. *Cognoscere vellet. Vellent* meliores; nisi quod in Hamburgensi *velles;* quinque alii *possent.* Proximo versu pro *meo* reponendum *mea;* videlicet carmina: atque ita Puteaneus codex; Patavinus *meæ*. Distichon hoc, ne quid dissimulem, genuinæ notæ non esse habeo persuasum. Heins.

8. *Jampridem invisa. Jampridem visa* multi veteres; quatuor meliores *Jam demum visa;* quod sequor.

Deme mihi studium; vitæ quoque crimina demes:
Acceptum refero versibus, esse nocens.
Hoc pretium curæ vigilatorumque laborum
Cepimus: ingenio pœna reperta meo.
Si saperem, doctas odissem jure sorores,
Numina cultori perniciosa suo.
At nunc, tanta meo comes est insania morbo,
Saxa malum refero rursus ad ista pedem.
Scilicet et victus repetit gladiator arenam;
Et redit in tumidas naufraga puppis aquas.
Forsitan, ut quondam Teuthrantia regna tenenti,
Sic mihi res eadem vulnus opemque feret:
Musaque, quam movit, motam quoque leniet iram;
Exorant magnos carmina sæpe Deos.
Ipse quoque, Ausonias Cæsar matres quenurusque
Carmina turrigeræ dicere jussit Opi:

10. *Esse nocens* est græcismus pro *esse nocentem*, inquit Micyllus. Burm.

11. *Hoc pretium vitæ. Curæ* rectius unus Bononiensis, Arondelianus, et tres alii pro diversa lectione; nam *vitæ* præcesserat paulo ante; neque aliter Bersm. liber. Pont. II, iv, 16: « Hoc pretium curæ dulce recentis erat; » atque ita jam in notis suis meus parens. H. — *Hoc pretium vitæ.* Hoc præmium vitæ anteactæ: quod scilicet pœnam ingenio reperi. Mer.

14. *Cultori suo.* Mihi Ovidio, qui eas colui ac sectatus sum. Ciof.

16. *Saxa memor refero rursus ad icta pedem. Malum pedem* meliores magno numero; alii non pauci *meum: pes malus* pro læso pede; Art. Am. III, 271, quamquam diverso sensu: « Pes malus in nivea semper celetur aluta; » pro *icta* duo veteres *acta; lege Saxa ista:* designat studium poeticum: pro *refero* malim etiam *referor*, ut sit græcismus: præterea unus Vaticanus pro diversa lectione: « Læsum saxa pedem rursus ad icta fero »; ut fortassis sit scribendum: « Saxa malum referor læsus ad ista pedem. » Heins.

17. *Scilicet ut victus.* Rectius *et* cum uno Bononiensi, et tum distinctio mutanda. Heins.

19. *Teuthrantia regna.* Mysiæ regna, quæ tenuit rex Teuthrantus: qui virili stirpe carens, Argiopen filiam Telepho despondit, eumque reliquit regni successorem.

20. *Feret. Ferat* duo veteres et *leniat.* Heins.

21. *Musaque quæ movit. Quam* meliores. Heins.

24. *Carmina turrigeræ.* De Ope Saturni conjuge intelligas, de qua ita scribit Macrob. « Opem Saturni conjugem crediderunt, et ideo eodem

Jusserat et Phœbo dici, quo tempore ludos
Fecit, quos ætas adspicit una semel.
His precor exemplis tua nunc, mitissime Cæsar,
Fiat ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem justa est, nec me meruisse negabo :
Non adeo nostro fugit ab ore pudor.
Sed, nisi peccassem, quid tu concedere posses?
Materiam veniæ sors tibi nostra dedit.
Si, quoties homines peccant, sua fulmina mittat
Jupiter, exiguo tempore inermis erit.
Hic ubi detonuit, strepituque exterruit orbem,
Purum discussis aera reddit aquis.
Jure igitur genitorque Deûm rectorque vocatur;
Jure capax mundus nil Jove majus habet.

mense Saturnalia et Opalia celebrare consueverunt, quod Saturnus, ejusque uxor tam frugum, quam fructuum repertores esse credantur. Itaque omni jam fœtu agrorum coacto, ab hominibus hos Deos coli, quasi vitæ cultioris auctores, et terram *Opem*, cujus ope humanæ vitæ alimenta quæruntur. Huic Deæ sedentes vota concipiunt, terramque de industria tangunt, demonstrantes ipsam matrem terram esse mortalibus adpetendam. » *Opi turrigeræ*. Opi coronam turritam gerenti. Ea enim est terra, ut diximus : cui superpositæ sunt civitates, quas insignitas turribus constat, ut etiam Servius scribit. MER.

25. *Jusserat et Phœbo dici.* Seculares ludos designat, qui fiebant post centum annos : Horat. in carmine, quod de secularibus ludis cantatum est, id tempus hoc modo designavit, Epod. vers. 21 sqq. vulgo ad calcem : « Certus undenos decies per annos Orbis ut cantus, referatque ludos Ter die claro, totidemque grata Nocte frequentes. » Quibus versibus patet, seculares ludos centesimo decimo anno *fieri* solitos. Ludi autem celebrabantur omnibus theatris omnium generum, et sacrificia templis omnibus fiebant noctu pariter, atque interdiu. Primus autem Valerius Publicola consul post reges exactos, seculares ludos instituit. MER. — *Jusserat et Phœbo dici.* Canebatur carmen seculare Apollini et Dianæ, tamquam diis ἀλεξικάκοις et ἀποτροπαίοις, malorum depulsoribus. PONT. — *Quo tempore ludos Fecit.* Ludos seculares intelligit, qui Dione teste l. 54, an. u. c. DCCXXXVI, quinto celebrati sunt. Alludit autem hoc loco poeta ad præconis consuetudinem, qui convocato ad horum ludorum spectacula populo, ita dicebat : Hos ludos qui facturi sunt, nemo vestrum vidit, nec visurus est.

28. *Ab ingenio meo.* Erga me virum ingeniosum. CIOF.

35. *Nunc ubi. Hic ubi* plerique. H.

Tu quoque, quum patriæ rector dicare paterque,
Utere more Dei nomen habentis idem.
Idque facis : nec te quisquam moderatius unquam
Imperii potuit fræna tenere sui.
Tu veniam parti superatæ sæpe dedisti,
Non concessurus quam tibi victor erat.
Divitiis etiam multos et honoribus auctos
Vidi, qui tulerant in caput arma tuum :
Quæque dies bellum, belli tibi sustulit iram;
Parsque simul templis utraque dona tulit :
Utque tuus gaudet miles, quod vicerit hostem;
Sic, victum cur se gaudeat, hostis habet.
Causa mea est melior, qui nec contraria dicor
Arma, nec hostiles esse secutus opes.
Per mare, per terras, per tertia numina juro,
Per te, præsentem conspicuumque Deum,
Hunc animum favisse tibi, vir maxime : meque,
Qua sola potui, mente fuisse tuum.
Optavi peteres cælestia sidera tarde;
Parsque fuit turbæ parva precantis idem.
Et pia tura dedi pro te : cumque omnibus unus
Ipse quoque adjuvi publica vota meis.

40. *Utere more Dei.* More Jovis post tonitrua serenitatem inducentis; ex quo latenter reditum precatur. *Nomen habentis idem.* Perperam in multis, *numen;* Fast. II, 131, ad Augustum : « Hoc tu per terras, quod in æthere Jupiter alto, Nomen habes : hominum tu pater, ille Deûm. » Heins.

43. *Tu veniam parti superatæ sæpe dedisti.* Nam Tranquillus ita scribit in Augusto : « Clementiæ civilitatisque ejus multa et magna documenta sunt, ne enumerem quot, et quos diversarum partium venia et incolumitate donatos, principem etiam in civitate locum tenere passus sit. »

46. *Vidi, qui tulerant in caput arma tuum.* Consule Sueton. in vita Aug.

49. *Quod vicerit hostem.* Rectius alii *quia.* Heins.

50. *Sic cur se victum.* Sic hostis tuus cognoscit se victum justa de causa. Mer.

53. *Per tertia numina.* Per aquas. Potius cælum intellige. Ciof. Quæ melior interpretatio; sic enim lib. III Amor. Eleg. viii, vers. 49 sq :

Quid referam libros, illos quoque, crimina nostra,
Mille locis plenos nominis esse tui?
Inspice majus opus, quod adhuc sine fine reliqui,
In non credendos corpora versa modos;
Invenies vestri præconia nominis illic:
Invenies animi pignora multa mei.
Non tua carminibus major fit gloria, nec quo,
Ut major fiat, crescere possit, habet.
Fama Jovis super est; tamen hunc sua facta referri,
Et se materiam carminis esse, juvat:
Quumque Gigantei memorantur prælia belli,
Credibile est lætum laudibus esse suis.
Te celebrant alii quanto decet ore, tuasque
Ingenio laudes uberiore canunt.
Sed tamen, ut fuso taurorum sanguine centum,
Sic capitur minimo turis honore Deus.
Ah ferus, et nobis nimium crudeliter hostis,
Delicias legit qui tibi cumque meas!

« Quid tibi cum pelago? terra contenta fuisses: Cur non et cælum, tertia regna, petis? » — *Per ter tria numina* legere Casaubonium notavit Francius. Burm.

62. *Plenos nominis esse tui.* Duo veteres *numinis*, quum *vestri præconia nominis* paulo post iterum sequatur, vel *tanti nominis*, ut Gottorphianus. Heins.

63. *Inspice majus opus.* Adspice Metamorphosin.

64. *In non credendos corpora versa modos*; ad Diogenem τὸν τὰ ἄπιστα γράψαντα videtur respexisse; e quo in Metam. inter cæteros haud dubie quædam desumserat. Meminit illius Epiph. Dan. Heins. Burm.

65. *Invenies vestri* etc. Laudat in metamorphosi, et in calce potissimum, Julium Cæsarem, et Aug.

69. *Fama Jovis superest.* Heinsius errat, qui putat scribendum esse, *Fama Jovi par est*; quia cum Jove Cæsarem confert non raro: ut paulo ante jam partim vidimus; et simile mendum Gratii codices insedit, ubi legendum *Vix oneri par illa suo* pro *super*; apud Stat. de Thiodamante, VIII, 285, « Seque oneri negat esse parem; » Val. Fl. I, 110 sq, de Hyla: « Velit ille quidem, sed dextera nondum Par oneri, clavæque capax. » — Nihil clarius: *Fama Jovis est supra* omnes; tamen laudari ipse gaudet.

73. *Te celebrant alii.* Maronem inprimis designat. Mer.

78. *Delicias meas.* Vel libros Amorum, vel certe amatoria præcepta intellige.

Carmina ne nostris sic te venerantia libris
Judicio possint candidiore legi.
Esse sed irato quis te mihi posset amicus ?
Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.
Quum cœpit quassata domus subsidere, partes
In proclinatas omne recumbit onus :
Cunctaque, fortuna rimam faciente, dehiscunt ;
Ipsa suo quondam pondere tecta ruunt.
Ergo, hominum quæsitum odium mihi carmine, quaque
Debuit, est vultus turba secuta tuos.
At, memini, vitamque meam moresque probabas
Illo, quem dederas, prætereuntis equo.
Quod si non prodest, et honesti gratia nulla

79. *Carmina ne nostris sic te venerantia libris.* Plurimi veterum *quo te venerantia*, vel *quæ*, vel *quoque.* Sed meliores *quæ.* Nonnulli etiam pro *ne*, *nunc* agnoscunt, et sequenti versu *Indicio* pro *Judicio*, et *possunt* pro *possint.* Sed quo te vertas, omnia subobscura sunt. Quare et hoc distichon inter spuria numeretur. Heins.

81. *Esse sed irato.* Ostendit latenter multos, et eum potissimum, qui legit ejus delicias Cæsari, fuisse sibi iratum, propterea quod sciebat eum esse Augusto infestum. Vel certe dicit se omnibus fuisse invisum, posteaquam ejus carmen damnavit Augustus.

86. *Ipsa suo quædam pondere tracta ruunt. Quondam* meliores ; deinde *tecta* sex libri, quod sequor : etsi hoc distichon etiam sit inter suspecta, quod versibus duobus superioribus jam sit complexus ea, quæ hoc continentur. Heins.

89. *At, memini, vitamque meam. Mei* in plerisque scriptis.

90. *Prætereuntis equo.* Probasse mores ipsius argumento esse ait, quod ab eo, ut censore, equo donatus sit. Loquitur autem de equo transvectionis. Dionysius, lib. VI, scribit, in honorem adparitionis Castorum, illiusque victoriæ, quæ ad lacum Regillum parta est, equis sedentes transvehi, incipientes a templo Martis extramurano, perrexisse per forum, juxta ædem Castoris. Fiebat autem hæc transvectio idib. Quintilibus, quo die apud lacum Regillum prospere pugnatum est, Castore et Polluce auxiliantibus. In transvectione autem equites vehebantur, coronati olivarum ramis, indutique trabeis punicei coloris, secum gestantes ornamenta, præmiaque omnia fortitudinis, quæcumque in præliis ob rem bene gestam, a ductoribus suis accepere.

91. *Quod si non prodest.* Hic denuo grassatus est interpolator nescio quis. Certe versus hic cum sequenti semibarbarus est. Pro *gloria* quatuor scripti *gratia*, quod præstat. Pro *cri-*

Redditur, at nullum crimen adeptus eram.
Nec male commissa est nobis fortuna reorum,
Lisque decem decies inspicienda viris.
Res quoque privatas statui sine crimine judex,
Deque mea fassa est pars quoque victa fide.
Me miserum! potui, si non extrema nocerent,
Judicio tutus non semel esse tuo.
Ultima me perdunt; imoque sub æquore mergit
Incolumem toties una procella ratem:
Nec mihi pars nocuit de gurgite parva: sed omnes
Pressere hoc fluctus, Oceanusque caput.

men adeptus, quod latinum vix est, forte *adortus* est scribendum, ut ap. Virg. Æn. VI, 386: « Simulato numine Bacchi, Majus adorta nefas; » ubi tamen *adorsa* in nonnullis scriptis. Sed meliores pro vulg. stant; Pont. lib. II, Eleg. II, vers. 15 sq: « Est mea culpa gravis, sed quæ me perdere solum Ausa sit, et nullum majus adorta nefas. » Ita libri veteres; sic *maris æquor adorti* Val. Flacco, lib. I; et *tantum æquor adorti*, lib. IV. Sed ne sic quidem hoc distichon genuinum esse ausim adseverare. H.

93. *Nec male commissa est.* His duobus versibus designat se poeta centumvirum fuisse. In eo enim judicio causæ testamentariæ, et hæreditariæ, criminalesque etiam audiebantur. Centumviri autem a numero virorum dicebantur. Nam quum Romæ essent quinque et triginta tribus, terni ex singulis tribubus eligebantur ad judicandum: et licet quinque supra centum fuerint, tamen ut facilius nominarentur, centumviri sunt dicti. Eorum vero judicium *centumviralis hasta* nominabatur: quod posita in foro hasta, centumviri judicabant. *Fortuna reorum*. Sors eorum, qui centumvirali judicio subjiciebantur.

94. *Usque decem decies*. Tò *Usque* frivolum et otiosum hoc loco: duo veteres *Utque*; unus *Virque*. Scribe omnino: « Lisque decem decies inspicienda viris. » Centum viros litibus judicandis designat. Ne dubita de hac restitutione. Heins.

95. *Res quoque privatas statui.* Hic Ovidius videtur ostendere, se ex quarta decuria judicem, hoc est, triumvirum electum, judicasse de levioribus summis: per centumvirale judicium docet, se judicia publica; per privatas vero causas, privata etiam judicia triumvirum exercuisse. — Nihil aliud vult, nisi se etiam inter judices adlectum, quos prætor in causis privatis dare solebat. Omnia confundit ignorantia antiquitatis Merula, inepte adserens Ovid. judicem ex quarta decuria fuisse, et triumvirum electum. Triumvir fuit; sed illi non judicabant. Burm.

99. *Ultima me perdunt. Produnt* unus gallicus; sic infra hoc ipso libro, v. 207, Combianus: « Prodiderint quum me duo crimina. » Heins.

Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
  Cur imprudenti cognita culpa mihi?
Inscius Actæon vidit sine veste Dianam:
  Præda fuit canibus non minus ille suis.
Scilicet in Superis etiam fortuna luenda est;
  Nec veniam, læso numine, casus habet.
Illa namque die, qua me malus abstulit error,
  Parva quidem periit, sed sine labe, domus.
Sic quoque parva tamen, patrio dicatur ut ævo
  Clara, nec ullius nobilitate minor;
Et neque divitiis, nec paupertate notanda:
  Unde fit in neutrum conspiciendus eques.
Sit quoque nostra domus, vel censu parva, vel ortu;
  Ingenio certe non latet illa meo.
Quo videar quamvis nimium juveniliter usus;
  Grande tamen toto nomen ab orbe fero.
Turbaque doctorum Nasonem novit, et audet
  Non fastiditis adnumerare viris.
Corruit hæc igitur Musis accepta, sub uno,
  Sed non exiguo, crimine lapsa domus:

103. *Cur aliquid vidi?* De causa relegationis Ovidii multi multa scripsere; in quibus non deest, qui credat eum vidisse Augusti incestum cum filia Julia. Et crebrius et gravius hanc noxam deplorat, quam illam alteram, cui stultitiæ nomen imponit.

104. *Cur imprudenti cognita culpa mihi est. Cognita causa* veteres octo, ut cognitor in causa aliqua fuisse videatur, et hoc etiam nomine offenderit Augustum; Fast. V, 2: « Non satis est liquido cognita causa mihi. »

105. *Inscius Actæon*; conf. Met. III, vers. 175 sqq.

106. *Non minus.* Puto *num minus.*

109. *Illa nostra die. Namque die* multi, et rectius: nonnulli etiam *meus error.* Heins.

113. *Notanda est.* Τὸ *est* puto delendum cum multis veterum: deinde pro *sit* quidam *fit.* Heins.

114. *Unde sit in neutrum conspiciendus eques.* Auctor vitæ Pomponii Attici: « Supellex modica non multa, ut in neutram partem conspici posset. » Heins.

115. *Vel censu.* Vel fortunis. Equestris census erat, quadringenta sestertia, hoc est, decem millia Philippeorum; hodie 35,000 francorum.

122. *Sed non exiguo. Sed tamen* prim. Palat. et duo alii. Lege, *Nec tamen.* Heins.

Atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modo læsi
Ematuruerit Cæsaris ira, queat.
Cujus in eventu pœnæ clementia tanta est,
Ut fuerit nostro lenior illa metu.
Vita data est, citraque necem tua constitit ira,
O princeps parce viribus use tuis.
Insuper accedunt, te non adimente, paternæ,
Tanquam vita parum muneris esset, opes.
Nec mea decreto damnasti facta senatus:
Nec mea selecto judice jussa fuga est.
Tristibus invectus verbis, ita principe dignum,
Ultus es offensas, ut decet, ipse tuas.
Adde, quod edictum, quamvis immane minaxque,
Attamen in pœnæ nomine lene fuit.
Quippe relegatus, non exsul dicor in illo;
Parcaque fortunæ sunt data verba meæ.

124. *Ematuruerit.* Matura facta fuerit, et lenita. Et Columella, lib. VII: « Et quum maturuit suppuratio, rescinditur ferro; » vide Gell. lib. X, cap. 11.

126. *Ut fuerit nostro lenior ira metu. Lenior illa* meliores: recte; nam τὸ *ira* præcesserat, et proximo versu denuo iteratur. Leidensis etiam *Venerit ut nostro*, venuste. HEINS.

127. *Citraque necem.* Citra animadversionem in vitam et fortunas.

130. *Tanquam vita parum muneris esset.* Laudat Cæsaris clementiam, cui vita Ovidio concessa parvum beneficium videbatur, nisi etiam illi fortunas suas concessisset.

131. *Nec mea decreto damnasti facta senatus; fata* habent quidam; *judicio damnasti* Moreti; alii *decreto damnatur vita senatu.*

132. *Selecto.* Fuerunt enim quatuor decuriæ judicum primo, pluribus discretæ nominibus. Namque aliæ tribunorum æris, aliæ judicum. Quidam nongenti, quidam selecti vocabantur; Plin. lib. XXXIII.

133. *Ita principe dignum. Dignum est* plerique; Buslidianus *a principe dignus.* Puto *ac principe dignis.* H.

135. *Quamvis immite minaxque. Immane* prim. Polit. et opt. Palatin. Bene. HEINS.

137. *Quippe relegatus.* Relegare est, in insulam aliquem, vel in alium locum mittere; differtque exsilium (ut jurisconsultis placet) a relegatione, quod *exsilium* est perpetuum, *relegatio* fit ad tempus. — *Non exsul dicor ab urbe* pr. Palat.

138. *Parcaque fortuna sunt ibi verba meæ. Paucaque* quinque veteres; *Parvaque* prim. Vatic. et duo alii; pro *ibi* plerique *tibi*; quinque *sunt data*, ut Pont. II, El. VII, 20: « Verbaque fortunæ vix puto posse dari; »

Nulla quidem sano gravior mentisque potenti
  Pœna est, quam tanto displicuisse viro.
Sed solet interdum fieri placabile numen :
  Nube solet pulsa candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
  Quæ fuerat sævo fulmine tacta Jovis.
Ipse licet sperare vetes, sperabimus æque;
  Hoc unum fieri, te prohibente, potest.
Spes mihi magna subit, quum te, mitissime princeps;
  Spes mihi, respicio quum mea fata, cadit.
Ac veluti ventis agitantibus æquora, non est
  Æqualis rabies, continuusque furor;
Sed modo subsidunt, intermissique silescunt,
  Vimque putes illos deposuisse suam;
Sic abeunt, redeuntque mei, variantque timores;
  Et spem placandi dantque negantque tui.

et Pont. II, El. 1, 5 sq : « Tandem aliquid pulsa curarum nube serenum Vidi, fortunæ verba dedique meæ. » Sex *sunt tua verba*. H.

139. *Mentisque potenti.* Compoti mentis : cujus mens de potestate sua non exiit : uti contra impotens dicitur, qui temperare adfectibus non potest; quique animi commotiones in potestate non habet sua. Cic. ad Famil. IV, ep. IX, *Ferociores impotentioresque;* Cato, de præda militibus dividenda : non longe a principio : « Domi victa libertas nostra impotentia muliebri. » Sic, *Juno impotens; Aquilo impotens*, qui sine more furit, Horat. III, Od. XXX, 3. « Impotentia quædam animi a temperantia et moderatione plurimum dissidens., » Cicer. Tusculan. Epist. lib. IV ; et lib. V : « Distrahuntur in contrarias partes impotentium cupiditates. » Πολλὰ δ' ἀτάσθαλ' ἔρεξα, *βίῃ καὶ κράτεϊ εἴκων*, Hom. Odyss. Σ, vers. 138. *Sane gravior mentique potenti. Sano* liber Strozzæ. Scribe *Sano mentisque potenti.* Seneca Thyestes, 547 : « ferus ille et acer, Nec potens mentis truculentus Atreus. »

142. *Nube solet pulsa candidus ire dies;* Tibullus, III, VI, 32 : *Venit post multos una serena dies.*

145. *Sperabimus : atque Hoc unum fieri.* Lege, *Sperabimus æque;* nihilominus sperabimus : præter morem Ovidii in ultimo versu nova periodus incipit. Posset etiam legi *sperabimus usque.* Paulo ante *sævi Jovis* castigatiores, non *sævo fulmine.*

147. *Mitissime Cæsar. Princeps* meliores; et sequenti versu *fata* pro *facta* cum Juniano ac Vossiano; alibi : « Quum video quam sint mea fata tenacia, frangor. » HEINS.

151. *Intermissique silescunt. Liquescunt* unus; unde olim Heins. con-

Per Superos igitur, qui dent tibi longa, dabuntque
 Tempora, Romanum si modo nomen amant;
Per patriam, quæ te tuta et secura parente est;
 Cujus, ut in populo, pars ego nuper eram;
Sic tibi, quem semper factis animoque mereris,
 Reddatur gratæ debitus urbis amor.
Livia sic tecum sociales compleat annos,
 Quæ, nisi te, nullo conjuge digna fuit:
Quæ si non esset, cælebs te vita deceret;
 Nullaque, cui posses esse maritus, erat.
Sospite sic te sit natus quoque sospes; et olim
 Imperium regat hoc cum seniore senex:
Utque tui faciunt, sidus juvenile, nepotes,
 Per tua, perque sui facta parentis eant.

jiciebat *quiescunt*, ut et in MS; sed nil opus. Catull. XLVI, 2 sq: « Jam cæli furor æquinoctialis Jucundis zephyri silescit auris. » BURM.

155. *Qui dant tibi longa, dabuntque, Tempora.* Scribe, *qui dent tibi;* quod augurantis et voventis est. Confirmat unus Vaticanus. Statius, Sylvar. IV, IV, 56 sq: « At tu, si longi cursum dabit Atropos ævi, Detque precor. » Noster, Pont. II, 1, 53: « Dî tibi dent annos: a te nam cætera sumes ».

158. *Cujus et in populo. Ut in populo* multi veterum: vere; quod et in suis Zinzerlingus invenerat.

161. *Livia sic tecum.* Liviam Drusillam dicit, quam Augustus, repudiata Scribonia, duxit uxorem. Eam a matrimonio Tiberii Neronis, et quidem prægnantem abduxit, dilexitque et probavit unice, ac perseveranter, ut scribit Tranquillus. *Impleat annos.* Meliores *compleat;* Trist. IV, X, 77: « Et jam complerat genitor sua fata. » HEINS.

165. *Sospite sic te sit natus quoque sospes.* Alii aliter. Voss. *Sospite sic tecum sit natus sospes;* quod adridet.

166. *Imperium regat hoc.* Malim *Hoc regat imperium;* et mox cum Juniano *Utque tui faciunt;* non *Ut faciuntque tui.* Vossianus etiam bene: « Utque tui sidus faciunt juvenile nepotes. » HEINS.

167. *Efficiantque tui.* Ordo est: et tui nepotes, *Caius* scilicet, qui in Lycia periit; et *Lucius*, qui Massiliæ, ut alibi diximus. Adpositive, sidus juvenile, efficiant, ut natus Tiberius eat in tua et parentis tui nomina: hoc est, te et patrem Julium imitetur. MER.

168. *Per tua perque tui facta parentis eant.* Immo *sui parentis* cum tribus scriptis. Germanicum et Drusum filios Tiberii intelligit; qui de Caio et Lucio interpretantur jamdudum mortuis, toto cælo aberrant. H. — *Per tua facta*, etc. Insistant avi et parentis tui vestigiis, imitando illorum facta. BERSM.

Sic adsueta tuis semper victoria castris,
 Nunc quoque se præstet, notaque signa petat;
Ausoniumque ducem solitis circumvolet alis,
 Ponat et in nitida laurea serta coma;
Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas;
 Auspicium cui das grande, Deosque tuos;
Dimidioque tui præsens es, et adspicis urbem;
 Dimidio procul es, sævaque bella geris.
Hic tibi sic redeat superato victor ab hoste;
 Inque coronatis fulgeat altus equis;
Parce, precor; fulmenque tuum, fera tela, reconde,
 Heu nimium misero cognita tela mihi!
Parce, pater patriæ: nec nominis immemor hujus
 Olim placandi spem mihi tolle tui.
Nec precor, ut redeam: quamvis majora petitis
 Credibile est magnos sæpe dedisse Deos.

169. *Sic adsueta tuis semper victoria castris.* Victoria Dea fuit, quam Apuleius, lib. II. Metamorph. *palmarem Deam* appellat.

170. *Nunc quoque se præstet.* Scribe *Huic quoque.* Tiberio nimirum blanditur, ut ex sequentibus satis adparet. Heins.

171. *Ausoniumque ducem.* Tiberium designat, qui, nunciata Illyrici defectione, transiit ad curam novi belli, quod gravissimum omnium bellorum post Punica, per quindecim legiones, paremque auxiliorum copiam triennio gessit: quo temporis spatio domuit totum Illyricum: quas ob res triumphus ei decretus est, quem distulit, mœsta civitate clade Variana. Nihilominus urbem prætextatus, et laurea coronatus intravit. Potes etiam intelligere (quod magis placet) Germanicam expeditionem, quam Drusus, Tiberii frater et Augusti privignus, suscepit Augusti auspiciis, ut Florus scribit.

174. *Deosque tuos.* Apollinem, Julium Cæsarem, et cæteros Deos, Augusti familiares. Vel ἐκ παραλλήλου dictum, ut idem significet, auspicium et Deos tuos. Mer.

175. *Dimidioque tui.* Propter egregium amorem, quo ducem suum hunc Augustus diligebat, vocat ejus dimidium: ut Horat. « Virgilium, dimidium animæ suæ. » *Præsens et respicis urbem. Et respicis* quinque; *Præsens et adspicis* sex; duo *præsentem respicis orbem*; unus *præsens hanc respicis.* Heins.

182. *Olim placandi spem* etc. Sensus est; nec immemor hujus nominis, nec tolle spem mihi olim tui placandi; ut particula negandi bis repetatur. *Olim*, aliquando. Ciof.

183. *Non precor, ut redeam. Nec* meliores. Heins.

Mitius exsilium si das, propiusque roganti,
Pars erit e pœna magna levata mea.
Ultima perpetior, medios projectus in hostes;
Nec quisquam patria longius exsul abest.
Solus ad egressus missus septemplicis Istri,
Parrhasiæ gelido virginis axe premor.
Jazyges, et Colchi, Metereaque turba, Getæque,
Danubii mediis vix prohibentur aquis.
Quumque alii causa tibi sint graviore fugati,
Ulterior nulli, quam mihi, terra data est:
Longius hac nihil est, nisi tantum frigus et hostis,

187. *Ultima perpetior.* Vitam extrema per omnia duco. *Medios ejectus in hostes.* *Projectus* sex veteres. Lib. III, El. IV, 76: « Fidam projecto neve negate manum. » Trist. V, El. I, 13: « Sic ego Sarmaticas longe projectus in oras; » et sæpe alibi. Duo *ire actus* pro *exactus*. Heins.

189. *Solus ad ingressus* etc. Immo *egressus*, quod plerique veteres agnoscunt; malim tamen *egressum*, ut κακοφωνία vitetur. Heins. *Septemplicis Istri.* Istri ortus est in Germania; qui per innumeras lapsus gentes, Danubii nomine, immenso aquarum auctu, et unde primum Illyricum adluit, *Ister* appellatur, sexaginta amnibus receptis, medio ferme numero eorum navigabili, in Pontum vastis sex fluminibus evolvitur, quorum nomina Plinius ostendit lib. 4; sed plenius Herodot. — *Ad egressus.* Ad ostia per quæ Danubius in mare se exonerat.

190. *Parrhasiæ virginis.* Callistus ex Arcadia: quæ in ursam mutata a Jove, in septemtrione locata fuit: sic dicta a Parrhasia urbe Arcadiæ.

191. *Jazyges.* Jazyges populi fuere Scytharum, quos Plinius scribit campos et plana tenuisse. *Colchi.* Colchi (auctore Dionysio) fuere ad extremum Ponti, Caucaso monte adhærentes, olim ex Ægypto profecti: *Colchos* accipere etiam eos licet, qui Medeam fugientem persecuti, quum illam adprehendere non potuissent, circa Tomos, et insulas Brigeidas consederunt. *Metereaque turba.* Aut urbem Meteream eam intellige, quam Ptolem. supra Thyram fluvium ponit, penes Daciam, et *Metonium* appellat; aut certe *Neurea*, ut Neuros intelligas apud quos oritur Borysthenes, ut est auctor Plinius. *Getæque.* Getas Strabo eos appellatos dicit, qui ad Pontum in orientem vergebant: *Dacos* vero, qui in obpositum versus Germaniam et ad Istri fontes, quos olim *Davos* vocatos fuisse arbitratur.

192. *Vix prohib.* quin invadant nos.

195. *Nisi tantum frigus*; hoc carmen in codice vetustissimo ita legi: « Longius hac nihil est terra, nisi frigus et hostis. » Merula. Ita et excerpta Voss. et pr. ed.: « Longius hac terra nihil est, nisi frigus et hostis. » Prim. Polit. « Nisi tantum pontus et hostes. »

Et maris adstricto quæ coit unda gelu.
Hactenus Euxini pars est Romana sinistri;
Proxima Basternæ Sauromatæque tenent:
Hæc est Ausonio sub jure novissima, vixque
Hæret in imperii margine terra tui.
Unde precor supplex, ut nos in tuta releges;
Ne sit cum patria pax quoque demta mihi:
Ne timeam gentes, quas non bene submovet Ister;
Neve tuus possim civis ab hoste capi.
Fas prohibet Latio quemquam de sanguine natum,
Cæsaribus salvis, barbara vincla pati.
Perdiderint quum me duo crimina, carmen et error;
Alterius facti culpa silenda mihi:
Nam non sum tanti, ut renovem tua vulnera, Cæsar,
Quem nimio plus est indoluisse semel.
Altera pars superest, qua, turpi crimine tactus,

196. *Adstricto gelu.* Cimmerius Bosporus, qui Asiam ab Europa separat, ita glaciatur, ut mare illud pedibus plerumque pervium sit, ut Plinius docet: quam glaciem dicit poeta esse paulo ultra terras ad quas relegatus est. Vel certe intellige Ponti partem, quam brumali rigore durari diximus supra.

197. *Hactenus*, etc. Usque ad Danubium: quem dicit esse terminum Romani imperii. Vicina Basternæ et Sauromatæ hostes occupant. *Euxini sinistri*, Pontici maris, qui est a sinistra navigantibus ad Cimmerium Bosporum. *Est pars Romana.* Est ditionis Romanæ.

198. *Basternæ.* Basternæ populi fuere ad Oceanum septemtrionalem versi. Eos Ptolemæus scribit fuisse in Sarmatia Europæ. Hos Tacitus *Peucinos* nominat, dubitatque Sarmatisne an Germanis adscribat. *Tenent proxima.* Tenent loca Istro vicina.

200. *Hæsit. Hæret* meliores. H.

202. *Pax quoque ademta. Demta* duo veteres; quod mollius. Heins.

203. *Non bene submovet.* Non bene arcet. Mer.

207. *Perdiderint quum me. Prodiderint* Combianus. De quo dixi supra vs. 99. Heins.

209. *Nam tanti non sum, renovem ut tua vulnera, Cæsar.* Duri præter morem Ovidianum numeri: τὸ *ut* a multis abest veterum; quidam etiam *non sum tanti;* et *ut renovem.* Forte scribendum: « Nam tua non tanti est renovari vulnera, Cæsar: » vel *renoventur.* Heins.

211. *Turpi crimine lectus. Carmine factus* meliores magno numero. Malo, *turpi crimine tactus;* hinc taxare et taxatores scenici dicti, quod alter alterum maledictis tangat; vi-

Arguor obscœni doctor adulterii.
Fas ergo est aliqua cælestia pectora falli;
Et sunt notitia multa minora tua?
Utque, Deos cælumque simul sublime tuenti,
Non vacat exiguis rebus adesse Jovi;
A te pendentem, sic, dum circumspicis orbem,
Effugiunt curas inferiora tuas.
Scilicet imperii, princeps, statione relicta,
Imparibus legeres carmina facta modis?
Non ea te moles Romani nominis urget,
Inque tuis humeris tam leve fertur onus;
Lusibus ut possis advertere numen ineptis,
Excutiasque oculis otia nostra tuis.
Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda;
Rhætica nunc præbent, Thraciaque arma, metum:
Nunc petit Armenius pacem: nunc porrigit arcus

de Festum in *Taxat.* « Turpi crimine læsus » in Arondeliano. HEINS.

217. *Ex te pendentem. A te* sex: totidem *In te:* nonnulli *De te.* Forte *E te.* HEINS.

218. *Inferiora.* Ut fuere mea carmina de Arte amatoria.

223. *Advertere numen. Lumen* sex veteres; sed nil necesse. Seneca in Thyeste, 131 sq: « Alpheus stadio notus Olympico Advertat placidum numen. » H. *Ineptis lusibus.* Inepto carmine.

224. *Excutiasque; discutiasque* Servii liber.

225. *Nunc tibi Pannonia est.* Natio ingens circa Istrum; hi *Pæones* a Græcis, a Romanis *Pannonii* appellati fuere: et ab illis inter Illyrios numerabantur; vide Florum. *Nunc Illyris ora domanda.* Post finem bellorum civilium, Aug. (ut Flor. docet) reliqua bella gessit adversum exteras gentes, quæ districto circa mala sua imperio diversis orbis oris emicabant: nova quippe pax; necdum adsuetæ frenis servitutis, tumidæ gentium inflatæque cervices ab imposito nuper jugo resiliebant.

226. *Rhætica nunc præbent.* Rhæti ad Italiam usque pertinent, quæ supra Veronam et Comum est. *Thraciaque arma.* Thraces quoque cum cæteris desciverant: qui et signis militaribus, et disciplina, armis etiam Romanis adsueti fuerant. Pausanias etiam scribit, nullam nationem, præter Galliam, Thracia majorem esse. Hor. II, Od. 16, *bello furiosa Thrace.*

227. *Parthus nunc porrigit arcus.* Augustus (auctore Justino) finito Hispano bello, in Syriam ad componendum Orientis statum pervenit; metumque Phrahati injunxit, ne bellum Parthiæ vellet inferre. Itaque tota Parthia, captivi ex Cras-

Parthus eques, timida captaque signa manu.
Nunc te prole tua juvenem Germania sentit,
Bellaque pro magno Cæsare Cæsar obit.
Denique, ut in tanto, quantum non exstitit unquam,
Corpore, pars nulla est quæ labet imperii;
Urbs quoque te, et legum lassat tutela tuarum,
Et morum, similes quos cupis esse tuis.
Nec tibi contingunt, quæ gentibus otia præstas,
Bellaque cum multis irrequieta geris.
Mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum,
Nunquam te nostros evoluisse jocos?
At si, quod mallem, vacuus fortasse fuisses,

siano, sive Antonii exercitu recollecti, signaque cum his militaria Augusto remissa. Sed et filii nepotesque Phrahatis obsides Augusto dati: plusque Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quam armis alius imperator facere potuisset.

230. *Bellaque pro magno Cæsare Cæsar habet. Obit* prim. Vatic. et optimus Palatin. Livius lib. IV: « Quia duo consules obire tot simul bella nequirent. » Virg. Æneid. VI, 167: « Et lituo pugnas insignis obibat et hasta. » Val. Flacc. lib. III, 710: *duras obit horrida pugnas. Obire prælia* etiam occurrit apud Lucretium: decem alii *bella agit*, quod Gronovio lib. II, cap. III Observationum, merito probabatur. Art. Amat. lib. I, 182: « Bellaque non puero tractat agenda puer; » et Gratius: « Quod nisi et accessus et agendi tempora belli Noveris. » Sic Græcis ἄγειν τὸν πόλεμον. *Degere bellum* Lucretius, *bellum ducere* Virgilius dixerunt, quomodo *ducere*, *degere*, *agere vitam* Latinis scriptoribus in usu: nisi quod *cernere bellum* nonnulli in Lucretio reponendum esse censent, me non renitente. Posset et *ducere bellum* legi, ut *dugere* primo scriptum fuerit. Heins. *Bellaque pro magno Cæsare*. Sensus est: Drusus bella gerit pro Augusto. Appellat autem Drusum, Augusti privignum, Cæsarem: ut etiam Germanicum in Fastis. Alii hoc loco non Drusum, sed Drusi filium ex Antonia Cæsaris nepte, quem Augustus octo legionibus apud Rhenum imposuerat, adscribique per adoptionem a Tiberio jusserat: ut Tacitus auctor est, lib. I, Ann. 3: vid. vol. I, pag. 14 nostræ Editionis.

233. *Lassat*; *lassant* Lovaniensis; *vexat* alius; *laxat* Bernensis.

234. *Et morum*. Augustus, impetratis a senatu decem adjutoribus, unumquemque equitum rationem vitæ reddere coegit. Mer. — *Mores* Lovan. et octo alii: *quos petis* unus.

237. *Miror in hoc igitur. Mirer* septem aut octo meliores; et sequenti versu *Nunquam* pro *Unquam* iidem: recte, si interrogationis notam addas.

239. *At si, quod mallem, vacuus fortasse fuisses*. Quatuor *vacuus tibi forte*; alii multi, etiam ex melio-

Nullum legisses crimen in Arte mea.
Illa quidem fateor frontis non esse severæ
Scripta, nec a tanto principe digna legi:
Non tamen idcirco legum contraria jussis
Sunt ea; Romanas erudiuntque nurus.
Neve quibus scribam possis dubitare; libellus
Quatuor hos versus e tribus unus habet:
« Este procul, vittæ tenues, insigne pudoris,
Quæque tegis medios, instita longa, pedes:
Nil, nisi legitimum, concessaque furta, canemus;
Inque meo nullum carmine crimen erit. »
Ecquid ab hac omnes rigide submovimus arte,
Quas stola contingi vittaque sumta vetat?
At matrona potest alienis artibus uti;
Quoque trahat, quamvis non doceatur, habet.
Nil igitur matrona legat: quia carmine ab omni
Ad delinquendum doctior esse potest.
Quodcumque adtigerit, si qua est studiosa sinistri,
Ad vitium mores instruet inde suos.
Sumserit annales; nihil est hirsutius illis;

ribus, *vacuum fortasse fuisset:* nil muta. Heins.

247. *Vittæ tenues, insigne pudoris.* Virgines designat et innuptas per *vittas.* Vide Turneb. lib. XXIII, cap. 5, et lib. XXIX, cap. 4.

251. *Omnes rigidas submovimus.* *Rigide* cum Juniano et Vaticano fragmento; alius *rigida.* Pont. III, El. III, 55 sq: « An sit ab his omnis rigide submota libellis, Quam lex furtivos arcet habere viros? » H.

254. *Quodque trahat, quamvis non doceatur, habet. Trahatur quoque* prim. Politiani, qui versum mendosum esse opinabatur; prim. Vatic. opt. Palat. aliique nonnulli, *Quoque trahat;* duo *Quæque;* alius *Quique.*

255. *Quia; quæ* Gryph. Micyll. et alii; *crimine* unus; deinde *promtior.*

257. *Est studiosa sinistri.* Studet res in sinistram et contrariam partem accipere, proclivis ad deteriora.

259. *Sumserit annales.* Si sumserit libros gesta pop. Rom. continentes, *nihil est hirsutius illis:* nihil est illis severius; nam rerum gestarum memoriam continent; non voluptuosa, et lasciva. *Hirsuti* autem severi videntur. M.—Et non solum sine ullis ornamentis conscripti sunt annales Romani ab iis quos recensui, sed etiam horridulo ac prisco illo genere sermonis. P. — *Nihil est*

Facta sit unde parens Ilia, nempe leget;
Sumserit, Æneadum genitrix ubi prima; requiret,
Æneadum genitrix unde sit alma Venus.
Persequar inferius, modo si licet ordine ferri,
Posse nocere animis carminis omne genus.
Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit;
Nil prodest, quod non lædere possit idem.
Igne quid utilius? si quis tamen urere tecta
Comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina salutem:
Quæque juvans monstrat, quæque sit herba nocens.
Et latro, et cautus præcingitur ense viator:
Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur, innocuas ut agat facundia causas;
Protegit hæc sontes immeritosque premit.
Sic igitur carmen, recta si mente legatur,
Constabit nulli posse nocere meum.
At quiddam vitii quicumque hinc concipit, errat;
Et nimium scriptis abrogat ille meis.

hirsutius illis. Alii *istis.* prim. Vaticanus *nihil est irrisimus illis.* Forte legendum: « Sumserit annales (nihil est hirsutius) Ennì. » A pluribus enim annales scripti. Recte autem *hirsutius:* hoc est rigidius, severius. HEINS.

260. *Facta sit unde parens Ilia.* Quomodo Ilia, seu Rhea Sylvia, gravida a Marte geminos peperit.

262. *Æneadum genitrix.* Romanorum mater. *Unde sit.* Unde ducat originem: eo scilicet adludens, quod et Æneas ex adulterio Veneris et Anchisæ natus fuerit.

265. *Non tamen idcirco.* Distichon suspectum: vs. 243, simile carminis initium. HEINS.

267. *Urere tecta Comparat.* Alii *Adparat*, vel *Cæperit.* HEINS.

270. *Quæque juvet monstrat. Juvans* prior Politiani; quod placet, ut τῷ *nocens* opponatur. HEINS.

277. *Quicumque concipit hoc vitium.* Quicumque existimat hoc, quod carmen possit etiam nocere. *Et tandem vitium.* Scripti plurimi, *At quoddam vitium;* prim. Polit. et multi alii, *At quædam vitia;* prim. Vatic. et Palat. *Et quasdam vitiat;* Putean. *At quoddam vitia;* Barberin. « Aut quicquid vitii quique hinc conceperit: » Medon. *At quidam vitium.* Lego, *At quiddam vitii;* nam in Arond. *At quoddam vitii.* HEINS.

278. *Et nimium scriptis arrogat il-*

Ut tamen hoc fatear, ludi quoque semina præbent
Nequitiæ : tolli tota theatra jube ;
Peccandi causam quæ multis sæpe dederunt,
Martia quum durum sternit arena solum.
Tollatur circus ; non tuta licentia circi ;
Hic sedet ignoto juncta puella viro.
Quum quædam spatientur in hac, ut amator eadem
Conveniat, quare porticus ulla patet?
Quis locus est templis augustior? hæc quoque vitet,
In culpam si qua est ingeniosa suam.
Quum steterit Jovis æde ; Jovis succurret in æde,
Quam multas matres fecerit ille Deus.
Proxima adoranti Junonia templa subibit,
Pellicibus multis hanc doluisse Deam.
Pallade conspecta, natum de crimine virgo
Sustulerit quare, quæret, Erichthonium.
Venerit in magni templum tua munera Martis,

te meis. Abrogat scribe cum multis veterum ; quo verbo Livius aliique optimi latinitatis auctores utuntur. Nonnulli etiam *derogat*. HEINS.

281. *Quam multis. Quæ* Richelianus, ut ad theatra referatur. In nonnullis *multi*. HEINS.

282. *Sternit durum solum*. Hoc dicit, quia ludi gladiatorii exhibebantur in foro arena constrato. —*Sternat* maxima pars scriptorum ; *sternet* unus ; *curvum solum* unus.

283. *Tollatur circus*. Idem apertius in libro primo de Arte amandi, vers. 135 sq, ita ostendit : « Ne te nobilium fugiat certamen equorum : multa capax populi commoda circus habet. »

285. *Amator eodem Conveniat. Eadem* plerique. HEINS.

289. *Quum steterit Jovis æde* etc. Quum venerit in ædem Jovis Capitolini, tunc reputabit, quam etc.

291. *Junonis templa. Junonia* lege ex primis editionibus et Gryphiana. Proximo versu, pro *indoluisse Deam* plerique *hanc doluisse*. Et mox *quæret* pro *quærit*. HEINS.

293. *Natum de crimine*. Natum de lite. Erichthonio nomen impositum ἀπὸ τῆς ἔριδος καὶ χθονὸς, id est, ex certamine atque humo : auctor Lactantius. Fabulam refert Servius, et Ovidius libro Metamorph. secundo.

295. *Venerit in magni templum*. Martis ultoris designat, quod Augustus bello Philippensi pro ultione paterna susceptum voverat ; in quo voluit de bellis triumphisque consuli senatum : sanxitque, ut provincias cum imperio petituri ex eo deducerentur, quique victores rediissent,

Stat Venus ultori juncta viro ante fores.
Isidis æde sedens, cur hanc Saturnia, quæret,
Egerit Ionio Bosporioque mari.
In Venere Anchises, in Luna Latmius heros,
In Cerere Iasion, qui referatur, erit.
Omnia perversas possunt corrumpere mentes;
Stant tamen illa suis omnia tuta locis.
At procul ab scripta solis meretricibus Arte
Submovet ingenuas pagina prima nurus.
Quæcumque irrumpit, quo non sinit ire sacerdos,

eo insignia triumphorum inferrent. MER.—*Tua numina.* Quem tu præcipue colis. PONT.

296. *Stat Venus ultori.* Quasi dicat, succurrit adulterium Martis cum Venere. Intelligit autem ædem Veneris genitricis junctam Martis templo.—*Juncta viro;* duriores numeri; neque recte Veneris *virum ultorem* Martem dici puto, quum *amator* fuerit, quem *viro* infra vers. 372, opponit. Forte scripserit; *Stat Venus ultori juncta quid ante fores?* scilicet, *quæret* quid, id est, quare Venus stet ante fores, juncta ultori.

298. *Egerit Ionio Bosporioque mari.* « Hoc quondam monstro horribiles exercuit iras, Inachiæ Juno pestem meditata juvencæ, » Virgil. III, Georg. 152 sq. Οἶστρον καλοῦσιν αὐτὸν οἱ Νείλου πέλας· Æschyl. Sup. Φοινήεντι μύωπι βοῶν ἐλατῆρι τυπεῖσα· Coluth. Theban. Ἴναχις Ἰὼ ... φοιταλέη δὲ πόδεσσιν ἐφ' ἁλμυρὰ βαῖνε κέλευθα· Mosch. Idyll. II, vers. 44.

299. *In Venerem Anchises.* Lege *in Venere;* et mox *in Luna* et *in Cerere;* quomodo fere primus Vaticanus: sic loqui amat Noster. *Iasion* etiam pro *Iasius* plerique: utrumque rectum est; Met. IX, *Queritur canescere mitis Iasiona Ceres.* H.—*In Luna Latmius heros.* Endymionem designat, à Latmio monte Cariæ cognominatum.

300. *In Cerere Iasius* etc. Fuit Jasius, de quo hic poeta intelligit, filius Jovis et Electræ, fraterque Dardani et Armoniæ Cadmi uxoris, qui sumta uxore Cybele, Corybantum genuit, a quo Corybantes appellati sunt. Ex Jasio autem et Cerere Plutonem natum fabulæ tradunt. Quin in gratiam Jasii constat, frumenti copiam a Cerere dono datam in nuptiis Armoniæ. Auctor Diodorus.

303. *Et procul a scripta. At procul ab scripta* meliores. Pro *ingenuas manus* quatuor veteres *nurus.* H.—*Ab scripta Arte solis meretricibus.* Ab Arte amandi, quam solis meretricibus scripsimus, rejectis virginibus et matronis.

305. *Quæcumque erumpit. Irrumpit,* et *quo* pro *qua* recte multi vetustiores. *Irrumpere* dicebantur qui adyta non initiati subibant. Sic lib. VI Fast. 453, de Metello Vestam ex incendio auferente: « Dixit, et irrupit: factum Dea rapta probavit. » Trist. V, Eleg. 1, 78: « Quæ tamen irrumpunt, quoque vetantur, eunt. » Pont. I, El. VIII, 23: « Nec tamen irrumpo, quo non licet ire. »

Protinus hoc vetiti criminis acta rea est.
Nec tamen est facinus molles evolvere versus:
Multa licet castæ non facienda legant.
Sæpe supercilii nudas matrona severi,
Et Veneris stantes ad genus omne, videt.
Corpora Vestales oculi meretricia cernunt;
Nec domino pœnæ res ea causa fuit.
At cur in nostra nimia est lascivia Musa?
Curve meus cuiquam suadet amare liber?
Nil nisi peccatum, manifestaque culpa, fatendum est:
Pœnitet ingenii judiciique mei.
Cur non, Argolicis potius quæ concidit armis,
Vexata est iterum carmine, Troja, meo?
Cur tacui Thebas, et mutua vulnera fratrum?

Sequenti versu pro *hæc* quatuor *hoc;* id est, hoc ipso. Quod Grutero et Bersmanno adridebat. H. — *Quæcumque erumpit.* Arguit a simili ream esse illam, quæ prohibita et rejecta inspexit ejus præcepta: quemadmodum ea quæ prohibente sacerdote erupit, quo non licet.

309. *Nudas.* Scilicet meretrices, quæ nudæ Floralia magna licentia celebrabant: fuit autem Flora mulier, quæ quum magnas opes quæstu meretricio quæsivisset, populum Romanum scripsit hæredem, certamque pecuniam reliquit, cujus ex annuo fœnore natalis ejus dies celebraretur editione ludorum, quæ Floralia dixerunt: quod quia senatui flagitiosum videbatur, ut scribit Lactantius, ab ipso nomine argumentum sumi placuit, ut pudendæ rei quædam dignitas adderetur: Deamque esse finxerunt, quæ floribus præesset, quam prius Chlorim appellatam fuisse scribit Ovidius in Fastis; eamque Zephyro nuptam, quasi dotis loco id accepisse muneris a marito, ut haberet florum omnium potestatem.

312. *Nec domino pœnæ res ea causa fuit.* De Lenone interpretantur; sed cur Lenoni potius ob id pœna decernatur, quam Ædilibus, qui Floralia exhibebant? Quare aut versum hunc adulteratum esse censeo, aut scribendum: « Nec damno scenæ res ea visa fuit. » In Combiano, pro diversa lectione, *Roscia causa.* Certe Roscius comœdus librum ediderat, in quo causam histrioniæ agebat, eamque comparabat cum eloquentiæ studio. Meminit hujus scripti Macrobius, Saturn. lib. II, c. 14. Sed abruptus nimis sit transitus a Vestalibus ad Roscium. H.

315. *Manifestaque culpa fatenda est. Fatendum est* veteres multi. H.

318. *Vexata est iterum.* Troja iterum dicitur vexari carmine, quum ejus casus et ruina quasi vera clades describitur.

319. *Et mutua vulnera fratrum.* Per

Et septem portas, sub duce quamque suo?
Nec mihi materiam bellatrix Roma negabat:
Et pius est, patriæ facta referre, labor.
Denique, quum meritis impleveris omnia, Cæsar,
Pars mihi de multis una canenda fuit.
Utque trahunt oculos radiantia lumina Solis;
Traxissent animum sic tua facta meum.
Arguor immerito; tenuis mihi campus aratur:
Illud erat magnæ fertilitatis opus.
Non ideo debet pelago se credere, si qua
Audet in exiguo ludere cymba lacu.
Forsitan et dubitem, numeris levioribus aptus
Sim satis; in parvos sufficiamque modos.
At si me jubeas domitos Jovis igne Gigantas
Dicere; conantem debilitabit onus.
Divitis ingenii est immania Cæsaris acta
Condere; materia ne superetur opus.
Et tamen ausus eram: sed detrectare videbar,
Quodque nefas, damno viribus esse tuis.
Ad leve rursus opus, juvenilia carmina, veni;

mutua vulnera fratrum, Eteoclis et Polynicis mortem intellige, qui mutuo ictu cecidere, ut Diodorus scribit, et Statius cecinit, ex quo Thebanum bellum designat.

320. *Sub duce quamque suo.* Septem enim reges contra Eteoclem pro Polynice conspirarunt, scilicet Adrastus Argivorum rex, Amphiaraus, Hippomedon, Capaneus, Tydeus, Parthenopæus, et Polynices, pro quo bellum gestum est, Adrasti ductu et auspiciis. In oppugnatione autem Thebarum, horum ducum unusquisque portam sibi oppugnandam sumserat.

321. *Non mihi. Nec* meliores. H.

328. *Illud opus.* Vel bellum Thebanum et reliqua, vel Augusti gesta. M.—*Magnæ fertilitatis.* Ingenii fertilis, uberis ingenii. BERSM.

330. *Ludere cymba; currere* Moreti et tres alii; sed præstat *ludere*, quod fit, quum nautæ per otium, ad ostentandam artis peritiam et navium habilitatem, ludunt. Postea *lusoriæ* naves levissima et expeditissima navigia dicta. BURM.

331. *Forsan et hoc dubitem.* Alii *Forsitan hoc:* prim. Vatican. et tres alii, *Forsitan hæc.* Lege *Forsitan et dubitem.* H.

337. *Sed detrectare videbar.* Septem, aut octo veteres *delirare:* prim. Polit

Et falso movi pectus amore meum.
Non equidem vellem : sed me mea fata trahebant,
Inque meas pœnas ingeniosus eram.
Heu mihi, quod didici ! quod me docuere parentes,
Literaque est oculos ulla morata meos !
Hæc tibi me invisum lascivia fecit, ob artes,
Quas ratus es vetitos sollicitasse toros.
Sed neque me nuptæ didicerunt furta magistro;
Quodque parum novit, nemo docere potest.
Sic ego delicias, et mollia carmina feci,
Strinxerit ut nomen fabula nulla meum.
Nec quisquam est adeo media de plebe maritus,
Ut dubius vitio sit pater ille meo.
Crede mihi, mores distant a carmine nostri;
Vita verecunda est, Musa jocosa, mihi :
Magnaque pars operum mendax et ficta meorum
Plus sibi permisit compositore suo.
Nec liber indicium est animi, sed honesta voluptas,
Plurima mulcendis auribus apta ferens.
Accius esset atrox ; conviva Terentius esset ;

et Hamburg. et Putean. *derecitare :* an pro *depretiare ?* quo verbo Paulus usus, lib. XXII, D, ad legem Aquiliam. Glossæ ineditæ, *Depretiati* ἐλαττωθέντες. Sed nescio an id seculi Ovidiani sit verbum. Usus et eo Tertullianus non semel. Duo alii *detrectare verebar ;* unus *dedecorare ;* alius *decertare*. H.

340. *Et falso movi pectus amore meum*. Puto *fovi*. Heins.

343. *Heu mihi, cur didici ! quid me. Quod didici ! quod me docuere* meliores. H.

350. *Strinxerit meum nomen*. Læserit meam famam.

354. *Musa jocosa mea*. Alii *mea est ; mihi* rectius vetus ; superiori etiam versu legatur concinnius, *distant mores a carmine nostri*. H.

355. *Magnaque pars mendax operum est et ficta meorum* : « Magnaque pars operum mendax et ficta meorum Plus sibi permisit, » cum melioribus. H.

356. *Compositore suo*. Me Ovidio, qui ea composui.

358. *Auribus apta refert*. Primus Polit. et tres alii *feret ;* prim. Vatic. et duo præterea *feres ;* quatuor *ferens*, quod sequor : superiori etiam versu, pro *voluntas* reposui *voluptas* cum prim. Vatic. et duobus aliis. H.

359. *Esset atrox*. Esset crudelis,

Essent pugnaces, qui fera bella canunt.
Denique composui teneros non solus Amores :
Composito pœnas solus amore dedi.
Quid nisi cum multo Venerem confundere vino
Præcepit lyrici Teia Musa senis?
Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare, puellas?
Tuta tamen Sappho, tutus et ille fuit.
Nec tibi, Battiade, nocuit, quod sæpe legenti
Delicias versu fassus es ipse tuas.
Fabula jucundi nulla est sine amore Menandri;
Et solet hic pueris virginibusque legi.
Ilias ipsa quid est, nisi turpis adultera, de qua
Inter amatorem pugna virumque fuit?
Quid prius est illi flamma Chryseidos? utque
Fecerit iratos rapta puella duces?
Aut quid Odyssea est, nisi femina, propter amorem,
Dum vir abest, multis una petita procis?

propterea, quod tragœdias scripsit.

364. *Teia Musa.* Anacreontis Musa : is enim Teon patriam habuit, ut est auctor Strabo.

365. *Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare, puellas?* Sappho Lesbia prima plectrum reperit, libros lyricos composuit, epigrammata, iambos, et elegias : hujus autem poemata lasciva erant. Et Hor. Od. IV, IX, 11 sq : « Vivuntque commissi calores Æoliæ fidibus puellæ. »

367. *Nec tibi, Battiade, nocuit.* Battiades Callimachus appellatur, a Batto, generis sui auctore, qui Cyrenem condidit, ut Strabo, Herodotus, et Justinus scribunt. Composuit autem poemata omni genere carminum : Lyden puellam amavit, de qua etiam elegias scripsit.

370. *Et solet hic.* Malo *hæc* : fabula videlicet. H. — Ego prætuli *hic.*

371. *Ilias ipsa quid est aliud, nisi adultera. Nisi turpis adultera* cum primis editionibus ; Epist. Laodamiæ, 33 : « Quid petitur tanto nisi turpis adultera bello? » *Turpis* hoc loco ad mores, non ad faciem refertur ; in Epist. Œnon. ad Parid. de ipsa Helena, vers. 170 : « Hærebat gremio turpis amica tuo. » H.

373. *Quid prius est illic flamma Chryseidos, aut qui.* Lege *utque* cum melioribus ; *illi* etiam pro *illic* in iisdem. H.—*Quid prius est illi flamma*, etc. Quid in principio statim Iliados describitur? certe Agamemnonis amor in Chryseida.

374. *Rapta puella.* Briseis Achilli erepta ab Agamemnone : cujus rei causa, ortæ sunt inter eos inimicitiæ.

376. *Petita viris.* Immo *procis*,

Quis, nisi Mæonides, Venerem Martemque ligatos
Narrat, in obscœno corpora prensa toro?
Unde, nisi indicio magni sciremus Homeri,
Hospitis igne duas incaluisse Deas?
Omne genus scripti gravitate tragœdia vincit:
Hæc quoque materiam semper amoris habet.
Nam quid in Hippolyto, nisi cæcæ flamma novercæ?
Nobilis est Canace fratris amore sui.
Quid? non Tantalides, agitante cupidine currus,
Pisæam Phrygiis vexit eburnus equis?
Tingeret ut ferrum natorum sanguine mater,
Concitus a læso fecit amore dolor:

quod priscæ editiones et multi ex scriptis agnoscunt. H.

377. *Venerem Martemque ligatos.* Athenæus, lib. I, cap. 12; item, lib. XII, in principio, satis honeste hanc fabulam interpretatur; cantorem, inquiens, apud Hom. Odyss. Θ, Phæacas dehortari voluisse a malis moribus, quibus laborabant. Quod et ipse auctor fabulæ videtur significare egregio hoc epiphonemate: Οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα. Adi et Plutarch. de poetis audiendis.—*Quid nisi Mæonides.* Aut legendum est, *Quid non Mæonides;* aut *Quis nisi*, quod posterius quinque scripti agnoscunt. H.

380. *Duas Deas.* Calypso et Circe.

383. *Nam quid in Hippolyto.* De quo Eur. et Sen. tragœdiam scripserunt.

384. *Nobilis est Canace.* Canace ex fratre Macareo filium peperit: quo scelere comperto, seipsam jussu patris interfecit. Macareus vero in templum Apollinis Delphici confugit.

385. *Quid? non Tantalides.* In Peloponnesi civitate, Mars ex Ægina, Asopi filia, genuit Œnomaum: hic unicam filiam Hippodamiam habuit; finem vitæ ab oraculo sciscitanti, responsum est, tunc fatis illum concessurum, quum filia Hippodamia nupsisset; vide fab. apud Ovid. Servium et alios.—Inter Sophoclis tragœdias perditas, Hippodamia et Œnomaus citantur, quæ forte una eademque, et huc spectare videtur. Euripidis etiam Œnomaus a Fabricio non omittitur. B.

386. *Pisæam.* Hippodamiam ex Pisa, civitate Arcadiæ. *Phrygiis equis.* Psilla et Harpina, quos equos Pelops e Phrygia veniens secum duxit. *Eburnus.* Eburnus Pelops vocatur a poetis, quoniam Tantalus ejus pater volens Deorum tentare divinitatem, eis invitatis filium suum epulandum adposuit; a quo omnes Dii abstinuerunt, excepta Cerere, quæ brachium ejus consumsit. Postea Dii, petente Tantalo, quum voluissent ejus filium revocare ab inferis, Ceres ei eburneum brachium restituit. Quod ideo fingitur, quia Ceres ipsa est terra, quæ corpora universa consumit, ossa tantum reservans.

388. *A læso amore.* Ab amore Medeæ ab Jasone violato.

Fecit amor subitas volucres cum pellice regem,
  Quæque suum luget nunc quoque mater Ityn.
Si non Æropen frater sceleratus amasset,
  Aversos Solis non legeremus equos;
Impia nec tragicos tetigisset Scylla cothurnos,
  Ni patrium crinem desecuisset amor.
Qui legis Electran, et egentem mentis Oresten,
  Ægysthi crimen Tyndaridosque legis.
Nam quid de tetrico referam domitore Chimæræ,
  Quem leto fallax hospita pæne dedit?
Quid loquar Hermionen? quid te, Schœneia virgo,
  Teque, Mycenæo Phœbas amata duci?
Quid Danaen, Danaesque nurum, matremque Lyæi?

389. *Fecit amor subitas volucres.* Terei tragœdiam intelligit. Nota est fabula Ovid. Metamorph. lib. VI.

390. *Quæque suum luget.* Prognen designat, Terei regis Daulidis uxorem, quæ Itym filium occidit, et patri epulandum adposuit propter sororem Philomelam violatam : postea mutata fuit in lusciniam.

391. *Si non Æropen.* Atrei tragœdiam intelligit : notum est autem Æropen, Atrei uxorem, cum Thyeste concubuisse, quod ægre ferens Atreus, liberos ei epulandos adposuit : quæ Sol, ne pollueretur, aufugit. Illud notandum, Græcos Atrei uxorem non *Europen*, sed *Æropen*, nominare.

392. *Aversos Solis.* Quasi refugientes atrocitatem illius spectaculi.

396. *Tyndaridosque.* Et Clytemnestræ filiæ Tyndari ex Leda, uxorisque Agamemnonis, quæ cum Ægistho Thyestis filio, dum bello Trojano maritus interfuit, adulterium commisit.

397. *Nam quid de tetrico.* Bellerophontes filius fuit Glauci, vir munere Deûm eximii tum roboris, tum decoris ; vide fab. apud Apollodorum, lib. II, et Ovid. Metam. lib. IX ; vide Homer. Il. Z.

399. *Quid loquar Hermionen?* Hermionem Menelai, vel (ut alii malunt) Thesei et Helenæ filiam fuisse constat, quæ Oresti Agamemnonis filio desponsata fuit. *Quid te Schœneia virgo.* Atalantam intelligit Schœnei, regis Scyri insulæ, filiam, cujus fabulam habes apud Ovidium, Metamorph. lib. X.

400. *Teque, Mycenæo.* Cassandram designat, Priami regis filiam, quam, post Trojæ excidium, Agamemnon Mycenas captivam duxit, captus ejus amore.

401. *Quid Danaen, Danaique nurus.* Filiæ Danai in tragœdiis notæ ; nullæ notæ Danai nurus. Quare repone cum primis editionibus et scriptorum multis : *Danaesque nurum.* Andromeda Persei uxor, et proinde *Danaes nurus.* H. — Danaen tragœdiam scripsit Nævius. C. — Danae

Hæmonaque, et noctes cui coiere duæ?
Quid generum Peliæ? quid Thesea? quidve Pelasgum,
Iliacam tetigit qui rate primus humum?
Huc Iole, Pyrrhique parens; huc Herculis uxor,

Æschyli, Sophoclis et Euripidis passim citatur a veteribus; sed Æschyli titulus dubius; et Danaïdes ab aliis vocatur. BURM. — *Matremque Lyæi.* Scribit Diodor. Junonem zelo et ira motam, sumta unius ex Semeles ancillis forma, ad ulciscendum injuriam, suasisse illi, a Jove petere, ut ea majestate honoreque concumberet, quibus cum Junone consuesset. Cui quum Jupiter adnuisset, cum tonitru ac fulmine ad Semelen descendit: quæ insolita re territa exspirans, abortum fecit: quem Jupiter absconditum in femur quum tenuisset, partus tempore editum, in Nysam Arabiæ urbem tulit: ubi a Nymphis educatus infans, a patre locoque appellatus Dionysius est; fabulam etiam refert Ovid. III Met.

402. *Hæmonaque, et noctes quæ coiere duas.* Quidam codices *Alcmenam et noctes*; quæ lectio perperam suos adprobatores invenit. Politianus ex vestigiis antiqui codicis, in quo *Hermonam*, refingit *Harmoniam*; frustra. Vulgata scriptura bene se habet, cujus argumenti exstat etiamnum Sophoc. Antigone; Propert. II, VII, 83 sq: « Quid non Antigones tumulo Bœotius Hæmon Corruit ipse suo saucius ense latus? » Noster in Ibide, 563: « Nec tibi, si quid amas, felicius Hæmone cedat. » Præterea legendum, *noctes cui coiere duæ*. Alcmenæ et Jovis amores innuit, quamquam alii tres noctes coiisse contendant, unde Hercules Lycophroni τριέσπερος λέων dicitur. H.—*Hæmona.* Antigone, contemto edicto, ne quis Polynicen mortuum sepeliret, eum, quoniam frater erat, humavit. Deprehensa, jussu Creontis regis jugulatur ex lege ad tumulum Polynicis. Hæmon, qui eam impatienter amabat, perfosso pectore gladio, ibidem sibi mortem conscivit. Eum sequuta est mater Eurydice doloris impatiens. — Ego poetam de utraque fabula dicere voluisse puto, Hæmonis scilicet et Alcmenes, nisi quod contra vulgarem traditionem, duas noctes pro tribus in unam coiisse dicit; quod tamen et ipsum certo aliquo auctore fecisse videtur. MIC.

403. *Quid generum Peliæ?* Per *generum Peliæ*, Admetum accipe, qui Alcesten, Peliæ filiam majorem natu, despondente Jasone, post Peliam Medeæ fraude peremtum, duxit uxorem. Designat autem hic Ovidius Alcestis tragœdiam, quam Euripides scripsit. *Quid Thesea?* Tragœdiam de Theseo intellige, qui natus est ex Æthra Pitthei filia, ac Neptuno, in Trœzene nutritus penes Pittheum maternum avum: ac signa ab Ægeo sub saxo posita recognoscens, Athenas venit. Is, ut Herculis virtutes imitaretur, ad ea certamina animum adjecit, quæ laudem et gloriam sibi essent adlatura. *Quidve Pelasgum, Iliacam.* Protesilaum. *Pelasgum* autem vocat, quia Thessalus fuit. Pelasgi autem Thessaliam a principio tenuere.

404. *Qui rate primus humum. Pede* nonnulli, et forte rectius.

405. *Huc Iole.* Euryti, Œchaliæ regis filia, ab Hercule amata. — *Pyrrhique parens.* Deidamia, Pyrrhi mater, Lycomedis Scyrorum regis filia,

Huc accedat Hylas, Iliadesque puer.
Tempore deficiar, tragicos si persequar ignes;
Vixque meus capiat nomina nuda liber.
Est et in obscœnos deflexa tragœdia risus,
Multaque præteriti verba pudoris habet:
Nec nocet auctori, mollem qui fecit Achillem,
Infregisse suis fortia facta modis.
Junxit Aristides Milesia crimina secum;

apud quem Thetis Achillem sub muliebri habitu celavit: quoniam a Proteo acceperat, illum periturum esse in bello Trojano. — *Huc Herculis uxor.* Megaram dicit, quam Creon rex Thebarum, cognita Herculis virtute, illi uxorem dedit, urbisque ei, veluti filio, curam permisit.

406. *Huc accedat Hylas.* Hylas puer fuit, comes Herculis, quem amisit in Ionia juxta Mysiam, et quum compertum, exstinctum esse in fonte, instituta sunt sacra, in quibus ejus nomen clamabatur in fontibus. — *Iliacusque puer.* Et Ganymedes Trojanus, filius Trois regis, et frater Ili et Assaraci.

407. *Tempore deficiar*; Cic. Sall. alii dicunt: *tempus me deficiet.* Ciof. in multis *deficiam;* unde Heinsius conjiciebat *tempora deficiant.* B.

408. *Vixque meus capiet. Capiat* rectius duo veteres. H.

409. *In obscœnos risus.* Tractantur etiam plerumque in tragœdiis res obscœnæ, quibus rident spectatores.

410. *Multaque præteriti verba pudoris habet.* Multa habet in quibus pudor est præteritus, a quibus abest verecundia: ut infra vs. 434, loco in vulgatis mendoso: « apud quos Rebus abest omnis nominibusque pudor. » Simili modo locutus est Noster, Amor. lib. III, El. 1, vs. 22: « Dum tua præterito furta pudore refers. » Quare non possum accedere Tanaquillo Fabro in Epistolis reponenti, *prætexti pudoris.* Nec felicius illi conjectura successit in altero Nasonis loco, lib. I Artis Amatoriæ, ubi pro *Præteritum tulerit, reddideritque nihil*, reponi vult: *Nam pretium tulerit, reddideritque nihil;* quum vulgata scriptura nihil sit acutius ac elegantius. H.

413. *Junxit Aristides.* Aristides libros quosdam edidit, qui *Milesii* appellabantur, de luxuria et deliciis compositi. Fuere autem Milesii deliciis luxuque notabiles.—*Junxit secum.* Ingenio suo adcommodavit.—*Milesia crimina.* Delicias et lasciviam Milesiorum. — *Junxit Aristides Milesia crimina secum.* Milesiacorum Aristidæ scripti spurcissimi præter Plutarchum in Crasso, meminit in Parthicis Appianus; etiam Arrianus in Epictetum, lib. IV, cap. 9, (etsi dissimulato operis nomine) et Harpocration in *Δερμιστής*: hæc Milesiaca una cum seria historia, quæ passim ab antiquis laudatur, Aristides videtur edidisse. Viri docti legunt *Finxit*, vel *Panxit Milesia crimina chartis*, quibus conjecturis non possum subscribere; sunt enim audacissimæ. Poterat certe minori negotio refingi commode: « Lusit Aristides Milesia carmine fœdo. » Heins.

Pulsus Aristides nec tamen urbe sua.
Nec, qui descripsit corrumpi semina matrum,
Eubius, impuræ conditor historiæ;
Nec, qui composuit nuper Sybaritida, fugit;
Nec quæ concubitus non tacuere suos:
Suntque ea doctorum monumentis mista virorum,
Muneribusque ducum publica facta patent.
Neve peregrinis tantum defendar ab armis,
Et Romanus habet multa jocosa liber.
Utque suo Martem cecinit gravis Ennius ore,

414. *Aristides.* Milesius poeta fuit, qui Milesiaca poemata, et de rebus impudicis scripsit, cujus Plutarch. in Crasso, Lucianus in Amoribus meminerunt, et adnotavit de eodem Ang. Politianus Miscell. XVI. MIC.

416. *Eubius, impuræ conditor historiæ.* Credendum est, Eubium historicum in suo opere scripsisse, mulierem aliquam potione et veneficiis corrupisse partum; quod quum fecerit, videtur alias ejusmodi crimen docuisse. MER. — Eubii, philosophi stoici, meminit Stephan. in Ἀσκαλων. BURMANN.

417. *Nec, qui composuit nuper Sybaritida, fugit.* Puto legendum *turpem Sybaritida.* Hemitheon cynædus Sybarita turpissimum librum scripsit de re Veneria apud Lucianum πρὸς ἀπαίδευτον. Idem in Pseudologista Misthonis Sybaritæ meminit turpissimi scriptoris: hinc *Sybaritici libelli* apud Martialem, lib. XII, Ep. XCVI. H. — Fuit autem *Sybaris* oppidum Calabriæ, inter Crathim et Sybarim fluvios.

418. *Et qui concubitus non tacuere suos.* Malim *quæ*, ut Philænis et Elephantis intelligantur, quarum fœdissima scripta passim circumferebantur; sic certe codex Hamburgensis, et tres alii: hinc in Priapeis: « Quo tot figuras, quot Philænis enarrat, Non admovente, pruriosa discedit. » Ita versus mendosissimi ex vestigiis librorum veterum sunt restituendi; nam codex vetustus Frederici Ubaldini, *quo tot figuras non admovetis.* Philænis Leucadia, cujus vers. spurcissimi περὶ ποικίλων σχημάτων ἀφροδισίων, a Polycrate, sophista Atheniensi, dicebantur esse conscripti; teste Æschrione in Philænidis Epicedio apud Athenæum, l. VIII. Huic adjungitur a Xenophonte, lib. II Ἀπομνημονευμάτων, Nico Samia et Callistrate Lesbia, versibus itidem obscœnis infames: citat locum Xenophontis Athenæus, lib. V. Quibus omnibus antiquiorem, Astyanassam laudat Hesychius et Suidas Helenæ ancillam: mentio etiam est Cyrenes apud antiquos, quam δωδεκαμήχανον dicebant. H.

419. *Mista virorum; tecta* Palat. Vatic. et Combii: *scripta.* Leid.

421. *Ab armis peregrinis.* Ab externorum scriptorum voluminibus.

423. *Utque suo Martem.* Quemadmodum, inquit, sunt poetæ, qui gravia scripsere, ut Ennius et Lucretius: sic quidam lasciva opera edidere, ut Catull. et alii. — *Martem.*

Ennius ingenio maximus, arte rudis;
Explicat ut causas rapidi Lucretius ignis,
Casurumque triplex vaticinatur opus;
Sic sua lascivo cantata est sæpe Catullo
Femina, cui falsum Lesbia nomen erat:
Nec contentus ea, multos vulgavit amores,
In quibus ipse suum fassus adulterium est.
Par fuit exigui similisque licentia Calvi,
Detexit variis qui sua furta modis.
Quid referam Ticidæ, quid Memmî carmen, apud quos
Rebus abest omnis nominibusque pudor?
Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser,

Prælium et Annales, versu heroico.

424. *Ennius ingenio maximus*. Quoniam poeta ille usus est inventione, et sententiis egregiis, sed verbis non multum ornatis.

425. *Explicat ut causas rapidi*. Hic locus bifariam accipi videtur posse: vel ut simpliciter ignem accipiamus materialem, et quo quotidie utimur; vel ut ad fulmen, et ejus causas referamus, propter epitheton *rapidi*. Ac de fulminis causis, et unde idem generetur, libro sexto Lucretius agit. Micyl.

426. *Causarumque triplex vaticinatur opus*. *Casurumque* recte unus Bononiensis; neque aliter Bersmannus. Ut carmen hoc intelligatur, Senecam vide in Epistola postrema octavi libri Epistolar. ad Lucilium. Disputat autem eo loco Lucretius, mundum esse interiturum, contra eos, qui æternum fore senserunt. Hoc Ovidius vaticinari vocat, veluti prædictionem quamdam ejus, quod futurum esset, facere. Micyl.

431. *Par fuit exigui Calvi*. Calvus orator, diu cum Cicerone iniquissimam litem de principatu eloquentiæ habuit; violentus accusator fuit. Carmina quoque ejus, quamvis jocosa fuerint, plena tamen fuere ingentis animi. Eum exiguum appellat Ovid. propterea quod fuit parvæ staturæ.

432. *Sua facta*. *Furta* ex tribus scriptis; lib. II Artis, 428: « Flecte igitur, monitu detege furta meo. »

433. *Quid referam Ticidæ*. Ticida poeta scripsit elegias de Perilla quam amavit. — *Quid Memmî carmen?* C. Memmii poetæ pariter et oratoris meminit Plinius in Epistolis, et Tranquillus scribens illum objecisse C. Cæsari, quod stetisset ad cyathum et vinum Nicomedi regi. Jul. Cæs. 49.

434. *Rebus adest nomen nominibusque pudor*. Nihili hæc sunt; quare adsentior Bernardo Rottendorphio, qui emendat: « Rebus abest omnis nominibusque pudor. » Nihil certius ea conjectura. H.

435. *Cinna quoque his comes est*. Q. Helvius Cinna poeta fuit, qui scripsit Smyrnam, quam decem annis elimavit, ut Servius docet.—*Cinnaque procacior Anser*. Anser poeta fuit Antonii, qui ejus laudes scripsit.

Et leve Cornificî, parque Catonis opus;
Et quorum libris, modo dissimulata Perillæ
Nomine, nunc legitur dicta, Metella, tuo.
Is quoque, Phasiacas Argo qui duxit in undas,
Non potuit Veneris furta tacere suæ.
Nec minus Hortensî, nec sunt minus improba Servî
Carmina; quis dubitet nomina tanta sequi?
Vertit Aristiden Sisenna: nec obfuit illi
Historiæ turpes inseruisse jocos:
Nec fuit opprobrio celebrasse Lycorida Gallo,

436. *Et leve Cornificî.* Cornificius poeta a militibus destitutus interiit, quos sæpe fugientes galeatos lepores appellarat: hujus soror Cornificia insignia condidit epigrammata. Leve autem opus appellat propter amatoria, quæ in eis continebantur.—*Parque Catonis opus.* Valerius Cato fuit Birsenni cujusdam libertus ex Gallia, qui grammaticen docuit, visusque est peridoneus præceptor maxime ad poeticam tendentibus. Is scripsit præter grammatices libellos, etiam poemata, ex quibus præcipue probata fuit Lydia et Diana: quæ hic Ovidius intelligit.

437. *Et quorum libris ... Nomine, nunc legitur dicta.* Neque enim de Ticida Ovidius hic nunc intelligit, sed de illis, qui suo ac vero nomine Metellam quæ hactenus sub Perillæ nomine sive a Ticida, sive ab alio celata fuerat, celebrarunt, quorum tamen nomina ipse hic reticet, sive metri necessitate coactus, sive etiam honoris gratia. MICYL.

438. *Nomine, nunc legitur dicta, Metelle, tuo.* Scribe, *dicta Metella suo.* Ticida enim Metellam appellarat Perillam; quod ex Apuleio discimus: nunc alios nescio quos memorat, qui eam suo et vero nomine decantarint. Forte hoc distichon superiori præponendum. H.

439. *Is quoque, Phasiacas Argon qui duxit in undas, Non potuit.* Varronem Attacinum intelligit, qui Leucadiam amavit. Varro etiam scripsit Argonautica, Apollonium imitatus; vel potius in latinum vertit.

441. *Nec minus Hortensî.* Hortensius et Servius Sulpitius, quamvis fuerint optimi oratores, mansuetioribus tamen Musis operam dedere: Sulpitii etiam meminit Ausonius, cujus poema prurire dixit propter carminis lasciviam.

443. *Vertit Aristidem Sisenna. Aristiden* meliores. Scribe etiam *Sisena;* ita enim in antiquis numis id nomen exaratum occurrit. H.—L. Sisennam inter oratores enumerat Cicero. Doctus vir erat et studiis optimis deditus, gnarus reipublicæ, non sine facetiis: transtulit e græco in latinum Aristidæ libros Milesios, de quibus antea diximus.

445. *Nec fuit opprobrio.* Cornelius Gallus res tenens Romanas, Ægypti procurator, exhausit civitatem Thebarum, plurimis interceptis: reversusque quum furti accusaretur, metu nobilitatis acriter indignatæ, cui negotium cognoscendum dederat im-

Sed linguam nimio non tenuisse mero.
Credere juranti durum putat esse Tibullus,
Sic etiam de se quod neget illa viro.
Fallere custodem demum docuisse fatetur,
Seque sua miserum nunc ait arte premi:
Sæpe velut gemmam dominæ signumve probaret;
Per causam meminit se tetigisse manum.
Utque refert, digitis sæpe est nutuque locutus,
Et tacitam mensæ duxit in orbe notam:
Et quibus e succis abeat de corpore livor,
Impresso fieri qui solet ore, docet.
Denique ab incauto nimium petit ille marito,
Se quoque uti servet, peccet ut illa minus.
Scit cui latretur, quum solus obambulat ipse,

perator, stricto incubuit ferro, ut docet Ammianus Marcellinus. Servius scribit illum Forojuliensem fuisse, transtulisseque in Latinum Euphorionem: et de Citheride Volumnii liberta, et a se amata, quam Lycorida appellavit, scripsisse libros quatuor. — *Non fuit* editi et scripti quidam; *opprobrium* Francof. et multi, frustra: Quint. III, 7: «Nam et turpitudo generis opprobrio multis fuit.»

447. *Credere juranti.* Quod hic dicit Ovidius, facit Tibullus in elegia lib. prim. Dicit enim amicam Deliam sibi negare cum ullo alio se rem habere: quod ille fatetur esse incredibile: ita enim inquit vers. 7, 8: «Illa quidem tam multa negat; sed credere durum est: Sic etiam de me pernegat usque viro.»

448. *Hoc etiam de se. Hinc* duo veteres; Combianus et tres alii *Hic;* unus *Hæc:* scribe *Sic.* Heins.

449. *Fallere custodem.* Malim *custodes;* idem Tibullus ad locum supra citatum: «Ipse miser docui, quo posset ludere pacto Custodes; eheu! nunc premor arte mea.» Heins.

451. *Sæpe velut gemmam.* Id ita esse Tibullus cecinit ibid. vers. 25 sq: «Sæpe velut gemmas ejus, signumque probarem, Per causam memini me tetigisse manum.»

453. *Digitis sæpe est nutuque locutus.* Tibullus, ibid. vers. 19 sq: «Neu te decipiat nutu, digitoque liquorem Ne trahat, et mensæ ducat in orbe notas.»

455. *Et quibus e succis. Fucis* unus Mediceus. Scribe, *Et quibus is succis;* Tibull. ibid. vs. 13 sq: «Tunc succos herbasque dedi, queis livor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.» H.

457. *Denique ab incauto.* Tibullus, ibid. vs. 15 sq: «At tu fallacis conjux incaute puellæ, Me quoque servato, peccet ut ipsa nihil.» — *Petit illa marito.* Immo *ille* cum uno Vaticano. Heins.

459. *Scis cui latretur.* Tibull. ib. 31 sq: «Ille ego sum, nec me jam dicere

Cur toties clausas exscreet ante fores:
Multaque dat talis furti præcepta, docetque
Qua nuptæ possint fallere ab arte viros.
Nec fuit hoc illi fraudi; legiturque Tibullus,
Et placet; et jam te principe notus erat.
Invenies eadem blandi præcepta Propertî;
Districtus minima nec tamen ille nota est.
His ego successi, quoniam præstantia candor
Nomina vivorum dissimulare jubet.
Non timui, fateor, ne, qua tot iere carinæ,
Naufraga, servatis omnibus, una foret.
Sunt aliis scriptæ, quibus alea luditur, artes:
Hæc est ad nostros non leve crimen avos.
Quid valeant tali; quo possis plurima jactu

vera pudebit, Instabat tota cui tua nocte canis; » et alibi: « Et simulat transire domum, mox deinde recurrit Solus, et ante ipsas exscreat usque fores. » Plautus Pænul. Act. V, Sc. IV, vs. 64: « Etiam meæ me latrant canes. » Statius, Theb. I, vs. 551: « Frustraque sonantia lassant Ora canes, umbramque petunt et nubila latrant. » Et II, 338: « Et magnas latrantia pectora curas. » — *Ipse.* Ipse Tibullus, ut ex versibus supra citatis.—*Quum solus obambulet. Obambulat* rectius multi, et *cur exscreet* non *cui;* quomodo Scaliger etiam ad Tibullum. H.

464. *Et jam te principe notus erat.* Arondelianus pro diversa lectione *motus:* puto *natus erat*, quod verum. Natus enim Tibullus eodem anno, quo Noster; cæsis Mutinensi bello Hirtio et Pansa consulibus, qui annus ab urbe condita septingentesimus decimus; triumviratu luctuosus ac funestus. Innuit igitur natum Tibullum post cæsos jam consules, quorum in locum se ac Pedium cognatum Cæsar fecit subrogari, idque senatu invito, jam tum ad imperium non occulte adspirans, ut ex Suetonio satis adparet. Auctor Dialogi de Oratoribus: « Nam ut de Cicerone ipso loquar, Hirtio nempe et Pansa coss. ut Tiro libertus ejus scripsit, VII Id. decembr. occisus est, quo anno Divus Augustus in locum Pansæ et Hirtii se et Q. Pedium coss. suffecit; » quo et Noster respexit, quum Augustum jam tum civitatis principem innuit fuisse. H.

466. *Districtus; adflictus* Moreti; *distractus* Leidens. *nec fuit ille nota*, unus Heins. qui et *nimia* pro *minima* habet: *distinctus nimia non* Bern.

472. *Ad vestros avos. Nostros* repone cum præstantioribus scriptis.

473. *Quid valeant tali.* Descripsere alii poetæ talorum ludum; vide Turneb. lib. XXVII, cap. 3.—*Quo jactu.* Quo puncto. *Venus* enim in talis victoriam adferebat, ut *Canis* jacturam. *Senio* vero interdum lucrosus,

Fingere; damnosos effugiasve canes;
Tessera quot numeros habeat; distante vocato
Mittere quo deceat, quo dare missa modo;
Discolor ut recto grassetur limite miles,
Quum medius gemino calculus hoste perit;
Ut mage velle sequi sciat, et revocare priorem;
Ne tuto fugiens incomitatus eat:
Parva sedet ternis instructa tabella lapillis;
In qua vicisse est, continuasse suos.

unde a Persio dexter appellatur: interdum damnosus, ut designat Tranquillus in Augusto.

474. *Figere. Fingere* plerique veteres. Heins. — Talos Græci ἀστραγάλους vocant, ipsumque ludum ἀστραγαλίζειν, et ἀστρίζειν. Sunt autem unius tali superficies, sive facies quatuor: quarum prima, quæ et unitatem significat, κύων, hoc est, *Canis*, et χῖος item, dicebatur. Illa autem quæ huic opposita atque adversa erat, ἑξίτης, hoc est, *Senio*, et κῷος item, reliquæ duæ numeris notabantur, ternario puta, et quaternario, nam binarius et quinarius numerus in talis non erant: auctor Pollux, lib. IX. Micyl.

475. *Tessera quot habeat numeros* etc. Locus hic obscurior est, et ubi facilius sit aliorum expositiones refellere, quam certam aliquam adferre: propterea quod multo alia ratio ludendi veterum fuit, atque nunc est. Primum enim quem *numerum distantem* dicemus? nisi eum forte accipiamus, qui ex tribus reliquis dissimilis ac differens sit. Mic. — *Quot habeat numeros. Quot numeros habeat* cum scriptis, ne peccetur in leges metri. H.

477. *Discolor miles.* Calculus tnus diversi coloris. Nam calculi, seu latrones olim fiebant ex vitro, et in duas partes diversi coloris divisi; alii appellantur milites, alii hostes. *Grassetur.* Insidietur hosti, dum miles deprehensus obsidetur. — *Recto limite.* Recta et aperta via, ne videatur grassari.

478. *Quum medius gemino calculus hoste perit.* Falluntur qui eumdem ludum esse putant eum de quo hic dicitur, et qui nostra ætate Scacchiæ, et veteris imitatione, latrunculorum vocatur; id quod ex ipsis verbis poetæ intelligitur, quum inquit, *Quum medius gemino calculus hoste perit;* et rursum, *Nec tuto fugiens incomitatus eat.* Micyl.

479. *Ut mage velle sequi.* Locus mendosus. Libri meliores, *Ut mage velle sequens*, vel *male*. Combianus *maga*. H.—*Velle sequi.* Velle hostem insequi.—*Et revocare priorem.* Et revocare præcedentem calculum, ne forte per imprudentiam longius elapsus, ab hostibus capiatur.

480. *Nec tuto. Ne* rectius quidam.

481. *Parva sedet ternis. Sed internis* prim. Palat. et prim. Vatic. Nil muta; sic apud Juvenalem, Sat. I: « sportula primo Limine parva sedet; » et Satyra II, « ingens Cæna sedet; » sic et alii scriptores ex melioribus amant loqui. H.

Quique alii lusus, neque enim nunc persequar omnes,
  Perdere, rem caram, tempora nostra solent.
Ecce canit formas alius, jactusque pilarum;
  Hic artem nandi præcipit, ille trochi:
Composita est aliis fucandi cura coloris;
  Hic epulis leges hospitioque dedit:
Alter humum, de qua fingantur pocula, monstrat,
  Quæque docet liquido testa sit apta mero.
Talia fumosi luduntur mense decembris,

485. *Ecce canit formas.* Docuere alii etiam formas et genera pilarum, quæ quatuor fuere. Erat pila trigonalis omnium minima, dura, pilo plena. Dicta a Trigone, qui locus erat in thermis, triquetra, id est, triangulari figura, quam græci τρίγωνον vocant; hæc reddebatur tam dextra, quam sinistra manu. Erat præterea pila *Paganica*, a pagis, id est, villis dicta, quod pagani ea uterentur; ea laxior erat, et pluma plena. Erat et tertium pilæ genus, quod ex pelle fiebat, et spiritu inflabatur, pugno reddi solitum, non palma, ut reliquæ pilæ. Erat præterea quartum pilæ genus, quod *Harpastum* adpellabatur, sive *Phænnida*. Fiebat e panno; aliquando ex pelle, lana, tomentove implebatur; laboriosum erat hoc ludi genus; vide Mercurial. in arte Gymnast. lib. II, cap. 5. Mer.—*Formas, jactusque pilarum* etc. De pilis, et earum vario lusu, Pollucem vide, lib. IX. Mic.

486. *Hic artem nandi.* Quum inter honestiss. et utiliss. artes natatio apud Romanos haberetur, mirari jure quis possit cur ei hic Naso locum dat inter artes, si non illicitas et turpes, saltem inutiles et parum dignas Romano viro, quum nihil ludicri, aut levis etiam illi insit. In edit. Hamburg. erat *Artem hic venandi;* majori specie, quum multi apud Rom. venatum crediderint ingenuis hominibus indignum, et inter servilia officia retulerint; vide Sall. Catilin. cap. IV. Burm.

487. *Fuscandi cura coloris. Fucandi* ex tribus. H.

488. *Hic epulis leges.* Inter quos etiam Apicius.

489. *De qua fingantur pocula.* Apud Romanos olim eo pervenit luxuria, ut fictilia vasa essent in maximo pretio. Samia maxime laudabantur in esculentis. Immo eo pervenit luxuria, ut etiam fictilia pluris constarent quam murrhina.

491. *Talia luduntur.* Talia vasa celebrantur a poetis, Saturnalibus, decembri mense. — *Fumoso decembri.* Id est, Saturnalibus, quæ celebrabantur decembri mense. — *Fumosum* propter ignem, qui eo mense maxime fieri solet ad frigus dissolvendum. Mer.—*Talia luduntur.* Talia intellige carmina, sive poemata, ut sit dictum: Talia per lusum componuntur eo mense, quando Saturnalia aguntur, quibus diebus summa rerum licentia est. Mic. — *Fumoso mense decembri.* Duo *decembris.* Lege *fumosi decembris* cum Barberin. ut monui, lib. II, El. x, 3. H.

Quæ damno nulli composuisse fuit.
His ego deceptus non tristia carmina feci;
Sed tristis nostros pœna secuta jocos.
Denique nec video de tot scribentibus unum,
Quem sua perdiderit Musa : repertus ego.
Quid, si scripsissem mimos, obscœna jocantes,
Qui semper ficti crimen amoris habent?
In quibus adsidue cultus procedit adulter,
Verbaque dat stulto callida nupta viro.
Nubilis hos virgo, matronaque, virque, puerque
Spectat, et e magna parte senatus adest.
Nec satis incestis temerari vocibus aures;
Adsuescunt oculi multa pudenda pati.
Quumque fefellit amans aliqua novitate maritum,
Plauditur, et magno palma favore datur.
Quoque minus prodest, scena est lucrosa poetæ,
Tantaque non parvo crimina prætor emit.

492. *Quæ jam non ulli composuisse nocet. Damno fuit* ex melioribus. H.

495. *Denique non video tot de. Nec video de tot* meliores : unus etiam Bononiensis *prodiderit* proximo versu.

497. *Quid, si scripsissem mimos.* Mimi erant poemata sine reverentia lasciviam imitantia, quæ a mimographis, id est, scriptoribus mimorum ludis ad comœdiæ formam composita in scenis agebantur.

498. *Juncti crimen amoris habent. Ficti amoris* multi veterum, hoc est adulterii; sic *ficti hymenæi*, et similia : potest tamen et alterum ferri; ut Trist. IV, Eleg. I : « Quum mecum juncti criminis acta rea est. » Doctissimus Tanaquillus Faber, Ep. III, *ficti amoris* conjiciebat. H.

499. *Cultus procedit adulter.* Lege *cautus*, vel *multus adulter* : sequenti etiam versu pro *stulto viro*, malim *luso*, quod tamen timide adfirmo.

501. *Nobilis hæc virgo. Hos* ex tribus scriptis, hoc est mimos; et mox *e magna parte* pro *ex* totidem. H.

504. *Adsuescunt oculi; oculis* uterque Politian. et quatuor alii.

507. *Quodque minus prodest, pœna est lucrosa poetæ. Quoque* quatuor; duo *Quæque : plena* etiam pro *pœna* Junianus, et pro *minus* unus Mediceus *mimis*. Scribo : « Quæ mimis prodest, scena est lucrosa poetæ; » vel : « Nec minus et prodest, scena, et lucrosa poetæ est. » —*Nec minus*; subintellige, quam ipsis mimis. Tanaquillus Faber, Epistola XXXVIII : « Quæque mihi pœnæ est, fraus est lucrosa poetæ, » quæ longius abeunt a veteri scriptura. H.

508. *Prætor emit.* Prætores enim,

Inspice ludorum sumtus, Auguste, tuorum :
  Emta tibi magno talia multa leges.
Hæc tu spectasti, spectandaque sæpe dedisti;
  Majestas adeo comis ubique tua est :
Luminibusque tuis, totus quibus utimur orbis,
  Scenica vidisti lentus adulteria.
Scribere si fas est imitantes turpia mimos,
  Materiæ minor est debita pœna meæ.
An genus hoc scripti faciunt sua pulpita tutum,
  Quodque libet, mimis scena licere dedit?
Et mea sunt populo saltata poemata sæpe;
  Sæpe oculos etiam detinuere tuos.
Scilicet, in domibus vestris ut prisca virorum
  Artifici fulgent corpora picta manu;
Sic quæ concubitus varios, Venerisque figuras

seu ædiles ludos faciebant, et a poetis fabulas emebant, quas ludorum die recitari jubebant; unde legimus Andriam Terentii actam ludis Megalensibus; aliam ludis funebribus.

511. *Sæpe dedisti; multa* Lovan. et Sarravianus; mox *mitis ubique* Bernens.

513. *Totus quibus utitur orbis. Utimur* Gottorphianus; confer notas, Met. V, vers. 342. H.

514. *Scenica spectasti lætus adulteria.* Rectius omnino *lentus* sex meliores; vide notas, Epist. XIX, v. 81: apud Horat. lib. I, Epist. 1, *lentus spectator*, *spectatori sedulo* obponitur : « Exanimat lentus spectator, sedulus instat. » Silius, lib. XII, 565 sqq, de Hannibale Romam obsidente : « Nunc aditus lustrat, clausas nunc cuspide pulsat Infesta portas, fruiturque timore paventûm : Nunc lentus celsis adstans in collibus intrat Urbem oculis; » ita vetusti codices; Tibullus, lib. IV, Eleg. XI : « Nam mihi quid prosit morbos evincere, si tu Nostra potes lento pectore ferre mala? » ubi *læto* ante Scaligerum male legebatur; initio ejusdem epigrammatis scribendum in Tibullo : « Estne tibi, Cerinthe, tuæ pia cura puellæ, Dum mea nunc vexat corpora fessa calor? » ubi *placiture puellæ*, *Qui mea nunc vexat*, perperam legitur. Estne tibi de me cura, inquit, dum febricito? H.

517. *Sua pulpita.* Quæ erant ante scenam, ubi ludicra exercebantur; vide Philandrum in Vitruvium, libro V, cap. 6.

518. *Quodque licet, mimis. Libet* recte multi veteres. H.

519. *Sunt populo;* non a populo, sed ad delectandum populum, ut sit dativi casus. *Populo recitata* Lovan. *poemata semper* Moreti.

523. *Sic quæ concubitus*, etc. Obscure hic designat Ovidius, quod

Exprimat, est aliquo parva tabella loco:
Utque sedet vultu fassus Telamonius iram,
Inque oculis facinus barbara mater habet:
Sic madidos siccat digitis Venus uda capillos,
Et modo maternis tecta videtur aquis.
Bella sonant alii telis instructa cruentis,
Parsque tui generis, pars tua facta canunt.
Invida me spatio natura coercuit arcto,
Ingenio vires exiguasque dedit.
Et tamen, ille tuæ felix Æneidos auctor,
Contulit in Tyrios arma virumque toros;
Nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
Quam non legitimo fœdere junctus amor.
Phyllidis hic idem, tenerosque Amaryllidis ignes,
Bucolicis juvenis luserat ante modis.
Nos quoque, jam pridem scripto peccavimus uno;

Tranquillus apertius denotat in Tiberio his verbis: « Cubicula plurifariam disposita tabellis ac sigillis lascivissimarum picturarum ac figurarum adornavit, etc. »

525. *Utque sedet vultu.* Ajacem et Medeam Timomachi innuit, maximo pretio ab Augusto redemtos, de quibus Plinius, lib. XXXV. Medea Timomachi laudatur Ausonio, et Plutarcho, etiam in Anthologia græca. H. — *Utque sedet vultu.* Tabulas Ajacis et Medeæ intelligit, a Cæsare ante ædem Veneris Genitricis dicatas, ut est auctor Plinius.

526. *Inque oculis. Oculos* plurimi scripti.

527. *Sic madidos digitis.* Venerem designat ab Apelle pictam, de qua ita Plinius scribit: Venerem exeuntem e mari Divus Augustus dicavit in delubro patris Cæsaris, quæ *Anadyomene*, vocatur. Consenuit hæc tabula carie, aliamque pro ea Nero in principatu suo substituit Dorothei manu. Apelles inchoaverat aliam Venerem Cois, superaturus etiam illam priorem. Invidit mors peracta parte: nec qui succederet operi ad præscripta lineamenta, inventus est.

530. *Pars tua facta canit. Canunt* rectius quidam. H. — *Tui generis.* Lucii, Caii, Tiberii, Drusi, Germanici, et aliorum.

535. *Nec legitur pars ulla magis.* Quartum Æneidos dicit: qui, propter carminis lasciviam et adfectus, plurimum delectat, et magis, quam cæteri, legitur.—*De corpore toto.* De toto opere Æneidos.

537. *Teneræque Amaryllidis ignes. Tenerosque* libri meliores, et *Amaryllidos.* Heins.

539. *Scripto peccavimus isto. Uno* tres veteres. Bucolica enim Ovidius non scripsit. H.

Supplicium patitur non nova culpa novum.
Carminaque edideram, quum te delicta notantem
Præterii toties jure quietus eques.
Ergo, quæ juveni mihi non nocitura putavi
Scripta parum prudens, nunc nocuere seni?
Sera redundavit veteris vindicta libelli;
Distat et a meriti tempore pœna sui.
Ne tamen omne meum credas opus esse remissum;
Sæpe dedi nostræ grandia vela rati.
Sex ego Fastorum scripsi totidemque libellos;
Cumque suo finem mense volumen habet:
Idque tuo nuper scriptum sub nomine, Cæsar,
Et tibi sacratum sors mea rupit opus:
Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis;
Quæque gravis debet verba cothurnus habet:
Dictaque sunt nobis, quamvis manus ultima cœpto
Defuit, in facies corpora versa novas.
Atque utinam revoces animum paulisper ab ira,
Et vacuo jubeas hinc tibi pauca legi!
Pauca, quibus prima surgens ab origine mundi,
In tua deduxi tempora, Cæsar, opus:
Adspicias, quantum dederis mihi pectoris ipse,
Quoque favore animi teque tuosque canam.

542. *Irrequietus eques. Ille quietus* emendatum Lipsio de Militia Romana, lib. I, cap. 5; sed repone *jure quietus* ex tribus antiquis. Multi alii *irrequietus*; proxime verum. H.

546. *Distat et a meriti tempore pœna sui.* In multis *admissi sui*. H.

547. *Esse remissum.* Esse abjectum, humile, et lascivum, vel *remissum*, idem quod solutum.

551. *Idque tuo nuper.* Ovidius relegatus in Pontum, Fastorum libros, plerisque additis ac mutatis, Germanico Drusi, privigni Augusti, filio inscripsit, ut ejus precibus ab Augusto reditum impetraret: quum eos antea Augusto dicasset, ut ex hoc carmine percipi potest.

553. *Et dedimus tragicis* etc. Tragœdiam Medeam dicit; ostendere videtur, quantum vir ille præstare potuerit, si ingenio suo temperare, quam indulgere maluisset.

561. *Adspiceres quantum dederis.*

Non ego mordaci destrinxi carmine quemquam,
  Nec meus ullius crimina versus habet.
Candidus a salibus suffusis felle refugi;
  Nulla venenato litera mista joco est.
Inter tot populi, tot scripti millia nostri,
  Quem mea Calliope læserit, unus ego.
Non igitur nostris ullum gaudere Quiritem
  Auguror, at multos indoluisse, malis.
Nec mihi credibile est quemquam insultasse jacenti,
  Gratia candori si qua relata meo est.
His precor, atque aliis possint tua numina flecti,
  O pater, o patriæ cura salusque tuæ;
Non ut in Ausoniam redeam, nisi forsitan olim,
  Quum longo pœnæ tempore victus eris.
Tutius exsilium, pauloque quietius oro,
  Ut par delicto sit mea pœna suo.

Adspicies multi. Unus *Adspicias*, recte; et admisi.

565. *Candidus a salibus suffusis felle refugi.* Locus hic non videtur sanus: *suffusos* multi; *a nimio suffusos felle* tres veteres. Hamburgensis *a mimo suffusos felle;* sed apud Ausonium, Carm. IV in Rhetoras, habet *Salibus modestus felle nullo perlitis;* ita enim ex veteri libro scribendum: sequenti versu pro *litera mista*, quidam vetusti *vincta*, vel *juncta*. Forte *tincta*. H.

566. *Venenato joco.* Mordaci joco.

567. *Tot scripti millia nostri.* Tanaquil. Faber, Ep. XXXVIII, volebat corrigi, *tot scriptis, millia, nostris.*

568. *Unus ero. Unus ego* quinque veteres; sic ante: « Quem sua perdiderit Musa, repertus ego. » Totus locus non inconcinne sic constituetur: « Inter enim populi tot scriptis millia nostris, Quem mea Calliope læserit, unus ego; » inter populi tot millia, quem læserit scriptis nostris mea Calliope, unus ego sum. H.

571. *Quemquam insultare jacenti. Insultasse* meliores. Οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι; Homer. Odyss. X, vers. 412.

572. *Meo candori;* verbum *candidus* apud hunc ipsum poetam sæpissime leges; et apud Hor. in Ep. I, IV: « Albi, nostrorum sermonum candide judex. » Quod quidem verbum, eo sensu ipsorum ætate usurpari cœptum esse opinor. Ciof.

576. *Eris victus.* Eris placatus.

PUBLII OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER TERTIUS.

ELEGIA PRIMA.

ARGUMENTUM.

Librum Romam mittit poeta incultum quidem, et sordidum; inducitque illum errare per varia urbis loca, precarique Augustum, ut patri exsuli et poetæ det veniam : sed quum nusquam recipi se videat, rogat manus plebeias, ut eum illæ saltem accipiant, ut habeat, ubi possit divertere.

Missus in hanc venio timidi liber exsulis urbem;
Da placidam fesso, lector amice, manum :
Neve reformida, ne sim tibi forte pudori;
Nullus in hac charta versus amare docet.
Nec domini fortuna mei est, ut debeat illam
Infelix ullis dissimulare jocis.
Id quoque, quod viridi quondam male lusit in ævo,
Heu nimium sero ! damnat et odit opus.
Inspice quid portem : nihil hic nisi triste videbis,
Carmine temporibus conveniente suis.
Clauda quod alterno subsidunt carmina versu,

1. *Venio timide liber exsulis.* Alii *timidus* ; malim *timidi exsulis* ; sic infra, *res timida est omnis miser.* H.

2. *Da placidam fesso* ; *fasso* tres libri, pro *lasso.* Locutionem ab illo officio, quo languentibus manum darent, desumtam puto, ut apud Petron. cap. I : « Quis non dare manum languentibus volet ? » B.

11. *Clauda quod* etc. Festive ele-

Vel pedis hoc ratio, vel via longa facit:
Quod neque sum cedro flavus, nec pumice lævis,
Erubui domino cultior esse meo:
Litera suffusas quod habet maculosa lituras,
Læsit opus lacrymis ipse poeta suum.
Si qua videbuntur casu non dicta latine,
In qua scribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, si non grave, qua sit eundum,
Quasque petam sedes hospes in urbe liber.
Hæc ubi sum lingua furtim titubante locutus,
Qui mihi monstraret, vix fuit unus, iter.
Dî tibi dent, nostro quod non tribuere parenti,
Molliter in patria vivere posse tua!
Duc age: namque sequor, quamvis terraque marique
Longinquo referam lassus ab orbe pedem.
Paruit; et ducens, hæc sunt fora Cæsaris, inquit:
Hæc est a sacris quæ via nomen habet.
Hic locus est Vestæ, qui Pallada servat et ignem:

giacum, quo utitur, *claudicare* ait; et culpam, vel in pedem, qui desit, vel in longitudinem perambulati itineris, confert. P.

18. *In qua scribebat. Scribebam* Strozzæ. Lege *scribebat*; atque ita Zulichemianus. H.

23. *Quod non tribuere poetæ. Parenti* tres, pro diversa lectione: sic infra 57, hac ipsa Elegia: « nostro placata parenti Isdem sub dominis adspiciare domus; » et 65: « Quærebam fratres: exceptis scilicet illis, Quos suus optaret non genuisse parens. » Ita scripti: hinc et libros suos passim *natorum* nomine donat; supra I, Eleg. I, 115, ad librum: « si qua est tibi cura parentis; » Pont. IV, El. v, 29: « Quidque parens ego vester agam; » sic et Amatoriæ Artis libros Œdipodas et Telegonos, hoc est parricidas, adpellat supra lib. I, Eleg. I, 114. H.

25. *Duc age: namque sequar.* Unus *sequor.* Puto *jamque sequor,* ut apud comicos, *I præ: sequor.*

26. *Ab orbe longinquo.* E Scythia.

28. *Hæc est a sacris.* Viam Sacram designat, foro Augusti, qui in Capitolio habitabat, vicinam: dictam, quod per eam ab arce, id est, a Capitolio, ad augures sacra ferebantur, vel quod in ea fœdus ictum sit inter Romulum et Tatium.

29. *Hic locus est Vestæ.* Vestæ templum rotundum, in quo servabatur Palladium, cum igne perpetuo, qui a virginibus Vestalibus alebatur; atque hoc multi putant a

Hic fuit antiqui regia parva Numæ.
Inde petens dextram, porta est, ait, ista Palatî :
Hic Stator : hoc primum condita Roma loco est.
Singula dum miror, video fulgentibus armis
Conspicuos postes, tectaque digna Deo :
An Jovis hæc, dixi, domus est? quod ut esse putarem,
Augurium menti querna corona dabat.
Cujus ut accepi dominum; non fallimur, inquam,
Et magni verum est hanc Jovis esse domum.
Cur tamen adposita velatur janua lauro;

Romulo prius erectum. Dionysius tamen, lib. II, scribit, id a Numa ædificatum in foro, quod occupat medium Capitolii et Palatii locum, idque anno urbis quadragesimo, ut in Fastis docet Ovidius. Atrium autem Vestæ fuit Numæ regia, vel potius pars regiæ.

30. *Hac fuit. Hic* scripti. H.—*Regia parva* Puteanus; *celsa* excerpta Vossian.

31. *Porta est, ait, ista Palati.* Ea porta prius *Saturnia*, dein *Pandania* adpellata fuit : adfirmant Varro et Solinus.

32. *Hic Sator.* Scribe *Stator;* Jovis Statoris ædem intelligit : ita Combii codex, neque aliter Politianus in ora sui exemplaris, et Gronovius, Observat. lib. IV, cap. 15. H.—*Hoc primum condita Roma loco est.* Nam Pelasgi Arcades ex urbe Palantio exeuntes, duce profectionis Evandro, in uno ex septem collibus sedes posuere, qui in medio ferme est Romæ, *Pallanteum* vocantes eum locum, a patria sua in Arcadia.—*Hoc primum condita Roma loco.* « Arcades his oris, genus a Pallante profectum, Qui regem Evandrum comites, qui signa secuti, Delegere locum, et posuere in montibus urbem, Pallantis proavi de nomine Pallanteum; » Virg. Æneid. VIII, vs. 53; ubi veram Pallantei originem et causam vides.

33. *Video fulgentibus armis*, etc. Hic ædes Augusti in Palatio factas laudat Ovidius, quas etiam in septimo Maro describit, easque in Laurolavinio vult fuisse; ut Servius docet. Mer. — *Fulgentibus armis.* Solebant enim postes, portas, et vestibula ædium, atria quoque spoliis et armis, quæ hostibus ademissent, exornare, clypeis, galeis, etc. Nec aut consumta refici, aut fracta redintegrari mos erat. Præterea ædibus abalienatis non licebat ea emtori refigere. P.

35. *Jovis est.* Est Augusti.

37. *Cujus ut accepi dominum. Numen* opt. Palat. H.

39. *Obposita lauro. Adposita lauro* dant plerique veteres : recte. — *Velatur janua lauro.* Laurus ante Cæsaris januam erat : de qua ita Plinius, lib. XV, cap. ult. « Laurus triumphis proprie dicatur, vel gratissima domibus janitrix Cæsarum, Pontificumque, quæ sola et domos exornat, et ante limina excubat. » Martialis, lib. VIII, Epig. 1, 1, vocat *Penates laurigeros :* « Laurigeros domini, li-

Cingit et augustas arbor opaca fores?
Num, quia perpetuos meruit domus ista triumphos?
An, quia Leucadio semper amata Deo?
Ipsane quod festa est, an quod facit omnia festa?
Quam tribuit terris, pacis an ista nota est?
Utque viret semper laurus, nec fronde caduca
Carpitur, æternum sic habet illa decus?
Causaque subpositæ scripto testata coronæ,
Servatos cives indicat hujus ope:
Adjice servatis unum, pater optime, civem,

ber, intrature Penates, Disce verecundo sanctius ore loqui. » Sequenti versu *augustas fores* agnoscunt etiam multi ex antiquis, non *comas;* et hoc probe : neque aliter ex suis Naugerius et Ciofanus : pro *arbor opaca*, tres *querna corona;* ut Fast. lib. I, 614, ad Germanicum : « Protegat et vestras querna corona fores. »

41. *An, quia. Num* meliores. H.

42. *Leucadio Deo.* Deo Apollini. Apollo amat laurum propter Daphnen in eam commutatam. Augustus enim in ore sinus Ambracii, Actium cum nobili templo Apollinis condidit, haud longe a Leucate promontorio, a quo Deus *Leucadius* dictus est : seu a Leucadia peninsula, quæ olim *Neritos* adpellata, non longe sita dicitur in Plinio.

43. *Ipsane quod festa est.* Festam laurum adpellat, quoniam Romanis ea lætitiæ victoriarumque nuncia fuit : facitque omnia festa et læta, omniumque mentes laurus exhilarat : deponebaturque etiam in gremio Jovis optimi maximi, quoties lætitiam victoria novam adtulisset. —*Pacis an ista nota est?* Paciferam laurum fuisse, docet Plinius, l. XV, cap. 40, edit. Harduini, his verbis : « Ipsa pacifera, ut quam prætendi etiam inter armatos hostes, quietis sit indicium. »

47. *Causaque subpositæ.* Superior pars januæ, frondibus lauri ornabatur, cui subjecta erat corona querna, quæ ei dabatur, qui civem servasset, et *civica* dicebatur. Hinc civicæ coronæ militum, virtutis insigne clarissimum. Illud notandum, civicam coronam ilignam primo fuisse ; postea magis placuit ex æsculo Jovi sacra. Leges autem ejus, qui civica corona donabatur, legito apud Plin. libro XVI, cap. 4. Alii legunt *causa superpositæ.* — *Scripto testata.* Perperam *testante* plurimi ex scriptis ; Pont. IV, El. VII, 53 : « Vincitur Ægypsos, testataque tempus in omne Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo ; » sic et *comitata* passive passim apud Nostrum. H.

49. *Adjice servatis. Addice* MSS. Sed fortasse voluit scribere *adice;* quam scripturam et in hoc, et in cod. Virgil. tum in hoc, tum in aliis hujus verbi compositis, non geminata *i* passim offendimus. *Unum civem*, unum Ovidium : inepte autem Merula addit *me*, quum liber sit, qui ipse loquatur. C.

Qui procul extremo pulsus in orbe jacet;
In quo pœnarum, quas se meruisse fatetur,
Non facinus causam, sed suus error habet.
Me miserum! vereorque locum, venerorque potentem,
Et quatitur trepido litera nostra metu.
Adspicis exsangui chartam pallere colore?
Adspicis alternos intremuisse pedes?
Quandocumque, precor, nostro placata parenti
Isdem sub dominis adspiciare domus.
Inde tenore pari, gradibus sublimia celsis
Ducor ad intonsi candida templa Dei;
Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis
Belides, et stricto barbarus ense pater:
Quæque viri docto veteres cepere novique

50. *Pulsus in orbe latet. Jacet* cum primo Politiani et sex aliis; infra El. III, 5: « Quid mihi nunc animi dira regione jacenti »? et 13: « Lassus in extremis jaceo populisque locisque; » Pont. lib. I, Eleg. III, 49: « Orbis in extremi jaceo desertus arenis; » ita vere codices antiqui; et lib. III Pont. Eleg. IX, initio; et lib. III, Eleg. I, 85: « Ut minus infesta jaceam regione, labora: » atque ita passim Noster. H.

53. *Vereorque locum, vereorque potentem. Parentem* unus Vatican. alius *potentes;* an *Penates?* unus etiam *venerorque potentem;* quod prætuli.

54. *Trepido metu. Rapido* plerique; unus *pavido*. H.

59. *Inde timore pari. Tenore* maxima scriptorum pars; Pont. lib. I, Eleg. X, 6: « Et peragit soliti vena tenoris iter; » Epistola Didus, 111: « vitæque novissima nostræ Prosequitur fati, qui fuit ante, tenor; » *tenor vitæ* Ep. Helenæ, 14: « Dumque tenor vitæ sit sine labe meæ. » H. — *Pari tenore*. Pari ordine, quo per urbem hactenus incessi.

60. *Intonsi Dei.* Apollinis Capitolini. Mer. — *Candida* propter marmor, quo tecta et ornata erant: vel propter elegantiorem structuram. P.

61. *Ubi sunt.* Malim *ubi stant*, nisi sequenti versu cum priscis editionibus et scriptis nonnullis reponis pro *barbarus*, *stat ferus;* ut lib. I, 73, Art. Am. « Quaque parare necem miseris patruelibus ausæ Belides, et stricto stat ferus ense pater. » H.

62. *Stricto barbarus ense pater.* « Potuitne ultricia Graiis Virginibus dare tela pater, lætusque dolorum, Sanguine securos juvenum perfundere somnos! » Stat. Theb. lib. V, 117. Hinc Æschyl. in Prometheo: Τοιάδ' ἐπ' ἐχθροὺς τοὺς ἐμοὺς ἔλθοι κύπρις: « Pater Collaudat ipse, foribus excubans, nefas, Et lustrat enses. »

63. *Quæque viri docto.* Bibliothecam intelligit, quam Augustus ædificavit in parte domus Palatinæ. —

Pectore, lecturis inspicienda patent.
Quærebam fratres, exceptis scilicet illis,
Quos suus optaret non genuisse parens:
Quærentem frustra custos me, sedibus illis
Præpositus, sancto jussit abire loco.
Altera templa peto, vicino juncta theatro;
Hæc quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quæ doctis patuerunt prima libellis,
Atria Libertas tangere passa sua est.
In genus auctoris miseri fortuna redundat;
Et patimur nati, quam tulit ipse, fugam.
Forsitan et nobis olim minus asper, et illi
Evictus longo tempore Cæsar erit.
Dì, precor, atque adeo, neque enim mihi turba roganda est,

Veteres fecere novique Pectore. Cepere antiqui fere omnes. Avienus Prognosticis, *cape sollers singula mente:* hinc *capax animus*, et *concipere mente*, quod passim apud scriptores occurrit. Veram lectionem jam vidit sagacissimus Gronovius, Observat. lib. II, cap. 3, qui illic consulatur. H.

65. *Quærebam fratres.* Quærebam in eadem bibliotheca cæteros libros ab Ovidio compositos; tanquam fratres meos ab ipso genitos.

66. *Non genuisse pater. Parens* in melioribus scriptis et priscis editionibus: malim etiam *optarit;* nam *optarat* est in quibusdam. H.

67. *Custos e sedibus illis. De sedibus* nonnulli. Scribe *me, sedibus.* H.

68. *Sancto loco.* Quia quasi quoddam templum sapientiæ, qua nihil sanctius ac venerabilius. P.

69. *Altera templa peto.* Sunt qui hic de templo Magnæ matris intelligant: plerique de templo Vestæ: magis placet, propter sequens carmen, Libertatis atrium intelligas, quod ab Asinio Pollione erectum est.—*Vicino theatro.* Theatro Marcelli, aut Cornelii Balbi, propinquo. Mer. — *Altera templa peto.* Quid si de templo, sive æde Herculis Musarum intelligamus, quem *Musagetem* Græco nomine vocarunt? cujus auctor exstitit Martius Philippus, ut Sueton. tradit. Bersmann. vult esse Veneris Victricis templum, vicinum Pompeii theatro, vel, ut alii, Marcelli. Micyl.

71. *Patuerunt; docuerunt* Putean. *placuerunt* Leidens. *tabellis* Lovan.

73. *In genus auctoris miseri.* In libros filios infelicis Ovidii.

74. *Et patimur fugam.* Et nos libri Ovidii fugamur.

75. *Et illi.* Et Ovidio.

77. *Neque enim mihi turba roganda est.* Malim *roganda es.* Deos enim adloquitur. H. — *Di, precor. Deprecor* Bernens. et plurimi scripti. *Te precor* Moreti et novem alii. Sed mihi magis placet lectio Heinsiana.

Cæsar, ades voto, maxime Dive, meo!
Interea, statio quoniam mihi publica clausa est,
Privato liceat delituisse loco:
Vos quoque, si fas est, confusa pudore repulsæ
Sumite, plebeiæ, carmina nostra, manus.

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

In hac Elegia, quam plerique perperam jungunt cum superiore, queritur poeta quod fata eum in Scythiam compulerint; nec sacerdoti suo opem tulerint, aut Apollo, aut Pierides: deinde dicit, se in Scythia adsiduo fletu et mœrore marcere. Postremo Deos precatur, ut tandem sibi mori liceat.

ERGO erat in fatis Scythiam quoque visere nostris,
Quæque Lycaonio terra sub axe jacet?
Nec vos, Pierides, nec stirps Latoia, vestro

1. *Ergo erat.* Deerat hoc distichon cod. Servii; quod nostri ambo habent: in multis et optimis hæc Elegia continuabatur superiori.

2. *Sub axe Lycaonio.* Sub septemtrionali plaga, sic adpellata a Callisto Lycaonis filia, quæ in majorem ursam mutata, *Lycaonia* a poetis nominatur.

3. *Nec stirps Latonia. Latoia* quatuor veteres; Junianus *Latoica;* Met. VIII, 16: « In quibus auratam proles Latoica fertur Deposuisse lyram. » Ita meliores scripti; et postea, 394: « Ipsa suis licet hunc Latonia protegat armis; » l. XI, 196: « Laomedonteis Latoius adstitit arvis; » et antea, l. VII, 384: « Inde Calaureæ, Latoidos adspicit arva. » Trist. V, El. 1, 57: « Quum faceret Nioben orbam Latoia proles; » ut scribendum esse censeo: hinc et *Latous* pro *Latonius* passim apud poetas Apollo: codices tamen vetustissimi lib. VII, et VIII, *Letoidos*, et *proles Letoia;* sic apud Græcos λητοΐδος, λατοΐδος, Æolice; in versibus Varronis λατὼ pro λητὼ; apud Ausonium Epitaph. heroum XXVII, in veterrimo codice Vossiano, *Læsi numina Lætoidum:* apud Horat. lib. I, Od. XXXI, 17: « Frui paratis et valido mihi, Latoe, dones; » ita antiquissimæ membranæ in bibliotheca academiæ Leidensis. H. — *Stirps Latonia.* Apollo Latonæ et Jovis filius; Musarum dux et præses, μουσηγέτης; poetarum Deus.

Docta sacerdoti turba tulistis opem?
Nec mihi, quod lusi vero sine crimine, prodest,
Quodque magis vita Musa jocosa mea est;
Plurima sed pelago terraque pericula passum
Ustus ab adsiduo frigore Pontus habet.
Quique fugax rerum, securaque in otia natus,
Mollis et impatiens ante laboris eram;
Ultima nunc patior; nec me mare portubus orbum
Perdere, diversæ nec potuere viæ:
Suffecitque malis animus; nam corpus ab illo
Accepit vires, vixque ferenda tulit.
Dum tamen et ventis dubius jactabar et undis,
Fallebat curas ægraque corda labor.
Ut via finita est, et opus requievit eundi,
Et pœnæ tellus est mihi tacta meæ;
Nil nisi flere libet, nec nostro parcior imber
Lumine, de verna quam nive manat aqua.
Roma domusque subit, desideriumque locorum,
Quidquid et amissa restat in urbe mei.
Heu mihi, quod nostri toties pulsata sepulcri
Janua, sed nullo tempore aperta fuit!
Cur ego tot gladios fugi, totiesque minata,

4. *Sacerdoti.* Ovidio: sunt enim poetæ Apollinis et Musarum sacerdotes; Tibullus, lib. II, El. v, vs. 1: « Phœbe, fave, novus ingreditur tua templa sacerdos. »

8. *Pontus.* Pontus Euxinus, cui adjacet Tomitana ora. Mer.

9. *Quique fugax rerum.* Qui forum et lites vitabam. P.

12. *Diversæ viæ.* Maris et terræ, in quibus utrisque dura passus est citra mortem.

13. *Suffecitque malis.* Hoc est, non inferior malis tolerandis fuit.

15. *Ventis dubius jactabar et undis. Terris dubius* veteres plerique; sic lib. IV, Eleg. viii, 15: « Non ita Dis visum, qui me terraque marique Actum Sarmaticis exposuere locis. »

18. *Et tellus meæ pœnæ.* Et terra mei exsilii: designat autem Tomon.

19. *Nil nisi flere libet. Vacat* Hafniensis; Met. X, 387: « tum denique flere vacavit. » H.

20. *De verna aqua.* De nive, quæ liquescit vere, et fit aqua.

23. *Janua nostri sepulcri.* Sæpius se mortem evasisse dicit.

Obruit infelix nulla procella caput?
Dî, quos experior nimium constanter iniquos,
Participes iræ quos Deus unus habet;
Exstimulate, precor, cessantia fata; meique
Interitus clausas esse vetate fores.

28. *Quam Deus unus habet. Quos* plerique veteres; et recte. Heins. — *Deus unus.* Augustus. Mer. — *Participes iræ;* lib. I, El. II, oravit Deos, ne magni Cæsaris iræ subscriberent, quos hic dicit participes iræ unius Dei, Augusti scil. cum quo in caput Nasonis conspirasse censendi sunt. P. — Nostri codices in voc. *quos* consentiunt.

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Ad uxorem scribens ex Scythia poeta, se excusat, quod aliena manu scriptam miserit epistolam: quod aliter non potuisse fieri ostendit, ob adversam valetudinem, qua conflictabatur; simulque incommoda commemorat: sed præter cætera illud fatetur esse maximum, quod careat ipsius uxoris adspectu. Mandat, ut sua ossa Romam deferantur in parva urna, et signentur epitaphio a se composito.

Hæc mea, si casu miraris, epistola quare
Alterius digitis scripta sit; æger eram:
Æger in extremis ignoti partibus orbis,
Incertusque meæ pæne salutis eram.
Quid mihi nunc animi dira regione jacenti
Inter Sauromatas esse Getasque putes?

1. *Hæc mea, si casu. Si conjux* scripti quidam et priscæ editiones. H.

3. *Ignoti orbis.* Scythiæ, ad quam perquam pauci accedunt: et ideo *ignotum orbem* adpellat. Mer.

4. *Incertusque meæ pæne salutis eram.* Versus suspectus. H.

5. *Quem mihi nunc animum.* Scribe cum Leidensi codice, *Quid mihi nunc animi: putes* etiam pro *putas*

Nec cælum patior, nec aquis adsuevimus istis,
  Terraque nescio quo non placet ipsa modo :
Non domus apta satis; non hic cibus utilis ægro;
  Nullus, Apollinea qui levet arte malum :
Non qui soletur, non qui labentia tarde
  Tempora narrando fallat, amicus adest.
Lassus in extremis jaceo populisque locisque;
  Et subit adfecto nunc mihi, quidquid abest.
Omnia quum subeant, vincis tamen omnia, conjux,
  Et plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem : te vox mea nominat unam :
  Nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam, sic me dicunt aliena locutum,
  Ut foret amenti nomen in ore tuum.
Si jam deficiat subpresso lingua palato,
  Vix instillato restituenda mero;

multi veteres.— Nostri ambo *Quem mihi nunc animum;* minus eleganter.

8. *Terraque nescio quo.* Quia inculta, sterilis, inamœna. P.

13. *Lassus. Lapsus* quidam, et alii *læsus, solus.*

14. *Et subit adfectu nunc mihi quidquid abest. Adfecto* scribendum cum uno codice; idque jam vidit politissimus Naugerius. *Adfectus* graviter ægrotans; Suetonius, Tiberio : *Adfectum reperit, sed tamen adhuc spirantem.* Festus : « Adfecta femina vel in bonam partem dicitur, velut honorata ; vel in malam, quasi in extremum periculum adducta; » sic recte castigavit Passeratius ; nam libri nonnulli veteres *adfectata ;* vulgati *adsectata.* H.

16. *Et plus in nostro pectore parte tenes.* Bersmannus ex suo codice reponit *pectore, cara, tenes ;* quomodo et sex nostri : plures alii *partis habes.* Nil muta ; Trist. V, El. x, 30 : « Barbarus et tecti plus quoque parte tenet ; » Lucretius, lib. II : « Plus ut parte feras emergant exsiliantque ; » Virg. Georg. I, 35 : « Scorpius et cæli justa plus parte relinquit. » H. — *Et plus in nostro.* Plus quam partem tenes, seu potissimam partem in pectore meo tenes. P.

21. *Si jam deficiam, subpressaque lingua palato.* Locus corruptus ; nec juvant libri veteres. Scribe : « Si jam deficiat subpresso lingua palato ; » vel *Si me deficiat;* regit enim id verbum Ovidio semper quartum casum. Locus huic geminus Pont. I, Eleg. III, 9 : « Et jam deficiens, sic ad tua verba revixi, Ut solet infuso vena redire mero. » Superiori versu pro *amentis ore* prim. Vatic. *amanti :* lege *amenti ore.* H.

22. *Instillato mero.* Vino leviter infuso : vinum enim reficit vires.

Nuntiet huc aliquis dominam venisse, resurgam;
  Spesque tui nobis causa vigoris erit.
Ergo ego sum vitæ dubius : tu forsitan illic
  Jucundum nostri nescia tempus agis?
Non agis, adfirmo : liquet, o carissima, nobis,
  Tempus agi sine me non nisi triste tibi.
Si tamen implevit mea sors, quos debuit, annos,
  Et mihi vivendi tam cito finis adest;
Quantum erat, o magni, perituro parcere, Divi,
  Ut saltem patria contumularer humo!
Vel pœna in mortis tempus dilata fuisset,
  Vel præcepisset mors properata fugam.
Integer hanc potui nuper bene reddere lucem :
  Exsul ut occiderem, nunc mihi vita data est.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris,
  Et fient ipso tristia fata loco?
Nec mea consueto languescent corpora lecto?
  Depositum nec me qui fleat, ullus erit?
Nec dominæ lacrymis in nostra cadentibus ora
  Accedent animæ tempora parva meæ?
Nec mandata dabo? nec, cum clamore supremo,
  Labentes oculos condet amica manus?

23. *Dominam.* Te uxorem. *Resurgam.* Convalescam.

25. *Tu forsitan istic. Illic* meliores. Heins.

27. *Liquet hoc carissima nobis. O carissima* cum tribus libris. H.

33. *Dilata fuisses* Hamburg. magis poetice. — *Vel præcepisset mors properata fugam.* Primæ editiones plurimique scripti, *præcessisset.* Si quid mutem, refingam *prævenisset,* aut *prævertisset;* Trist. V, Eleg. IV, vs. 31 : « Sæpe etiam mœrens tempus reminiscitur illud, Quod non præventum morte fuisse dolet. » H.

35. *Integer.* Incolumis, nondum mulctatus exsilio. Bersm.—*Reddere vitam. Lucem* recte primus Vaticanus et Leidensis. H.

43. *Nec, cum clamore supremo.* Solebant cadavera ablui calida aqua, et per intervalla conclamari : servabantur enim septem diebus, et calida abluebantur aqua, et post ultimam conclamationem comburebantur.

44. *Languentes oculos claudet amica manus.* Primæ editiones et pluri-

Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri,
  Indeploratum barbara terra teget?
Ecquid, ut audieris, tota turbabere mente,
  Et feries pavida pectora fida manu?
Ecquid, in has frustra tendens tua brachia partes,
  Clamabis miseri nomen inane viri?
Parce tamen lacerare genas; nec scinde capillos.
  Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.
Quum patriam amisi, tum me periisse putato:
  Et prior, et gravior mors fuit illa mihi.
Nunc, si forte potes, sed non potes, optima conjux,
  Finitis gaude tot mihi morte malis.
Quam potes, extenua forti mala corde ferendo,
  Ad quæ jampridem non rude pectus habes.

mi ex scriptis *Labentes oculos condet:* recte *Labentes oculi*, quos *fugientes* vocat Epicedio Tibulli. Propert. I, El. x, 7: « Quamvis labentes premeret mihi somnus ocellos; » idem, I, El. III, 45: « Dum me jucundis lapsam sopor impulit alis, » ubi male *lassam* Lipsius, Ant. Lect. lib. IV, cap. XI, reponit; et lib. II, El. XV: « Illa meos somno lapsos patefecit ocellos; » male illic *lassos* nunc exstat; nam nisi jam lapsos non poterat Cynthia patefacere. *Oculi morte cadentes* Statio, lib. III Sylvarum, ad Claudiam uxorem, vs. 39. *Condere oculos* pro *Claudere* etiam familiare Nostro est: idem Propert. lib. IV, El. ult. 63: « Te, Lepide, et te, Paule, meum post fata levamen, Condita sunt vestra lumina nostra manu; » ita enim malo, quam *vestro sinu* quod nunc legitur. H.

46. *Indeploratum barbara terra teget.* Non defletum, ἄκλαυστον. Ἄκλαυστος, ἄταφος. Sic Plaut. insepultum defodere. Hinc defleti dicebantur, quibus plenus mortis honos redditus; Lucian. VIII, Τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων. *Membra toro defleta reponunt;* Virg. Æn. VI, 220: ubi hunc ritum plene describit.

47. *Ecquid, ubi audieris. Ut audieris* rectius multi. H.

49. *Tendens tua brachia partes; terras* unus cod. *tendes* prim. editt. *tendas frustra* Lovan.

52. *Lux mea.* Ne quis putet, in meretriciis tantum blandimentis frequentari illa, lux, vita, desiderium, anima, etc. etiam in conjugalibus, etc. usurpantur: et justius utique in his, quam in illis. P. — *Raptus ero.* Malim *ego.* H.

53. *Tunc me periisse putato.* Ejecto e patria mors est civilis.

57. *Quod potes. Quam potes* multi. Nonnulli etiam *Qua.* H.

58. *Ad mala jampridem. Ad quæ* multi veteres; recte: nec pauciores *Ut quæ.* Quid si reponatur, « Quorum jampridem non rude pectus habes? » sic « juvenci rudes operum »

Atque utinam pereant animæ cum corpore nostræ,
  Effugiatque avidos pars mihi nulla rogos!
Nam si, morte carens, vacuam volat altus in auram
  Spiritus, et Samii sunt rata dicta senis;
Inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras,
  Perque feros manes hospita semper erit.
Ossa tamen facito parva referantur in urna:
  Sic ego non etiam mortuus exsul ero.
Nec vetat hoc quisquam: fratrem Thebana peremtum
  Subposuit tumulo, rege vetante, soror.
Atque ea cum foliis et amomi pulvere misce;
  Inque suburbano condita pone solo:
Quosque legat versus oculo properante viator,
  Grandibus in tumuli marmore cæde notis:
Hic ego qui jaceo, tenerorum lusor amorum,
  Ingenio perii Naso poeta meo.

Fast. I, 83 ; et *draco somni rudis* Met. VII, 213, ex antiquis libris. H.

59. *Atque utinam pereant animæ.* Utinam, inquit, ex Epicureorum sententia, cum corporibus animæ interirent! Nam ita aversabatur Barbaros illos, ut ne post mortem quidem, sola anima inter illorum animas esse velit; et potius in nihilum recidere cupiat.

60. *Pars mea nulla. Pars mihi* quinque scripti; rectius: et *vacuam auram* mox pro *vacuas auras* plerique.

61. *Nam si morte carens.* Hoc Pythagoras apud Ovidium in Met. XV, 153, apertius docet:

O genus adtonitum gelidæ formidine mortis,
Quid Styga, quid tenebras, quid nomina vana timetis
Materiem vatum, falsique piacula mundi?
Corpora sive rogus flamma, seu tabe vetustas
Abstulerit, mala posse pati non ulla putetis.
Morte carent animæ.

67. *Non vetat hoc quisquam.* Nemo sepulturæ officium negat.—*Nec* sex antiqui: puto *Nec vetet hoc.* H. — *Fratrem Thebana peremtum Subposuit* etc. Antigonem designat, Œdipodis Thebarum regis filiam, quæ fratrem Eteoclem sepelivit: quamvis Creontes, rex Thebarum, eos qui in bello Thebano perierant insepultos jacere voluisset, ut elegantissime cecinit Papinius in ultimo Thebaidos.

69. *Et amomi pulvere* etc. Amomum est genus herbæ odoratissimæ: Armenicum, cæteris præstat, fulvi coloris, habensque lignum subrufum, abunde odoratum. In conservandis enim cadaveribus amomum adhiberi solet, ut docet in Ponto, I, Eleg. IX, 52. C.

70. *Condita pone loco. Solo* primæ editiones et scripti plerique. H.

74. *Ingenio perii Naso poeta meo.*

At tibi qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,
  Dicere : Nasonis molliter ossa cubent.
Hoc satis in titulo est ; etenim majora libelli,
  Et diuturna magis sunt monumenta mei :
Quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
  Nomen, et auctori tempora longa suo.
Tu tamen, exstincto feralia munera ferto,
  Deque tuis lacrymis humida serta dato.
Quamvis in cinerem corpus mutaverit ignis,
  Sentiet officium mœsta favilla pium.
Scribere plura libet : sed vox mihi fessa loquendo
  Dictandi vires, siccaque lingua, negat.
Accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
  Quod, tibi qui mittit, non habet ipse, vale.

Lib. II, et lib. III de Ponto, El. v, 4: « Læsus ab ingenio Naso poeta meo. »

75. *Quisquis amasti. Quicquis* opt. Vatic. alii tres *quicquid* ; Medonianus *quisquid :* puto *si quid amasti*, pro *si amasti :* sic Fast. III, vs. 87, *si quid vacas*, pro *si vacas ;* Epist. VI, *si quid adest*, pro *si adest* ex membranis. H.

76. *Molliter ossa cubent.* In cippis inscribebantur hæ litteræ S. T. T. L. sit tibi terra levis.

77. *Hoc satis in tumulo est. In titulo est* prim. Polit. et decem alii ; recte ; nisi quod malim *in titulos :* titulum sepulcralem innuit. H.

81. *Feralia munera.* Inferias dicit. Quomodo autem inferiæ mortuis fierent, et quomodo in his uterentur coronis, docet Ovidius, lib. II Fastorum. M.

82. *Deque tuis lacrymis.* Magis Ovidianum erit, si legas *Deque suis lacrymis ;* vide notam ad Epist. XX, vs. 76, tom. I nostri Ovid. De floribus quibus tumuli conspergerentur, et coronis, sive sertis quibus ornarentur, Plin. lib. XXI, cap. 3.

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

Amicum carissimum, quem propter Augustum non audet nominare, poeta admonet, ut magna atria et potentes fugiat, qui quamvis possint plurimum prodesse, non prosunt, sed potius nocent. Laudat deinde amici fidem, quam sibi in adversis rebus nunquam defuisse cognovit; simulque enumerat exsilii sui incommoda; rogat postremo, ut, quam possit, illi opem ferat.

O MIHI care quidem semper, sed tempore duro
 Cognite, res postquam procubuere meæ;
Usibus edocto si quidquam credis amico,
 Vive tibi, et longe nomina magna fuge.
Vive tibi, quantumque potes prælustria vita:
 Sævum prælustri fulmen ab arce venit.
Nam, quamquam soli possunt prodesse potentes,
 Non prosit potius, si quis obesse potest.
Effugit hibernas demissa antenna procellas,
 Lataque plus parvis vela timoris habent.
Adspicis, ut summa cortex levis innatet unda,
 Quum grave nexa simul retia mergat onus.

5. *Vive tibi.* Tecum habita. MER. — *Vive tibi.* Platoni est τὰ ἑαυτοῦ πράττειν; vide Stephan. Schediasm. lib. I, cap. 2. Jubetur autem sua mediocritate esse contentus. BERSM. — *Prælustria.* Præclara atria. *Plus timoris.* Majorem formidinem.

7. *Nam, quamquam soli.* Distichon hoc nugatoris alicujus est, non Nasonis. Superiori versu pro *prælustri arce*, veteres majori ex parte *igne*: nil muta; lib. I, Eleg. 1, 72: « Venit in hoc illa fulmen ab arce caput. » H.

11. *Adspicis, ut summa.* Levis cortex solet in summa aqua natare, nec mergi: at retia magno plumbi pondere mergi solent. Per *corticem* autem levem, et homines tenues; per *plumbum* vero, potentes designat: qui, ut plumbum, graviore casu clientes præcipites trahunt quo volunt.

Hæc ego si, monitor, monitus prius ipse fuissem,
In qua debueram forsitan urbe forem.
Dum tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
Hæc mea per placidas cymba cucurrit aquas.
Qui cadit in plano, vix hoc tamen evenit ipsum,
Sic cadit, ut tacta surgere possit humo:
At miser Elpenor, tecto delapsus ab alto,
Obcurrit regi debilis umbra suo.
Quid fuit, ut tutas agitarit Dædalus alas;
Icarus immensas nomine signet aquas?
Nempe quod hic alte, demissius ille volabat:
Nam pennas ambo non habuere suas?
Crede mihi; bene qui latuit, bene vixit: et infra
Fortunam debet quisque manere suam.
Non foret Eumedes orbus, si filius ejus

14. *In qua debebam. Debueram* rectius tres veteres. H.

15. *Dum tecum vixi.* Scribe, *Dum mecum vixi:* sic supra *Vive tibi.* Pari modo *secum habitare* et similia occurrunt apud antiquos. H.

19. *At miser Elpenor.* Elpenor apud Circen ebrius, dum sociorum strepitus abeuntium audit, et abire properat, pronus e longis lapsus scalis, collum fregit; Homer. Odyss. Λ: « Hic, nimius quondam vini, jam pocula damnat: Quique sit ostendit sobrietatis honos. » Et Odyss. Κ: « Mentis inops, victusque mero, non utilis armis, Elpenor pretium triste bibentis habet. »

20. *Flebilis umbra. Debilis* meliores magno numero; quod et ad Statium deprehendit acutissimus Gronovius. Alluditur ad lapsum Elpenoris. H.

22. *Icarus immensas nomine signet aquas?* Diximus de hoc loco supra lib. I, El. I, vs. 90. Superiori versu lege *agitarit* pro *agitaret*, ut τῷ *signet* melius id respondeat. H.

24. *Non habuere.* Puto *nonne habuere:* quidquid membranæ obnituntur. H.

25. *Bene qui latuit, bene vixit.* Quicumque humili fortuna contentus latuit, tutus vixit. MER. λάθε βιώσας. Horat. I, Epist. XVII, vs. 10: « Nec vixit male, qui natus moriensque fefellit. » BERSM. — *Intra fortunam.* Præfero *infra fortunam* ex quatuor scriptis; nec aliter lego apud Propertium, libro III, El. IX, 1: « Mæcenas, eques Hetrusco de sanguine regum, Infra fortunam qui cupis esse tuam. » Seneca, Medea, Act. III: « Fortuna semper omnis infra me stetit; » ita optimus Mediceus. Noster infra, lib. V, El. VIII, 1: « Non adeo cecidi, quamvis dejectus, ut infra Te quoque sim, inferius quo nihil esse potest. » H.

27. *Non foret Eumedes orbus.* Male

Stultus Achilleos non adamasset equos:
Nec natum in flamma vidisset, in arbore natas,
Cepisset genitor si Phaethonta Merops.
Tu quoque formida nimium sublimia semper;
Propositique memor contrahe vela tui:
Nam pede inoffenso spatium decurrere vitæ
Dignus es, et fato candidiore frui.
Quæ pro te ut voveam, miti pietate mereris,
Hæsuraque mihi tempus in omne fide.
Vidi ego te tali vultu mea fata gementem,
Qualem credibile est ore fuisse meo:
Nostra tuas vidi lacrymas super ora cadentes,
Tempore quas uno, fidaque verba, bibi.

Eumenides et *Emetrides*, et similia scripti. Δόλων Εὐμήδεος υἱὸς Homero, Il. K. Dolonem designat, Eumedis filium, Virgil. Æn. XII, 347. Hic (ut lib. X Iliad. scribit Hom.) missus speculator ad Græcorum castra, pactus pro remuneratione Achillis equos, in Diomedem et Ulyssem incidit, qui speculatum quoque ibant ad Trojanos: illi promissa impunitate, Trojanorum consilia ab eo didicere: inter cætera facti certiores de adventu Rhesi, Dolonem interficiunt; Thracum castra adgrediuntur; equi inde abducti sunt.

29. *Nec natum in flamma*. Phaethonta intelligit, de quo diximus supra. Dictus est autem *Phaethon* a luce ardoris sui; ut scribit Serv. φαέθων enim lucidum significat. Ab irato enim Jove fulmine ictus, in Padum cecidit, qui ab eo *Eridanus* græce dicitur. — *In arbore natas*. Heliades accipe, quæ in populos mutatæ sunt, ut notum est ex secundo Ovidii Metamorph.

30. *Cepisset genitor si Phaethonta Merops*. Eleganter dictum: Merops Phaethontem non cepit, quia Phaethon ad majora adspirabat, non contentus hoc patre, seque Solis filium volebat credi. Cave igitur quidquam in hoc loco mutes cum iis, qui *Flexisset* reponunt. H. — *Genitor Merops*. Clymenes maritus, et Phaethontis pater putativus. Mer.

32. *Propositique precor*. *Memor* rectius editiones nonnullæ, et scripti quatuor apud me. H. — *Propositique memor* etc. Non significat mutationem consilii, ut Merula exponit, sed moderationem: ut sit sensus: Moderata propone tibi, ac tempera cupiditatibus tuis, ne, dum altiora conaris, in periculum incidas. Mic.

33. *Spatium decurrere vitæ*; quidam *procurrere* habent; male. Prius enim, in simili locutione, usurparunt semper scriptores optimi.

37. *Vidi ego te tali vultu*. Aut *lucta* est legendum, aut scribendum versu proximo: « Qualia credibile est ora fuisse mihi. » Sed priori conjecturæ accedo. H.

Nunc quoque submotum studio defendis amicum,
  Et mala, vix ulla parte levanda, levas.
Vive sine invidia; mollesque inglorius annos
  Exige; amicitias et tibi junge pares;
Nasonisque tui, quod adhuc non exsulat unum,
  Nomen ama: Scythicus cætera Pontus habet.
Proxima sideribus tellus Erymanthidos Ursæ
  Me tenet, adstricto terra perusta gelu.
Bosporos et Tanais superant: Scythicæque paludes;
  Vixque satis noti nomina pauca loci.
Ulterius nihil est, nisi non habitabile frigus.
  Heu! quam vicina est ultima terra mihi!
At longe patria est, longe carissima conjux,
  Quidquid et hæc nobis post duo dulce fuit.
Sic tamen hæc absunt, ut quæ contingere non est

41. *Semotum amicum.* Plurimi veteres et editiones priscæ *submotum*; quod efficacius. Pont. III, El. IV, 91: « Nec mea verba legis, qui sum submotus ad Istrum; » Trist. IV, Eleg. II, 57: « Hæc ego submotus, qua possum, mente videbo; » ibid. Eleg. IX, 17: « Ut Scythicis habitem longe submotus in oris. » H.

44. *Amicitias et tibi junge pares.* Sic et Curtius: « Nam et firmissima inter pares est amicitia. »

45. *Quod adhuc non exsulat.* Cujus fama adhuc non potuit exsulare, propter claritatem et memoriam.

46. *Scythicus Pontus.* Mare Euxinum, quod Scythiam adluit.

47. *Proxima.* Quidam codices novam hinc Elegiam ordiuntur: non male. H. — *Ursæ Erymanthidos.* Ursæ Arcadicæ, ab Erymantho monte in finibus Arcadiæ; per quam, ursam majorem significat.

49. *Bosporus. Bosporos* prim. Vaticanus, Combii, et tres alii. *Scythiæque paludes* etiam plurimi scripti cum priscis editionibus. Cimmerium Bosporum accipe, non Thracium. Committitur autem paludi, quam *Mæotidem* adpellamus. *Cimmerius* autem adpellatur a Cimmerio oppido Scythiæ. *Et Tanais.* Tanais a septemtrione, ad meridiem vergens, in mediam fere Mæotida defluit, et Europam ab Asia dividit, ut Curt. docet. Mer.

50. *Vixque satis noti nomina pauca loci.* Scribo *soli* et *nomina rauca*; hoc est, nomina ingrati et barbari soni: sic infra Pont. IV, XVI, 36: « Et raucum Getico murmur in ore fuit; » hoc est dissonum: potest tamen et ferri *τὸ loci*, ut locos parum notos rauca nomina per adpositionem adpellet. Infra El. X, 5: « Sauromatæ cingunt fera gens Bessique Getæque, Quam non ingenio nomina digna meo! » H.

Corpore, sint animo cuncta videnda meo.
Ante oculos errant domus, urbs, et forma locorum;
Succeduntque suis singula facta locis :
Conjugis ante oculos, sicut præsentis, imago est;
Illa meos casus ingravat, illa levat.
Ingravat hoc, quod abest; levat hoc, quod præstat amorem,
Impositumque sibi firma tuetur onus.
Vos quoque, pectoribus nostris hæretis, amici,
Dicere quos cupio nomine quemque suo :
Sed timor officium cautus compescit; et ipsos
In nostro poni carmine nolle puto.
Ante volebatis, gratique erat instar honoris,
Versibus in nostris nomina vestra legi.
Quod quoniam est anceps, intra mea pectora quemque
Adloquar, et nulli causa timoris ero.
Nec meus indicio latitantes versus amicos
Protrahet; occulte si quis amavit, amet.
Scite tamen, quamvis longa regione remotus
Absim, vos animo semper adesse meo;

57. *Ante oculos errat domus, urbs, et forma locorum.* Numeri duriores satis arguunt versum esse mendosum : *errant* in multis veterum; unus *aderat;* alius *hæret;* Medonianus; « Ante oculos urbs ac hæret fortuna locorum; » Hamburgensis inter vetustiores : « Ante oculos domus urbis erat et forma locorum. » Puto scribendum : « Ante oculos urbisque domus et forma locorum est. » Sequentia confirmant : « Conjugis ante oculos, tanquam præsentis, imago est. » Ait domos urbis et locorum formam oculis suis obversari. *Stare* et *esse ante oculos* usitatum Nostro. Pont. II, Eleg. x, 44 : « Ante tuos oculos, ut modo visus, ero. » H. — Quem edimus versum, in ambobus Regiis legitur.

61. *Levat hæc. Hoc* cum scriptis potioribus. H.

64. *Dicere quos cupio.* Malo *cupiam.* H.

65. *Officium.* In quibusdam est *officii;* in aliis etiam *cautos;* quæ jungebat olim Heinsius, et *officii cautos* legi posse putabat. Sed tunc mallem *officii cautum compescit*, id est, me caute et prudenter officiosum, ne noceam officio meo. Burm.

67. *Gratique erat instar amoris. Honoris* bene unus Vaticanus. H.

73. *Scite tamen.* Etiam hoc distichon importune hic videtur inculcatum. H.

Et, quam quisque potest, aliqua mala nostra levate:
Fidam projecto neve negate manum.
Prospera sic vobis maneat fortuna; nec unquam
Contacti simili sorte rogetis opem!

75. *Et, qua quisque potest. Quam potest*, pro quantum, plerique veteres. Deinde pro *oro*, optimus Vaticanus cum alio et Rottendorph. *aliqua;* neque aliter optimus Palatinus: sic Virgilius, Ecl. III, 15: « Et si non aliqua nocuisses. » Pont. II, El. VII, 53: « Adjuvat in duris aliqua præsentia rebus; » sic ex vestigiis veterrimi libri lego. Et Pont. II, Eleg. VIII, 52: « Præsentes aliqua prosit habere Deos; » ubi similiter in vulgatis peccatur. Lib. III, El. IV, 27, ubi perperam *aliqua ope*, nonnulli scripti: « Et regum vultus certissima pignora mentis, Juvissent aliqua forsitan illud opus. » Et eadem Eleg. 48, ut scribendum puto: « Et gaudere aliqua res mihi visa nova est. » H. — Ambo Regii exhibent, *oro, mala nostra levate*.

76. *Manum.* Auxilium. Mer.—*Fidam projecto.* Projectus hic est neglectus, contemtus: quo numero sunt exsules. Pont.

78. *Rogetis idem. Opem* rectius Combii, Hamburgensis, et alii nonnulli: sic Pont. IV, III, 42, de Pompeio: « Submissa fugiens voce rogavit opem. » Heins.

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Amici fidem perspectam et cognitam, in adversis præcipue rebus, laudat Ovidius, quam dicit nunquam abituram ex suo animo. Demum fatetur se ali exigua spe, ut aliquando Augustus mitior fiat, et magis placidum tribuat exsilium.

Usus amicitiæ tecum mihi parvus, ut illam
Non ægre posses dissimulare, fuit:
Ni me complexus vinclis propioribus esses,
Nave mea vento forsan eunte suo.

1. *Usus amicitiæ.* Consuetudo, ipsa amicitia.

2. *Non ægre possit. Posses* scripti.

4. *Nave mea vento forsan eunte suo.* Hoc est, quia tum fortassis navis mea suo, id est, secundo vento ferebatur, eaque fortuna mea esset, ut a te impensius amarer. Micyl.

Ut cecidi, cunctique metu fugere ruinæ,
  Versaque amicitiæ terga dedere meæ;
Ausus es igne Jovis percussum tangere corpus,
  Et deploratæ limen adire domus.
Idque recens præstas, nec longo cognitus usu,
  Quod veterum misero vix duo tresve mihi.
Vidi ego confusos vultus, visosque notavi;
  Osque madens fletu, pallidiusque meo:
Et lacrymas cernens in singula verba cadentes,
  Ore meo lacrymas, auribus illa bibi:
Brachiaque accepi mœsto pendentia collo,
  Et singultatis oscula mista sonis.
Sum quoque, Chare, tuis defensus viribus absens:
  Scis Charum, veri nominis esse loco.
Multaque præterea manifesti signa favoris
  Pectoribus teneo non abitura meis.
Dî tibi posse tuos tribuant defendere semper,
  Quos in materia prosperiore juves!
Si tamen interea, quid in his ego perditus oris,
  Quod te credibile est quærere, quæris, agam?
Spe trahor exigua, quam tu mihi demere noli,
  Tristia leniri numina posse Dei.

5. *Cunctique meam fugere ruinam. Metu fugere* primæ editiones, prim. Vatic. aliique multi; quod Ciofano adridebat. Scribe *metu fugere ruinæ*, ut optimus Palatinus et Naugeriani codices agnoscunt. HEINS.

11. *Visosque notavi.* An *videre* et *notare* non est unum idemque hoc loco? veteres fere omnes, *visusque* cum prim. Polit. *visuque notavi.* H. — Codex noster A dat, *confusus*: ambo autem, *visosque notavi.*

15. *Brachiaque excepi. Accepi* veteres; et rectius.

18. *Scis Charum, veri nominis.* Quia *Charum* illum adpellaverat, ostendit in ejus vi verbi verum amoris nomen designari: χάρις enim *gratiam* significat, et *amorem.* M. — Sensus est: intelligis te interea Chari nomine, loco proprii nominis adpellari, quando proprium tuum quod est, periculi causa ponere aperte non licet. Quod propterea a poeta additum videtur, ne quid ipse in nomine errasse videretur. MER.

26. *Posse Dei.* Malim *Deo*; nam alter Polit. *duci.* HEINS.

Seu temere exspecto, sive id contingere fas est;
  Tu mihi, quod cupio, fas, precor, esse proba.
Quæque tibi linguæ est facundia, confer in illud,
  Ut doceas votum posse valere meum.
Quo quis enim major, magis est placabilis iræ,
  Et faciles motus mens generosa capit:
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni;
  Pugna suum finem, quum jacet hostis, habet.
At lupus, et turpes instant morientibus ursi,
  Et quæcumque minor nobilitate fera est.
Majus apud Trojam forti quid habemus Achille?
  Dardanii lacrymas non tulit ille senis.
Quæ ducis Æmathii fuerit clementia, Poros,
  Præclarique docent funeris exsequiæ.

27. *Sive hoc contingere fas est. Sive id* veteres.

28. *Proba. Fave* Barberin. *probum* excerpta Vossii.

29. *Quæque tibi est linguæ facundia.* Quidam *τὸ est* non agnoscunt. Scribe *tibi linguæ est*: atque ita Medonianus. HEINS.

31. *Quo quisque est major, magis est placabilis iræ. Quo quis enim major* venuste optimus Vaticanus et tres alii ex melioribus: pro *iræ* Gottorph. *ira;* lego, « magis hoc placabilis ira est; » vel, *magis huic*. Iræ magis placabilis, pro, placabilioris.

38. *Dardanii senis.* Priami petentis ab Achille Hectoris cadaver. *Lacrymas non tulit ille;* sed pretio redemtus Hector: quod Virgil. false tangit, Æneid. lib. I, 484: « Exanimumque auro corpus vendebat Achilles. » Ad quod alludit Plautus, Mercat. act. II, scen. IV, vers. 20: « Achillem orabo, aurum mihi det, Hector quî expensus fuit. »

39. *Quæ ducis Æmathii.* Alexandrum Macedonem dicit. *Macedonia* enim ante *Æmathia* cognominata est. Nam Porum, quum et ipsum gravi prælio superatum, captivum abduxisset, postea non solum dimisit, sed et ampliore regno donavit. MIC. — *Pharos.* Leidensis *Porus;* quod Naugerio probatum, et Fabricio, et Bersmanno. Unus Gallicus *Foros*, hoc est, *Poros:* recte.

40. *Præclarique docent funeris exsequiæ.* Darii regis, cui funus fecit magnificentissimum. Pro *Præclarique*, duo *Pompeique;* unus *Dardaniique;* codex Petri Servii *Phariique.* Locus manifeste corruptus: quænam enim hæ sint exsequiæ non exprimit; nec Pori sunt, qui Alexandro supervixit. Scribe, « Dariique docent funeris exsequiæ. » Primam enim et secundam in hoc nomine syllabam produxit, etiam in Ibide Noster: « Utque necatorum Darii fraude secundi; » et Claudianus, epistola ad Hadrianum, v. 17 sq: « Darium famulis manibus doluisse per-

Neve hominum referam flexas ad mitius iras,
  Junonis gener est, qui prius hostis erat.
Denique, non possum nullam sperare salutem,
  Quum pœnæ non sit causa cruenta meæ :
Non mihi quærenti pessum dare cuncta, petitum
  Cæsareum caput est, quod caput orbis erat :
Non aliquid dixi, violentaque lingua locuta est;
  Lapsaque sunt nimio verba profana mero.
Inscia quod crimen viderunt lumina, plector;
  Peccatumque oculos est habuisse meum.
Non equidem totam possim defendere culpam;
  Sed partem nostri criminis error habet.
Spes igitur superest, facturum, ut molliat ipse
  Mutati pœnam conditione loci.
Hunc utinam, nitidi Solis prænuntius, ortum

emtum Fertur, et ingenti solatus fata sepulcro; Tradita captivo spatiosior India Poro. » Vides Porum et Darium etiam hic conjungi. Darius Græcis Δαρεῖος : *Dareus* in veterrimis Curtii libris. Heins.

41. *Flexas ad mitius iras. Ad amicius* quidam. Heins.

42. *Junonis gener est.* Herculem dicit, qui Heben Junonis filiam uxorem duxit, ut Seneca in Octav. act. I, v. 210, sq : « Deus Alcides possidet Heben, Nec Junonis jam timet iras, Cujus gener est, qui fuit hostis. »

45. *Pessumdare.* Cod. Servii divisis vocibus, *pessum dare*, quomodo recte scribi puto; nam ut *abire pessum*, Plauto, ita *dare pessum* dicitur, ut *ire inficias*, et similia. Respicit autem hic Noster ad conjurationes, quales plurimas detexit et obpressit Augustus, teste Sueton. cap. 19. Burm.

50. *Est habuisse meos. Meum* alii; quod Naugerius et Ciofanus sequuntur; quatuor *mihi.* Heins.

53. *Spes igitur superest, facturum, ut molliat ipse.* Pro *facturum, ut molliat,* Hafniensis, *ut nostram molliat:* Combianus pro diversa lectione, *futurum*, ut et quidam alii; prim. Palat. *fatorum.* Scribe : « Spes igitur superest, ut molliat ipse, futurum, Mutati pœnam conditione loci. » Vulgata scriptura parum Latina est, nisi reponas *facturum ut molliat ipsum.* Heins. — *Carmina fecerunt, ut* etc. vide Trist. II, 5.

55. *Hoc utinam, nitidi Solis prænuntius ortus.* Carmen mendosum. *Hæc utinam* quatuor scripti; unus *Nos;* Barberin. et Hafniensis *Hunc.* Scribe, « Hunc utinam, nitidi Solis prænuntius, ortum Adferat admisso Lucifer albus equo. » *Ortum* pro die oriente posuit, aut Solis exortu. Adposite Seneca Œdipo, act. II, vers.

Adferat admisso Lucifer albus equo.

506 : *Dum matutinos prædicet Lucifer ortus.* Vide infra notas, lib. IV, Eleg. 11, vs. 75. H. — *Hoc.* Ut pœna mutetur.

56. *Admisso equo.* Celeri equo. Elegantissime enim equi *admitti* dicuntur, quum impelluntur : ita currus et alia. CIOF.

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Hac etiam Elegia amici fidem laudat Ovidius, quam etiam si velit, minime dissimulare posse ostendit : cujus consilio si usus fuisset, fatetur se incolumem semper esse potuisse. Demum illum precatur, ut sibi Augustum mitiorem reddat, quo is sibi exsilii locum mutet; quandoquidem nulli sceleri se obnoxium esse sciat.

FOEDUS amicitiæ nec vis, carissime, nostræ,
  Nec, si forte velis, dissimulare potes :
Donec enim licuit, nec te mihi carior alter,
  Nec tibi me tota junctior urbe fuit.
Isque erat usque adeo populo testatus, ut esset
  Pæne magis quam tu, quamque ego, notus amor.
Quique erat in caris animi tibi candor amicis,
  Cognitus est illi, quem colis ipse, viro :
Nil ita celabas, ut non ego conscius essem;

1. *Non vis. Nec vis* meliores. H.

5. *Testatus populo.* Probatus populo.

7. *Quique est in caris animi tibi candor amicis. Quique erat* tres veteres; unus *Qui fuit.* Sed lege *raris amicis.* Sequenti versu, pro *isti* meliores *ipsi*; et pro *ipse* tres optimi *iste* : puto *ipsi Deo*, hoc est, Augusto. Sed subest etiamnum aliquid mendi his versibus. H.

8. *Quem colis ipse.* Quem suspicis et veneraris. Fortasse Augustum designat. Vel certe, amas; et amicum aliquem denotat subpresso nomine.

9. *Nil ita celabas.* Notatio intimæ familiaritatis ab effectis. BERSM. — *Ut non ego conscius essem.* Scribe, *cui non ego conscius.* Cum tertio enim casu frequenter jungit hanc vocem Noster; Met. VI, 588. H. — Nostri habent, *ut non ego.*

Pectoribusque dabas multa tegenda meis:
Cuique ego narrabam secreti quidquid habebam,
Excepto quod me perdidit, unus eras.
Id quoque si scisses, salvo fruerere sodali,
Consilioque forem sospes, amice, tuo.
Sed mea me in pœnam nimirum fata trahebant;
Omne bonæ claudunt utilitatis iter.
Sive malum potui tamen hoc vitare cavendo;
Seu ratio fatum vincere nulla valet;
Tu tamen, o nobis usu junctissime longo,
Pars desiderii maxima pæne mei,
Sis memor; et, si quas fecit tibi gratia vires,
Illas pro nobis experiare rogo:
Numinis ut læsi fiat mansuetior ira,
Mutatoque minor sit mea pœna loco!
Idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro;
Principiumque mei criminis error habet.
Nec leve, nec tutum est, quo sint mea, dicere, casu
Lumina funesti conscia facta mali.
Mensque reformidat, veluti sua vulnera, tempus

10. *Pectoribusque dabas multa tegenda meis.* Tanaquillus Faber, in epistolis, lib. I, 67, reponit ex conjectura, *cuncta tegenda*: jam enim superiori versu dixerat Noster, nihil sibi celatum fuisse ab hoc amico. — Junianus, *regenda*.

11. *Cuique ego narrabam.* Lege *narrarem*. H.

16. *Omne bonæ et claudunt.* Τὸ *et* abest a plerisque scriptis. Hoc etiam distichon male feriati nescio cujus interpolatoris est. Sequentibus etiam versibus, otiosa illa repetitio τοῦ *tamen* suspecta est. H. — Douza legebat, *omne bonum hæc*.

18. *Seu ratio fatum.* Ex Stoicorum sententia, Fatum esse inevitabile dicit. De vi autem, et Fati necessitate, vide Gell. lib. VI.

21. *Et, si quas fecit tibi gratia vires.* Si quid vales gratia apud Cæsarem. Mer. — *Vires.* Auctoritatem cum potestate juvandi amicos. B.

26. *Principiumque mei.* Puto *Præcipuumque*. H.

27. *Nec breve, nec tutum est.* *Leve* Gottorphianus; bene: τὸ *est* etiam omittunt plerique; at Pont. lib. I, Eleg. VI, vs. 21: « Nec leve, nec tutum est peccati quæ sit origo Scribere »; sic et ibi veteres nonnulli.

29. *Tempus illud.* Quo Augustum læsi, ejusque iram in me concitavi.

Illud; et admonitu fit novus ipse dolor.
Et quæcumque adeo possunt adferre pudorem,
Illa tegi cæca condita nocte decet.
Nil igitur referam, nisi me peccasse; sed illo
Præmia peccato nulla petita mihi:
Stultitiamque meum crimen debere vocari,
Nomina si facto reddere vera velis.
Quæ si non ita sunt; alium, quo longius absim,
Quære, suburbana hæc sit mihi terra, locum.

30. *Fit novus ipse dolor. Pudor* prim. Vatic. prim. Palat. et tres alii ex melioribus. Quod si admittamus, sequens distichon erit delendum, quod non uno nomine est suspectum: in quo *possunt* pro *possint* veteres plerique; et *cæca nube* pro *nocte* octo antiqui, aut novem. H.

32. *Illa tegi cæca condita nocte.* Quæ Augustum agentem vidi, perpetuo silentio involvenda sunt. C.—MSS, *cæca nube;* Hor. utrumque conjunxit lib. I, Epist. XVI, vs. 62: « Noctem peccatis, et fraudibus objice nubem. »

36. *Nomina si factis. Facto* plerique; *fatis* Arondelianus. H.—*Nomina si facto.* Si velis nomina rebus respondere.—Nostri habent: *nomine si ficto;* quo sensu, non adsequor.

37. *Quæ si non ita sunt.* Pont. I, El. III, vs. 93, pari modo: « Ut tamen hæc ita sint, munus tua grande voluntas Ad me pervenit. » Proximo versu cum melioribus *suburbana hæc* pro *hic.* H.

38. *Suburbana hæc sit mihi terra.* Sit mihi quasi suburbium; vel, non modo, inquit, ad longius proficiscar exsilium, sed etiam volo ut suburbana alicujus urbis Scythiæ magis periculosa et hostibus exposita, quam Tomos, ad majus supplicium, si non loquor vera, sint mihi exsilium. —*Alium locum.* Quin tu me alio deportandum cures, causam non dico; et, nisi vera dixero, mitte me in locum tam remotum, ut præ illo terra hæc, ubi sum, Romæ vicina et quasi suburbium videatur.

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Ad filiam Perillam scribens Ovidius, primo fatetur se Musis vacare, quamvis illæ sibi nocuerint; eamque hortatur, ut idem faciat, quo sibi immortalitatem comparet; nam ea formæ elegantia, inquit, quæ in ipsa erat, senectute et tempore vitiabitur; at ingenii dotes semper permanebunt.

VADE salutatum, subito perarata, Perillam
Litera, sermonis fida ministra mei:
Aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
Aut inter libros, Pieridasque suas.
Quidquid aget, quum te scierit venisse, relinquet;
Nec mora: quid venias, quidve, requiret, agam.
Vivere me dices; sed sic, ut vivere nolim;
Nec mala tam longa nostra levata mora:
Et tamen ad Musas, quamvis nocuere, reverti,
Aptaque in alternos cogere verba pedes.
Tu quoque, dic, studiis communibus ecquid inhæres,
Doctaque non patrio carmina more canis?

1. *Perarata litera.* Eadem metaphora utitur Plautus, in prol. Bacchid. « Ad Philoxenis Pistoclerum filium, sodalem unicum sulcat epistolium. » Cicer. ad Att. lib. XII, Epist. 1: « Hoc literarium exaravi, egrediens e villa ante lucem. »

9. *Ad Musas reverti.* Cicero libros suos vocat veteres amiculos.

11. *Studiis communibus.* Studiis poeticis: quæ mihi tecum communia sunt. — *Ecquid inhæres.* Num quid das operam? *Ut quid* duo veteres; et *num* pro *non* sequenti versu unus Vatican. quod et Ciofanus notarat. Sed recte *more non patrio*, quia res insolens apud Romanos poetria. H.

12. *Non patrio.* Pro, externo ac Græco more, propter illud quod infra sequitur, *Sola tuum vates Lesbia vincet opus*; ut intelligamus, lyrica illam scripsisse, Sapphus exemplo, quod genus carminis Latinis hactenus inusitatum, et seu peregrinum fuerat: id quod et Horatius testa-

Nam tibi cum satis mores natura pudicos,
  Et raras dotes, ingeniumque dedit.
Hoc ego Pegasidas deduxi primus ad undas,
  Ne male fecundæ vena periret aquæ:
Primus id adspexi teneris in virginis annis,
  Utque patet, venæ duxque comesque fui.
Ergo, si remanent ignes tibi pectoris îdem,
  Sola tuum vates Lesbia vincet opus.
Sed vereor, ne te mea nunc fortuna retardet,
  Postque meos casus sit tibi pectus iners.
Dum licuit, tua sæpe mihi, tibi nostra legebam;
  Sæpe tui judex, sæpe magister eram:
Aut ego præbebam factis modo versibus aures,
  Aut, ubi cessaras, causa ruboris eram.
Forsitan exemplo, quia me læsere libelli,

tur, quum dicit, *carmina non prius audita*, Od. III, 1, vs. 2. MICYL.

14. *Et raras dotes. Caras* primus Vatic. Rottendorph. et Gottorph. *claras* Richelianus: puto, *Clarias dotes.* Superiori versu *cum fatis* scripti omnes et primæ editiones, non *cum facie:* sed utrumque rectum.— *Natura cum fatis dedit*, pro, natura et fata dederunt: de facie ejus et forma, post aget. H.

15. *Hoc.* Scilicet tuum ingenium. —*Ad undas Pegasidas.* Ad fontem Musarum, quem equus alatus Pegasus, pede fodiens effecit. Fabulam refert Hyginus; Ovid. lib. IV Metamorph. Designat autem Ovidius se primum filiam docuisse artem poeticam.

18. *Utque pater natæ. Pater nemo* prim. Politian. *pater Veneris* alter ejusdem, et Hamburgensis, et unus Mediceus; duo *venis;* Junianus *juveni:* alius *veni;* duo *nati;* quatuor *venæ;* totidem, *Utque patet, venæ:* latet ulcus. H.

19. *Idem ignes.* Iidem calores Apollinei: ardores ingenii.

20. *Sola vates Lesbia.* Sola vates Sappho ex Lesbo insula. — *Vincet opus. Vincat* bene Leidensis. H.

23. *Dum licuit, tua sæpe mihi.* Puto *tua sæpe tibi;* nam de recitante Perilla proximo hexametro habes: mox etiam *Sæpe tuis judex*, hoc est versibus, opinor scribendum. H.

26. *Aut, ubi cessaras.* Heinsius adscripserat suo codici, *non intelligo.* Sed puto recte se habere vulgatam, et *cessare* nihil hic aliud notare, quam inertem esse, nihil facere. Si fecisset versus Perilla, Naso præbebat aures; si per inertiam nihil fecisset, desidiam ejus increpabat Naso, et ita *pudoris causa ipsi erat.* BURM.

27. *Quia me læsere libelli.* Malim *quo:* vel *extemplo.* H.

Tu quoque sis pœnæ fata secuta meæ.
Pone, Perilla, metum : tantummodo femina non sit
Devia, nec scriptis discat amare tuis.
Ergo desidiæ remove, doctissima, causas,
Inque bonas artes et tua sacra redi.
Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaque in antiqua fronte senilis erit;
Injicietque manum formæ damnosa senectus,
Quæ, strepitum passu non faciente, venit.
Quumque aliquis dicet : fuit hæc formosa; dolebis,
Et speculum mendax esse querere tuum.
Sunt tibi opes modicæ, quum sis dignissima magnis :
Finge sed immensis censibus esse pares.
Nempe dat id cuicumque libet fortuna, rapitque :
Irus et est subito, qui modo Crœsus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingeniique bonis.

28. *Facta ruina meæ. Facta secuta* sex septemve ex melioribus ; duo *fata secuta ;* codex Servii *pars bona facta ;* Muretus conjiciebat *facta remissa ;* nam sequitur: « Ergo desidiæ remove, doctissima, causas, » quod probo : atque ita in Epistolis Tanaquillus Faber. H.

29. *Femina nulla Neve vir a scriptis.* Quidam *femina non sit Devia, nec ;* quod secutus est eruditissimus Gronovius, Observ. lib. II, c. III ; alii scripti *femina nulla Devia ne*, vel *de scriptis* ; duo *Nec juvenis scriptis.*

32. *Et tua sacra redi.* An *castra ?* ut Epist. Herus, vs. 157 : « In tua castra redi, socii desertor amoris. » H.

34. *In antiqua fronte.* In fronte jam senio confecta.

35. *Injiciet manus formæ.* Formam sibi vindicabit, et turpem reddet.

36. *Damnosa senectus.* Senectus quæ juvenes damno adficit.—*Passu non faciente strepitum.* Id est, gradu qui non sentitur. Obrepit enim non intellecta senectus.

39. *Sunt et opes modicæ. Sunt tibi opes* plerique. H.

42. *Irus et est subito, qui modo Crœsus erat. Cossus* primus Polit. multi alii *Crassus ;* alii aliter : nil muta. Propertius, lib. III, El. III, vs. 39 : « Lydus Dulichio quid distat Crœsus ab Iro ? » Superiori versu, pro *Nempe dat et quodcumque*, unus Mediceus, *cuicumque :* scribe, *Nempe dat has cuicumque libet*, opes nimirum : pro *et* nonnulli *id.* Posset et legi : « Nempe dat ut quodcumque libet fortuna, rapitque ; » ita et rapit, etiam rapit; sed hoc durius. H.

43. *Singula ne referam. Quid refe-*

En ego, quum patria caream, vobisque, domoque,
  Raptaque sint, adimi quæ potuere, mihi;
Ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
  Cæsar in hoc potuit juris habere nihil.
Quilibet hanc sævo vitam mihi finiat ense,
  Me tamen exstincto fama superstes erit:
Dumque suis victrix omnem de montibus orbem
  Prospiciet domitum Martia Roma, legar.
Tu quoque, quam studii maneat felicior usus,
  Effuge venturos, qua potes, usque rogos.

ram? nonnulli; ut lib. I Amor. El. v, vs. 23: « Singula quid referam? nil non laudabile vidi. » H.

45. *En ego.* Tollit interdum spiritus poeta, et se ita, sperata æternitate sua, in medio miseriarum suarum consolatur. P.

49. *Qui licet.* Invidiosum hoc Cæsari. Repone igitur *Quilibet* cum membranis plerisque, et antiquis editionibus. H.

51. *Dumque suis victrix septem de montibus orbem. Omnem de montibus orbem* Vatican. Polit. et Palat. meliores, cum quinque aliis; bene: duo *totum*. H.

53. *Quam studii maneat felicior usus.* Quæ habeas feliciorem fortunam ex studiis poeticis, quam ego habui.

54. *Qua potes. Quam* octo veteres. — Codex A, *quum*; codex B, *quos*.

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

Desiderio tum patriæ, tum suorum ita teneri poeta scribit, ut cupiat celeri aliquo cursu eo se conferre: quam rem sibi Augustum solum præstare posse ostendit; narratque exsilii sui incommoda; optatque, ut tandem Cæsar iræ modum statuat, et mitius præbeat exsilium.

NUNC ego Triptolemi cuperem conscendere currus,

1. *Triptolemi currus.* Currum intelligit, quem a Cerere accepit Triptolemus: fabulam refert Lactant. Ovid. in Metam. et in quarto Fastorum. MER. — *Conscendere currus. Consistere curru* prim. Palat. prim.

Misit in ignotam qui rude semen humum :
Nunc ego Medeæ vellem frænare dracones,
Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua :
Nunc ego jactandas optarem sumere pennas,
Sive tuas, Perseu ; Dædale, sive tuas ;
Ut, tenera nostris cedente volatibus aura,
Adspicerem patriæ dulce repente solum,
Desertæque domus vultum, memoresque sodales,
Caraque præcipue conjugis ora meæ.
Stulte, quid o frustra votis puerilibus optas,
Quæ non ulla tibi fertque feretque dies ?
Si semel optandum est, Augustum numen adora,
Et quem sensisti, rite precare, Deum.
Ille tibi pennasque potest currusque volucres

Vatican. et unus Mediceus : etiam probe. Sequenti versu, pro *ignotam humum*, Richelianus *ignaram*. H.

2. *In ignotam humum*. Ignotam semini, quia nunquam expertum erat terram. P.

3. *Dracones Medeæ*. Medea, post Peliæ necem, fraude interemti, junctis currui draconibus aufugit, lib. VII Metamorph.

5. *Nunc ego jactandas ; jactantes* multi ; *jactatas* quatuor ; *portantes* duo. *Jactatas alas* dicit mox, El. x, vs. 45. Hanc Elegiam octavam multi superiori codices adnectunt.—*Nunc quoque* Moreti.

8. *Patriæ dulce repente solum. Patriæ tecta relicta meæ* Vossianus, pro diversa lectione. H.

9. *Desertæque domus vultus.* Lege *vultum*, ut κακοφωνία vitetur. H.

10. *Conjugis ora meæ. Mihi* Buslidianus ; recte. H.

11. *Stulte, quid hæc frustra. Quid hoc* multi veteres ; lege, *quid o :* sequenti versu, opt. Vatic. et Rottendorph. *tulit*, pro *mihi :* « Quæ non ulla tulit fertque feretque dies. » H.

13. *Augusti numen adora. Augustum numen* cum Hafniensi, et Medoniano : sic Pont. IV, El. vi, vs. 9 sq. : « Certus eras pro me, Fabiæ laus, Maxime, gentis, Numen ad Augustum supplice voce loqui ; » et lib. III, El. i, vs. 163 : « E quibus ante omnes Augustum numen adora : » eadem Elegia *Augusta domus*, ubi perperam *Augusti* in vulgatis ; Fast. I, vs. 590 : « Et tuus Augusto nomine dictus avus ; » et lib. V, vs. 567 : « Spectat et Augusto prætextum nomine templum. » *Caput Augustum* sub finem Metam. *Augustæ aures*, Pont. I, ii, 117 ; *Pax Augusta*, Pont. II, v, 18 ; *Augustus Deus*, Pont. III, vi, 16 ; *Augustum forum*, Fast. V, 552 ; Pont. IV, v, 10, et xv, 16.

14. *Et quem sensisti. Læsisti* ex quinque scriptis ; hinc *læsi principis ira* Trist. IV, Eleg. x, 98 ; et lib. I, Eleg. v, vers. 84 : « Ni fuerit læsi mollior ira Dei, » de Augusto. H.

Tradere; det reditum, protinus ales eris.
Si precer hæc, neque enim possim majora precari,
Ne mea sint timeo vota modesta parum.
Forsitan hoc olim, quum se satiaverit ira,
Tum quoque sollicita mente rogandus erit.
Quod minus interea est, instar mihi muneris ampli,
Ex his me jubeat quolibet ire locis:
Nec cælum, nec aquæ faciunt, nec terra, nec auræ;
Et mihi perpetuus corpora languor habet:
Seu vitiant artus ægræ contagia mentis;
Sive mei causa est in regione mali:
Ut tetigi Pontum, vexant insomnia; vixque
Ossa tegit macies; nec juvat ora cibus.
Quique, per autumnum, percussis frigore primo
Est color in foliis, quæ nova læsit hyems,
Is mea membra tenet; nec viribus adlevor ullis,
Et nunquam queruli causa doloris abest.
Nec melius valeo, quam corpore, mente; sed ægra est
Utraque pars æque, binaque damna fero.
Hæret, et ante oculos, veluti spectabile corpus,

17. *Possum. Possim* unus Italicus. Mox pro *timeo*, malim *timeat*. H.

19. *Quum jam satiaverit iram. Quum se satiaverit ira* Junianus: eleganter; Ep. Acontii, v. 87: « Quum bene se, quantumque volet, satiaverit ira. »

21. *Quod minus est.* Quæ res est minoris momenti, quam reditum concedere. Mer.–Vel: interea quod est minus, licet mihi magni sit muneris loco, oro, ut jubeat me ex hoc loco, quovis gentium migrare.

23. *Nec aquæ faciunt.* Nec aquæ, aut alia elementa in Scythia mihi prosunt, juvant, apta sunt; ita Art. Am. III, 57: « Dum facit ingenium, petite hinc præcepta, puellæ. »

24. *Hei mihi! perpetuus. Et mihi* prim. Vatic. et prim. Palat. bene: pro *corpora* unus Gallicanus *pectora;* Art. Am. II, 318: « Aere non certo corpora languor habet. » H.

30. *Nova hyems.* Pro principio et prima parte hyemis: sic ver in tres partes dividitur, novum, adultum, et senescens, vel præceps: vide plura de his in Virgilio nostræ collectionis, Vol. V, pag. 357.

31. *Mea membra tenet.* Tanquam capta occupat, et in sua potestate habet. B.

32. *Causa doloris. Laboris* prim. Polit. et tres alii. H.

35. *Veluti spectabile corpus.* Tan-

Adstat fortunæ forma legenda meæ.
Quumque locum, moresque hominum, cultusque, sonumque,
Cernimus, et quid sim, quid fuerimque subit;
Tantus amor necis est, querar ut de Cæsaris ira,
Quod non offensas vindicet ense suas.
At, quoniam semel est odio civiliter usus,
Mutato levior sit fuga nostra loco.

quam si esset corpus conspicuum, et dignum spectatu. Mer.

36. *Adstans fortunæ forma videnda meæ. Legenda* uterque Polit. primus Vatic. plurimique alii ex melioribus; Hamburg. *lugenda;* Petri Servii liber *luenda:* an *tuenda?* Pro *videnda* tres alii *verenda*, quod adrisit Gronovio in Observationibus, lib. II, cap. III: præterea *Adstat* meliores. Ego τὸ *legenda* contra optimas membranas non ausim damnare. Videtur enim ad edictum Cæsaris alludere, quo proscriptus erat, quod chartæ consignatum secum avexisse Nostrum est verosimile. H.—*Forma meæ fortunæ.* Qualitas et deformitas illa meæ conditionis.

37. *Quumque locos. Locum* scripti.

40. *Quod non offensas* etc. Quod non ferro me interficiendo, ulciscatur injurias.

41. *Civiliter.* Me legibus puniendo, non vi et armis: sed ut civem tractari decuit.

42. *Fuga nostra.* Exsilium meum.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

Urbes Græcas Geticam oram incoluisse docet, ab iisque etiam Tomitanæ urbi nomen fuisse impositum ostendit.

Hic quoque sunt igitur Graiæ, quis crederet? urbes,
Inter inhumanæ nomina barbariæ:
Huc quoque Mileto missi venere coloni,

1. *Hic quoque.* Hic etiam in Getica ora, sunt urbes Graiæ, non lingua et moribus, sed origine. Pro *igitur*, *usquam* multi receperunt.

3. *Huc quoque Mileto.* Milesii Tomon quoque tenuere, quemadmodum etiam Istropolim, aut quemadmodum aliæ quoque Græciæ coloniæ litus Geticum tenuere. Fuit autem Miletus urbs quondam Ioniæ totius, belli pacisque artibus princeps, a Mileto adpellata.

Inque Getis Graias constituere domos.
Sed vetus huic nomen, positaque antiquius urbe,
Constat ab Absyrti cæde fuisse, loco.
Nam rate, quæ cura pugnacis facta Minervæ,
Per non tentatas prima cucurrit aquas,
Impia desertum fugiens Medea parentem,
Dicitur his remos adplicuisse vadis.
Quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto:
Hospes, ait, nosco, Colchide, vela, venit.
Dum trepidant Minyæ, dum solvitur aggere funis,
Dum sequitur celeres anchora tracta manus;
Conscia percussit meritorum pectora Colchis,
Ausa atque ausura multa nefanda manu:
Et, quamquam superest ingens audacia menti,
Pallor in adtonito virginis ore sedet.

5. *Sed vetus huic nomen* etc. Hic aperte significat, *Tomon* locum a cæde Absyrti nominatum : ubi urbem postea condidere Milesii, servato prioris nomine loci.

7. *Quæ cura pugnacis.* Quæ Argo navis facta cura et tutela Palladis armatæ, quam pictam habuit. Aut ingeniose, curiose, et perite factam intellige. Hyginus etiam docet, eam Argo a celeritate græce adpellatam; vel ab Argo ejus inventore.

8. *Per non tentatas.* Primam navem eam fuisse ait, in quam Argonautæ conscenderunt. C.

11. *Quem.* Patrem Medeæ. MER. —Æetes rex fuga filiæ cognita, classe celeriter instructa, eam ut fugientem retraheret, velis remisque insecutus est. P.—*Ab alto tumulo.* Ab alto colle Getici litoris.—*Speculator.* Aliquis ex Argonautis, vel ex indigenis Scythis, qui collem adscenderat, prospecturus an eos, qui rapto aureo vellere aufugerant, ex Colchide aliqui insequerentur.

12. *Hospes, ait, nosco, Colchide, vela, venit. Vela dari* plerique veteres cum priscis editionibus : *Colchida* etiam plurimi ; opt. Vatican. *Cholchidus : duo vela dedit;* prim. Polit. *vela velit;* Zulichemian. *vela sequi :* sed frustra. Scribo : « Hostis, ait, nosco, Colchidi, vela, venit. » Ait Colchidi, hostis venit, nosco vela. Hæc est constructio. Adposite autem perplexa utitur oratione speculator; quod proprium est consternatorum et trepidantium. H.

13. *Dum trepidant Minyæ.* Argonautæ sic adpellati fuere, a regiuncula Thessaliæ.

18. *Pallor in adtonitæ virginis ore fuit. Ore sedet* tres scripti ; quod amplector; Met. II, vs. 775: « Pallor in ore sedet, macies in corpore toto ; » neque aliter ex Pirckeimeriano, sive Arondeliano Gronovius, Observat.

Ergo ubi prospexit venientia vela; tenemur,
Et pater est aliqua fraude morandus, ait.
Dum, quid agat, quærit, dum versat in omnia vultus,
Ad fratrem casu lumina flexa tulit:
Cujus ut oblata est præsentia; vincimus, inquit:
Hic mihi morte sua causa salutis erit.
Protinus ignari, nec quidquam tale timentis
Innocuum rigido perforat ense latus;
Atque ita divellit, divulsaque membra per agros
Dissipat, in multis invenienda locis.
Neu pater ignoret, scopulo proponit in alto
Pallentesque manus, sanguineumque caput;
Ut genitor luctuque novo tardetur, et artus
Dum legit exstinctos, triste moretur iter.
Inde Tomis dictus locus hic; quia fertur in illo
Membra soror fratris consecuisse sui.

lib. II, cap. 3; qui adeatur. Scribe præterea *adtonito virginis ore* cum Gottorphiano: vulgati *adtonitæ*. H.

19. *Ergo ubi prospexit. Ergo ut* Leidens. quæ solemnis librariorum confusio: vide lib. I Art. Am. vers. 565; Remed. vs. 135; et mox Eleg. seq. vs. 15: hic vero *ubi* molliorem facit versum. Burm.

20. *Et pater est aliqua fraude morandus. Tenendus* prim. Polit. et pro diversa lectione Gottorph. Scribe: « tenemur, Aut pater est aliqua fraude tenendus, ait. » Si quis τὸ *morandus* malit, nil repugno. H.

23. *Vicimus, inquit.* Meliores magna copia, et nostri, *vincimus*.

32. *Triste retardet iter. Moretur*, Vatic. Pal. Polit. meliores; et duo alii. Putabam aliquando *justa morentur iter;* Ep. Herus, vol. I, pag. 346: « Quæque tuum miror causa moretur iter. » *Retardandi* verbo tamen usus est supra, Eleg. VII. H.

33. *Inde Tomos dictus locus hic;* a dissectione, seu dilaceratione, a τέμνω, *seco. Tomus* prim. Vatic. et quinque alii; prim. Polit. et sex alii ex melioribus *Tomis;* recte: nam et Straboni, lib. VII, Τόμις est; etsi legisse in eo videatur Stephanus Τομεὺς, qui eamdem de Absyrto historiam recenset. Τόμις etiam Constantino Porphyrogenetæ, l. II, Them. 2, atque ita apud Nostrum quidam veteres. Pont. lib. IV, El. XIV, « Tam mihi grata Tomis. » Hinc *Tomita* et *Tomitanus* derivantur. Scaliger *Tomi* emendabat: quomodo Apollinaris Sidonius: « Et te carmina per libidinosa Notum Naso tener Tomosque missum. » Ptolemæo quoque Τομαῖ *Tomos* Plinio. H.

34. *Consecuisse sui. Subsecuisse* quinque; unus *desecuisse;* Leidensis *præsecuisse:* nil muta. H.

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

Exsilii sui incommoda describit poeta; sed inter cætera tantam vim frigoris esse adserit, ut flumina, et maria, atque in his etiam pisces congelentur; et eo tempore Scythæ hostes, qui equitatu et sagittis plurimum pollent, Istrum transeant; atque ea loca depopulentur, ac homines captivos ducant.

Si quis adhuc istic meminit Nasonis ademti,
Et superest sine me nomen in urbe meum;
Subpositum stellis nunquam tangentibus æquor,
Me sciat in media vivere barbarie.
Sauromatæ cingunt, fera gens, Bessique, Getæque:
Quam non ingenio nomina digna meo!
Dum tamen aura tepet, medio defendimur Istro;
Ille suis liquidus bella repellit aquis.
At quum tristis hyems squallentia protulit ora,
Terraque marmoreo candida facta gelu est:
Dum patet et Boreas et nix injecta sub Arcto,

3. *Nunquam tangentibus æquor.* Septemtrionem designat. Ideo autem revera non cadit, quia quum super nos sit polus Arcticus, semper a nobis videtur; sic Maro, Georg. lib. I, vers. 246, « Arctos Oceani metuentes æquore tingi. »

4. *Barbaria. Barbarie* Hamburgensis; sic infra, lib. IV, El. 1, vers. 22, veteres codices. H.

5. *Sauromatæ cingunt, fera gens.* Plinius scribit Pontico litori varias gentes adpositas, alias Getas, Dacos a Romanis dictos; alias Sarmatas, a Græcis Sauromatas. — *Bessique.* Bessi populi fuere Thraciæ finitimi.

7. *Medio Istro.* Medio inter Tomitanam urbem, et Sauromatas; carent enim navigiis quibus trajiciant.—*Defendimur;* arcemur a solis calore. Mer. — Non a sole, sed ab hostibus, de quibus mox meminit.

8. *Liquidus.* Non gelu adstrictus. — *Bella.* Quia hostes non possunt aquam tranare.

11. *Dum patet et Boreas et nix injecta sub Arcto. Nix habitare* multi veteres; et *nox* duo: nam de nive

Tum liquet has gentes axe tremente premi.
Nix jacet; et jactam nec sol, pluviæve resolvunt:
Indurat Boreas, perpetuamque facit.
Ergo, ubi delicuit nondum prior, altera venit;
Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
Æquet humo turres, tectaque rapta ferat.
Pellibus, et sutis arcent male frigora braccis;
Oraque de toto corpore sola patent.
Sæpe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu:
Nudaque consistunt formam servantia testæ
Vina; nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concrescant frigore rivi,
Deque lacu fragiles effodiantur aquæ?

mox sequitur : etiam de Borea, seu Aquilone. Piget diversas lectiones corradere : mihi enim totum distichon pro adulterino est. Proximo tamen versu, pro *patet*, repono *liquet* ex quinque scriptis : est enim odiosa repetitio. H.

12. *Axe tremente.* Axe nutante nimio vento.

15. *Ubi deliquit.* Quando liquefacta est : a *deliquo* verbo. Neoterici quidam scioli hunc locum ita emendant, *Ergo ubi delicuit*, non *deliquit*, ignorantes, a *deliqueo* præteritum fieri *delicui*, a *deliquo* vero *deliqui*, quod est, in humorem, sive liquorem resolvo, defluo. Virgilius : « Vere novo gelidus canis quum montibus humor Liquitur. » Plautus in Casina : « Quamdam pro gnatis in sortiendo deliquerit. » Quibus exemplis patet, et *deliquit* et *delicuit* hoc in loco legi posse. MER.

16. *Bima.* Nix duorum annorum.

19. *Pellibus, et sutis arcent mala frigora braccis.* Scribe *arcent male*; quidquid libri veteres dissentiunt : neque hic tantum ; sed et lib. V, Eleg. VII, vs. 49 : « Pellibus et laxis arcent male frigora braccis. »

20. *Oraque de toto.* Facies tantum non occultatur. BERSM.

22. *Candida barba.* Cana, seu candida facta gelu, et quasi argenteis ramentis adspersa. P.

23. *Nudaque consistunt Vina.* Lege *Udaque*; quod Combianus liber confirmat; Virgil. Georg. III, vs. 364 : « Cæduntque securibus humida vina. » H.—*Udaque consistunt formam servantia testæ Vina.* Vina quoque nimio frigore gelata, vase fracto, formam ejus retinent.

25. *Ut cuncti concrescant frigore rivi.* *Juncti* quinque veteres : repone *vincti*; quomodo in Rottendorph. postea inveni ; Pont. lib. II, El. II, vers. 96 : « Terraque pacis inops,

Ipse, papyrifero qui non angustior amne,
Miscetur vasto multa per ora freto,
Cæruleos ventis latices durantibus, Ister
Congelat, et tectis in mare serpit aquis.
Quaque rates ierant, pedibus nunc itur; et undas
Frigore concretas ungula pulsat equi.
Perque novos pontes, subter labentibus undis,
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.
Vix equidem credar: sed quum sint præmia falsi
Nulla, ratam testis debet habere fidem.
Vidimus ingentem glacie consistere pontum,
Lubricaque immotas testa premebat aquas.
Nec vidisse sat est; durum calcavimus æquor;
Undaque non udo sub pede summa fuit.
Si tibi tale fretum quondam, Leandre, fuisset,
Non foret angustæ mors tua crimen aquæ.
Tum neque se pandi possunt delphines in auras
Tollere: conantes dura coercet hyems;
Et, quamvis Boreas jactatis insonet alis,

undaque vincta gelu; » ubi perperam Ciofanus *junctaque* ex suis codicibus; Pont. III, Eleg. 1, vs. 15: « Tu glacie freta vincta tenes, » quæ et illic vera est scriptura.

27. *Papyrifero amne.* Nilo papyrum ferente.

28. *Multa per ora.* Septem enim ostiis Pontum influit.

29. *Cæruleos latices.* Aquas fluentes et cæruleas. *Ventis durantibus.* Ventis adstringentibus et congelantibus.

30. *Tectis in mare serpit aquis.* *Strictis* unus; Richelianus pro diversa lectione *tacitis*; quod et Bononiensis unus adstruit: *repit aquis* præterea Arondelianus. H. — *Tectis aquis.* Coopertis ipsa glacie. *In mare.* In Pontum Euxinum.

33. *Per novos pontes.* Novos adpellat glaciem, sub qua currit Ister in Pontum. *Subter labentibus. Subtus* Zulich. Heins.

40. *Summa fuit. Fluit* Buslidianus, et Vossii alter. Heins.

42. *Angustæ aquæ.* Hellespontum designat, cujus angustiæ in latitudinem sunt stadiorum septem.

43. *In auras.* Nam delphini (auctore Plinio) tanta vi exsiliunt, ut plerumque vela navium transvolent vento.

45. *Jactatis alis.* Venti enim à poetis finguntur esse alati. Hinc Auster ales. Virgil. Æn. VIII, v. 429 sqq:

Fluctus in obsesso gurgite nullus erit.
Inclusæque gelu stabunt, ut marmore, puppes:
Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie pisces hærere ligatos;
Et pars ex illis tum quoque viva fuit.
Sive igitur nimii Boreæ vis sæva marinas,
Sive redundatas flumine cogit aquas;
Protinus, æquato siccis Aquilonibus Istro,
Invehitur celeri barbarus hostis equo:
Hostis equo pollens, longeque volante sagitta,
Vicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii; nullisque tuentibus agros,
Incustoditæ diripiuntur opes;
Ruris opes parvæ pecus, et stridentia plaustra;
Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis,
Respiciens frustra rura Laremque suum:
Pars cadit hamatis misere confixa sagittis:
Nam volucri ferro tinctile virus inest.
Quæ nequeunt secum ferre aut abducere, perdunt;
Et cremat insontes hostica flamma casas.
Tum quoque, quum pax est, trepidant formidine belli,
Nec quisquam presso vomere sulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt, hostem:

« Tres imbris torti radios, tres nubis aquosæ Addiderant, rutili tres ignis, et alitis Austri. »

47. *Ut marmore.* Plerique veteres *in.* Puto *seu marmore.* Versu proximo, pro *findere remus, stringere* duo veteres non male; totidem *fingere;* quatuor *pendere;* forte pro *tundere; fodere* Combianus. Heins.

50. *Sed pars ex illis.* Lege, *Et pars.*

55. *Hostis equo pollens.* Sauromatas arbitror designare Ovidium. Plinius enim lib. VIII, scribit, Scythas equitatus et equorum gloria strepere.

57. *Nullisque tuentibus.* In Epist. Penelop. ad Ulyss. vs. 89: « Inque tua regnant, nullis prohibentibus, aula: Viscera nostra, tuæ dilacerantur opes. »

61. *Pars agitur vinctis.* Pars capta vincitur, et in servitutem abripitur.

Cessat iners rigido terra relicta situ.
Non hic pampinea dulcis latet uva sub umbra;
Nec cumulant altos fervida musta lacus.
Poma negat regio : nec haberet Acontius, in quo
Scriberet hic dominæ verba legenda suæ.
Adspiceres nudos sine fronde, sine arbore campos;
Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo, tam late pateat quum maximus orbis,
Hæc est in pœnam terra reperta meam?

71. *Non hic.* Thraciæ regio, quæ Istro pelagoque contingitur, nec cælo læta est, nec solo : eorumque, quæ seruntur, maligne admodum patiens. *Pampinea umbra. Ulmo* unus Mediceus; venuste. Calpurnius : « Inter pampineas ponetur vitibus ulmos. » Heins.

73. *Nec haberet Acontius.* Cydippes et Acontii fabula nota est Ovidii epistola. Vol. I, p. 363.

75. *Adspiceres nudos.* Duo *Adspicio;* unus *Adspicies*, pro *Adspicias*. pr. Vatic. cum alio, *Adspiceret*, ut ad Acontium referatur. Sed verius puto refingendum, *Adspicere est.* H.

78. *In pœnas meas. In pœnam meam* plerique, et nostri; quod prætuli.

ELEGIA XI.

ARGUMENTUM.

Crudelissimum quemdam subpresso nomine adcusat Ovidius, quod quum in Scythica regione, orbatus omni re cara, in maximis degat incommodis, ille non his contentus, ei tamen insultet : additque, magnum illi esse dedecus, obpugnare hominem prostratum et jacentem. Monet postremo, ut memor humanæ sortis, nolit amplius commemorare poetæ crimina, sed ea sinat cicatricem obducere, quum præsertim nulla ejus fortuna possit fieri miserior.

Si quis es, insultes qui casibus improbe nostris,
Meque reum, demto fine, cruentus agas;

1. *Si quis es. Quisquis es*, puto, scripserat Noster. H.—Et cur non *Si quis*, ut eleganter præcedentem elegiam inchoavit? *Invide* pro *improbe* unus codex.

2. Et me perpetuo adcuses.

Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino;
Et dicam silices pectus habere tuum.
Quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira,
Restat? quidque meis cernis abesse malis?
Barbara me tellus, et inhospita litora Ponti,
Cumque suo Borea Mænalis ursa videt.
Nulla mihi cum gente fera commercia linguæ:
Omnia solliciti sunt loca plena metus.
Utque fugax avidis cervus deprensus ab ursis,
Cinctave montanis ut pavet agna lupis;
Sic ego, belligeris a gentibus undique septus,
Terreor, hoste meum pæne premente latus.
Utque sit exiguum pœnæ, quod conjuge cara,
Quod patria careo, pignoribusque meis;
Ut mala nulla feram, nisi nudam Cæsaris iram;
Nuda parum nobis Cæsaris ira mali est?
Et tamen est aliquis, qui vulnera cruda retractet,
Solvat et in mores ora diserta meos.
In causa facili cuivis licet esse diserto;
Et minimæ vires frangere quassa valent.
Subruere est arces et stantia mœnia virtus;
Quamlibet ignavi præcipitata premunt.

3. *Nutritus lacte ferino. Eductus* quinque; prim. Vatic. pr. Polit. et sex alii *et pastus*. Scribe, *es pastus*.

5. *Quis gradus ulterior restat?* Quod aliud malum superest, quod iratus mihi cupias accidere?

6. *Cernis abesse malis*. Malim *credis*. HEINS.

8. *Mænalis ursa*. Ursa Arcadia. Callisto enim, quæ postea in ursam mutata dicitur, fuit ex Arcadia. *Parrhasis* duo veteres; sic Fast. IV, *Parrhasides stellæ*; et Met. II, *Parrhasis erubuit*, de hac ipsa. HEINS.

11. *Avidis. Rapidis* quatuor præferunt, atque ita unus Bersmanni.

19. *Vulnera cruda retractat*. Vulnus, quod nondum coivit, renovat.

21. *In causa facili*. In causa non difficili ad probandum.

24. *Præcipitata premunt;* duo libri *ruunt:* eleganter, probante Heinsio, pro, proruunt, dejiciunt; vide Metam. XII, 134, *Cedentique sequens instat, turbatque ruitque;* atque ita passim alii; et hoc melius τῷ *præcipitata* convenit, quæ non premuntur, sed ruuntur. BURM.

Non sum ego, quod fueram: quid inanem proteris umbram?
Quid cinerem saxis bustaque nostra premis?
Hector erat tunc quum bello certabat; at idem
Vinctus ad Hæmonios non erat Hector equos.
Me quoque, quem noras olim, non esse memento;
Ex illo superant hæc simulacra viro.
Quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
Parce, precor, manes sollicitare meos:
Omnia vera puta mea crimina: nil sit in illis,
Quod magis errorem, quam scelus, esse putes.
Pendimus en profugi, satia tua pectora, pœnas,
Exsilioque graves, exsiliique loco:
Carnifici fortuna potest mea flenda videri;
Te tamen est uno judice mœsta parum.

25. *Proteris.* Conculcas, pedibus teris. *Inanem umbram.* Umbram sine corpore, id est, me sine ullis viribus.

26. *Non sum qui fueram.* « Non sum ego, quod fueram, » cum pr. Vatic. et uno Mediceo. Uterque Politiani et quidam alii *Non sum quod fueram;* nonnulli etiam, *Non sum ego, qui fueram;* bene: Propert. lib. I, Eleg. XII, 11, « Non sum ego, qui fueram: mutat via longa puellas. » HEINS.

27. *Hector erat tunc quum bello certabat.* Quo pacto cæso Hectori insultarint Græci, invenies Iliad. X, 372, sqq:

Ὧδε δέ τις εἴπεσκεν ἰδὼν ἐς πλησίον ἄλλον,
Ὢ πόποι, ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι
Ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησεν πυρὶ κηλέῳ.

Ne strato illudas, ignobile vulgus Achivum:
Egregie functum sit violare pudor.
Non ita spirantem quisquam tetigisset in armis;
Nunc impune licet corpus inane premas.

Οὐ γὰρ ἐσθλὰ κατθανοῦσι κερτομεῖν ἐπ' ἀνδράσι.

Servius tradit, moris fuisse antiquitus, ut interemtos hostium duces omnis percuteret exercitus. Æn. XI, 9.

28. *Et idem Tractus ab Hæmonio non erat Hector equo. At idem* cum pr. Vatic. deinde *Vinctus ad Hæmonios equos* cum prim. Polit. eodem Vaticano, et Rottendorphii codice, optimoque Mediceo: quo adludunt multi alii, in quibus *Vectus ab Hæmonio equo.* HEINS.

30. *Hæc simulacra.* Hoc corpus sine viribus, et hanc fictam imaginem. Simulacra enim proprie sunt mortuorum imagines, quæ ex desiderio mortuorum ortæ sunt; ut qui jam defecerant, vivere viderentur. His autem verbis poeta se quasi mortuum esse designat, nec quidquam præter simulacrum restare significat.

32. *Sollicitare.* Inquietare. *Meos manes.* Animam, quæ a meo corpore discessit.

37. *Carnifici.* Crudelissimo homini.

38. *Mersa parum. Mæsta* malo cum

Sævior es tristi Busiride; sævior illo,
  Qui falsum lento torruit igne bovem;
Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
  Et dictis artes conciliasse suas.
Munere in hoc, Rex, est usus, sed imagine major;
  Nec sola est operis forma probanda mei:
Adspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
  Huc tibi, quem perdes, conjiciendus erit:
Protinus inclusum lentis carbonibus ure;
  Mugiet, et veri vox erit illa bovis:
Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
  Da, precor, ingenio præmia digna meo.
Dixerat; at Phalaris: pœnæ mirande repertor,
  Ipse tuum præsens imbue, dixit, opus.
Nec mora; monstratis crudeliter ignibus ustus,
  Exhibuit querulos ore tremente sonos.

Barberin. et Gottorpiensi cod. tres *mensa*: unus *versa*; Zulichemianus *pressa*. Heins.

40. *Qui falsum lento torruit igne bovem.* Phalarim designat, Agrigentinorum tyrannum; de quo Paulus Orosius.

41. *Quique bovem Siculo fertur.* Perillum dicit: eum crudelem fuisse Plin. adserit; et Propert. II, 51 sq: « Nonne fuit satius tristi servire tyranno, Et gemere in tauro, sæve Perille, tuo? » Mer.—Pro *donasse*, *damnasse* primus Vaticanus.

42. *Et dictis artes conciliasse.* Et verbis ornasse munus atque artificium suum, illudque fecisse acceptius. Pont. — Ἡ χάρις οὐ μακρῶν λόγων δεῖται Nestor ap. Eurip. Troad. Formula conciliandi in Plaut. Truc. II, vii, vers. 27: « Jussit orare, ut hæc grata haberes tibi. »

43. *Munere in hoc, Rex, est usus, sed imagine.* Hæc sunt Perilli verba ad Phalaridem regem.

52. *Ipse tuum præsens imbue, dixit, opus.* Unus Mediceus melioris notæ, *indue;* sed nihil temere mutandum est. Pro *præsens*, quæ vox est nihili, Gottorpianus *primus* pro diversa lectione. Scribe *princeps imbue opus;* cujus τὸ *primus* interpretamentum est. H. — *Imbue.* Incipe. Imbuere enim (auctore Servio) est proprie inchoare et initiare. Mer. —Vel tu primus experire. Nolo hinc discedas impunitus. Pont.

54. *Exhibuit geminos ore gemente sonos.* Nugæ sunt de geminis sonis: diu est, quod *querulos sonos* reponendum hic vidi; idque quinque veteres confirmant. Trist. V, El. 1, 53: « Ipse Perilleo Phalaris permisit in ære Edere mugitus, et bovis ore queri. » Pro *Exhibuit* tres scripti cum Hamburgensi *Emisit.* Præterea pr.

Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
  Ad te, quisquis is es, nostra querela redit :
Utque sitim nostro possis explere cruore,
  Quantaque vis, avido gaudia corde feras ;
Tot mala sum fugiens tellure, tot æquore passus,
  Te quoque ut auditis posse dolere putem.
Crede mihi, si sit nobis collatus Ulysses,
  Neptuni minor est, quam Jovis ira fuit.
Ergo quicumque es, rescindere vulnera noli,
  Deque gravi duras ulcere tolle manus :
Utque meæ famam tenuent oblivia culpæ,
  Fata cicatricem ducere nostra sine :

Polit. *ore frementе;* multi alii *tremente :* sed Propert. « Et gemere in tauro, sæve Perille, tuo. » Silius, libro XIV, 213 sqq, de Perillo : « Ille, ubi torreret subjectis corpora flammis, Mutabat gemitus mugitibus ; actaque veras Credere erat stabulis armenta effundere voces. » Heins.

55. *Quid mihi cum.* Quid crudelitatem Phalaridis et Perilli Siculi refero ? *Inter Scythiasque Getasque. Scythicosque* plerique ; alii *Scythicasque*, vel *Scythasque.* Sed verum est, quod melioris notæ Vatic. Polit. Combian. et Mediceus agnoscunt, *Scythiamque.* Passeratius ad lib. II Propertii, El. xvi, *Scythiasque* legit ex veteri libro : sed non persuadet. Naso, lib. II Amor. El. xvi, 59, « Sed Scythiam, Cilicasque feros, viridesque Britannos, » pro *Scythas.*

56. *Nostra querela redit.* Quidam *venit;* sed nostrum melius, probante Ciofano.

57. *Utque sitim nostro possis explere cruore.* Hierocles, quum Bizantii esset judicio damnatus, et virgis concisus, manante ex corpore lacerato sanguine judicem adspersit, subjiciens illud Ulyssis apud Homerum, Odyss. I, 347 : Κύκλωψ, τῆ, πῖε οἶνον, ἐπεὶ φάγες ἀνδρόμεα κρέα.

62. *Neptuni minor est ira.* Homer. Odyss. E, et Odyss. N : « Perpetuo rebus pater Ennosigæus Ulyssis Additus. » — *Quam Jovis.* Quam Augusti. — *Rescindere.* Noli iterum crimina mea lacerando commemorare, et retractare.

63. *Rescindere crimina noli, Deque gravi duras vulnere tolle manus. Rescindere vulnera* repone cum melioribus duodecim : nam alterum vix Latinum est. Sed offendit bonos censores, quod τὸ *vulnere* sequenti versu denuo obcurrebat : ubi, vel invitis libris, *ulcere* refingendum. Rem. Am. 729, *vulnusque novatum Scinditur:* Met. XII, 542, « quid me meminisse malorum Cogis, et obductum leviter rescindere vulnus. » Quæ vera est scriptura. H.—Symm. lib. I, Ep. c : « Ne fortunæ vulnera, quæ cicatricem processu temporis ducunt, intempestive contracta crudescant. »

66. *Facta cicatricem ducere.* Immo *Fata* cum primo Vatic. Combiano,

Humanæque memor sortis, quæ tollit eosdem,
Et premit, incertas ipse verere vices.
Et quoniam, fieri quod nunquam posse putavi,
Est tibi de rebus maxima cura meis;
Non est quod timeas : fortuna miserrima nostra est;
Omne trahit secum Cæsaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, neve hoc tibi fingere credar,
Ipse velim pœnas experiare meas.

et tribus aliis optimæ notæ. HEINS.

67. *Humanæque memor sortis, quæ* etc. Juvenalis, Sat. VII, vers. 197 sq : « Si fortuna volet, fies de rhetore consul; Si volet hæc eadem, fies de consule rhetor; » et Virg. Æn. lib. XI, 426 sq : « multos alterna revisens Lusit, et in solido rursus fortuna locavit. »

71. *Non est quod timeas : fortuna miserrima nostra est. Tuta est* sex, septemve veteres. Forte : « Non es, quem timeam : fortuna miserrima tuta est. » Pont. lib. II, Eleg. II, 31 : « Tuta petant alii : fortuna miserrima tuta est; Nam timor eventus deterioris abest. » HEINS.

73. *Neve hoc ego fingere credar. Tibi credar* rectius duo veteres : *me credas* Leidensis. HEINS.

ELEGIA XII.

ARGUMENTUM.

Frigoribus pulsis, adesse vernum tempus, cujus jucunditatem ex loco adjunctorum latius describit : incipiuntque etiam nautæ tunc navigare; qui, si in Scythiam pervenerint, se illis dicit obcurrere, ut ab his certior fiat de Cæsaris triumphis. Quod si quis aliquid referre potuit, protinus a poeta domum ducitur, fitque ejus hospes : precatur demum, ut domus, quam habebat in Scythia, non sit perpetua poetæ sedes, sed hospitium, ut aliquando in patriam redeat.

FRIGORA jam Zephyri minuunt, annoque peracto
Longior antiquis visa Mæotis hyems :

2. *Longior antiquis visa Mæotis hyems.* Latet mendum; *Tardior antiqua* priscæ editiones; Arondelianus *Largior*; Bersmannus *meavit hyems* : forte *Bootis*, vel *Boreis hyems*, ut infra l. IV, El. VIII, 41,

Impositamque sibi qui non bene pertulit Hellen,
Tempora nocturnis æqua diurna facit.
Jam violam puerique legunt hilaresque puellæ,
Rustica quam nullo terra serente gerit:
Prataque pubescunt variorum flore colorum,
Indocilique loquax gutture vernat avis:
Utque malæ crimen matris deponat hirundo,

axem Boreum dixit. Sed ne sic quidem satis intelligas, quid velit. Sunt qui reponendum contendant: « Longior a vobis versa Mæotis hyems. » hoc est, hyems Mæotica jampridem a vobis, qui in Italia degitis, versa est: cui conjecturæ adsensum præbere non possum. Cogitabam aliquando: « annisque peracta Tardior antiquis visa Mæotis hyems. » Τὸ *Mæotis* etsi non ignoro quomodo defendi hic possit, tamen valde suspectum est. H.—*Hyems Mæotis.* Hyems Scythica. MER. — *Longior antiquis.* Micyllum torquet diphthongus in voce *Mæotis* correpta; et ille, lib. I de Ponto, Eleg. I, adfert hanc lectionem, *Tardior antiquis visa recedit hyems*, quibus verbis significat, se jam annum in Ponto fuisse, istamque tamen exactam hyemem multo sibi longiorem visam, quam præteritas ac veteres, quibus Romæ vixit. Hæc ille. Ego vocem *antiquis* non alio, quam ad antegressas hyemes referri posse arbitror. Nisi dicamus eam hyemem, de qua hic loquitur, visam senibus Tomitanis tam longam, ut ejus similem non meminerint. De syllaba in *Mæotis* prima correpta, certandum non puto. PONT.

3. *Impositamque sibi.* Æquinoctium vernum describit. *Qui non bene pertulit Hellen.* Aries qui postea inter sidera collocatus fuit, Phryxum et Hellen per Hellespontum transtulit. Sed Hellen narrant decidisse in Hellespontum, quam ob causam hic Ovidius arietem dicit non bene pertulisse Hellen.

4. *Tempora nocturnis.* Arietis signum ingreditur sol mense Martio, et vernum æquinoctium efficit.

6. *Ruraque quæ nullo nata serente ferunt.* Valde turbant hæc libri veteres. prim. Polit. « Rustica quæ nullo terra serente venit: » sic etiam alter, nisi quod is *gerit;* quomodo et alii nonnulli: at prim. Vatic. prim. Pal. et quatuor præterea ex melioribus, « Rustica quæ nullo nata serente venit; » quidam, « Rustica quas nullo terra serente vehit » vel *gerit:* quidam etiam, « Pomaque quæ nullo terra serente vehit » vel, *rura vehunt.* Sed de pomis nugæ, quum agatur de verno tempore, non autumnali; alii aliter. Puto scribendum, « Rustica quam nullo terra serente dedit. » Nam *violam* pro *violas* scripti quatuor vetustiores agnoscunt: potest et *gerit* legi, quod in quibusdam exstat. HEINS.

8. *Indocili gutture.* Non docto gutture: hoc est, quod a nullo doctum fuit nisi a natura. *Vernat.* Vere lætatur, lascivit.

9. *Ut deponat crimen malæ matris.* Ut, deponendo in eis cunis et nidis pullos, videatur pia, et velle crimen filii quem occidit, ea educatione ce-

Sub trabibus cunas parvaque tecta facit:
Herbaque, quæ latuit Cerealibus obruta sulcis,
Exserit e tepida molle cacumen humo:
Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur;
Nam procul a Getico litore vitis abest:
Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus;
Nam procul a Geticis finibus arbor abest.
Otia nunc istic: junctisque ex ordine ludis
Cedunt verbosi garrula bella fori.
Usus equi nunc est, levibus nunc luditur armis;
Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus:
Nunc, ubi perfusa est oleo labente juventus,
Defessos artus virgine tingit aqua.
Scena viget, studiisque favor distantibus ardet;

lare, nec mala mater dici. Nota est fabula Prognes, quæ Itym filium interfecit, et patri Tereo epulandum adposuit, ut ulcisceretur vim sorori turpiter illatam. Vide Ovidium, VI Met. vers. 636 sqq.

10. *Sub trabibus cunas. Cunas*, hirundinis nidos adpellat.

11. *Herbaque, quæ latuit.* Frumentum quoque adparere ostendit.

15. *Turgescit.* Tumet, ὀργᾷ; et Virgilius, Georg. lib. II, 330, « Zephyrique tepentibus auris Laxant arva sinus. »

17. *Junctisque ex ordine ludis.* Ludos Megalenses intelligit, qui fiebant 6 Id. Aprilis, vel, ut est apud Liv. l. XXIX, pridie Idus: quod eo die Cæsar Jubam, Mauritaniæ regem, devicisset. C.

18. *Cedunt verbosi.* Non dicitur jus Romæ eo tempore, quo in scena ludi celebrantur.

19. *Lusus equo nunc est. Equis*, vel *equi* in multis veterum. Scribe *Usus equi nunc est* cum Combiano, Rottendorphiano et duobus aliis; Fast. II, 297: « Nullus adhuc erat usus equi; » Met. III, 554: « Quem nec bella juvant, nec tela, nec usus equorum; » Virgil. lib. III Georg. 211: « Sive boum, sive est cui gratior usus equorum. » H.

20. *Celeri orbe.* Celeri agitatione. M. — *Vertitur orbe trochus.* Horat. ad Pisones, 379 sq: « Ludere qui nescit, campestribus, etc. Indoctusque pilæ, discive, trochive quiescit, etc. » Pro *vertitur*, *volvitur* prim. Polit. et sex, aut septem alii. H.

22. *Tingere gaudet aqua.* Romani veteres campum Martium vicinum Tiberi delegerunt, in quo juventus, post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret.

23. *Studiis distantibus.* Favoribus diversis.— *Studiisque favor distantibus ardet.* « Tum vero ingeminat clamor, cunctique sequentem Instigant studiis; » Virgil. Æneid. V, 227, in certamine navali; ἐπευφήμησαν δὲ πάντες, Argon. Apoll. IV,

Proque tribus resonant terna theatra foris.
O quater, et quoties non est numerare, beatum,
Non interdicta cui licet urbe frui!
At mihi sentitur nix verno sole soluta,
Quæque lacu duro vix fodiantur aquæ.
Nec mare concrescit glacie; nec, ut ante, per Istrum
Stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
Incipient aliquæ tamen huc adnare carinæ,
Hospitaque in Ponti litore puppis erit:
Sedulus obcurram nautæ, dictaque salute,
Quid veniat, quæram, quisve, quibusve locis.
Ille quidem mirum, ni de regione propinqua
Non nisi vicinas tutus ararit aquas.
Rarus ab Italia tantum mare navita transit;
Litora rarus in hæc portubus orba venit.
Sive tamen Graia scierit, sive ille Latina
Voce loqui; certe gratior hujus erit.
Fas quoque ab ore freti longæque Propontidos undis

vers. 295; μετ' εὐφημίας ἐϐόησαν, Homer. ξύναυλος βοᾷ χαρᾷ, Eurip. Electr. *fremituque secundo* Virgil. Æneid. V, 338.

24. *Cumque tribus resonant terna theatra foris. Proque tribus* scribendum cum plurimis veterum, hoc est, quod ante dixerat: « junctis ex ordine ludis Cedere verbosi garrula bella fori. » H.—Tria fora, Romanum, Cæsaris, Augusti: terna theatra, Pompeii, Marcelli, Statilii.

25. *O quater, o quantum* Junian. Leidens. et multi alii; *o quater, o quoties* Gryphii cod. Merula legerat *boatum*, et clamorem spectatorum explicuerat; sed Micyllus jam expunxit ineptam lectionem.

28. *Nec fodiantur. Vix fodiantur* ex tribus scriptis. H.

31. *Si tamen incipiunt aliquæ huc.* Multi, *Incipiunt aliquæ tamen huc*, vel *Incipient.* Medon. *Incipiant.*

32. *Hospitaque in Ponti litore puppis adest. Erit* plerique veteres. Scribe, « Incipiant aliquæ tamen huc adnare carinæ, Hospitaque in Ponti litora puppis eat; » vel, *Incipient si quæ*, et *litore puppis erit.* H.

36. *Non nisi vicinas tutus araret aquas. Ararit* scribe, sic sensu exigente; nam *arabit* duo: totidem *ararat;* pro *tutus* etiam bene *cautus* in Vossiano; Rem. Am. 737: « Præterita cautus Niseide navita gaudet; » Claudian. in Eutrop. vs. 5: « Cautior ante tamen venturum navita Corum Consulit. » H.

40. *Certe gratior hujus erit. Usus erit* priscæ editiones et quidam scri-

Huc aliquem certo vela dedisse Noto:
Quisquis is est, memori rumorem voce referre,
Et fieri famæ parsque gradusque potest:
Is, precor, auditos possit narrare triumphos
Cæsaris; et Latio reddita vota Jovi:
Teque, rebellatrix, tandem, Germania, magni
Triste caput pedibus subposuisse ducis.
Hæc mihi qui referet, quæ non vidisse dolebo,
Ille meæ domui protinus hospes erit.
Heu mihi! jamne domus Scythico Nasonis in orbe?
Jamque suum mihi dat pro Lare pœna locum?
Dî faciant, Cæsar non hic penetrale domumque,
Hospitium pœnæ sed velit esse meæ.

pti. Superiori versu, pro *Græca* unus Italicus *grata*. Lege *Graia voce*. H.

44. *Et fieri famæ parsque gradusque potest.* Quasi dicat: Rumor ille poterit ad partem aliquam, seu gradum veritatis pervenire.

47. *Teque, rebellatrix, tandem.* De Tiberio intellige hoc loco, non de Druso. Nam Drusus jam multo ante, lapsu equi, perierat. Tiberius autem, occiso paulo ante Quintilio Varo, in Germaniam missus hoc tempore fuit, ut cladem acceptam ulcisceretur, et Germanos in ordinem redigeret. Hunc ergo optat poeta, devicta, ut ipse ait, rebellatrice Germania, cum triumpho redire, idque se ex aliquo audire posse. Mer.

52. *Jamque suum mihi dat pro Lare pœna locum? Jamne* scribendum: pro *pœna* multi *terra*. Versus suspectus. H.—Forte scripserit Ovidius, *Jamne novum mihi dat pro Lare pœna focum? Locus* et *focus* passim permutantur: *focus* autem est idem quod mox *penetrale*. *Novus* et *suus* etiam sæpe confusa.

53. *Dî facite ut Cæsar. Hoc Cæsar* Zulichemianus. Lege *Dî facite o;* nisi malis *Dî faciant* cum tribus scriptis: *hic penetrale* pro *hoc* etiam quidam. H.—*Non velit hoc esse penetrale.* Non velit hanc esse domum.

ELEGIA XIII.

ARGUMENTUM.

Quum natalis poetæ adesset, superfluum fuisse dicit, in ea loca illum venisse, ubi non licet illi ex more solemnia sacra exhibere; monetque, ne amplius redeat, dum erit in Scythia.

Ecce supervacuus, quid enim fuit utile gigni?
Ad sua natalis tempora noster adest:
Dure, quid ad miseros veniebas exsulis annos?
Debueras illis imposuisse modum.
Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset,
Non ultra patriam me sequerere meam;
Quoque loco primum tibi sum male cognitus infans,
Illo tentasses ultimus esse mihi.
Jamque relinquenda, quod idem fecere sodales,
Tu quoque dixisses tristis in urbe, vale.
Quid tibi cum Ponto? num te quoque Cæsaris ira
Extremam gelidi misit in orbis humum?
Scilicet exspectes soliti tibi moris honorem,
Pendeat ex humeris vestis ut alba meis?

1. *Quid enim fuit utile nasci. Gigni* meliores, nisi quod prim. Politian. prim. Vatic. et Medic. *nobis*. H.

3. *Miseros exsulis annos. Miseri* Rottendorph. H.

4. *Modum.* Finem, ut morerer.

5. *Pudor ullus adesset. Inesset* plerique. H.

7. *Quoque loco primum.* Sulmone, quum primum natus fui.—*Sum male cognitus.* Sum infeliciter cognitus, malis et infortuniis exsilii. *Creditus* Cod. Strozzæ.

9. *Inque relinquendo. Relinquendum* prim. Polit. et duo alii. Scribe: « Jamque relinquenda, quod idem fecere sodales, Tu quoque dixisses tristis in urbe, vale. » H.

12. *Extremam gelidi misit in orbis humum.* Malim *Getici orbis*. H.

13. *Scilicet exspectas solitum tibi moris honorem. Soliti* in nonnullis scriptis. Puto *soliti mihi moris honorem*. H.

14. *Vestis ut alba.* Quam induebant, qui natalem celebrabant.

Fumida cingatur florentibus ara coronis?
Micaque solemni turis in igne sonet?
Libaque dem pro me genitale notantia tempus?
Concipiamque bonas ore favente preces?
Non ita sum positus; nec sunt ea tempora nobis,
Adventu possim lætus ut esse tuo.
Funeris ara mihi, ferali cincta cupresso,
Convenit, et structis flamma parata rogis:
Nec dare tura libet, nihil exorantia Divos;
In tantis subeunt nec bona verba malis.
Si tamen est aliquid nobis hac luce petendum,

15. *Fumida cingatur.* Solebant enim die natali honorem Diis exhibere, et Genio potissimum, cujus aram sertis coronatam ture vaporabant; Tib. II, II, 3: « Urantur pia tura focis, urantur odores. » MER.

16. *In igne sonet. Crepet* Vossianus, ut in Fastis, lib. IV, vs. 742: « Et crepet in mediis laurus adusta focis; » sed lib. IV, El. II, vs. 4: « Turaque in igne sonant. » MER.—*Sonet.* Nam a sonitu et crepitu tam turis, quam lauri ardentium, felix omen captabant. P.

17. *Libaque dem pro te. Dem proprie* plerique. Sed prim. Polit. *dem pro me*; quod sequor. H. — Servius scribit, libum placentam fuisse, quæ farre, melle, et oleo constabat, et apta erat sacrificiis: eaque die natali discumbentibus adponebatur: nemo autem prius gustabat, quam is qui suum natalem celebrabat: et omnes qui libum gustassent, bene precari oportebat.—*Genius* Deus est, cujus in tutela, ut quisque natus est, vivit: sive quod nos genitos suscipiat ac tueatur.

18. *Ore favente.* Εὐφημοῦντι. Favere autem est bona fari.

19. *Non ita sum positus; non sunt ea tempora nobis. Non ita subpositus* prim. Vatican. Versus est aut mendosus, aut adulteratus; Hafniensis: « nec sunt tam prospera nobis. » H. —Ex ipso verbo *positus* Ovidii intelligitur exsilium et infelix conditio. Ita Horat. I, Od. XXII, vs. 17 sq: « Pone me, pigris ubi nulla campis Arbor æstiva recreatur aura; » et ibid. « Pone sub curru nimium propinqui Solis; » Lucan. V, 784 sq: « notescent litora clari Nominis exsilio, positaque ibi conjuge Magni. » BURM.

21. *Funeris ara mihi, ferali cincta cupressu. Cupresso* meliores. Malo etiam *Funebris ara*: sic *funebres cupressos* et *funebre bellum*, media syllaba correpta, dixit Horatius: sic *funebria sacra* Trist. IV, El. IV, vs. 85; in Ibide tamen, vs. 104: « Jam stat, ut ipse vides, funeris ara tui. » H.

22. *Flamma parata rogis. Reperta* quinque veteres; prim. Vatican. et quatuor alii *peracta.* H.

24. *Nec bona verba.* Tibullus, II, El. II, vs. 1: « Dicamus bona verba, venit natalis, ad aras. » MER.

25. *Si tamen est aliquid nobis* etc.

In loca ne redeas amplius ista, precor;
Dum me, terrarum pars pæne novissima, Pontus,
Euxini falso nomine dictus, habet.

Hoc dicit, quia natalem celebrantes, a Diis aliquid petebant.

27. *Pars pæne novissima Ponti Euxinus. Pontus* multi veteres. Scribe: « Dum me, terrarum pars pæne novissima, Pontus, Euxini falso nomine dictus, habet. » H. — Ita et legebat Tanaquillus Faber ad Phædrum, lib. IV, Fabul. vi.

28. *Euxinus falso* etc. Nam circa Euxinum loca sunt asperrima, et fera, gentesque etiam immites, quum ab inhospitali feritate, rectius *Axenus* adpellaretur.

ELEGIA XIV.

ARGUMENTUM.

Amici, colligentis ejus scripta, fidem et amorem laudat poeta, hortaturque, ut, quoad potest, ejus nomen in urbe retineat, simulque exponit Metamorphosis opus inemendatum e manibus exiisse. Postremo dicit, quidquid exsilii tempore compositum a se fuit in Scythia, excusandum esse.

Cultor et antistes doctorum sancte virorum,
Qui facis ingenio semper amice meo;
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
Nunc quoque, ne videar totus abesse, caves?
Suscipis exceptis ecquid mea carmina solis
Artibus, artifici quæ nocuere suo?
Immo ita fac, vatum, quæso, studiose novorum;
Quaque potes, retine corpus in urbe meum.

1. *Antistes.* Qui alios omnes antecedis, q. προστάτης: ducta adpellatione vel a re militari, vel a sacrorum consuetudine. Bersm.

2. *Quid facis. Qui facis* scripti. H.

5. *Suscipis. Conficis* octo vetustiores; plures *Conspicis:* nec pauci *Colligis*, quod sequor: unus *Excipis:* alius *Exigis.* H.

8. *Retine nomen in urbe meum. Corpus* major pars veterum; argute et vere: sic lib. II, de scriptis Virgi-

Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
    Qui domini pœnam non meruere pati.
Sæpe per extremas profugus pater exsulat oras;
    Urbe tamen natis exsulis esse licet.
Palladis exemplo, de me sine matre creata
    Carmina sunt; stirps hæc progeniesque mea est.
Hanc tibi commendo : quæ, quo magis orba parente,
    Hoc tibi tutori sarcina major erit.
Tres mihi sunt nati contagia nostra secuti :
    Cætera fac curæ sit tibi turba palam :
Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ,
    Carmina de domini funere rapta sui :
Illud opus potuit, si non prius ipse perîssem,
    Certius a summa nomen habere manu :
Nunc incorrectum populi pervenit in ora;
    In populi quidquam si tamen ore meum est.
Hoc quoque, nescio quid, nostris adpone libellis,
    Diverso missum quod tibi ab orbe venit.
Quod quicumque leget, si quis leget, æstimet ante,
    Compositum quo sit tempore, quoque loco :
Æquus erit scriptis, quorum cognoverit esse
    Exsilium tempus, barbariemque locum;

lianis, vers. 533 : « Nec legitur pars ulla magis de corpore toto, Quam non legitimo fœdere junctus amor. »

11. *Sæpe per externas. Extremas* multi; et placet. H.

13. *Palladis exemplo.* Tertio Fastorum, vers. 841 : « Aut quia de capitis fertur, sine matre, paterni Vertice, cum clypeo prosiluisse suo, » unde et ἀμάτωρ Græcis dicta; quia Sapientia solius Dei munus sit, et cum voluptate corporis non consistat. Quam ob causam, Musas quoque virgines finxit antiquitas. P.

15. *Hanc tibi commendo.* Opinor legendum *Hæc* : et sequenti versu, *sarcina major erunt.* H.

17. *Tres mihi sunt nati.* Tres illos de Arte amandi libros significat. *Fratres*, unus Gallicanus. — *Contagia nostra.* Nostra mala : nam et ipsi ex urbe ejecti sunt.

18. *Sit tibi turba. Sint* Richelianus.

19. *Sunt quoque.* Lege *Sint*; nempe curæ tibi. H.

20. *De domini funere.* Subita enim relegatione opus illud inemendatum emissum est.

Inque tot adversis carmen mirabitur ullum
  Ducere me tristi sustinuisse manu.
Ingenium fregere meum mala; cujus et ante
  Fons infœcundus parvaque vena fuit.
Sed quæcumque fuit, nullo exercente refugit,
  Et longo periit arida facta situ.
Non hic librorum, per quos inviter alarque,
  Copia; pro libris arcus et arma sonant:
Nullus in hac terra, recitem si carmina, cujus
  Intellecturis auribus utar, adest:
Nec, quo secedam, locus est; custodia muri
  Submovet infestos, clausaque porta, Getas.
Sæpe aliquod verbum quæro, nomenque, locumque;
  Nec quisquam est, a quo certior esse queam.
Dicere sæpe aliquid conanti, turpe fateri,
  Verba mihi desunt; dedidicique loqui.
Threicio Scythicoque fere circumsonor ore;
  Et videor Geticis scribere posse modis.
Crede mihi; timeo, ne sint immista Latinis,
  Inque meis scriptis Pontica verba legas.
Qualemcumque igitur venia dignare libellum,
  Sortis et excusa conditione meæ.

34. *Parvaque vena.* Malim *parcaque*: sic *pauperem venam* et *divitem* alibi dixit. H.

37. *Per quos inviter. Sustenter* multi veteres. H.

43. *Sæpe aliquod verbum.* Hic denuo sciolus aliquis importune grassatus est. Sequitur enim mox, *Verba mihi desunt.* H.

51. *Qualemcumque legas. Igitur* prim. Politian. prim. Vatican. prim. Palat. optim. Medic. et Rottendorphianus; quidam *legis;* liber Petri Servii *tamen.* H.

PUBLII OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER QUARTUS.

ELEGIA PRIMA.

ARGUMENTUM.

Excusandos esse dicit poeta suos libellos, si quid fuerit in his reprehendendum, siquidem exsul hæc scribebat, non gloriæ cupiditate, sed ut requiem peteret, et dolorem exsilii carminibus consolaretur. Enumerat postremo mala, quæ patitur in Scythia.

Si qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis,
  Excusata suo tempore, lector, habe:
Exsul eram, requiesque mihi, non fama petita est;
  Mens intenta suis ne foret usque malis.
Hoc est, cur cantet vinctus quoque compede fossor,
  Indocili numero quum grave mollit opus:
Cantet et, innitens limosæ pronus arenæ,
  Adverso tardam qui trahit amne ratem:
Quique ferens pariter lentos ad pectora remos,
  In numerum pulsa brachia versat aqua.
Fessus ut incubuit baculo, saxove resedit
  Pastor, arundineo carmine mulcet oves.

7. *Cantat. Cantet* cum scriptis: præcedentia id exigunt. H.
8. *Qui trahit.* Recte ita libri veteres. C.—*Vehit* scripti quidam et editi.
12. *Arundineo carmine.* Fistulæ cantu.

Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis
  Fallitur ancillæ decipiturque labor.
Fertur et abducta Lyrnesside tristis Achilles
  Hæmonia curas attenuasse lyra.
Quum traheret silvas Orpheus et dura canendo
  Saxa, bis amissa conjuge mœstus erat.
Me quoque Musa levat, Ponti loca jussa petentem;
  Sola comes nostræ perstitit illa fugæ:
Sola nec insidias hominum, nec militis ensem,
  Nec mare, nec ventos, barbariemque timet.

15. *Abducta Lyrnesside.* Abducta Hippodamia Brisei filia. Lyrnessum autem oppidum fuit in ora Trojana, contra Lesbon, Hippodamiæ patria: unde ipsa *Lyrnesia* adpellata est. Excusi quidam habent, *Briseide*; *Lerneside* plurimi ex antiquis; priscæ editiones *Lyrneside*; Arondelianus *Lerneide.* Scribe *Lyrnesside*; Λύρνησσος enim Græcis hoc oppidum, uni Hesychio Λύρνησος est. H.

16. *Hæmonia lyra.* Lyra Achillis Hæmonii, hoc est, Thessali. Hæmon enim rex fuit Thessaliæ, a quo Hæmonia Thessalia cognominata fuit, quæ postea ab ejus filio Thessalo adpellari cœpta fuit.

19. *Me quoque Musa levat*; *Musa juvat* Richelianus et alius; sed *levat* magis convenit in exsilium eunti poetæ. Similem diversitatem in Propertii lib. I, Eleg. IX, vers. ult. notavit Broukhusius.

21. *Sola nec insidias inter, nec militis ensem.* Versus haud dubie corruptus. *Inter nec Thracia tela* octo veteres; *interque Threicia tela* decem; unus *intra nec Threicia tela*; Barberinus, *inter crudelia tela*; alius *inter Tirintia tela*; alius item, *interque irentia tela*; Combii, *hominum nec Thracia tela*; alii aliter. Scribo: « Sola nec insidias, Threci nec militis ensem; » vel, « Sola nec insidias, nec iter, nec Threcia tela. » Videtur enim expositus gladiis latronum Thracum fuisse; Pont. l. IV, El. v, vers. 35, de se: « Sanguine Bistonium quod non tepefecerit ensem, Effectum cura pectoris esse tui. » *Threcus miles* pro *Thracus*: sic apud Horatium, lib. I, Epist. XVI, 12 sq, in vetustissimo Leidensis bibliothecæ codice scribitur: « ut nec Frigidior Threcam, nec purior ambiat Hebrus, » non *Thracam*: apud Ciceronem, libro I Officiorum, de Alexandro Pheræo: « In cubiculum veniens, barbarum, et eum quidem notis Threiciis compunctum, destricto gladio jubebat anteire; » quæ fere totidem verbis apud Valerium Maximum habes, lib. IX, cap. 13. In Ciceronis codicibus nonnullis Langius et Lambinus *Thræciis* monent legi; atque ita in antiquissimis Curtii libris Franciscus Fabricius se testatur invenisse. Quomodo in Fastis Capitolinis M. LICINIUS M. F. M. N. CRASSUS PROCOS. A. DCCXXV. EX THRÆCIA ET GETEIS IV. NON. JUL. Cæterum in Valerio Maximo quidam codices *Thracis* habent: ex duobus meis unus vulgatam scripturam

Scit quoque, quum perii, quis me deceperit error,
Et culpam in facto, non scelus, esse meo.
Scilicet hoc ipso nunc æqua, quod obfuit ante,
Quum mecum juncti criminis acta rea est.
Non equidem vellem, quoniam nocitura fuerunt,
Pieridum sacris imposuisse manum.
Sed nunc quid faciam? vis me tenet ipsa sororum,
Et carmen demens, carmine læsus, amo.
Sic nova Dulichio lotos gustata palato,
Illo, quo nocuit, grata sapore fuit.
Sentit amans sua damna fere; tamen hæret in illis,
Materiam culpæ persequiturque suæ.
Nos quoque delectant, quamvis nocuere, libelli;
Quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
Forsitan hoc studium possit furor esse videri;
Sed quiddam furor hic utilitatis habet:
Semper in obtutu mentem vetat esse malorum,

agnoscit; alter *Thraiciis*. *Thræces* apud Festum; unus Vaticanus etiam non male, *nec diri militis ensem*. Sequenti versu *barbariemque* pro *barbariamque* multi veteres. H.

24. *In facto; in* deest uni codici: Heinsius volebat *in fato,* ut lib. III, Eleg. XI, vs. 66. — Nostri codices vulgatam tuentur.

26. *Quum mecum juncti. Adjuncti* multi ex præstantioribus. Forte, *ah juncti*. H.

29. *Vis me tenet ipsa sacrorum. Sororum* sex veteres; quod placet: hoc est, Musarum; vide Met. IV, 470, ubi *sorores* pro Furiis ponuntur: nam ex contextu orationis satis agnosci potest ac deprehendi, de quibus sororibus agatur: duo codices *vis me tenet ipsa locorum*. Infra lib. IV, El. X, 39, *Aonias sorores*; et lib. V, El. XII, 45, *novem sorores* dixit. H. — *Vis me tenet ipsa*. Nequeo hæc studia deponere. P.

31. *Sic nova Dulichio*. Homerus, lib. IX Odyss. scribit, Ulyssem tempestate actum, in Africam ad Lotophagos accessisse, ejusque socios gustata loto, reditum in patriam oblitos fuisse: quos invitos et flentes coegit Ulysses navem conscendere. Fuere autem *Lotophagi* populi in Africa, a loto arbore adpellati, cujus fructus sunt magnitudine fabæ, colore croci, tam dulcis, ut advenis incutiant patriæ oblivionem: quod docet Plinius lib. XIII, cap. 17; Silius, lib. III, vers. 310 sq: « Spectari castris, quos succo nobilis arbor, Et dulci pascit lotos nimis hospita bacca. »

34. *Materiam culpæ suæ*. Malim

Præsentis casus immemoremque facit.
Utque suum Bacchis non sentit saucia vulnus,
Dum stupet Edonis exululata jugis;
Sic, ubi mota calent viridi mea pectora thyrso,
Altior humano spiritus ille malo est :
Ille nec exsilium, Scythici nec litora ponti,
Ille nec iratos sentit habere Deos.

curæ suæ, hoc est, flammæ, vel amoris. H.

41. *Bacchis.* Phœbas, vates Apollinis, quæ Baccho orgia celebrat, furore correpta, qualis mater Penthei, et similes describuntur III Metam.— *Saucia.* Deo plena.—*Non sentit suum vulnus.* Non sentit suum furorem.

42. *Dum stupet Idæis exululata jugis.* prim. Politiani *Idonis.* Lege *Edonis.* Superiori versu pro *Bacche,* prim. Vatic. et codex Petri Servii *Bacchis.* Certe Βακχίδες Aristoteli in Problematis, et Plutarcho eædem, quæ aliis Βάκχαι. Hesychius Θυιὰς βακχίς. οἱ δὲ Μαινάς. Pro *Idæis jugis* prim. Polit. prim. Vatic. multique alii cum primis editionibus, *modis*; quomodo Stat. Theb. V, 92 sq : « veluti Teumesia Thyas Rapta Deo, quum sacra vocant, Idæaque suadet Buxus. » Cæterum *Edonis jugis* amplector præ vulgata lectione *jugis Idæis* : sic *Edonus Boreas* Maroni, Æneid. lib. XII, 365; *Edonæ hyemes* apud Statium et Claudianum, et *Edoni venti* apud Valerium Flaccum; produxit quoque secundam syllabam Horatius, *non ego levius Bacchabor Edonis*: quare frustra sunt, qui *Edonius* pro *Edono* reponunt. In *Edonis* tamen ambigua est syllaba, quomodo et in *Sidonis*: sic *matres Edonides omnes* apud Nostrum, Met. lib. XI, 69; et apud Propertium : « Nec minus adsiduis Edonis lassa choreis; » quum Lucanus corripuerit, Phars. I, 675 : « Edonis Ogygio decurrens plena Lyæo. » Quo loco Salmasius Solinianis exercitationibus *Odonis* reponi jubet, quum Odones sint populus Thraciæ : sed non meminerat Silium quoque Italicum secundam syllabam corripuisse. Virgilius in Ciri, secundam in *Bistonis* producit, vers. 165 : « Sæva velut gelidis Ciconum Bistonis in oris, Ictave barbarico Cybeles antistita buxo; » sed fortassis illic reponendum : « Sæva velut Ciconum gelidis Edonis in oris. » H. — *Dum stupet.* Dum est adtonita. — *Modis Idæis.* Vocibus, vel modis, quibus Bacchi sacerdotes utuntur in Ida monte Cretæ, matrem Deûm clamitantes.

43. *Sacro mea pectora thyrso. Viridi thyrso* prim. Vatican. Rottendorph. alter Polit. et octo alii. H. — In sacris Bacchi, sacerdotes ejus gestabant thyrsos, hastas pampinis circumvolutas; *pampineas hastas* vocat Virgil. ipsi *thyrsigeri* dicti. P.

44. *Altior humano spiritus ille malo est.* in Leid. erat, *ille loco est.* Vide an huc faciat illud Petronii, c. XC : « Sæpius poetice quam humane locutus es. » Burm.

46. *Sentit habere Deos. Adesse* septem veteres; forte *sentit habetve. Habere Deos iratos* ut apud Petro-

Utque soporiferæ biberem si pocula Lethes,
Temporis adversi sic mihi sensus hebet.
Jure Deas igitur veneror mala nostra levantes,
Sollicitæ comites ex Helicone fugæ;
Et partim pelago, partim vestigia terra,
Vel rate dignatas, vel pede, nostra sequi.
Sint precor hæ saltem faciles mihi: namque Deorum
Cætera cum magno Cæsare turba facit:
Meque tot adversis cumulant, quot litus arenas,
Quotque fretum pisces, ovaque piscis habet.
Vere prius flores, æstu numerabis aristas,
Poma per autumnum, frigoribusque nives;
Quam mala, quæ toto patior jactatus in orbe,
Dum miser Euxini litora læva peto.
Nec tamen, ut veni, levior fortuna malorum est:
Huc quoque sunt nostras fata secuta vias:
Hic quoque, cognosco natalis stamina nostri,
Stamina de nigro vellere facta mihi.
Utque nec insidias, capitisque pericula narrem,
Vera quidem, vera sed graviora fide;

nium, *Junonem meam iratam habeam;* sed distichon est suspectum.

48. *Temporis adversi sic mihi sensus abest. Adest* Gottorph. Medonianus *abit;* prim. Vatican. *tempus hebet.* Scribe, *sensus hebet;* sic alibi: « Da mihi, si quid ea est, hebetantem pectora Lethen. » *Hebes sensus* apud Ciceronem obcurrit. H.

55. *Meque tot adversis cumulat. Cumulant* nonnulli. H.

60. *Dum miser Euxini litora sæva peto. Jussa* bene Medonianus; nisi quod *litora læva* rectius scribetur cum Buslidiano; Trist. I, Eleg. II, 83: « Obligor ut tangam lævi fera litora Ponti; » Pont. lib. IV, El. IX, 119: « Is quoque, quo lævus fuerat sub præside Pontus; » quæ et ibi vera lectio: *sinistrum Pontum* alibi non uno loco adpellat, et passim ad id nomen alludit. H.

61. *Ut veni.* Posteaquam in Scythiam perveni. — *Nec tamen levior.* Nec tamen in præsentia, minori, quam antea, me adficit pœna: quasi dicat: credideram me tantum doliturum, quod patria carerem: sed alia etiam mala non leviora, quæ statim poeta subjungit, me augunt.

66. *Vera quidem vidi, sed graviora fide.* Combianus et unus Vaticanus optime: « Vera quidem, vera sed graviora fide. » H.

Vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque
Illi, qui populi semper in ore fuit!
Quam miserum, porta vitam muroque tueri,
Vixque sui tutum viribus esse loci!
Aspera militiæ juvenis certamina fugi,
Nec nisi lusura movimus arma manu:
Nunc senior, gladioque latus, scutoque sinistram,
Canitiem galeæ subjicioque meam:
Nam dedit e specula custos ubi signa tumultus,
Induimur trepida protinus arma manu.
Hostis, habens arcus, imbutaque tela veneno,
Sævus anhelanti mœnia lustrat equo:
Utque rapax pecudem, quæ se non texit ovili,
Per sata, per silvas, fertque trahitque lupus;

68. *Illum. Illi* rectius Gottorph. Junianus, et Moretanus cod. H.

70. *Tutum viribus esse loci.* Aut scribe *turribus*, aut, quod pro diversa lectione in Combiano erat notatum, *mœnibus;* sic Trist. V, Eleg. II, 70: « Vixque brevis tutum murus ab hoste facit. » H.

71. *Fugi aspera certamina militiæ.* Juvenis enim Ovid. in Asia militavit.

72. *Movimus arma manu:* ludendi tantum causa, ut ingenuos decet adolescentes, gladios et id genus armorum tractavi. C. — *Novimus* Leidens. et octo alii.

75. *Tumultus.* Timoris: quod Getæ armati contra nos adventare nunciabantur.

76. *Induimus trepida protinus arma manu.* Combianus longe venustius, *Induimur;* qui græcismus Nostro valde familiaris; Ausonius, Idyll. IV, 92: « Ut trabeam, pictamque togam, mea præmia, consul Induerer; » Met. XIV, ex veteri libro, 650; « Induitur scalas, lecturum poma putares; » ibid. 798: « dum Martius arma Induitur miles; » sic et ibi scribendum puto. H. — *Trepida manu.* Nos trepidi, festinabundi in timore tanto.

78. *Mœnia lustrat equo. Cingit* tres scripti apud me, sed non ex melioribus; quomodo et ex Pircheimeriano, quem ego Arondelianum voco, Gronovius, Observ. lib. II, c. 3. Sed vulgata lectio non est sollicitanda; Pont. I, Eleg. II, qui locus huic geminus, 19: « His eques instructus perterrita mœnia lustrat, More lupi pavidas circueuntis oves. » Virg. Æn. IX, 58: « Lustrat eques muros, aditumque per avia quærit; » Silius, lib. I, 298 sq: « Ipse caput quassans circumlustravit anhelo Mœnia sævus equo. » H.

79. *Utque rapax pecudem. Prædam* pro diversa lectione Gottorphianus; eleganter: hinc *prædones lupos* vocat Met. X; vox est venatoria. Actæon *præda suis canibus* dicitur, Trist. II.

80. *Fertque refertque lupus. Fertque*

Sic, si quem, nondum portarum sepe receptum,
Barbarus in campis repperit hostis, agit:
Aut sequitur captus, conjectaque vincula collo
Accipit, aut telo virus habente cadit.
Hic ego sollicitæ jaceo novus incola sedis;
Heu nimium fati tempora longa mei!
Et tamen, ad numeros antiquaque sacra reverti
Sustinet in tantis hospita Musa malis:
Sed, neque cui recitem quisquam est mea carmina; nec qui
Auribus accipiat verba Latina suis.
Ipse mihi, quid enim faciam? scriboque, legoque;
Tutaque judicio litera nostra suo est.
Sæpe tamen dixi, cui nunc hæc cura laborat?

trahitque primæ editiones et præstantiores scripti magno numero; quod mutari non debuit. H.

81. *Portarum sede receptum. Portarum sepe* pro diversa lectione Rottendorph. Moret. Barber. et Medon. optime: *sepem* pro *septo* dixit. Varro certe, lib. I de Re Rustica, *sepem*, *septum* et *sepimentum* parum inter se differre ostendit: « Cui sepimentum est, quod virgultis solet obseri, sepes ex agresti ligno. » H.

82. *Hostis habet. Agit* longe elegantius multi ex antiquis; hoc est quod supra dixerat, *fertque trahitque*: *agere* et *ferre* frequenter conjungunt historici: apud quos etiam obvium *agere prædam*, *agere captivos* et similia; Trist. V, El. x, 19: « Quum minime credas, ut avis, densissimus hostis Advolat, et prædam vix bene visus agit; » Seneca, Medea, Act. III, ex optimo cod. Mediceo: « Ex opibus illis, quas procul raptas Scythæ Usque a perustis Indiæ populis agunt; » vulgati *petunt*. H.

84. *Telo virus habente perit. Cadit* Junian. et pro diversa lectione Gottorph. et Rottendorph. Fastor. VI, vs. 770: « Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis. » H.

85. *Sollicitæ*. In Francofurt. erat, *Sarmaticæ jaceo novus incola gentis*; unus, *incola cædis*, corrupte. Francius conjiciebat *vetus incola sedis*, ut alibi *se non novum incolam* vocat initio Pontic. Sed plus temporis abierat, quum illa scriberet, et inde probatur legi debere *novus*, quia ibi dicit jam se non novum esse incolam, ut ante se vocaverat. Burm.

86. *Fati tempora lenta mei! Longa* scripti plerique.

91. *Ipse mihi, quid enim* etc. Quod lego ac compono, meo judicio examinandum permitto. Careo enim amicis, quorum, quum Romæ essem, in meis carminibus corrigendis, judicio uti solitus sum. C.

93. *Cui nunc hæc cura laborat? Mea cura* quinque. Puto *ea cura*, vel, quod malim: « cui nunc, mea Musa, laboras? Anne ea Sauromatæ scripta Getæque legent? » H.

An mea Sauromatæ scripta Getæque legent?
Sæpe etiam, lacrymæ me sunt scribente profusæ,
Humidaque est fletu litera facta meo;
Corque vetusta meum, tanquam nova, vulnera sentit,
Inque sinum mœstæ labitur imber aquæ.
Quum, vice mutata, quid sim fuerimque recordor,
Et tulerit quo me casus, et unde, subit;
Sæpe manus demens, studiis irata malignis,
Misit in arsuros carmina nostra focos.
Atque ita de multis, quoniam non multa supersunt,
Cum venia facito, quisquis es, ista legas:
Tu quoque non melius, quam sunt mea tempora, carmen
Interdicta mihi, consule, Roma, boni.

98. *Inque sinum mœstæ labitur imber aquæ.* Δεύοντο δὲ δάκρυσι κόλποι. An hoc etiam de oculorum sinu? Imber enim vehementer depluit.

99. *Qui sim fuerimque recordor.* Alii *quis;* sed Hafniensis et Vossianus *quid sim;* ut Metam. II, 551: *Quid fuerim quid simque vide;* supra Trist. lib. III, Eleg. XI, vs. 25, ex antiquis codicibus, *Non sum ego quod fueram:* atque ita passim. H.

101. *Studiis irata sibique. Irata malignis* rectius Hamburg. et quinque alii scripti. Sequenti versu, *rogos* pro *focos* multi veteres: nil muto. H.

103. *Atque ea de multis. Atque ita* Barberin. Putean. et Buslid. recte: *ea* enim ferri non potest, quum *ista* sequatur: supra lib. III, *Atque ita divellit;* Epist. Leandri, 115, *Atque ita contactus.* Neque aliter passim Noster. H.

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

Tiberium Germanicam expeditionem suscepisse, in Scythiam ad poetam fama pertulerat. Dicit ergo, victoriam fortasse ab eo partam fuisse, quum hæc scriberet : ejus autem triumpho se mente interesse, quandoquidem corpore non possit : quod si quis ei triumphi formam retulerit, quamvis sero, tamen ostendit se auditurum tanta lætitia, ut proprium incommodum sit posthabiturus publicæ lætitiæ.

JAM fera Cæsaribus Germania, totus ut orbis,
Victa potes flexo succubuisse genu :
Altaque velentur fortasse Palatia sertis ;
Turaque in igne sonent, inficiantque diem ;
Candidaque, adducta collum percussa securi,
Victima purpureo sanguine tingat humum :
Donaque, amicorum templis promissa Deorum,
Reddere victores Cæsar uterque parent ;

1. *Jam fera Cæsaribus Germania.* De Tiberii expeditione intelligendum, non Drusi. Nam hic aliquot annis ante in Germania perierat, quam poeta relegatus fuit. MICYL.

2. *Victa potest. Potes* Hamburg. et tres alii. H.

3. *Altaque velantur. Velentur*, et mox *sonent* et *inficiantque* meliores scripti. H.

4. *Turaque in igne sonent.* Tura etiam crementur in templis Deorum immortalium. — *Inficiantque diem.* Diem fumo obscurum reddant, et offuscent.

5. *Adducta securi.* Reducta, ut graviore incidat pondere ; Virg. V, 478 : « durosque reducta Libravit dextra media inter cornua cestus. »

5. *Sanguine tingit humum. Tingat* cum prim. Vatic. multi alii *pulset* ; quod Gronovio placebat, Observat. lib. I, cap. 13 ; mox *parent* pro *parant* cum Hamburg. et uno Italico.

7. *Donaque, amicorum.* Dona, quæ imperatores templis Deorum sibi faventium ; vel dona amicorum, quæ pro imperatoribus amici ipsorum Diis promiserant. P. — Virgil. Æn. VIII, 720 sqq : « Ipse sedens niveo candentis limine Phœbi, Dona recognoscit populorum, aptatque superbis Postibus : incedunt victæ longo ordine gentes. »

8. *Uterque Cæsar.* Augustus et Tiberius.

Et qui Cæsareo juvenes sub nomine crescunt,
  Perpetuo terras ut domus ista regat:
Cumque bonis nuribus pro sospite Livia nato
  Munera det meritis, sæpe datura, Deis:
Et pariter matres, et quæ sine crimine castos
  Perpetua servant virginitate focos.
Plebs pia, cumque pia lætentur plebe senatus,
  Parvaque cujus eram pars ego nuper, eques.
Nos procul expulsos communia gaudia fallunt,
  Famaque tam longe non nisi parva venit.
Ergo omnis poterit populus spectare triumphos,
  Cumque ducum titulis oppida capta leget;
Vinclaque captiva reges cervice gerentes,
  Ante coronatos ire videbit equos;
Et cernet vultus aliis pro tempore versos,

9. *Sub nomine gaudent.* Unde illud *gaudent* in notas Micylli venerit nescio : ipse, ut omnes aliæ editiones, in sua expressit *crescunt*. Burm.

11. *Cum bonis nuribus.* Ego non Tiberii, aut Drusi uxores accipio, quum Tiberii quæ erat Julia videlicet, Augusti filia, jam relegata esset : sed Germanici et Drusi junioris, quorum alteri Agrippina, Juliæ et Agrippæ filia ; alteri Germanici soror Livia, nupta erat, ut ex Taciti Ann. I et II manifestum est. Dicuntur autem nurus non tantum a parentibus maritorum, sed et ab avis.

12. *Munera dat. Det* meliores ; recte : et mox *lætetur* pro *lætatur* iidem ; duo tamen *lætantur.* Scribe *lætentur.* H.

13. *Et pariter matres.* Ob filios sospites. Malo, *Dent pariter;* quæ repetitio sensum erigit.—*Et quæ sine.* Vestales.

15. *Plebs pia, cumque pia.* Notanda est traductio similis illi Catullianæ, in Epithalam. « Bona cum bona Nubit alite virgo : » atque familiaris est illa species τῆς παλιλογίας etiam Plauto. Bersm.

16. *Cujus ego nuper eram parva pars.* Fuit enim Ovidius eques, et equestri ortus familia.

18. *Non nisi parva venit.* Scribe *tarda venit;* nam *parva* paulo ante præcesserat. Possit et *sera* legi, vel, *rara;* sed prima conjectura magis adridet. H.

19. *Ergo omnis populus. En* duo veteres ; unus, *Sic :* metuo ne mendum lateat. H.

20. *Cumque ducum titulis.* Captivi et loca imaginibus scriptisque in triumphum deferebantur. Propert. *et titulis oppida capta legam.* Mer.

22. *Ante coronatos.* Triumphantis currum trahebant equi candidi quatuor : qui et ipsi lauro coronabantur.

23. *Vultus versos.* Vultus muta-

Terribiles aliis, immemoresque sui.
Quorum pars causas, et res, et nomina quæret :
Pars referet, quamvis noverit ipsa parum :
Is, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
Dux fuerat belli : proximus ille duci :
Hic, qui nunc in humo lumen miserabile figit,
Non isto vultu, quum tulit arma, fuit :
Ille ferox, oculis et adhuc hostilibus ardens,
Hortator pugnæ consiliumque fuit :
Perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
Squallida promissis qui tegit ora comis :
Illo, qui sequitur, dicunt mactata ministro

tos, nam qui primo fuerant feroces, tunc erant humiles et abjecti.—*Pro tempore.* Habita temporis ratione, quod poscit, ut victi ferociam ponant.—*Aliis pro tempore versos.* Hoc est mutatos, et dejectos. Malim tamen *mæstos*. H.

24. *Terribiles aliis.* Cernet, inquit, populus alios captivos truci vultu, tanquam si essent victores; quod his solet evenire, qui sui sunt immemores.

25. *Et res, et nomina quæret. Et regum nomina* Hamburgensis. Forte *et regna, et nomina*; vel *et gesta, et nomina*; pro *causas* etiam *ausus*, vel quid tale videtur reponendum. H.

26. *Noverit illa. Ipsa* rectius unus Mediceus, et *Is* pro *Hic* Medonianus, versu proximo. H.

27. *Hic, qui Sidonio.* Μίμησις est narrantium, et digito commonstrantium : Hic fuerat hostium summus imperator. P.— *His* quidam : male; *Hic* alii; *Is* Medonian. melius.

29. *Lumen miserabile fixit. Figit* multi. H.

33. *Fraude locorum.* Germanum transfugam denotat, qui in hostium insidias præcipitavit Romanos, aut in loca duxit iniqua.

34. *Squallida prolixis qui tegit ora comis.* Veterum plurimi *demissis*, vel *dimissis*; prim. Vatican. et sex alii *promissis*; quod verum est : sic de Gallis Livius, lib. VIII, bello Maced. « Procera corpora, promissæ et rutilatæ comæ, vasta scuta, prælongi gladii. » Vide Festum in *promissum capillum.* Superiori versu, pro *inclusit fraude*, primæ editiones et scripti quidam, *illusit*. H.

35. *Illo ministro.* Ministrum sacrorum intelligit, ex Druidibus aliquem. Scribit enim Cæsar, libro Comment. VI, nationem omnium Gallorum esse admodum deditam religionibus : atque ob eam causam qui sunt adfecti gravioribus morbis, quique in prœliis periculisque versantur, pro victimis homines immolare, aut se immolaturos vovere, administrisque ad ea sacrificia Druidibus uti : qui pro vita hominis, nisi vita hominis reddatur, non posse numen Deorum immortalium placari arbitrabantur, publiceque ejusdem generis instituta habent sacrificia.

Sæpe recusanti corpora capta Deo :
Hic lacus, hi montes, hæc tot castella, tot amnes,
Plena feræ cædis, plena cruoris erant :
Drusus in his quondam meruit cognomina terris,
Quæ bona progenies digna parente fuit.
Cornibus hic fractis, viridi male tectus ab ulva,
Decolor ipse suo sanguine Rhenus erit :
Crinibus en etiam fertur Germania passis,
Et ducis invicti sub pede mœsta sedet;
Collaque Romanæ præbens animosa securi,
Vincula fert illa, qua tulit arma, manu.
Hos super in curru, Cæsar, victore veheris
Purpureus populi rite per ora tui ;
Quaque ibis, manibus circumplaudere tuorum,
Undique jactato flore tegente vias.
Tempora Phœbea lauro cingeris; ioque,

MER.—*Illo, qui sequitur.* Videtur hoc loco poeta ad ea alludere, quæ apud Tacitum referuntur, libro primo, de ingressu Germanici in saltum Teutoburgiensem, et de facie locorum, circa quæ Varus cum legionibus suis occisus fuerat. MICYL.

40. *Quæ bona progenies digna parente fuit.* Tres *Qui*; quatuor *Quo*; versus corruptus. Tò *bona*, ut supra, *Cumque bonis moribus*. Scribe, *Quæ tulit*; ut ad nomen Germanici respiciat, qui Drusi filius : idque jam occupasse et præmonuisse video Tanaquillum Fabrum in Epistolis nuper editis, cui loci hujus restituti gloriam cedo : potest et *Quæ bene tulit*, hoc est, jure tulit; qui loquendi modus Nasoni perquam familiaris. H.

41. *Cornibus hic fractis. Infractis* duo veteres. Claudianus de Rheno : « Cornibus infractis adeo mitescere cogit : » *infracti adverso Marte Latini*, apud Virg. Æn. XII, 1 : et *erit* pro *erat* prim. Polit. ac duo alii. H. — *Male tectus ab ulva.* Non coronatum ulva intelligit poeta, sed delitescentem, quasi præ formidine, eo quod jam victus et ab hoste jam captus esset. — *Tutus ab ulva* unus ; *tectus in herba* Bersmann. *ab aula* primæ editt.

48. *Purpureus populi rite.* In veste purpurea, quam aureis intextam sideribus triumphantes gestabant. M.

50. *Undique jactato flore.* Item populus Rom. floribus adspergere, coronas et lemniscos projicere solebat in eos, quos cohonestare volebat. P.

51. *Tempora Phœbea lauro cingentur.* Lege *cingetur*, et refer ad militem laureatum. Poterat alioquin *cingeris* dixisse ; hanc conjecturam confirmat Arondelian. liber, quem, dum hæc eduntur, consulo, et confidenter sequor.

Miles, io, magna voce, triumphe, canet.
Ipse sono, plausuque simul, fremituque canentûm,
Quadrijugos cernes sæpe resistere equos.
Inde petes arcem, delubra faventia votis;
Et dabitur merito laurea vota Jovi.
Hæc ego submotus, qua possum, mente videbo:
Erepti nobis jus habet illa loci.
Illa per immensas spatiatur libera terras;
In cælum celeri pervenit illa fuga:
Illa meos oculos mediam deducit in urbem,
Immunes tanti nec sinit esse boni;

52. *Ioque, Miles, io, magna voce, triumphe, canet.* Io vox est clamantis, qua triumphantem imperatorem exercitus sequens utebatur; vide Horat. IV, Od. II, 49: « Tuque dum procedis, Io, triumphe, Non semel dicemus, Io, triumphe, Civitas omnis, dabimusque Divis Tura benignis. »

53. *Ipse sono, plausuque.* Nam citharœdorum ac tibiarum turba, ad Hetruscæ similitudinem pompæ, imperatorem præcedebant. Hi succincti, coronisque aureis redimiti, suo quisque ordine psallentes canentesque prodibant. — *Fremituque calentes. Canentûm* pr. Polit. pr. Vatic. pr. Pal. et sex alii; recte: duo *canentes.* Combianus non male *paventes.* H.

54. *Resistere equos.* Propertii æmulatio, qui lib. III, El. III, vs. 14 sq: « Qua videam, spoliis onerato Cæsaris axe, Ad vulgi plausus sæpe resistere equos. »

55. *Inde petes arcem, et delubra.* Tolle τὸ *et* cum septem scriptis; familiaris Nostro adpositio; sic infra, El. IV, 83, ex antiquis libris: « Hæc regio, magni penetralia mundi. » H. — *Arcem.* Capitolium. — *Et delubra faventia votis.* Templum Jovis Capitolini, qui favit votis imperatoris ad bellum exeuntis, et populi Romani. MER.

56. *Laurea vota Jovi. Vitta* uterque Polit. prim. Palat. multique alii: prim. Vatic. *laurea juncta;* Junianus et Putean. *laurea serta;* Trist. II, 172: « Ponet et in nitida laurea serta coma; » Pont. III, Eleg. IV, 63: « Quid mirum, sertis exhausto floribus horto, Si duce non facta est digna corona suo? » Ita vetus codex; Lucanus, lib. X: « Accipiunt sertas nardo florente coronas; » Propert. lib. II, Eleg. XXXIII: « Quum tua præpendent demissæ in pocula sertæ; » coronas subintellige: ita enim Charisius legit, et vetustus codex, quo Neapoli sum usus; non *tua serta.* Cornelius Severus: « Huc ades, Aonia crinem circumdata serta? » Hic tamen τὸ *laurea vota* non temere in aliam lectionem mutandum. H. — *Laurea vota.* In Capitolium quum esset ventum, imperator victor Diis gratias conceptis verbis agebat. Tum victimæ cædebantur, et corona aurea, cum pretiosis manubiis et spoliis opimis, Jovi sacrabatur, et in gremio

Invenietque viam, qua currus spectet eburnos:
  Sic certe in patria per breve tempus ero.
Vera tamen populus capiet spectacula felix,
  Lætaque erit præsens cum duce turba suo:
At mihi fingenti tantum, longeque remoto,
  Auribus hic fructus percipiendus erit;
Atque procul Latio diversum missus in orbem
  Qui narrat cupido, vix erit, ista mihi:
Is quoque jam serum referet veteremque triumphum;
  Quo tamen audiero tempore, lætus ero.
Illa dies veniet, mea qua lugubria ponam,
  Causaque privata publica major erit.

ejus deponebatur, vel templis dicabatur. P.

63. *Invenietque animus, qua currus spectet eburnos*. *Invenitque* Hamb. et tres alii cum Arondeliano: *Inveniatque* Richelian. *Inveniesque* alius; *Inveniesque arcem* Rottendorph. Tres *Invenietque viam*, ut apud Virg. Æn. IV, 478, *Inveni, germana, viam;* sed quia τὸ *via* paulo ante præcessit, scribe *Invenietque aditum*: sura etiam *deducet* et *sinet*. Heins.

67. *Fingenti*. *Surgenti* Leidens.

68. *Præcipiendus erit*. *Percipiendus* in nonnullis, rectius; Nauger. *perspiciendus*, Leidens.

69. *Atque procul Latio*. *Utque* quatuor scripti. Lege *Atque*. H. — *In orbem diversum*. In Scythiam procul positam ab Italia, quasi ea sit alter orbis.

73. *Illa dies veniet*. Scribe *veniat:* est enim optantis; sic Trist. III, El. v, 55: « Hunc utinam, nitidi Solis prænuntius, ortum Adferat admisso Lucifer albus equo! » et « Hunc Aurora diem, spectacula tanta ferentem, Quamprimum croceis roscida portet equis! » Et Pont. lib. I, El. iv, 57: « Memnonis hanc utinam, lenito principe, mater Quamprimum roseo provocet ore diem! » Heins.

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Utramque Ursam precatur poeta, ut Romanam urbem ac uxorem adspiciant; sibique referant, sitne ea mariti memor, an non. Postmodum seipsum arguit, quod dubitet de uxoris fide, a qua se amari intelligat tum eam laudat, doletque quod sua causa in adsiduo luctu versetur: demum hortatur, ut in fide permaneat.

MAGNA minorque feræ, quarum regis altera Graias,
Altera Sidonias, utraque sicca, rates;
Omnia quum summo positæ videatis in axe,
Et maris occiduas non subeatis aquas;
Ætheriamque suis cingens amplexibus arcem,
Vester ab intacta circulus exstet humo;
Adspicite illa, precor, quæ non bene mœnia quondam
Dicitur Iliades transiluisse Remus:
Inque meam nitidos dominam convertite vultus,
Sitque memor nostri necne, referte mihi.
Heu mihi! cur, nimium quæ sunt manifesta, requiro?
Cur labat ambiguo spes mihi mista metu?

1. *Magna minorque.* Ursa minor *Cynosura* dicitur; major, *Helice.* A Phœnicibus potissimum Cynosura inter navigandum observabatur: Sidon quippe in Phœnicia: major autem a Græcis. P. — *Utraque sicca.* Neutra occumbit, nec in Oceanum descendit. MER.

5. *Ætheriamque arcem.* Polum arcticum: qui circulus est brevissimus, ab Ursis nominatus, quæ sunt astra vicina polo septemtrionali, atque ideo nequeunt occidendo terram contingere. P.

8. *Iliades.* Iliæ filius. *Transiliisse. Transiluisse* scripti meliores: ita Noster passim. HEINS.

9. *In meam dominam.* In meam uxorem. *Nitidos vultus.* Propter stellarum nitorem, quo nihil nitidius.

11. *Heu mihi! cur timui? Cur, nimium quæ sunt manifesta, requiro?* primæ editiones et quatuor scripti; bene; nisi mavis *timide:* nam prim. Vatic. et prim. Pal. *timeam;* duo alii *timeo.* HEINS.

12. *Cur labat ambiguo spes mea mista metu? Mihi mista* quatuor;

Crede quod est, quod vis, ac desine tuta vereri;
Deque fide certa sit tibi certa fides:
Quodque polo fixæ nequeunt tibi dicere flammæ,
Non mentitura tu tibi voce refer:
Esse tui memorem, de qua tibi maxima cura est;
Quodque potest, secum nomen habere tuum.
Vultibus illa tuis, tanquam præsentis, inhæret,
Teque remota procul, si modo vivit, amat.
Ecquid, ut incubuit justo mens ægra dolori,
Lenis ab admonito pectore somnus abit?
Tunc subeunt curæ, dum te lectusque locusque
Tangit, et oblitam non sinit esse mei?
Et veniunt æstus, et nox immensa videtur?
Fessaque jactati corporis ossa dolent?
Non equidem dubito, quin hæc et cætera fiant,
Detque tuus casti signa doloris amor;
Nec cruciere minus, quam quum Thebana cruentum

quod præstat. At Arondelianus *spes bona mista metu;* ut epistola Canaces, 61, *Spes bona det vires:* malim etiam *victa metu* quam *mista;* certe in uno Italico, *nixa.* Heins.

13. *Crede quod est, et vis. Quod vis* quinque veteres. Arondelianus, *quamvis.* Heins.

15. *Quodque polo fixæ. Positæ* Vossian. ut Met. II, 173: « Quæque polo posita est glaciali proxima serpens ». Heins.

19. *Tanquam præsentibus hæret. Præsentis inhæret* septem veteres; recte. Heins.

21. *Ecquid, ubi incubuit. Ut incubuit* multi veteres cum priscis editionibus: quomodo Noster sæpissime. Heins.

22. *Somnus abit. Abest* pr. Polit. pr. Vatic. et duo alii. Heins.

25. *Et veniunt æstus. Tunc veniunt* unus Ital. Combii liber *Conveniunt;* et Barberin. *questus*, nam de æstu animi jam egit. Scribe, *Num veniunt questus;* et superiori hexametro, *Num subeunt curæ;* nam multi veteres *Tum*: pr. Pol. *Nec.* H.—*Æstus.* Sollicitudines. Virgil. Æneid. VIII, vs. 19, *magno curarum fluctuat æstu.*

26. *Jactati. Versati* duo codd. ut Amor. lib. I, El. II, vers. 4; et Lucret. lib. II, vs. 35: « Textilibus si in picturis, ostroque rubenti Jactaris. »

28. *Mæsti signa doloris amor.* Eleganter pro diversa lectione Barberin. *casti doloris.* Leidensis, *tacti.* H.

29. *Thebana peremtum. Cruentum* plerique veteres; multi etiam *trahi* pro *rapi* versu proximo. —*Thebana.* Andromache, filia Eetionis, Thebarum in Cilicia regis.

Hectora Thessalico vidit ab axe rapi.
Quid tamen ipse precer, dubito; nec dicere possum,
Adfectum quem te mentis habere velim.
Tristis es? indignor, quod sum tibi causa doloris:
Non es? ut amisso conjuge digna fores.
Tu vero tua damna dole, mitissima conjux,
Tempus et a nostris exige triste malis;
Fleque meos casus: est quædam flere voluptas;
Expletur lacrymis egeriturque dolor.
Atque utinam lugenda tibi non vita, sed esset
Mors mea; morte fores sola relicta mea!
Spiritus hic per te patrias exîsset in auras;
Sparsissent lacrymæ pectora nostra piæ!
Supremoque die notum spectantia cælum
Texissent digiti lumina nostra tui!
Et cinis in tumulo positus jacuisset avito,
Tactaque nascenti corpus haberet humus!
Denique et, ut vixi, sine crimine mortuus essem!
Nunc mea supplicio vita pudenda suo est.
Me miserum, si tu, quum diceris exsulis uxor,
Avertis vultus, et subit ora rubor!
Me miserum, si turpe putas mihi nupta videri;

30. *Ab axe Thessalico.* A curru Achillis Thessali. Mer.

34. *Non es? ut amisso conjuge digna fores. Fleas* priscæ editiones et quidam scripti; unus *feres.* Carmen mendosum. Illa autem *Tristis es* et *Non es* per interrogationem lege: si quid video, et hoc et superius distichon hic denuo inculcata sunt ab aliena manu. Heins.

41. *Spiritus hic per te. Pro te* codex Petri Servii. Lege *prope te*, ut Art. Am. lib. III, v. 204: «Vel prope te nato, lucide Cydne, croco;» infra lib. IV, El. iv, 85: «Atque meam terram prope sunt funebria sacra».

42. *Corpora nostra. Pectora* Combii et tres alii. H.

46. *Tactaque nascenti.* Solebant infantes, simul ac editi essent, humi deponere, et Opem Deam invocare, quæ nascentibus opem ferret. Quos autem alere decreverant, eos humo tollebant, cui rei Deam Levanam præficiebant; quæ scil. pueris de terra levandis præesset. P.

47. *Denique dum vixi. Ut et vixi* primæ editiones et scripti novem;

Me miserum, si te jam pudet esse meam!
Tempus ubi est illud, quo me jactare solebas
Conjuge, nec nomen dissimulare viri?
Tempus ubi est, quo te, nisi si fugis illa referre,
Et dici memini, juvit et esse meam?
Utque probæ dignum est, omni tibi dote placebam:
Addebat veris multa faventis amor.
Nec quem præferres, ita res tibi magna videbar,
Quemve tuum malles esse, vir alter erat.
Nunc quoque ne pudeat, quod sis mihi nupta: tuusque
Non dolor hinc debet, debet abesse pudor.

quinque *et*, *ut*; quod placet, si recte locum distinguis. Heins.

53. *Tempus ubi est illud, quo te jactare solebas Conjuge.* Scribe, *me jactare solebas Conjuge*; et sic pro diversa lectione Vossianus. Nonnulli alii: « Tempus ubi est, quo te de me jactare solebas. » Heins.

55. *Tempus ubi est, quo te* (*nisi non vis illa referri.*) Primus Vaticanus: « Tempus ubi est illud, quo non fugis illa referre; » primus Politiani et primus Palatinus: « Tempus ubi est illud, quo, ni fugis illa referre; » optimus Mediceus: « Tempus ubi est, quo te, nisi non fugis illa referre. » Alii aliter, sed longius a vestigiis veræ scripturæ, quam ecce: « Tempus ubi est, quo te (nisi si fugis illa referre) Et dici memini, juvit et esse meam? » *τὸ nisi si* passim corruptum est apud Ovid. *Referre* pro meminisse, recordari. *Fugis referre*, pro metuis. Heins.

57. *Utque proba dignum est. Probæ* plurimi ex castigatioribus; optime: regit enim ea vox non secundum minus, quam sextum casum. Adeatur exactissimus Vossius opere grammatico lib. I, de Constructione, c. xi; vide et Nonium in ea voce; Virg. Æn. XII, 649, « magnorum haud unquam indignus avorum; » idem, lib. XI, 856, « Huc periture veni, capias ut digna Camillæ Præmia. » Sic veterrimus Mediceus, aliique multi ex præstantioribus codices, non *Camilla.* Silius lib. VIII, 383: « Ducit avis pollens, nec dextra indignus avorum Scævola. » Noster lib. III Art. 117: « Curia consilii quæ nunc dignissima tanti est. » Ita priscæ editiones et scripti nonnulli. Pont. IV, Eleg. viii, 15: « At nihil hic dignum poteris reperire pudoris; » sic et ibi vetus codex: et plurimi, lib. V Met. 344: « utinam modo dicere possim Carmina digna Deæ! » et lib. VI, 181, « accedit eodem Digna Deæ facies. » H. — Ita quoque, *prædicaret successionis indignum*, Sueton. Othon. Statius, epithal. Stellæ: *digna Deæ sedes.* Divus Hieronymus, vit. Fabiolæ: *quærentibus nobis dignum tantæ feminæ habitaculum.*

58. *Addebat veris.* Et vera de me prædicabas; et falsa etiam non pauca veris adjungebas, quo te beatiorem faceres. Pont.

62. *Non debet dolor hinc.* Concin-

Quum cecidit Capaneus subito temerarius ictu,
Num legis Evadnen erubuisse viro?
Nec, quia rex mundi compescuit ignibus ignes,
Ipse tuis, Phaethon, inficiandus eras:
Nec Semele Cadmo facta est aliena parenti,
Quod precibus periit ambitiosa suis:
Nec tibi, quod sævis ego sum Jovis ignibus ictus,
Purpureus molli fiat in ore rubor:
Sed magis in nostri curam consurge tuendi,
Exemplumque mihi conjugis esto bonæ;
Materiamque tuis tristem virtutibus imple:
Ardua per præceps gloria vadat iter.
Hectora quis nosset, si felix Troja fuisset?
Publica virtuti per mala facta via est.
Ars tua, Tiphy, jacet, si non sit in æquore fluctus:
Si valeant homines, ars tua, Phœbe, jacet.

nius duo veteres, *Non dolor hinc debet:* malim etiam *rubor* quam *pudor*, quia *pudeat* præcessit. Heins.

63. *Quum cecidit Capaneus.* Capaneus fuit unus ex septem regibus qui Thebas obsederunt, superbus et Deorum contemtor: qui provocans scilicet Jovem ipsum, eoque invito capturum Thebas se minitans, in obpugnatione Thebani muri a Jove ictus cecidit.

64. *Non legis. Num* pr. Vatic. Rottendorphian. et duo alii; bene. H. — *Evadnen.* Capanei uxorem. *Erubuisse viro.* Pro, propter virum, aut viri casum. Quasi dicat, maritum etiam in adversis amavit Evadne, quod in ejus rogum ardentem se nimio amore præcipitavit.

66. *Ipse suis Phaethon inficiandus erat. Tuis eras* Junianus; magis poetice. Heins.

74. *Ardua per præceps gloria vadit iter.* Scribo *vadat*, cum Juniano et alio; nisi *tendat* mavis; nam *tendit* est in tribus. Heins.

76. *Publica virtutis per mala facta via est. Virtuti* rectius legas cum uno Vaticano. lib. I, Eleg. III, 83: « Et mihi facta via est. » Heins.

77. *Ars tua, Tiphy, jacet. Latet* Patavinus. Scribe *vacet;* et sequenti versu, *ars tua, Phœbe, vacet* cum Gottorphiano; plurimi alii *vacat;* vulgo *jacet; vacet*, iners ac otiosa sit, nullum usum habeat, nihil habeat quod agat, aut in quo occupetur: sic Met. VIII, v. 13, *vacare victoria* dicitur, quæ non est occupata, et in dubio hæret: « Inter utrumque vacat dubiis Victoria pennis; » ita enim ex vestigiis veterum codicum scribendum videtur: sic *ager vacare* dicitur, qui non excolitur: sic *vacuum novale*, Pont. lib. I, El. IV: quare præter rem illud Trist.

Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
Adparet virtus arguiturque malis.
Dat tibi nostra locum tituli fortuna, caputque
Conspicuum pietas qua tua tollat habet.
Utere temporibus, quorum nunc munere freta es:
En! patet in laudes area lata tuas.

IV, Eleg. VIII, 25: « Tempus erat nec me peregrinum ducere cælum, Nec siccam Getico fonte levare sitim: Et modo, quos habui, vacuos secedere in hortos. » Alibi enim laudat *hortos suos*: quare scribo *vacuum*, hoc est, otiosum: *horti* enim *vacui* minus bene dicuntur, *arva vacua* bene; de quibus Met. IV, vers. 341; sic *aures vacuæ*, et similia. Pont. lib. IV, El. v, 25: « Tempus ab his vacuo Cæsar Germanicus omne Auferet: » ubi nunc legitur *vacuum*. H. — Ego tamen contra codices nihil mutavi, quum eleganter *jacere* dicuntur quæ negliguntur, nec creduntur esse utilia, aut necessaria, sed nullius pretii. Et ita Cicero *jacere* et *vigere* obponit, Phil. X, 7; et de Off. III, 20: « Marius quum jam septimum annum post præturam jaceret. » Seneca, de Benef. VI, 38: « Jacebit opera fabrilis, » et ita alii passim.

81. *Dat tibi... locum tituli fortuna.* Malim *titulis*. H. — *Tituli*. Laudis. *Caputque Conspicuum*. Et tua pietas habet quo tollat caput conspicuum.

83. *Quorum nunc munere freta es.* In MSS. Richel. erat, *quorum tibi copia nunc est;* sed neque hoc sensum aptum facit: in quatuor aliis, *quorum tu munere freta es;* in Lovan. *quorum sic*; in optim. Codd. Junian. et Leid. *Quorum non munere freta es;* ex quorum vestigiis rectius legi posset: « Utere temporibus, quorum non munere spreto, En patet in laudes area lata tuas! » Utere infelicibus mariti tui temporibus, quorum munus, id est, occasionem si non spernas, ingens tibi in laudes area patebit, et ita erit, ut alibi dicit, aliquis usus in ipsis malis. *Munera* vero et *dona* temporis, obvia et elegans locutio: ita Quintil. X, 6: « Refutare temporis munera longe stultissimum; » quod idem est ac *spernere*. Burm.

84. *Et patet in laudes area magna. Area lata* primæ editiones, et sex scripti, ut Epist. Penelop. 72: « Et patet in curas area lata meas. » Malo præterea *En latet;* quomodo unus Vaticanus. H.

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

Amicum laudat poeta, exponitque Tomitani exsilii incommoda: precaturque eum latenter, ut ab Augusto mitius et paulo propinquius exsilium petat; quod facile impetrari posse docet, quum magna sit ipsius clementia. Postremo narrat quemadmodum e locis non nimium longinquis fugerit Orestes cum Iphigenia sorore, ablata etiam inde Diana ad meliora loca.

O qui, nominibus quum sis generosus avitis,
 Exsuperas morum nobilitate genus;
Cujus inest animo patrii candoris imago,
 Non careat nervis candor ut iste suis;
Cujus in ingenio patriæ facundia linguæ est,
 Qua prior in Latio non fuit ulla foro;
Quod minime volui, positis pro nomine signis
 Dictus es; ignoscas laudibus ista tuis.
Nil ego peccavi; tua te bona cognita produnt:
 Si, quod es, adpares, culpa soluta mea est.
Nec tamen, officium nostro tibi carmine factum,
 Principe tam justo, posse nocere puta.
Ipse pater patriæ, quid enim civilius illo?

6. *In Latio foro.* In Romano foro. Messalinum autem hic poetam arbitror designari.

7. *Quod minime volui.* Maluissem te vero nomine adpellare: nunc ab adjunctis et signis te significare cogor. PONT.

8. *Ignoscas laudibus ipse tuis. Ista tuis* alter Polit. Apud Paterculum: « Familiare est hominibus omnia sibi ignoscere. » H. — *Ignoscas tuis laudibus.* Quasi dicat, laudibus tuis adscribas, si cognosceris signis supra dictis.

12. *Posse nocere puto. Puta* quatuor veteres concinnius. H.

13. *Quid enim civilius illo?* Ita meliores; tres tamen *communius*, quod ex Pirckheimeriano, sive Arondeliano, doctissimus probat Gronov.

Sustinet in nostro carmine sæpe legi :
Nec prohibere potest, quia res est publica, Cæsar;
Et de communi pars quoque nostra bono est.
Juppiter ingeniis præbet sua numina vatum,
Seque celebrari quolibet ore sinit :
Causa tua exemplo Superorum tuta duorum est;
Quorum hic conspicitur, creditur ille Deus.
Ut non debuerim, tamen hoc ego crimen amabo :
Non fuit arbitrii litera nostra tui.
Nec nova, quod tecum loquor, est injuria ; nostro
Incolumis cum quo sæpe locutus eram.
Quo vereare minus, ne sim tibi crimen amicus;
Invidiam, si qua est, auctor habere potest.
Nam tuus est primis cultus mihi semper ab annis,

Observat. lib. II, cap. XII, qui videndus: sic apud Ciceronem, Catone Majore, in veterrimo codice meo: « Cæteris in rebus communem erga Lysandrum et familiarem fuisse ; » non *comem*, quod est in vulgatis ; sed quia *de communi bono* mox sequitur, minus placet. Lib. III, El. VIII, 41: « At quoniam semel est odio civiliter usus. » H. — *Ipse pater patriæ.* Scribit L. Florus, Augustum ob ingentia facta *Dictatorem perpetuum* adpellatum fuisse, et *patrem patriæ :* tractatumque etiam in senatu, an quia condidisset imperium, Romulus vocaretur : sed sanctius et reverentius visum fuisse nomen Augusti, ut scilicet jam tum, dum terras coleret, ipso nomine et titulo consecraretur.

21. *Tamen hoc ego crimen habebo. Amabo* bene, prim. Vatic. et Leidensis. H. — *Tamen hoc ego crimen habebo.* Quasi dicat : Augustus hoc crimen meum esse dicet, non tuum : ideo non est verendum, ut hanc ob causam ille prosequatur te odio.

23. *Est injuria nostra. Nostri* duo veteres. Forte *nostro*, tecum, qui noster es. Sed numeri in hoc versu duriores. Nec multum hæc ad rem faciunt : quare tollantur, licet. H. — Nihil duri hic video; et si bene distinguas, sensus erit planissimus : « Nec nova, quod tecum loquor, est injuria; nostro Incolumis cum quo sæpe locutus eram; » non est nova nunc injuria quod te adpellem, qui sæpe incolumis tecum, noster quum esses, locutus eram. *Noster* est nobis favens, ut *Dei nostri, mei, tui* etc. passim in Ovidio dicuntur. *O noster Chremes*, Terent. Andr. V, II, 5; et sæpius alibi. BURM.

25. *Ne sim tibi crimen amicus. Amice* plerique veteres. Lege *tibi crimen amico.* H.

26. *Auctor potest habere invidiam.* Ego Ovidius possum dici fuisse criminis causa.

27. *Nam tuus est. Namque tuus pri-*

Hoc noli certe dissimulare, pater :
Ingeniumque meum, potes hæc meminisse, probabat,
Plus etiam, quam me judice dignus eram ;
Deque meis illo referebat versibus ore,
In quo pars altæ nobilitatis erat.
Non igitur tibi nunc, quod me domus ista recepit;
Sed prius auctori sunt data verba tuo.
Nec data sunt, mihi crede, tamen : sed in omnibus actis,
Ultima si demas, vita tuenda mea est.
Hanc quoque, qua perii, culpam scelus esse negabis,
Si tanti series sit tibi nota mali.
Aut timor, aut error nobis, prius obfuit error :
Ah, sine me fati non meminisse mei!
Neve retractando nondum coeuntia rumpam
Vulnera; vix illis proderit ipsa quies.

mis quatuor libri ; mox *Saltem hoc noli*, scripti et editi plurimi.

29. *Potes hæc meminisse. Hoc* primæ edit. et libri scripti. H.

30. *Me judice.* Me etiam judicante ingenium meum non esse tantum, quantum illi adparebat. Mer.

31. *Illo ore.* Illa gravitate orationis suæ, qua nobilitabatur, de versibus meis pronuntiabat judicium suum. Pont. — *Versibus. Plurimus* Lovan. Heinsius malebat, *lusibus.*

32. *Pars magnæ nobilitatis.* Partem magnæ nobilitatis intelligit eloquentiam, quæ inter cæteras Messalini nobilitates erat magna pars.

34. *Sunt data verba.* Dedit verba, non rem, quemadmodum pater tuus existimabat ; credebat enim me ingenio ad summum dignitatis gradum perventurum, quum in præsentia ejectus sim in exsilium præter ejus opinionem. Est autem *dare verba*, ut Donatus scribit, decipere eum, qui, quum rem exspectet, nihil invenit præter verba. *Auctori tuo.* Patri tuo, qui tibi auctor fuit hujus amicitiæ, probando ingenium meum, et loquendo honorifice de meis studiis. B.

35. *Nec tamen sunt data.* Quamvis dixerim me patri tuo verba dedisse, ne credas tamen me dixisse quod eum deceperim, quod exsilii nota adfectus fui : quod videtur esse alienum ab eo quod ille de me senserat. *Sed in omnibus actis, Ultima si demas.* Sed vitam meam probabis, et intelliges me non dedisse verba, si totius vitæ meæ cursum, potius quam finem, inspexeris.

37. *Scelus esse negabis.* Malim *negaris.* H.

39. *Prius obfuit error. Plus* nonnulli; male. H.

41. *Coeuntia rumpe Vulnera. Rumpam* Vaticanus optimus, optimus Mediceus, et tres alii; sequor : ipse

Ergo, ut jure damus pœnas, sic abfuit omne
  Peccato facinus consiliumque meo.
Idque Deus sentit, pro quo nec lumen ademtum est,
  Nec mihi detractas possidet alter opes.
Forsitan hanc ipsam, vivat modo, finiet olim,
  Tempore quum fuerit lenior ira, fugam.
Nunc precor hinc alio jubeat discedere, si non
  Nostra verecundo vota pudore carent.
Mitius exsilium, pauloque propinquius, opto,
  Quique sit a sævo longius hoste, locum.
Quantaque in Augusto clementia, si quis ab illo
  Hoc peteret pro me, forsitan ille daret.
Frigida me cohibent Euxini litora Ponti:
  Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.
Nam neque jactantur moderatis æquora ventis;
  Nec placidos portus hospita navis adit.
Sunt circa gentes, quæ prædam sanguine quærant:
  Nec minus infida terra timetur aqua.
Illi, quos audis hominum gaudere cruore,
  Pæne sub ejusdem sideris axe jacent.

enim rumpit vulnera retractando, quorum mentionem injicit. H.

43. *Sic abfuit omne. Obfuit* Gryph. et Vincent. et quatuor scripti; *defuit* Bernensis et duo; *tamen abfuit* Vatican.

45. *Idque Deus sentit.* Me scilicet culpa carere. Deum autem, Augustum intelligit. *Lumen.* Vita. *Opes detractas mihi.* Opes mihi ademtas: ut exsulibus fieri solet.

51. *Mitius exsilium, pauloque quietius, oro. Opto* meliores, et *propinquius:* sequor; sub finem libri II, 77: «Tutius exsilium, pauloque quietius oro;» ubi *Mitius* et *opto* pari modo in nonnullis veterum. H.

53. *Tantaque in Augusto clementia. Quantaque* alter Politiani, et duo alii; bene: et *Hoc* sequenti versu pro *Huc* cum melioribus. H.—*Tantaque in Augusto est clementia.* De Augusti clementia legito Tranquillum.

58. *Nec placidos portus hospita navis habet. Adit* prim. Vatic. et quinque alii castigatiores; bene: tres alii *puppis habet.* H.

59. *Quæ prædam sanguine quærunt. Quærant* quatuor veteres. H.

62. *Pæne sub ejusdem frigoris axe jacent.* Primæ editiones et scripti quinque *sideris igne;* Combianus et duo alii, *sideris axe;* quod verum est. Heins.

Nec procul a nobis locus est, ubi Taurica dira
  Cæde pharetratæ pascitur ara Deæ.
Hæc prius, ut memorant, non invidiosa nefandis,
  Nec cupienda bonis, regna Thoantis erant.
Hic pro subposita virgo Pelopeia cerva
  Sacra Deæ coluit qualiacumque suæ.
Quo postquam, dubium pius an sceleratus, Orestes
  Exactus furiis venerat ipse suis,
Et comes exemplum veri Phocæus amoris,
  Qui duo corporibus, mentibus unus erant;
Protinus evincti Triviæ ducuntur ad aram,
  Quæ stabat geminas ante cruenta fores:
Nec tamen hunc sua mors, nec mors sua terruit illum;

63. *Ubi Taurica.* Ubi regio illa crudelis, de qua Herodotus libro quarto; et lib. III, de Ponto El. II, 80.

64. *Cæde pharetratæ spargitur ara Deæ. Pascitur* prim. Vatic. pr. Polit. opt. Medic. et Moreti codex pro diversa lectione: nihil verius: sic et in Virgiliana Æneidos dedicatione, e catalectis ad Venerem, vers. 7, ubi nunc circumfertur: « Corniger hos aries humiles et maxima taurus Victima sacrato tinget honore focos; » quum in veteri codice Neapolitano Sannasarii, legatur *sparget honore*, vix dubito quin reponendum sit *pascet honore.* Val. Flacc. « Tum quocumque loco meritas tibi plurimus aras Pascet honos. » — *Cæde.* Morte hospitum. *Deæ pharetratæ pascitur.* Deæ Dianæ, quæ tanquam venationis Dea sagittis utitur. Hæc retia ad venandum invenit, ex quo et Dictynna est cognominata. Colebatur autem circa Ephesum, Pontum, Persidem, et Cretam: unde Ephesia, Ctesia, Tauropolia, ac Persea.

67. *Hic.* In Taurica regione. *Virgo Pelopeia.* Iphigenia, filia Agamemnonis, ex Pelopis genere. *Pro subposita cerva.* Pro cerva, quam loco Iphigeniæ subjecit Diana, ut docet Servius in enarratione ejus versus, « Sanguine placastis ventos, et virgine cæsa. »

69. *Pius an sceleratus.* Unde quum Areopagitarum judicium subiisset, variatis hominum sententiis, non solum divina, sed etiam Deæ sapientissimæ sententia absolutus fuit, ut docet Cicero in oratione pro Milone.

70. *Exactus. Vexatus* Bernens.

71. *Phocæus.* Pylades, ex Phocide regione, filius Strophii: fidissimus ejus et individuus comes.

73. *Tristem ducuntur ad aram.* Barberin. et fragmentum Vatic. pro diversa lectione, *Triviæ ad aram;* quod et Vossianus confirmat: recte. Pont. III, Eleg. II, locus huic geminus, 71: « Protinus immitem Triviæ ducuntur ad aram, Evincti geminas ad sua terga manus. » H. — *Ad aram.* Ad aram Dianæ Tauricæ, ut de more Deæ sacrificarentur.

Alter ob alterius funera mœstus erat :
Et jam constiterat stricto mucrone sacerdos,
Cinxerat et Graias barbara vitta comas ;
Quum vice sermonis fratrem cognovit, et illi
Pro nece complexus Iphigenia dedit :
Læta Deæ signum, crudelia sacra perosæ,
Transtulit ex illis in meliora locis.
Hæc igitur regio, magni pars ultima mundi,
Quam fugere homines Dîque, propinqua mihi est ;
Atque meam terram prope sunt funebria sacra,
Si modo Nasoni barbara terra sua est.
O utinam venti, quibus est ablatus Orestes,
Placato referant et mea vela Deo !

76. *Alter ab alterius funere mœstus erat.* Lege *ob alterius funera ;* quod Hamburgensis et Strozzæ codex adstruunt cum Regio et Moreti libro ; nonnulli *ob funere.* HEINS.

78. *Barbara vitta.* Vitta qua vinciebantur eorum capita, qui Deo alicui immolabantur. Virgilius, Æn. II, 133, *et circum tempora vittæ.*

79. *Quum vice sermonum fratrem cognoscit.* Virg. Æneid. VI, 535 sq : « Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis Jam medium ætherio cursu trajecerat axem. »

81. *Signum Deæ.* Dianæ simulacrum. MER. — *Crudelia sacra perosæ.* Non postulabat Diana sibi hujuscemodi hostiis sacrificari ; sed ea erat Thoantis immanitas, ut illi hospites mactandos censeret. PONT. — *Læta Deæ signum Transtulit.* Eurip. fab. 10 ; quem locum, ut potuimus, ita tamen ut intelligi possit, sic reddimus : « Thoanta captum callida prendunt via. Sacris refixum postibus læti efferunt Penetrale signum. »

82. *In meliora.* Vide fab. Eurip. quæ inscribitur Iphigenia. MER. — Aufugiens cum fratre Iphigenia, transtulit secum Deæ signum in loca meliora, qua moribus, qua humanitate. PONT.

83. *Regio, magni pæne ultima mundi. Magni penetralia mundi* Barberin. et Gottorphianus eleganti adpositione. Pontum abstrusam et interiorem orbis partem adpellat. HEINS.

85. *Atque meam terram.* Distichon etiam hoc Ovidianæ venæ vix est ut censeatur. H. — *Prope meam terram.* Prope Tomitanam urbem.

88. *Placato Deo.* Placato Augusto, et reconciliato. — *Et mea vela. Hinc mea* Barberin. et quatuor alii.

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Amicum laudat poeta, eumque monet, ut constanter munus amicitiæ exsequatur, eique apud Augustum opem ferat. Ostendit deinde multis exemplis, tempore omnia molliri præter suas curas, et ostendit se ita deficere, ut non diu credat se supervicturum tantis malis; quam rem dicit sibi solatio relictam esse.

O mihi dilectos inter sors prima sodales,
Unica fortunis ara reperta meis;
Cujus ab adloquiis anima hæc moribunda revixit,
Ut vigil infusa Pallade flamma solet;
Qui veritus non es portus aperire fideles,
Fulmine percussæ confugiumque rati;
Cujus eram censu non me sensurus egentem,
Si Cæsar patrias eripuisset opes:
Temporis oblitum dum me rapit impetus hujus,
Excidit heu nomen quam mihi pæne tuum!
Te tamen agnoscis, tactusque cupidine laudis,
Ille ego sum, cuperes dicere posse palam.
Certe ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,

1. *Inter sors prima sodales. Pars* meliores; tamen in Fastis, *matris sors ego prima fui;* et Met. XIII, 651, *Femineæ sortis* pro prole feminea. H. — *Pars prima.* Princeps, inter amicos meos ὁ πρωτεύων.

3. *Adloquiis. Eloquiis* Regius, Putean. et tres alii; male: *adloquia* sunt solamina, miseris data.

4. *Infusa Pallade.* Oleo infuso: alii *lampade*; unus *infulsa.*

5. *Portus fideles.* Amicitiæ munera et confugium. Mer.—Vel, non dubitasti me tueri tuo patrocinio.

7. *Cujus eram censu non me sensurus egentem.* Unus Vatic. et Buslidianus, *censurus.* Superiori hexametro lege cum scriptis, *Qui veritus non es*, pro *est.* Heins.

9. *Hujus temporis.* Hujus mei infortunii; vel, vis adversæ fortunæ.

11. *Tu tamen agnoscis.* Scribe *Te*

Et raram famæ conciliare fidem :
Ne noceam grato vereor tibi carmine, neve
Intempestivi nominis obstet honos.
Quod licet et tutum est, intra tua pectora gaude,
Meque tui memorem, teque fuisse mei.
Utque facis, remis ad opem luctare ferendam,
Dum veniat placido mollior aura Deo;
Et tutare caput nulli servabile, si non
Qui mersit Stygia, sublevet illud, aqua.
Teque, quod est rarum, præsta constanter ad omne
Indeclinatæ munus amicitiæ.
Sic tua processus habeat fortuna perennes;
Sic ope non egeas ipse, juvesque tuos :
Sic æquet tua nupta virum bonitate perenni,

agnoscis : sic lib. I, Eleg. VII, vs. 5 : « Hæc tibi dissimulas, sentis tamen optime dici. » HEINS.

14. *Conciliare famæ.* Immortalitati consecrare.

16. *Intempestivus nominis obstet honor. Honos* duo veteres. Scribe *obsit honos.* HEINS.

18. *Teque fuisse pium. Teque fuisse mei* rectius Combianus, et octo alii.

19. *Remis luctare.* Omnem adhibe conatum. Parœmiæ nos admonet, *remis velisque contendere.* PONT. — *Remis luctare.* Quod fit adverso flumine. Virg. Æn. VIII, 58 : « Adversum remis superes subvectus ut amnem, » cui contrarium vers. 88 : « Mitis ut in morem stagni, placidæque paludis Sterneret æquor aquis, remo ut luctamen abesset. » « Acuto in murice remi Obnixi crepuere ; » Æn. V, 205. Quod luctamen est, ad Ovidii fortunas accedens.

20. *Dum veniet placido mollior aura Deo. Veniat* meliores magno numero ; nisi quod pr. Vatic. pr. Polit. opt. Medic. et tres alii, *venit a placido ;* pro *aura* quatuor *hora ;* octo *ira* : quare aut legendum, *placido mollior ira Deo*, aut *mollior aura mari*, vel *salo ;* ut persistat in figura inceptæ orationis. HEINS. — Nostri, *Dum veniat* et *aura Deo.*

24. *Amicitiæ indeclinatæ.* Amicitiæ non imminutæ, sed firmæ.

25. *Processus habeat. Successus* Putean. Bernens. et duo alii ; male.

27. *Sic æquet tua nupta virum bonitate perenni.* τὸ *perenni* parum hic quadrat : et *perennes* jam præcesserat. Forte, « Sic æquet tua nupta suum probitate parentem. » H. — *Sic æquet tua nupta virum.* Sic Virgilius Æn. VI, 473 : « Conjux ubi pristinus illi Respondet curis, æquatque Sichæus amorem. » Quod adripuit Stat. Thebaid. II, 364 sqq : « Tydea jam socium cœptis, jam pectore fido, Æquantem curas. » *Virum.* Te maritum. MER. — *Sic æquet tua nupta.* Sic uxor tua moribus tuis respondeat : te probitate et religione æquet. P.

Incidat et vestro rara querela toro:
Diligat et semper socius te sanguinis illo,
Quo pius adfectu Castora frater amat:
Sic juvenis, similisque tibi sit natus, et illum
Moribus agnoscat quilibet esse tuum:
Sic socerum faciat tæda te nata jugali,
Nec tardum juveni det tibi nomen avi.

28. *Rara querela.* Prim. Vatic. *rata;* plurimi *nulla;* etiam bene: apud Martialem *Lis rara.* Heins.

29. *Socius sanguinis.* Frater tuus.

30. *Frater.* Pollux. Et quum Jupiter cælum Polluci daturus esset, ejus precibus factum est, ut sex mensibus Castor in cælo esset, totidem Pollux, dicente Ovidio: « Jamque tibi, Pollux, cælum sublime patebat, Quum mea, dixisti, percipe verba pater: Quod mihi das uni, cælum partire duobus, etc.» Quod ideo fingitur, quia eorum stellæ ita se habent, ut occidente una, oriatur altera; vel quia alternis diebus lucent. Hyginus scribit, Castorem et Pollucem omnium fratrum inter se amantissimos fuisse; quod neque de principatu contenderunt, neque ullam rem sine communi consilio gesserunt: pro quibus officiis eos Jupiter inter notissima sidera constituit.

31. *Sic juvenis, similisque tibi sit natus.* Forte *Sic superet, similisque tibi sit;* Ep. Did. 159: « Sic superent, quoscumque tua de gente reportes;» hoc est, superstites sint. Heins.

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Hæc inconsideratius cum superioribus conjunguntur, quum unius separatæ Elegiæ argumentum videantur exsequi. Tractatur locus communis, de vi temporis, seu consuetudinis, qua quum mitigentur et tolerabilia evadant omnia, non tamen mitigari curas et angores suos: mala sua ipsa mora ingravescere, et exasperari.

Tempore ruricolæ patiens fit taurus aratri,
Præbet et incurvo colla premenda jugo:

1. *Tempore ruricolæ.* Hæc quæ sequuntur, apud alios, a superioribus separata leguntur; ut ab hoc loco nova, et quæ ordine sexta sit, Elegia incipiat. Nec male omnino, ut mea fert sententia; nam et senten-

Tempore paret equus lentis animosus habenis,
Et placido duros accipit ore lupos:
Tempore Pœnorum compescitur ira leonum,
Nec feritas animo, quæ fuit ante, manet:
Quæque sui monitis obtemperat Inda magistri
Bellua, servitium tempore victa subit:
Tempus, ut extentis tumeat facit uva racemis,
Vixque merum capiant grana, quod intus habent:
Tempus et in canas semen producit aristas,
Et ne sint tristi poma sapore facit:
Hoc tenuat dentem terras renovantis aratri,
Hoc rigidas silices, hoc adamanta terit:

tia alia a superiore est: et quum hæc querelam miseriæ suæ continuat, illa autem impetitionem; hæc promiscue ad omnes amicos, sive lectores, illa ad solum eum cujus nomen ex circumstantiis describit, pertinere videtur. Micyl.

3. *Lentis.* Flexibilibus.

4. *Duros lupos.* Dura fræna. *Lupata* autem intelligit. Est enim *lupatum*, frænum asperum, quo equi ferociores coercentur: sic dictum, auctore Servio, à lupinis dentibus, qui inæquales sunt.

5. *Compescitur. Compellitur* Moreti. *Sævorum leonum* Bern.

7. *Inda bellua.* Elephantes, quia paulatim magistris parere consueverunt: nam regem adorabant, genua submittebant, coronas porrigebant, funibus subibant. Mer.

9. *Racemis.* Racemi proprie sunt uvæ minores, granis exilioribus; qui plerumque à vindemiatoribus sub pampino latentes fallentesque relicti, post colliguntur.

11. *Tempus et in canas.* Tempore etiam frumenta nascuntur, et ad maturitatem perveniunt. *In canas semen perducit aristas.* Pro *semen* unus Vatic. *semper*; Buslid. *speciem.* Lege *spicam*, vel *segetem*, aut *messem*; pro *perducit* pr. Vatic. et alii plurimi *producet.* Heins.

12. *Ne sint tristi poma sapore facit. Cavet* eleganter Leidensis. H.

13. *Dentem terram findentis aratri.* Multi *terras findentis*, vel *scindentis*; Barberin. et opt. Medic. cum duobus aliis et priscis editionibus, *terras renovantis*; et placet: *renovare terram* pro *arare* passim veteres et Noster sæpe; ut Met. I, 110: « Nec renovatus ager gravidis canebat aristis; » infra El. xii, 23: « Fertilis adsiduo si non renovetur aratro, Nil nisi cum spinis gramen habebit ager. » *Terras patientis* pr. Vatic. An forte scribendum: « Adtenuat dentem tempus patientis aratri, » ut Amor. lib. I, El. ult. 31: « Ergo quum silices, quum dens patientis aratri Depereant ævo. » Heins.

14. *Rigidos silices. Rigidas* meliores magno numero; sic et alibi. H. —In re tam dubia, ad veterem editorum lectionem redii, quia id servandum arbitrarer, unde gratior au-

Hoc etiam sævas paulatim mitigat iras ;
  Hoc minuit luctus, mœstaque corda levat.
Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas
  Præterquam curas adtenuare meas.
Ut patria careo, bis frugibus area trita est ;
  Dissiluit nudo pressa bis uva pede.
Nec quæsita tamen spatio patientia longo est ;
  Mensque mali sensum nostra recentis habet.
Scilicet, et veteres fugiunt juga curva juvenci ;
  Et domitus fræno sæpe repugnat equus.
Tristior est etiam præsens ærumna priore :
  Ut sit enim sibi par, crevit, et aucta mora est.
Nec tam nota mihi, quam sunt, mala nostra fuerunt ;
  Sed magis hoc, quo sunt cognitiora, gravant.
Est quoque non minimum, vires adferre recentes,
  Nec præconsumtum temporis esse malis.
Fortior in fulva novus est luctator arena,

ribus accideret sonus. Lucret. I, 572, *validi silices* ; iterumque II, 448 ; idem V, 314, *non ruere avulsos silices* ; Noster, Met. II, 708, *in durum silicem* ; et VII, 107, *silices soluti* ; neque invenio his locis quemquam, aut librum, aut hominem litem movisse ; lib. XI, 303, *motura duros verba silices*, ubi *duras* unus solummodo liber. Paulo ante in eodem, *in rigidos versum silices* ; sed duo *rigidas* ; quo etiam modo nonnisi tres lib. XI, vers. 45 : cæteri, *te rigidi silices* : sextus restat locus lib. IX, 613, ubi sane duodecim in libris invenit Heinsius, *rigidas silices*, et ubi, neque alibi, adstipulantes habet membranas nostras. Auctor Electorum Etonens.

16. *Mœstaque corda levat. Domat* Barberin. et fragmentum Vatican. placet : Ep. Phædræ, 156, *duraque corda doma*. Heins.

21. *Nec quæsita tamen spatio patientia longo est. Non quassata* unus Vatic. et Arond. sed nil muta.

23. *Scilicet, et veteres*. Dicit malum vetus sibi ita recens videri, quemadmodum jugum plerumque et frænum juvencis et equis, qui quamvis diu illis adsueti fuerint, tamen tanquam novam molestiam plerumque rejiciunt. *Juga sæpe juvenci. Juga curva* alter Palat. placet : ita sæpe Noster : quandoque et *panda juga* ; supra hac Elegia, « Præbet et incurvo colla premenda jugo. » Heins.

29. *Est quoque non minimum. Non nihilum* Rottendorphianus cum Leidensi, et Combianus pro diversa lectione ; *non nimium* quatuor alii.

31. *Fortior in fulva*. Exemplis ar-

Quam cui sunt tarda brachia fessa mora:
Integer est melior nitidis gladiator in armis,
Quam cui tela suo sanguine tincta rubent:
Fert bene præcipites navis modo facta procellas;
Quamlibet exiguo solvitur imbre vetus.
Nos quoque, quæ ferimus, tulimus patientius ante,
Et mala sunt longo multiplicata die.
Credite, deficio, nostroque a corpore, quantum
Auguror, accedent tempora parva malis:
Nam neque sunt vires, neque qui color ante solebat,
Vixque habeo tenuem, quæ tegat ossa, cutem.
Corpore sed mens est ægro magis ægra, malique
In circumspectu stat sine fine sui.
Urbis abest facies; absunt, mea cura, sodales;
Et, qua nulla mihi carior, uxor abest.
Vulgus adest Scythicum, braccataque turba Getarum:
Sic male, quæ video, non videoque, nocent.
Una tamen spes est, quæ me soletur in istis,
Hæc fore morte mea non diuturna mala.

guit, multo magis gravare mala vetera, quam recentia. *Luctator.* Qui lucta ludit, et palæstra. Fuere autem tria athletica certamina, in quibus certabant corporibus suis, cursores, pugiles, et luctatores: alii quinque statuunt, saltus, cursus, discus, jaculum, lucta.

33. *Nitidis arenis.* In campo recenter arena strato. Alii *armis*, melius: quid enim sunt *nitidæ arenæ?* quum *arena nitida* obponantur fœdatis sanguine, sive *sanguine tinctis*: de quibus vide Bentl. ad Horatium, II, od. I. Burm.

38. *Quæ mala sunt longa multiplicata die. Et mala* recte veteres; unus cum Bersmanni libro *quam;* quomodo et Gronovius conjiciebat: *longo* etiam *die* nonnulli. Heins.

39. *Credite, deficio.* Hoc distichon est nugatoris, non Nasonianæ manus. Heins.

46. *Et, qua nulla mihi carior.* Scribo, *qua nemo mihi carior;* nisi malis, *Et mihi, qua nil est carius.* Heins.

48. *Sic mala, quæ video, non videoque, nocent.* An urbis facies et sodales absentes pro malo numerat? non puto. Scribe *male nocent.* Quidam scripti cum primis editionibus, *Sic me movent.* Heins. — Nostri, *mala.*

49. *Quæ me solatur. Soletur*, meliores. — Nostri, *solatur.*

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Miratur poeta, quod biennio jam exacto, nullas ab amico acceperit literas, quum hi præsertim ad eum scripserint, quibuscum amicitiæ usus non fuerat tam probatus. Subjungit tamen malle se omnia credere, quam illum nullas ad eum dedisse literas, quas interceptas fuisse existimat: admonet postremo, ut tandem scribat, ne semper excusandus sit.

Bis me sol adiit gelidæ post frigora brumæ,
Bisque suum tacto Pisce peregit iter:
Tempore tam longo cur non tua dextera, versus
Quamlibet in paucos, officiosa fuit?
Cur tua cessavit pietas, scribentibus illis,
Exiguus nobis cum quibus usus erat?
Cur, quoties alicui chartæ sua vincula demsi,
Illam speravi nomen habere tuum?
Dî faciant, ut sæpe tua sit epistola dextra
Scripta, sed e multis reddita nulla mihi!
Quod precor, esse liquet: credam prius ora Medusæ
Gorgonis anguineis cincta fuisse comis;

1. *Bis me sol adiit gelidam post frigore brumam.* Alii *gelidæ post frigora brumæ*; sed minime placet illud *me sol adiit.* Forte: « Bis ver sol adiit, gelidæ post frigora brumæ. » Nam Aries Pisci succedit. Heins.

2. *Bisque suum tacto Pisce.* Hoc dicit, quia sol a Capricorno, Aquario, et Piscibus hyemem transigit.

7. *Cur, quoties alicui dum chartæ vincula demsi. Chartæ sua vincula* plurimi veteres; duo *demsi sua vincula chartæ.* Sequenti versu *e multis* meliores, non *ex.* H. — Ex his duobus versibus facile refelli potest eorum opinio, qui volebant nomen scribentis, et ejus ad quem scribimus, literis jam signatis inscribi: quum aperte hic possimus videre, intus tantum adpositum fuisse nomen scribentis.

11. *Ora Medusæ Gorgonis.* Medusæ crines in serpentes mutavit Minerva, quod cum Neptuno in suo templo concubuit, ejusque caput ad terrendos hostes ægidi imposuit.

Esse canes utero sub virginis; esse Chimæram,
A truce quæ flammis separet angue leam;
Quadrupedesque hominum cum pectore pectora junctos;
Tergeminumque virum, tergeminumque canem;
Sphingaque, et Harpyias, serpentipedesque Gigantas;
Centimanumque Gygen, semibovemque virum:
Hæc ego cuncta prius, quam te, carissime, credam
Mutatum curam deposuisse mei.
Innumeri montes inter me teque, viæque,
Fluminaque, et campi, nec freta pauca, jacent.
Mille potest causis, a te quæ litera sæpe

13. *Esse Chimæram.* De Chimæræ forma Homerus lib. sexto Iliados ita scribit: anterius leonem, posterius vero draconem, medio autem capram, atque terribiles ex ore flammarum globos cum spiritu effundentem. Vide Natal. lib. IX, c. 4.

15. *Quadrupedesque homines.* Centauros. Lege *hominum* cum pr. Polit. prim. Vatican. et quatuor aliis; duo *hominis.* H. — *Cum pectore pectora junctos.* Centaurorum enim pectora humanis pectoribus juncta fuere: habuere enim partem pectoris humanam, partem equinam.

16. *Tergeminumque virum.* Herilum, aut Geryonem intelligit, quos tergeminos fuisse docet Virgilius. Justinus scribit, Geryonem non triplicis naturæ fuisse, sed tres fratres tantæ concordiæ exstitisse, ut uno animo omnes regi viderentur. Horatius, lib. II, Od. XIV, vs. 7: « Qui ter amplum Geryonem, Tityonque tristi Compescit unda. »

17. *Sphingaque.* Sphinx bellua est pilo fusco, geminis mammis in pectore, muliebri facie, pedibus ac cauda leonis, pennis autem volucris. Ferunt Sphingem juxta Thebas ænigma hospitibus proposuisse: quod satis notum. *Et Harpyias.* Hesiodus duas tantum dicit Harpyias fuisse ex Thaumante et Electra natas, scilicet Aello et Ocypeten: tertiam addidit Maro, Celæno; earumque formam ita describit, Æn. III, 216: « Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris Proluvies, uncæque manus, et pallida semper Ora fame. » *Serpentigerosque Gigantes.* Legitur etiam, *Serpentipedesque Gigantes*: hoc est, Gigantes, quorum pedes in serpentum volumina desinebant. De quibus Macrob. Saturn. lib. I. Pro *Gigantes*, *Gigantas* cum Rottendorphiano. H. — Nostri quoque, *Gigantas*; quod jure recepimus.

18. *Centimanumque Gygen. Gyan* Rottend. alii multi *Gygam*; prim. Pal. *Giam.* H.—Gyges (auctore Hesiodo) Cæli et Terræ filius fuit, fraterque Briarei et Cotti, quorum singulos centum manus habuisse dixit, et capita quinquaginta. Hi *Titanes* dicti sunt, ac decennale bellum cum Saturni filiis gesserunt. *Semibovemque virum.* Minotaurum denotat, natura duplici: nam usque ad humeros taurus, cætera homo fuit.

Missa sit, in nostras nulla venire manus.
Mille tamen causas scribendo vince frequenter,
Excusem ne te semper, amice, mihi.

24. *Nulla venire*. Olim editi, *rara venire*; sed Heinsius ex duobus libris *nulla* reposuit; *pauca* unus; *tarda* alius. Mox, *Mille quidem causas* Mor. *scribens tu vince* Junian. Nostri, *tamen et scribendo vince*.

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

Quinquagenarius poeta queritur, se jam canescere in infelicissima regione, eo tempore, quo frui debuisset patria, carissima conjuge, amicis, etc. Quæ si olim a Delphico oraculo, aut Dodonæa columba futura accepisset, vana dicit se ea responsa existimaturum fuisse: clarissimaque sententia docet, nihil tam validum esse, quod non subjaceat divinæ voluntati ac potentiæ. Postremo cæteros admonet, ut ipsius casibus moniti, Augustum, cujus potentia par est Diis immortalibus, demereantur.

JAM mea cycneas imitantur tempora plumas,
Inficit et nigras cana senecta comas:
Jam subeunt anni fragiles, et inertior ætas;
Jamque parum firmo me mihi ferre grave est.
Nunc erat, ut posito deberem fine laborum
Vivere, me nullo sollicitante metu;
Quæque meæ semper placuerunt otia menti,
Carpere, et in studiis molliter esse meis;
Et parvam celebrare domum, veteresque Penates,

2. *Alba senecta comas*. Hic quoque idem dicit quod superiori versu: *Jam mea cycneus;* et in aliis quæ statim sequuntur. Tibull. lib. II, El. II, vers. 19 sq: « dum tarda senectus Inducat rugas, inficiatque comas. » C. — *Cana senecta* Hafniens. cujus puto τὸ *alba* esse glossam. BURM. — Nostri tamen *alba* præferunt.

5. *Ut posito deberem fine laborum*. Forte, *posita deberem fine labori*; *posita* ut vitetur ambiguitas. H.

Et quæ nunc domino rura paterna carent:
Inque sinu dominæ, carisque nepotibus, inque
Securus patria consenuisse mea.
Hæc mea sic quondam peragi speraverat ætas;
Hos ego sic annos condere dignus eram.
Non ita Dîs visum, qui me terraque, marique
Actum, Sarmaticis exposuere locis.
In cava ducuntur quassæ navalia puppes,
Ne temere in mediis destituantur aquis:
Ne cadat, et multas palmas inhonestet adeptas,
Languidus in pratis gramina carpit equus:
Miles, ut emeritis non est satis utilis annis,
Ponit ad antiquos, quæ tulit arma, Lares.
Sic igitur, tarda vires minuente senecta,

10. *Rura paterna.* Me qui sum dominus eorum. Erant autem in Pelignis.

13. *Inque sinu dominæ, carisque nepotibus. Sodalibus* primæ editiones et plurimi scripti. Sed distichon etiam hoc vix genuinum est. H.

14. *Hos ego sic annos ponere dignus eram. Canos ponere* prim. et quinque alii. Sed neque anni, neque cani hoc sensu satis latine ponuntur. Quare refingo *annos condere :* sic *condere ætatem* veteres, ut et *condere soles.*

16. *Sarmaticis locis. Jugis* quatuor libri veteres. H.

17. *In cava ducuntur* etc. Navium exemplo, quæ longa navigatione procellis agitatæ, in navalibus reponuntur, se senem dicit placida quiete uti debuisse.

19. *Ne cadat, et multas palmas inhonestet adeptas.* Locus corruptus: *ademtos* pr. Polit. et Rottendorph. *ademtus* alter Politiani; *adeptis* pr. Vatic. alius, *adeptus :* scribe *multis adeptis*, nimirum palmis. Sed quum *inhonestandi* verbum vix alibi obcurrat apud Nostrum, puto etiam hoc distichon esse ex iis, quæ inculcarunt homines male feriati. H.

21. *Miles, ubi emeritis non est satis utilis armis. Miles ut* plerique veteres; et *annis* pro *armis :* recte; nam τὸ *arma* sequitur. Martial. « Emeritos Musis et Phœbo tradidit annos. » H. — Pessime ac fœdissime in quibusdam legitur *armis :* in aliis perspicue, *annis.* Miseret me Merulæ cum suis *emeritis armis*, quæ hic nulla sunt. Lucan. lib. I, vs. 343, *quæ sedes erit emeritis?* et Tacit. sub finem libri I Hist. *Percennius et Vibulenus militibus agros emeritis largiemur.* — *Annis*, id est, propter senectutem. Burm.

22. *Ponit ad antiquos.* Milites singuli perfuncti militia, donabantur septenis, pluribusve aliquando, jugeribus terræ, quo possent reliquum vitæ agere. Solebant autem, quum a militia discederent, arma alicui Deo suspendere : quam rem non modo

Me quoque donari jam rude, tempus erat:
Tempus erat, nec me peregrinum ducere cælum,
Nec siccam Getico fonte levare sitim:
Sed modo, quos habui, vacuum secedere in hortos;
Nunc hominum visu rursus et urbe frui.
Sic, animo quondam non divinante futura,
Optabam placide vivere posse senex.
Fata repugnarunt: quæ, quum mihi tempora prima
Mollia præbuerint, posteriora gravant.
Jamque, decem lustris omni sine labe peractis,
Parte premor vitæ deteriore meæ:
Nec procul a metis, quas pæne tenere videbar,
Curriculo gravis est facta ruina meo.
Ergo illum demens in me sævire coegi,
Mitius immensus quo nihil orbis habet?
Ipsaque delictis victa est clementia nostris;
Nec tamen errori vita negata meo?
Vita procul patria peragenda sub axe Boreo,
Qua maris Euxini terra sinistra jacet.
Hæc mihi si Delphi, Dodonaque diceret ipsa,
Esse viderentur vanus uterque locus.
Nil adeo validum est, adamas licet adliget illud,
Ut maneat rapido firmius igne Jovis.

milites faciebant, sed etiam gladiatores. Quem morem designat Horatius in lib. I, Epist. I, 5: « Vejanius, armis Herculis ad postem fixis, latet abditus agro. »

27. *Vacuos secedere in hortos.* Lege *vacuum*, hoc est otiosum; vide supra, Eleg. III, vs. 77. H.

33. *Decem lustris.* Quinquaginta annis. *Lustrum* autem tempus quinquennale.

34. *Parte premor vitæ deteriore meæ.* Ætas enim post annum quinquagesimum solet esse deterior.

41. *Peragenda sub axe Boreo est.* Tolle cum melioribus scriptis τὸ *est*.

43. *Hæc mihi si Delphos.* Lege *Delphi* cum pr. Polit. quomodo et Scaliger in ora codicis sui; quinque alii *Delphis.—Hoc* etiam meliores. H.

44. *Esse videretur. Viderentur* Gottorph. venuste. H.

45. *Nil adeo validum.* Suspectum distichon, et male cohærens aliis.

Nil ita sublime est, supraque pericula tendit,
Non sit ut inferius subpositumque Deo.
Nam quamquam vitio pars est contracta malorum,
Plus tamen exitii numinis ira dedit.
At vos admoniti nostris quoque casibus este,
Æquantem Superos emeruisse virum.

50. *Plus tamen exitii.* Ostendit numen in eo suam vim et potestatem, quod me supra meritum punivit, et quantum collibuit; non quantum mea noxa commeruit. P. — *Plus tamen exitii.* Malim *exitio;* plus ad exitium contulit. H. — Sed omnes *exitii* tuentur scripti et editi.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

Inimico minatur poeta, se in eum scripturum, ni a conviciis desistat.

Si licet, et pateris, nomen facinusque tacebo,
Et tua Lethæis acta dabuntur aquis;
Nostraque vincetur lacrymis clementia seris:
Fac modo, te pateat pœnituisse tui;
Fac modo te damnes, cupiasque eradere vitæ
Tempora, si possis, Tisiphonæa tuæ.
Sin minus, et flagrant odio tua pectora nostro,

4. *Pœnituisse tui.* Pœnituisse ejus quod in me fecisti. Mer. — Pœnitet aliquem sui, quum consilia et facta sua damnat, sibique displicet. P.

6. *Tempora Tisiphonæa.* Tempora flagitiosa, furialia et nocentia, id est, cupias non dici meo versu, semper flagitiis operam dedisse, et nocuisse, ut Tisiphone furia. M. — *Cupiasque eradere vitæ Tempora Tisiphonæa.* Hoc est, fac te damnes, et cupias ex vita tua eradicare, sive penitus, si modo possis, tollere, id quod est Tisiphones proprium, hoc est, invidiam et studium nocendi. Vel: cupias eradere tempora Tisiphonæa vitæ tuæ, pro, studeas abolere, et ex vitæ tuæ rebus actis tollere, ea quæ scelerate aliquando fecisti. Micyl.

Induet infelix arma coacta dolor.
Sim licet extremum, sicut sum, missus in orbem,
Nostra suas istuc porriget ira manus.
Omnia, si nescis, Cæsar mihi jura reliquit,
Et sola est patria pœna carere mea:
Et patriam, modo sit sospes, speramus ab illo:
Sæpe Jovis telo quercus adusta viret.
Denique, vindictæ si sit mihi nulla facultas,
Pierides vires et sua tela dabunt.
Ut Scythicis habitem longe submotus in oris,
Siccaque sint oculis proxima signa meis;
Nostra per immensas ibunt præconia gentes,
Quodque querar, notum, qua patet orbis, erit:
Ibit ad occasum, quidquid dicemus, ab ortu;
Testis et Hesperiæ vocis Eous erit.
Trans ego tellurem, trans latas audiar undas;
Et gemitus vox est magna futura mei.
Nec tua te sontem tantummodo secula norint:
Perpetuæ crimen posteritatis eris.

11. *Omnia jura mihi reliquit.* Quod jus est civi in maledicum et obtrectatorem, hoc mihi Cæsar non ademit. In jus per amicos vocaturum subindicat. P.

13. *Et patriam, modo sit sospes. Modo sospes erit* Vaticanus optimus. Scribe *sospes eat*; Fast. IV, vs. 519, *Sospes eas semperque parens.* H.

16. *Et sua tela.* Malim *in sua tela*, hoc est in arma poetica. H.

18. *Siccaque sint oculis proxima signa.* Per signa intelligit Ursam majorem et minorem. quibus Septemtrionem designat.—*Sicca* autem adpellantur, quia nunquam occidunt.

21. *Ibit in occasum.* Quidquid a me de te dicitur, id cum aliis scriptis meis celebrabitur per totum terrarum orbem. P.

22. *Vocis Hesperiæ.* Carminis Latini. Mer.—*Testis et Hesperiæ.* Hesperiam vocem intellige, non Latinam tantum, sed eam quæ in Hesperia, hoc est, occidente edetur. Ut sit dictum: ejus vocis, sive querelæ, quæ in occidente edetur, testis erit Eous, sive is qui in oriente degit; ut sit ἀντίθεσις ejus quod præcedit.

23. *Trans altas audiar undas. Trans latas* antiqui quatuor; quod præstat.

25. *Ne tua te. Nec tua* scribe. H.

26. *Perpetuæ crimen posteritatis eris.* Καὶ τοῖς ἐσσομένοισι πυθέσθαι· Homer. quod et in bonam et in malam partem accipitur.

Jam feror in pugnas, et nondum cornua sumsi;
  Nec mihi sumendi causa sit ulla velim.
Circus adhuc cessat; spargit tamen acer arenam
  Taurus, et infesto jam pede pulsat humum.
Hoc quoque, quam volui, plus est: cane, Musa, receptus,
  Dum licet huic nomen dissimulare suum.

27. *Et nondum cornua sumsi. Necdum mihi cornua* prim. Vatic. et tres alii; pr. Polit. et duo *nondum mihi;* prim. Palat. *et non mihi.* H.—Nondum sumsi calamum et chartam, quibus te petam, ut cornibus taurus feras in arena secum depugnantes.

29. *Circus adhuc cessat.* Nondum taurus in Circo irritatur. Effigies enim hominum ex fœno veste rubra cooperto, fieri solebant, quibus objectis ad spectaculum præbendum tauri irritarentur. Postea ita luxus inolevit, ut Phœniciis vestibus usi fuerint.—*Spargit tamen acer arenam Taurus.* Tamen sese taurus paulatim ad pugnam accendit: quibus verbis inimico idem minatur se facere. —*Spargit jam torvus* prim. Vatic. prim. Palat. et tres alii. H.

31. *Cane, Musa, recessus.* Prim. Vatican. prim. Palat. et septem alii cum primis editionibus *receptus:* bene. H.—Receptus, seu receptui canere dicimus, quum tubæ signo exercitus e prælio revocatur.

32. *Dum licet huic.* Non lædendo me ulterius.

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

Posteritati consulturus, patriam suam, genusque, et vitæ transactæ fata describit Naso; et ad exsilii sui tempora delapsus, incommoda ejus Musarum auxilio sese lenire docet.

ILLE ego, qui fuerim, tenerorum lusor amorum,
  Quem legis, ut noris, accipe, posteritas.
Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,
  Millia qui novies distat ab urbe decem:

1. *Ille ego, qui fueram. Fuerim* pr. Vatic. et tres alii; probe. H.

3. *Sulmo mihi patria est.* Sulmo oppidum fuit Pelignæ regionis.

4. *Millia qui novies distat ab urbe decem.* Perspicue ex hoc loco patet breviora milliaria, quam nunc sunt, antiquitus fuisse. Sulmonem enim

Editus hic ego sum; necnon, ut tempora noris,
Quum cecidit fato consul uterque pari.
Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres,
Non modo fortunæ munere factus eques.
Nec stirps prima fui; genito jam fratre creatus,
Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus adfuit idem:
Una celebrata est per duo liba dies.
Hæc est armiferæ festis de quinque Minervæ,
Quæ fieri pugna prima cruenta solet.

non XC, sed vix tandem LXX millia passuum nunc Roma abesse, opportune hic indicandum duxi. Cognoscitur etiam ex libro primo de Bello civili, ubi Cæsar Sulmonem Corfinio (cujus hodie vix minimæ supersunt parietinæ) VII millium intervallo abesse ait; quum hodie vix quinque distare certum sit. BURM.

5. *Editus hinc ego sum. Hic* meliores; pro *ut tempora noris*, Richelianus, *si tempora quæris;* nam *noris* præcesserat: sic in Fastis, lib. VI, vs. 767: « Tempora si veteris quæris temeraria damni. » H.

6. *Quum cecidit fato consul uterque pari.* Hirtium et Pansam consules designat, qui apud Mutinam pugnantes contra Antonium, pop. rom. hostem judicatum, ceciderunt.

7. *Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres. Si quis et a proavis usque est*, vel *si quid*, vetustiores magno numero; alii aliter. Lego: « Si quid id a proavis usque est vetus ordinis heres; » Amor. lib. III, Eleg. ult. vs. 5: « Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres; » in Ponticis, lib. IV, Ep. VIII, vs. 17: « Si genus excutias, equites ab origine prima Usque per innumeros inveniemur avos. » H.—*Si quid id, a proavis.* Ordo est: et sum factus eques non nunc et recens modo munere fortunæ, sed longa successione, et unde a majoribus heres sum dignitatis equestris.—*Munere fortunæ.* Non modo divitiis, quæ sunt bona fortunæ: qui enim quadringenta sestertia possidebant, equestri dignitate donabantur, et 14 ordinibus in theatro spectandi gratia sedebant. Quidam legunt, *Non sum fortunæ;* male omnino. CIOF.

9. *Genito sum fratre creatus. Genito jam* rectius in Medoniano; duo alii *genito sine.* H.

11. *Amborum. Ambobus* Mediceus.

12. *Una celebrata est.* Idem dies natalis, mihi illique celebratus.

13. *Armigeræ festis de quinque Minervæ.* Secundum diem ex quinque Minervæ consecratis designat. Prima enim die ludi gladiatorii, ut sequentibus diebus, non exhibebantur. Fuere autem *quinquatria* Minervæ festa 13 Kal. April. hoc est, 20 die Martii, dicta a quinquatro die, quod post diem quintum celebrentur: vide Alex. ab Alex. lib. II, cap. 22; et ibid. Tiraquell. Natus ergo Ovid. 12 Kalend. April. sc. 21 Martii.

14. *Qua fieri pugna. Quæ* veteres.

Protinus excolimur teneri, curaque parentis,
Imus ad insignes urbis ab arte viros.
Frater ad eloquium viridi tendebat ab ævo,
Fortia verbosi natus ad arma fori.
At mihi jam puero cælestia sacra placebant,
Inque suum furtim Musa trahebat opus.
Sæpe pater dixit: studium quid inutile tentas?
Mæonides nullas ipse reliquit opes.
Motus eram dictis, totoque Helicone relicto,
Scribere conabar verba soluta modis:
Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos;
Et, quod tentabam dicere, versus erat.
Interea, tacito passu labentibus annis,
Liberior fratri sumta mihique toga est;
Induiturque humeris cum lato purpura clavo;
Et studium nobis, quod fuit ante, manet.
Jamque decem vitæ frater geminaverat annos,
Quum perit, et cœpi parte carere mei.

16. *Ab arte viros.* Insignes ab arte accipio eos, qui artibus quibuscumque docendis, insignes ac celebres tum fuere. MICYL.

18. *Fortia verbosi.* Fortia verba vocat, oratorum orationes, propter summam eloquentiæ vim, quæ animos quo vult adducit, et unde vult deducit.

19. *Cælestia sacra.* Poesin intelligit. MER. — An *Permessia sacra?* tale quid latet. H.

20. *Inque suum furtim.* Quia pater fieri me poetam nolebat: itaque eo inscio factitabam versiculos. P.

22. *Mæonides.* Homerus.

26. *Et, quod tentabam scribere.* Rectius plurimi ex antiquis *dicere*; nam *scribere* præcessit. H. — *Quod conabar* Bern. melius nostrum.

28. *Liberior toga.* Togam virilem designat, quam nobiles adolescentes apud Romanos sumebant in festo Liberi patris, 16 Kalend. April. deposita prætexta.

29. *Induiturque humeris.* Pr. Vatic. Junian. et duo alii cum priscis editionibus, *humeros*; quod mihi religioni fuit non movere: sic et Met. IX, vs. 158, in nonnullis scriptis: « Induiturque humeros Lernææ virus Echidnæ. » H.—*Cum lato purpura clavo.* Lato clavo utebantur et nobiliores et senatores, qui ab eo *Laticlavi* adpellabantur. Martial. lib. V, Epigr. XVII, vs. 3 sq: « Dum te posse negas, nisi lato, Gellia, clavo Nubere; nupsisti, Gellia, cistifero. »

31. *Jamque decem* etc. Jam annum vigesimum compleverat. P.

Cepimus et teneræ primos ætatis honores,
Eque viris quondam pars tribus una fui.
Curia restabat; clavi mensura coacta est:
Majus erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
Sollicitæque fugax ambitionis eram:
Et petere Aoniæ suadebant tuta sorores
Otia, judicio semper amata meo.
Temporis illius colui fovique poetas;
Quotque aderant vates, rebar adesse Deos.
Sæpe suas volucres legit mihi grandior ævo,
Quæque necet serpens, quæ juvet herba, Macer:

33. *Primos honores.* Magistratus, qui primo adolescentibus dabantur: ut ædilitas, quæstura, triumviratus, cæterique qui minores dicebantur.

34. *Deque viris. Eque* scripti potiores; et *opus* pro *onus* proximo pentametro. H. — Triumvirum se fuisse innuit. Cæterum varii fuere hujus nominis magistratus: quidam *triumviri capitales* dicebantur, de quibus hic Merula exponit; alii *monetales*, qui æri, argento, auro flando ac feriundo præfecti erant: alii *nocturni*, per quos nocturnæ seditiones arcerentur a civibus, et quies urbi servaretur. Alii coloniis deducendis creabantur. Vid. Fenestellam.

35. *Mensura clavi.* Mensura vestis senatoriæ, per quam senatoriam designat dignitatem. Mer. — *Clavi mensura coacta est.* Latus clavus, senatorum gestamen proprie erat, quo illi a reliquis ordinibus distinguebantur. Intelligit ergo poeta, solam dignitatem senatoriam reliquam fuisse, quam adhuc consequeretur: sed ab ea consequenda abstinuisse se, quia id onus humeris suis majus fuisset; eoque mensuram clavi, hoc est, latitudinem, coactam apud se, id est, coarctatam, et quasi accisam fuisse. Quod autem supra dixit, « Induiturque humeros cum lato purpura clavo, » id eo modo accipiendum fortassis, ut dicamus statim post sumtam virilem togam, etiam clavi dignitatem consequutum, veluti spem quamdam senatorii ordinis; sed postea, quum videret se ei honori, vel ut ipse ait, oneri, esse imparem, eamdem deposuisse. Micyl.

37. *Nec mens fuit apta labori.* Nonnulli *erat apta.* Si quid video, scripserat Ovidius, *nec mens satis apta labori;* et *erat* pro *eram* versu proximo; quomodo supra: « Non domus apta satis, non hic cibus utilis ægro. »

40. *Semper amata. Amanda* prim. Vatican.

44. *Quæque nocet serpens, quæ juvat herba, Macer.* Multi veterum *juvet.* Lege cum primo Polit. *necet* et *juvet.* Noster, Remed. Am. 421: « Parva necat morsu spatiosum vipera taurum. » H.—Æmilius Macer, poeta Veronensis, herbas, serpentes, et volucres carmine complexus

Sæpe suos solitus recitare Propertius ignes,
Jure sodalitii qui mihi junctus erat:
Ponticus heroo, Bassus quoque clarus iambo
Dulcia convictus membra fuere mei:
Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Dum ferit Ausonia carmina culta lyra:
Virgilium vidi tantum; nec avara Tibullo
Tempus amicitiæ fata dedere meæ.
Successor fuit hic tibi, Galle; Propertius illi:
Quartus ab his serie temporis ipse fui.
Utque ego majores, sic me coluere minores;
Notaque non tarde facta Thalia mea est.
Carmina quum primum populo juvenilia legi,
Barba resecta mihi bisve semelve fuit:
Moverat ingenium, totam cantata per urbem,
Nomine non vero dicta Corinna mihi.
Multa quidem scripsi: sed quæ vitiosa putavi,

est: qui (ut scribit Eusebius) 30 olympiade in Asia periit: vide Scalig. poet. lib. VI, cap. 5.

47. *Ponticus heroo.* Ponticus poeta heroico carmine Thebanum bellum scripsit. —*Battus quoque clarus iambo.* Alii *Bacchus*. Lege *Bassus pede clarus iambo*. Noster alibi: « Jungitur herous cum breviore pede; » et in Fastis, lib. II, vs. 126: « heroi res erat ista pedis. » Meminit tam Bassi quam Pontici poetarum Propertius. H.

48. *Dulcia convictus.* Convictores mei fuerunt, ὁμόσιτοι.

49. *Horatius numerosus.* Horatius optimus poeta, vel a copia, vel ab elegantia numerosus dictus; vel etiam a varietate numerorum ac pedum, quos lyrica metra recipiunt. Natus est ante Ovidium annis 22.

50. *Dum ferit Ausonia carmina culta lyra. Aonia lyra* quatuor veteres: an *Æolia lyra?* Horatius de se ipso, lib. II, Od. XXX, vers. 10: « Dicar, qua violens obstrepit Aufidus, Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos. » Æolica enim dialecto lyrici græci potissimum usi: hinc *Æolia lyra*. H. — *Dum ferit.* Dum plectro chordas feriendo cantat; hoc est, dum pariter sonat lyra, et cantat carmina.

51. *Nec avara fata.* Nec Deorum voluntates; quas ideo *avaras* adpellat, quoniam celerius Tibullum rapuerunt, quam fas erat: admodum enim juvenis periit.

52. *Tempus amicitiæ.* Quia periit me puero, aut antequam possem eum videre. Alii tamen volunt, eodem anno, et eadem die cum Ovidio natum. Unde exstat Ovidii de ejus morte Elegia; Vol. II, pag. 198.

Emendaturis ignibus ipse dedi :
Tum quoque, quum fugerem, quædam placitura cremavi,
Iratus studio carminibusque meis.
Molle, Cupidineis nec inexpugnabile telis
Cor mihi, quodque levis causa moveret, erat.
Quum tamen hoc essem, minimoque accenderer igni,
Nomine sub nostro fabula nulla fuit.
Pæne mihi puero nec digna, nec utilis uxor
Est data; quæ tempus perbreve nupta fuit:
Illi successit, quamvis sine crimine, conjux;
Non tamen in nostro firma futura toro :
Ultima, quæ mecum seros permansit in annos,
Sustinuit conjux exsulis esse viri.
Filia me prima mea bis fœcunda juventa,
Sed non ex uno conjuge, fecit avum.
Et jam complerat genitor sua fata, novemque
Addiderat lustris altera lustra novem.
Non aliter flevi, quam me fleturus ademtum
Ille fuit; matri proxima justa tuli.

63. *Quum fugerem.* Quum in exsilium proficiscerer; lib. IV de Ponto, El. v, 33 sq : « Te sibi, quum fugeret, memori solet ore referre, Barbariæ tutas exhibuisse vias. »

65. *Molle, Cupidineis.* Fatetur aperte, se animo nimis molli et effeminato fuisse, quum se nugis illis scribendis dederit. P.

68. *Nomine sub nostro fabula nulla fuit.* Hoc dicit : nulla unquam de me fuit fabula, vel rumor ullus sinister, quod notatus fuerim infamia. Mer.

69. *Pæne mihi puero.* Vix pueritiam egresso, scil. anno circiter 16, quum primam uxorem duceret. — *Nec digna, nec utilis uxor.* Tres uxores subinde duxit. Cum duabus prioribus fecit divortium : cum̃ tertia diu vixit, quæ exsulem non erubuit. P.

73. *Seros permansit in annos. Socios annos* tres libri, ut epistola Phyllidis, 33 : « Promissus socios ubi nunc hymenæus in annos? » H.

75. *Filia me mea bis prima.* Perilla. Turbati numeri, quos ita concinna : « Filia me prima mea bis fœcunda juventa. » H.

78. *Novemque Addiderat lustris altera lustra novem.* Hoc est, ad nonagesimum annum pervenerat.

80. *Matri proxima busta tuli.* In eodem matris sepulcro patrem condidi. Lege *justa tuli :* alterum Latinum vix est. Valer. Flaccus, lib. V, vs. 6, « Tum comiti pia justa tulit; » Statius, Theb. VI, 168, « quid inania fertis Justa rogis? » Theb.

Felices ambo, tempestiveque sepultos,
  Ante diem pœnæ quod periere meæ!
Me quoque felicem, quod non viventibus illis
  Sum miser, et de me quod doluere nihil!
Si tamen exstinctis aliquid, nisi nomina, restat,
  Et gracilis structos effugit umbra rogos;
Fama, parentales, si vos mea contigit, umbræ,
  Et sunt in Stygio crimina nostra foro;
Scite, precor, causam, nec vos mihi fallere fas est,
  Errorem jussæ, non scelus, esse fugæ.
Manibus id satis est: ad vos, studiosa, revertor,
  Pectora, qui vitæ quæritis acta meæ.
Jam mihi canities, pulsis melioribus annis,
  Venerat, antiquas miscueratque comas;
Postque meos ortus, Pisæa vinctus oliva,

XII, 34: « Certamen, qui justa ferant, qui funera ducant; » sic *dare justa:* Fast. III, 560: « germanæ justa dat ante suæ; » Fast. VI, 492: « Et dederat miseris omnia justa rogis, » quod male mutant; Statius, Theb. IX, 517: « certe tumulos supremaque victis Justa dabas; » ubi male *Busta* nunc legitur: familiaris ista vox Statio. Lucanus, lib. IX, 67: « nunquam dare justa licebit Conjugibus; » quomodo illic veterrimus codex Vossianus: sic et *peragere justa* Noster, Met. II, 627, *injustaque justa peregit;* quæ ibi vera est scriptura.

81. *Felices ambo. Ambos* unus Vatican. et tum *sepultos* quoque sit scribendum: sed *τὸ ambo* etiam quarti casus est. H.

85. *Si tamen exstinctis aliquid, nisi nomina, restat.* Sensus est: si tamen aliquid restat defunctis hominibus, præter nomen. Hoc est: si quis sensus est post hanc vitam, animæque hominum, ut aiunt, immortales sunt.

86. *Et gracilis structos effugit umbra rogos.* Propert. lib. IV, El. VII, vs. 1 sq: « Sunt aliquid manes; letum non omnia finit; Lucidaque evictos effugit umbra rogos. »

87. *Umbræ parentales.* O animæ parentum meorum.

88. *Sunt in Stygio foro.* Cognoscuntur hominum scelera a judicibus infernis, qui sunt Minos, Æacus et Rhadamanthus.

92. *Quæ vitæ quæritis acta meæ. Qui* tres scripti; quod præstat. H.

93. *Pulsis melioribus annis.* Deteriores anni sunt senectutis, quia multa senem circumvallant incommoda. P.— « Sed enim gelidus tardante senecta Sanguis hebet, frigentque effœtæ in corpore vires; » Virg. Æneid. V, 395.

94. *Antiquas miscueratque comas.* Nigris albas insperserat.

95. *Pisæa oliva.* Oliva, qua apud

Abstulerat decies præmia victor eques;
Quum, maris Euxini positos ad læva, Tomitas
Quærere me læsi principis ira jubet.
Causa meæ, cunctis nimium quoque nota, ruinæ
Indicio non est testificanda meo.
Quid referam comitumque nefas, famulosque nocentes?
Ipsa multa tuli non leviora fuga.
Indignata malis mens est succumbere, seque
Præstitit invictam viribus usa suis:
Oblitusque togæ, ductæque per otia vitæ,
Insolita cepi temporis arma manu:
Totque tuli terra casus pelagoque, quot inter
Occultum stellæ conspicuumque polum.
Tacta mihi tandem, longis erroribus acto,
Juncta pharetratis Sarmatis ora Getis:
Hic ego, finitimis quamvis circumsoner armis,

Pisas coronabantur victores in Olympico certamine.

96. *Abstulerat decies* etc. Decem Olympiadas; quinquaginta annos.

102. *Ipseque multa tuli non leviora fuga.* Τὸ *Ipseque* mendosum est; *Ipse* optimus Mediceus; alii duo *Ipsaque;* unus *Ipse ego;* prim. Politian. *Ipsa:* recte; nisi quod scribi malo: « A quis multa tuli non leviora fuga: » de famulis enim et comitibus queritur etiam Pont. II, Eleg. VII, 61: « Recta fides comitum poterat mala nostra levare; Ditata est spoliis perfida turba meis. » Muretus, teste Ciofano, *Et quæ multa tuli.* Scaliger asterisco locum notarat; Richelianus: « Ipsa morte tuli non leviora mala. » H.

105. *Oblitusque mei. Togæ* idem Richelianus. H.—Et oblitus pristinæ meæ tranquillitatis, naturæque meæ tenerioris, et vitæ molliter actæ.

106. *Insolita cepi temporis arma manu. Tum prius* Scaliger; perperam: sic *temporis vultus* Nostro, Met. XIII, 444: « Temporis illius vultum referebat Achilles, Quo ferus injusto petiit Agamemnona ferro; » et *temporis solatia* apud Ausonium, Parent. « Admittunt alii solatia temporis ægre; » ita scribe: nam *ægri* perperam legitur. Potest et τὸ *temporis* cum *insolita* construi. H.—*Cepi arma temporis.* Cœpi tempori cedere, et necessitati parere, ut virum fortem decet.

108. *Occultum polum.* Per occultum polum, Australem: per conspicuum vero, Septemtrionalem intelligit; Virgilius, Georg. I, 242: « Hic vertex nobis semper sublimis; at illum Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi. » Mer.

111. *Circumsonor armis. Circumsoner* meliores. H.

Tristia, quo possum, carmine fata levo:
Quod, quamvis nemo est, cujus referatur ad aures,
Sic tamen absumo decipioque diem.
Ergo, quod vivo, durisque laboribus obsto,
Nec me sollicitæ tædia lucis habent,
Gratia, Musa, tibi: nam tu solatia præbes;
Tu curæ requies, tu medicina mali;
Tu dux, tuque comes; tu nos abducis ab Istro;
In medioque mihi das Helicone locum:
Tu mihi, quod rarum, vivo sublime dedisti
Nomen, ab exsequiis quod dare fama solet.
Nec, qui detrectat præsentia, livor iniquo
Ullum de nostris dente momordit opus:
Nam, tulerint magnos quum sæcula nostra poetas,
Non fuit ingenio fama maligna meo:
Quumque ego præponam multos mihi; non minor illis
Dicor, et in toto plurimus orbe legor.
Si quid habent igitur vatum præsagia veri,
Protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam,
Jure tibi grates, candide lector, ago.

116. *Lucis sollicitæ.* Vitæ, quæ me sollicitum et anxium reddit. Mer.

118. *Tu medicina venis. Malis* Hafniensis; Hamburgensis *mali* pro diversa lectione: utrumque præstat lectioni vulgatæ. H.

119. *Tu dux, et comes es. Tu comes es* aliquanto nervosius quinque veteres; pro *tu nos abducis*, tres *me subducis*; totidem *deducis*. Lege, *tu me seducis ab Istro*. H.—*Ab Istro.* A Tomitana urbe, Istro flumini finitima.

123. *Detrectat præsentia.* Lacerat viventium opera. Mer.

130. *Protinus ut moriar.* Sic et Horat. de seipso, lib. II, Od. ult. « Non usitata, nec tenui ferar Penna, biformis per liquidum æthera vates. » *Non ero tuus.* Non sepeliar totus, aut oblivioni tradar: sed mea fama supra terras sese adtollet; fiamque immortalis. Mer.

PUBLII OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER QUINTUS.

ELEGIA PRIMA.

ARGUMENTUM.

Mittens Romam e Scythia ultimum librum Ovidius, sui studiosos monet, ut quatuor prioribus libellis, hunc etiam addant; excusatque se non potuisse materiam aliam, quam tristem, rebusque miseris et perditis convenientem, sumere. Quod si in patriam revocetur, scripturum se jocosa et læta profitetur; simulque veniam petit, si quid sit, quod lectorem offendat.

HUNC quoque de Getico, nostri studiose, libellum
Litore, præmissis quatuor adde meis.
Hic quoque talis erit, qualis fortuna poetæ;
Invenies toto carmine dulce nihil:
Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen,
Materiæ scripto conveniente suæ.
Integer et lætus, læta et juvenilia lusi:
Illa tamen nunc me composuisse piget.

1. *De litore Getico.* De litore Tomitanæ urbis, quæ litori Getico adjacebat. — *Nostri studiose.* Duo veteres *missum, studiose.* HEINS.

2. *Quatuor meis præmissis.* Libellis Tristium, antea Romam missis.

6. *Suæ materiæ.* Materiæ poetæ, quæ est tristis.

7. *Integer et lætus. Donec eram lætus* pr. Polit. pr. Vatican. pr. Pal. et duo alii, male; supra: « Integer hanc potui nuper bene reddere lucem. » H. — *Integer.* Non relegatus. — *Læta et juvenilia. Læte juvenilia* Lovan. et Servii; male. Noster hic libros de Arte amandi significat.

Ut cecidi, subiti perago præconia casus,
Sumque argumenti conditor ipse mei.
Utque jacens ripa, deflere Caystrius ales
Dicitur ore suam deficiente necem:
Sic ego, Sarmaticas longe projectus in oras,
Efficio tacitum ne mihi funus eat.
Delicias si quis, lascivaque carmina quærit,
Præmoneo nunquam scripta quod ista legat.
Aptior huic Gallus, blandique Propertius oris,
Aptior, ingenium come, Tibullus erit.

9. *Perago præconia.* Sum præco, et scribo. — *Subiti casus.* Subitæ relegationis. Mer.

10. *Sumque argumenti conditor.* Ipsemet mihi materiam ad scribendum subpeditavi; alii aliunde sumunt; quoniam calamitatis meæ quam deploro, habeo præter me, auctorem neminem. Pont.

11. *Caystrius ales.* Cycnus ad Caystrum fluvium pervolans.

12. *Ore deficiente.* Deficiente spiritu, vel corpore. — *Dicitur deflere suam necem.* Dicitur plorare mortem suam; quod docet etiam Aristoteles, de Natura animalium libro nono. At mihi neque aliæ aves præ dolore videntur canere, neque cycni: sed quia Phœbo sacri sunt, ut arbitror, divinatione præditi, præsagiunt alterius vitæ bona: ideoque cantant, alacriusque gestiunt ea die, quam superiori tempore. Mer.

14. *Ne funus.* Ne relegatio mea. *Eat mihi tacitum.* A me silentio prætereatur. Vel, ne quasi summo cum silentio diem meum obeam. Mer.

16. *Præmoneo nunquam scripta quod ista legat.* Non satis Latinum: pro *nunquam* pr. Vatican. pr. Pal. et Richel. *nostra.* Castigabam aliquando: « Præmoneo nunquam scripta quid ista legat, » vel *nusquam;* ut τὸ *ut* subintelligatur, τὸ *quid* redundet. Capoferreus me monebat videri sibi legendum: « Præmoneo nunquam Tristia nostra legat. » Non male: nisi quod versus hic mihi pro Ovidiano non est, ut nec ille, qui mox sequitur. H. — Versu hoc, *quod*, aut perperam huc irrepsisse credo; aut novo atque inusitato modo, pro *ut,* positum esse, dicendum est. M.

18. *Atque alii, quorum nomina magna vigent.* Pro quo prim. Polit. pr. Pal. pr. Vatic. et quatuor alii ex melioribus optime: « Aptior, ingenium come, Tibullus erit. » Qui, quin genuinus sit ipsius Nasonis, dubitari non potest. Æmilius Probus in Dione: « Dion autem, præter nobilem propinquitatem, generosamque majorum famam, multa alia ab natura habuit bona: in his ingenium docile, come, aptum ad artes optimas. » Tacitus, Annalium VI: « Artabanum Scythas inter eductum, ob sævitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant. » Sic *comis anus* in Fastis; *comis amica* et similia passim apud Nostrum. Cicero in Limone, Fragm. poem. « Tu quoque, qui solus lecto sermone, Terenti... Quidquid come loquens. »

Atque utinam numero ne nos essemus in isto!
Heu mihi! cur unquam Musa jocata mea est?
Sed dedimus pœnas; Scythicique in finibus Istri
Ille pharetrati lusor Amoris abest.
Quod superest, animos ad publica carmina flexi,
Et memores jussi nominis esse sui.
Si tamen e vobis aliquis, tam multa, requiret,
Unde dolenda canam; multa dolenda tuli.
Non hæc ingenio, non hæc componimus arte;
Materia est propriis ingeniosa malis.
Et quota fortunæ pars est in carmine nostræ?
Felix, qui patitur, quæ numerare valet!
Quot frutices silvæ, quot flavus Tybris arenas,
Mollia quot Martis gramina campus habet;
Tot mala pertulimus: quorum medicina quiesque
Nulla, nisi in studio, Pieridumque mora est.
Quis tibi, Naso, modus lacrymosi carminis? inquis:

19. *Nos non essemus in isto. Non nos* quidam ex melioribus; *ne nos* pr. Pal. quod placet; nisi mavis *nec nos.* HEINS.

20. *Musa locuta mea est. Jocata* Combii, et fragmentum Vaticanum. Quomodo et Vossianus pro diversa lectione: vere; sic *jocosam Musam suam* vocat, Trist. II, 354: «Vita verecunda est, Musa jocosa mihi;» lib. III, Eleg. II, 6: « Quodque magis vita Musa jocosa mea est. » Simile mendum apud Phædrum non semel deprehendimus: ut lib. IV, initio, *hoc sunt jocati modo:* ubi *locuti* perperam nunc legitur. HEINS.

22. *Lusor Amoris adest.* Immo *abest* cum melioribus.

23. *Quod superest, socios.* Bene pr. Polit. et Rottendorph. *animos;* ac sequenti versu *nominis sui* non *mei;* pr. Vatic. *animum:* et mox *e vobis* fragmentum Vaticanum. H.

30. *Numerare potest. Valet* Combianus: mox *quot flavus Tybris arenas* puto, non *flavas.*

32. *Mollia quot.* Leidensis codex, *millia;* sed *molle*, proprium graminis epitheton, facit ut nil mutem: infra Eleg. IV, vs. 9, *nec aperto mollia prato Gramina;* ita *pabula mollia* in Ibide, vers. 137; et passim. BURM.—*Martis campus.* Tacit. lib. I. Ann. *in campo Martis, sede destinata cremari vellent.* CIOF.

34. *Pieridumque mora.* Opinor præstare *Pieridumque choro:* sic infra El. III, 9: « Quique prius mollem, vacuamque laboribus egi In studiis vitam Pieridumque choro. » Sic et Pont. I, Eleg. V, 58: « Pieriis invigilate choris. » HEINS.

Idem, fortunæ qui modus hujus erit.
Quod querar, illa mihi pleno de fonte ministrat;
Nec mea sunt, fati verba sed ista mei.
At mihi si cara patriam cum conjuge reddas,
Sint vultùs hilares, simque quod ante fui;
Lenior invicti si sit mihi Cæsaris ira,
Carmina lætitiæ jam tibi plena dabo.
Nec tamen ut lusit, rursus mea litera ludet:
Sit semel illa meo luxuriata malo.
Quod probet ipse, canam; pœnæ modo parte levata,
Barbariem, rigidos effugiamque Getas.
Interea nostri quid agant, nisi triste, libelli?
Tibia funeribus convenit ista meis.
At poteras, inquis, melius mala ferre silendo,
Et tacitus casus dissimulare tuos.
Exigis, ut nulli gemitus tormenta sequantur;
Acceptoque gravi vulnere flere vetas.
Ipse Perilleo Phalaris permisit in ære
Edere mugitus, et bovis ore queri:
Quum Priami lacrymis offensus non sit Achilles,

36. *Idem, fortunæ qui modus.* Desinam lacrymosa scribere, quum desinet causa lacrymarum mearum.

44. *Sit semel illa joco luxuriata meo.* —*Joco suo* Hafniensis: placet; nisi quod scribendum puto: « Sat semel illa joco luxuriata suo est. » Tanaquillus Faber in Epistolis: « Sit satis illa malo luxuriata meo. » Quod quidem Zulichemianæ membranæ confirmant, in quibus: « Sit semel illa meo luxuriata malo. » *Semel* quoque non *satis* reliqui castigatiores: mox *Barbariem* pro *Barbariam* meliores. HEINS.

45. *Quod probet. Probat* Moreti; *Quæ probet illa* Leid. *ipsa* tres alii; male: *ipse* est Augustus; *ipse* ut Græcis αὐτὸς, honoris provocabulo, dux, rex, et princeps sæpe vocantur.

47. *Interea nostri quid agant, nisi triste, libelli.* Puto, *quid dent, nisi triste;* nam Combianus *agent:* sic Pont. lib. I, Eleg. I, 16: « Non minus hoc illo triste, quod ante dedi.» HEINS.

48. *Ista tibia.* Iste sonus funestus: id est, hoc triste scribendi genus. Solebant autem majores funera ad tibiam efferre. Vide Hier. Magium Miscel. lib. I, c. 13; Brod. lib. IV, cap. 30.

53. *In ære. In ore* Lovan.

55. *Offensus non sit. Non est offensus* Lovan.

Tu fletus inhibes, durior hoste, meos:
Quum faceret Nioben orbam Latoia proles,
Non tamen et siccas jussit habere genas.
Est aliquid, fatale malum per verba levari:
Hoc querulam Procnen Halcyonenque facit.
Hoc erat, in gelido quare Pæantius antro
Voce fatigaret Lemnia saxa sua.
Strangulat inclusus dolor, atque exæstuat intus;
Cogitur et vires multiplicare suas.
Da veniam potius, vel totos tolle libellos;

56. *Tun' fletus inhibes.* Scripti *Tu* sine interrogationis nota. Heins.

57. *Quum faceret Nioben orbam.* Niobe, Tantali filia, fuit soror Pelopis, et Amphionis uxor, quæ septem filios et totidem filias peperit, summo decore præstantes. Tali prole superbiens admodum gloriabatur, se Latonæ præferens numero filiorum. Itaque ira motam fabulæ Latonam ferunt, Apollinique ut Niobes filios, Dianæ, ut filias arcu interficerent, mandasse: vide Ovidium, Metamorph. VI, 301 sqq.

59. *Per verba levare. Levari* malo cum uno Patavino: paulo ante etiam legendum *Num tamen* pro *Non*. H.

60. *Hoc querulam.* Malim *Hoc querulas*. H. — *Hoc facit* etc. Hæc causa facit, ut Procne querulo cantu dolorem levet: quæ fuit filia Pandionis regis Atheniensium; vide fab. apud Ovid. Metam. VI et XI; et Apollodor. lib. III. *Halcyonasque.* Ceyx, filius Luciferi, habuit conjugem Halcyonem, a qua quum prohibitus ivisset ad consulendum Apollinem de statu regni sui, naufragio periit. Cujus corpus quum ad uxorem Halcyonem delatum fuisset, illa se præcipitavit in pelagus. Et conversi sunt ambo in aves marinas, quæ Halcyones vocantur. Fabulam narrat Ovidius, Met. libro XI, 742 sqq.

61. *In gelido Pæantius antro.* « Saxum illud Lemnium clamore Philocteteo funestare; » Cic. de finib. lib. II; ubi hanc fabulam præclare in suos usus transfert. « Contempla hanc sedem, in qua ego novem hyemes saxo stratus pertuli; » Attius. Μηδὲ σύντροφον ὄμμ' ἔχων· Sophocl. fab. 7. *Pæantius.* Philoctetes Pæantis filius: vide Ovid. Met. lib. XIII, 45: « Non te, Pæantia proles, Expositum Lemnos nostro cum crimine haberet, Qui nunc, ut memorant, silvestribus abditus antris, Saxa moves gemitu, Laertiadæque precaris, etc. »

63. *Strangulat inclusus dolor.* Ostendit dolorem compressum graviter hominem conficere. *Atque exæstuat intus.* Plurimi scripti, et editi quidam, *atque cor æstuat;* quod Heinsio non probatur; nam *exæstuare* utitur Noster, Metam. lib. VIII, vs. 559, et 867; et de bitumine, quod e terra *exæstuat*, Justin. lib. II; unde elegans hæc metaphora illustrari apte posset. — Ambo mei codices manifeste dant *cor æstuat;* quod forsan rectius foret propter duplicem

Hoc, mihi quod prodest, si tibi, lector, obest.
Sed neque obesse potest : ulli nec scripta fuerunt
Nostra, nisi auctori perniciosa suo.
At mala sunt; fateor : quis te mala sumere cogit?
Aut quis deceptum ponere sumta vetat?
Ipse nec emendo : sed, ut hic deducta legantur,
Non sunt illa suo barbariora loco :
Nec me Roma suis debet conferre poetis;
Inter Sauromatas ingeniosus ero.
Denique nulla mihi captatur gloria, quæque
Ingenio stimulos subdere fama solet.
Nolumus adsiduis animum tabescere curis,
Quæ tamen irrumpunt, quoque vetantur, eunt.
Cur scribam, docui : cur mittam, quæritis, istos?
Vobiscum cupiam quolibet esse modo.

metaphoram, *dolor strangulat*, et *exæstuat*.

66. *Si mihi quod prodest, hoc tibi.* Pr. Pol. pr. Vatic. prim. Pal. et tres alii, *Sic mihi quod prodest si.* Forte : « Id, mihi quod prodest, si tibi, lector, obest. » Heins.

69. *At mala sunt.* Minellii nota est : « Negavit hæc scripta ulli obesse : hic objectioni respondens, ea mala quidem esse profitetur, sed neminem ad eorum lectionem cogi, quod a se non emendentur. »

70. *Aut quis. Quid* unus Vatican.

71. *Ipse nec hoc mando. Ipsa* pr. Polit. et duo alii; quidam *Ipse nec emendo;* pr. Vatic. *Ipsa nec emendo.*

74. *Ingeniosus eram. Ero* multi veteres : putem *eo*, ut in Amoribus, III, El. VIII, vs. 8. « Turpiter huc illuc ingeniosus eo. » Heins.

75. *Captatur gloria. Captantur sæcula* Leidensis.

76. *Ingenio stimulos. Ingenii* meliores : puto *Ingeniis.* Heins.

77. *Nolumus adsiduis.* Sensus est : scribo hæc, non gloriæ comparandæ gratia; sed ne animus, adsiduis curis sollicitatus, semperque in pœnæ imaginem intentus, mœrore conficiatur, atque tabescat.

78. *Quæ tamen irrumpunt* etc. Tamen usque recurrunt; quamvis coner scribendo curas levare, non tamen possum.

79. *Cur mittam, quæritis, istos. Isto* repone. Tanaquillus Faber in Epistolis, *isthoc* pari sensu; ut Romam subintelligas. Heins.

80. *Vobiscum cupio. Cupiam* Junianus. *Quolibet modo.* Versibus : quandoquidem non licet corpore. — Ambo Regii codices dant *cupi*, et *quo licet;* quod apud nullos invenio, nec tamen prorsus rejiciendum arbitror.

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

Ad uxorem scribens, dicit se corpore bene valere, quamvis mente langueat; ostenditque dolorem eumdem esse, qui primo fuit, quum relegatus sit ab Augusto. Postea commemorat incommoda, quibus sine fine conficitur: et quandoquidem levis sit exsilii causa, et magna Cæsaris clementia, pro marito roget, hortatur; nec ullam sibi spem relictam, quam Augusti clementiam.

ECQUID, ut e Ponto nova venit epistola, palles?
  Et tibi sollicita solvitur illa manu?
Pone metum; valeo: corpusque, quod ante laborum
  Impatiens nobis invalidumque fuit,
Sufficit, atque ipso vexatum induruit usu.
  An magis infirmo non vacat esse mihi?
Mens tamen ægra jacet, nec tempore robora sumsit;
  Adfectusque animi, qui fuit ante, manet:
Quæque mora, spatioque suo coitura putavi
  Vulnera, non aliter, quam modo facta, dolent.
Scilicet exiguis prodest annosa vetustas;
  Grandibus accedunt tempore damna malis.
Pæne decem totis aluit Pæantius annis
  Pestiferum tumido vulnus ab angue datum:

5. *Sufficit.* Durat, sustinet. MER.

6. *Et magis infirmo.* Non, inquit, tempus est, ut magis sim infirmus et invalidus: nam corpus multis malis vexatum obcalluit, et adsuevit omnia perpeti. Sunt qui legant per interrogationem, *An magis infirmo* etc. An ideo firmum mihi corpus, quia unde infirmum sit, amplius nihil est?

12. *Tempore.* Diuturnitate temporis. MER.—*Grandibus accedunt.* Magna incommoda ab annis incrementum accipiunt, et gravius animum discruciant. Sic Cic. Philip. V: « Omne malum nascens facile obprimitur: inveteratum fit plerumque robustius. » PONT.

13. *Pæantius.* Philoctetes.

14. *Vulnus ab angue datum. Virus* primæ editiones, et unus Vaticanus

Telephus æterna consumtus tabe perîsset,
Si non, quæ nocuit, dextra tulisset opem.
Et mea, si facinus nullum commisimus, opto,
Vulnera qui fecit, facta levare velit;
Contentusque mei jam tandem parte laboris,
Exiguum pleno de mare demat aquæ.
Detrahat ut multum, multum restabit acerbi;
Parsque meæ pœnæ totius instar erit.
Litora quot conchas, quot amœna rosaria flores,
Quotve soporiferum grana papaver habet;
Silva feras quot alit, quot piscibus unda natatur;
Quot tenerum pennis aera pulsat avis;
Tot premor adversis: quæ si comprendere coner,
Icariæ numerum dicere coner aquæ.
Utque viæ casus, ut amara pericula ponti,

cum Arondeliano. H. — *Vulnus pestiferum ab angue.* Sagittam Herculis intellige, hydræ veneno infectam. Nota est fabula: « Cui viperino morsu venæ viscerum Veneno imbutæ tetros cruciatus cient; » Attius. Deinde tamen restitutus est arte Machaonis: « Tarda Philoctetæ sanavit crura Machaon; » Propert. lib. II, Eleg. I, vers. 61. Alii sagittis Herculis, veneno armatis, vulnus accepisse tradunt.

15. *Telephus æterna consumtus* etc. « Vulneris auxilium Pelias hasta tulit. » Mer.

18. *Qui fecit. Quæ fecit* Leidens.

19. *Parte doloris. Laboris* sex libri; quod magis adridet. Heins.

20. *Exiguum pleno.* Alibi dixit se non fluctibus, sed toto Oceano fuisse obrutum, miseriarum suarum multitudinem et magnitudinem volens exprimere. *Mare* dixit ἀρχαϊκῶς pro, mari. Pont.

21. *Multum restabit acerbi. Acervi* pr. Palat. pr. Vatican. et tres alii; malim *acervo;* pœnæ videlicet. H.

22. *Totius instar erit.* Ostendit tantam esse malorum magnitudinem, ut etiam si quid detrahatur, nihil sibi imminutum videatur.

23. *Quot amœna rosaria flores. Quot enos ptua.* pr. Polit. *quot enos hostia* Rottendorph. *quod amenos hostia* pr. Vatic. et prim. Palatinus. Puto scribendum: « Pæstana rosaria flores; » sic *Pæstanæ rosæ*, Pont. II, Eleg. IV, 28; et *biferi rosaria Pæsti* apud Maronem, Georg. IV, vs. 119.

24. *Quodve soporiferum.* Papaveris sativi tria sunt genera. Candidum, cujus semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos dabatur: alterum nigrum: tertium genus *Tyram* vocant.

26. *Quod tenerum pennis aera pulsat avis. Quot* cum scriptis: malim etiam *sulcat.* Heins.

Ut taceam strictas in mea fata manus;
Barbara me tellus, orbisque novissima magni
Sustinet; et sævo cinctus ab hoste locus.
Hinc ego trajicerer, neque enim mea culpa cruenta est,
Esset, quæ debet, si tibi cura mei.
Ille Deus, bene quo Romana potentia nixa est,
Sæpe suo victor lenis in hoste fuit.
Quid dubitas? quid tuta times? accede, rogaque:
Cæsare nil ingens mitius orbis habet.
Me miserum! quid agam, si proxima quæque relinquunt?
Subtrahis effracto tu quoque colla jugo?
Quo ferar? unde petam lapsis solatia rebus?
Anchora jam nostram non tenet ulla ratem.
Viderit: ipse sacram, quamvis invisus, ad aram
Confugiam: nullas submovet ara manus.
Adloquor en absens præsentia numina supplex,

30. *Strictas in mea* etc. De nece sibi a comitibus in itinere intentata, hæc accipe.

33. *Trajicerer.* In locum clementiorem mitterer ab Augusto. — *Est cruenta.* Est capitalis, quod quemquam occiderim.

37. *Quid dubitas, et tuta times? Quid tuta* tres antiqui, nervosius. H.

40. *Subtrahis et fracto. Effracto jugo* prim. Polit. et quatuor alii; *e fracto* pr. Vatican. Sic *effractum ebur* restitui apud Claudianum, de bello Gildonico, vs. 136. Heins.

43. *Viderit.* Ipse Cæsar providerit, posteaquam a cæteris destituor. — Heumannus, in parergis criticis, pag. 117, legit, *Ni petis, ipse sacram* etc. Vellem potius ingenii vires intenderent viri industrii in locis corruptis et difficilibus restituendis, quam erudito otio abuterentur in sanis vitiandis. Sensus vero egregius ex vulgata illa formula *Viderit:* viderit Augustus, quam illi invidiam conflaturus sim apud omnes, si ego destitutus ab omnibus amicis, et propter levissimam culpam gravissimæ pœnæ damnatus, confugiam ad aram sacram, tanquam inexpiabile crimen, et morte cruenta dignum, commiserim. Burm.

45. *Adloquar en absens absentia numina supplex. Adloquor* potiores: præterea scribendum puto, *præsentia numina;* quod acumen non intellexere insciti librarii: Trist. II, 54, Augustum vocat *præsentem conspicuumque Deum;* et Pont. lib. I, El. II, vs. 107, de eodem: « Quamque dedere mihi præsentia numina vitam, Non adimat stricto squallidus ense Getes; » Metam. XV, vs. 622: « Pandite nunc, Musæ, præsentia numina vatum; » de Baccho Metam. IV, vers. 658: « neque enim

Si fas est homini cum Jove posse loqui.
Arbiter imperii, quo certum est sospite cunctos
Ausoniæ curam gentis habere Deos;
O decus, o patriæ per te florentis imago;
O vir non ipso, quem regis, orbe minor;
Sic habites terras! sic te desideret æther!
Sic ad pacta tibi sidera tardus eas!
Parce, precor; minimamque tuo de fulmine partem
Deme: satis pœnæ, quod superabit, erit.
Ira quidem moderata tua est, vitamque dedisti;
Nec mihi jus civis, nec mihi nomen abest:
Nec mea concessa est aliis fortuna; nec exsul
Edicti verbis nominor ipse tui.
Omniaque hæc timui, quia me meruisse videbam:
Sed tua peccato lenior ira meo est.
Arva relegatum jussisti visere Ponti,
Et Scythicum profuga findere puppe fretum.

præsentior illo Est Deus.» Cicero, Tusculan. Quæst. lib. I, « Hercules tantus et tam præsens Deus habetur. » Vossii excerpta *cœlestia numina*. H. — Mirum est, quam ob causam hæc quæ sequuntur a superioribus divellant quidam; quum per se posita, neque exordium, aut caput habeant: et superiores proximi versus, omnino cum sequentibus hic cohæreant. Est enim hæc sententia: quando igitur cæteri vos omnes deseritis me, neque quisquam pro me deprecari sustinet, ego ipse ad aram, hoc est, ad Cæsarem accedam, eumque licet absentem, absens supplicibus verbis, quatenus fas est hominem cum Deo loqui, adloquar, et orabo, in hunc modum videlicet: *O arbiter imperii* etc. Micyl.

46. *Cum Jove.* Cum Augusto.

47. *Arbiter* etc. *Arbiter,* inquit Festus, dicitur judex, quod totius rei habeat arbitrium ac facultatem.

50. *Non ipso, quem regis.* Tanti faciende, quanti totus simul orbis: par orbi.

52. *Ad sidera pacta tibi.* Ad cælum tibi promissum. Pro *pacta*, in quibusdam *parta:* utrumque rectum.

54. *Quod superabit. Superare*, superesse, restare.

57. *Nec mea concessa est aliis fortuna.* Nec mihi fortunas meas ademit Augustus; quod exsulibus fieri solebat.

59. *Quoniam meruisse videbar. Quia me meruisse videbam* prim. Polit. pr. Vatic. pr. Pal. et tres alii ex melioribus. Heins.

62. *Scindere puppe. Findere* sex, quod mollius. Heins.

Jussus, ad Euxini deformia litora veni
  Æquoris : hæc gelido terra sub axe jacet.
Nec me tam cruciat nunquam sine frigore cælum,
  Glebaque canenti semper obusta gelu,
Nesciaque est vocis quod barbara lingua Latinæ,
  Graiaque quod Getico victa loquela sono,
Quam quod finitimo cinctus premor undique Marte,
  Vixque brevis tutum murus ab hoste facit.
Pax tamen interdum, pacis fiducia nunquam est :
  Sic nunc hic patitur, nunc timet arma, locus.
Hinc ego dum muter, vel me Zanclæa Charybdis
  Devoret, aque suis ad Styga mittat aquis :
Vel rapidæ flammis urar patienter in Ætnæ ;
  Vel freta Leucadii mittar in alta Dei.
Quod petitur, pœna est : neque enim miser esse recuso ;
  Sed precor, ut possim tutius esse miser.

63. *Deformia*. Litus proprie maris est ; ripa fluminis. Interdum adpellatur litus, quod juxta aquam est.

64. *Gelido sub axe*. Septemtrionali.

66. *Canenti gelu*. Canentia frigora alibi adpellavit, quod quasi canitiem terræ inducant. *Obusta*, quia et frigus urere dicitur.

68. *Graiaque quod Getico*. Propter colonos e Græcia eo deductos. *Victa loquela sono est*. Meliores plerique *juncta ;* alii nonnulli cum priscis editionibus *mista*. Nos veram lectionem exhibuimus : sic infra El. VII, 51 : « In paucis exstant Græcæ vestigia linguæ, Hæc quoque jam Getico barbara facta sono. » HEINS.

70. *Vixque brevis tutos*. *Tutum* rectius Patavin. et Zulichem. lib. IV, Eleg. I, vers. 70 : « Vixque sui tutum mœnibus esse loci. » H.—*Brevis murus*. Id est, humilis, non altus, ἀκυρώτερον. PONT.

71. *Pacis fiducia nunquam*. Nunquam certa est pax.

72. *Sic hic nunc*. *Sic hoc* quidam ; alii, *Hic sic ;* lego, *Sic nunc hic*, quod mollius. BURM.

73. *Panthea Charybdis*. *Zanclæa Charybdis :* sic enim poetæ eam adpellant, ab urbe Siciliæ Zancle, sic adpellata a specie falcis ; siquidem, auctore Thucydide, falcem Siculi *zanclam* adpellant : nam loca ea curva fuisse, docet etiam Strabo.

76. *Leucadii Dei*. *Leucadio Deo* uterque Polit. pr. Vatican. opt. Med. et Regius ; alter etiam Politiani *apta* pro *alta :* an *Leucadio modo ?* ut Fast. V, 630 : « Tristia Leucadio sacra peracta modo. » Ita enim ibi veteres nonnulli. At Trist. III, Eleg. I, 42 : « An quia Leucadio semper amata Deo est ? » HEINS.

77. *Quod petimus*. *Petitur* bene duo veteres ; unus *patitur ;* multi *patimur*.

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Queritur Ovidius, quod quum Bacchi festum celebretur, sibi una cum cæteris poetis Romæ esse non liceat, ut antea solebat : miraturque illum sibi uni ex ejus cultoribus non opem tulisse. Demum illum, studiique consortes poetas precatur, ut a Cæsare reditum impetrent.

Illa dies hæc est, qua te celebrare poetæ,
  Si modo non fallunt tempora, Bacche, solent;
Festaque odoratis innectunt tempora sertis,
  Et dicunt laudes ad tua vina tuas.
Inter quos memini, dum me mea fata sinebant,
  Non invisa tibi pars ego sæpe fui :
Quem nunc, subpositum stellis Cynosuridos Ursæ
  Juncta tenet crudis Sarmatis ora Getis.
Quique prius mollem vacuamque laboribus egi
  In studiis vitam, Pieridumque choro;
Nunc procul a patria, Geticis circumsonor armis,
  Multa prius pelago, multaque passus humo :
Sive mihi casus, sive hoc dedit ira Deorum;

1. *Qua te celebrare poetæ.* Bacchi festum celebrabatur 15 Kalend. Apriles a poetis; concitantur enim et ipsi ut sacerdotes Bacchi : atque ideo et hedera coronantur. Ejus sacra Julius Cæsar primus Romam transtulit. De hujus Dei sacris legito Ovid. lib. III Fastorum. Mer.

3. *Innectunt tempora.* Magnus olim sertorum usus in diebus festis, sacrificiis, symposiis, quia signum lætitiæ. Pont.

4. *Et dicunt laudes ad tua vina tuas.* Scribe *ad sua vina* : sic frequentissime Noster : pro *vina* unus *festa;* alius *jussa.* Forte *musta.* Heins.

5. *Dum me mea fata sinebant.* Quum nondum eram relegatus ab Augusto. Virgil. Æn. IV, vs. 651 : *dum fata Deusque sinebant.*

7. *Stellis Erymanthidos ursæ.* Ursæ Arcadicæ, ab Erymantho monte Arcadiæ adpellatæ. *Cynosuridos* præcipui ex antiquis : et recte. Heins.

Nubila nascenti seu mihi Parca fuit:
Tu tamen, e sacris hederæ cultoribus unum
Numine debueras sustinuisse tuo.
An, dominæ fati, quidquid cecinere sorores,
Omne sub arbitrio desinit esse Dei?
Ipse quoque æthereas meritis invectus es arces;
Qua non exiguo facta labore via est.
Nec patria est habitata tibi: sed ad usque nivosum
Strymona venisti, Marticolamque Geten;
Persidaque, et lato spatiantem flumine Gangen,
Et quascumque bibit discolor Indus aquas.
Scilicet, hanc legem, nentes fatalia Parcæ
Stamina, bis genito bis cecinere tibi.
Me quoque, si fas est exemplis ire Deorum,
Ferrea sors vitæ difficilisque premit:
Illo nec levius cecidi, quem magna locutum

18. *Desinit esse Dei. Deûm* rectius pro gentili theologia liber Leidens.

19. *Æthereas meritis invectus es arces. Æthereas es merito vectus in arces* prior Vaticanus; *evectus* Polit. alter; sed nihil muto: nam illud verbum *invehi* proprium triumphantium, ut apud Romanos, *invehi Capitolium* dicebantur. Lucan. VIII, 553: « nec ter Capitolia curru Invectus; » Flor. VI, 2, « Cæsar in patriam victor invehitur; » et ita millies alii. Quidam, *auras*, male.

20. *Quo non exiguo. Qua* meliores.

21. *Nec patria*. Thebæ.

22. *Strymona*. Strymon fluvius est, qui in confinio Thraciæ et Macedoniæ ex Æmo decurrit: ibi per æstum maxime grues morantur; unde Maro eas *Strymonias* adpellavit. *Marticolamque Geten*. Belli cupidos Thracas.

23. *Persidaque, et lato spatiantem*. Persis tota altissimis vallatur montibus, initium capiens a portis Caspiis, qua iter in austrum, atque usque ad mare protenditur: quod ab ea Persicum est adpellatum. *Gangen*. Ganges, Indiæ fluvius, est maximus omnium fluminum, quæ in tribus continentibus memorantur. Vide Plin. lib. VI, cap. 18.

24. *Decolor Indus*. Quidam *discolor*; utrumque probum dixi ad Met. H.—Indiæ populus niger, et mali coloris, ob nimium solis ardorem. Plin. lib. VI, cap. 17. Mer.

26. *Stamina. Carmina* Strozzæ liber: de qua voce vide ad Claudianum, II, in Eutrop. vs. 458. H.—*Bis genito bis* etc. Bis genitum adpellat Bacchum, quoniam primum ex Semele, deinde ex femore Jovis, in lucem venit: hinc *bimater* et *διθύραμβος* dictus.

29. *Quem locutum*. Capaneum.

Reppulit a Thebis Juppiter igne suo.
Ut tamen audîsti percussum fulmine vatem,
Admonitu matris condoluisse potes.
Et potes, adspiciens circum tua sacra poetas,
Nescio quis nostri, dicere, cultor abest.
Fer, bone Liber, opem : sic altam degravet ulmum
Vitis, et incluso plena sit uva mero.
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava juventus
Adsit, et adtonito non taceare sono.
Ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi,

32. *Admonitu matris.* Ad Semelem, Bacchi matrem, referas, quæ Jovis fulmine conflagravit : quemadmodum poeta Augusti ictu prostratus est. Vide Natal. l. V, c. 13.

33. *Circum tua sacra poetas. Sua sacra* duo Vaticani : ut sæpe apud Nostrum : et *sua vina* paulo ante.

35. *Sic altera degravet ulmum. Sic altam* meliores ; quod verum est. H.

36. *Mero incluso.* Vino intus latenti. Hoc ideo dicit, quoniam Bacchus vini usum mortalibus tradidit. *Laticemque Lyæum* Virg. Æneid. I, vers. 690.

37. *Sic tibi cum Bacchis.* Tradunt Bacchum in exercitu mulierum copiam circumduxisse, armatam hastis pampinis involutis : Silenum quoque pædagogum ac nutritorem, qui ei plurimum ad virtutem et gloriam resque bellicas profuit : Satyrosque etiam, quorum opera in saltationibus ac tragœdiis oblectabatur : eorum enim risu ac joco vitam omnem felicem traducebat. Vide Natal. lib. V, cap. 7. *Satyrorum gnara juventus.* Ita uterque Politiani ; multi *grata* cum priscis editionibus, vel *læta ;* alii *Graia*, vel *prona*, vel *lecta*, vel *gnara*, vel *ignava*, vel *sacra :* sed perperam. Codex Petri Servii *nava*, ut Pont. lib. I, Eleg. x, vs. 12, *nava juventa* pro *gnava* in antiquissimis libris legitur : ubi pari modo variant scripti codices. Calpurnius, Eclog. v, 11 : « Jam pro me gnavam potes exercere juventam ; » venit enim ἀπὸ τοῦ *navare :* Silius, lib. V, vs. 412 sq : « Laurigeris decus illud avis, navaque juventa Florebat. » Ita illo loco vetustissimus codex Coloniensis : vulgati *vana :* pari modo et alibi non semel in Silio peccatum.

38. *Adtonito non taceare sono.* Et sacrificiis celebreris, in quibus hominum clamore, et strepitu cymbalorum ac tympanorum, omnia resonabant. *Adtonito sono.* Sono bacchantûm et furentûm in tuis sacris. Sic in primo de Arte amandi, 537 : « sonuerunt cymbala toto Litore, et adtonita tympana pulsa manu. »

39. *Ossa bipenniferi...* Sic male cubent. Insignes inter eos in quos animadvertit Bacchus, ferunt Græcum Penthea, cujus fabulam habes apud Ovid. in Metam. lib. III, vers. 511 sqq, et Lycurgum Thracem. Ovidius enim scribit Lycurgum Thracum regem fuisse, qui Bacchum Deum esse negabat : ob quod quum donaretur securi vites incidere, crura sibi amputavit. Unde *bipennifer* adpellatur.

Impia nec pœna Pentheos umbra vacet.
Sic micet æternum, vicinaque sidera vincat,
Conjugis in cælo Cressa Corona tuæ.
Huc ades, et casus releves, pulcherrime, nostros,
Unum de numero me memor esse tuo.
Sunt Dîs inter se commercia : flectere tenta
Cæsareum numen numine, Bacche, tuo.
Vos quoque, consortes studii, pia turba, poetæ,
Hæc eadem sumto quisque rogate mero :
Atque aliquis vestrum, Nasonis nomine dicto,
Deponat lacrymis pocula mista suis;
Admonitusque mei, quum circumspexerit omnes,
Dicat : ubi est nostri pars modo Naso chori?
Idque ita, si vestrum merui candore favorem,
Nullaque judicio litera læsa meo est :
Si, veterum digne veneror quum scripta virorum,
Proxima non illis esse minora reor.
Sic igitur dextro faciatis Apolline carmen :
Quod licet, inter vos nomen habete meum.

Ovid. in Met. IV, 22 : « Penthea, tu venerande, bipenniferumque Lycurgum Sacrilegos mactas. »

40. *Umbra Pentheos*. Penthei anima. Vide Ovid. III Metamorph.

42. *Clara Corona tuæ*. Zulichemianus *Cressa Corona* : optime. H. — Ariadnen, à Theseo in Naxo insula destitutam, Bacchus uxorem duxit. Fabulam refert Ovid. in I de Arte amandi. De Corona vero Ariadnæ, legito Hyginum, qui rem multis verbis prosequitur. Mer.

43. *Huc ades, et casus releves*. Lege *ut releves*, vel *et releva*. H.— *Pulcherrime*. Quia ipse Bacchus et Apollo semper juvenes, imberbes, et virginea facie. Pont.

44. *Sis memor esse tuo*. Non dubium est, quin longe melior et verior sit nostra lectio, *me memor*.

50. *Deponat lacrymis*. Scripti plerique *Obponat*, vel *Adponat*.

54. *Nullaque judicio*. Si nullius vestrum carmen notavi unquam : aut, si in quemquam vestrum mordacem versum nunquam distrinxi.

56. *Proxima non illis*. Si arbitror, proxima vestra carmina antiquis non esse inferiora. *Proxima* autem, aut vicina, aut nuper a vobis edita.

58. *Nomen habere meum. Habete* cum melioribus. H. — Solo nomine sim vobiscum, quandoquidem corpore non possum, propter Augustum : vel, mei memores estote.

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

Epistolam ab Euxino litore Romam venisse, coramque laudare amici fidem, inducit Ovidius. Eum postremo precatur, ut se constanter tueatur.

LITORE ab Euxino Nasonis epistola veni,
  Lassaque facta mari, lassaque facta via;
Qui mihi flens dixit: tu, cui licet, adspice Romam;
  Heu! quanto melior sors tua sorte mea!
Flens quoque me scripsit: nec qua signabar, ad os est
  Ante, sed ad madidas gemma relata genas.
Tristitiæ causam si quis cognoscere quærit,
  Ostendi solem postulat ille sibi;
Nec frondem in silvis, nec aperto mollia prato
  Gramina, nec pleno flumine cernit aquas:
Quid Priamus doleat, mirabitur, Hectore rapto;
  Quidve Philoctetes ictus ab angue gemat.
Dî facerent utinam, talis status esset in illo,
  Ut non tristitiæ causa dolenda foret!

8. *Postulat ille sibi. Postulet* malo cum Hamburgensi, et Arondeliano: versu proxime sequenti malim quoque *aprico prato* quam *aperto*; etsi vulgatam minime damnem. Horatius, lib. I, Ep. XIV, vs. 30: « Multa mole docendus aprico parcere prato; » et Arte poetica, vers. 162: « Gaudet equis, canibusque, et aprici gramine campi; » lib. I, Od. VIII, v. 3, *cur apricum oderit campum*; libro III, Od. XVIII, v. 2, apud eumdem habes *aprica rura;* et *apricos flores* lib. I, Od. XXVI, 7. HEINS.

12. *Ictus ab angue.* Vel sagitta, veneno hydræ illita, percussus: vel revera a serpente ictus.

13. *Di facerent utinam.* Hoc distichon vix Latinum est, et multo minus Ovidian. H. — Si eradatur hoc distichon, non video quomodo prioribus cohæreant sequentia: quare corruptum potius credo, et ita legendum: « Dî facerent utinam, va-

Fert tamen, ut debet, casus patienter amaros,
  More nec indomiti fræna recusat equi :
Nec fore perpetuam sperat sibi numinis iram,
  Conscius in culpa non scelus esse sua.
Sæpe refert, sit quanta Dei clementia ; cujus
  Se quoque in exemplis adnumerare solet :
Nam quod opes teneat patrias, quod nomina civis,
  Denique quod vivat, munus habere Dei.
Te tamen, o! si quid credis mihi carior, ille,
  Omnibus, in toto pectore semper habet :
Teque Menœtiaden, te qui comitavit Oresten,
  Te vocat Ægiden, Euryalumque suum :
Nec patriam magis ille suam desiderat, et quæ
  Plurima cum patria sentit abesse sua ;
Quam vultus, oculosque tuos, o dulcior illo
  Melle, quod in ceris Attica ponit apis !
Sæpe etiam, mœrens tempus reminiscitur illud,
  Quod non præventum morte fuisse dolet.

ti status esset in illo, Ut mihi (vel sibi) tristitiæ causa docenda foret! » Utinam mihi, poetæ, status ille esset, ut liceret causam, minime manifestam, tristitiæ silere : sed quum illa sit omnibus nota, quia sum ejectus in ultimam barbariem, mallem in eo esset status meus, ut deberem docere causam tristitiæ, id est, ut in tali loco essem positus, cujus non pœniteret, si pœna crimini meo conferretur, et injuria me queri omnes dicerent. *Ut mihi* est in quinque scriptis; *Ut sibi* in Vossiano. Burm.

15. *Fert tamen* etc. Virtutis est, ut secundam fortunam moderate, ita adversam ferre patienter. Pont.

17. *Numinis*. Augusti. Mer.

19. *Sæpe refert. Sæpe refert secum sit quanta clementia* Leidensis contra metrum : *Sæpe refert, quæ tanta Dei* Putean. *patientia* Lovan.

20. *Adnumerare solet. Connumerare* Arondel. Heins.

21. *Nam quod opes. Jam* nonnulli ex præstantioribus. Heins.

23. *Carius ille. Carior* multi ex melioribus, ut et priscæ editiones : recte, si distinctione locum erigas. H.

25. *Te qui comitatus Oresten. Comitatur* nonnulli ; *comitavit* fragmentum Vaticanum. Vide Notas Trist. lib. I, Eleg. VIII, vs. 31. H. — *Menœtiaden*. Amicissimum ; ut Patroclus, Menœtii filius, Achilli fuit.

26. *Ægiden*. Theseum, Pirithoi amicum, Ægei filium. *Euryalumque suum*. Nisi ef Euryali amor notus est carmine Virgiliano.

28. *Sentit abesse sibi. Sua* multi ve-

Quumque alii fugerent subitæ contagia cladis,
  Nec vellent ictæ limen adire domus;
Te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem,
  Si paucos aliquis tresve duosve vocat.
Quamvis adtonitus, sensit tamen omnia; nec te,
  Se minus, adversis indoluisse suis.
Verba solet, vultumque tuum, gemitusque referre,
  Et te flente, suos emaduisse sinus:
Quam sibi præstiteris, qua consolatus amicum
  Sis ope, solandus quum simul ipse fores.
Pro quibus adfirmat fore se memoremque piumque,
  Sive diem videat, sive tegatur humo:
Per caput ipse suum solitus jurare, tuumque,
  Quod scio non illi vilius esse suo:
Plena tot ac tantis referatur gratia factis;
  Nec sinet ille tuos litus arare boves:
Fac modo constanter profugum tueare: quod ille,
  Qui bene te novit, non rogat, ipsa rogo.

teres. HEINS.— Nostri quoque, *sua*.

33. *Contagia*. Consternationem. *Subitæ cladis*. Subiti exsilii: pro *cladis*, *pestis* Junian. *mortis* Leidens. *mentis* Lovan. qui et in versu præcedenti, *præventum mente*.

37. *Sensit tamen omnia*. *Sentit* meliores. HEINS.

40. *Demaduisse sinus*. Valde maduisse, quum scilicet in meo complexu hæreres, et ubertim flens, lacrymis tuis eos perfunderes. PONT. — Nonnulli *immaduisse*; at septem, aut octo meliores, *emaduisse*; quod verbum elegans, sed rari usus est.

43. *Memoremque piumque*. Medonianus *tuumque*; et mox meliores *tuum solitus jurare*, *suumque*. H.

44. *Sive diem videat*. Sive vivat.

48. *Nec sinet ille tuos*. Nec permittet te frustra apud illum collocasse beneficium. Ille enim *litus arat*, qui operam perdit, et frustra laborat.

49. *Fac modo constanter*. *Constantem* Gryph. et Vincent. edit. *constanter illum tueare* Bernens.

50. *Qui bene te novit*. *Norat* tres scripti. Forte, *Quum bene te norit*.

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Seipsum hortatur ad celebrandum uxoris natalem, pro qua bene precatur, diemque laudat, qui eam elegantissimis moribus in lucem protulit: et quamvis digna esset feliciori fortuna, eam tamen hortatur, ut omnia æquo animo ferat; si quidem ejus virtus, non nisi in adversis perspici possit. Demum Deos precatur, ut, si nolint sibi parcere, saltem uxori innocenti ignoscant.

ANNUUS adsuetum dominæ natalis honorem
Exigit: ite manus ad pia sacra meæ.
Sic quondam, festum Laertius egerit heros
Forsan in extremo conjugis orbe diem.
Lingua favens adsit, longorum oblita malorum;
Quæ, puto, dedidicit jam bona verba loqui:
Quæque semel toto vestis mihi sumitur anno,
Sumatur fatis discolor alba meis:
Araque gramineo viridis de cespite fiat;
Et velet tepidos nexa corona focos.
Da mihi tura, puer, pingues facientia flammas,
Quodque pio fusum stridat in igne merum.
Optime natalis, quamvis procul absumus, opto
Candidus huc venias, dissimilisque meo:

3. *Laertius egerat heros.* Malim *egerit.* Ulysses Laertis filius.

4. *Diem festum conjugis.* Natalem uxoris Penelopes.

5. *Nostrorum oblita malorum. Longorum* Buslidianus. HEINS.

9. *Araque gramineo viridis de cespite fiat.* Genio natalem celebrantes, aram erigebant, quam floreis sertis ornabant. Feminæ vero Junoni sacrificabant.

11. *Da mihi tura, puer.* Tura, aliique etiam odores, eodem die utebantur. Tibull. lib. II, Eleg. II, vs. 3 sq: « Urantur pia tura focis, urantur odores, Quos tener e terra divite mittit Arabs. »

14. *Candidus.* Felix. MER.

Sique quod instabat dominæ miserabile vulnus,
  Sit perfuncta meis tempus in omne malis:
Quæque gravi nuper plus quam quassata procella est,
  Quod superest, tutum per mare navis eat.
Illa domo, nataque sua, patriaque fruatur:
  Erepta hæc uni sit satis esse mihi.
Quatenus et non est in caro conjuge felix,
  Pars vitæ tristi cætera nube vacet:
Vivat, ametque virum, quoniam sic cogitur, absens;
  Consummetque annos, sed diuturna, suos.
Adjicerem et nostros: sed ne contagia fati
  Corrumpant, timeo, quos agit ipsa, mei.
Nil homini certum est; fieri quis posse putaret,
  Ut facerem in mediis hæc ego sacra Getis?
Adspice, ut aura tamen fumos e ture coortos
  In partes Italas, et loca dextra ferat.
Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis:
  Consilium fugiunt cætera pæne meum.
Consilio, commune sacrum quum fiat in ara
  Fratribus, alterna qui periere manu,

15. *Si quod et instabat. Sitque quod instabat* major scriptorum pars. Lege, *Sique quod instabat: quod* pro aliquod : mox *puppis eat* duo veteres.

24. *Consumatque annos. Consumetque* Petri Servii codex. Lege, *Consummetque,* quanquam et vulgata lectio bene se habet. HEINS.

25. *Sed ne contagia fati.* Sed vereor ne fata mea infelicia annorum uxoris felicitatem corrumpant.

32. *Consilium fugiunt cætera pæne meum.* Octo veteres *tuum.* Puto *consilium suum.* Et sequenti versu, « Consilio, commune sacrum quum fiat in ara, » *Consilium* Rottendorph. et priscæ editiones; quod Ciofano adridebat : frustra : *Consilio*, data opera; Virg. Æn. VII, 216 : « Consilio hanc omnes animisque volentibus urbem Adferimur; » Livius, belli Maced. l. IV : « Secutus tamen sua sponte est, velut consilio petitus esset, ut vilior ob ea regi Hannibal esset; » ubi *sua sponte* et *consilio* obponuntur : sic *consulto* aliquid facere; Propert. l. II, El. xxv, vs. 54: « Nec si consulto fulmina missa tonent. » Existimabam aliquando, τὸ *Consilio* irrepsisse huc ex superiori versu, et scribendum esse *Ogygia ara*, hoc est, Thebana. *Consiliis* unus Medic. forte pro *Consilii.* H.

34. *Fratribus.* Eteocli et Polynici:

Ipsa sibi discors, tanquam mandetur ab illis,
Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc, memini, quondam fieri non posse loquebar,
Et me Battiades judice falsus erat.
Omnia nunc credo; quum tu consultus ab Arcto
Terga, vapor, dederis, Ausoniamque petas.
Hæc igitur lux est, quæ si non orta fuisset,
Nulla fuit misero festa videnda mihi.
Edidit hæc mores illis heroisin æquos,
Queis erat Eetion, Icariusque pater.

bella nota sunt Diodori et Papinii monumentis: mutuis enim ictibus cecidere.

35. *Ipsa sibi discors.* Quum Polynicis cadaver impositum fuisset Eteoclis rogo, subito flamma discessit: canente Papinio, libro Thebaidos duodecimo, vs. 430 sqq. Et Lucanus, Phars. lib. I, v. 551: « Scinditur in partes, geminoque cacumine surgit, Thebanos imitata rogos. »

38. *Battiades.* Callimachus poeta, qui hoc scripserat, sc. de fumo in duas partes eunte, in sacris Eteoclis et Polynicis.

39. *Quum tu non stultus ab Arcto Terga, vapor, dederis.* Nihili est hæc lectio: Vossianus *non cultus.* Scribe *consultus;* verbum in sacrificiis usitatum: καπνομάντειαν respicit: hinc *consulere Deos, exta, vates,* passim in scriptoribus antiquis. Heins.

40. *Terga dederis.* Fugeris Italiam versus, ubi erat poetæ uxor.

41. *Hæc lux.* Hic dies natalitius.

43. *Edidit hæc mores illis heroibus æquos, Queis erat Eurytion, Icariasque pater.* De feminis agit: quomodo ergo *heroides* in heroas mutatæ? veteres multi *heroidibus,* vel *herodibus,* vel *erroribus;* Bononiensis *hebroidis.* Scribe *heroisin* cum Scaligero, ἡρωΐσιν, qui sic in ora codicis sui emendarat, et cum Salmasio. Statius, Sylv. lib. III, ad Uxorem, 44: « Heu ubi nota fides totque explorata per usus, Qua veteres Latias, Graiasque heroidas æquas? » ubi vitiosum ac ingratum sonant quatuor voces continue in *as* desinentes, ut Statius reliquisse possit videri: « Qua veteris Latii, Graiisque heroisin æqua es. » Sed nondum sanatus est locus. Quænam enim Eurytionis illa filia? Scaliger Antigenen, Pelei uxorem, intelligebat. Sed quorsum tam obscurum nomen? Scripti veteres, *Eutychion, Euchion,* et similia; *Eritíon* Rottendorphianus; primus Politiani *Eucation;* alter *Eetion,* optime et verissime. Andromachen intellige, notissimæ pudicitiæ feminam: apud Homerum, Iliad. Ξ, Ἀνδρομάχη θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἠετίωνος. — *Eetionis* nomen quoque varie mendosum adparet in scriptis exemplaribus Fast. lib. IV, 280, *Et Theben, veteres Eetionis opes;* et Met. XII, 110, ubi *Eetioneas Thebas* adpellat. Trist. I, Eleg. VI, vs. 18: « Nec probitate tua prior est, aut Hectoris uxor, Aut comes exstincto Laodamia viro; » l. V, El. ult. 37: « Cernis ut Admeti cantetur, et Hectoris uxor. » H.

Nata pudicitia est, mores, probitasque, fidesque:
At non sunt ista gaudia nata die.
Sed labor, et curæ, fortunaque moribus impar;
Justaque de viduo pæne querela toro.
Scilicet, adversis probitas exercita rebus,
Tristi materiam tempore laudis habet:
Si nihil infesti durus vidisset Ulysses,
Penelope felix, sed sine laude, foret:
Victor Echionias si vir penetrasset in arces,
Forsitan Evadnen vix sua nosset humus:
Quum Pelia tot sint genitæ, cur nobilis una est?

45. *Nata pudicitia est, mores. Moris*, vel *morum*, vel *secum* libri veteres; hoc est *tecum:* atque ita quoque Tanaquillus Faber in Epistolis: sed *moris* meliores. Latet aliquid. Putem *et mos,* nisi quod *moribus* mox sequitur. Forte *et honor*, vel *honos*.

49. *Adversis probitas exercita rebus*. Sic Virg. Æn. III, v. 182, *Iliacis exercite fatis.*

51. *Durus vidisset Ulysses.* Non vidit tantum, sed tulit etiam et perpessus est. Quare scribo, *subiisset:* pro vulgata lectione tamen stant scripti omnes. Pont. I, Eleg. IV, v. 45: « Durius est igitur nostrum, fidissima conjux, Illo, quod subiit Æsone natus, onus. » Sic *periculum subire, pœnam, laborem*, et similia passim apud Ciceronem aliosque obcurrunt. H.—Sed hæc est mera mutandi et corrigendi, etiam sana, libido: *videmus* enim mala, quæ subimus. Terent. Adelph. V, IV, 13: « Uxorem duxi, quam ibi miseriam vidi. » Idem vero notare quod *experiri*, docet Philarg. ad illa Virgilii, Georg. II, 501: « nec ferrea jura, Insanumque forum, aut populi tabularia vidit; » ubi adducit locum ex Æn. XI, 263: « Ætneos vidit Cyclopas Ulyxes; » et ibi Servius mire illud *vidit* addidisse notat; ut III, 430, « Quam semel informem vasto vidisse sub Arcto Scyllam. » BURM.

52. *Sine laude foret.* Sine laude pudicitiæ, quam ipso absente, totis viginti annis conservavit, et reditum ejus patienter exspectavit. PONT.

53. *Victor Echionias.* Capaneum designat, de quo diximus. *In arces Echionias.* In arces Thebanas. Echion enim fuit unus ex sociis Cadmi, qui cum eo Thebas condidit.

54. *Evadnen.* Uxorem Capanei: cujus mors nota est.

55. *Quum Pelia genitæ tot sint, cur.* Pelias filius fuit Neptuni ex Tyro Nympha, filia Salmonei regis, ut scribit Homerus. Refert enim hanc consuevisse circa ripas Enipei fluminis delectari. Eam Neptunus, sumta Enipei forma, virginem cepit, et cum ea concubuit, genuitque Peliam et Neleum. Peliæ, Thessaliæ regis, filiæ fuerunt Asteropæa, Autonoe, Alcestis. *Cur nobilis una est.* Alcestis, Eurip. fab. 6; quod sic latine reddimus: « Ast sola conjux pro suo spondet viro: Alcestis illa,

Nupta fuit misero nempe quod una viro.
Effice, ut Iliacas tangat prior alter arenas;
Laodamia nihil cur referatur erit.
Et tua, quod mallem, pietas ignota maneret,
Implessent venti si mea vela sui.
Dî tamen, et Cæsar Dîs accessure, sed olim,
Æquarint Pylios quum tua fata dies;
Non mihi, qui pœnam fateor meruisse, sed illi
Parcite, quæ, nullo digna dolore, dolet!

mulier insigni fide, Migrare sponte voluit annos in suos Carum maritum. » Hinc Propert. lib. II, Eleg. v, v. 15 : « Felix Admeti conjux, et lectus Ulyssis, Et quæcumque viri femina limen amat. » *Cur cognita nobis* plerique veteres : nihil muto.

56. *Misero viro.* Infelici marito Admeto.

57. *Alter.* Quam Protesilaus : qui, quum primus e navi in litus Trojanum descendisset, primus de Græcis est interfectus; quicum nupta erat Laodamia.

59. *Et tua, quod malles. Mallem* prior Politiani et optimus Mediceus, cum excerptis Vossii. *Implessent* etiam duo. Heins.

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Queritur se ab amico destitui : hortaturque illum, ut constanter in amicitia persistat, quam primo coluerat.

Tu quoque, nostrarum quondam fiducia rerum,
Qui mihi confugium, qui mihi portus eras;
Tu modo suscepti causam dimittis amici,

3. *Tu quoque suscepti.* Illud *quoque* ex primo versu repetitum puto : nam Putean. Vossii, et octo alii, *Tu modo suscepti*, quod prætuli : etenim hic amicus videtur prius exsulis causam suscepisse, deinde iterum leviter deseruisse ; ut ex tota elegia patet, et ex sequenti versu, *tam cito ponis onus ?* Pro *curam* quoque *causam* recepi, cum Combiano libro, quia melius respondet τῷ *suscepti*. *Causa* et *cura* millies a li-

Officiique pium tam cito ponis onus?
Sarcina sum, fateor; quam si tu tempore duro
Depositurus eras, non subeunda fuit.
Fluctibus in mediis navem, Palinure, relinquis?
Ne fuge; neve tua sit minor arte fides.
Numquid Achilleos, inter fera prælia, fidi
Deseruit levitas Automedontis equos?
Quem semel excepit, numquid Podalirius ægro
Promissam medicæ non tulit artis opem?
Turpius ejicitur, quam non admittitur hospes;
Quæ patuit, dextræ firma sit ara meæ.
Nil, nisi me solum, primo tutatus es: at nunc
Me pariter serva, judiciumque tuum:
Si modo non aliqua est in me nova culpa; tuamque
Mutarunt subito crimina nostra fidem:
Spiritus hic, Scythica quem non bene ducimus aura,
Quod cupio, membris exeat ante meis,
Quam tua delicto stringantur pectora nostro,
Et videar merito vilior esse tibi.
Non adeo toti fatis urgemur iniquis,
Ut mea sit longis mens quoque mota malis.
Finge tamen motam: quoties Agamemnone natum

brariis confusa apud Nasonem, Virgilium et alios.

5. *Quam si tu tempore nostro. Non tempore nostro* prim. Polit. et tres alii; tres *nunc:* sed plerique *tempore duro;* quod et Ciofano probatum. Trist. I, Eleg. v, v. 26: « Tempore sic duro est inspicienda fides; » Pont. lib. II, El. vi, v. 29: « Tu quoque per durum servato tempus amico. » Malim tamen *quam tu si.* Heins.

9. *Inter fera prælia. Dura inter prælia* Bersm. quod nescio unde habeat.

10. *Deseruit levitas.* Ipse Automedon levis fuisset, si in medio prælio currum Achillis, quem regebat, deseruisset. Pont.

11. *Nunquam Podalirius. Numquid* cum Combiano, H. — *Podalirius.* Æsculapius filios reliquit Machaonem, et Podalirium, qui arti paternæ dediti, quum ad Trojam cum Agamemnone navigassent, plurimum Græcis in eo bello curandis summo studio vulneribus opitulati sunt, magnam ob id gloriam adepti.

25. *Motam.* Mentem esse commotam. *Agamemnone natum.* Oresten.

Dixisse in Pyladen verba proterva putas?
Nec procul a vero est, quod vel pulsarit amicum:
Mansit in officiis non minus ille suis.
Hoc est cum miseris solum commune beatis,
Ambobus tribui quod solet obsequium.
Ceditur et cæcis, et quos prætexta verendos,
Virgaque cum verbis imperiosa, facit.
Si mihi non parcis, fortunæ parcere debes:
Non habet in nobis ullius ira locum.
Elige nostrorum minimum minimumque laborum:
Isto, quo reris, grandius illud erit.
Quam multa madidæ celebrantur arundine fossæ;
Florida quam multas Hybla tuetur apes;

26. *Dixisse in Pyladen verba proterva putas. Improba verba*; duo *tristia verba*; unus *impia*; alius *aspera*, ut Pont. II, Eleg. VI, 8: « Aspera confesso verba remitte reo. » H. — *Verba proterva.* Convicia et contumelias in illum evomuisse, ut insani solent. PONT.

27. *Quod vel pulsavit amicum. Quod non* plerique : an *ne non pulsarit?* Combianus *quia non pulsarit :* mox malim *num minus*, pro *non*. HEINS.

29. *Hoc est cum miseris.* Distichon hoc suspectum est. HEINS.

31. *Ceditur et cæcis.* Solemus etiam obsequi et cedere de via, cæcis transeuntibus. *Et quos prætexta.* Tertium genus hominum designat, quibus etiam obsequimur, magistratibus et consulibus : quos designat per *virgarum fasces*, qui a lictoribus præferebantur.

32. *Imperiosa.* Plena imperii, vel ostentatrix imperii. *Virgaque.* Vide num virga lictoris potius intelligenda sit hoc loco, qua ille obvios e via submovebat, quum fasces nihil jubere, aut imperare soleant, sed insigne tantum magistratus sint.

34. *Non habet in nobis ullius ira locum.* Solet enim usu venire, ut quos injuriæ invisos faciunt, gratiosos miseriæ reddant, ut est apud Valerium.

36. *Illo, quo quereris. Quod* multi veteres; *quod queris* Hamburgensis et Leidensis; *quo reris* prim. Politiani : recte : pro *minimum minimumque laborum*, Gottorphianus pro diversa lectione *minimum de parte*; quod ex suis codicibus probat, et in ultima editione exprimendum curavit Naugerius; frustra : elegans est loquendi modus : sic Penelopes Epistola, v. 41 : « nimium nimiumque oblite tuorum. » Pro *laborum* etiam *malorum* nonnulli codices vetusti : quod versus proximus videtur requirere, ut jam monuit in Epistolis Tanaquillus Faber. H.

37. *Celantur arundine fossæ.* Zinzerlingus ex Erfortano codice, *celebrantur* notat; quod verum est. H.

38. *Hybla florida.* Hybla urbs,

Quam multæ gracili terrena sub horrea ferre
  Limite formicæ grana reperta solent;
Tam me circumstant densorum turba malorum:
  Crede mihi; vero est nostra querela minor.
His qui contentus non est, in litus arenas,
  In segetem spicas, in mare fundat aquas.
Intempestivos igitur compesce timores,
  Vela nec in medio desere nostra mari.

seu mons fuit Siciliæ; cujus ager floribus abundabat, ubi optimi mellis copia.

40. *Gracili... Limite formicæ grana reperta.* Virg. Æn. IV, 404 sqq: « It nigrum campis agmen, prædamque per herbas Convectant calle angusto, pars grandia trudunt Obnixæ frumenta humeris, etc. »

41. *Tam me circumstat. Circumstant* primæ editiones, et multi ex scriptis, quod mutari non debuit; prim. Pal. et Arondel. *circumdant*; *circumdat* prim. Polit. prim. Vatic. et tres alii. H.

45. *Compesce tumores. Timores* ex scriptis. H.

46. *Desere. Desine* Putean.

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Amico quærenti quid ageret in Scythia, respondet breviter Ovidius, se miserum esse. Postmodum Tomitanæ regionis incolarum mores describit. Deinde dicit, studiis poeticis animum detineri, ac pasci, et se carminibus mala sua oblivisci.

QUAM legis, ex illa tibi venit epistola terra,
  Latus ubi æquoreis additur Ister aquis:
Si tibi contingit cum dulci vita salute,

2. *Æquoreis jungitur Ister aquis. Additur* prim. Pol. prim. Vatican. prim. Pal. et multi alii ex melioribus; nonnulli cum primis editionibus, *Ister aditur.* Sed quum Ister ibi se exoneret in Oceanum, τὸ *additur* admittendum duxi; Pont. III, Eleg. V, 2: « His ubi cæruleis jungitur Ister aquis. » H.

3. *Contingit. Contigerit* multi.

Candida fortunæ pars manet una meæ.
Scilicet, ut semper, quid agam, carissime, quæris;
Quamvis hoc vel me scire tacente potes.
Sum miser: hæc brevis est nostrorum summa malorum:
Quisquis et offenso Cæsare vivet, erit.
Turba Tomitanæ quæ sit regionis, et inter
Quos habitem mores, discere cura tibi est?
Mista sit hæc quamvis inter Graiosque Getasque,
A male pacatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticæ major Geticæque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias:
In quibus est nemo, qui non coryton, et arcum,
Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, verissima Martis imago;
Non coma, non ulla barba resecta manu:
Dextera non segnis fixo dare vulnera cultro,
Quem vinctum lateri barbarus omnis habet.
Vivit in his, eheu! tenerorum oblitus amorum,
Hos videt, hos vates audit, amice, tuus!
Atque utinam vivat, sed non moriatur in illis!

8. *Quisquis et offenso Cæsare.* Versus parum adpositus. H.

11. *Inter Græcosque Getasque.* Malo *Graiosque* cum codice Combii. H. — *Inter Graiosque.* Græcorum enim colonia fuit Tomus.

15. *Coryton et arcum.* Custodia sagittarum. Virg. X, 169, *Corytique leves humeris, et letifer arcus.*

17. *Verissima mortis imago.* Lege, *Martis*, vel contra auctoritatem membranarum: sic *Marticolam Geten* vocat alibi. H.

19. *Stricto cultro. Fixo* plerique veteres; ut Fastor. II, 831: « Nec mora; celato figit sua pectora cultro. » Heins.

20. *Quem vinctum lateri.* Melius fortasse Palatinus et Bersm. codd. *Quem junctum lateri.* D. H.

21. *Vivit in his, heu! non vestrorum oblitus amorum.* Versus haud dubie mendosus prim. Polit. et pr. Palat. « Vivit in his, heu! nullus oblitus amorum. » alter, « Vivit in his nullus horum, heu! oblitus amorum. » Prim. Vatic. et Combii, « Vivit in his nullus eorum oblitus amorum. » Multi, « Vivit in his igitur tenerorum oblitus amorum. » Alii aliter. Lego, « Vivit in his, eheu! tenerorum oblitus amorum. » H.

23. *Atque utinam vivat, sed non moriatur in illis.* Scribe *vivas*, et *mo-*

Absit ab invisis et tamen umbra locis!
Carmina quod pleno saltari nostra theatro,
Versibus et plaudi scribis, amice, meis:
Nil equidem feci, tu scis hoc ipse, theatris;
Musa nec in plausus ambitiosa mea est.
Nec tamen ingratum est, quodcunque oblivia nostri
Impedit, et profugi nomen in ora refert.
Quamvis interdum, quæ me læsisse recordor,
Carmina devoveo, Pieridasque meas:
Quum bene devovi, nequeo tamen esse sine illis,
Vulneribusque meis tela cruenta sequor.
Quæque modo Euboicis lacerata est fluctibus, audet
Graia Caphaream currere puppis aquam.
Nec tamen ut lauder vigilo, curamque futuri
Nominis, utilius quod latuisset, ago.

riaris cum Richeliano, conversa ad se oratione, ut metro consulatur; nisi malis *vivat, non et moriatur;* pro *vivat* in prim. Vatic. *Vidues.* H. Pro *et*, *sed* cum Oberlino recepimus; quod et sententiæ et metro convenit.

25. *Pleno theatro.* Magna hominum frequentia, qui recitationi meorum carminum intersunt in theatro.

29. *Non tamen ingratum.* Homini ingenuo displicere non debet, memoriam sui vigere apud alios.

32. *Pieridesque meas. Pieridasque* cum scriptis. H.

34. *Vulneribusque meis.* Ego, acceptis vulneribus, nihilominus telis sanguine meo ante cruentatis me objicio et offero, dum versus scribere non desisto. P.

35. *Fluctibus Euboicis.* Undis maris Ægæi, quod Euboicam insulam alluit.

36. *Graia Copharea currere puppis aqua. Caphaream aquam* prim. Vatic. Combii, Rottendorph. et multi alii ex antiquis, ut et priscæ editiones. Bene. Pont. lib. I, El. III, vers. 76, ex veteri codice: « Quo duce trabs Colchas sacra cucurrit aquas; » et Pont. II, El. VI, 11 sq, ex membranis: « Nunc mihi naufragio quid prodest discere facto, Quam mea debuerit currere cymba viam? » Præterea unus Bononiensis, *nostra puppis* pro *Graia:* quomodo et Arondelian. H. *Caphaream aquam.* Aqua ejusdem maris Ægæi. Quasi dicat: Audet iterum navigare per illud mare, in quo semel naufragium fecit. Est vero *Caphareus* mons Euboicæ insulæ, Hellespontum versus. Adludit autem poeta ad naufragium illud, quod Græci, Troja redeuntes, circa Caphareum fecerunt, insultante illis Nauplio, propter cædem Palamedis. MER.

Detineo studiis animum, falloque dolores;
  Experior curis et dare verba meis.
Quid potius faciam solis desertus in oris,
  Quamve malis aliam quærere coner opem?
Sive locum specto; locus est inamabilis, et quo
  Esse nihil toto tristius orbe potest:
Sive homines; vix sunt homines hoc nomine digni,
  Quamque lupi, sævæ plus feritatis habent:
Non metuunt leges; sed cedit viribus æquum;
  Victaque pugnaci jura sub ense jacent.
Pellibus, et laxis arcent male frigora braccis;
  Oraque sunt longis horrida tecta comis.
In paucis remanent Graiæ vestigia linguæ:
  Hæc quoque jam Getico barbara facta sono.
Unus in hoc populo nemo est, qui forte latine

39. *Falloque labores. Dolores* plerique meliores. H.

41. *Desertis solus. Deserto solus in orbe*, Regius: *lapsus in oris*, Junian. codex Servii, *solis desertus in oris*, ut passim *solæ terræ; desertus* etiam Bernens.

45. *Sive homines; vix sunt homines hoc nomine digni. Sive homines specto* Leidensis et Arondelianus. Puto, « Sive homines, hominum vix hi sunt nomine digni. » H.

47. *Non metuunt leges. Nec* nonnulli. Lege, « Nec metuunt leges, et cedit viribus æquum. » Quod magis elegantiæ Ovidian. respondet. H. — *Sed cedit viribus æquum.* Nullum jus armis est potentius; et quisquis viribus præstat, is æquiora semper et facere et dicere existimatur. P.

49. *Pellibus.* Rhenonibus et braccis: Cæterum ex loco notabis obiter, non solum subligacula, quas ἀναξυρίδας græce vocant, braccas dici, sed et laxiores vestes, longioresque: talibus enim frigora arceri solent, non iis, quas proprie braccas dici volunt. — *Arcent mala frigora braccis.* Ita et scripti. Reponendum tamen, *arcent male.* H.

51. *Græcæ vestigia linguæ. Graiæ* rectius quinque veteres. H.

53. *Unus in hoc non est populo.* Malim *Ullus*, cum uno Bononiensi: tum *vix est* cum optimo Mediceo et prim. Polit. et sequenti versu, pro *Quælibet*, *Quamlibet*: nam Palat. *Quolibet*. H. — *Qui forte latine.* Qui possit esse interpres inter Latinum et Tomitanum. Mer. — *Unus in hoc populo nemo est*, scripti plurimi et editi quidam, quod non temere mutem. *Nemo unus* eleganter dicitur: Livius III, 12, « neminem unum esse, cujus magis opera putet rempublicam restitutam; » et IX, 16, « Nemo unus vir erat, quo magis innixa res Romana staret; » et

Quælibet e medio reddere verba queat.
Ille ego Romanus vates, ignoscite, Musæ,
Sarmatico cogor plurima more loqui.
En pudet, et fateor; jam desuetudine longa
Vix subeunt ipsi verba Latina mihi.
Nec dubito, quin sint et in hoc non pauca libello
Barbara: non hominis culpa, sed ista loci.
Ne tamen Ausoniæ perdam commercia linguæ,
Et fiat patrio vox mea muta sono;
Ipse loquor mecum, desuetaque verba retracto,
Et studii repeto signa sinistra mei.
Sic animum tempusque traho; meque ipse reduco
A contemplatu submoveoque mali.
Carminibus quæro miserarum oblivia rerum:
Præmia si studio consequor ista, sat est.

ita ille sæpius, necnon et alii optimæ notæ scriptores.

55. *Ipse ego Romanus vates. Ille ego* plurimi veteres: et recte; supra lib. IV, Eleg. X, vers. 1, « Ille ego qui fuerim tenerorum lusor amorum. » Amorib. III, El. VIII, vs. 23, « Ille ego Musarum purus, Phœbique sacerdos. » Pont. lib. I, Eleg. I, vers. 35, « Ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum, Ille ego sum, frustra qui lapis esse velim. » eadem Eleg. vs. 131, « Ille ego sum, qui te colui. » Et mox, 133. « Ille ego, qui dixi vestros Hymenæon ad ignes. » H.

57. *Et pudet, et fateor.* Plerique ex antiquis, *En pudet;* quomodo et priscæ editiones. H.

64. *Studii signa sinistra mei.* Forte, *sacra sinistra.* H.

65. *Sic animum tempusque traho.* Eo modo animus quiescit, et fallitur, et tempus ita producitur. — *Reduco.* Removeo tantisper a molestiis. MER.

66. *Semoveoque mali. Submoveoque* meliores; multi etiam, *dimoveoque.*

68. *Præmia si studio.* Satis magnum præmium me arbitror consecutum, si tranquillitatem animi subinde carminibus faciendis adipiscar. P. — *Si consequar. Consequor* prim. Vatic. et unus Medic. H.

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

Inimicum sibi insultantem monet, ut memor fortunæ variæ, minime lætetur, atque cogitet, idem quod ipsi, sibi quoque posse accidere.

Non adeo cecidi, quamvis dejectus, ut infra
Te quoque sim, inferius quo nihil esse potest.
Quæ tibi res animos in me facit, improbe? curve
Casibus insultas, quos potes ipse pati?
Nec mala te reddunt mitem, placidumve jacenti
Nostra, quibus possint illacrymare feræ?
Nec metuis dubio fortunæ stantis in orbe
Numen, et exosæ verba superba Deæ?
Exiget ah! dignas ultrix Rhamnusia pœnas!
Imposito calcas quid mea fata pede?
Vidi ego, navifragum qui riserat, æquore mergi;
Et, nunquam, dixi, justior unda fuit.
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,

6. *Nostra quibus possunt.* Malo *possint* cum Gottorphiano; duo alii *possent.* H.

8. *Ultrix Rhamnusia.* Rhamnusia, quam Græci *Nemesin* vocant, Dea indignationis credebatur. Indignabatur enim superbos et elatos. Mer.

9. *Exiget at dignas. A dignis* pr. Pal. prim. Vatic. opt. Medic. aliique nonnulli; duo *ad dignas*; *ac dignas* Arondel. In nonnullis etiam *Exigit.* Lege *Exigit ah! dignas*: sequenti versu, pro *quod* prim. Polit. *qui*; reliqui majori ex parte *quid.* H. — Nostri, *ad dignas.*

11. *Vidi ego naufragiumque viros et in æquore mergi.* Numeri turbati satis evincunt versum esse mendosum. Optimus Mediceus, *naufragioque*; Rottendorphianus pro diversa lectione, *navifragoque.* Scribe, « Vidi ego navifrago piratas æquore mergi. » Nisi mavis *navifragum qui riserat*, vel, *navifragum ridentes.* Sed prima lectio verior: duo libri, « Naufragium, nautas et in æquore mergi. » H.

Nunc mendicato pascitur ipse cibo.
Passibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxque loco:
Sed modo læta manet, vultus modo sumit acerbos;
Et tantum constans in levitate sua est.
Nos quoque floruimus, sed flos erat ille caducus;
Flammaque de stipula nostra, brevisque fuit.
Neve tamen tota capias fera gaudia mente;
Non est placandi spes mihi nulla Dei:
Vel quia peccavi citra scelus, utque pudore
Non caret, invidia sic mea culpa caret:
Vel quia nil ingens, ad finem solis ab ortu,
Illo, cui paret, mitius orbis habet.
Scilicet, ut non est per vim superabilis ulli,
Molle cor ad timidas sic habet ille preces.
Exemploque Deûm, quibus accessurus et ipse est,
Cum pœnæ venia plura roganda petam.
Si numeres anno soles et nubila toto,
Invenies nitidum sæpius isse diem.
Ergo, ne nostra nimium lætere ruina,
Restitui quondam me quoque posse puta:
Posse puta fieri, lenito principe, vultus

14. *Ille cibo. Ipse* meliores. H.

17. *Sed modo læta manet.* Si manet læta, non est inconstans: irrepsit hoc verbum ex præcedenti versu: nec tamen satis video quid pro eo debeat reponi; nisi forte, *læta venit.* H.

19. *Flos fuit ille caducus. Erat* plerique, et recte: nam *fuit* sequitur. Heins.

29. *Exemplo Deûm.* Deorum exemplo, qui solent veniam mortalibus concedere: aut, qui magis prosint, quam obsint. *Et ipse.* Etiam ipse Augustus. — *Est accessurus.* Est perventurus in numerum Deorum.

30. *Cum pœnæ venia plura roganda petam. Neganda* Combianus; duo *cum venia pœnæ.* Aut desunt hic nonnulla, aut versus est mendosus. Putabam aliquando, « Cum pœnæ venia plura ferenda putat. » Tanaquillus Faber in Epist. « Cum pœnæ venia plura petenda dabit. » Commodo sensu, nisi quod causam haud video, cur petenda pro roganda velit reponi. H. — Forte scripserit, *plura roganda feram*, pro obtinebo;

Ut videas media tristis in urbe meos;
Utque ego te videam causa graviore fugatum:
Hæc sunt a primis proxima vota mihi.

et ita *ferre* passim occurrit : *petam* et *feram*, etiam confuderunt librarii ex Pont. I, v, 30, et alibi. *Petenda*, edit. Bersm. et Pontani. Burm.

36. *Ut videas media tristis in urbe meos Vultus. Tristis*, ob restitutionem meam in patriam.

38. *Hæc sunt a primis proxima vota meis. Mea est* prim. Polit. quinque alii, *mea*. Puto *mihi*. H. — *Vota secunda*, Moreti. Sunt secunda post prima mea vota; quæ sunt, primo ut revocer ab exsilio, secundo ut tu ipse exsules.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

Laudat amici fidem, fateturque ejus beneficio se vitam ducere, simulque gratias agit. Postremo dicit se libenter ejus beneficia nota omnibus facturum fuisse, si ille suis se scriptis nominari pateretur.

O tua si sineres in nostris nomina poni
Carminibus, positus quam mihi sæpe fores!
Te solum meriti canerem memor; inque libellis
Crevisset sine te pagina nulla meis.
Quid tibi deberem tota sciretur in urbe,
Exsul in amissa si tamen urbe legor.
Te præsens mitem, te nosset serior ætas,
Scripta vetustatem si modo nostra ferent.
Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector;
Hic tibi servato vate maneret honor.

4. *Crevisset sine te.* Omnibus paginis te celebrassem.

8. *Si modo nostra ferunt. Ferent* quinque veteres; et *legar* pro *legor* multi superiori versu. H. — *Ferunt vetustatem nostra scripta.* Sunt ad posteros perventura.

10. *Hic te maneret honor. Hic tibi* plurimi ex antiquis: utrumque probum est. H.

Cæsaris est primum munus, quod ducimus auras:
  Gratia post magnos est tibi habenda Deos.
Ille dedit vitam; tu, quam dedit ille, tueris,
  Et facis accepto munere posse frui.
Quumque perhorruerit casus pars maxima nostros;
  Pars etiam credi pertimuisse velit,
Naufragiumque meum tumulo spectarit ab alto,
  Nec dederit nanti per freta sæva manum;
Seminecem Stygia revocasti solus ab unda.
  Hoc quoque quod memores possumus esse, tuum est.
Dî tibi se tribuant cum Cæsare semper amicos:
  Non potuit votum plenius esse meum.
Hæc meus argutis, si tu paterere, libellis
  Poneret in multa luce videnda labor.
Se quoque nunc, quamvis est jussa quiescere, quin te
  Nominet invitum, vix mea Musa tenet.

11. *Ducimus auras.* Tres, *auram.*

12. *Post magnos Deos.* Post Jovem et Augustum : vel Deos adpellat Augustum et ejus liberos. MER.

15. *Quumque perhorreret. Perhorruerit*, septem meliores : quare et mox *spectarit* pro *spectaret* repono; nam *spectavit* Patavinus. H.

16. *Pars etiam credi pertimuisse velit.* Exponit Merula, quasi illi non veri amici timuissent, ne simul cum Ovidio relegarentur : de quo tamen nusquam Ovidius alibi mentionem facit. Quare mallem legere, *prætimuisse :* pars etiam nunc, quum vident me exsulem, ut excusent, quod nullam opem tulerint mihi, aiunt se diu prætimuisse hanc meam pœnam, et casus infelices ; quia sæpe viderant me talia admittere, quibus exsilium mererer. Et hoc quotidianum est, ut qui veteres amicos destituunt, ita se purgent, quod jam diu imprudentis hominis, nec suis consiliis obsequentis, casus præviderint et prætimuerint. B.

19. *Seminecem.* Solus post Augustum servasti me. P. — *Stygia revocasti solus ab unda.* Sic ille apud Comicum : « Solus ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris. »

22. *Plenius esse.* Quam precari, ut Dii cum Cæsare tibi sint amici et propitii.

23. *Hæc.* Beneficia. MER. *Argutis.* Eruditis. P.

25. *Nunc quoque quamvis est jam jussa quiescere.* Turbati numeri : unus Vaticanus, et Palat. « Quæ quoque nunc quamvis est jussa quiescere. » Scribe, « Se quoque nunc, quamvis est jussa quiescere, quin te Nominet invitum, vix mea Musa tenet. » Primæ editiones, « Nunc quoque jam quamvis est jussa. » Vix se tenet mea Musa, quin te nominet,

Utque canem, pavidæ nactum vestigia cervæ,
Luctantem frustra copula dura tenet;
Utque fores nondum reserati carceris acer
Nunc pede, nunc ipsa fronte, lacessit equus;
Sic mea, lege data vincta atque inclusa, Thalia
Per titulum vetiti nominis ire cupit.
Ne tamen officio memoris lædaris amici,
Parebo jussis, parce timere, tuis.
At non parerem, nisi si meminisse putares:
Hoc quod non prohibet vox tua, gratus ero.
Dumque, quod o breve sit! lumen solare videbo,
Serviet officio spiritus iste tuo.

vel invitum : pro *quiescere* etiam *silescere* videtur reponendum ; sic de ventis supra lib. II, 151 : « Sed modo considunt, intermissique silescunt. » H. — Douza legebat, *Nunc quoque quantumvis jam jussa.*

28. *Luctantem frustra. Latrantem* plurimi. H.— *Copula dura tenet.* Copula hic pro eo fune accipitur, quo canes a venatoribus adligati ducuntur : vulgo *lassum* adpellant. Cingulum vero circum collum, *melium* adpellat Varro de Re rustica lib. II.

29. *Nondum reserati carceris.* Nondum aperti termini, unde equi incipiunt currere.

30. *Nunc ipsa fronte. Pressa fronte* Leidensis. H.

31. *Sic mea, lege data.* An *rata?* Vide Fast. III, vers. 279. H. — Minime vero ; *data lege*, scilicet, ab amico, qui vetuerat se nominari, et quiescere ejus musam jusserat : sic *jura dare* et similia passim occurrunt. Burm. — *Vincta.* Ligata : imperato scil. sibi silentio. Mer. *Thalia. Camœna* tres : *voluntas* Palatin. et Vatic.

32. *Vetiti.* Abs te vetiti, qui non pateris nomen tuum in carminibus meis poni.

33. *Nec tamen officio.* Grave est lædi ab amico, et per officium accipere detrimentum. P.

35. *Si non meminisse putares. Nisi non*, vel *nisi me*, multi ex scriptis : duo *nisi* : et *meruisse* unus. Lege, « nisi si meminisse putares ; » nisi putares me tui esse memorem. *Nisi si* Nasoni usitatum. H.— Broukhusius malebat, *si non meminisse vetares* ; forte, « At non parerem, nisi te meruisse putarem : » vel, « At non parerem, nisi me memorasse putarem, Si quo non prohibet lex tua, gratus, eo. » Si sine nomine eo usque tui meminissem, gratus pro tot beneficiis, quo lex tua me progredi non prohibet. Burm.

36. *Non prohibet vox.* Gratam animi recordationem non vetas.

37. *Lumen vitale videbo. Natale videbo*, tres libri : octo, *vitale tenebo*, *Solare videbo*, Richel. primæ editiones, *Solare tenebo.* Puto, *lumen solare tuebor.* H.

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

Tres annos se egisse scribit poeta ; eos tamen sibi decem videri, idque loci asperitate, et difficultatibus, quas deinde subjungit.

Ut sumus in Ponto, ter frigore constitit Ister,
  Facta est Euxini dura ter unda maris.
At mihi jam videor patria procul esse tot annis,
  Dardana quot Graio Troja sub hoste fuit.
Stare putes, adeo procedunt tempora tarde,
  Et peragit lentis passibus annus iter.
Nec mihi solstitium quidquam de noctibus aufert;
  Efficit angustos nec mihi bruma dies :
Scilicet in nobis rerum natura novata est,
  Cumque meis curis omnia longa facit.
Num peragunt solitos communia tempora motus,
  Suntque magis vitæ tempora dura meæ ?
Quem tenet Euxini mendax cognomine litus,
  Et Scythici vere terra sinistra freti.
Innumeræ circa gentes fera bella minantur,
  Quæ sibi non rapto vivere turpe putant.
Nil extra tutum est : tumulus defenditur ægre

4. *Troja. Terra* duo præferunt.

9. *Novata. Morata*, Puteaneus.

13. *Mendax cognomine.* Qui potius est inhospitalis.

14. *Vere terra sinistra.* Vere terra, ut in sinistra parte sita, sic etiam infelix.

16. *Quæ nisi de rapto vivere turpe putant.* Herodotus, in recensendis Thracum moribus, docet eos e bello atque rapto vivere, idque pulcherrimum ducere. *Sibi non rapto*, omnes meliores. H.

17. *Tumulus defenditur ipse. Defenditur ægre*, multi ex antiquis : recte. H.

Mœnibus exiguis, ingenioque loci.
Quum minime credas, ut aves, densissimus hostis
Advolat, et prædam vix bene visus agit:
Sæpe intra muros clausis venientia portis
Per medias legimus noxia tela vias.
Est igitur rarus, qui rus colere audeat; isque
Hac arat infelix, hac tenet arma manu:
Sub galea pastor junctis pice cantat avenis;
Proque lupo pavidæ bella verentur oves.
Vix ope castelli defendimur; et tamen intus
Mista facit Graiis barbara turba metum:
Quippe simul nobis habitat discrimine nullo
Barbarus, et tecti plus quoque parte tenet.
Quos ut non timeas, possis odisse videndo
Pellibus et longa tempora tecta coma.
Hos quoque, qui geniti Graia creduntur ab urbe,
Pro patrio cultu Persica bracca tegit.
Exercent illi sociæ commercia linguæ:

18. *Ingenioque loci.* Situ et natura loci.

19. *Quum minime credas, ut avis.* *Ut aves* rectius scripti nonnulli, cum priscis editionibus. Deinde Richel. *Quum bene vix credas.* H.

22. *Noxia tela. Martia* Vossianus. *Tela nociva* Gottorph. pro diversa lectione.

23. *Est igitur rarus, qui jam colere audeat.* Quid audeat colere? Scribe, *rus qui colere audeat;* quæ vox exciderat, ob cognationem posterioris syllabæ in *rarus:* hanc conjecturam postea in codice Medoniano confirmatam deprehendi: in quo *rus qui colere audeat.* H.

28. *Barbara turba.* Getæ, qui una cum Græcis Tomon habitant.

29. *Simul nobis. Nobiscum* multi scripti et olim editi quidam; male: ita enim millies veteres locuti sunt.

31. *Quos ut non timeas. Quorum* prim. Pal. prim. Vatic. et quinque alii, ut esset dictum, quomodo, *abstineto irarum*, *desine querelarum* ab Horatio, et similia passim obvia.

32. *Pellibus et longa corpora tecta coma. Pectora* quidam veteres: at unus Bononiensis cum priscis editionibus, *tempora;* quod temere Ciofanus damnarat: nam *comatos* passim Getas describit, et pellibus operire capita etiamnum solent per septemtrionem. H.

33. *Creduntur. Panduntur* Petri Servii codex: forte, *produntur.* B.

34. *Pro patrio cultu.* Pro habitu Græco, qui est cultior et civilior. P. — *Persica. Barbara* sex codices.

Per gestum res est significanda mihi.
Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli;
Et rident stolidi verba Latina Getæ:
Meque palam de me tuto mala sæpe loquuntur;
Forsitan objiciunt exsiliumque mihi.
Utque fit, in me aliquid, si quid dicentibus illis
Abnuerim quoties adnuerimque, putant.
Adde, quod injustum rigido jus dicitur ense,
Dantur et in medio vulnera sæpe foro.
O duram Lachesin, quæ tam grave sidus habenti
Fila dedit vitæ non breviora meæ!
Quod patriæ vultu, vestroque caremus, amici;
Quodque hic in Scythicis finibus esse queror;
Utraque pœna gravis: merui tamen urbe carere;
Non merui tali forsitan esse loco.
Quid loquor, ah demens! ipsam quoque perdere vitam
Cæsaris offenso numine dignus eram.

37. *Quia non intelligor. Qui* quinque veteres. Puto, *qui non intelligar.* Heins.

38. *Derident.* Unus, *et rident:* placet. Ciof.

39. *Mala sæpe loquuntur. Male* cum primis editionibus, primo Vatican. et sex aliis. H.

41. *Utque sit in me aliquid. Utque fit* veteres plerique. Sed distichon hoc commentitium est, et fictum.

48. *Quod sic in Scythicis gentibus esse queror.* Rectius *Quodque hic* reponas: *finibus* etiam bene nonnulli scripti. Sed et hoc distichon spurium est; omnia enim quæ hic dicuntur, proxime præcedenti disticho jam erat complexus, argute tamen et breviter, quod obtusi captus librarios offendit. H.

49. *Utraque pœna gravis.* Et carere scilicet amicorum consuetudine, et in Scythia vivere.

50. *Forsitan.* Ne absolute adfirmando Cæsarem offendat, et injustitiæ coarguat. Pont.

51. *Quid loquor. Quid queror* duo scripti: tres *loquor* tuentur.

ELEGIA XI.

ARGUMENTUM.

Dolet poeta, conjugem ab inimico jurgiis lacessitam, exsulisque uxorem adpellatam: eamque hortatur, ut patiatur omnia: non enim exsulem se, sed relegatum ab Augusto dictum.

Quod te nescio quis per jurgia dixerit esse
Exsulis uxorem, litera questa tua est.
Indolui, non tam mea quod fortuna male audit,
Qui jam consuevi fortiter esse miser;
Quam quia, cui minime vellem, sim causa pudoris,
Teque rear nostris erubuisse malis.
Perfer, et obdura: multo graviora tulisti,
Quum me subripuit principis ira tibi.
Fallitur iste tamen, quo judice nominor exsul:
Mollior est culpam pœna secuta meam.
Maxima pœna mihi est, ipsum offendisse; priusque
Venisset mallem funeris hora mihi.
Quassa tamen nostra est, non fracta, nec obruta puppis;

1. *Nescio quis.* Sic per contemptum quandoque loqui solemus, quum indignum quem æstimemus nominamus.

5. *Quam quod cui minime vellem sum causa pudoris. Quam quia*, nonnulli ex melioribus, et *sim;* quare *rear* etiam proximo versu est legendum. Heins.

8. *Principis ira.* Prim. Polit. et opt. Medic. *judicis.* Lege *vindicis:* nam *judice* sequitur. H.

9. *Fallitur iste tamen. Ille* duo et Bernensis, in quo sequebatur versus 28, Eleg. xii: *Si qua diu:* nulla lacuna relicta.

11. *Ipsum.* Me offendisse Cæsarem.

13. *Quassa tamen nostra est, nec mersa, nec obruta, navis. Non mersa* scripti: sex etiam *puppis:* bene etiam pr. Pal. *non fracta*, ne bis idem dicat: sed et *τὸ tamen* suspectum est, quum id mox versu sequenti repetatur. Scribe, « Quassa mari nostra est, non fracta, nec obruta puppis. » H. — *Quassa tamen*, etc. Hoc exsilium est mihi instar procellæ, qua agitor,

Utque caret portu, sic tamen exstat aquis.
Nec vitam, nec opes, nec jus mihi civis ademit;
Quæ merui vitio perdere cuncta meo:
Sed quia peccato facinus non adfuit illi,
Nil nisi me patriis jussit abesse focis.
Utque aliis, numerum quorum comprendere non est,
Cæsareum numen, sic mihi, mite fuit.
Ipse relegati, non exsulis, utitur in me
Nomine: tuta suo judice causa mea est.
Jure igitur laudes, Cæsar, pro parte virili
Carmina nostra tuas qualiacunque canunt:
Jure Deos, ut adhuc cæli tibi limina claudant,
Teque velint sine se comprecor esse Deum.
Optat idem populus: sed ut in mare flumina vastum,
Sic solet exiguæ currere rivus aquæ.
At tu fortunam, cujus vocor exsul ab ore,
Nomine mendaci parce gravare meam.

non submergor. Submersus fuissem, si me interemisset. P.

15. *Nec jus mihi civis ademit. Nec ademit posse reverti*, unus; quod sumsit librarius ex lib. I ex Ponto VII, 47.

16. *Qui merui.* Rectius *Quæ* libri quatuor: *Quam* prim. Palatin. H.— *Vitio meo.* Meo errore.

17. *Facinus non adfuit ullum. Illi*, octo ex melioribus. H.

20. *Mite fuit. Venit* Hamburg.

22. *Tuta est.* Non potest perire. *Suo judice.* Augusto judice. Is enim judicavit me non exsulem, sed relegatum: quæ pœna mollior erat. MER.

25. *Cæli tibi limina. Ut cæli lumina* prior lectio; poetica periphrasis pro cælo, sicut *lumina solis* pro sole apud Lucret. imitatione Homeri, apud quem simili circuitionis figura φάος ἠελίοιο sæpissime legitur. BERSM. Ita edidit Gryph. et alii; sed inepte.

26. *Teque velint.* Id est, velint esse te Deum nobiscum.

27. *Sed ut in mare flumina.* Hoc dicit: Ita meæ, ut populi preces ad Deos perveniunt, quemadmodum et parva flumina mare ita ingrediuntur, ut magna. MER.

30. *Nomine mendaci.* Falso: non enim sum exsul. P.

ELEGIA XII.

ARGUMENTUM.

Amico hortanti ut aliquid scriberet, respondet poeta, causasque adsignat, cur id sibi facere non liceat. Demum ostendit, se non posse teneri, quin semper aliquid componat, composita vero igni comburat.

SCRIBIS, ut oblectem studio lacrymabile tempus,
Ne pereant turpi pectora nostra situ.
Difficile est, quod, amice, mones; quia carmina lætum
Sunt opus, et pacem mentis habere volunt.
Nostra per adversas agitur fortuna procellas,
Sorte nec ulla mea tristior esse potest.
Exigis, ut Priamus natorum in funere ludat,
Et Niobe festos ducat ut orba choros.
Luctibus, an studio videor debere teneri,
Solus in extremos jussus abire Getas?
Des licet hic valido pectus mihi robore fultum,

5. *Per adversas agitur fortuna.* Nihil frequentius Ovidio, quam conditionem suam comparare cum procellis, tempestatibus, etc. P.

7. *Priamus natorum funere ludat. Plaudat* recte vetustæ editiones cum prim. Palat. prim. Vatican. et quatuor aliis melioris notæ. H. — Ego reduxi, *ludat*, quod ex antiquo scripto receperat Francofurtensis; et melius respondet sequenti, *ducat choros* : *ludere* enim est saltare, ut Metamorph. III, 685. Prætuli etiam *natorum in funere* cum Lovaniensi, ut Remed. Am. 137, « Quis matrem, nisi mentis inops, in funere nati Flere vetet. »

8. *Festos choros.* Chorus multorum vocibus constat, ut docent Seneca et Macrobius.

9. *Luctibus, an studio videor debere teneri. Studiis* unus Vatic. Lege, *Lusibus an studii : studium* et alibi pro studio poetico dixit, ut supra lib. V, Eleg. I, vers, 34, « Tot mala pertulimus, quorum medicina quiesque Nulla, nisi in studio est, Pieridumque mora. » H.

11. *Des licet invalido pectus mihi.* Mihi invalido. Sed rectius legas *hic valido* : hic, apud Getas : deinde versu proximo pro *Anyti rei*, repone *reo* cum prim. Vatic. Combiano, Rottendorph. H.

Fama refert Anyti quale fuisse reo;
Fracta cadet tantæ sapientia mole ruinæ:
Plus valet humanis viribus ira Dei.
Ille senex dictus sapiens ab Apolline, nullum
Scribere in hoc casu sustinuisset opus.
Ut patriæ veniant, veniant oblivia vestri;
Omnis ut admissi sensus abesse queat;
At timor officio fungi vetat ipse quieto:
Cinctus ab innumero me tenet hoste locus.
Adde, quod ingenium longa rubigine læsum
Torpet, et est multo, quam fuit ante, minus.
Fertilis, adsiduo si non renovetur aratro,
Nil, nisi cum spinis gramen, habebit ager:
Tempore qui longo steterit, male curret, et inter

12. *Fama refert Anyti quale fuisse rei.* Pro genitivo *rei*, malim *reo* legere, dativo casu; ut sit sententia: Quale pectus reo Anyti, hoc est, Socrati fuisse fama refert. Nam et ἀμφιβολίαν lectio hæc tollet, et versui quoque gratiæ aliquantum conciliabit; vitata similitudine casus in utraque cæsura. Mic. — *Anyti reo.* Socrati, quem Anytus accusavit. Tres enim fuere Socratis accusatores Melitus, Anytus, et Lycon. Melitus quidem ob poetas ei infestus: Anytus ob artifices, atque reipublicæ gubernatores; Lycon denique gratia rhetorum. Accusatio autem habuit se ferme in hunc modum: Socrates injuste egit, juventutem depravans, ac Deos quos civitas putat, ipse non putans, sed alia quædam nova dæmonia. Plato docet eum tanta fuisse sapientia et fortitudine, ut noluerit pro se aut causam dicere, aut quemquam precari. Mer. — Ἀλλ', ὦ Κρίτων, καὶ τὸ τρίτον, εἰ ταύτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ γενέσθω· ἐμὲ δὲ Ἄνυτος καὶ Μέλιτος ἀποκτεῖναι μὲν δύνανται, βλάψαι δὲ οὔ. Epictet. de Socrate, cap. ultim.

14. *Plus valet humanis.* Versus parum adpositus, ac proinde suspectus. Heins.

18. *Omnis et amissi sensus abesse queat.* Lege, *Omnis ut admissi sensus,* cum nonnullis; et superiori versu *oblivia vestri* pro *nostri.* Ne quid tamen dissimulem, distichon hoc vix genuinum mihi videtur. Nisi tollis, scribe *vetet* pro *vetat* versu proximo.

19. *Quieto. Quietum* omnes fere libri: sex, *fungi vetat: esse quietum Cinctus* etc. prim. edit. et quidam scripti: et, *vetat hoste,* duo: forte, « At timor officio fungi vetat: esse quietum Cinctus ab innumero me vetat hoste locus; » ut bis repetat idem verbum, sicut sæpe solet. Burm.

21. *Ingenium longa rubigine læsum.* Vel, *plenum*, Arondelianus. Forte, *rosum.* H. — *Longa rubigine.* Longa componendi desuetudine. Mer.

Carceribus missos ultimus ibit equos:
Vertitur in teneram cariem, rimisque dehiscit,
Si qua diu solitis cymba vacarit aquis:
Me quoque despero, fuerim quum parvus et ante,
Illi, qui fueram, posse redire parem.
Contudit ingenium patientia longa laborum,
Et pars antiqui magna vigoris abest.
Sæpe tamen nobis, ut nunc quoque, sumta tabella est,
Inque suos volui cogere verba pedes:
Carmina scripta mihi sunt nulla, aut qualia cernis;
Digna sui domini tempore, digna loco.
Denique non parvas animo dat gloria vires;
Et fœcunda facit pectora laudis amor.
Nominis et famæ quondam fulgore trahebar,
Dum tulit antennas aura secunda meas.
Non adeo est bene nunc, ut sit mihi gloria curæ:
Si liceat, nulli cognitus esse velim.
An, quia cesserunt primo bene carmina, suades
Scribere, successus ut sequar ipse meos?
Pace, novem, vestra liceat dixisse, Sorores,
Vos estis nostræ maxima causa fugæ.
Utque dedit justas tauri fabricator aheni,
Sic ego do pœnas artibus ipse meis.

26. *Ultimus ibit equus. Equos* rectius nonnulli. H.

27. *In teneram cariem.* Non placet hoc epitheton : *tetram* conjecerunt Heinsius et Francius : ego aliud adhuc quæro ; an *tenuem ?* quæ vox sæpe cum alia commutata reperitur. Burm.

28. *Cymba vacavit aquis.* Si in ripam subducta, diu hæsit in arenis. *Vacabit*, meliores ; Hamburg. *vacarit ;* recte. Puteaneus *negatur aquis.*

29. *Me quoque despera. Despero* cum prim. Palat. et quatuor aliis : et mox *laborum* pro *dolorum* nonnulli. H.

33. *Ut nunc quoque sumta.* Nihilominus imperare mihi non potui, quin scriberem. P.

38 *Fœcunda. Facunda* multi.

44. *Successus.* Quia mihi male successit.

47. *Tauri fabricator aheni.* Perillus : de quo jam dictum est. Mer.

Nil mihi debuerat cum versibus amplius esse;
  Sed fugerem merito naufragus omne fretum.
At puto, si demens studium fatale retentem,
  Hic mihi præbebit carminis arma locus:
Non liber hic ullus, non qui mihi commodet aurem,
  Verbaque significent quid mea norit, adest.
Omnia barbariæ loca sunt, vocisque ferinæ,
  Omnia sunt Getici plena timore soni:
Ipse mihi videor jam dedidicisse Latine;
  Jam didici getice sarmaticeque loqui.
Nec tamen, ut verum fatear tibi, nostra teneri
  A componendo carmine Musa potest.
Scribimus, et scriptos absumimus igne libellos:
  Exitus est studii parva favilla mei.
Nec possum, et cupio non ullos ducere versus:
  Ponitur idcirco noster in igne labor;
Nec nisi pars, casu flammis erepta, dolove,
  Ad vos ingenii pervenit ulla mei.
Sic utinam, quæ nil metuentem tale magistrum
  Perdidit, in cineres Ars mea versa foret!

49. *Nil mihi debebat. Debuerat* meliores: et mox pro *Sed fugerem*, veteres plerique *Si fugerem*, vel *Quum fugerem*. H.—*Nil mihi debuerat*. Prudentis enim non est, ad id redire, unde detrimentum acceperit.

51. *Studium fatale*. Si regrediar ad studium meum, quod mihi fato quodam nocuit, inveniam arma carmini idonea. P. — *Retentem*. Repetam.

55. *Omnia barbariæ loca sunt*. *Barbarica* prim. Polit. Lege *barbaricæ*: nempe vocis: sequenti versu pro *omnia sunt Getici*, plerique veteres *omnia quæ possunt*, vel *possint*; nam *getice* sequitur: alii *barbarici*, vel *Sarmatici soni*. Hoc quoque distichon in suspectis est. H.

58. *Nam didici*. *Jam* priscæ editiones et scripti non pauci; rectius. H.

59. *Nostra teneri*. *Levari* alter Pol. et multi alii: tres *vacare*: quatuor *revelli*. Nil temere mutem. H.

62. *Exitus est studii parva favilla mei*. Tò *parva* non placet: an *studiis atra favilla meis*. Sic Metam. XIII, 604, *Atra favilla volat*. H. — *Parva favilla*. Parvus ignis, et cinis est fructus studii mei.

63. *Nec possum, et cupio*. Distichon inficetum, nec Nasonianæ, si quid video, venæ. H.

67. *Magistrum*. Me Ovidium.

ELEGIA XIII.

ARGUMENTUM.

Amicum hortatur, ut quandoquidem amoris multa olim pignora sibi dederit, nunc verbis et literis ne parcat. Quod si emendarit, dicit nihil ab ejus amicitia amplius desiderandum esse.

HANC tuus e Getico mittit tibi Naso salutem;
Mittere si quisquam, quo caret ipse, potest.
Æger enim traxi contagia corpore mentis,
Libera tormento pars mihi ne qua vacet:
Perque dies multos lateris cruciatibus uror,
Sed quod non modico frigore læsit hiems.
Si tamen ipse vales, aliqua nos parte valemus:
Quippe mea est humeris fulta ruina tuis.
Qui mihi quum dederis ingentia pignora, quumque
Per numeros omnes hoc tueare caput;
Quod tua me raro solatur epistola, peccas:
Remque piam præstas, ni mihi verba neges.
Hoc precor emenda: quod si correxeris unum,

1. *Mittere si quisquam, quo caret. Mittere rem si quis, qua caret* Leidens. et Moreti, et alius codex. H.

3. *Traxi contagia mentis corpore.* Id est, ipsum corpus, præ nimio mentis dolore, cœpit male valere.

6. *Sed quod non modico. Ut quid* Hamburgensis; *Et quod* Buslidianus; lege, *Id quod.* Putabam aliquando, *Quod fera non modico.* H.

8. *Quippe mea est humeris fulta ruina tuis.* Quatuor libri *carina tuis*; solenni permutatione; lib. I, Eleg. VI, 5. «Te mea, supposita veluti trabe, fulta ruina est.»

9. *Ingentia pignora.* Magnas significationes amoris.

10. *Per numeros omnes.* Per omnes modos.

12. *Remque piam præstas, et mihi verba negas. Si mihi* multi veteres, et *ni mihi*, vel, *sed neges* etiam nonnulli. Forte, « Remque piam haud præstas, qui mihi verba neges. » Vel *Remque tuam*: nam *tuam* est in Buslidiano. H. — *Remque piam præstas.*

Nullus in egregio corpore nævus erit.
Pluribus accusem, fieri nisi possit, ut ad me
Litera non veniat, missa sit illa tamen.
Dî faciant, ut sit temeraria nostra querela,
Teque putem falso non meminisse mei.
Quod precor, esse liquet : neque enim mutabile robur
Credere me fas est pectoris esse tui.
Cana prius gelido desint absinthia Ponto,
Et careat dulci Trinacris Hybla thymo,
Immemorem quam te quisquam convincat amici :
Non ita sunt fati stamina nigra mei.
Tu tamen, ut falsæ possis quoque pellere culpæ
Crimina, quod non es, ne videare, cave :
Utque solebamus consumere longa loquendo
Tempora, sermonem deficiente die ;
Sic ferat ac referat tacitas nunc litera voces,
Et peragant linguæ charta manusque vices :
Quod fore ne nimium videar diffidere, sitque
Versibus hic paucis admonuisse satis ;

Officio satisfacis, dum me tueris, meamque causam agis ; et interim dum raro scribis, verba mihi negas, absentem non adloqueris crebrius, quod non magni laboris foret. P.

14. *Nullus nævus*. Quasi dicat, nihil abs te requiram amplius, si hanc veluti ex formoso corpore labem, aut maculam unicam sustuleris.

15. *Pluribus accusem*. Pluribus verbis officium tuum accusarem. *Fieri nisi posset*. *Possit* meliores. H.

19. *Quod precor*. Ut falso de te querar. *Robur tui pectoris*. Mentis tuæ constantiam in me amando, credere nequeo esse labefactatam.

22. *Hybla Trinacris*. Hybla, civitas Siciliæ.

25. *Tu tamen, ut falsæ possis quoque pellere culpæ Crimina*. *Tollere* editiones primæ, ut Fast. II, 45, « qui tristia crimina cædis, Fluminea tolli posse putetis aqua. » Et eadem varietas, Art. Am. III, 379 : « Jupiter a vobis tam turpia crimina pellat, » ubi et *tollat* in quibusdam. *Fallere* excerpta Vossii.

27. *Consumere longa loquendi*. *Loquendo* scripti. Et pro *sermoni deficiente die*, repone *sermonem* cum Rottendorphiano et Puteaneo ; pr. Vat. *sermone*. H.

30. *Peragant*. Munus linguæ obeant, quod epistola solet efficere.

32. *Versibus hoc paucis*. Lege *hic* cum uno Gallico. H.

Accipe, quo semper finitur epistola verbo,
  Aque meis distent ut tua fata, vale.

34. *Atque meis distent. Aque* scribendum, ut Caroli Strozzæ, viri nobilissimi et humanissimi, codex. Cf. ad Amor. II, XIV, vs. 30; et alibi.

ELEGIA XIV.

ARGUMENTUM.

In hac ultima elegia uxori immortalitatem pollicetur poeta; dicitque multas fore, quæ, quamvis eam miseram esse existiment, illi tamen invideant, et felicem adpellent: simulque ostendit, nihil a se majus præstari potuisse. Quod quum ita sit, eam hortatur, ut in fide permaneat, ne a quoquam jure accusari queat: exemplisque etiam probat, ejusmodi fidem erga maritos nullo unquam ævo taceri solitam.

QUANTA tibi dederint nostri monumenta libelli,
  O mihi me conjux carior, ipsa vides.
Detrahat auctori multum fortuna licebit;
  Tu tamen ingenio clara ferere meo:
Dumque legar, mecum pariter tua fama legetur;
  Nec potes in mœstos omnis abire rogos.
Quumque viri casu possis miseranda videri,
  Invenies aliquas, quæ, quod es, esse velint;
Quæ te, nostrorum quum sis in parte malorum,
  Felicem dicant, invideantque tibi.

1. *Quanta tibi dederim nostris monumenta libellis. Dederint nostri monumenta libelli* Hamburg. et unus Vatican. recte. H.

2. *O mihi me carior.* Exprimit hunc amorem, lib. III, Eleg. III, vs. 15: « Omnia quum subeant, vincis tamen omnia conjux. »

3. *Multum. Vultum* Regius.

4. *Tu tamen ingenio.* Versus ex ingenio meo profecti te illustrabunt.

6. *Nec potes in mœstos omnis abire rogos.* Non potest fama tua penitus deleri, quemadmodum corpus absumitur rogo.

9 *Nostrorum malorum.* Meæ cala-

Non ego divitias dando tibi plura dedissem:
Nil feret ad manes divitis umbra suos.
Perpetui fructum donavi nominis; idque,
Quo dare nil potui munere majus, habes.
Adde, quod, ut rerum sola es tutela mearum,
Ad te non parvi venit honoris onus:
Quod nunquam vox est de te mea muta, tuique
Judiciis debes esse superba viri.
Quæ, ne quis possit temeraria dicere, præsta:
Et pariter serva meque, piamque fidem.
Nam tua, dum stetimus, turpi sine crimine mansit,
Et laudem probitas irreprehensa tulit.
Par eadem nostra nunc est sibi facta ruina:
Conspicuum virtus hic tua ponat opus.
Esse bonam facile est, ubi, quod vetet esse, remotum est,

mitatis. — *In parte.* Quum mecum dolenter feras exsilium meum.

11. *Non ego divitias dando.* Distichon notæ minime probæ. H. — *Plura.* Quam dedi. Intelligit autem famæ immortalitatem.

13. *Perpetui fructum* etc. Non intermorietur nomen tuum, propter æternitatem scriptorum meorum.

15. *Adde, quod et rerum sola es tutela mearum. Solam tutela* pr. Polit. et duo alii : *es rerum sola et* Junian. Scribe : « Adde quod, ut rerum sola es tutela mearum. » H.

16. *Onus non parvi honoris.* Quasi dicat : quamvis sit onus et labor res meas tueri, tamen erit magno honori.

19. *Persta.* Persevera in amore conjugali. Melius *præsta*, effice.

22. *Et tantum probitas irreprehensa fuit. Et tandem* primæ editiones ; *Et tanta* pr. Polit. pr. Palat. et multi alii : duo *tua nunc :* alius *tanti :* Rich. et Bonon. *tantæ.* Scribe : « Et famæ probitas irreprehensa fuit. » H. — Nostram lect. tuetur Burm. quem vide.

23. *Par ea de nostra non est tibi facta ruina. Par eadem,* et *nunc est,* multi veteres : præterea *sibi* unus Mediceus et Moreti codex. Lege : « Par eadem nostra nunc est sibi facta ruina ; » vel *Par ea post nostram ruinam*, vel *post nostræ fata ruinæ ;* nam *nostræ* erat in Gottorphiano. H. — In nostra ruina parem te ostendisti : vel parem ejus demonstrandæ occasionem habes.

24. *Conspicuum virtus hic tua ponat opus.* Malo *tollat onus ;* vel, quod præstat, *prodat opus.* Heins. — *Conspicuum.* Quasi quamdam statuam nunc tibi virtute tua erige, conspicuam omnibus. Pont. — *Virtus.* Tua fides conjugalis.

25. *Esse bonam facile est. Casta est, quam nemo rogavit. — Ubi, quod vetat. Vetet* meliores. H. — *Bonam.*

Et nihil officio nupta quod obstet habet:
Quum Deus intonuit, non se subducere nimbo,
Id demum pietas, id socialis amor.
Rara quidem virtus, quam non fortuna gubernet;
Quæ maneat stabili, quum fugit illa, pede:
Si qua tamen pretii sibi merces ipsa petiti,
Inque parum lætis ardua rebus adest;
Ut tempus numeres, per sæcula nulla tacetur,
Et loca mirantur, qua patet orbis iter.
Adspicis, ut longo maneat laudabilis ævo,
Nomen inexstinctum, Penelopæa fides?

Feminam et uxorem : sed virtus in arduis cernitur.

29. *Gubernat. Gubernet* cum melioribus. H. — *Quam* etc. Quasi dicat : rari sunt, qui non sequantur fortunam potius quam virtutem. Ex quo designat esse difficile uxori, in fide permanere, et fortunam mariti adversam non deserere. Solet enim usu venire, ut quo se fortuna, eo et favor hominum inclinet.

31. *Si qua tamen pretii sibi merces ipsa petiti.* Nil frequentius hac sententia apud philosophos ; Claudianus de cons. Mall. Theod. vers. 1 : « Ipsa quidem virtus pretium sibi. » Silius, punic. XIII, vs. 663 : « Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces ; » piget plura attexere. H.— *Si qua tamen.* Subaudi, est virtus : hoc est, si quis bonus invenitur, quem non gubernet fortuna, sed virtus ipsa. Quia vix reperitur aliquis qui gratis velit esse probus. — *Pretii sibi merces ipsa petiti.* Ipsa virtus est pretium sui meriti : quia vir bonus non ducitur fortuna, nec aliud præmium quærit, quam virtutem. Virtus enim per se adpetitur. Quibus verbis denotat, optimam uxorem non debere mariti fortunam sequi, sed semper constanter in fide persistere, etiam in rebus adversis. — *Si qua tamen.* Ὅπου τὸ συμφέρον ἐκεῖ καὶ τὸ εὐσεβές ; Epictet. Hanc etiam apud Tullium sæpius invenies sententiam, sed grandiore verbo expositam ad finem Milonianæ orationis, ubi « fortes et sapientes viros non tam præmia sequi solere recte factorum, quam ipsa recte facta etc. » Sic et inter nostrates, haud indignus ille magni Racinii filius, virtutem poetice adloquens :

La richesse, il est vrai, la fortune te fuit ;
Mais la paix t'accompagne, et la gloire te suit :
Et perdant tout pour toi, l'heureux mortel qui t'aime,
Sans biens, sans dignités, se suffit à lui-même.

La Religion, chant I.

33. *Ut tempus numeres.* Hic denuo nugator aliquis Ovidianam induit personam : in pentametro tamen pro *et loca mirantur,* puto scribendum *loca rimatur.* H.

35. *Teneat laudabilis ævo. Maneat* unus Vaticanus ; ut sit adpositio, qualis apud Virgilium, lib. VII, 411 : « locus Ardea quondam Dictus avis, et nunc magnum manet Ardea nomen. » Mox Vossianus, *ut Hectoris.*

36. *Penelopæa fides.* Sic alibi no-

Cernis, ut Admeti cantetur, ut Hectoris uxor,
 Ausaque in accensos Iphias ire rogos?
Ut vivat fama conjux Phylaceia, cujus
 Iliacam celeri vir pede pressit humum?
Nil opus est leto pro me, sed amore fideque:
 Non ex difficili fama petenda tibi est.
Nec te credideris, quia non facis, ista moneri:
 Vela damus, quamvis remige puppis eat.
Qui monet ut facias, quod jam facis, ille monendo
 Laudat, et hortatu comprobat acta suo.

ster *Thesea fides. O mihi Thesea pectora juncta fide.* De fide autem Penelopes, Hom. Odyss. XVIII, vers. 253 : Εἰ κεῖνός γ' ἐλθὼν τὸν ἐμὸν βίον ἀμφιπολεύοι, Μεῖζόν κε κλέος εἴη ἐμὸν καὶ κάλλιον οὕτω.

37. *Admeti uxor.* Hujus fabulæ meminit Apollod. lib. I; qua nempe ratione Apollo totum annum Admeto servierit. — *Hectoris uxor.* Sic ipsa apud Eurip. in Troad. Σὲ δ', ὦ φίλ' Ἕκτορ, εἶχον ἄνδρ' ἀρκοῦντά μοι.

38. *Iphias.* Evadne, Iphiæ filia.

39. *Phylaceia.* Laodamia sic dicta a Phylace, Phthioticæ regionis Thessaliæ urbe, quæ sub ejus mariti Protesilai imperio fuit, ut docet Strabo, lib. IX; vel a Protesilai avo Phylace, Iphicli patre. Micyl.

40. *Iliacam celeri vir pede pressit humum. Primo pede* unus Vatican. et alter Palat. ex fide historiæ. In superiori versu non placet illud *Ut vivat fama*, malim *vivat famæ*; sic *vivere sibi*, *vivere alteri*; Art. Am. lib. III, vs. 413, *sed famæ vigilare juvet.* Heins.

41. *At nece nil opus est. Morte nihil opus est*; plerique veteres: tres *Morteque nil.* Excerpta Vossii *Nil opus est leto*; bene : mox *puppis eat*, pro *navis*, multi veteres. H. — *Nil opus est leto.* Quod ad exempla referendum : Alcestidis scilicet, quæ pro marito Admeto mori sustinuit, ut est apud Euripidem : Evadnes, quæ et ipsa rogum mariti conscendit, eademque se cremari passa est : et Laodamiæ, de cujus obitu et morte supra adnotavimus, etc. Micyl.

44. *Vela damus.* Quasi dicat : hæc amore magis impulsus ad te scribenda putavi, quam quod arbitrarer te præceptis et monitis meis egere. P.

FINIS TRISTIUM.

PUBLII OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM

EX PONTO

LIBRI IV.

HEINSII

PRÆFATIUNCULA.

In castigandis hisce libris codices fuere mihi præsto aliquanto vetustiores iis, quos Tristia suppeditarunt; neque illi tamen ejus notæ, aut auctoritatis, ut exactam locis male adfectis, qui plurimi passim hic illic obcurrunt, medicinam fecerint. Primus omnium commendandum se offert Viri Amp. Claudii Sarravii codex Gallicus, ante annos octingentos exaratus; sed mendose admodum, nec ille integer, ut qui in Elegia secunda tertii libri deficeret. Proximum vetustate Argentoratæ bibliothecæ exemplar, quod annorum circiter septingentorum senium præ se ferret: in eo liber quartus cum parte tertii desiderabantur. Nec ætate multo inferioris ex Mediceis unus, nobilissimi Rogerii Twisdenii equitis Baroneti itidem unus Anglicus; et Remigii Feschii V. Claris. codex. Post hos, primus Vaticanæ, Basileensis secundus, tertius Farnesianæ, quartus Barberinæ, Gottorphianæ quintus, sextus et septimus Hafniensis, Regiæ in Galliis octavus bibliothecæ. Præterea unus Puteanorum fratrum, alter Balthasaris Moreti, tertius V. Cl. Patricii Junii. Hi ante quadringentos, aut quingentos annos exarati. Reliqui notæ recentioris; Thuanei duo, totidem Medicei, Combianus unus, sex Vaticani, duo, quos munificentia V. A. Bernardi Medonii senatoris Tolosani possideo, tres Vossiani, unus Batavinus, et Leidensis bibliothecæ, et Rottendorphianus, et Boxhornianus, et Arondelius, et a Petro Servio Medico Romano mihi donatus. Denique, quæ negligi nequaquam debent, lectiones diversæ ex optimo veterrimoque libro ad oram Gryphianæ editionis a magno Scaligero notatæ, et aliæ ex Mediceo exemplari, quo Politianus usus fuerat.

PUBLII OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM

EX PONTO

LIBER PRIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

* BRUTO.

ARGUMENTUM.

Epistolas, amicorum nomina in fronte gerentes, Bruto dicat, forsan eidem, ad quem et Ciceronis varia exstant; nec nocivum esse munus docet, quod in deplorando quadriennali exsilio et prædicandis Augusti laudibus versetur, peccatique veniam postulet.

NASO, Tomitanæ jam non novus incola terræ,

P. OVIDII NASONIS DE PONTO LIBER PRIMUS. Nihil magis inscitum, aut barbarum hac inscriptione, quam cave credas ab tersissima nostri Nasonis manu esse. Libri veteres plerique nullam omnino inscriptionem agnoscunt; nisi quod Sarravianus omnium veterrimus, et Combianus inter meliores numerandus, sub finem libri secundi, EX PONTO LIBER II EXPLICIT. Barberinianus, EXPLICIT LIBER OVIDII IN PONTO. Opinor PONTICORUM, aut EPISTOLARUM PONTICARUM titulo libros hosce quatuor a Nasone insignitos fuisse. Trist. V, Eleg. II, vers. I: « Ecquid, ut e Ponto nova venit epistola, palles. »

* AD BRUTUM. BRUTO optimi codices; atque ita semper deinceps per casum tertium; recte: quod semel loco hoc a me moneri suffecerit. H.

I. *Jam non novus incola*. Incolam non novum se vocat, pro veteri, κατὰ λιτότητα. Nam jam quartum prope annum in Ponto agebat, id quod infra mox adparet, Eleg. VIII. Cæterum, ut hoc addamus, septem omnino annos in Ponto vixisse poeta videtur; atque intra tres priores, ea, quorum titulus est *Tristium*,

Hoc tibi de Getico litore mittit opus:
Si vacat, hospitio peregrinos, Brute, libellos
Excipe, dumque aliquo, quolibet abde loco.
Publica non audent inter monumenta venire,
Ne suus hoc illis clauserit auctor iter.
Ah! quoties dixi, certe nil turpe docetis!
Ite; patet castis versibus ille locus.
Non tamen accedunt: sed, ut adspicis ipse, latere
Sub Lare privato tutius esse putant.
Quæris, ubi hos possis nullo componere læso?
Qua steterant artes, pars vacat illa tibi.
Quid veniant, novitate roges fortasse sub ipsa:

scripsisse: reliquis autem, hæc quæ *de Ponto* inscribuntur, ut ex ipsis libris adparet. Micyl.

2. *De Getico litore.* De litore maris Euxini, quod Getæ accolunt.

6. *Clauserit hoc iter.* Fecerit scribendo præcepta amatoria, ne hi quoque de Ponto libelli possint in publicum prodire.

8. *Ite; patet castis versibus ille locus.* Locum hunc intelligit Merula de ipsa Roma: sed quia præcedit, *Publica non audent inter monumenta venire*, caperem de Apollinis Palatini templo et Bibliotheca, in quam non audent venire Nasonis libelli: vide Trist. lib. III, El. I, et alibi. B.

9. *Nec tamen accedunt. Non* scripti.

12. *Qua.* Ubi: idque elegantissime dicitur de statu in loco. Noster Fast. lib. II, vers. 392: « Quaque jacent valles, Maxime Circe, tuæ; » Propertius, lib. III, xvi, 1: « Clausus ab umbroso qua ludit pontus Averno Humida Baiarum stagna tepentis aquæ, Qua jacet et Trojæ tubicen Misenus arena, Et sonat Herculeo structa labore via; » Tibullus, lib. II, El. ii, 16: « Eoi Qua maris unda rubet; » Horatius, lib. II, Od. iii, 9: « Qua pinus ingens, albaque populus, etc. » Claud. de Raptu Proserp. lib. I, 235: « Devenere locum, Cereris qua tecta nitebant Cyclopum firmata manu; » Cicero, Act. et lib. II in Verrem: « Quum omnibus in aliis vectigalibus Asiæ, Macedoniæ, Hispaniæ, Galliæ, Africæ, Sardiniæ, ipsius Italiæ, qua vectigalia sunt, etc. » Cæsar, lib. I de bello civili: « Qua fauces erant angustissimæ portus. » Sic et Livius, lib. XXXVII: « L. Cincium partem insulæ, qua regnum Hieronis fuerat, tueri jussit; » apud quem sæpissime id leges, et apud Virgilium, et Senecam tragœdum, et Martialem. Hæc autem exempla eo collegi, quod a plerisque particulam *qua* sic positam, plane barbaram esse et audivi et legi. Ciof.

13. *Quid veniat.* Scripti *Quid veniant;* nisi quod in nonnullis, *Qui veniant,* quod Georgio Fabricio adridebat: nequicquam: ego vetustiores sequor. Trist. III, Eleg. vii, ad epistolam de Perilla, vs. 5: « Quicquid aget, quum te scierit venisse,

Accipe, quodcumque est, dummodo non sit amor.
Invenies, quamvis non est miserabilis index,
Non minus hoc illo triste, quod ante dedi:
Rebus idem, titulo differt; et epistola cui sit
Non occultato nomine missa, docet.
Nec vos hoc vultis, sed nec prohibere potestis;
Musaque ad invitos officiosa venit.
Quicquid id est, adjunge meis: nihil impedit ortos
Exsule, servatis legibus, urbe frui.
Quod metuas non est: Antonî scripta leguntur;
Doctus et in promtu scrinia Brutus habet.

relinquet: Nec mora; quid venias, quidve, requiret, agam, » Eleg. XII ejusdem libri, 33: « Sedulus obcurram nautæ; dictaque salute, Quid veniat, quæram, quisve, quibusve locis. » Metam. XI, 622: « Quid veniat (cognorat enim) scitatur. » Virgil. Æneid. I, 517: « Quæ fortuna viris, classem quo litore linquant, Quid veniant; » et lib. VI, 531, « Fare age, quid venias. » Sic et alii scriptores. H. — Ita et Græcos dicere τί ἀντὶ τοῦ, διατί, Sextus Empir. tradit, lib. I, Pyrrh. Hypotyp. cap. 19, ubi videndus est Fabricius.

15. *Quamvis non sit miserabilis index. Quamvis non est* plerique veteres: versu proximo, pro *hoc* malim *hic*, si per antiquos liceat codices. Invenies his in libris non minus triste illo, quod jam ante dedi. HEINS.

16. *Quod ante dedi.* Metaphora a mulieribus, quæ filios genuerunt: in epistola Hypsipyles ad Jasonem, 121 et sq: « Felix in numero quoque sum; prolemque gemellam, Pignora Lucina bina favente dedi. »

17. *Rebus idem.* Eadem est materia hujus operis, quæ est de Tristibus. — *Titulo differt.* Differt indice. — *Et epistola cui sit.* Differt etiam hoc opus ab eo de Tristibus, quoniam in hoc, ad quem scripta sit epistola, titulus docet: id vero in opere de Tristibus supprimitur.

19. *Nec vos hoc vultis.* Nec vos vultis vestra nomina in hoc opere poni, propter Augusti metum. — *Sed non prohibere potestis. Sed nec* e scriptis multi. H.

22. *Servatis legibus.* Non scribendo lasciva: id ne facerem, legibus cautum fuit.

24. *Doctus et in promtu.* Brutus enim, qui Julium Cæsarem occidit, vir fuit excellens omni genere laudis, et philosophiam latinis literis prosecutus fuit. — *Carmina Brutus habet. Scrinia* omnino rectius in Twisdeniano, Combiano, Boxhorniano, et Puteaneo a manu prima: quod in Pirckeimeriano, sive Arondeliano Gronovius noster testatus jam est se invenisse, Observat. ad Silvas Statianas. Omnino recte. Bruti enim, præter librum de Virtute Ciceroni, Senecæ, Plutarcho, aliis laudatum, etiam versus exstabant, et quidem satis lascivi, ut ex Plinio,

Nec me nominibus furiosus confero tantis:
  Sæva Deos contra non tamen arma tuli.
Denique Cæsareo, quod non desiderat ipse,
  Non caret e nostris ullus honore liber.
Si dubitas de me, laudes admitte Deorum;
  Et carmen demto nomine sume meum.
Adjuvat in bello pacatæ ramus olivæ:
  Proderit auctorem pacis habere nihil?
Quum foret Æneæ cervix subjecta parenti,
  Dicitur ipsa viro flamma dedisse viam.
Fert liber Æneaden: et non iter omne patebit?
  At patriæ pater hic; ipsius ille fuit.
Ecquis ita est audax, ut limine cogat abire
  Jactantem Pharia tinnula sistra manu?
Ante Deûm matrem cornu tibicen adunco

lib. III, Epist. 5, discimus. Auctor dialogi de claris Oratoribus: « Fecerunt Brutus et Cæsar carmina non melius quam Cicero, sed felicius, quia illos fecisse pauci sciunt. » H.

25. *Furiosus.* Legitur etiam, *furiosis*, hoc est, nominibus plenis furoris et iræ. MERUL. — *Comparo* Servii cod. *Furiosis consere* Sarrav.

26. *Non tamen arma tuli.* Non tamen bella gessi, ut M. Anton. et Brutus.

29. *Si dubitas de me.* Si dubitas mea causa hos meos libellos excipere. — *Laudes admitte Deorum.* Excipe illos Augusti causa, cujus laudes in illis continentur.

31. *Adjuvat in bello.* Est argumentum a minori: Ramus oleæ, quod signum pacis est, adjuvat in bello prætendentem: multo igitur magis debet juvare, non signum, sed ipse auctor pacis, id quod faciunt libri mei. MICYL. — *Pacatæ ramus olivæ.* « Paciferaque manu ramum prætendit olivæ. » Virg. Æn. VIII, 116.

35. *Æneaden.* Augustum, ab Ænea oriundum, propter patrem Julium Cæsarem, qui genus suum ad Julium Ascanium, Æneæ filium, referebat.

36. *Et patriæ pater hic.* Augustus est pater patriæ. — *Ipsius ille.* Quo referas illud *ipsius* non video: an ad Augustum? ut sit, Augustus fuit pater patriæ, ille (Æneas) pater ipsius (Augusti). In Francof. erat, *unicus ille fuit*, forte pro *unius ille fuit.* Hic, scilicet Augustus, est pater patriæ, qui est, Æneades ille, quem fert meus liber; ille vero, Æneas, pater fuit non communis patriæ et omnium civium, sed unius Julii; cui tamen iter patuit per ferrum et ignes. BURM. Alii interpretantur, ille Anchises non nisi Æneæ fuit pater.

37. *Ut limine cogat abire.* Ut Isidis sacerdotes, sistra Ægyptia ferentes, pellat e limine.

39. *Ante Deum matrem.* Quum ma-

Quum canit, exiguæ quis stipis æra neget?
Scimus ab imperio fieri nil tale Dianæ;
Unde tamen vivat vaticinator habet.
Ipsa movent animos Superorum numina nostros;
Turpe nec est tali credulitate capi.
En ego, pro sistro, Phrygiique foramine buxi,
Gentis Iuleæ nomina sancta fero:
Vaticinor moneoque; locum date sacra ferenti:
Non mihi, sed magno poscitur ille Deo.
Nec, quia vel merui, vel sensi principis iram,
A nobis ipsum nolle putate coli.

tri Deum canit tibicen inter sacrificandum. — *Adunco cornu.* Tibiam obliquam intellige, dextra parte unum, sinistra duo foramina habentem, quam Midas, in Phrygia invenit, ut Plinius docet. — *Abunco* Argentinus. Puto *obunco*.

40. *Quum canit. Dum* pr. editt.

41. *Scimus ab imperio fieri nil tale Dianæ.* Vir doctus in nuperis epistolis pro *Dianæ* reponit *Cybeles*: audacter mehercules, quum nihil sit mutandum. In cod. Twisdenii margine hæc glossa erat adscripta: « In Aricino nemore juxta Romam habuit Diana templum; ibi erant vaticinatores: » nihil verius; quo modo et intelligendum esse locum jam vidit sagacissimus Gronovius, Observ. lib. IV, cap. 7. H. — Simpliciter expone: Vaticinator, Dianæ nomine exigit stipem, sive pecuniam a consulentibus, sive iis, quibus vaticinia reddit. Et tamen scimus ipsam Dianam nihil tale imperare, hoc est, haud quaquam jubere, ut ille pecuniam ab hominibus auferat. Tamen unde se alat, non ei deest, ex benignitate videlicet oraculum consulentium. Micyl.

42. *Unde tamen vivat vaticinator.* Tamen sacerdos Dianæ, causa Deæ prædicendo futura, donatur victu et donis. Quibus verbis colligit, ut sacerdotes colantur, Deorum causa, sic libros continentes Augusti laudes, minime esse ex urbe pellendos, sed potius excipiendos summa veneratione.

43. *Ipsa movent animos.* Hoc dicit: Movemur Deorum causa ad venerandum sacerdotes prædictos, nec debemus putare, esse turpe, credulitate nostra sacerdotes venerari Deorum causa. — *Superorum numina. Nomina* veteres nonnulli. H.

45. *Pro sistro, Phrygiique.* Pro sacerdotibus Isidis et Cybeles, quos per sistrum et tibiam e buxo designat.

46. *Gentis Iuleæ.* Augusti ex gente Iulia oriundi, ab Iulo, Æneæ filio. — *Nomina sacra fero.* Complector in meis libellis sacrum Augusti nomen.

47. *Vaticinor.* Sum vates Apollinis et sacerdos. — *Moneoque. Moveoque* P. Dan. — *Locum date.* Sinite me per urbem incedere. — *Ferenti sacra.* Mihi portanti nomina gentis Iuleæ.

49. *Nec, quia vel merui.* Quamvis, inquit, in me Augustus sit ira-

Vidi ego linigeræ numen violasse fatentem
 Isidis, Isiacos ante sedere focos:
Alter, ob huic similem privatus lumine culpam,
 Clamabat media, se meruisse, via.
Talia cælestes fieri præconia gaudent,
 Ut, sua quid valeant numina, teste probent.
Sæpe levant pœnas, ereptaque lumina reddunt,
 Quum bene peccati pœnituisse vident.
Pœnitet o! si quid miserorum creditur ulli,
 Pœnitet, et facto torqueor ipse meo!
Quumque sit exsilium, magis est mihi culpa dolori;
 Estque pati pœnas, quam meruisse, minus.
Ut mihi Dî faveant, quibus est manifestior ipse,
 Pœna potest demi, culpa perennis erit.

tus, non recusat tamen a nobis coli nostro carmine.

51. *Linigeræ Isidis.* Hæc vera lectio, quidquid membranæ inter se pugnant. H.—Isidis cujus sacerdotes lino tecti sacra Deæ celebrabant.

52. *Sedere ante focos Isiacos.* Sedere ante altaria Isidis, ei sacrificaturum, posteaquam post pœnitentiam Dea placata illi veniam dedit.

53. *Alter.* Scilicet Isiacus sacerdos. — *Privatus lumine.* Privatus oculis tanquam perjurus. Quoties enim per Isidem jurantes fidem non servabant, putabantur a Dea visu privari. Juvenal. Sat. XIII, vs. 93 sq: « Decernat quodcunque volet de corpore nostro Isis, et irato feriat mea lumina sistro: Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, nummos. » In Anthologia græca Lucilius: *μὴ κατυράση Τὴν Ἶσιν τούτῳ*; huc et Persius, Sat. V, vers. 186, respexit, apud quem obcurrit, « cum sistro lusca sacerdos. »

55. *Talia præconia.* Talem vocem fatentium sua crimina, et se ita meritos.

56. *Quid valeant sua numina.* Quid possint Deorum vires. —*Teste.* Aliquo nocente, in quem animadverterint.

61. *Quumque sit exsilium, magis est.* Ita veteres constanter. Censeo nihilominus scribendum esse: « Quumque sit exsilium, magis es mihi culpa dolori. » Nam *τὸ est* versu proximo rursus sequitur, ubi *pœnas* cum Argentoratensi malo, quam *pœnam.* Similis loquendi modus infra Eleg. IV, vs. 31: « Junctior Hæmonia est Ponto, quam Roma sit Istro. » H.

62. *Estque pati pœnas.* Rationem adsignat, cur magis doleat crimine, quam exsilio. Quia magis me angit peccatum meum, quam pœna et exsilium.—*Quam meruisse.* Quam peccatum commisisse, quo videar dignus tali pœna.

63. *Quibus est manifestior ipse.* In quibus Diis ipse Augustus magis adparet, quia a nobis videtur.

Mors faciet certe, ne sim, quum venerit, exsul;
  Ne non peccarim, mors quoque non faciet.
Nil igitur mirum, si mens mihi tabida facta
  De nive manantis more liquescit aquæ.
Estur ut occulta vitiata teredine navis;
  Æquorei scopulos ut cavat unda salis;
Roditur ut scabra positum rubigine ferrum;
  Conditus ut tineæ carpitur ore liber;
Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
  Fine quibus nullo conficiantur, habent.
Nec prius hi mentem stimuli, quam vita, relinquent;
  Quique dolet, citius, quam dolor, ipse cadet.
Hoc mihi si Superi, quorum sumus omnia, credent,
  Forsitan exigua dignus habebor ope;
Inque locum Scythico vacuum mutabor ab arcu:

65. *Mors faciet certe. Mors ultima pœna est.* Lucan. VIII, 395.

66. *Ne non peccarim, mors quoque non faciet.* Versus hic præter rem est, et præter Nasonianam elegantiam. Præcedens etiam suspectus. H.

67. *Non igitur mirum est, si mens mea tabida facta. Si mens mihi*, Junianus; tres alii, *Nil igitur mirum:* utrumque bene. HEINS.

68. *De nive manantis.* Contabescit animus meus, et dolore colliquescit, ut nix ad ardorem solis. P. — Εὖτε χιὼν ὥς τις κατετάκετο μακρὸν ὑφ' Αἷμον. Theocr. Idyll. VII, vs. 76; et Idyll. XXIII, vs. 31: Ἁ δὲ χιὼν λευκὰ, καὶ τάκεται ἀνίκα παχθῇ.

69. *Vitiata teredine navis.* Hæc vera scriptura est, quam meliores membranæ adstruunt; perperam alii *putredine.* Robertus Constantinus in Lexico voce Ὀζῆνα corrigit *vitiata teredine naris:* insulse. Inter teredinem et tineam hoc interest, quod altera sit marina, altera terrestris; vide Plinium, lib. XVI, cap. 12. *Teredo* eadem quæ *Termes.* Græcis τερήδων; Isidorus, Etymol. lib. XII, cap. 5. Versu proximo lege, cum castigatioribus scriptis: *Æquorei salis*, non *Æquoreos scopulos.* H. — *Violata* Putean.

71. *Ferrum rubigine roditur.* Cato de Re Rustica: *Ferrum rubigo interficit.*

72. *Carpitur.* Consumitur. — *Curarum morsus.* Curas *edaces* adpellat Horat. Gr. θυμοδακεῖς, θυμοβόρους.

77. *Hoc mihi si Superi, quorum sumus omnia, credent.* Cave reponas, *quorum sunt omnia*, quum pro recepta scriptura et codices vetusti, et ipsa ratio pugnent. H. — *Si Superi, quorum sumus.* Si Dii, in quorum sum potestate: Augustum autem latenter intelligit.

79. *In locum vacuum.* In locum carentem arcu Scythico: hoc est, in

Plus isto, duri, si precer, oris ero.

locum magis quietum, et remotum ab hac Scytharum asperitate. — *Ab arcu Scythico.* Ab armis Getarum, qui peculiariter arcu utuntur. *Ab hoste*, Politian. *Scythica ab arcto*, Vatican.

80. *Si precor. Si precer*, meliores. H. — *Duri oris.* Inverecundi oris.

EPISTOLA II.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

In hac epistola primo captat benevolentiam a Fabii persona, eum laudando. Deinde illum attentum reddit, quum docet ea, de quibus dicturus sit : hoc est, velle propria mala ingemiscere et exponere, quæ multa esse narrat, hostium scilicet periculum, faciem loci, dolorem ex his rebus maximum, adeo ut cupiat mutari in aliquam aliam formam. Colligit postremo, se clementiæ Cæsaris confidere, ut exsilii locum mutare liceat : petitque a Maximo, ut id solum, nec aliud tentet.

MAXIME, qui tanti mensuram nominis imples,
Et geminas animi nobilitate genus;
Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti,

1. *Maxime.* Fabius hic Maximus, quum intima familiaritate Cæsari Augusto fuerit conjunctus, non invenitur tamen, quod mireris, apud scriptores ullis functus honoribus. Ad hunc nostrum opinor referenda esse illa Quintiliani inst. Orat. VI, 3 : « In metalepsin quoque cadit ratio dictorum ; ut Fabius Maximus incusans Augusti congiariorum, quæ amicis dabantur, exiguitatem, heminaria esse dixit. » De morte hujus Fabii noster inf. lib. IV ; et Plinius, lib. VII, cap. 45. H.—Atqui Glandorpius consulem hunc Fabium facit an. U. C. DCCXCIII, ut et Lipsius fecit : sed hunc fuisse hujus Fabii patrem docet Masson. in vita Ovidii.— *Qui tanti mensuram nominis imples.* Qui nominis magnitudinem æquas, ac superas animi nobilitate. Per mensuram autem tanti nominis, *Maximi* adpellationem intellige.

2. *Genus.* Maximorum familiam.

3. *Quamvis cecidere* etc. Bello Etrusco, quod gestum est contra Veientes, quum in acie cecidisset Q. Fabius; vide Florum, libro I,

Non omnes Fabios abstulit una dies;
Forsitan hæc a quo mittatur epistola quæras,
Quique loquar tecum, certior esse velis.
Hei mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lecto
Durus, et aversa cætera mente legas.
Viderit hæc si quis; tibi me scripsisse fateri

cap. 12. Historiam refert Ovid. in Fast. lib. II, vers. 196 sqq.

4. *Non abstulit omnes Fabios.* Non prorsus omnes Fabios delevit. Unus enim ex ea gente ob impuberem ætatem domi relictus, propagavit genus ad Q. Fabium, qui mora Annibalem fregit. Quod factum a Diis fuisse dicit Ovidius, ut Fabius, ad quem scribit, nasceretur. Quidam Herculem, apud fluvium Tiberim, cum muliere indigena congressum habuisse adserunt, et Fabium virum optimum genuisse; unde non immerito gens Fabia habuit hereditaria Herculis sacra.

6. *Quisque loquar tecum. Quique* nonnulli veteres: et mox *Hei mihi* pro *Heu:* bene. H.

9. « Viderit hæc si quis, tibi me scripsisse fateri Audebo, et propriis ingemuisse malis. Viderit; audebo tibi me scripsisse fateri, Atque modum culpæ notificare meæ. » Prius distichon Sarravianus, unus Mediceus et Boxhornian. non agnoscunt; posterius totidem alii: quatuor duos medios versus omittunt. Ex duobus distichis unum faciendum hoc modo: « Videris: audebo tibi me scripsisse fateri: Audebo propriis ingemuisse malis; » ita enim posterior versus in quibusdam scriptus occurrit, quum vulgati exhibeant *Audebo et propriis.* Possit et legi: « Videris hoc; siquidem tibi me scripsisse fateri Audebo, et propriis ingemuisse malis. » Nam membranæ nonnullæ, *Viderit hoc si quid;* alter Medonianus *viderit o si quid.* Qua lectionum diversitate opinor factum, ut sciolus aliquis ansam adripuerit ex duobus versibus versus quatuor procudendi. Certe, versus ultimus satis arguit indoctam manum. Quis enim credat Nasonem *notificandi*, aut, quod in aliis exstat, *certificandi* verbo usum? præterea plerique pro *modum culpæ* agnoscunt *modum pœnæ;* quæ vox sequenti versu iteratur minus concinne. Tò *Videris* elegantissimum est; Propertius, lib. II, Eleg. XII, vs. 22: « Viderit hoc, si quam jam peperisse pudet. » Noster, Epistola Medeæ, vs. 211: « Viderit ista Deus, qui nunc mea pectora versat; » Artis Amat. lib. III, 671: « Viderit utilitas: ego cœpta fideliter edam; » lib. II, 371: « Viderit Atrides: Helenen ego crimine solvo. » Remed. Amor. 249: « Viderit, Hæmoniæ si quis mala pabula terræ, Et magicas artes posse nocere putat, » et ibidem, 601: « Nona terebatur miseræ via. Viderit, inquit: Et spectat zonam pallida facta suam; » Fast. II, 782: « Viderit, audentes Forsne Deusne juvet; » Trist. V, Eleg. II, 43: « Viderit, ipse sacram, quamvis invisus, ad aram Confugiam; » Lucan. lib. I, 636: « conditor artis Viderit ista Tages; » Stat. Theb. lib. III, vers. 212: « Viderit hæc bello viridis manus. » Petronius, *Videris tamen, inquit: non ero tui similis.* Neque aliter Cicero et opti-

Audebo, et propriis ingemuisse malis.
Viderit; audebo tibi me scripsisse fateri,
Atque modum culpæ notificare meæ.
Qui, quum me pœna dignum graviore fuisse
Confitear, possum vix graviora pati.
Hostibus in mediis, interque pericula versor;
Tanquam cum patria pax sit ademta mihi:
Qui, mortis sævo geminent ut vulnere causas,
Omnia vipereo spicula felle linunt:
His eques instructus perterrita mœnia lustrat,
More lupi clausas circueuntis oves.
At semel intentus nervo levis arcus equino,
Vincula semper habens irresoluta, manet.
Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
Portaque vix firma submovet arma sera.
Adde loci faciem, nec fronde, nec arbore læti,
Et quod iners hyemi continuatur hyems.
Hic me pugnantem cum frigore, cumque sagittis,
Cumque meo fato, quarta fatigat hyems.
Fine carent lacrymæ, nisi quum stupor obstitit illis,

mus quisque ex ævi aurei scriptoribus. Loca plura adscripsi, ut suas Nasoni elegantias adsererem. H.

11. *Viderit hæc aliquis, tibi me scripsisse.* Interrogative lego prius distichon, ut sit oratio dubitantis, utrum fateri velit, sive audeat, se ad Maximum de suis rebus ex professo, et nomine non celato scribere, an minus; ut posterius distichon quasi per subjunctionem huic respondeat: videlicet, velle atque audere sese. Dubitare autem se fingit, propter Augustum potissime. Deinde etiam, ut adtentionem paret, magnitudinem suæ miseriæ tantam esse innuit, ut taceri ac dissimulari nullo modo possit. Micyl.

15. *Hostibus in mediis.* In mediis Getis, qui urbem infestant. — *Versor. Vertor* quinque; *nector* unus.

17. *Ut geminent causas* etc. Ut duplici causa et via lethum adferant, ferro scilicet et veneno.

20. *More lupi clausas.* Ovilibus enim clausis obambulans lupus insidiari solet.

23. *Veluti vallata.* Veluti circumdata.

25. *Nec fronde, nec arbore tecti. Læti* non invenuste unus Vaticanus.

29. *Nisi quum stupor.* Nisi quum mentis torpor, et quasi quædam alienatio a sensu.

Et similis morti pectora torpor habet.
Felicem Nioben, quamvis tot funera vidit,
Quæ posuit sensum, saxea facta, mali!
Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
Cortice velavit populus ora novo.
Ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum:
Ille ego sum, frustra qui lapis esse velim.
Ipsa Medusa oculis veniat licet obvia nostris,
Amittat vires ipsa Medusa suas.
Vivimus, ut sensu nunquam careamus amaro;
Et gravior longa fit mea pœna mora.
Sic inconsumtum Tityi, semperque renascens,
Non perit, ut possit sæpe perire, jecur.

31. *Felicem Nioben.* Niobe filia fuit Tantali et Taygetæ, uxorque Amphionis. Quæ, et orbata viro et filiis, apud urnas eorum in lapidem versa diriguit. Legito Ovid. in Met. l. VI. —*Quamvis tot funera vidit.* Quamvis viderit tot filios mortuos.

32. *Quæ posuit sensum, saxea facta, malis. Mali* Putaneorum et Moreti exemplaria; vere; Trist. IV, Eleg. VI, 22: « Mensque mali sensum nostra recentis habet; » Pont. IV, Eleg. ult. 50: « tantummodo vita relicta est, Præbeat ut sensum materiamque mali; » ita libri veteres. HEINS.

33. *Vos quoque felices.* Heliades, id est, Solis filias, sorores Phaethontis dicit: quæ, fraterna funera juxta Eridanum deplorantes, conversæ dicuntur in alnos, ut voluit Maro. Pro *clamantia*, leg. *clementia* Barth. Vinc. ex Gryphio, ut solet; idem Sarrav. Fragm.; male. Francius volebat *lacrymantia.*

35. *Qui non admittor. Admittar* sequentia requirunt; atque ita Sarravianus. H. — *In ullum lignum.* In ullam arborem.

36. *Ille ego* etc. Nequidquam etiam cupio in lapidem mutari, ut Niobe.

37. *Ipsa Medusa oculis.* Phorcus ex Cetho conjuge tres habuit filias eximiæ pulchritudinis, Euryalem, Sthenionem, et Medusam. Fabulam refert Ovidius, Met. lib. IV.

38. *Amittet suas vires.* Quia non mutabit me in saxa.

39. *Amaro. Iniquo* Politian. ut sæpe hæ voces commutatæ.

40. *Sit mea pœna. Fit* idem Sarravianus aliique nonnulli: et mox *Amittat* pro *Amittet* Politiani excerpta et unus Vaticanus. H.

41. *Sic inconsumtum Tityi.* Tityi exemplo docet suum dolorem semper renasci. Hic amavit Latonam; propter quod, Apollinis telis confixus, et hac pœna damnatus apud inferos adficitur; ejus jecur vultur exedit. — *Tityi jecur.* De quo Virgil. VI, 595: « Nec non et Tityon, terræ omniparentis alumnum, Cernere erat: per tota novem cui jugera cor-

At, puto, quum requies, medicinaque publica curæ
  Somnus adest, solitis nox venit orba malis:
Somnia me terrent veros imitantia casus;
  Et vigilant sensus in mea damna mei.
Aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas;
  Aut dare captivas ad fera vincla manus:
Aut, ubi decipior melioris imagine somni,
  Adspicio patriæ tecta relicta meæ:
Et modo vobiscum, quos sum veneratus, amici,
  Et modo cum cara conjuge, multa loquor.
Sic, ubi percepta est brevis et non vera voluptas,
  Pejor ab admonitu fit status iste boni.
Sive dies igitur caput hoc miserabile cernit,
  Sive pruinosi noctis aguntur equi;
Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis,

pus Porrigitur, rostroque immanis vultur obunco Immortale jecur tundens, fœcundaque pœnis Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.»

43. *Medicinaque publica curæ.* Somnus enim solet esse curarum medicina. Unde Iris, apud Ovid. lib. XI Metamorph. ita loquitur: «Somne, quies rerum, placidissime Somne Deorum; Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris Fessa ministeriis mulces, reparasque labori.»

45. *Imitantia veros casus.* Quum sint falsa, videntur tamen vera esse.

46. *Et vigilant sensus.* Et mei sensus, inquit, vigilant, somniando ea quæ mihi damnum adferunt.

48. *Captivas in fera vincla manus.* *Ad fera vincla* scripti max. ex parte.

49. *Imagine somni.* Jucundioribus somniis, quibus interdum deludor. — *Somni* dixit per Synæresin pro *somnii.* Ut Virg. Eclog. I, vers. 33: *nec cura peculi.* Ludunt nos somnia in utramque partem. P.

50. *Tecta relicta. Regna beata* unus: an dictum ut apud Virgil. Ecl. I, vs. 70: «Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas.»

53. *Sic, ubi percepta est brevis et non vera voluptas.* Numeros Nasonianos hic non agnosco: a Patavino verbum substantivum aberat. Forte: «Sic ubi jam percepta brevis nec vera voluptas.» Mox *status iste* non *ille* scripti meliores: et postea *pruinosi equi*, non *pruinosæ noctis*: etsi in Amoribus dixerit noster, lib. II, Eleg. XIX, vs. 22: «Longa pruinosa frigora nocte pati.» H.

54. *Ab admonitu.* Post recordationem patriæ, amicorum, et conjugis, quæ tanquam bona mihi erepta esse doleo.

55. *Caput hoc.* Seipsum designat.

57. *Liquefiunt pectora curis.* Sic Fa-

Ignibus admotis ut nova cera liquet.
Sæpe precor mortem; mortem quoque deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.
Quum subit, Augusti quæ sit clementia, credo
Mollia naufragiis litora posse dari.
Quum video, quam sint mea fata tenacia, frangor;
Spesque levis, magno victa timore, cadit.
Nec tamen ulterius quidquam sperove, precorve,
Quam male mutato posse carere loco.
Aut hoc, aut nihil est, pro me tentare modeste
Gratia quod salvo vestra pudore queat.
Suscipe, Romanæ facundia, Maxime, linguæ,
Difficilis causæ mite patrocinium.
Est mala, confiteor; sed te bona fiet agente:
Lenia pro misera fac modo verba fuga.
Nescit enim Cæsar, quamvis Deus omnia norit,
Ultimus hic qua sit conditione locus:
Magna tenent illud rerum molimina numen;

bricius restituit, quum in plerisque scriptis editisque *liquescunt* legeretur: tres nostri *liquuntur*, non male: et tum pro *liquet* versu proximo, cum plurimis membranis *solet* reponatur: *liquantur* Twisdenianus: in Fastis *mella liquata* habes. H.

66. *Quam male mutato posse carere loco*. Videtur scribendum *male mutando;* hoc est, qui mutetur cum alio loco, quamtumvis malo: hoc est, quod postea est dicturus, vs. 105: « Nec petito, ut bene sit, sed uti male tutius; » sic lib. II, Eleg. II, vs. 98: « Sit tua mutando gratia blanda loco; » Pont. IV, Eleg. XIV, ex antiquis libris 7: « Nulla mihi cura est, terra nisi muter ut ista; » vide Gronovium, Observat. lib. III, cap. 1; sic Elegia de Nuce, *solem mutare* non *vitare*, quod est in multis veterum. Quare frustra sunt, qui hoc loco scribendum contendunt: « Quam male me tuto posse carere loco. » H. —*Loco male mutato*. Loco exsilii ubi sum, mutato cum alio loco malo, sed tamen minus turbulento.

68. *Salvo pudore*. Habita pudoris ratione. Quasi dicat, de reditu nullum verbum facies, ni forte velis haberi inverecundus.

69. *Suscipe Romanæ*. In vulgatis codicibus, novæ hoc Elegiæ exordium est. Nos vetustissimorum exemplarium auctoritatem sumus secuti. H.

75. *Magna molimina*. Magna pondera reip. hoc est: detinetur Augustus majoribus oneribus, adeo ut, præ illorum magnitudine, non possit his locis, et meis malis cogno-

Hæc est cælesti pectore cura minor.
Nec vacat, in qua sint positi regione Tomitæ,
Quærere, finitimo vix loca nota Getæ;
Aut quid Sauromatæ faciant, quid Iazyges acres,
Cultaque Oresteæ Taurica terra Deæ;
Quæque aliæ gentes, ubi frigore constitit Ister,
Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te, pulcherrima, curant,
Roma, nec Ausonii militis arma timent.
Dant animos arcus illis plenæque pharetræ,
Quamque libet longis cursibus aptus equus:
Quodque sitim didicere diu tolerare famemque;
Quodque sequens nullas hostis habebit aquas.
Ira Dei mitis non me misisset in istam,

scendis vacare. — *Illud numen.* Augustum Cæsarem dicit.

77. *Non vacat. Nec* scripti. H.

79. *Iazyges.* Qui hodie Transylvani.

80. *Taurica.* Tauricam Chersonesum intelligit, ubi Iphigenia, Agamemnonis filia, Orestis soror colebatur: cui et naufragos immolabant, et quoscumque Græcos illuc delatos.

81. *Quæque aliæ gentes.* Ut sunt Jazyges, Getæ, Basternæ, Daci, et Alani Tauris contermini: est autem ordo: et non vacat Augusto quærere quid aliæ gentes faciant, quæ meant, id est, vadunt celeri equo per dura terga amnis, hoc est, Istri, ubi Ister constitit frigore.

83. *Maxima pars hominum.* Scribe *horum*, vel *harum*, videlicet gentium, lib. II, Eleg. I, 45: « Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt; » ubi *hominum* in nonnullis etiam libris: proximo versu Polit. Argent. et duo alii *timent;* recte, si *curant* pro *curat* reponas. Heins. — *Maxima pars hominum.* Quæ gentes supradictæ, sunt ita multæ et bellicosæ, ut Romanam potentiam non curent. Ex quo periculum suum ostendit esse maximum.

86. *Quamlibet et longis cursibus aptus equus. Quamque libet* prisca exemplaria; quod mutari non debuit. H. — *Eques* MSS Bersmann. *actus* Leidens.

88. *Quodque sequens.* Alia causa etiam dat Scythis animos, quod propter aquarum penuriam non timent, ut eos hostes insequantur.

89. *Ira viri mitis non me misisset in istam, Si satis hæc illi nota fuisset humus.* Alterutrum redundat aut τὸ *istam*, aut τὸ *hæc;* quæ duo, nisi barbare, non possunt conjungi: pro *humus* aliquando reponebam *humum*, in istam humum. Nunc parum abest quin refingendum censeam, *non me misisset in Istrum;* infra lib. III, Eleg. IV, 91: « Nec mea verba legis, qui sum submotus ad Istrum; » Trist. lib. II, 189: « Solus ad egres-

Si satis hæc illi nota fuisset, humum.
Nec me, nec quemquam Romanum gaudet ab hoste,
Meque minus, vitam cui dedit ipse, premi.
Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu.
Nil opus est ullis in mea fata Getis.
Sed neque, cur morerer, quidquam mihi comperit actum;
Nec minus infestus, quam fuit, esse potest.
Tum quoque nil fecit, nisi quod facere ipse coegi,
Pæne etiam merito parcior ira meo.
Dî faciant igitur, quorum mitissimus ipse est,
Alma nihil majus Cæsare terra ferat.
Utque diu sub eo sit publica sarcina rerum,

sum missus septemplicis Istri; »atque ita passim. Præter flumen Istrum, in hoc tractu etiam Ἴστρος oppidum; quod *Istrus* latinis. Plinio *Istropolis*. Arriani Periplus ἰστρίαν vocat; quo spectat nummus argenteus apud me cum inscriptione ΙΣΤΡΙ ΗΛΩΝ : fuit autem Milesiorum colonia, ut et Tomi. Pro *viri mitis* cum sex, septemve nostris *Dei mitis* reponendum; quod Naugerius in suis quoque invenerat. Deum passim Augustum adpellat.

92. *Vitam cui dedit ipse, capi. Premi* Politian. Thuan. et duo alii; ut Trist. lib. III, Eleg. XI, vers. 14: « Terreor, hoste meum pæne premente latus. H. »

93. *Ut poterat. At poterat* scripti quidam et prim. edit. *ut poterit* Jun. *at potuit* Moreti.—*Me prodere* Patav.

93. *Ullis Getis.* Quasi dicat, Non misit me Augustus Tomon, ut a Scythis interficerer.

97. *Nisi facere quod ipse coegi.* Nisi quod ego illum compūli, scribendo carmina et præcepta amatoria.

99. *Mitissimus ipse est. Ille* Servii cod. et plurim. edit. — *Quorum.* Subaudi, Deorum. Augustus nimirum vivens divinos meruit honores.

101. *Utque diu sub eo, sic sit sub Cæsare terra.* Alii *Roma*; sed neutrum bene: certe *terra* præcedenti versu jam obcurrebat. Quatuor: « Utque diu sub eo sit publica sarcina mundi, » quinque, *sit publica sarcina terræ*; quod in Erfurtano etiam invenerat Zinzerlingus: unus, *sit publica sarcina curæ;* Moreti liber, pro diversa lectione, *sit publica sarcina rerum;* Sarravianus admodum mendose *Utque diu sub eo, sic sit publicæ saro terræ*; Combianus, *Utque diu sub eis*; alius *sub eo est.* Locus mirifice turbatus; nam versu proximo pro *eas* plurimi etiam veteres *eant.* Timide dico, dico tamen, videri reponendum: « Utque diu subsint huic publica pondera rerum, » videtur enim vox una, aut altera excidisse. Paulo ante pro *justissimus ipse est*, priscæ editiones et scripti satis multi cum Argentoratensi *mitissimus;* quomodo *Deum mitem* paulo ante adpellarat. H.—*Utque diu* etc. Et ut olim, inquit, terra fuit sub imperio Cæsaris, sic etiam in posterum semper subjecta sit.

Perque manus hujus tradita gentis eat.
At tu tam placido, quam nos quoque sensimus illum,
Judice pro lacrymis ora resolve meis.
Non petito, ut bene sit, sed uti male tutius; utque
Exsilium sævo distet ab hoste meum:
Quamque dedere mihi præsentia numina vitam,
Non adimat stricto squallidus ense Getes.
Denique, si moriar, subeant pacatius arvum
Ossa, nec a Scythica nostra premantur humo:
Nec male compositos, ut scilicet exsule dignum,
Bistonii cineres ungula pulset equi:
Et ne, si superest aliquid post funera sensus,
Terreat hic manes Sarmatis umbra meos.
Cæsaris hæc animum poterant audita movere,
Maxime; movissent si tamen ante tuum.
Vox, precor, Augustas pro me tua molliat aures,
Auxilio trepidis quæ solet esse reis:
Adsuetaque tibi doctæ dulcedine linguæ
Æquandi Superis pectora flecte viri.

104. *Ora resolve.* Ora aperi, pro me Augustum orando.

105. *Non petit ut bene sit, sed uti male tutius. Non pete quod* Puteanus. Unus Vaticanus *Non petit.* Lege *Non petito ut bene sit*, vel *Non petito bene sit.* Scaliger, *Neve pete ut bene sit;* etiam non male. H. — *Sed uti male tutius.* Sed petito ut exsulem in loco magis tuto; quod apertius et sequenti carmine indicat.

108. *Squallidus Getes.* Getes immundus, horridus, et impexus.

109. *Subeam pacatius arvum.* Malim *subeant* cum uno Hafniensi, ut ad *ossa* referatur. H.

111. *Male compositos cineres.* Male sepultos.

112. *Bistonii equi.* Equi Getarum, Thraciam incolentium. Est autem *Bistonium* stagnum in Thracia.

113. *Si superest aliquis sensus.* Si superest anima post mortem. Animam autem sempiternam esse, primus omnium dixit Pherecydes Syrus, ut est auctor Cic. in lib. I Tusc. quæst. — *Aliquis post funera sensus. Aliquid sensus* cum Argentoratensi et uno Vatic. sic lib. II, II, 100: « Si quid habet sensus umbra diserta. »

114. *Terreat ut manes. Et manes* plerique veteres; duo *Terruerit;* totidem *Terreat hic;* quod sequor. H.

116. *Movissent si tamen ante tuum.* Si tamen, o Maxime, ea flexissent antea mentem tuam; Horatius, vs.

Non tibi Theromedon, crudusve rogabitur Atreus,
Quique suis homines pabula fecit equis:
Sed piger ad pœnas princeps, ad præmia velox,
Quique dolet, quoties cogitur esse ferox:
Qui vicit semper, victis ut parcere posset,
Clausit et æterna civica bella sera;
Multa metu pœnæ, pœna qui pauca coercet;
Et jacit invita fulmina rara manu.
Ergo, tam placidas orator missus ad aures,
Ut propior patriæ sit fuga nostra, roga.
Ille ego sum, qui te colui; quem festa solebat
Inter convivas mensa videre tuos:
Ille ego, qui duxi vestros Hymenæon ad ignes,
Et cecini fausto carmina digna toro:

102 Art. Poet. « si vis me flere, dolendum est Primum ipsi tibi.

121. *Non tibi Theromedon.* Intellige de Theromedonte illo crudelissimo, de quo alibi Ovid. ita inquit, Ibide, vs. 383: « Theromedonteos ut qui sensere leones. » Ille enim stabula habuit leonum, quos corporibus humanis alebat. — *Crudusque rogabitur Atreus.* Et non rogabis pro me crudelem quemdam, ut fuit Atreus; Horat. Art. Poet. vs. 186: « Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus. »

122. *Quique suis homines.* Diomedem intelligit, qui habuit equorum præsepia, ob equorum feritatem, ærea: ferreis catenis equi viribus prævalidis vinciebantur: cibis alebantur non his quos terra fert, sed hospitum divertentium carnibus.

125. *Qui vincit semper, victis ut parcere possit. Vicit* et *posset* Sarrav. et tres alii. H.

126. *Sera. Manu* MSS Bersm.

127. *Multa metu pœnæ.* Sic Tacit. « Pœna ad paucos, metus ad plures perveniat. »

133. *Duxi vestros Hymenæon ad ignes. Dixi* priscæ edit. cum multis manu exaratis; quod explodit Fabricius; non ego: sic *canere Hymenæon*; Met. XII, vs. 215: « Ecce canunt Hymenæon, et ignibus atria fumant; » Statius Genethliaco Lucani, vs. 87: « Et vestros Hymenæon ante postes Festis cantibus ipsa personabo; » Claudianus, lib. II Rapt. Proserp. de Jove: « nimbis Hymenæon hiulcis Intonat; » ita scribendum esse illic jam monui: cave enim credas ab Hymenæo tonuisse. Terent. Adelph. *Tibicina et Hymenæum qui cantent*, ubi Donatus, *sic accipe hymenæum in nuptiis, quemadmodum θρῆνον in funere, vel in sacris hymnum.* H.—Firmat Heinsii correctionem Francofurt. codex, qui habet, *cecini*, quæ est expositio τοῦ *dixi*; quamvis *duxi* ita explicari posset, ut poeta id fecisse dicatur, quod cecinit; et ita sæpe scriptores loquun-

Cujus te solitum memini laudare libellos,
Exceptis, domino qui nocuere suo.
Cui tua nonnunquam miranti scripta legebas,
Ille ego, de vestra cui data nupta domo.
Hanc probat, et primo dilectam semper ab ævo
Est inter comites Marcia censa suas;
Inque suis habuit matertera Cæsaris ante;
Quarum judicio si qua probata, proba est.
Ipsa sua melior fama, laudantibus istis,
Claudia divina non eguisset ope.
Nos quoque præteritos sine labe peregimus annos:
Proxima pars vitæ transilienda meæ.

tur.—*Hymenæon.* Carmen nuptiale. Deum autem nuptiarum posuit pro ipso epithalamio. De Hymenæo alibi plura diximus. — *Ad ignes vestros.* Ad vestras tædas, quæ nubentibus præferebantur; vel, ut potius Burmanno videtur, ad vestras aras, ad quas sponsus et sponsa sacrificabant et comprecabantur.

140. *Est inter comites Marcia.* Marcia hæc, non Catonis, ut hic Merula tradit, sed Maximi uxor fuit, id quod ex Tacito adparet Ann. I, 5, ubi ita legitur: « Quippe rumor incesserat, paucos ante menses Augustum electis consciis, et comite uno Fabio Maximo, Planasiam vectum, ad visendum Agrippam, etc. Quod Maximum uxori Marciæ aperuisse, illam Liviæ: gnarum id Cæsari, etc. » Quod autem eadem filia fuerit Marcii Philippi, vitrici Augusti, ex sexto Fastorum patet. Micyl.

141. *Matertera Cæsaris.* Ex Julia C. Cæsaris sorore, et M. Accio Balbo nata est Accia, Augusti mater, quæ, post mariti Octavii mortem, Marcio Philippo nupsit, qui ab Anco Marcio genus traxit. Et ex eodem Philippo, et Acciæ sorore, ac matertera Augusti defuncta, antequam Acciam duceret Philippus, Martiam natam volunt, dicente Ovidio in Fast. Credendum est ergo Ovidium, hic significare suam uxorem tertiam de domo Fabiorum, puellam admodum, primo sororem Actiæ, et Augusti materteram, et Marciæ matrem coluisse, deinde ejus filiam Marciam.

143. *Ipsa sua melior fama.* Ipsa, inquit, Claudia melior quam erat ejus fama (parum enim casta ferebatur) non eguisse divino auxilio, si eam Marcia et Cæsaris matertera laudassent: quasi dicat, uxor mea pudicissima est, quandoquidem utitur consuetudine talium matronarum. Historiam refert Liv. de bello Punico libro nono, Val. Maximus, lib. V; Lactant. lib. II, cap. 8.

144. *Divina ope.* Auxilio Cybeles, ut suspicionem violatæ castitatis poneret.

146. *Proxima. Ultima* duo. — *Est transilienda.* Est silentio prætereunda: quia paulo ante notatus fui infamia, et relegatus propter præcepta amatoria.

Sed de me ut sileam, conjux mea sarcina vestra est:
Non potes hanc salva dissimulare fide.
Confugit hæc ad vos; vestras amplectitur aras:
Jure venit cultos ad sibi quisque Deos.
Flensque rogat, precibus lenito Cæsare vestris,
Busta sui fiant ut propiora viri.

147. *Est vestra sarcina.* Erat enim ex Maximorum familia.

149. *Vestras aras.* Vestra auxilia, vos precando tanquam suos Deos.

150. *Jure venit cultos.* Versus, nisi fallor, spurius, et quem pro Ovidiano vix admiserim. H. — Cogitabam aliquando, *pura venit cultos ad sibi sæpe Deos;* ut *pura* dicatur, quia aberat vir: debebant enim *pure et caste Deos adire:* sed potius legendum puto: « Jure venit cultos ad sibi sæpe Deos. » Burm.

151. *Lenito. Mollito* unus.

EPISTOLA III.

RUFINO.

ARGUMENTUM.

Ex Rufini literis magnam se cepisse voluptatem et spem, fatetur poeta: nec tamen eas quamvis eloquentes, tantam vim habuisse docet, ut dolorem potuerint amovere: causamque adsignat. Tum refellit eorum exempla, quos ipse dixerat forti animo tulisse exsilium, ea ratione quod illi tam longe a patria non exsulassent. Fatetur tamen postremo, si posset ejus animus leniri, ipsius præcepta et literas elegantissimas id facturas fuisse: quas loco magni muneris se accepisse dicit.

Hanc tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem,
Qui miser est, ulli si suus esse potest.
Reddita confusæ nuper solatia menti

Abest tota hæc epistola a Sarraviano codice. Argentoratensis post proximam epistolam collocabat. H.

3. *Menti. Mentis* Moreti.

Auxilium nostris spemque tulere malis.
Utque Machaoniis Pæantius artibus heros
Lenito medicam vulnere sensit opem :
Sic ego mente jacens, et acerbo saucius ictu,
Admonitu cœpi fortior esse tuo;
Et jam deficiens, sic ad tua verba revixi,
Ut solet infuso vena redire mero.
Non tamen exhibuit tantas facundia vires,
Ut mea sint dictis pectora sana tuis.
Ut multum nostræ demas de gurgite curæ,
Non minus exhausto, quod superabit, erit.
Tempore ducetur longo fortasse cicatrix :
Horrent admotas vulnera cruda manus.
Non est in medico semper, relevetur ut æger :
Interdum docta plus valet arte malum.
Cernis, ut e molli sanguis pulmone remissus
Ad Stygias certo limite ducat aquas.
Adferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,

5. *Utque Machaoniis Pæantius artibus heros. Machaoniæ artes* proprie hoc loco accipiendæ pro iis, quibus Machaon, Æsculapii filius, Philoctetem curavit. Sequitur enim Ovidius eorum opinionem, qui Philoctetem hydræ morsu saucium, eoque a Græcis in Lemno relictum, postea, monitu oraculi revocatum, et ad Trojam reversum, a Machaone curatum dicunt.

10. *Ut solet infuso vena redire mero. Adfuso* Twisdenius; quod præstat: in Epicedio Drusi, vs. 422 : « Aridaque adfusa guttura tinxit aqua, » alludunt huc et duo alii codices, in quibus *effuso mero :* pro *vena* nonnulli *flamma*, vel *vita*. Forte *Vesta*, pro igni; Silius, libro VI, vs. 76 : « Procedit renovata focis et paupere Vesta Lumina prætendens. »

12. *Sint sana.* Sint sine dolore.

13. *Ut multum demas nostro de pectore curæ.* Argent. et quinque alii *nostræ de gurgite curæ ;* eleganter et vere, si quid video : sic *gurges vitiorum* Ciceroni. H.

16. *Vulnera cruda.* Vulnera recentia. Hoc dicit : recens dolor nullas admittit consolationes.

19. *E molli pulmone. Mollem* probe vocat. Vulnerato enim pulmone, homo perimitur : nam spongiosus est, ideoque spiritus capax. — *Sanguis.* Sanguis ejectus, illato vulnere. — *Certo limite.* Vita non ambigua, quia moritur. Ex quo docet causam suam esse perditam, et deploratam.

21. *Epidaurius.* Æsculapius, qui in Epidauro civitate colebatur.

Sanabit nulla vulnera cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram,
Nec formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nulla medicabilis arte;
Aut, ut sit, longa est extenuanda mora.
Quum bene firmarunt animum præcepta jacentem,
Sumtaque sunt nobis pectoris arma tui;
Rursus amor patriæ, ratione valentior omni,
Quod tua texuerunt scripta, retexit opus.
Sive pium vis hoc, sive hoc muliebre vocari,
Confiteor misero molle cor esse mihi.
Non dubia est Ithaci prudentia; sed tamen optat
Fumum de patriis posse videre focis.
Nescio qua natale solum dulcedine captos
Ducit, et immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid litore pejus?
Huc tamen ex illa barbarus urbe fugit.

26. *Aut si sit. Aut ut sit* plerique veteres et *extenuanda* pro *attenuanda*.

27. *Præcepta.* Rationes quibus usus es in literis tuis.

28. *Pectoris arma.* Consilia e pectore tuo profecta, quibus me obarmo contra mœrorum morsus. P.

30. *Quod tua fecerunt scripta, retexit opus. Texerunt* Patav. et unus Hafniensis. Scribe *texuerunt*. H. — *Quod tua* etc. Quod tu ad me scripsisti. — *Retexit.* Destruit. Vel revocat me ad mœrorem, unde me epistola tua avocarat: vel, obliterat monita tua. Pont. Mer.

31. *Sive pium vis hoc, seu vis muliebre vocari. Sive hoc muliebre* plerique: nonnulli etiam, *Sive pium jus hoc*. Heins.

33. *Fumum de patriis focis.* Homer. Odyss. Α, vers. 57: *αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς Ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι Ἧς γαίης, θανέειν ἱμείρεται*: « Ille solum patriæ mavult, regna aspera saxis, quam promittentis munera summa Deæ. »

36. *Dulcedine cunctos Ducit.* Rectius duo Vaticani *dulcedine captos*; Met. lib. I, vs. 709: « Arte nova vocisque Deum dulcedine captum; » Met. XI, vs. 170: « Quorum dulcedine captus Pana jubet Tmolus citharæ submittere cannas; » Juvenalis de Statio: « tanta dulcedine captos Allicit ille animos. » H.

37. *Quid melius Roma.* Exemplis probat, omnes patriam cæteris locis anteferre solitos esse. — *Huc.* In Scythiam. Mer. — *Scythico quid frigore pejus.* Nomine frigoris, omnia illius barbaræ regionis incommoda com-

Quum bene sit clausæ cavea Pandione natæ,
  Nititur in silvas illa redire suas.
Adsuetos tauri saltus, adsueta leones,
  Nec feritas illos impedit, antra petunt.
Tu tamen, exsilii morsus e pectore nostro
  Fomentis speras cedere posse tuis.
Effice, vos ipsi ne tam mihi sitis amandi,
  Talibus ut levius sit caruisse malum.
At, puto, qua fueram genitus, tellure carenti,
  In tamen humano contigit esse loco.
Orbis in extremi jaceo desertus arenis,
  Fert ubi perpetuas obruta terra nives:
Non ager hic pomum, non dulces educat uvas;
  Non salices ripa, robora monte virent.
Neve fretum terra laudes magis; æquora semper
  Ventorum rabie, solibus orba, tument.
Quocumque adspicias, campi cultore carentes,

plectitur. P. — *Litore pejus* cod. Scaligeri, et duo alii: rectius etiam hoc.

39. *Quum bene sunt clausæ cavea Pandione natæ. Sint* plerique veteres; *sit* Argentinus, Farnesianus, et unus Vaticanus: optime, nec hanc Micylli conjecturam Fabricius improbare debuit: duo ex nostris cum Aldina editione, *quum bene sit clausa Pandione nata;* verum proxime. H. — *Pandione natæ.* Ex Aldina illa lectione, de sola Philomela intelligitur: hæc enim in silvis nidificare solet. Sed quid si legas, *Quum bene sit clausæ cavea Pandione natæ:* ut sit sensus: Quantumvis bene est lusciniæ cavea inclusæ, nititur tamen exire in silvas suas: *Bene esse*, pro bene ac commode vivere, posito.

40. *Nititur in silvas quæque redire suas. Illa redire* Argent. et decem alii probe; nisi pro *quæque* mavis reponi *usque*. H.

43. *Exsilii morsus. Quoniam hæc te cura remordet. A pectore nostro. E pectore* cum melioribus: pro *cedere* versu proximo unus Vaticanus *vellere*, pro *pellere;* et tum *Te* pro *Tu* sit scribendum. H.

44. *Cedere.* Amoveri. — *Fomentis tuis.* Remediis tuis et consolationibus. — *Fomitibus* Francof. de quo cogitandum.

49. *Extremi orbis.* Extremi septemtrionis et terrarum. — *In arenis.* In Getico litore.

51. *Non dulces educat uvas. Herbas* Argent. et multi alii. H. — Ego *uvas* retineo, eisque melius epitheton *dulces*, quam herbis convenire puto: vide et infra Ep. VII, 13, et Trist. III, x, 71. BURM.

Vastaque, quæ nemo vindicet, arva jacent.
Hostis adest, dextra lævaque a parte timendus;
Vicinoque metu terret utrumque latus.
Altera Bistonias pars est sensura sarissas,
Altera Sarmatica spicula missa manu.
I nunc, et veterum nobis exempla virorum,
Qui forti casum mente tulere, refer:
Et grave magnanimi robur mirare Rutili,
Non usi reditus conditione dati.
Smyrna virum tenuit, non Pontus et hostica tellus;
Pæne minus nullo Smyrna petenda loco.
Non doluit patria Cynicus procul esse Sinopeus;
Legit enim sedes, Attica terra, tuas:
Arma Neoclides qui Persica contudit armis,
Argolica primam sensit in urbe fugam:

60. *Spicula mista manu. Missa* quatuor scripti, quod melius.

61. *Veterum nobis exempla virorum.* Scribe *veterum reorum*, vel invitis membranis. H.

63. *Et grave magnanimi. I, grave* malim, adposita repetitione, si quid video. H.—*Magnanimi Rutili.* P. Rutilius doctus et philosophiæ deditus vir fuit, summæ innocentiæ: is quæstor Asiam injuriis publicanorum liberavit: sed invidia equestris ordinis, qui tunc judicia exercebat, repetundarum damnatus, in exsilium missus est: quum postea ei ob Syllanam victoriam in patriam redire liceret, maluit in exsilio esse, quam aliquid contra leges fecisse videri.

65. *Virum.* Rutilium. *Et hostica tellus.* Multi libri *et hospita:* forte scripserit, *non Pontus, inhospita tellus*, per adpositionem, et ut adludat ad cognomen *axeni.* Burm.

66. *Smyrna.* Smyrna urbs fuit Ioniæ, ab Amazone Smyrna adpellata, quæ Ephesum tenuit; ea urbs est una ex iis, quæ sibi Homeri natales vindicarunt.—*Nullo loco.* Nulla alia urbe. Smyrna, inquit, quum sit urbs præclarissima, minorem adferret dolorem in ea exsulanti, quam aliæ urbes: quasi dicat, si quis exsul locum gratum quærit, eam urbem præ cæteris eligat.

67. *Non doluit* etc. Diogenem intelligit, qui Sinopeus fuit, Icesii mensarii filius: quem fugisse aiunt, quum ejus pater publice mensam haberet, ac falso pecuniam signaret. Inde Athenas veniens, Antisthenen secutus est.

69. *Arma Neoclides.* Themistocles Atheniensis, Neoclis filius, qui universæ Græciæ magnæ saluti fuit bello Persico. De Themistocle plura legito apud Herodotum, Thucydidem, Justinum, ac Æmilium Probum.

70. *Primam fugam.* Hoc dicit, quia

Pulsus Aristides patria Lacedæmona fugit;
Inter quas dubium, quæ prior esset, erat:
Cæde puer facta Patroclus Opunta reliquit,
Thessaliamque adiit, hospes Achillis, humum:
Exsul ab Hæmonia Pirenida cessit ad undam,
Quo duce trabs Colchas sacra cucurrit aquas:
Liquit Agenorides Sidonia mœnia Cadmus,
Poneret ut muros in meliore loco:
Venit ad Adrastum Tydeus, Calydone fugatus;
Et Teucrum Veneri grata recepit humus.

sæpius fugit: sed primo Argos pervenit, ut dictum est.

71. *Pulsus Aristides patria.* Aristides, Lysimachi filius Atheniensis, æqualis fere Themistocli, itaque cum eo de principatu contendit.

72. *Quæ prior esset.* Quæ esset clarior, patriane, an sedes ubi exsulabant.

73. *Cæde puer facta.* Patroclus, Menœtii filius, et Actoris nepos, quum in Opunte oppido Locridis luderet astragalis, cum Aphidamantis filio Clisonymo, (vel, ut alii volunt, Eane) iratus ob subreptos astragalos, eum interemit, et in Thessaliam confugit ad Peleum. — *Opunta reliquit.* Ex Opuntia urbe Locridis natum esse Patroclum, testatur etiam Homerus.

74. *Thessaliam.* Urbem Thessaliæ Phthiam, patriam Achillis.

75. *Exsul ab Hæmonia.* Mos fuit apud antiquos, ut reus homicidii exsularet. In regum tamen legibus lectum est, noxios homicidii arietis damno pœnam luere. — *Ad undam Pirenida.* Ad Corinthiam urbem. De Corintho legito Strab. lib. VIII.

76. *Quo duce trabs Colcha sacra cucurrit aqua.* Opinor Nasonem scripsisse *Colchas aquas*, ut jam monui Trist. lib. V, El. VII, 36; nam unus Medic. et prima editio: « Quo duce Colchiacas Argo cucurrit aquas. » H. — *Quo duce.* Jasone. — *Trabs sacra.* Argo, navis Palladi sacrata. — *Colchas aquas.* Per aquam Colchidis regionis. Intelligit autem mare Ponticum, quod Colchos adluit.

77. *Liquit Agenorides.* Agenor, rex Phœniciæ, jussit Cadmum quærere sororem Europam, lege impia, ut non reverteretur, nisi ea inventa: qua diu frustra quæsita, exsul Cadmus in Bœotiam venit, ubi Thebas ædificasse dicitur; ut in Met. docet Ovidius. — *Sidonia mœnia.* Urbem Phœniciæ Sidona, a piscium ubertate sic dictam: nam piscem Phœnices *Sidon* vocant.

78. *Ut poneret muros.* Ut urbem Thebanam conderet. — *In meliore loco.* In ipsa Bœotia.

79. *Venit ad Adrastum Tydeus.* Tydeus, Œnei quum in Calydone Alcathoum Lycotheumque nepotes occidisset, ex Ætolia Argos aufugit: cui Adrastus benigne suscepto, quodam responso motus, filiam Deiphylen uxorem dedit. — *Calydone.* Ex Calydone urbe Ætoliæ. — *Venit ad Adrastum*; Eurip. fab. 8.

80. *Et Teucrum.* Post finem belli

Quid referam veteres Romanæ gentis, apud quos
Exsulibus tellus ultima Tibur erat?
Persequar ut cunctos, nulli datus omnibus ævis
Tam procul a patria est, horridiorve locus.
Quo magis ignoscat sapientia vestra dolenti,
Qui facit ex dictis non ita multa tuis.
Nec tamen inficior, si possint nostra coire
Vulnera, præceptis posse coire tuis.
Sed vereor, ne me frustra servare labores;
Neu juver admota perditus æger ope.
Nec loquor hæc, quia sit major prudentia nobis;
Sed sim, quam medico, notior ipse mihi.
Ut tamen hoc ita sit, munus tua grande voluntas

Trojani, Teucer, morte Ajacis fratris invisus patri Telamoni, quum non reciperetur in regnum, Cyprum concessit, atque ibi urbem nomine antiquo patriæ Salamina condidit. — *Humus grata Veneri.* Cyprus insula in qua Venus colebatur. — *Teucrum.* Eurip. fab. 16. Quod nos conati sumus latine reddere:

Telamone cretus Teucer a Troja redit,
Troja cremata. Patrio pulsus solo,
A cæde fratris Pharia visit litora.

82. *Tibur erat.* Nondum enim Romani propagaverant imperii fines.

83. *Nulli datus omnibus ævis.* Rottendorphianus, *omnibus ex his*, quod placet; *omnibus illis*, Arondelianus. H.—Nihil muta: sic noster Met. II, vs. 649: « Non jam mortalis, et ævis Omnibus ut maneas. »

86. *Quæ facit ex dictis non ita multa tuis.* *Quæ facis* unus Vatican. et Argentinus, *Qui facit;* quomodo Tanaquillus Faber in Epistolis conjicit. Ego olim legebam, *Si facio.* H. — *Quæ non facit ita multa.* Quæ tua sapientia consequitur ita multa, ut velles: non enim ea potest dolorem tollere. — *Ex tuis dictis.* Ex rationibus adductis. *Suis* est in Moreti libro, pro var. lect. Sed vellem vir doctus sententiam suæ emendationis nobis explanasset, quæ deberet esse: tua sapientia, quæ ea, quæ dicit, non facit: atqui hæc esset intempestiva exprobratio, nec conveniret sequentibus: quare *qui* retineo. B.

87. *Si possent. Possint* meliores. H.

89. *Ne me frustra sanare labores. Servare* scripti: et paulo ante pro *præceptis posse coire tuis*, unus Hafniensis *fomentis*; quomodo paulo ante versu 44. H.

90. *Neu juvet admota.* Alias *juver* legitur, ut sit sensus: Nec æger ipse perditus, sive desperatus, juver ope et cura tua admota: quæ lectio melior ac planior est. Micyl. — Alter Vaticanus *protinus æger ope.*

91. *Prudentia. Sapientia* Putean.

92. *Sed sum. Sim* priscæ editiones.

93. *Tua voluntas.* Tuus erga me animus et amor. — *Grande munus.* Loco magni muneris.

Ad me pervenit, consuliturque boni.

94. *Ad me pervenit, consuluique boni. Cousuluitque boni* plerique veteres; Argent. et alii nonnulli *consiliumque dedit;* duo *consiliumque boni:* præterea versu præcedenti quidam, *Ut tamen hæc ita sint*, non *hoc ita sit.* Scribe : « Ut tamen hæc ita sint, munus tua grande voluntas Ad me pervenit, consuliturque boni. » Heins. — *Ut tamen hoc sedeat* dedit auctor Elector. Eton. arbitratus glossema τοῦ *ita sit* ortum a rariore verbi *sedeat* usu. Mox Barthius conjiciebat, *consuluitque bene*, quia frigidum credebat, postquam grande munus adpellavit, postea dicere se boni consulere. Ego lection. Heins. recepi, probante Burmanno.

EPISTOLA IV.

UXORI.

ARGUMENTUM.

Ad uxorem scribens poeta, canum se et languidum factum esse designat; hujusque rei causas duas esse colligit: senectutem scilicet, et dolorem, quo adsidue conficitur: deinde facta collatione Jasonis, qui in ea loca pervenit, ubi ipse exsulat, docet suum malum majus fuisse illius opere et peregrinatione. Postremo optat, ut possit in patriam redire, fruique dulcissimæ conjugis amplexu et colloquio, Cæsaribusque sacrificare.

JAM mihi deterior canis adspergitur ætas,
  Jamque meos vultus ruga senilis arat:
Jam vigor, et quasso languent in corpore vires;
  Nec, juveni lusus qui placuere, placent:
Nec, si me subito videas, agnoscere possis;
  Ætatis facta est tanta ruina meæ!
Confiteor facere hæc annos: sed et altera causa est,

4. *Nec, juveni lusus qui placuere, juvant. Qui placuere, placent* concinnius Thuaneus unus. H.—*Nec lusus.* Ἐπιλελήσμεθ' ἡδέων. Eurip. in Bacch. « Nihil pol jam istæc res mihi voluptatis ferunt: Satietas tenet studiorum istorum. » Ter. Hecyr.

6. *Ætatis facta est.* Malim *Ætati.*

Anxietas animi, continuusque labor.
Nam mea per longos si quis mala digerat annos,
Crede mihi, Pylio Nestore major ero.
Cernis, ut in duris, et quid bove firmius? arvis
Fortia taurorum corpora frangat opus.
Quæ nunquam vacuo solita est cessare novali,
Fructibus adsiduis lassa senescit humus:
Occidet, ad Circi si quis certamina semper
Non intermissis cursibus ibit equus:
Firma sit illa licet, solvetur in æquore navis,
Quæ nunquam liquidis sicca carebit aquis.
Me quoque debilitat series immensa malorum,
Ante meum tempus cogit et esse senem.
Otia corpus alunt; animus quoque pascitur illis:
Immodicus contra carpit utrumque labor.
Adspice, in has partes quod venerit Æsone natus,

8. *Continuusque labor.* Et adsiduus ac quotidianus corporis cruciatus, sollicitudines, angores.

9. *Mala digerat annos. Duxerit annos* duo; quod non spernendum: *ducere* enim verbum arithmeticæ, et ratiocinio proprium esse docuit Gronovius, Observ. II, 10. Nihil tamen temere mutem. BURM.

10. *Pylio Nestore.* Nestor ex Pylo, urbe Laconiæ. Nestor autem a poetis tertiam hominum ætatem vixisse fertur, id est, tercentum annos. Plinius tamen lib. VII scribit eum pervenisse ad 99 annum: triginta videlicet annis, pro una ætate computatis.

12. *Opus. Onus* quatuor libri.

13. *Vacuo novali.* Agro sine semine.

14. *Fructibus adsiduis.* Malim, *Frugibus*, cum Twisdenio et altero Thuaneo. HEINS.

15. *Ad certamina Circi.* Ad pugnam ludorum Circensium, in quibus aliquando et pueri nobiles equis ludicrum Trojæ inire solebant, auctore Cor. Tacito. MER.—*Certamina.* In genere de omnibus equestribus certaminibus, quæ in Circo fieri solebant, intelligendum. MICYL.

18. *Quæ nunquam liquidis.* Est autem ordo verborum: navis illa, quantumvis firma, solvetur in æquore, quæ nunquam carebit aquis, sicca ipsa, sive in sicco exsistens. MICYL.

19. *Series immensa laborum. Malorum* Sarrav. Argent. Scaligeri, et duo alii: in Tristibus, « Si tanti series sit tibi nota mali. » H.

21. *Otia.* Quietem et tranquillitatem mentis intellige: vel quies conservat corporis valetudinem.

23. *Quia venerit. Quod venerit* meliores: proximo versu τὸ *a* Sarrav. Polit. aliique omittunt. H.

Quam laudem a sera posteritate ferat.
At labor illius nostro leviorque minorque,
Si modo non verum nomina magna premunt.
Ille est in Pontum, Pelia mittente, profectus,
Qui vix Thessaliæ fine timendus erat;
Cæsaris ira mihi nocuit, quem Solis ab ortu
Solis ad occasus utraque terra tremit.
Junctior Hæmonia est Ponto, quam Roma sinistro;
Et brevius, quam nos, ille peregit iter.
Ille habuit comites, primos telluris Achivæ:
At nostram cuncti destituere fugam;
Nos fragili vastum ligno sulcavimus æquor:
Quæ tulit Æsoniden, firma carina fuit;
Nec Tiphys mihi rector erat; nec Agenore natus
Quas sequerer, docuit, quas fugeremque, vias;
Illum tutata est cum Pallade regia Juno:

26. *Si modo non.* Si modo, inquit, gesta alicujus clari viri non præponantur factis hominis vilis et abjecti: quasi dicat, si modo non voluerit aliquis labores Jasonis meis præponere; propterea quod majoris est auctoritatis, quam ego.

30. *Utraque terra.* Terra et orienti et occasui subjacens.

31. *Junctior.* Distichon nescio an genuinæ notæ. H.—*Junctior* pro *vicinior*, eleganter et latine.—*Hæmonia.* Thessalia, unde solvit Jason.—*Ponto.* Colchidi, quæ Ponto adjacet.—*Sinistro.* Multi *sit Istro. Sinister* et *lævus Pontus* passim in his et Tristium libris.

33. *Primos.* Primarios homines: Castorem scilicet, et Pollucem, Herculem, alios, quos Valer. Flac. enumerat in libro I.

34. *Deseruere fugam. Destituere* vetustiores. H.

37. *Nec Amyntore natus Quas fugerem docuit. Agenore* Sarravianus, Argent. Scaliger, et multi alii, ut de Phineo intelligatur: recte; quod Naugerius et Micyllus jam viderunt: hinc apud Valer. Flaccum, libro IV, 444, « magno prognatus Agenore Phineus. » H. — *Nec Agenore.* Intelligit Phineum poeta, qui Jasoni viam, quam sequeretur, indicavit, et quo pacto petras Cyaneas transiret, ostendit. Vocat autem Phineum Agenoridem etiam Apollonius, ut quum ait: Ἔνθα δ' ἐπάκτιον οἶκον Ἀγηνορίδης ἔχε Φινεύς; ubi monet scholiastes, Phineum a nonnullis Phœnicis filium, Agenoris nepotem haberi: qua in sententia fuerint Hesiodus, Asclepiades, Antimachus, Pherecydes, qui Phœnicis et Cassiopææ filium faciunt: Hellanicum tamen Phineo patrem Agenora adsignasse. De monitis a Phi-

Defendere meum numina nulla caput;
Illum furtivæ juvere cupidinis artes,
Quas a me vellem non didicisset Amor:
Ille domum rediit; nos his moriemur in arvis,
Persliterit læsi si gravis ira Dei.
Durius est igitur nostrum, fidissima conjux,
Illo, quod subiit Æsone natus, onus.
Te quoque, quam juvenem discedens urbe reliqui,
Credibile est nostris insenuisse malis.
O ego, Dì faciant, talem te cernere possim,
Caraque mutatis oscula ferre genis;
Amplectique meis corpus non pingue lacertis;
Et, gracile hoc fecit, dicere, cura mei:
Et narrare meos flenti flens ipse labores;
Sperato nunquam colloquioque frui;
Turaque Cæsaribus cum conjuge Cæsare digna,
Dìs veris, memori debita ferre manu!
Memnonis hanc utinam, lenito principe, mater
Quam primum roseo provocet ore diem!

neo datis, quomodo instituendum Argonautis esset iter, deque columba viam monstrante, copiose egerunt Valer. Flacc. et Apollonius.

41. *Illum furtivæ.* Jaso, inquit, habuit Medeam, quæ ejus amore capta, illi ad rapiendum aureum vellus, opera, arte, et consilio profuit.

42. *Non didicisset amans. Amor* Sarrav. Argent. et tres alii. *Amoris præceptorem* se passim noster adpellat.

50. *Oscula ferre comis. Genis* præstat cum uno Hafniensi et tribus Vaticanis; superiori versu pro *talem te*, quidam *te talem.* Censeo scribendum: « O ego, Dì faciant, vel talem cernere possim. » H.

54. *Sperato nunquam.* Malim *sperando*, vel *sperato nusquam.* H.

55. *Cæsaribus cum conjuge.* Per Cæsares, Augustum et ejus filios: per conjugem vero, Liviam, Augusti uxorem, intellige.

56. *Debita ferre manu.* Proprium in hac re verbum esse *ferre* notat Herald. ad Arnob. lib. VII, p. 268.

57. *Mater Memnonis.* Aurora, Tithonis uxor, materque Memnonis. — *Lenito Cæsare. Principe* scripti: proximo versu pro *provocet*, duo veteres *provehat.* Forte, *provehat axe*, ut in Amoribus, Eleg. XIII, vs. 2: « Flava pruinosum quæ vehit axe diem. » HEINS.

EPISTOLA V.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Ad Maximum scribens poeta, illum admonet, ne miretur, si carmen minus elegans et incultum offenderit; siquidem tot malis et situ ingenium oppressum, non possit eo calore insurgere, quo prius: deinde docet, cur, quamvis sibi carmina nocuerint, tamen adhuc scribat. Postremo consilium exponit, cur non conetur facere optimum carmen, et illud polire.

ILLE tuos quondam non ultimus inter amicos,
 Ut sua verba legas, Maxime, Naso rogat:
In quibus ingenium desiste requirere nostrum,
 Nescius exsilii ne videare mei.
Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus;
 Ut capiant vitium, ni moveantur, aquæ.
Et mihi, si quis erat, ducendi carminis usus
 Deficit, estque minor factus inerte situ.
Hæc quoque, quæ legitis, si quid mihi, Maxime, credis,
 Scribimus invita, vixque coacta, manu.
Non libet in tales animum contendere curas,

2. *Ut sua verba.* Quamvis exsulis et habentis Cæsarem iratum. P.

7. *Sic mihi.* Veteres *Et mihi.* H.

10. *Scribimus invita, vixque movente manu. Vixque coacta* meliores omnes cum primis editionibus; Gottorphianus *rogata*; unus Vossianus *notata.* Puto: « Scribimus invita, vix properata manu, » vel, *perarata.* H.

11. *Animum contendere. Divertere* Petri Servii codex. Forte *animo devertere*; de quo Met. VIII, vs. 188: nil tamen temere mutandum. H.— Libet quidem adplicare animum ad tales curas: sed non eundem contendere, id est, in talibus curis adcurate et cum diligentia versari. Cic. dixit *animo contendere.* P.

Nec venit ad duros Musa vocata Getas.
Ut tamen ipse vides, luctor deducere versum;
Sed non fit fato mollior ille meo.
Quum relego, scripsisse pudet; quia plurima cerno,
Me quoque qui feci judice, digna lini.
Nec tamen emendo : labor hic quam scribere major,
Mensque pati durum sustinet ægra nihil.
Scilicet incipiam lima mordacius uti,
Et sub judicium singula verba vocem?
Torquet enim fortuna parum, nisi Nilus in Hebrum
Confluat? et frondes Alpibus addat Athos?
Parcendum est animo miserabile vulnus habenti :
Subducant oneri colla perusta boves.
At, puto, fructus adest, justissima causa laborum;
Et sata cum multo fœnore reddit ager.

12. *Nec venit in duros. Ad duros* in vetustioribus. H. — *In nostros* quidam libri Barthii.

13. *Luctor. Cogor* Putean.

14. *Mollior ipse. Ille* meliores. H. —*Meo fato.* Mea infelicitate : quasi dicat, versum facio fortunæ meæ haud dissimilem, hoc est, durum; nam res meæ duræ sunt.

15. *Quum relego. Quumque lego* MS. Bersm.

16. *Digna lini.* Digna deleri.

19. *Scilicet incipiam.* Debeo, inquit, mordacius uti lima in corrigendo carmine, et laborare circa unumquodque verbum.

20. *Ut sub judicium. Et* vetust. H.

21. *Nisi Lycus in Hebrum Confluat.* Prior in *Lycus* syllaba passim corripitur : etiam apud nostrum Pont. IV, Eleg. x, vs. 47. Combianus pro diversa lectione *Lixus.* In Patavino *Nilus*, quod amplector : similia habes Amor. lib. II, Eleg. xvii, 31 : « Sed neque diversi ripa labuntur eadem Frigidus Eurotas, populiferve Padus, » quæ adagii vicem obtinent; Propert. lib. I, Eleg. xii, 3 : « Tam multa illa meo divisa est millia lecto, Quanta Hypanis Veneto dissidet Eridano; » sic scribe, non *Quantum.* H.—*Nisi Nilus in Hebrum Confluat.* Nisi aquam aquæ, hoc est, curam curæ addas.

22. *Et frondes Alpibus addat Athos.* Et frondes etiam addant nemora nemoribus.

23. *Parcendum est animo.* Ignoscendum est menti meæ adflictæ, si non facio optima carmina.

24. *Subducunt oneri.* Scribe *subducant* vel contra libros. H. — *Colla perusta.* Colla labore consumta; et ita adtrita, ut perusta videantur.

25. *Justissima causa laborum. Laboris* quidam. Lege : « At, puto, fructus adest justissima causa labori. »

26. *Et sata cum multo fœnore.* Sicut

Tempus ad hoc nobis, repetas licet omnia, nullum
  Profuit, atque utinam non nocuisset! opus.
Cur igitur scribam? miraris : miror et ipse;
  Et mecum quæro sæpe, quid inde feram.
An populus vere sanos negat esse poetas,
  Sumque fides hujus maxima vocis ego?
Qui, sterili toties quum sim deceptus ab arvo,
  Damnosa persto condere semen humo.
Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum;
  Tempus et adsueta ponere in arte juvat.
Saucius ejurat pugnam gladiator; at idem,
  Immemor antiqui vulneris, arma capit:
Nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis;
  Mox ducit remos, qua modo navit, aqua.
Sic ego constanter studium non utile carpo;
  Et repeto, nollem quas coluisse, Deas.
Quid potius faciam? non sum, qui segnia ducam
  Otia : mors nobis tempus habetur iners.

ager fertilis, si eum colas, semen creditum multiplicatum reddit : ita ingenium bonum, si cura, meditatio, studium accesserint, longe evadet fœcundius. P.

27. *Tempus ad hoc nobis, repetas licet omnia, nullum.* Scribendum, quidquid libri veteres dissentiunt: « Tempore ad hoc nobis, repetas licet omnia, nullo Profuit, atque utinam non nocuisset! opus. » H.— Nescio cur *nullum* mutandum sit: licet enim varia carmina scripserit, nullum tamen sibi ad hoc usque tempus profuisse dicit. Sic in secundo Tristium recenset opera sua, in quibus etiam laudes Cæsaris cantatas dicit, sed nullum fructum inde cepit, immo contra in Arte scripta exitium sibi reperit. BURM.

28. *Opus.* Libros de Arte Amandi designat.

30. *Et tecum quæro sæpe, quid inde petam. Et mecum quæro* nonnulli veteres, et *feram;* ut infra vs. 81 : « si te distantia longe Pleiadum laudent signa, quid inde feras? » H.

32. *Sum maxima fides.* Sum maximum, quod poetæ sint insani, exemplum: qui, quum carminis causa relegatus sim, adhuc carmen scribo.

33. *Ab arvo sterili.* A studiis poeticis, quæ nullum mihi fructum adtulere.

39. *Dicit. Jurat* unus Heinsii.

41. *Studium non utile servo. Carpo* sex libri; id est reprehendo. H.— *Curo* unus.

44. *Tempus iners.* Tempus sine ulla exercitatione.

Nec juvat in lucem nimio marcescere vino;
  Nec tenet incertas alea blanda manus.
Quum dedimus somno, quas corpus postulat, horas,
  Quo ponam vigilans tempora longa modo?
Moris an oblitus patrii, contendere discam
  Sarmaticos arcus, et trahar arte loci?
Hoc quoque me studium prohibent adsumere vires;
  Mensque magis gracili corpore nostra valet.
Quum bene quæsieris, quid agam, magis utile nil est
  Artibus his, quæ nil utilitatis habent.
Consequor ex illis casus oblivia nostri;
  Hanc, satis est, messem si mea reddit humus:
Gloria vos acuat; vos, ut recitata probentur
  Carmina, Pieriis invigilate choris.
Quod venit ex facili, satis est componere nobis;
  Et nimis intenti causa laboris abest.
Cur ego sollicita poliam mea carmina cura?
  An verear, ne non adprobet illa Getes?
Forsitan audacter faciam, sed glorior Istrum

46. *Manus incertas.* Manus ignaras victoriæ, aut jacturæ.

49. *Moris patrii.* Disciplinæ Romanæ.

50. *Et trahar arte loci.* Et vivam his artibus, quibus vivitur Tomi.

51. *Hoc studium.* Hanc jaculandi artem.

52. *Magis valet gracili corpore* etc. Magis viget, quam tenue et macilentum corpus meum.

53. *Quum bene quæsieris, quid agam.* Puto, *Quum bene quæsierim, quod agam.* Heins.

56. *Hanc messem, satis est, si modo reddat ager. Hanc, satis est, messem* Basileensis et Petri Servii codex. Deinde scripti plerique, cum priscis editionibus, *Si mea reddit humus*, vel *reddat.* H.—*Hanc messem.* Hanc utilitatem, ut mala obliviscar, dum studiis poeticis operam do.—*Si mea humus.* Si meum ingenium.

58. *Choris. Modis* Junianus et Puteanus.

60. *Abest.* Remota est: quia nec gloria, nec spes reditus, aut alia causa mihi obfertur, qua debeam facere optima carmina.

61. *Sollicita poliam mea carmina cura. Lima* unus Vossianus et Hafniensis, ut supra: « Scilicet incipiam lima mordacius uti. » H.

62. *An verear. Vereor* plurimi.

63. *Sed glorior Istrum. Si glorior* Putean. alius *quia.* Lege *si glorier:*

Ingenio nullum majus habere meo.
Hoc, ubi vivendum, satis est, si consequor arvo,
Inter inhumanos esse poeta Getas.
Quo mihi diversum fama contendere in orbem?
Quem fortuna dedit, Roma sit ille locus.
Hoc mea contenta est infelix Musa theatro:
Sic merui; magni sic voluere Dei.
Nec reor hinc istuc nostris iter esse libellis,
Quo Boreas penna deficiente venit.
Dividimur cælo; quæque est procul urbe Quirini,
Adspicit hirsutos cominus Ursa Getas.
Per tantum terræ, tot aquas, vix credere possim
Indicium studii transiluisse mei.
Finge legi, quodque est mirabile, finge placere;

mox *Ingenio* pro *Ingenium* veteres plerique. Heins.

65. *Hoc ubi vivendum est, satis est, si consequar arvo.* Tolle priori loco verbum substantivum cum sex scriptis, et repone *consequor* cum melioribus plerisque. H. — *Ubi vivendum est.* Quasi dicat, Satis erit mihi, haberi poeta apud Scythas: nec est curandum, an parum docte scribam.

67. *Quid mihi diversum. Quo mihi* Sarrav. Scaliger, Argent. et quatuor alii: optime. Sequenti versu malim: « Quem fortuna dedit, Roma sit ille, locum. H. — *Quid mihi.* Subaudi, prodest.—*Contendere.* Ire. — *In diversum.* In Romanam civitatem. — *Fama.* Famæ causa. Quid prodest mihi, inquit, laborare, ut fama mea Romam perveniat.

68. *Roma sit ille locus.* Ille locus Scythiæ, quem fortuna mihi adsignavit, habeatur mihi pro Roma; quasi dicat, Sufficit mihi, si in Scythia tantum fama mea sit non vulgaris. Mer.

69. *Hoc theatro.* Si mihi ab his plauditur, sufficit. P.

72. *Penna deficiente.* Tot millibus distat. Venti enim a poetis alati finguntur.

73. *Procul urbe Quirini.* Longe a Romana civitate, quam Quirinus, hoc est Romulus, condidit.

74. *Adspicit hirsutos Getas.* Videt Getas hispidos et barbatos: nam sunt sub Ursa majori in septemtrionali plaga. Mer. — Ita et infra vocat III, vs. 6, ubi hirsutis pellibus indutos Crispinus interpretatur, secutus, ut solet, priores, quos Bernec. ad Tacit. de Morib. Germ. cap. 17, jam refutavit, et de corpore hirsutis, non veste, capiendum censet.

75. *Vix credere possum. Possim* Politian. et duo alii: et mox *transiluisse* meliores, pro *transiliisse.* H.

76. *Indicium. Judicium* multi.

77. *Quodque est mirabile. Quidquid mirabile* MS. Bersm. — *Miserabile* sex; *posse placere* Putean.

Auctorem certe res juvet ista nihil.
Quo tibi, si calida positus laudere Syene,
Aut ubi Taprobanen Indica cingit aqua?
Altius ire libet? si te distantia longe
Pleiadum laudent signa, quid inde feras?
Sed neque pervenio scriptis mediocribus istuc,
Famaque cum domino fugit ab urbe suo.
Vosque, quibus perii, tunc quum mea fama sepulta est,

78. *Res juvat ista nihil. Juvet* legendum. H.

79. *Quid tibi, si calida prosit laudere Syene?* In Sarraviano, *calida esprosit imidere sine*, mendosissime; codex Scaligeri *positus laudere*. Scribe, « Quo tibi, si calida positus laudere Syene? » vel, quod malim, *positis*. — *Quo tibi*. Sic apud Propertium, lib. IV, Eleg. III, vers. 51: « Nam mihi quo, Pœnis si purpura fulgeat ostris? » ubi perperam *tibi purpura* nunc legitur: *positus* etiam eleganter; Pont. libro I, Eleg. II, vs. 77: « Non vacat in qua sint positi regione Tomitæ Quærere; » infra Eleg. VII, vs. 5: « Ecquis in extremo positus jacet orbe tuorum? » lib. IV, Eleg. VI, vs. 17: « Quale tamen potui de cælite, Brute, recenti Vestra procul positus carmen in ora dedi; » Eleg. VIII, vs. 85: « Clausaque si misero patria est, ut ponar in illo, Qui minus Ausonia distet ab urbe, loco; » infra lib. II, Eleg. X, vs. 45: « Ipse quidem positus quum sim sub cardine mundi, Qui semper liquidis altior exstat aquis; » sic et ibi codices veteres; ut et lib. III, El. III, vs. 63: « Effice sit nobis non implacabilis ira, Meque loco poni commodiore velit; » lib. IV, Eleg. II, vs. 21: « Si quis in hac ipsum terra posuisset Homerum; » Silius, libro III, vs. 3: « Extemplo positos finiti cardine mundi Victor adit populos; » *sub occasu positi Iberi* apud auctorem Herculis Œtæi. H.—*Calida Syene*. Syene oppidum fuit supra Alexandriam quinque millibus stadiorum. *Calidam* autem adpellat *Syenen*, quoniam directe locata fuit sub tropico æstivo, id est, sub Cancro, in extremo torridæ zonæ.

80. *Aut ubi Taprobanen Indica tingit aqua*. Plerique veteres *pingit*. Scribe *cingit*; quod Moreti codex confirmat. Ep. Acontii, 221: « Insula, Coryciis quondam celeberrima nymphis, Cingitur Ægæo, nomine Cea, mari; » Metam. IV, vers. 21: « Decolor extremo qua cingitur India Gange; » Epist. Ariadn. vs. 61: « Omne latus terræ cingit mare. » H. — *Aut ubi Taprobanen*. Taprobane insula est, quæ distare dicitur ab australissimis partibus, quæ sunt apud Conjacos meridiem versus, septem dierum navigatione. Auctor Strabo, lib. XV.

81. *Altius ire libet*. Placet etiam per altiora et cælestia idem probare. — *Longe distantia*. Longe remota, tanquam in cælo exsistentia.

82. *Quid inde feres*. *Feras* meliores. HEINS.

83. *Scriptis melioribus*. Immo *mediocribus* cum vetustioribus maxima ex parte. H.

85. *Tunc quum mea fama* etc. Tunc

Nunc quoque de nostra morte tacere reor.

quum damnatus fui: eo enim tempore fama mea periit. — *Vosque, quibus perii.* Non carmina, aut libros suos adloquitur poeta, sed amicos. Neque illos tacere de se jubet: sed vereri se ait, ne id faciant, quandoquidem hoc vulgare ac tritum est scilicet, ut adversis rebus laborantem etiam amici deserant. Fama enim, inquit, mea cum domino suo ab urbe fugit, sive abiit, eoque etiam vos amicos arbitror jam mei exsilii ac fugæ, quæ mortis instar mihi est, non amplius meminisse.

EPISTOLA VI.

GRÆCINO.

ARGUMENTUM.

Ad Græcinum scribens, dolet poeta eum non adfuisse illo tempore quo ab Augusto relegatus est: quem arbitratur magnum cepisse dolorem, quum primum rem omnem acceperit. Secundo eum rogat, ut adloquio suo et literis saltem consoletur; nec scire cupiat quam ob causam exsularit, ne recrudescant vulnera jam occlusa. Postmodum docet non prorsus sibi ademtam esse spem reditus: fateturque simul, in Cæsaris clementia plurimum sperare: quem ut sibi reconcilietur, precatur. Demum dicit omnia impossibilia potius fieri posse, quam credere se a Græcino fido et veteri amico posse destitui.

Ecquid, ut audisti, nam te diversa tenebat
Terra, meos casus, cor tibi triste fuit?
Dissimules, metuasque licet, Græcine, fateri;
Si bene te novi, triste fuisse liquet.
Non cadit in mores feritas inamabilis istos;
Nec minus a studiis dissidet illa tuis.

1. *Ecquid ut. Numquid ut* unus Heinsii; *Ecquid ubi* Moreti.

3. *Metuasque licet. Metuas licet, ó Græcine*, MS. Bersman.

6. *Nec minus a studiis dissidet illa tuis.* Ita et scripti constanter: censeo nihilominus reponendum: « Nec mens a studiis dissidet illa suis; » sequentia confirmant hanc conjecturam, quam et postea in codice

Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
Pectora mollescunt, asperitasque fugit.
Nec quisquam meliore fide complectitur illas,
Qua sinit officium, militiæque labor.
Certe ego, quum primum potui sentire quid essem,
Nam fuit adtonito mens mihi nulla diu,
Hoc quoque fortunæ sensi, quod amicus abesses:
Qui mihi præsidium grande futurus eras.
Tecum tunc aberant ægræ solatia mentis,
Magnaque pars animæ consiliique mei.
At nunc, quod superest, fer opem, precor, eminus unam;
Adloquioque juva pectora nostra tuo:
Quæ, non mendaci si quidquam credis amico,
Stulta magis dici, quam scelerata, decet.

Twisdenio probæ notæ pro diversa lectione inveni notatam. H.

7. *Artibus ingenuis.* Liberalibus disciplinis.—*Maxima cura est. Copia magna est*, unus Heinsii.

9. *Meliore fide.* Meliore animo, quam tu; aut non vacando magis ulli rei, quam ingenuis artibus; aut quia eas bene intelligis, et fideliter interpretaris.

10. *Militiæque labor.* Ex quo designat eum rei militaris studiosum, et, quum per illam licet, liberalibus disciplinis operam dare. Mer. — *Quam sinit officium.* Scribe *Qua*, ut sit dictum pro quatenus, hoc sensu: neque quisquam meliore fide sequitur studia humaniora, quam tu, quatenus id quidem per officium et labores militares abs te fieri potest. Nisi quis et *Quam*, eodem modo pro *quantum*, positum malit. Mic.— Merula et Naugerius legunt, *Quum sinit*; sed nostrum *qua* Fabricio probatur, et a Burman. receptum est.

13. *Hanc quoque fortunam sensi.* *Hoc quoque* Sarrav. Argent. Twisd. et octo alii; Barberin. *Hoc quoque fortuna;* proxime verum. Scribe, *Hoc quoque fortunæ sensi*; idque in primo Mediceo et uno Thuaneo postea inveni. H.

15. *Tecum tunc aberat.* Hoc est, tu cum tuis solatiis procul eras. — *Mentis ægræ.* Quas meæ menti tristi adlaturus fueras, si adfuisses.

17. *Fer opem, precor, eminus unam.* Malim *unum*, quod unum superest. Superiori versu, rectius unus Vaticanus, *Magnaque pars animæ*, quam *animi*, quod est in vulgatis; infra Eleg. IX: « Accipe pars animæ magna, Severe, meæ; » Pont. III, El. IV, ut scribendum et illic, 69: « Magnaque pars animæ mecum vixistis amici; » Metam. VIII: « o me mihi carior, inquit, Pars animæ consiste meæ; » lib. III, El. I, 70: « Ultima pars animæ dum mihi restat, ades. » H. — *Eminus.* Procul a mea regione.

18. *Tuo* etc. Tuis verbis et literis.

Nec leve, nec tutum, peccati quæ sit origo,
  Scribere; tractari vulnera nostra timent.
Qualicumque modo mihi sint ea facta, rogare
  Desine; non agites, si qua coire velis.
Quicquid id est, ut non facinus, sic culpa vocandum:
  Omnis an in magnos culpa Deos scelus est?
Spes igitur menti pœnæ, Græcine, levandæ
  Non est ex toto nulla relicta meæ.
Hæc Dea, quum fugerent sceleratas numina terras,
  In Dîs invisa sola remansit humo:
Hæc facit, ut vivat vinctus quoque compede fossor,
  Liberaque a ferro crura futura putet:
Hæc facit, ut, videat quum terras undique nullas,
  Naufragus in mediis brachia jactet aquis.
Sæpe aliquem sollers medicorum cura reliquit;
  Nec spes huic vena deficiente cadit.

21. *Nec breve, nec tutum est. Nec leve, nec tutum* veteres nonnulli: adi Notas Trist. lib. I, El. VI. H.

22. *Tractari. Palpari* unus codex.

25. *Si culpa vocanda est. Vocandum est* præstat cum altero Thuaneo.

26. *Omnis an in magnos culpa Deos scelus est?* Quis dubitet? sed scripserat Naso, *ad magnos Deos*; vel, quod magis adridet: « Omnis an ad magnos culpa scelesta Deos? » *ad Deos*, id est, apud Deos. Trist. lib. II, vs. 107: « Scilicet in Superis etiam fortuna luenda est; Nec veniam læso numine casus habet. » H. — *Omnis an in magnos culpa.* An, inquit, solent Dii magni culpam omnem, hoc est, minimum quodque crimen, scelus maximum ducere? Vel blandiendo Augusto dicit, ne quidem leviter errandum esse dominis: una enim quæque culpa in eos vel levicula, habetur pro magna. M.

30. *Remansit sola.* Quod ideo fingunt poetæ, quia neminem unquam destituit spes. Locus hic ex Theognide translatus videtur. Ἐλπὶς ἐν ἀνθρώποισι μόνη θεὸς ἐσθλὴ ἔνεστιν. Ἄλλοι δ' Οὔλυμπον δ' ἐκπρολιπόντες ἔβαν, Ὤχετο μὲν Πίστις, μεγάλη θεός, ᾤχετο δ' ἀνδρῶν Σωφροσύνη, Χάριτές τ', ὦ φίλε, γῆν ἔλιπον.

31. *Hæc facit.* Οὗτος δ' ἀνὴρ ἄριστος, ὅστις ἐλπίσιν Πέποιθεν αἰεί: Eurip. Her. Fur. Cic. ad Famil. *Optare optima, cogitare difficillima, ferre quæcunque erunt.* Et Senec. « Nemo confidat nimium secundis, Nemo desperet meliora lapsis. Jam lentas remos, post tibi ventus erit. » Κάλλιμος οὖρος. Homer.

33. *Hæc facit, ut, videat.* Spes etiam facit, ut naufragus in medio mari destitutus, quamvis nullas videat terras, speret se evasurum.

36. *Vena deficiente.* Viribus col-

Carcere dicuntur clausi sperare salutem;
Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
Hæc Dea quam multos laqueo sua colla ligantes
Non est proposita passa perire nece!
Me quoque conantem gladio finire dolorem
Arcuit, injecta continuitque manu.
Quidque facis? lacrymis opus est, non sanguine, dixit;
Sæpe per has flecti principis ira solet.
Quamvis est igitur meritis indebita nostris,
Magna tamen spes est in bonitate Dei.
Qui ne difficilis mihi sit, Græcine, precare;
Confer et in votum tu quoque verba meum:
Inque Tomitana jaceam tumulatus arena,
Si te non nobis ista vovere liquet.
Nam prius incipiant turres vitare columbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas,

lapsis. Id enim inter signa mortis enumerat Plin. in VII, cap. 51.

42. *Arguit. Arcuit* rectius tres scripti; quod Fabricius damnare non debuit: *arcere* pro prohibere; infra lib. III, El. III, vs. 56: « Quam lex furtivos arcet habere viros. » H. — *Injectam manum* multi; *injectas manus* duo.

43. *Quidque facis? Quid facis? hinc* etc. Bersm. MS.

46. *In bonitate Dei.* In Augusti clementia. Mer.

47. *Qui ne difficilis mihi sit, Græcine, precare. Labora* Feschianus, quod placet: deinde *Quæ ne* alter Thuani, ut ad bonitatem referatur. H.—*Qui ne difficilis mihi sit.* Ita est misericors Cæsar, ut tamen rogari velit. Ergo roga eum pro me, etc. P.

48. *Confer et in votum tu quoque verba meum. Tu quoque vota* Moreti liber. Puto *tu tua verba*, vel *vota*: mox *incipiant*, pro *incipient* duo veteres. Heins.

49. *Inque Tomitana.* Sensus est: et nunquam reditum in patriam impetrem, sed moriar in exsilio Tomitano, si non est mihi exploratum, te desiderare reditum meum. C. — Locus hic suspicione mendæ non caret. Neque enim hæc cum præcedentibus satis cohærent. Quare aut deesse aliquid putamus, aut verbis ipsis vitium inesse aliquod, aut eosdem hos versus ad finem referendos esse. Micyl.—Nulla vero difficultas in his verbis: jurisjurandi enim et devotionis est formula: mori hic et tumulari voveo, si non credam te mihi reditum vovere. Malim tamen, *Jamque Tomitana*, ut statim sibi mortem præsentem imprecetur. Burm.

50. *Si non liquet.* Si non est manifestum.—*Vovere.* Vovendo optare.

Quam male se præstet veteri Græcinus amico:
Non ita sunt fatis omnia versa meis.

EPISTOLA VII.

MESSALLINO.

ARGUMENTUM.

Bene precatur Messallino poeta, miseroque sibi amicitiam, patris fratrisque secutus exempla, haud deneget, hortatur.

LITERA pro verbis tibi, Messalline, salutem,
Quam legis, a sævis adtulit usque Getis.
Indicat auctorem locus? an, nisi nomine lecto,
Hæc me Nasonem scribere verba, latet?
Ecquis in extremo positus jacet orbe tuorum,
Me tamen excepto, qui precor esse tuus?
Dî procul a cunctis, qui te venerantur amantque,
Hujus notitiam gentis abesse velint.
Nos, satis est, inter glaciem Scythicasque sagittas
Vivere, si vita est mortis habenda genus.

4. *Hæc me Nasonem.* Malim *Hæc tibi Nasonem.* H.

5. *Ecquis tuorum.* Numquis tuorum amicorum, aut clientum. *Et quis* nonnulli; *En quis* P. Dan. — *In extremo orbe.* In ultima septemtrionis plaga. — *Jacet.* Aut habitat; aut revera tanquam mortuus et prostratus jacet. Hoc autem dicit non sine magno dolore.

6. *Qui precor esse tuus.* Qui Ovidius cupio ut sim tuus, nec a te destituar. MER.

7. *Dii procul a cunctis.* Faxint Dii, ne quisquam cultorum tuorum has gentes præsens noverit. P.

8. *Gentis abesse velint. Habere* Sarrav. Argent. Combii, et Moreti; hoc est, procul habeant. H.

10. *Si genus mortis est habenda vita.* Si exsilium meum debet adpellari vita.

Nos premat aut bello tellus, aut frigore cælum;
Truxque Getes armis, grandine pulset hyems:
Nos habeat regio, nec pomo fœta, nec uvis;
Et cujus nullum cesset ab hoste latus.
Cætera sit sospes cultorum turba tuorum;
In quibus, ut populo, pars ego parva fui.
Me miserum, si tu verbis offenderis istis;
Nosque negas ulla parte fuisse tuos!
Idque sit ut verum, mentito ignoscere debes:
Nil demit laudi gloria nostra tuæ.
Quis se Cæsaribus notis non fingit amicum?
Da veniam fasso, tu mihi Cæsar eris.
Nec tamen irrumpo, quo non licet ire; satisque est,
Atria si nobis non patuisse negas.
Utque tibi fuerit mecum nihil amplius, uno
Nempe salutaris, quam prius, ore minus.
Nec tuus est genitor nos inficiatus amicos,
Hortator studii causaque faxque mei:

12. *Grandine pugnet hyems. Pulset* rectius decem scripti: sic *verberatæ grandine vineæ* apud Horatium. H.

13. *Nec pomis fœta, nec uvis.* Sarravianus, Argent. pr. Medic. Fesch. multique alii, *pomo:* et versu proximo, *cesset* pro *cessat* meliores. H.

17. *Verbis istis.* Quibus dixi me olim fuisse in turba tuorum cultorum.

19. *Utque sit hoc verum. Idque sit ut verum* plerique; quidam *Utque sit id verum.* Malim, *Sed sit ut id verum.* H. — *Mentito.* Quod me tuum esse scripsi. Hoc autem dicit, ne amicum offendat, timentem Augustum lædere.

20. *Gloria nostra.* Si glorior me fuisse tibi amicum.

21. *Notum non fingit amicum. Notus* scripti. Distichon etiam hoc est ex dubiæ fidei pluribus unum. H.— *Notis* Vatican. Vossian. et Fragm. Boxhorn. Melius, quanquam nec mihi multum placet distichon.

23. *Nec tamen irrumpo.* Nec tamen illuc accedo, quo non licet: hoc est, non te adeo, nisi verecunde: te enim venerari soleo. Itaque nihil faciam te invito.

25. *Utque tibi fuerit.* Quamvis nihil amplius habueris, quam quod atria tua frequentaverim salutandi gratia.—*Utque mihi fuerit tecum nihil amplius.* Honesta locutio. Ter. Andr. II, 1: « Num quidquam amplius tibi cum illa fuit, Charine? »

26. *Minus uno ore.* Minus uno homine. — *Quam prius.* Quam antea.

28. *Studii causaque faxque mei.*

Cui nos et lacrymas, supremum in funere munus,
Et dedimus medio scripta canenda foro.
Adde quod est frater tanto tibi junctus amore,
Quantus in Atridis Tyndaridisque fuit.
Is me nec comitem, nec dedignatus amicum est;
Si tamen hæc illi non nocitura putas.
Si minus, hac quoque me mendacem parte fatebor:
Clausa mihi potius tota sit ista domus.
Sed neque claudenda est; et nulla potentia vires
Præstandi, ne quid peccet amicus, habet.
Et tamen ut cuperem, culpam quoque posse negari,
Sic facinus nemo nescit abesse mihi.
Quod nisi delicti pars excusabilis esset,
Parva relegari pœna futura fuit.

Malim *duxque;* nam in Combiano *fixa;* lib. II, El. III, 77: « Primus ut auderem committere carmina famæ Impulit; ingenii dux fuit ille mei. » H.—*Faxque.* Et lumen, splendor; aut certe ardor et incitator.

29. *Et lacrymas.* Et subaudi, *dedimus,* hoc est, deflevimus carmine, seu oratione.

30. *Et dedimus medio.* Mos in funeribus laudandi defunctos, Romanis vetustissimus.

31. *Tanto mihi junctus amore.* Scribe *tibi* cum Sarrav. Comb. Twisden. et Vatic. primæ notæ. Versus subsequens confirmat. Præcedenti forsan legendum, *medio scripta canenda rogo,* vel, *toro,* hoc est, feretro, non *foro:* de epicedio enim agit. H.

32. *In Atridis.* In Agamemnone et Menelao. — *Tyndaridisque.* Et in Castore et Polluce.

35. *Si minus.* Si putas hæc nocitura: hoc est, si arbitraris, hoc quod dico, fratri obesse posse.—*Hæc quoque me* etc. Profitebor, inquit, hac in re mentitum me fuisse: quemadmodum etiam de te dixi, quod fueris mihi amicus.

36. *Potius.* Quam, subaudi, velim quidquam scribere, et adfirmare quod obsit fratri.

37. *Et nulla potentia vires.* Nam quum nulla potentia tanta sit, quæ possit prohibere, sive facere, quominus alicujus alterius amicus aliquando peccet: neque Augustus ita inhumanus, aut sævus erit, ut propterea fratrem tuum persequi, aut odisse velit, quia ego, amicus illius, aliquando peccavi.

39. *Culpam quoque posse negari. Culpam mihi posse negari* Francof. *posse negare* multi codices; vid. Metam. XII, 546.

41. *Excusabilis.* Quia imprudenter peccavi.—*Quod nisi delicti.* Sensus est: si delicti mei magnitudo tanta esset, ut non posset excusari, Augustus me occidisset, et non relegasset.

42. *Parva relegati. Relegari* cum

Ipse sed hoc vidit, qui pervidet omnia, Cæsar,
Stultitiam dici crimina posse mea :
Quaque ego permisi, quaque est res passa, pepercit ;
Usus et est modice fulminis igne sui :
Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti,
Si sua per vestras victa sit ira preces.
At graviter cecidi : quid enim mirabile, si quis
A Jove percussus non leve vulnus habet ?
Ipse suas ut jam vires inhiberet Achilles,
Missa graves ictus Pelias hasta tulit.
Judicium nobis igitur quum vindicis adsit,
Non est cur tua me janua nosse neget.
Culta quidem, fateor, citra quam debuit, illa :
Sed fuit in fatis hoc quoque, credo, meis.

scriptis : et *ista domus* paulo ante, pro *illa*. H.

43. *Qui prævidet omnia Cæsar. Pervidet* lege vel contra libros. Puteaneus *providet ;* sequenti Elegia, 34 : « Cunctaque mens oculis pervidet ista suis. » Quomodo et illic scribendum; Met. XIV, ubi similiter erat peccatum ; « socerum, qui pervidet omnia, Solem Accipe, » vers. 375; Horatius, I, Sat. III, vers. 25 : « Quum tua pervideas oculis mala lippus inunctis. » Quanquam *prævideas* illic sunt qui legant ; non male : mox, *Stultitiam meam* Sarrav. Argent. et tres alii. H.

45. *Quaque ego permisi* etc. Hoc est, pepercit mihi eatenus, sive quantum quum ipse merito atque delicto meo permisi illum, tum etiam causæ qualitas passa est. MICYL.

50. *A Jove. Ab Jove* puto, ut semper alibi; vide Fast. lib. I, vs. 236. H. — *Ab Jove*. Ab Augusto.

51. *Ipse suas quamvis vires inhiberet Achilles. Ipse suas etiam* Sarrav. et alii multi ex vetustioribus. Lege *ut jam :* infra lib. IV, El. VIII, vs. 5 ; « Ut jam nil præstes, animi sum factus amici Debitor ; » Epistola Cydippes, vs. 129 : « Durius ut ferro jam sit tibi pectus, Aconti, Tu veniam nostris vocibus ipse petas. » Qui locus etiam pessime erat habitus. In Amoribus, lib. III, El. IV, vs. 5 : « Ut jam servaris bene corpus, adultera mens est, » et initio, Epigramm. vs. 4 : « Ut jam nulla tibi nos sit legisse voluptas. » Artis lib. I, 346 : « Ut jam fallaris, tuta repulsa tua est. » lib. III, 89 : « Ut jam decipiant, quid perditis ? » sequenti versu pro *dabat* Feschianus et quatuor alii *tulit*. H. — *Quamvis inhiberet suas*. Quamvis non magno impetu eam emitteret.

52. *Pelias*. Hasta Achillis fraxinea.

53. *Judicium vindicis*. Judicium ultoris Augusti intellige, quod ultus fuit crimen meum admissum, me relegando.

56. *Hoc quoque*. Hoc etiam, ut

Nec tamen officium sensit magis altera nostrum :
Hic, illic, vestro sub Lare semper eram.
Quæque tua est pietas ; ut te non excolat ipsum,
Jus aliquod tecum fratris amicus habet.
Quid, quod, ut emeritis referenda est gratia semper,
Sic est fortunæ promeruisse tuæ ?
Quod si permittis nobis suadere, quid optes :
Ut des, quam reddas, plura, precare Deos.
Idque facis, quantumque licet meminisse, solebas
Officii causam pluribus esse dati.

domum tuam minus colerem, quam deberem : quemadmodum etiam fuit in meis fatis, ut relegarer.

57. *Nec tamen officium sensit domus altera nostrum : Hic illic vestro sub Lare semper eram.* Hæc mendosissima sunt. Priori versu bene Puteaneus et Thuaneus ; alter *sensit magis altera ;* nisi mavis : « Nec tantum officii sensit domus altera nostri. » Quatuor veteres *nostro sub Lare ;* unus Mediceus et pr. editio *Illic, hic ;* alii non pauci *Huc, illuc*, vel *Hinc, illinc.* Scribebam aliquando : « Illic, ceu nostro sub Lare, semper eram, » vel *multus eram :* nam libri quinque ex scriptis *tutus eram.* Nihil opus tamen mutatione. *Hic, illic* sive in tua, sive in fratris tui domo. Nam de fratre Græcini ante egerat. H. — Ego ex scriptorum vestigiis lego : « Nec tamen officium sensit magis altera nostrum : Hic, illic, vestro sub Lare semper eram. » Sive te, sive fratrem colerem, eram tamen sub vestro Lare.

59. *Quæque tua est pietas.* Et cujusmodi tuus est amor erga fratrem. Ostendit autem, Messallino se amicum esse debere causa fratris, quocum magnam sibi fuisse amicitiam docet.

61. *Emeritis.* Amicis jam functis officio erga amicum, et postea quiescentibus ; vel valde meritis. Virg. G. II, 65 : *Eduræ coryli nascuntur;* ut sit sensus : quod si de nobis bene meritis debemus semper gratiam referre; ad fortunam tuam felicem pertinet novos amicos parare, etiam si nihil de te meriti sunt, quasi innuat debere Messallinum poetam sibi novum amicum conciliare, et ipsi favere.

62. *Sic est tuæ fortunæ.* Sic ad te, qui es potens, et uteris feliciori fortuna quam ego, hoc pertinet.—*Promeruisse.* Beneficiis conciliasse et juvisse.

63. *Quod optas. Optes* multi veterum. Lege *quid optes* cum Sarrav. Argent. pr. Medic. et tribus aliis. H.

64. *Ut des.* Dandis magis quam accipiendis beneficiis amicos paret.

66. *Officii causa. Causam* Argent. et alii quinque : pro *dati,* Combianus *data ;* Sarravianus *dari.* Latet ulcus, aut versus est spurius. H. — *Esse causam officii dati pluribus.* Te esse causam, quod plures beneficia consecuti fuerint. Mer. — *Officii causam.* Alii legunt *Officii causa* etc. ut sit sensus et ordo verborum : idque facis (scil. ut plura des beneficia, quam accipias) et quantum me-

Quolibet in numero me, Messalline, repone;
Sim modo pars vestræ non aliena domus:
Et mala Nasonem, quoniam meruisse videtur,
Si non ferre doles, at meruisse dole.

minisse licet, solebas pluribus esse causa officii dati: hoc est, de pluribus bene mereri. Micyl.

67. *Quolibet.* Vel in numero amicorum tuorum, vel amicorum fratris tui.

69. *Si non doles Nasonem ferre mala.* Si non tristaris me Ovidium in exsilio inquietissimo versari. — *Quæ non meruisse*, prim. edit.

70. *At meruisse dole.* Saltem dole quod meritus sum relegari ab Aug. quasi dicat, saltem dole quod fuerim infelix.

EPISTOLA VIII.

SEVERO.

ARGUMENTUM.

Severo amico exponit se cinctum hostibus, in adsiduis semper præliis versari, miroque amicorum, conjugis, filiæ, et patriæ desiderio teneri: neque sibi licere, quod unicum solamen foret, ruri colendo operam navare. Deinde lætatur quod contra in Severo sint omnia secunda; monetque, ut impetret locum aliquem magis propinquum dari sibi ab Augusto.

A tibi dilecto missam Nasone salutem
Accipe, pars animæ magna, Severe, meæ.
Neve roga, quid agam; si persequar omnia, flebis:
Summa satis nostri si tibi nota mali.

2. *Accipe. Aspice* Moreti et nostri.

3. *Neve roges. Roga* cum plurimis scriptis. Heins.

4. *Summa satis nostri sit tibi nota mali.* Scribe *si tibi;* atque ita Sarravianus: *satis* pro *satis est.* Superiori Elegia: « Nec tamen irrumpo, quo non licet ire, satisque, Atria si nobis non patuisse negat; » ita plurimi ex scriptis. Heins.

Vivimus adsiduis expertes pacis in armis,
  Dura pharetrato bella movente Geta.
Deque tot expulsis sum miles in exsule solus:
  Tuta, nec invideo, cætera turba jacet.
Quoque magis nostros venia dignere libellos,
  Hæc in procinctu carmina facta leges.
Stat vetus urbs, ripæ vicina binominis Istri,
  Mœnibus et positu vix adeunda loci.
Caspius Ægypsos, de se si credimus ipsis,
  Condidit; et proprio nomine dixit opus.
Hanc ferus Odrysiis inopino Marte peremtis

6. *Dura bella. Dira* Feschianus. H. — *Geta pharetrato.* Geta populo sagittifero; sagittis enim veneno illitis in bello Getæ utebantur.

7. *Deque tot expulsis.* Et de tot civibus exsulantibus.—*Solus sum miles in exsule.* Solus sum miles pariter et exsul; bello scilicet et exsilio damnatus. Ita Metam. lib. XIII, 187: « Atque in rege tamen pater est; » et XV, 670: « In serpente Deus prænuntia sibila misit, » atque ita millies noster et alii.

8. *Cætera turba latet. Jacet* Politiani codex et septem ex nostris; recte. Mox *facta scias* pro *leges* Gottorph. et Rottend. — *Cætera turba.* Reliqui Romani exsules præter me. — *Jacet turba.* Non armis vexatur.

10. *Hæc in procinctu carmina facta leges.* In procinctu, raptim. Metaphora a militibus in bellum profecturis, qui celeriter absque ulla solemnitate testamentum, quod in procinctu dicebatur, faciebant. Cic. lib. de Orat. « Tanquam in procinctu testamentum faceret. »

11. *Istri binominis.* Istri habentis duo nomina. *Danubius* enim usque ad Axium oppidum adpellatur: inde vero usque ad mare *Ister* dicitur. M.

12. *Et positu loci.* Et ipsius loci situ. Mer. — In arduo scil. et saxoso loco et prope inaccesso. Pont.

13. *Caspius Ægypsus, de se si creditur ipsis, Condidit.* Multi veteres *Ægyssus;* Argent. et quidam alii *Ægistus; Ægisos* Combianus; *Ægiros* unus Vaticanus; alius *Egitos;* alius *Ægirus; Caspios Ægisos* Sarravianus: sic et lib. IV Pont. 21, ubi bis meminit ejusdem civitatis, *Non negat Ægypsos;* ubi *Ægiros* vetustiores, vel, *Ægyros;* quinque alii *Ægissos;* vel *Ægisos.* Constantino Porphyrogenetæ Themat. lib. II, cap. 1, αἴγισσος est; Procopio, lib. IV, de ædificiis Justiniani, ἄγιστος. In Itinerario Antonini et Imperii notitia *Ægyssos* est, quanquam ap. Antoninum codices quidam *Ægisos*, et *Ægysos:* et *credimus* plerique veteres. H. — *Ægypsus.* Ægypsus e gente Caspia, quæ nomen portis et mari dedit: ut est auctor Plinius, lib. VI.

14. *Proprio nomine dixit.* Hoc est, Ægypsum.—*Opus.* Urbem a se conditam.

15. *Hanc trux Odrysiis. Hanc ferus*

Cepit, et in regem sustulit arma Getes.
Ille memor magni generis, virtute quod auget,
Protinus innumero milite cinctus adest:
Nec prius abscessit, merita quam cæde nocentum
Se nimis ulciscens, exstitit ipse nocens.
At tibi, rex, ævo, detur, fortissime, nostro,
Semper honorata sceptra tenere manu.
Teque, quod et præstat, quid enim tibi plenius optem?
Martia cum magno Cæsare Roma probet.
Sed memor unde abii, queror, o jucunde sodalis,
Accedant nostris sæva quod arma malis.
Ut careo vobis Stygias detrusus in oras,
Quatuor autumnos Pleias orta facit.
Nec tu credideris urbanæ commoda vitæ
Quærere Nasonem: quærit et illa tamen.

scripti omnes; utrumque rectum: superiori Elegia, 12: « Truxque Getes armis, grandine pulset hyems. » H.—*Ferus Getes.* Crudelis et immitis ille populus.—*Peremtis Odrysiis.* A Getis interfectis incolis ejus oppidi, qui erant ab Odrysia Thraciæ urbe oriundi. — *Inopino Marte peremtis.* Incautis ferro superatis.

16. *Et sustulit arma in regem.* Et intulit ac cepit arma in regem civitatis. Vel certe ademit submovitque arma, illum enim noluit interficere, quum reliquas ejus copias in bello occidisset. Vel *sustulit*, hoc est, distulit arma: nam, capta urbe, regem fugientem insequi noluit.

17. *Ille memor magni generis. Generis magni* in nonnullis. Twisdenianus non male: « Ille memor generis, magna virtute quod auget. » H. — *Ille.* Rex scilicet.—*Quod auget virtute.* Quod genus propria virtute ille magis clarum facit.

18. *Adest.* Cum magno exercitu ad oppidum captum revertit.

19. *Merita cæde nocentum.* Morte quam meriti fuerant nocentes Getæ, a quibus oppidum improviso captum dixerat: nam ad unum omnes interemit.

21. *At tibi, rex.* Nunc vertit sermonem ad regem qui virtute oppidum Tomo finitimum recepit.

23. *Teque, quod et præstat.* Optat etiam Ovidius, ut rex ille sit carus Romanæ civitati et Cæsari.

25. *Sed memor unde abii.* Quia aliquantulum digressus fuerat ab eo quod superius scripserat, a diverticulo ad rem redit.

27. *Scythicas detrusus in oras. Stygias oras* Sarravianus, Polit. Argent. Combii, et tres alii: sic infra: « A Stygiis quantum sors mea distat aquis? » Heins.

28. *Pleias orta.* De ortu hoc intellige, quem *acronychum* vocant;

Nam modo vos animo dulces reminiscor, amici;
 Nunc mihi cum cara conjuge nata subit:
Eque domo rursus pulchræ loca vertor ad urbis,
 Cunctaque mens oculis pervidet illa suis.
Nunc fora, nunc ædes, nunc marmore tecta theatra;
 Nunc subit æquata porticus omnis humo.
Gramina nunc campi pulchros spectantis in hortos,
 Stagnaque et Euripi, Virgineusque liquor.
At, puto, sic urbis misero est erepta voluptas,
 Quolibet ut saltem rure frui liceat.
Non meus amissos animus desiderat agros,
 Ruraque Peligno conspicienda solo;
Nec quos piniferis positos in collibus hortos
 Spectat Flaminiæ Clodia juncta viæ.

hoc est, quo vesperi supra terram feruntur: id enim fit autumno. M.

33. *Atque domo rursus. Eque domo* bene Argent. et tres alii; multi *Deque*: sequenti versu pro *prævidet* reponendum esse *pervidet*, quum *providet* sit in nonnullis scriptis, superiori Elegia monuimus. Arondelian. *mens oculis prævidet usa suis*, non *illa*. Heins.

35. *Nunc marmore tecta.* Vitruvius, lib. V: « Post scenam porticus sunt constituendæ, uti quum imbres repentini interpellaverint, habeat populus quo se recipiat ex theatro. » Potes etiam per theatra tecta marmore, intelligere theatrum M. Scauri, quod maximum omnium, quæ unquam fuere humana manu facta.

37. *Gramina nunc campi.* Herbas campi proximi campo Martio.

38. *Stagnaque et Euripi.* Et aquæ stantes in Euripis. Hoc dicit: et canales ac ductus aquarum, qui *Euripi* adpellantur, mihi subeunt: quas res Romani maximo impendio parabant.—*Stagnaque et Euripi.* Aquam virginem intellige, quam Agrippa ædilis in agro Lucculliano collectam, Romam perduxit, Coss. C. Sentio et Sp. Lucretio. *Virgo* autem adpellata fuit, quod quærentibus aquam militibus puella virguncula quasdam venas monstravit, quas secuti qui foderant, ingentem aquæ modum invenerunt. Micyl.

41. *Amissos agros.* Agros relictos, non autem ereptos ab Augusto: quod exsulibus fieri solebat, non relegatis.

42. *Solo Peligno.* In terra Pelignæ regionis; in agro Sulmonensi.

43. *Nec quos pomiferis positos in montibus hortos. Piniferis in collibus* scripti præstantiores magno numero. Columella, lib. X, *dumosis positi sub collibus horti.* Idem alibi collibus insitos monet debere esse hortos.

44. *Spectat Flaminiæ Claudia* Alia hoc loco Claudia accipienda videtur, quam quæ Appia via alias dicta fuit. Et videndum, num potius de ea via

Quos ego nescio cui colui, quibus ipse solebam
Ad sata fontanas, nec pudet, addere aquas.
Sunt ibi, si vivunt, nostra quoque consita quondam,
Sed non et nostra poma legenda manu.
Pro quibus amissis utinam contingere possit
Hic saltem profugo gleba colenda mihi!
Ipse ego pendentes, liceat modo, rupe capellas,
Ipse velim baculo pascere nixus oves:
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
Ducam ruricolas sub juga panda boves:
Et discam Getici quæ norint verba juvenci;
Adsuetas illis adjiciamque minas:
Ipse, manu capulum pressi moderatus aratri,

hoc loco intelligendum sit, quæ proprie Claudia dicta fuit, in parte Etruriæ, non procul a lacu Cimino, ubi et præfecturæ Claudii, et forum Claudii aliquando fuere. De quibus locis et Plinius meminit, lib. III, p. 5. Ut sit sententia poetæ: se jam neque hortos, sive agros, quos in Pelignis habuit, desiderare: neque eos quos juxta Flaminiam coluit, eo loco, ubi Flaminia et Claudia via junguntur. Micyl.—Pro *Claudia*, recte *Clodia* Sarravianus; prima editio *Cludia*. *Clodia* enim adpellabatur hæc via, per quam iter Roma, Lucam, Pistorium et Florentiam fiebat, ut ex Itinerario Antonini discimus, hoc est, per Apenninum; ut jam constet, quinam piniferi colles sint Nasoni, quum Apenninus pinum etiamnum frequentissimam ferat. In Tabula Peutingeriana, *Ad sextum via Clodia*. In Gruteri Inscript. p. CCCXCIX, et p. CCCCXLVI, mentio fit Curatoris. viæ. Clodiæ. Anniæ. Cassiæ. Giminiæ. seu Ciminæ. H.—Gyraldus in Vita Ovidii videtur legisse, *Cassia*; nam dicit: « Hortos habuisse prope viam Flaminiam, quæ Cassiæ juncta fuit. » De utraque via *Cassia* et *Clodia* vid. Berger. de Publicis Romanorum Viis, lib. III, cap. 22.

47. *Consita quædam*. Malim *quondam*; atque ita unus Vaticanus: mox *contingere possit* meliores. H.

52. *Nixus baculo*. Hærens baculo, de more pastorum.

54. *Sub juga panda*. Sub curva juga.

55. *Quæ norunt verba*. Malim *norint* cum uno Vaticano; et versu præcedenti, *Ducere* pro *Ducam*, si per scriptos codices liceat, ut referatur ad *τὸ velim*, quod præcesserat.

56. *Minas adsuetas illis*. Minas quibus adsueverunt uti Getæ.

57. *Capulum pressi moderatus aratri*. *Prensi aratri* Sarravian. Polit. et multi alii: sed et vulgata scriptura ferri potest; Trist. III, x, 68: « Nec quisquam presso vomere sulcat humum. H.—*Capulum*. Stivam.—*Aratri pressi*. Aratri depressi.

Experiar mota spargere semen humo :
Nec dubitem longis purgare ligonibus arva,
Et dare, quas sitiens combibat hortus, aquas.
Unde, sed hoc nobis, minimum quos inter et hostem
Discrimen murus clausaque porta facit?
At tibi nascenti, quod toto pectore lætor,
Nerunt fatales fortia fila Deæ.
Te modo campus habet, densa modo porticus umbra;
Nunc, in quo ponas tempora rara, forum.
Umbria nunc revocat; nec non Albana petentem
Appia ferventi ducit in arva rota.
Forsitan hic optes, ut justam supprimat iram
Cæsar, et hospitium sit tua villa meum.
Ah! nimium est, quod, amice, petis! moderatius opta,

58. *Mota humo.* Proscissa terra.

59. *Purgare arva.* Malas herbas evellere.—*Longis ligonibus.* Ligonibus habentibus longum capulum.

60. *Et dare aquas.* Et irrigare.—*Jam bibat hortus aquas.* Meliores omnes : « Et dare jam, sitiens quas bibat hortus, aquas, » unus tamen Vatic. *quas sitiens combibat.* H. — Nos Vatic. et Excerpta Vossii secuti sumus, probantibus Burmanno et Oberlino. Ita, Epist. XV, vs. 150 : « Grata prius lacrymas combibit herba meas. » Sæpe Columella hoc verbo utitur.

61. *Unde sed hoc nobis.* Subaudi, opto.—*Inter quos.* Inter nos Tomitanos. — *Et hostem.* Et Getas qui Tomon infestant.

62. *Facit discrimen minimum murus.* Sic Virgil. *Leti discrimine parvo.*

64. *Fortia fila.* Prosperam vitam, cujus fila non facile rumpuntur.

65. *Campus.* Campi Martii certamina et exercitationes. — *Densa modo porticus.* Aliquando tenet te, inquit, porticus aliqua cum hortis nemorosis.

66. *In quo ponas rara tempora.* In quo raro causas defendis : quam rem felicitati adscribit. Mart. *Lis nunquam, toga rara, mens quieta.*

67. *Umbria te revocat, nec non Albana petentem, Appia ferventi ducit ab urbe rota. Ducit in arva rota* meliores ; et *Umbria nunc revocat;* pro *nec non,* duo *nunc non.* Forte : « Umbria nunc revocat, te nunc Albana petentem. » H.—*Umbria te revocat.* In Umbriam revertis, quæ in medio Sabiniæ ac Thusciæ olim jacebat.—*Petentem Albana.* Te euntem in Albanum prædium : Alba autem Marsis finitima fuit in excelso saxo locata.

68. *Ferventi rota.* Veloci curru.

69. *Forsitan hoc optes.* Scribe *hic optes* cum Sarraviano, Politian. et tribus aliis, ac prima editione. H.

71. *Ah! nimium est quod, amice, petis.* Tò *est* multi non agnoscunt. Puto : « Ah nimium! quid, amice,

Et voti, quæso, contrahe vela tui.
Terra velim propior, nullique obnoxia bello
Detur; erit nostris pars bona demta malis.

petis? » H. — *Ah nimium est.* Quia nunquam tibi præstabit Augustus, ut relegatus in agrum tuum perveniam.

72. *Et contrahe vela tui voti.* Et voti tui desiderium restringe. Sic Hor. Od. II, x, 24: « Contrahes vento nimium secundo Turgida vela. »

74. *Pars bona.* Magna pars. Terentius utrumque jungit. Eunuch. I, 2: « Nam hic quoque bonam magnamque partem ad te adtulit. »

EPISTOLA IX.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Poeta Celso defuncto, cujus mortem nuntiaverat Maximus, lacrymas libat. Is Maximum præstiturum auxilia promiserat: quæ amici verba, ne fuerint vana, precatur.

Quæ mihi de rapto tua venit epistola Celso,
Protinus est lacrymis humida facta meis:
Quodque nefas dictu, fieri nec posse putavi,
Invitis oculis litera lecta tua est.
Nec quidquam ad nostras pervenit acerbius aures,
Ut sumus in Ponto, perveniatque precor.
Ante meos oculos tanquam præsentis imago
Hæret, et exstinctum vivere fingit amor.
Sæpe refert animus lusus gravitate carentes;
Seria cum liquida sæpe peracta fide.

2. *Lacrymis. Oculis* Excerpta Vossii. Nostri melius, *lacrymis.*

8. *Hæret.* Au, *Errat.* Burm.

9. *Sæpe refert.* Sæpe repræsentat. — *Lusus gravitate carentes.* Jocos ejus minime severos.

10. *Cum liquida fide.* Cum pura et certa fide.

Nulla tamen subeunt mihi tempora densius illis,
  Quæ vellem vitæ summa fuisse meæ.
Quum domus ingenti subito mea lapsa ruina
  Concidit, in domini procubuitque caput,
Adfuit ille mihi, quum pars me magna reliquit,
  Maxime, fortunæ nec fuit ipse comes.
Illum ego non aliter flentem mea funera vidi,
  Ponendus quam si frater in igne foret:
Hæsit in amplexu, consolatusque jacentem est,
  Cumque meis lacrymis miscuit usque suas.
O quoties, vitæ custos invisus amaræ,
  Continuit promtas in mea fata manus!
O quoties dixit: placabilis ira Deorum est;
  Vive, nec ignosci tu tibi posse nega.
Vox tamen illa fuit celeberrima: respice quantum
  Debeat auxilii Maximus esse tibi:
Maximus incumbet; quaque est pietate, rogabit,
  Ne sit ad extremum Cæsaris ira tenax:
Cumque suis fratris vires adhibebit, et omnem,

11. *Densius istis. Illis* scripti meliores; et postea, *nec fuit ipse comes* pro *ille*. H. — *Densius*. Crebrius. — *Istis*. Id est, temporibus Celsi, quando una eramus Romæ.

12. *Fuisse summa;* sc. postrema.

14. *Concidit*. Corruit. Designat autem tempus quo jussit eum Augustus in exsilium ire. — *In caput domini*. In caput et perniciem meam.

16. *Fortunæ nec fuit ille comes*. Ille a me discedentem fortunam secutus est. Illi enim sunt fortunæ comites, qui quo se illa, eo et ipsi, et eorum favor inclinat.

17. *Mea funera*. Meam calamitatem exsiliumque.

21. *Custos invisus*. Celsus mihi infestus, quod custodiebat, ne me interficerem.

22. *Continuit*. Remoratus est. — *Promtas in mea fata*. Expeditas et paratas ad me interficiendum.

23. *Ira Deorum*. Ira Augusti et ejus liberorum.

25. *Illa fuit celeberrima. Creberrima*, Moreti et Francof. pro varia lectione; quæ est glossa. Et sæpe apud Nasonem permutatas has voces vidimus; ut Amor. III, 3; Met. IV, 89, et alibi. Male explicant quidam, præcipue memorabilem, quum sit, frequenter usitata. — *Quantum debeat auxilium. Quantum auxilii* in uno Vaticano; rectius. H.

29. *Cum suis*. Subaudi *viribus*. —

Quo levius doleas, experietur opem.
Hæc mihi verba malæ minuerunt tædia vitæ :
Quæ tu, ne fuerint, Maxime, vana, cave.
Huc quoque venturum mihi se jurare solebat,
Non nisi te longæ jus sibi dante viæ :
Nam tua non alio coluit penetralia ritu,
Terrarum dominos quam colis ipse Deos.
Crede mihi; multos habeas quum dignus amicos,
Non fuit e multis quolibet ille minor.
Si modo nec census, nec clarum nomen avorum,
Sed probitas magnos ingeniumque facit.
Jure igitur lacrymas Celso libamus ademto,
Quum fugerem, vivo quas dedit ille mihi :
Carmina jure damus raros testantia mores,
Ut tua venturi nomina, Celse, legant.
Hoc est, quod possum Geticis tibi mittere ab arvis;
Hoc solum est istic, quod liquet esse meum.

Fratris vires. Vires fratris Maximi, qui Augusto quoque erat carus.

33. *Solebat.* Franc. et undecim alii *volebat :* sc. quum valediceret mihi.

34. *Nisi te dante jus.* Nisi te ei concedente, ut longa navigatione me adiret. Vel etiam : non alio, seu nemine nisi te dante jus longæ viæ, ut sit in gratiam Maximi dictum.

36. *Deos dominos terrarum.* Augustum ac ejus liberos.

39. *Si modo non census. Nec* nonnulli. H.—*Si modo non census.* Quia dixerat, Celsum non fuisse minorem aliquo ex amicis Maximi, ostendit id verum esse, si hominum ingenia et mores consideramus, non fortunas, aut majores.—*Si modo non census : ἐν ὀλβίῳ ὄλβια πάντα*, Theocrit. Idyll. XV, vers. 24; Πολλοὶ γὰρ πλουτοῦσι κακοὶ, ἀγαθοὶ δὲ πένονται, Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδόν ἐστι, Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει; Solonis versus ad Plutarchum, in ejusdem Vita.

40. *Sed probitas.* Sed virtus. Sic Juven. Sat. VIII, 20, *nobilitas sola est atque unica virtus.*

42. *Quum fugerem.* Quum in exsilium proficiscerer.—*Quas dedit ipse mihi. Ille* meliores. H.

43. *Raros mores.* Mores nobiles, qui in raris esse solent.

44. *Venturi.* Τοῖς ἐσσομένοισι πυθέσθαι. Homer.

46. *Hoc solum est istic, quod licet esse meum.* Ita et scripti : sed *liquet esse* reponendum : sic Trist. lib. I, El. 1, 62, simili modo peccatur in libris vetustis : « Dissimulare velis, te liquet esse meam. » H.

Funera nec potui comitare, nec ungere corpus;
Aque tuis toto dividor orbe rogis.
Qui potuit, quem tu pro numine vivus habebas,
Præstitit officium Maximus omne tibi.
Ille tibi exsequias, et magni funus honoris
Fecit, et in gelidos versit amoma sinus:
Diluit et lacrymis mœrens unguenta profusis;
Ossaque vicina condita texit humo.
Qui quoniam exstinctis, quæ debet, præstat amicis,
Et nos exstinctis annumerare potest.

47. *Ungere corpus. Tarquinii corpus bona femina lavit et unxit*, Ennius.

49. *Quod potuit. Qui potuit* castigatiores. H.

51. *Magni funus honoris.* Τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων.

52. *In gelidos fudit amoma sinus. Vertit* meliores magno numero. Lege *versit*, aut *verxit;* quod est apud Diomedem. Gronovius *vergit*, Observat. lib. II, cap. 7, qui videatur: sic Met. IV, vers. 506, scribendum monuimus ex sententia doctissimi Grævii: « vergit furiale venenum Pectus in amborum; » ita utuntur plerumque in sacris inferis hoc verbo scriptores. Male etiam multi ex scriptis *aroma*. Juven. Sat. IV, vs. 108 sq. « Et matutino sudans Crispinus amomo, Quantum non redolent duo funera; » Persius, Sat. III, 103 sq: « tandemque beatulus alto Compositus lecto crassisque lutatus amomis. » Noster, Trist. III, El. III, 69: « Ossaque cum foliis et amomi pulvere misce. » HEINS.

54. *Humo vicina.* Terra sepulcro suo contigua, vel Romæ proxima.

EPISTOLA X.

FLACCO.

ARGUMENTUM.

Ad Flaccum scribens poeta, corporis languorem, ejusque rei causam exponit, eumque rogat cum fratre, ut sibi opem ferat, Augustumque exsuli mitiorem reddat.

NASO suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem;
  Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
Longus enim curis vitiatum corpus amaris
  Non patitur vires languor habere suas.
Nec dolor ullus adest, nec febribus uror anhelis;
  Et peragit soliti vena tenoris iter:
Os hebes est, positæque movent fastidia mensæ,
  Et queror, invisi quum venit hora cibi.
Quod mare, quod tellus, adpone, quod educat aer,
  Nil ibi, quod nobis esuriatur, erit.
Nectar et ambrosiam, latices epulasque Deorum,

1. *Suo. Nimis* Excerpta Vossii; *tuus* quindecim; quod etiam apud nostrum codicem A invenimus. Sed optimi *suo* præferunt.

3. *Longus.* Quamobrem salute careat ostendit.

5. *Anhelis.* Quæ corpus anhelum faciunt.

6. *Sed peragit. Et* cum melioribus. Pro *febribus anhelis* Twisdenius *acutis;* quod placet: vox medicis familiaris. HEINS. — Hic in nostrorum vetustiore uno paginæ desiderantur nimis multæ: alter *anhelis* servat omnino. Sic apud Lucret. lib. IV, *anhela sitis.*—*Vena.* Quæ ultra modum micare et salire solet febricitantibus.

7. *Os hebes est, positæque movent fastidia mensæ.* Os est tardum et impotens ad conficiendum cibum; nulla cibi adpetentia movetur.

9. *Educat. Educet* Heinsius.

11. *Latices epulasque Deorum.* Hic exprimit quid sit nectar et ambrosia; hæc cibus, illud potus Deorum.

Det mihi formosa nava Juventa manu :
Non tamen exacuet torpens sapor ille palatum;
Stabit et in stomacho pondus inerte diu.
Hæc ego non ausim, quum sint verissima, cuivis
Scribere, delicias ne mala nostra vocent.
Scilicet is status est, ea rerum forma mearum,
Deliciis etiam possit ut esse locus.
Delicias illi precor has contingere, si quis,
Ne mihi sit levior Cæsaris ira, timet.
Is quoque, qui gracili cibus est in corpore, somnus,
Non alit officio corpus inane suo.
Sed vigilo, vigilantque mei sine fine dolores,

12. *Gnava Juventa.* Scripti plerique *grata*, vel *Graia;* quod posterius amplexus est doctissimus Gronovius; unus ex nostris *flava;* alius *gnara;* Sarrav. Scaligeri et Argent. *nava Juventa;* recte: ita enim scribebant ut passim in veterrimo cod. Silii Italici. Seneca Hercule Œtæo: « In tempore ipso gnavus obcurrit Lichas; » ubi veterrimus Mediceus *novus*, hoc est *navus*. H. — *Juventa.* Grati ministri. Immo Hebe, quæ latinis *Juventa* dicitur: fingunt autem poetæ Heben Diis ministrare pocula. — *Formosa manu.* Candida et pulchra manu. Mer.

13. *Exacuet. Excutiet* tres. — *Sapor ille.* Sic est in altero Vatican. et Ursini, melius quam in aliis. Ciof. — *Iste* editi quidam.

14. *Pondus inerte.* Cibus gravis et crudus. Mer. — Tu construe: stabit et cibus in stomacho inerte; ut sit inerte, pro inerti, ablativo casu dictum: *iners* est autem *stomachus*, quando suum officium non facit, hoc est, non concoquit ac digerit. — *Inerte meo* Junian.

15. *Cuivis. Quamvis* Putean. *cuiquam* Jun. et editi nonnulli; *cuique* Leidens.

16. *Delicias ne mala nostra vocet.* Lege *vocent*, cum duobus antiquis.

17. *Scilicet is status est.* Ironice hoc dictum est, ex quo designat se præ nimio dolore non posse deliciis vacare. — *Ea rerum forma mearum. Rerum fortuna mearum*, Thuaneus: *hic status* scripti et editi: forte, *Scilicet hic rerum status, et* (vel *hæc*) *fortuna mearum;* vid. Trist. I, IX, 37; sed et Orosius, lib. I, vs. 5, « Victis et victoribus par forma; » nisi et ibi *fortuna* quis malit: vid. Quintilian. Institut. Orat. lib. X, cap. I. Burm.

18. *Possit ut esse. Quod queat* Thuan. unde Heinsius, *quo queat.*

20. *Timet. Velit* Gottorph. *vocet* Fragm. Boxh. unde Heins. *vovet.*

21. *Qui est cibus.* Somnus enim corpori multum conducit; unde Ovid. Met. lib. XI, vers. 623, ita cecinit: « Somne, quies rerum, placidissime Somne Deorum, Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris Fessa ministeriis mulces, reparasque labori. »

Quorum materiam dat locus ipse mihi.
Vix igitur possis visos agnoscere vultus ;
Quoque ierit, quæras, qui fuit ante, color.
Parvus in exiles succus mihi pervenit artus,
Membraque sunt cera pallidiora nova.
Non hæc immodico contraxi damna Lyæo :
Scis mihi quam solæ pæne bibantur aquæ.
Non epulis oneror; quarum si tangar amore,
Est tamen in Geticis copia nulla locis.
Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas :
Non solet in mœstos illa venire toros.
Unda locusque nocent; causaque nocentior omni,
Anxietas animi, quæ mihi semper adest.
Hanc nisi tu pariter simili cum fratre levares,
Vix mens tristitiæ mœsta tulisset onus.
Vos estis fragili tellus non dura phaselo ;

24. *Quorum materiam dat.* Locus ubi exsulo est asper, et ideo mihi præbet materiam dolorum.

27. *Parvus in exiles succus mihi pervenit artus.* Malim *Parcus*, vel *Rarus* : deinde *permanet* multi veteres. Forte *permeat.* H.—*Parvus succus.* Modicus humor et sanguis.

29. *Non hæc immodico contraxi damna Lyæo.* Eleg. VI hujus libri : « Nec juvat in lucem nimio marcescere vino. »

30. *Scis mihi quam puræ pæne bibantur aquæ.* In Maffei, *Scis, mihi quam solæ* etc. in ambobus vero Vat. et Ursini, *Scis mihi quod solæ pæne* etc. quod magis placet. Ciof. — *Quam duræ* Basil. ut ad glaciatas aquas respiciat.

35. *Unda locusque nocent.* Nocet, inquit, aqua et aer, vel loci asperitas. — *Et causa valentior istis. Valentior omni* duo libri : lege *causaque valentior omni; causaque nocentior omni* Excerpta Vossii ; etiam non male. Heins.

36. *Anxietas animi.* Sic supra ad uxorem. — *Semper adest.* MSS. Barthii *inest* ; atque ita Basil.

37. *Simili cum fratre* etc. Videtur is Græcinus esse, ut infra lib. IV, Eleg. IX. Micyl.

38. *Vix mens tristitiæ nostra tulisset onus.* Malim *mens mœsta* cum quinque scriptis, et priscis editionibus. Heins.

39. *Fractæ phaselo. Fragili* Barberin. bene : apud Horat. lib. III, Od. II, vs. 28 : « fragilemque mecum Solvat Phaselum. » Prudentius, lib. II, contra Symmach. « Instar erant tenuis cymbæ, fragilisque phaseli ; » supra Eleg. IV, vers. 35 : « Nos fragili ligno vastum sulcavimus æquor. » Statius, Propempticon Metio Celeri : « Fugit ecce va-

Quamque negant multi, vos mihi fertis opem.
Ferte, precor, semper, quia semper egebimus illa,
Cæsaris offensum dum mihi numen erit.
Qui meritam nobis minuat, non finiat iram,
Suppliciter vestros quisque rogate Deos.

gas ratis acta per undas, Paulatim minor, et longe servantia vincit Lumina, tot fragili ligno complexa timores; » ita præstiterit fortasse, quam *gracili*, quod nunc circumfertur; quum hæ duæ voces promiscue in vetustis codicibus confundantur; quanquam et scriptura vulgata satis commode se habet. Horat. lib. I, Od. III, vs. 9: « Illi robur et æs triplex Circa pectus erat, qui fragilem truci Commisit pelago ratem, » et illum imitatus Seneca Medea: « Audax nimium, qui freta primus Rate tam fragili perfida rupit. » H.—*Tellus non.* Terra mollis, cujus illisu non potest navis frangi: hoc est, locus tutus.—Hanc, poetis perquam familiarem, sive de republica, sive de sua fortuna loquentibus, figuram concinnius expressit recentior vates, ingenio necnon et infortuniis nostro similior, Torquatus, Gerus. liber. I, 25 sqq:

Tu magnanimo Alfonso, il qual ritogli
Al furor di fortuna, e guidi in porto
Me peregrino errante, e fra gi scogli,
E fra l'onde agitato, e quasi assorto, ec.

40. *Multi. Alii* P. Dan. *cuncti* Excerpta Vossii.

43. *Non finiat.* Non sinat me semper esse exsulem. Non finiat iram, id est, det saltem mitius exsilium.

44. *Vestros. Vestrum* Servii.

PUBLII OVIDII NASONIS
EPISTOLARUM
EX PONTO
LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA PRIMA.

GERMANICO CÆSARI.

ARGUMENTUM.

Cæsarei (scil. Illyrici a Tiberio acti) famam triumphi ad se pervenisse gaudet, eumque lætus describit, et spem sibi subnatam prædicat, fore ut, ceu hostibus, sic sibi quoque veniam det Augustus. Similes Germanico triumphos ominatur.

HUC quoque Cæsarei pervenit fama triumphi,
Languida quo fessi vix venit aura Noti.
Nil fore dulce mihi Scythica regione putavi.

1. *Huc quoque* etc. Disputat hoc loco Merula, de Tiberiine ovatione, an de Germanici triumpho, Elegia hæc intelligenda sit. Scripsit enim hæc Ovid. proximo ante obitum Augusti anno, quum jam quadriennium in Ponto fuisset. Tiberius autem ovavit prox. post cladem Varianam anno, tertio antequam hæc ab Ovidio scriberentur; id quod ex Suetonio adparet. Et de triumpho Illyrico, Elegiam hanc intelligimus, qui eodem anno, quo hæc a poeta scripta sunt, gestus fuit, proximo scilicet ante mortem Augusti : id quod ex Suetonii Tiber. IX, colligitur. Et vide Micyllum hac de re latius disserentem.

2. *Vix venit*. Vix accedit ; quasi dicat, in Scythiam, quo vix ventus Notus potest pervenire, accessit fama Cæsaris triumphi.

Jam minus hic odio est, quam fuit ante, locus.
Tandem aliquid, pulsa curarum nube, serenum
Vidi; fortunæ verba dedique meæ.
Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Cæsar,
Velle potest cuivis hæc tamen una dari.
Dî quoque, ut a cunctis hilari pietate colantur,
Tristitiam poni per sua festa jubent.
Denique, quod certus furor est audere fateri,
Hac ego lætitia, si vetet ipse, fruar.
Juppiter utilibus quoties juvat imbribus agros,
Mista tenax segeti crescere lappa solet.
Nos quoque frugiferum sentimus, inutilis herba,
Numen, et invita sæpe juvamur ope.
Gaudia Cæsareæ mentis pro parte virili
Sunt mea: privati nil habet illa domus.
Gratia, Fama, tibi; per quam spectata triumphi
Incluso mediis est mihi pompa Getis.

4. *Jam minus hic odio est* etc. *Est* deest sex codicibus; *jam minus est odio, quam* Junian.

5. *Aliquid serenum. Aliquod* Aldi, Micyll. Bersman. minor Gryph. et alii; Heins. malebat, *aliquid sereni.*

6. *Fortunæ verba dedique meæ.* Et decepi fortunam meam.

7. *Nolit ut illa. Ulla* cum tribus scriptis legendum. H.

11. *Quod certus furor est audere fateri.* Quam rem, ut fruatur hac lætitia poeta, invito Cæsare, quum audeam profiteri, insania quædam videtur.

12. *Si vetat. Vetet* meliores; et *juvat* pro *rigat* versu proximo; de quo dictum Art. Am. lib. I, 647. H.

14. *Tenax lappa.* Herba illa adhærens. Quod autem inter segetes nascatur lappa, docet etiam Maro, Georg. lib. I, vs. 152, quum inquit: « subit aspera sylva, Lappæque, tribulique, interque nitentia culta. »

15. *Numen frugiferum.* Numen Cæsaris, quale est Jovis irrigantis et bonas et malas herbas. Per quod victoriam Cæsaris intelligit.

16. *Invita ope.* Gaudio quo nollet me Cæsar adfici.

17. *Gaudia Cæsareæ mentis. Gentis* videtur scribendum, quum subjungatur, *privati nil habet illa domus. Cæsarea gens*, quomodo *gens Flavia. gens Claudia, gens Æmilia.*

18. *Privati nil habet illa domus.* Cæsarum domus nil habet proprium, sed cum omnibus commune: quasi dicat, Victoriam Cæsar patriæ, et civibus suis, non sibi, comparare solet.

19. *Gratia, Fama, tibi.* Famæ gra-

Indice te didici, nuper visenda coîsse
  Innumeras gentes ad ducis ora sui:
Quæque capit vastis immensum mœnibus orbem,
  Hospitiis Romam vix habuisse locum.
Tu mihi narrasti, quum multis lucibus ante
  Fuderit adsiduas nubilus Auster aquas,
Lumine cælesti Solem fulsisse serenum,
  Cum populi vultu conveniente die.
Atque ita victorem, cum magno vocis honore,
  Bellica laudatis dona dedisse viris:
Claraque sumturum pictas insignia vestes,
  Tura prius sanctis imposuisse focis:
Justitiamque sui caste placasse parentis,
  Illo quæ templum pectore semper habet.

tias agit, quod per eam factus est certior de pompa Cæsarei triumphi.

21. *Indice te.* Te fama indicante.— *Ad visenda ora ducis.* Ad videndum Cæsaris conspectum.

27. *Numine cælesti. Lumine* ex tribus scriptis. H. — *Numine cælesti.* Voluntate divina.

28. *Cum populi vultu* etc. Sic ut adspectus cæli serenissimus et jucundissimus, cum hilarissimis populi vultibus congrueret, et quasi conspiraret. Pont.

29. *Cum magnæ vocis honore. Magno* unus Vaticanus. H.—Cum laude eorum militum, quorum virtutes magna voce laudavit imperator, deinde etiam donis militaribus de more donavit.

30. *Bellica dona.* Dona militaria: ut armillas, hastas puras, torques, phaleras, et alia id genus.

31. *Pictas vestes.* Vestes triumphales, quibus triumphantes imperatores utebantur.

33. *Justitiaque sui castos placasse parentes.* Nemo intelligit, ut opinor, quid hæc sibi velint. Sarravianus, Combianus, et unus Mediceus, cum prima editione et Scaligeri Excerptis: « Justitiamque sui caste placasse parentis; » optime: nisi quod priores duo *castæ* mendose; *caste placare Deos*, ut *caste colere Deos* Ciceroni Epist. ad Terentiam; *caste Deos adire* in leg. XII Tabb. *caste sacra facere*, et similia passim in sacris. Cæterum unice hanc emendationem illustrat noster ipse infra lib. III, Eleg. vi de Augusto, 23: « Principe nec nostro Deus est mansuetior ullus: Justitia vires temperat ille suas. Nuper eam Cæsar facto de marmore templo, Jam pridem posuit mentis in æde suæ; » unde liquet versu proximo scribendum, *Illo quæ templum pectore semper habet*, nempe Justitia. Vulgati et scripti *quo templum;* nisi quod Arondelianus pro diversa lectione, *Illo quæ*. Hæc prælo commissurus eram, quum incidi in magni Scaligeri ad

Quaque ierit, felix adjectum plausibus omen;
Saxaque roratis erubuisse rosis.
Protinus argento versos imitantia muros,
Barbara cum victis oppida lata viris:
Fluminaque, et montes, et in altis pascua silvis;
Armaque cum telis in strue mista suis.
Deque triumphato, quod Sol incenderit, auro
Aurea Romani tecta fuisse fori.
Totque tulisse duces captivis addita collis

Propertium animadversiones, ubi pari modo Nasonianum locum castigatum offendi, idque sub finem libri tertii. H.—*Parentis.* Augustum vitricum: quem patrem adpellat, per adoptionem, et Liviam matrem designat.

36. *Rosis roratis.* Rosis rore adspersis, et recentibus, aut mane cum rore collectis.

37. *Protinus argento* etc. Portata sunt, inquit, de more in ea ovatione triumpho simili, oppida ex argento, ad similitudinem captarum civitatum, una cum viris superatis ab ipso Tiberio. — *Veros imitantia muros. Versos* Sarravianus et plerique alii; recte. Sequenti versu idem Sarrav. et tres alii *pictis viris;* Excerpta Vossii *vinctis.* Puto *fictis,* ex argento videlicet. H. — Non placent illi *picti*, vel *ficti viri:* nescio an non glossator adposuerit vocem illam, *pictis*, alii voci, tanquam explicationem, et forte legendum: *Barbara cum titulis oppida lata suis;* nam viros effingi et imponi ferculis non memini me legere; sed titulos adscribi notum est: hos pictos fuisse glossator indicare voluit. *Viris* autem et *meus, tuus, suus*, sæpius permutantur in Ovidii libris. Burm. — Nostri vulgatam tuentur; nec ullus scriptus aut editus Burmannianæ lectioni adsentit.

39. *Fluminaque et montes, et in altas proflua silvas. In altis silvis* plerique veteres; Excerpta Scaligeri, Combianus, et tres alii, *in altis pascua silvis*, quod placet, nisi mavis: « Fluminaque in montes et in altas proflua silvas; » nam Junianus *in montes.* Arondelianus: « Fluminaque et fontes et latis proflua silvis. » Heins.

40. *Cum strue juncta suis. Mista sua* plerique veteres, nisi quod nonnulli *mista suis;* recte. H.

41. *Deque tropæorum, quod Sol incenderat, auro. Incenderet* Sarrav. Argent. aliique nonnulli; Basileensis recte *incenderit:* præterea unus Vaticanus, *Deque triumphato auro*, quomodo in Fastis: « Deque triumphato viscera tosta bove. » H.

42. *Tecta Romani fori.* Domus finitimæ foro Romano, vel revera trabes et tecta atrii, quod Cæsar Romanum forum esse voluit, ut eo ad jura simul convenirent, ut docet Appianus. Sane laquearia, quæ postea et in privatis domibus auro tegebantur, post Carthaginem eversam.

43. *Tulisse vincula addita collis.* Tulisse catenas, quibus eorum colla adligata erant. Mer.

Vincula, pæne hostes quot satis esse fuit.
Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt;
In quibus et belli summa caputque Bato.
Cur ego posse negem minui mihi numinis iram,
Quum videam mites hostibus esse Deos?
Pertulit huc idem nobis, Germanice, rumor,
Oppida sub titulo nominis îsse tui;

44. *Pæne hostes quot satis esse fuit.* Hoc est, tot numero, quot in toto aliquo exercitu hostium satis esset, fuisse : sive qui justum exercitum complere ac facere potuissent. Mic.

46. *In quibus et belli summa caputque fuit. Summa caputque Bato*, Sarrav. et Scaligeri codex; optime : intellige Batonem Pannoniorum, vel ut alii, Dalmatarum ducem, cujus Dio, Paterculus, Suetonius, alii meminerunt. Veram lectionem jam vidit Scaliger, qui adeatur ad annum MMXXIII Chronici Eusebiani : *tulerunt* pro *tulere* versu superiori scripti. H. — Vide ad Velleium, lib. II, cap. 110; nomen vere illud *Batonis* jam antiquum : nam Ponticum *Batonem*, dominum Menippi ex Diocle memorat Diogenes Laertius, lib. VI, 99.

47. *Cur ego posse negem minui* etc. Capta occasione, hostium exemplo docet sibi etiam sperandum esse Augustum iratum posse placari, et leniorem fieri.— *Cæsaris iram. Numinis* Sarrav. Scaliger, Argent. et multi alii; Polit. cum quibusdam, *principis*. Heins.

48. *Deos.* Augustum et Tiberium.

49. *Pertulit hoc. Huc* Polit. et sex alii; reliqui, magna ex parte, *hic*. H. —*Pertulit hoc idem nobis, Germanice, rumor.* Tiberio adscribuntur a Merula falso, quæ de Germanico ejus filio adoptivo, et ex fratre Druso, nepote, a poeta dicuntur. Est enim hæc apostrophe ad ipsum Germanicum, qua poeta, velut adloquens illum, ostendit se eadem fama, qua de Tiberii triumpho audierit, etiam de Germanici expeditione in Germaniam, et de oppidis ab eo aliquot jam captis, audivisse. Vaticinatur igitur et illi triumphum de Germanis similem ei quem Tiberius de Illyricis modo gessit, etc. Quare quæcunque deinceps ad finem usque dicuntur, omnia ad Germanicum referenda erunt. Cui poeta et longos annos optat, victoremque in Capitolium scansurum dicit, eademque gaudia exhibiturum patri (adoptivo scilicet Tiberio; nam verus pater Drusus jam multo ante in Germania perierat) quæ ille antea suis parentibus, Augusto scilicet et Liviæ exhibuisset. Atque eum se triumphum carmine tum celebraturum ait, itidem ut hunc Tiberii, de quo in præsentia agitur, si modo vitam eo usque perduxerit. Ex quo loco etiam illud non obscure colligi potest, Ovidium ante mortuum esse, quam Germanicus de Cheruscis et Chattis triumphavit. Triumphavit autem Germanicus Coss. C. Cœlio et L. Pomponio Flacco; qui annus post obitum Augusti quartus fuit. M.

50. *Oppida sub titulo nominis esse. Sub titulos* castigabat Muret. male; nam illa Tibulli, II, IV, 54: « Ite sub

Atque ea te contra, nec muri mole, nec armis,
Nec satis ingenio tuta fuisse loci.
Dî tibi dent annos! a te nam cætera sumes;
Sint modo virtuti tempora longa tuæ.
Quod precor eveniet: sunt quiddam oracula vatum;
Nam Deus optanti prospera signa dedit.
Te quoque victorem Tarpeias scandere in arces
Læta coronatis Roma videbit equis;
Maturosque pater nati spectabit honores,
Gaudia percipiens, quæ dedit ipse suis.
Jam nunc hæc a me, juvenum belloque togaque
Maxime, dicta tibi vaticinante nota.
Hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum,
Sufficiet nostris si modo vita malis;
Imbuero Scythicas si non prius ipse sagittas,
Abstuleritque ferox hoc caput ense Getes.
Quod si, me salvo, dabitur tibi laurea templis,

imperium sub titulumque, lares, » et Nostri Remed. Amoris, 302: « Sub titulum nostros misit avara lares, » longe alia significatione dicuntur. H. — *Isse sub titulo.* Esse subjectos titulo, in quo erat tuum nomen.

52. *Ingenio loci.* Natura loci, ut puta in montibus sita.

53. *Cætera.* Omnes virtutes intellige, et bellicas artes.

55. *Sunt quædam oracula vatum.* Repone vel sine auctoritate veterum librorum, *sunt quiddam*, hoc est, sunt aliquid. Proximo versu, pro *Nam* malim *Jam.* H.—*Quiddam* probat Heumannus, in Parergis criticis. *Sunt longa pericula vatum,* Putean. solemni confusione.

57. *Tarpeias scandere* etc. *Scandere turres* quinque veteres. Forte *rupes;* Propert. lib. IV, El. IV, vs. 1: « Tarpeium nemus et Tarpeia in rupe sepulcrum. » Ita legebat parens meus, non *Tarpeia turpe.* H.

58. *Equis.* Equis triumphalibus. Quatuor enim equi albi currum triumphalem trahentes, etiam lauro coronabantur.

59. *Maturos honores.* Sic Horatius, Epist. II, 1, 15: « Præsenti tibi maturos largimur honores. »

61. *Jam nunc hæc a me.* Ordo est: O Maxime juvenum et bello et toga, jam nunc nota quæ a me vaticinante dicta sunt. Vel manda memoriæ hoc meum vaticinium.

65. *Imbuero Scythicas sagittas.* Madefecero Scytharum jacula meo sanguine. *Induero* Leidensis, *Induere pectora telis* habes Amor. lib. II, Eleg. X, vs. 31. H.

67. *Me salvo.* Me in patriam re-

Omina bis dices vera fuisse mea.

ducto per te: vel me incolumi, et non interempto a Scythis.—*Dabitur templis.* Templis dicabitur. Coronæ enim triumphaturis in templis deponebantur.—*Dabitur tua laurea templis. Dabitur tibi* concinnius multi ex scriptis, a te, vel per te dabitur. H.

68. *Omina mea.* Mea vaticinia.—*Bis dices* etc. Narrabis me bis vera tibi vaticinatum fuisse, et quod triumphum adeptus fueris, et quod me servaveris: de triumpho Tiberii, de quo lib. IV, Eleg. II; et de tuo, Germanice, qui eventurus est.

EPISTOLA II.

MESSALLINO.

ARGUMENTUM.

Pro ea, qua apud Augustum floreat gratia, proque antiquo domus ejus in ipsum poetam favore, petit a Messallino, ut, inter triumphi Illyrici gaudia, mitius sibi ab Augusto exsilium impetrare studeat, suamque causam agere audeat.

ILLE domus vestræ primis venerator ab annis,
Pulsus ad Euxini Naso sinistra freti,
Mittit ab indomitis hanc, Messalline, salutem,
Quam solitus præsens est tibi ferre, Getis.
Heu mihi, si lecto vultus tibi nomine non est,
Qui fuit, et dubitas cætera perlegere!
Perlege, nec mecum pariter mea verba relega:
Urbe licet vestra versibus esse meis.

1. *Venerator. Imitator* Excerpta Vossii; unde Heins. *mirator* faciebat.

2. *Pulsus ad sinistra Euxini.* Relegatus in Pontica regione, quæ ingredientibus in parte sinistra adparet.

5. *Hei mihi, si lecto.* Sarravianus *O mihi quid lecto;* Forte, *Hei mihi quod lecto.* H.—*Heu* multi.

8. *Licet.* Quia si poeta est exsul, ejus carmina non sunt relegata cum illo, et ingenii fœtus pœna scriptoris nequit attingere.

Non ego concepi, si Pelion Ossa tulisset,
Clara mea tangi sidera posse manu.
Nec nos, Enceladi dementia castra secuti,
In rerum dominos movimus arma Deos.
Nec, quod Tydidæ temeraria dextera fecit,
Numina sunt telis ulla petita meis.
Est mea culpa gravis, sed quæ me perdere solum
Ausa sit, et nullum majus adorta nefas.
Nil, nisi non sapiens possum timidusque vocari:
Hæc duo sunt animi nomina vera mei.
Esse quidem fateor, meritam post Cæsaris iram,
Difficilem precibus te quoque jure meis.
Quæque tua est pietas in totum nomen Iuli,
Te lædi, quum quis læditur inde, putas.
Sed licet arma feras, et vulnera sæva mineris,

9. *Non ego concepi.* Non cogitavi, non in animum induxi : rationem autem adsignat poeta, qua ostendit non tanta esse ejus crimina, ut mereantur cum eo carmina sua relegari : siquidem non bella gessit contra Jovem, quemadmodum Gigantes. Est autem ordo : non ego concepi clara sidera posse tangi mea manu, si Ossa tulisset Pelion ; hoc est, si Ossa mons habuisset Pelion montem superimpositum.

10. *Posse tangi.* Posse violari, quemadmodum voluere Gigantes.

11. *Nec nos Enceladi.* Enceladus Terræ filius fuit : quem fulmine ictum, Ætnæque subpositum scribit Virgil. in lib. III Æneid. 578.

12. *In rerum.* Membranæ nostræ *Terrarum dominos* : legi potest, *Terrarum in dominos* ; utrumque non sine exemplo. Auctor Elector. Etonens. Nulla causa est, cur mutemus obviam lectionem.

13. *Nec quod Tydidæ.* Nec etiam Venerem violavi, quemadmodum Diomedes ; vide Homerum, Iliad. lib. V, 335 et sqq.

15. *Sed quæ me perdere solum Ausa sit.* Sed quod crimen mihi tantum nocuerit, non aliis. Nam quæ aliis nocent, majora sunt crimina, quam ea quæ sibi tantum. Ex quo designat, ut sæpius dixit, peccatum suum errorem potius dicendum, et ideo dignum venia.

16. *Nullum majus adorsa nefas.* Recte, *adorta* Sarravian. Argent. Combii, Twisden. aliique nonnulli ; ut apud Virgil. Æn. VII, vs. 385 : « simulato numine Bacchi Majus adorta nefas. » Heins.

18. *Hæc duo nomina.* Imprudentis scilicet et timidi.

21. *In totum nomen Iuli.* In omnes ex gente Julia.

23. *Sed licet arma feras.* Malim *ferox*, ut ad τὸ *mineris* referatur : pro

Non tamen efficies, ut timeare mihi.
Puppis Achæmeniden Graium Trojana recepit;
Profuit et Myso Pelias hasta duci.
Confugit interdum templi violator ad aram,
Nec petere offensi numinis horret opem.
Dixerit hoc aliquis tutum non esse; fatemur,
Sed non per placidas it mea puppis aquas.
Tuta petant alii: fortuna miserrima tuta est;
Nam timor eventus deterioris abest.

efficies versu proximo Politian. et Arondel. *efficias*. HEINS.

26. *Puppis Achæmeniden.* Notum est quemadmodum Achæmenides comes infelicis Ulyssis in Sicilia Æneæ navem adscendit, seque ac Trojanos omnes liberavit a Cyclopum sævitia, ut elegantissime describit Virgil. Æn. lib. III, 588 sqq.

26. *Myso duci.* Telepho regi Mysiæ, provinciæ Phrygiæ, quæ adjacet Hellesponto: cujus historiam abunde diximus in primo de Remedio amoris.—*Pelias hasta.* Hasta Achillis. Hoc igitur et sequenti exemplo Augustum sibi inimicum minime timendum esse colligit poeta: siquidem hostes sæpenumero etiam benigni exstitere in eos quos oderant.

27. *Templi violator. Temerator* Feschianus; rectius: Festus, « Temerare, violare sacra et contaminare, dictum videlicet a temeritate: » ap. Virgil. Æn. lib. VI, vs. 841: « Ultus avos Trojæ, templa et temerata Minervæ; » Propertius, lib. IV, Eleg. IX, de ara Herculis, vs. 69: « Hæc nullis unquam pateat temeranda puellis. » Ita scribe: *veneranda* male illic exstat; Tibullus, lib. III, El. V, vs. 7: « Non ego tentavi nulli temeranda virorum Audax laudandæ sacra docere Deæ. » Noster Fast. I, ex vestigiis vetustissimi libri, 630: « Ne temerent puros exanimata focos. » In Ibide tamen, 313: « Utque Jovis Libyci templum violare parentes; » apud Velleium quoque, lib. II: « Omnia pretio temerata, vendente rempublicam consule; » ubi *temperata* nunc legitur: *temerare*, corrumpere; sic *fluvios temerare venenis* nostro Met. VII, vs. 535, et *corpora nefandis dapibus temerare* Met. XV, vs. 75; Tacitus, Hist. IV, cap. 53: « Injectæ fundamentis argenti aurique stipes, et metallorum primitiæ nullis fornacibus victæ. Prædixere haruspices, ne temeraretur opus saxo, aurove in aliud destinato. » HEINS.

29. *Dixerit hoc aliquis.* Respondet huic quæstioni. Posset enim aliquis dicere: exemplis probas, poeta, minime timendum esse offensum Augusti numen: ego vero consilium tuum censeo non esse tutum, ab inimico salutem et bona petere. Quod et fatetur Ovidius: sed addit, se cogi quasi per tempestatem, in quemvis portum confugere. PONT.

30. *Mea navis. Puppis* Politian. et sex alii. HEINS.

31. *Fortuna miserrima* etc. Quia nihil miseriæ accedere ad summam potest: nec enim summa foret. P.

Qui rapitur fatis, quid præter fata requirat?
Sæpe creat molles aspera spina rosas.
Qui rapitur spumante salo, sua brachia cauti
Porrigit, et spinas duraque saxa capit.
Accipitrem metuens pennis trepidantibus ales
Audet ad humanos fessa venire sinus:
Nec se vicino dubitat committere tecto,
Quæ fugit infestos territa cerva canes.
Da, precor, accessum lacrymis, mitissime, nostris,
Nec rigidam timidis vocibus obde forem;
Verbaque nostra favens Romana ad numina perfer,
Non tibi Tarpeio culta tonante minus:
Mandatique mei legatus suscipe causam;
Nulla meo quamvis nomine causa bona est.
Jam prope depositus, certe jam frigidus, ægre

33. *Qui rapitur fatis.* Nonnulli ex antiquis omittunt hoc distichon; quidam proximum. Alii ex ambobus unum faciunt utroque mediorum versuum omisso. Ego utrumque distichon superfluum et tollendum esse censeo. Certe in Sarraviano ita legebatur: « Qui rapitur... Porrigit et spinas duraque saxa; » hiatu in priore ac posteriore versu relicto. H. — Zinzerlingius, Promuls. critic. cap. XLV, eo inclinat, ut posterius distichon totum abjiciat, quod promanasse ex priore credit: cui facile accedimus, admodum probante Burmanno.

34. *Porrigit ad spinas duraque saxa manus.* Qui, inquit, fatis rapitur, solet cuicumque loco etiam aspero manus admovere, ut majus periculum evitet. In vetustissimo exemplari hoc carmen ita legitur, *Sæpe creat molles aspera spina rosas*; ut sit sensus: ex spinis sæpe nascitur rosa, hoc est, ex tristi fato plerumque nascitur lætum. Quibus verbis designat, posse accidere, ut adversa poetæ fortuna, si confugerit ad hostes offensos, mutetur in melius.

37. *Accipitrem metuens. Accipitremque timens* vetustiores; sed si superiores versus tollantur, vulgatæ lectioni non est movenda controversia. Heins.

38. *Audet in humanos. Ad humanos* scripti. Heins.

40. *Infestos canes. Infestas* Combii et Feschii, ut sæpe alibi noster.

42. *Vocibus obde forem. Obde seram* veteres quinque.

44. *Tarpeio tonante.* Jove Capitolino. Vide Virg. Æn. VIII, 652; et Lucan. Phars. I, 196; V, 306.

45. *Legatus* etc. Vel nuncius, vel orator.

47. *Jam prope depositus.* Confectus, exanimatus, sepultus: sic Plaut. *Vino depositus,* id est, Vino sopitus.

Servatus per te, si modo server, ero.
Nunc tua pro lapsis nitatur gratia rebus,
Principis æternam quam tibi præstet amor:
Nunc tibi et eloquii nitor ille domesticus adsit,
Quo poteras trepidis utilis esse reis.
Vivit enim in vobis facundi lingua parentis,
Et res heredem repperit illa suum.
Hanc ego non, ut me defendere tentet, adoro;
Non est confessi causa tuenda rei.
Num tamen excuses erroris imagine factum,
An nihil expediat tale movere, vide.
Vulneris id genus est, quod quum sanabile non sit,
Non contrectari tutius esse putem.
Lingua, sile; non est ultra narrabile quidquam:
Posse velim cineres obruere ipse meos.
Sic igitur, quasi me nullus deceperit error,
Verba face, ut vita, quam dedit ipse, fruar.

48. *Si modo servor. Server* nonnulli, inter quos nostri.

49. *Pro rebus.* Pro rebus meis.

50. *Principis æterni quem tibi præstet amo.* Aut *præstat* legendum cum Argent. aliisque plurimis; aut *æternum præstet*, vel *æternam;* nisi mavis *Principis alterni quam tibi præstat amor,* ut de Tiberio etiam intelligatur: sed verius alterum. H.

51. *Nunc tibi.* Malim *mihi.* Nunc mihi adsit eloquium tuum. H.—*Adsit*, id est, patrocinetur: nam *adesse* reis advocati dicuntur.

52. *Trepidis viris.* Lege *reis*, ex veteribus libris. Ciof.

56. *Non est confessi.* Causam adsignat, cur non tentet se a Messallino defendi, ut ex eo probet se non ob eam causam venerari hominis linguam.—*Causa rei confessi.* Causa mea, quam confessus sum esse infirmam.

57. *Erroris origine factum. Imagine* rectius multi: sic lib. III, Eleg. III, vs. 75: « Tu licet erroris sub imagine crimen obumbres. » Heins.

58. *Tale monere. Movere* cum melioribus plerisque.

59. *Vulneris id genus est.* Causam adsignat, cur inter excusandum erroris mentionem fieri non utile esse innuat. Adpellat autem crimen, quo Augustum læsit, *vulnus*, idque insanabile esse dicit.

60. *Tutius esse puto. Putem* cum Hafniensi: sequens distichon nonnihil est suspectum. Heins.

62. *Meos cineres.* Quasi dicat, velle posse celari cineres suos, ut ejus crimen etiam cum illis lateat.

64. *Quasi me nullus deceperit er-*

Quumque serenus erit, vultusque remiserit illos,
Qui secum terras imperiumque movent;
Exiguam ne me prædam sinat esse Getarum,
Detque solum miseræ mite, precare, fugæ.
Tempus adest aptum precibus : valet ipse, videtque
Quas fecit vires, Roma, valere tuas.
Incolumis conjux sua pulvinaria servat :
Promovet Ausonium filius imperium.
Præterit ipse suos animo Germanicus annos,
Nec vigor est Drusi nobilitate minor.

ror. Fatendum est me peccasse. — *Ut fruar vita.* Fortasse Augustus iratus, mihi vitam, quam concessit, adimeret.

65. *Vultusque remiserit illos.* Hoc est, vultus illos severos et graves, quorum nutu, sive intuitu totum imperium commovetur, deposuerit atque exhilararit. MICYL.

67. *Exiguam.* Forte, *exiguum*, per adpositionem; me exiguum, et vilem ne velit esse prædam. BURM.

71. *Pulvinaria.* Accipe pro thalamo, sive conjugio, quod pulvinariorum nomine adpellat, adulandi gratia, tanquam de Diis loquens, quibus in templis pulvinaria sterni solebant. MICYL.

72. *Filius.* Tiberius Liviæ filius et Augusti per adoptionem. Hic autem (ut diximus) domuit totum Illyricum, quod intra Italiam, regnumque Noricum, et Thraciam, et Macedoniam, interque Danubium flumen, et sinum maris Hadriatici patet. Quas ob res triumphus ei decretus est, quem distulit, lugente cladem Varianam civitate.

73. *Præterit ipse suos.* Aliam causam adsignat, ob quam Augustum lætum esse docet. Animum, inquit, majorem annis gerit Germanicus nepos Tiberii ex fratre Druso, sed filius per adoptionem. Is postea annum agens quartum atque trigesimum, diuturno morbo Antiochiæ obiit, non sine veneni suspicione, fraude Tiberii, ministerio vero et opera C. Pisonis, qui sub idem tempus Syriæ præerat : auctor Tranquil.

74. *Nec vigor est Drusi. Druso* malim. H. — *Nec vigor est Drusi nobilitate.* Fortior atque animosior est quam pro ætate sua. Nec Drusus nobilior est quam fortior, sed pariter excellit animo ac nobilitate. Drusum autem intellige, non patrem Germanici, fratrem Tiberii, is enim multis ante annis perierat in Germania: sed Drusum Tiberii ex Agrippina filium, cujus uxor Livia fuit, Germanici soror : vide Tacitum, lib. IV. Mox per *Nurus*, intellige Agrippinam Germanici, et Liviam Drusi, uxores : per neptes et nepotes, Germanici ac Drusi junioris liberos; ut fuere, ex Germanico quidem Caligula, qui Tiberio successit : Agrippina, quæ primum Domitio nupsit, unde Nero natus fuit, mox Claudio imperatori cohabitavit : item Nero et Drusus, qui post a Tiberio interempti : Julia et Drusilla, de quibus Tacitus, Annal. lib. II.

Adde nurus neptesque pias, natosque nepotum,
Cæteraque Augustæ membra valere domus:
Adde triumphatos modo Pæonas, adde quieti
Subdita montanæ brachia Dalmatiæ.
Nec dedignata est abjectis Illyris armis
Cæsareum famulo vertice ferre pedem.

75. *Adde nurus neptesque pias, carosque nepotes. Adde nurum neptemque pias, natosque nepotum*, Sarravianus, Politian. et tres quatuorve alii; Argent. Scaliger. multique præterea recte: « Adde nurus, neptesque pias, natosque nepotum; » quidam etiam *natosque nepotis*, vel *nepotes*. Juliæ in Pandataria exsulantis non meminit, nec Juliæ neptis: neptes, intellige Agrippinam Germanici uxorem, et Livillam Drusi filiam: nurus, intellige Antoniam Drusi uxorem, Livillam, quam dixi, filiam Drusi; utpote Caii Cæsaris uxorem, et Æmiliam Lepidam Lucio Cæsari destinatam, quæ et *nurus Cæsaris* propterea in veteri inscriptione Bergomensi adpellatur. *Nati nepotum* sunt, quos Augustus videre potuit, Germanici liberi et Drusi, quorum ante meminit; Plin. major, lib. V, cap. XIII, auctor est Augustum eo, quo supremum obiit diem, anno M. Junium Silanum, neptis suæ nepotem, jam vidisse genitum. H.—*Carosque nepotes*. Caium, Lucium, et Agrippam, Juliæ et Agrippæ filios intellige. Vel Germanici junioris liberos accipe, sub nepotum nomine, ut crebro reperies apud auctores.

76. *Cæteraque Augustæ membra*. Per membra domus Augustæ, cæteros propinquos et familiares intelligit.—*Membra domus*. Plinius etiam eleganter *membra domus* adpellat partes domus; II, E. 17; Colum. I, 6.

77. *Adde quieti Subdita montanæ brachia Dalmatiæ*. Parum latine dicitur *Dalmatia quieti subdita*: quare aut *Quiriti subdita* scribendum, aut *Pineti*. quidquid pro vulgata lectione stant membranæ veteres. Codex Regius *quieto*; Sarravian. *quietis*. Pines dux Dalmatarum a Batone proditus. Sed quum *Pinnetem* vocet Velleius, Πίννην Dio, priorem conjecturam duco veriorem. H. — *Pæonas*. Hi *Pæones* a Græcis, a Romanis *Pannonii* dicebantur, et ab illis inter Illyrios numerabantur.—*Adde triumphatos*. Non de Dalmatico Augusti triumpho accipi debet, qui statim post devictum Antonium et Cleopatram actus fuit, annis prope quadraginta antequam hæc ab Ovidio scripta sunt: sed de Illyrico Tiberii, qui proximo ante obitum Augusti anno gestus est; id quod et particula *modo* innuit, quod Pæonas modo triumphatos inquit: quasi dicat, nuper, aut etiam eodem hoc anno.

79. *Nec dedignata est*. Illyrii quoque sub Alpibus agebant, imasque valles earum, et quædam quasi claustra custodiebant, abruptis torrentibus impliciti. In hos expeditionem suscepit ipse Augustus, fierique pontes imperavit. Vide Florum, lib. IV, 12, ubi Cæsar, saucius manibus et cruribus, suo sanguine speciosam retulit victoriam.

80. *Vertice famulo*. Capite subdito: ad pedes Tiberii se prosternere et victum fateri.

Ipse super currum, placido spectabilis ore,
  Tempora Phœbea virgine nexa tulit:
Quem pia vobiscum proles comitavit euntem,
  Digna parente suo, nominibusque datis;
Fratribus adsimilis, quos proxima templa tenentes

81. *Ipse super currum. Ille*, et *curru* MS Bersmanni.

82. *Tempora Phœbea virgine nexa tulit.* Scribendum est, utcunque membranis dissentientibus, *Penea virgine.* Nam Daphne Penei fluminis filia; noster Met. I, vers. 504: « Nympha, precor, Penea, mane: non insequor hostis. » Doctissimus Gronovius ad Statium ex Pirckheimeriano codice, *Phœbea conjuge:* at Phœbus ipse Met. I ad Daphnen, vs. 557: « quoniam conjux mea non potes esse, Arbor eris certe, dixit, mea. » Martialis ad Apollinem: « Ferrata vota patri: sic te tua diligat arbor; » sic legendum ex optimis membranis, non *uxor.* H. — *Tempora nexa.* Caput circumdatum. — *Phœbea virgine.* Laurigera corona. Adludit autem ad Daphnem virginem, amatam a Phœbo, quæ postea mutata fuit in laurum.

83. *Quem euntem.* Quem Augustum triumphantem, et proficiscentem ad Capitolium. — *Vobiscum.* Cum sua prole, et te Messallino; quem tanquam unum ex ducibus Augusti, hic poeta innuit tunc prosecutum fuisse triumphantem imperatorem. Mer. — *Quem pia vobiscum.* Per prolem, Tiberii filium accipio, Drusum, qui currum patris comitatus fuerit, cum cæteris ducibus, quos hic sub voce *vobiscum* intelligit. Nam ut de Tiberio et Actiaco triumpho accipiamus, repugnat temporum ratio, id quod supra quoque monui: et item quod sequitur, *Digna parente suo, nominibusque datis.* Neque enim adhuc nomina Cæsaris, aut Augusti acceperat Actiaco triumpho Tiberius. At si de Druso intelligamus, tam de Cæsaris adpellatione, quam de proprio nomine intelligere licet, quasi qui se dignum Druso patruo, et item Cæsarum gente gereret. Quare et superius *Cæsareum pedem*, non Augusti pedem, sed Tiberii expono, qui tum Cæsaris nomen, ab Augusto jam pridem adoptatus, gerebat. — *Comitavit euntem.* Malim *ovantem.* Sueton. in Tiberio: « Rhætico atque Vindelico bello gentes Alpinas, Pannonico Breucos et Dalmatas subegit. Germanico quadraginta millia dedititiorum trajecit in Galliam: quas ob res et ovans et curru urbem ingressus est. » Paria habes apud Dionem, lib. IV. H. — Suetonii locus est de priore bello. Suetonius ipse, Velleius et Dio ostendunt, hunc justum fuisse triumphum, non ovationem.

84. *Nominibusque datis.* Malim *ratis.* Germanicus nomen suum non una de Germanis victoria ratum fecit: hunc atque Drusum una cum Tiberio triumphasse post bellum Pannonicum confectum ex Dione discimus, etsi Drusus ipsi bello non interfuisset. H. — Et digna nominibus ab Augusto ipsis impositis. Omnes siquidem Cæsares dicebantur, tam filii, quam nepotes.

85. *Fratribus adsimilis.* Proles similis Cupidinibus, qui inter se sunt

Divus ab excelsa Julius æde videt.
His Messallinus, quibus omnia cedere debent,
Primum lætitiæ non negat esse locum.
Quicquid ab his superest, venit in certamen amoris:
Hac hominum nulli parte secundus eris.
Hunc colis, ante diem per quem decreta merenti

fratres. Intelligit enim Cupidinum simulacra, qui fuere in æde Veneris Genitricis: sunt tamen qui per fratres, naturalium filiorum Augusti, Caii et Lucii simulacra intelligant: qui tanquam nepotes et successores Julii Cæsaris, in æde Veneris Genitricis, sub ipsius Cæsaris simulacro locati fuere; et per piam prolem accipiant Tiberium ac Drusum privignum, adhuc infantes. Vel ut alii volunt, similis Castori ac Polluci fratribus.

86. *Divus Julius*. Appianus, lib. II de Bellis civilibus, auctor est, Julium Cæsarem erexisse Veneri Genitrici templum. Hic per *Julium* intelligimus ejus simulacrum fuisse in aliquo loco eminentiori ipsius templi Veneris: aut certe statuam ejus equestrem, quæ erat supra limen ædis Veneris Genitricis. — *Æde. Arce* quatuor; male: vid. Met. XV, 842, ubi eadem varietas.

87. *His*. Subaudi Augusti conjugi, liberis et cæteris. — *Quibus omnia cedere debent*. Quasi dicat, quibus neminem magis lætari victoria parta et triumpho credendum est.

89. *Venit in certamen amoris*. Certat in amando Cæsare, hoc est, cum reliquis de amore contendit erga Augustum, et nemini concedit in amore Messallinus.

90. *Hac parte*. In hoc certamine. — *Parte secundus erit. Eris* multi veteres. Heins.

91. *Hanc colit ante diem per quam decreta merenti. Colet* Sarrav. et *quamque decreta*; plurimi *quamquam*; Argent. *quamquam decreta parenti*; nonnulli etiam *Hanc colis*, vel *Hunc*. Forte: « Hunc colis, ante diem per quem decreta merenti, » ut de Tiberio intelligatur, qui Messallino lauream ante diem decreverit. Certe Valerium Messallinum Pannoniæ præfectum huic bello interfuisse Dio testatur. Nec dubium quin inter legatos Tiberii fuerit, quibus hoc bello confecto ornamenta triumphalia impetrarit ab Augusto; teste Suetonio et Dione, hoc est quod *vobiscum comitavit ovantem* paulo ante dixerat, tecum nempe et cum cæteris legatis: nam et Messalam Corvinum Messallini patrem jam senem, a Tiberio adolescente observatum fuisse testis est Suetonius; ut verisimile sit, ipsi quoque Messallino eum favisse. H. — *Hanc colit*. Hanc Augusti prolem veneratur Messallinus. Vel hanc lauream et victoriam Augusti, seu lætitiam; ut dicat: ipse Messallinus colit hanc lætitiam, per quam et ipse postea etiam lauream meruit. Quasi dicat, ipsum quoque lætum debere sibi etiam opem ferre in hujusmodi lætitia apud Augustum, cujus et ipse particeps fuit. M. — *Ante diem, per quem decreta*. Ante tempus et annos Messallini: juvenis enim admodum triumphavit. Ordo est: per quam laurea decreta merenti ante diem venit comis honoratis.

Venit honoratis laurea digna comis.
Felices, quibus hos licuit spectare triumphos,
Et ducis ore Deos æquiparante frui.
At mihi Sauromatæ pro Cæsaris ore videndi,
Terraque pacis inops, undaque vincta gelu.
Si tamen hæc audis, et vox mea pervenit istuc,
Sit tua mutando gratia blanda loco.
Hoc pater ille tuus, primo mihi cultus ab ævo,
Si quid habet sensus umbra diserta, petit:
Hoc petit et frater; quamvis fortasse veretur,
Servandi noceat ne tibi cura mei:
Tota domus petit hoc; nec tu potes ipse negare,
Et nos in turbæ parte fuisse tuæ.
Ingenii certe, quo nos male sensimus usos,
Artibus exceptis, sæpe probator eras.
Nec mea, si tantum peccata novissima demas,
Esse potest domui vita pudenda tuæ.
Sic igitur vestræ vigeant penetralia gentis;

93. *Felices quibus hos. Quibus o* Sarrav. et unus Vatic. H.

94. *Ore ducis.* Ore Augusti *Æquiparante Deos*, Diis simili. Triumphantes enim Jovis optimi maximi ornatu decorati, sellis curulibus, toga prætexta, tunica palmata, et toga picta, et corona triumphali, laureaque, curru aurato per urbem vecti, in Capitolium ascendebant.

96. *Pacis inops.* Hostilibus incursionibus obnoxia.—*Juncta gelu.* Perpetua glacie concreta.

97. *Si tamen hoc audis. Hæc*, meliores. H. — *Istuc. Illuc* Excerpta Vossii.

101. *Hoc petit et frater; quamvis.* Hoc est, idem hoc etiam, videlicet ut pro me Augustum depreceris, frater tuus abs te petit; nisi quod aperte hoc non facit, illud metuens, ne ea deprecatio tibi fraudi sit apud Augustum. Micyl.

104. *In parte tuæ turbæ.* In parte tuorum clientum.

105. *Male usos.* Quia ingenii et carminum causa relegatus sum.

106. *Artibus exceptis.* Exceptis libris de Arte amandi, quasi innuat, Messallinum in reliquis ejus ingenium probasse, in artibus vero amatoriis componendis damnasse semper.

107. *Peccata novissima.* Non placet hoc loco de Arte amandi intelligere, ut putavit Merula. Ciof.

109. *Sic igitur vestræ vigeant. Vivant* Barberin. malo *vireant.* H. — *Penetralia.* Sacra et Dii: Deorum sacraria: omnia quæ sunt interiora.

Curaque sit Superis Cæsaribusque tui :
Mite, sed iratum merito mihi numen, adora,
Eximat ut Scythici me feritate loci.
Difficile est, fateor; sed tendit in ardua virtus,
Et talis meriti gratia major erit.
Nec tamen Ætnæus vasto Polyphemus in antro
Accipiet voces Antiphatesve tuas :
Sed placidus facilisque parens, veniæque paratus;
Et qui fulmineo sæpe sine igne tonat.
Qui, quum triste aliquid statuit, fit tristis et ipse;
Cuique fere pœnam sumere pœna sua est.
Victa tamen vitio est hujus clementia nostro;
Venit et ad vires ira coacta suas.
Qui quoniam patria toto sumus orbe remoti,
Nec licet ante ipsos procubuisse Deos;
Quos colis, ad Superos hæc fer mandata sacerdos :
Adde sed et proprias in mea verba preces.
Sic tamen hæc tenta, si non nocitura putabis :
Ignoscas : timeo naufragus omne fretum.

110. *Cæsaribusque.* Et Augusto, Tiberio, Druso, Germanico, et reliquis.

112. *Eximar ut Scythici de feritate loci.* *Eximat* Sarravian. aliique nonnulli; *Eximat me* Argent. Lege, *Eximat ut Scythici me feritate loci.* H.

113. *Sed tendit in ardua virtus.* Malim *tendat.* H.

115. *Nec tamen* etc. Facultatem impetrandi demonstrat ex humanitate et facilitate Cæsaris, quam e contrariis exaggerat. Non ages cum homine fero et inhumano, quales Polyphemus et Antiphates. P.

116. *Antiphatesve.* Antiphates fuit Læstrigonum rector.

121. *Vitio est hujus.* Mallet Heinsius, *vitio cujus clementia nostro.*

123. *Qui quoniam patria.* Malim *a patria :* et superiori versu, *Venit et ad partes*, pro *vires.* H.

124. *Ante ipsos Deos.* Ante Augustum et liberos.

125. *Quos colis ad superos.* Singulis familiis Dii peculiares et peculiaria sacra erant. Sacerdotum autem partes orare pro aliis. P. — *Perfer mandata. Hæc fer* rectius plerique veteres : et mox *in mea verba*, pro, *ad* Polit. et Moret. H. — *Sacerdos.* Amicus et carus Augusto, uti sacerdotes Diis. Mer.—*Sacerdos* Musarum, est poeta. Hor. III, Od. 1, 3.

EPISTOLA III.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Maximi fidem et constantiam in rebus suis miseris et perditis laudat poeta, qui non utilitate, ut vulgus ignobile, sed honestate et virtute eos probat, quos semel amandos suscepit; hortaturque illum, ut in fide perstet, et sibi quantum potest opem ferat.

MAXIME, qui claris nomen virtutibus æquas,
  Nec sinis ingenium nobilitate premi;
Culte mihi, (quid enim status hic a funere differt?)
  Supremum vitæ tempus ad usque meæ:
Rem facis, adflictum non aversatus amicum,
  Qua non est ævo rarior ulla tuo.
Turpe quidem dictu, sed, si modo vera fatemur,
  Vulgus amicitias utilitate probat.
Cura quid expediat prius est, quam quid sit honestum:
  Et cum fortuna statque caditque fides.

1. *Nomen virtutibus æquas. Imples* Scaligeri codex, et alii nonnulli; ut lib. I, Eleg. II, vers. 1: « Maxime, qui tanti mensuram nominis imples. » HEINS.

3. *Quid enim status hic a funere differt.* Quid enim hæc conditio exsulis aliud est, quam mors quædam? Est autem hoc per parenthesin dictum; quia statim subjungit se Maximum coluisse usque ad extremum vitæ, hoc est, usque ad tempus illud quo relegatus fuit.

5. *Non aversatus. Non inficiatus* alter Medonii: mox, pro *si modo vera fatemur*, forte rectius reponatur *fatendum;* in qua locutione multus est Lucretius, aliique optimæ notæ auctores. H. — *Non aversatus.* Non rejiciens. M.—Dum me quamvis relegatum et calamitosum pro amico agnoscis. PONT.

6. *Tuo. Meo* plurimi scripti.

8. *Utilitate. Nobilitate* Puteanus.

9. *Cura quid expediat prior est* etc. *Prius* scripti. HEINS.

Nec facile invenias multis in millibus unum,
Virtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor, recte facti si præmia desint,
Non movet, et gratis pœnitet esse probum.
Nil, nisi quod prodest, carum est : i, detrahe menti
Spem fructus avidæ, nemo petendus erit.
At reditus jam quisque suos amat, et sibi quid sit
Utile, sollicitis subputat articulis.
Illud amicitiæ quondam venerabile numen
Prostat, et in quæstu pro meretrice sedet.
Quo magis admiror, non, ut torrentibus undis,
Communis vitii te quoque labe trahi.
Diligitur nemo, nisi cui fortuna secunda est :
Quæ simul intonuit, proxima quæque fugat.
En ego, non paucis quondam munitus amicis,
Dum flavit velis aura secunda meis;

11. *Nec facile invenies. Invenias* Argent. et sex alii. H.

12. *Virtutem pretium* etc. Qui existimet virtutem esse per se expetendam, non autem præmii gratia. Quam rem Juvenal. ita reprehendit : « quis enim virtutem amplectitur ipsam, Præmia si tollas. »

13. *Ipse decor. recte.* Ipsa virtutis pulchritudo. — *Facti si præmia desint.* Lege *factis*, vel *facto*, ut κακοφωνία vitetur. Heins.

14. *Gratis.* Sallust. Hist. I : « Nam ubi malos præmia sequuntur, haud quisquam gratuito bonus est. »

15. *En detrahe menti. Et* Argent. et duo alii ; quinque cum Twisdenio *nil.* Scribe, *i*, *detrahe* : pro *quod prodest*, si refinxeris *quo prosit*, reddideris versum molliorem ; Amor. lib. I, El. 4, vs. 57 : « Me miserum monui, quo paucas prosit in horas. »

16. *Nemo petendus erit.* Nemo invenietur qui velit virtutem colere.

18. *Computat articulis*: *Subputat* scripti meliores. H. — *Sollicitis articulis.* Digitis hominis solliciti et curiosi in ratiocinando. In digitis enim computatio fieri solebat.

19. *Illud Amicitiæ quondam venerabile numen.* Sic Cicero, *Fructum*, inquit, *amicitiæ, ipsam intelligo amicitiam.* — *Venerabile nomen. Numen* Sarravianus. Heins.

20. *Prostat.* Venale est tanquam meretrix : non enim homines amicitia ducti, amicos eligunt, sed utilitate ; et eo pacto videntur amicitiam prostituere, hoc est, ad meretricandum præbere.

21. *Non, ut torrentibus undis. Non cum* Barberin. Lege *non, ceu torrentibus undis.* Heins.

24. *Proxima. Prospera* duo libri.

26. *Dum flavit velis. Favit* legi præstiterit : hinc *venti faventes* passim

Ut fera nimboso tumuerunt æquora vento,
In mediis lacera puppe relinquor aquis.
Quumque alii nolint etiam me nosse videri,
Vix duo projecto tresve tulistis opem.
Quorum tu princeps: nec enim comes esse, sed auctor,
Nec petere exemplum, sed dare dignus eras.
Te, nihil ex acto, nisi non peccasse, ferentem,
Sponte sua probitas officiumque juvant.

apud poetas. H.—*Aura secunda*: sic Horat, lib. I, carm. Od. v, vers. 11: « nescius auræ fallacis. »

27. *Tumuerunt æquora vento.* Unus Voss. *noto;* unus Hafniens. *morbo.* Forte *Coro.* Heins.

28. *Nave. Puppe* ex quatuor libris Heinsius dedit.

29. *Nosse fateri. Videri* meliores.

33. *Te, nihil ex acto, nisi non peccasse ferentem.* Locus mendosissimus; nec juvant libri veteres; nisi quod *me* pro *nos* in nonnullis. Tanaquillo Fabro in Epistolis nuper editis, videbatur scribendum esse: « Te, nihil ex acto, nisi te fecisse petentem, » quam ille castigationem suam pluribus adstruxit in iisdem Epistolis. Sed inconcinna est repetitio τοῦ *Te.* Quid si reponas? « Et nihil e facto, nisi te fecisse, petentem. » Longius quidem a vulgata scriptura hæc abeunt: sed nil obcurrit melius: versu proximo, *juvant* pro *juvat* meliores. H. — *Te nihil exacto.* Ordo est: Probitas et officium sua sponte juvant te fatentem, exacto nihil nisi nos peccasse. M.— *Exacto.* Alicui exigenti an ego peccaverim. Vel certe adverb. ut *exacto,* pro *exacte* accipias: et est magna laus Maximi, quod poetæ amici crimen quantum potest nititur celare: nec nisi instanter requisitus etiam eum peccasse adserit. *Exigere* enim est per vim aliquid petere. Vel, *peccasse exacto,* hoc est, per vim errasse: quasi aliqua vi me ad peccandum impulsum. Vel peccasse, *exacto,* scilicet tempore, hoc est, præterito. Alii legunt *ex acto* hoc est, ex facto tantum peccasse, non voluntate. Pont.— Ego puto veram lectionem et sententiam a Burmanno tandem repertam; cujus hæc est nota: dixerat et questus erat Ovidius, plerosque amicitiam ex utilitate coluisse, et se desertum ab illis, quam primum adflictum vidissent: Maximum vero constanter, etiam in adversis, officium præstitisse, quia ipsam virtutem sui pretium credebat, nec utilitate amicitias probabat: quare legendum puto, *Te nihil ex acto* (vel, *e facto*) *nisi non peccasse ferentem, Sponte sua probitas officiumque juvant:* non aliam mercedem ex facto petis, nisi conscientiam, te non peccasse, aut non defuisse officio, quod amico debebas. Sententia obvia, et ex communi sapientium effato desumta.

34. *Officiumque.* Et officium tuum erga amicos. Sensus est: verum est quod dixi te esse dignum non petere ab aliis exemplum permanendo in fide erga me, sed dare aliis: quia te juvant et probitas et officium erga amicos: quod sponte sua præstatur, non precibus, aut præmio aliquo.

Judice te mercede caret, per seque petenda est
 Externis virtus incomitata bonis.
Turpe putas abigi, quia sit miserandus, amicum,
 Quodque sit infelix, desinere esse tuum.
Mitius est lasso digitum subponere mento,
 Mergere quam liquidis ora natantis aquis.
Cerne, quid Æacides post mortem præstet amico:
 Instar et hanc vitam mortis habere puta.
Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas:
 A Stygiis quantum sors mea distat aquis!
Adfuit insano juvenis Phocæus Orestæ:
 Et mea non minimum culpa furoris habet.
Tu quoque magnorum laudes admitte virorum;
 Utque facis, lapso, quam potes, affer opem.
Si bene te novi; si, quod prius esse solebas,
 Nunc quoque es, atque animi non cecidere tui;
Quo fortuna magis sævit, magis ipse resistis,
 Utque decet, ne te vicerit illa, caves:

35. *Judice te. Te duce te* Sarrav.

37. *Turpe putas abici. Abigi* scribendum vel contra fidem membranarum. Heins.

41. *Cerne quid Æacides.*

Ingemit Æacides, pleneque affusus amore,
 Omnia, ait, solvam, dulcis amice, tibi.
Teque colam inferiis, non mortis honore carebis.
 Adtollam factis digna tropæa tuis.

Adi Homer. Iliad. Ψ.

42. *Instar et hanc vitam.* Puta igitur, et meam hanc vitam instar mortis esse: hoc est, me quoque pro mortuo habe: et ut Achilles Patroclo, ita tu mihi officium amicitiæ præsta. Micyl.

43. *Pirithoum.* Hujus meminit Virgil. VI, vers. 392: « Nec vero Alciden me sum lætatus euntem Accepisse lacu, nec Thesea Pirithoumque; » et vers. 397: « Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti. »

44. *A Stygia quantum mors mea distat aqua. Stygiis aquis* plerique veteres. Scribe: « A Stygiis quantum sors mea distat aquis, » nil certius. In Tristibus, lib. V, Eleg. XII, vs. 6: « Sorte nec ulla mea durior esse potest; » atque ita alibi passim; Valer. Flaccus, lib. II: « Ductor, ait, quod, virgo, tibi nomenque genusque, Quæ sors ista, doce; » simili errore *mors* et illic nunc legitur. Heins.

45. *Juvenis Phocæus* etc. Pylades Strophii Phocensis filius.—*Phocæus Oresti. Orestæ* Sarrav. et unus Vatic. bene. Heins.

49. *Qui prius esse solebas. Quid*

Et bene uti pugnes, bene pugnans efficit hostis.
Sic eadem prodest causa, nocetque mihi.
Scilicet indignum, juvenis rarissime, ducis
Te fieri comitem stantis in orbe Deæ.
Firmus es: et, quoniam non sunt ea qualia velles,
Vela regis quassæ qualiacumque ratis.
Quæque ita concussa est, ut jam casura putetur,
Restat adhuc humeris fulta ruina tuis.
Ira quidem primo fuerat tua justa, nec ipso
Lenior, offensus qui mihi jure fuit:
Quique dolor pectus tetigisset Cæsaris alti,
Illum jurabas protinus esse tuum:
Ut tamen audita est nostræ tibi cladis origo,
Diceris erratis ingemuisse meis.
Tum tua me primum solari litera cœpit,

Sarravian. Argent. et tres alii; duo *quod;* recte. HEINS.

53. *Et bene uti pugnes. Ut bene tu pugnes* duo; *Et bene tu pugnes* tres.

54. *Sic eadem prodest causa.* Sic eadem causa prodest mihi, quia mihi succurris defendendo, nec tanquam victus me deseris, sed magis reluctaris et illi repugnas.—*Nocet vero.* Quia illa mihi adversatur et superat, tenetque in exsilio.

55. *Juvenis rarissime. Carissime* plerique veteres; septem *juvenum carissime;* Lege *juvenum rarissime*, vel cum Politiani codice, *juvenum clarissime.* HEINS.

56. *Deæ stantis in orbe.* Fortunæ superpositæ rotundo lapidi; quoniam instabilia sunt ejus munera.

57. *Non sunt hæc. Non sunt ea* meliores. HEINS.

60. *Humeris fulta carina tuis. Ruina* bene Sarrav. Argent. et sex alii; ut in illo apud nostrum: « Te mea, subposita veluti trabe, fulta ruina est; » atque ea lectio priorem editionem meam jam occuparat: tamen alius eam sibi postea vindicavit; Lucan. lib. VIII: « Tu, Ptolemæe, potes Magni fulcire ruinam; » sic *carina* pro *rapina* nunc legitur perperam in Elegia de obitu Mæcenatis inter Catalecta Scaligeri: « Irreligata ratis nunquam defessa rapina, It, redit in vastos semper onusta lacus; » Val. Flacc. lib. VII: « ratis infandis quos sola rapinis Sævaque pascit hyems. » H.—Fabrum tangit hæc nota; vid. Epist. ad Sarravium, lib. I, Ep. 40.

61. *Tua justa. Tibi justa* Junian.

63. *Cæsaris alti.* Ad altitudinem, seu fastigium imperii referendum est. PONT.

67. *Tua litera.* Tua epistola. MER.—*Tunc tua me primum.* Non antea. Quid enim solaretur, quem nondum sontem comperisset. MER.

Et læsum flecti spem dare posse Deum.
Movit amicitiæ tum te constantia longæ,
Ante tuos ortus quæ mihi cœpta ſuit.
Et quod eras aliis factus, mihi natus amicus;
Quodque tibi in cunis oscula prima dedi;
Quod, quum vestra domus teneris mihi semper ab annis
Culta sit, esse vetus nunc tibi cogor onus.
Me tuus ille pater, Latiæ facundia linguæ,
Quæ non inferior nobilitate ſuit,
Primus, ut auderem committere carmina famæ,
Impulit: ingenii dux ſuit ille mei.
Nec, quo sit primum nobis a tempore cultus,
Contendo fratrem posse referre tuum.
Te tamen ante omnes ita sum complexus, ut unus
Quolibet in casu gratia nostra fores.
Ultima me tecum vidit, mœstisque cadentes

68. *Deum læsum.* Augustum offensum.

70. *Ante tuos ortus.* Antequam nascereris; tunc enim patre tuo utebar familiariter.

74. *Nunc tibi cogor unus. Me tibi cogit* veteres plerique; sed non probo. H. — *Vetus onus.* Vetus amicus tibi molestus et onerosus: qui tuis in pueritia mea fui oblectationi.

76. *Qui non inferior. Quæ*, meliores. Heins.

77. *Ut auderem committere carmina famæ.* Ut auderem carmina mea in publicum edere.

79. *Nec quod sit primo nobis a tempore cultus, Contendo fratrem posse referre tuum. Posse negare* scribendum olim censebam: at Sarravianus, Twisdenius, et Argent. *Nec quo sit primum;* ut sensus sit, Contendo fratrem tuum meminisse non posse, quo primum tempore a nobis cultus sit: quasi velit jam a longo tempore et a prima infantia fuisse cultum, aut ante cunas, ut supra dixerat. Neque aliter codex Bersmanni, eamque veram esse scripturam in Epistolis jam vidit Tanaquillus Faber; codex Arondel. « Nec quo sit nobis a primo tempore cultus, » *quo* etiam in multis aliis; tres *quia.* Heins.

81. *Ut una. Ut unus* meliores: et recte.

83. *Ultima me tecum vidit, mœstisque cadentes Excepit lacrymas Italis ora genis.* Quid hoc est monstri? Italia te ultima mecum vidit? atqui locum certum debebat designare, sive Romam, sive alium quemcumque. Scaligeri codex *Itali silva:* unde Avunculus meus Rutgersius conjectura indubitata reponebat, *Æthalis Ilva;* nam *Ilva Æthalia* teste Plinio dicta: Argent. et

Excepit lacrymas Italis ora genis.
Quum tibi quærenti, num verus nuncius esset,
Adtulerat culpæ quem mala fama meæ;
Inter confessum dubie, dubieque negantem
Hærebam, pavidas dante timore notas:
Exemploque nivis, quam solvit aquaticus Auster,
Gutta per adtonitas ibat oborta genas.
Hæc igitur referens, et quod mea crimina primi

Barber. *Itala silva;* Combii *Æthala silva;* unus Vatic. *Ætalis hora:* at omnium veterrimus Sarrav. *Æithali silva:* ut nihil verius ac certius sit hac restitutione. Ilva Tyrrheni maris insula ob copiam ferri celebratissima; quare Virgilio dicitur, *inexhaustis Chalybum generosa metallis*, ubi videndus Servius: ap. quem mendose *Quidam Ilvam Ithacem dictam volunt*, pro *Æthalen:* hanc Græci Αἰθάλην et Αἰθαλίαν vocant. Vide Stephan. in Αἰθάλη. H. — Negotium sane speciosum, et si Corsicam poeta pro Ponto navigaturus fuisset, non temere contradicerem. Nunc Ilvam in tabulis geographicis contemplatus, hujus esse loci credere non potui. Videamus Ovidii in Græciam iter, Trist. I, El. III; relinquit urbem, ubi inquit: « Jam prope lux aderat, qua me discedere Cæsar Finibus extremæ jusserat Ausoniæ. » Jam certe non Ilvam, aut Tyrrhenam oram, sed Brundisium cogitabat; et mox in Ionio mari se ponit: « Ionium non nostra findimus æquor Sponte; » neque alterius præter *Hadriani* tota navigatione citra Græciam, intulit mentionem. Credendum igitur urbem Nasoni placuisse *Brundisium, iterque illud quod tritum in Græciam est*, ut loquitur Cicero, Phil. I. Ultima Italiæ ora Græciam quidem prospectantibus est Hydrus, si cum geographis ad ipsam veritatem exigamus verba: sed vulgus propter nobilitatem portus *ultimum* ferebat Brundisium. Cæterum nostri vulgatum tuentur, levi tantum mutatione *hora* pro *ora* habentes; quod librariis usitatissimum.

87. *Inter confessum medius dubieque negantem Hærebam.* Τὸ *medius* abest a Sarraviano et duobus aliis; Voss. *dubius;* alius *medie.* Lege cum Argent. et Barberin. *Inter confessum dubie, dubieque negantem.* H.— *Inter confessum.* Non adfirmabam, nec negabam verum esse quod ad te de casu meo rumor pertulerat.

89. *Exemploque nivis, quam mollit aquaticus Auster.* Diu est quod *solvit* scribendum vidi; idque fragmentum Vaticanum confirmat; Metam. II, vers. 852: « Quippe color nivis est, quam nec vestigia duri Calcavere pedis, nec solvit aquaticus Auster; » hinc et *nives solutæ* passim apud nostrum; Lucanus, lib. IX, vers. 782: « calido non ocius Austro Nix resoluta cadit; » lib. IV, 118: « Riphæas huc solve nives; » sic et alibi idem. H.

91. *Hæc igitur referens. Repetens* velit reponi vir doctus: hoc est, recordatus, ut ille interpretatur: atqui vulgata scriptura eundem sensum habet. Idem in Epistolis paulo post castigandum censebat: « Respicias veterem lapsis in rebus amicum. »

Erroris venia posse latere vides;
Respicis antiquum lapsis in rebus amicum,
Fomentisque juvas vulnera nostra tuis.
Pro quibus optandi si nobis copia fiat,
Tam bene promerito commoda mille precer.
Sed si sola mihi dentur tua vota, precabor,
Ut tibi sit, salvo Cæsare, salva parens.
Hæc ego, quum faceres altaria pinguia ture,
Te solitum memini prima rogare Deos.

Nihilo felicius; nam *Respicis antiquum amicum*, quod in vulgatis est, minime sollicitari debet. *Antiquus amicus* enim idem, qui et *vetus*, optimis scriptoribus dicitur: sic proxima Elegia V, vs. 38. — *Hæc referens*. Hæc igitur animo tuo subjiciens, tecumque reputans. PONT.

93. *Lapsis in rebus*. *Lassis* meliores omnes hoc loco: vide Notas Trist. lib. I, Eleg. VIII, vs. 35. H.

94. *Vulnera*. *Pectora* Leidens. et quatuor alii: nostri *vulnera*.

95. *Optandi* etc. Eligendi pro tuis commodis.

96. *Commoda mille precor*. Scribe *precer*. HEINS.

97. *Sed si sola mihi dentur tua vota*. Sed si solum mihi daretur optandæ copia ejus rei quam cupis.

100. *Hæc prima*. Scilicet, ut esset parens salva cum Cæsare.

EPISTOLA IV.

ATTICO.

ARGUMENTUM.

Attico veterem amicitiam, ejusque fructus ultro citroque jucundiores commemorat: quibus fretus dicit sibi persuasum esse, illum quamvis absentem, adhuc in fide permanere: quod ut faciat, hortatur.

ACCIPE colloquium gelido Nasonis ab Istro,
Attice, judicio non dubitande meo.

2. *Judicio non dubitate meo*. *Dubitante* plerique; sed *dubitande* scribendum cum primo Mediceo et sex aliis. H. — Doctissimus auctor Elect.

Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici?
  Deserit an partes languida cura suas?
Non ita Dî tristes mihi sunt, ut credere possim,
  Fasque putem jam te non meminisse mei.
Ante meos oculos tua stat, tua semper imago est;
  Et videor vultus mente videre tuos.
Seria multa mihi tecum collata recordor;
  Nec data jucundis tempora pauca jocis.
Sæpe citæ longis visæ sermonibus horæ;
  Sæpe fuit brevior, quam mea verba, dies.
Sæpe tuas factum venit modo carmen ad aures,
  Et nova judicio subdita Musa tuo est.
Quod tu laudaras, populo placuisse putabam:
  Hoc pretium curæ dulce recentis erat.
Utque meus lima rasus liber esset amici,
  Non semel admonitu facta litura tuo est.
Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,

Eton. sublata distinctione majore, volebat: « Attice, judicio non dubitande meo, Ecquid adhuc. » etc.

4. *An cura languida.* An Amor debilitatus longo tempore? — *Deserit suas partes.* Suum officium. MER.

7. *Ante meos oculos præsto tua semper imago. Præsens tua* quatuor libri; tres *visa est*; alius *vera est*; Sarrav. mendose: « Ante oculos nostros tua est tua semper imago; » Argentin. « Ante oculos nostros tua stat tua semper imago. » Lege *tua stat, tua semper imago est; nostros oculos* præterea plerique. *Esse et stare ante oculos* eleganter dictum; vide Metam. XII, vs. 427: « Ante oculos stat et ille meos. » HEINS.

10. *Nec data. Et data* Junian. et Leidens.

16. *Erat curæ.* Nam in eo laborabas, ut putarem mea carmina a te emendata populo placere, et tuum judicium tanti facere, quanti judicium totius populi. MER. — *Hoc pretium curæ.* Recentes labores meos in carminibus, hoc dulci pretio, adprobatione videlicet tua, compensabam et solabar. PONT.

17. *Lima rasus liber esset amici. Amice* quinque aut sex veteres: in duobus ultimæ duæ literæ τοῦ *amici* erasæ. Scribe *lima amica.* H — *Lima amici.* Tua et amici hominis castigatione ac judicio.

18. *Litura non semel est facta.* Non semel, sed sæpius expunxi quæ tu non probabas.

19. *Nos fora viderunt pariter.* Nos eodem tempore in forum descendimus, auspicaturi causas forenses. Solebant enim adolescentuli Romani

Nos via, nos junctis curva theatra locis.
Denique tantus amor nobis, carissime, semper,
Quantus in Æacidis Actoridisque fuit.
Non ego, securæ biberes si pocula Lethes,
Excidere hæc credam pectore posse tuo.
Longa dies citius brumali sidere, noxque
Tardior hiberna solstitialis erit;
Nec Babylon æstum, nec frigora Pontus habebit,
Calthaque Pæstanas vincet odore rosas;

togam sumere, et barbam ponere, eloquentiamque in foro auspicari. Dicebantur ipsi *tirones*, et illa actio *tirocinium.*—*Nos porticus omnis.* Una etiam deambulamus sub porticibus Romanis.

20. *Nos cunctis curva theatra locis. Junctis locis* reponendum, ut plerique scripti. Proximi sedebamus in theatris, prior Thuaneus *terna theatra;* sic supra Trist. III, XII, 24: « Proque tribus resonant terna theatra foris. » H.—*Nos via.* Sacram viam intellige.—*Curva theatra.* Theatra sinuosa.—*Junctis locis.* Locis finitimis.

22. *Quantus in Æacidis Actoridisque fuit.* Hic hiatus insolens est Nasoni. Nec constant sibi scripta exemplaria. Regius *Æacida Nestorideque.* Polit. Argent. et septem alii *Æacide Nestorideque.* Antilochus certe Achilli familiaris et amicus fuit: quatuor alii cum Twisdeniano, *Æacide Testorideque;* sed Calchas inter amicos Achillis nusquam recensetur quamquam propter illum rixæ inter hunc et Agamemnonem exortæ: tres *Atride Tyndarideque;* duo *Atridis Tyndaridisque;* sed de fratrum pari noster hic non agit; septem *Æaciden Actoridenque;* Sarrav. *Æacidem Nestorideque:* si quid mutandum, legam: « Quantus in Æacidis Actoridisque fuit; » nam Achillis et Patrocli amicitia nobilissima; sic *Hectoras* dixit Epistola Laodomiæ, vs. 68. H.—Interpretatio prædura, cum confirmatione ex alienissimo loco (*multos illic Hectoras esse puta*) captata: nec lectio tamen non certissima; *Actoridis:* intellige modo Menœtium et Patroclum; *Æacidis* autem, Pelea cum Achille. Nepotum quidem celebrata magis sermonibus amicitia, quam tamen paternam Actoris Æacique filiorum exemplo commendatam extulerunt: nam et horum satis testata est necessitudo et conjunctio; vid. Diod. Sicul. et Hygin. fab. 97.

25. *Longa dies citior. Citius* Sarravian. Argent. et sex alii; et pro *tempore*, iidem *sidere.* H.

26. *Erit.* Nonnulli *erat.* Puto, *eat:* sic Met. I, vs. 682: « euntem Detinuit sermone diem. » H.

27. *Nec Babylon æstus. Æstum* scripti potiores. Nec in Babylonia civitate calor ingens erit; quam Semiramis condidisse dicitur; fuitque caput Chaldæarum gentium: ibi est maximus calor propter australem et orientalem plagam finitimam.

28. *Calthaque.* Caltha, violæ genus est gravis odoris, et Maro Caltham luteolam adpellat; quam et eam-

Quam tibi nostrarum veniant oblivia rerum,
Non ita pars fati candida nulla mei.
Ne tamen hæc dici possit fiducia mendax,
Stultaque credulitas nostra fuisse, cave:
Constantique fide veterem tutare sodalem,
Qua licet, et quantum non onerosus ero.

dem esse cum calendula crediderim. — *Pæstanas rosas*. Rosas nascentes apud Pæstum oppidum, quæ sunt gravioris odoris quam caltha. *Pæstum* enim oppidum fuit Lucaniæ, a Græcis Possidonia adpellatum, a Doriensibus conditum, ut docet Plinius; Virgilius, Georg. IV, vs. 119: « Biferique rosaria Pæsti. » Mer.— Pro *Pæstanas*, Politian. *Campanas*.

30. *Non ita pars fati*. Hoc est, pars aliqua meæ fortunæ prospera, non ita periit, ut credam te mei oblivionem cepisse.

33. *Tueare sodalem*. *Tutare* meliores omnes. Heins.

EPISTOLA V.

SALANO.

ARGUMENTUM.

Salanum a candore et benevolentia laudat; quodque exsulis poetæ carmina probarit eximius orator, gratias agit. Carmen, quo Illyricum triumphum celebrare sit nisus, ejus tutelæ commendat.

Condita disparibus numeris ego Naso Salano
Præposita misi verba salute meo.
Quæ rata sit cupio, rebusque ut comprobet omen,
Te precor a salvo possit, amice, legi.

1. *Salano*. Ita scripti potiores, quum *Solano* perperam legatur hactenus; quatuor veteres *Salino*. H. — Nostri *Salano*. — *Condita verba*. Verba composita. — *Disparibus numeris*. Versibus elegis.

4. *A salvo*. *Ut salvo* Argent. et septem alii.

Candor, in hoc ævo res intermortua pæne,
  Exigit, ut faciam talia vota, tuus.
Nam fuerim quamvis modico tibi cognitus usu,
  Diceris exsiliis ingemuisse meis :
Missaque ab extremo legeres quum carmina Ponto,
  Illa tuus juvit qualiacumque favor;
Optastique brevem salvi mihi Cæsaris iram ;
  Quod tamen optari, si sciat, ipse sinat.
Moribus ista tuis tam mitia vota dedisti :
  Nec minus idcirco sunt ea grata mihi.
Quoque magis moveare malis, doctissime, nostris,
  Credibile est fieri conditione loci.
Vix hac invenias totum, mihi crede, per orbem
  Quæ minus Augusta pace fruatur, humum.
Tu tamen hic structos inter fera prælia versus
  Et legis, et lectos ore favente probas;

6. *Vota. Verba* Leid. et Putean.

7. *Ab modico usu*. A parva consuetudine.

9. *Euxino Ponto. Extremo* Polit. Combii, et multi alii : tum paulo ante pro *junctus ab usu*, duo veteres *cognitus usu*. Heins.

11. *Brevem fieri mihi Cæsaris iram. Salvi Cæsaris* Sarrav. Argent. prim. Medic. aliique complures ; sic supra Pont. lib. II, El. III, vs. 78 : « Ut tibi sit, salvo Cæsare, salva parens, » tres alii *salvo mihi* cum Twisdeniano. H.

13. *Tuis moribus*. Tuæ benignitati ; hujusmodi enim vota manant a benignis moribus.

15. *Doctissime*. Malim *mitissime* cum fragmento Vaticano ; *justissime* Arondel. Heins.

17. *Vix hac invenias totum, mihi crede*. Augustam pacem non tantum, quæ ab Augusto parta sit, accipio, ut Merula, sed et sacram venerabilemque : perinde ut augusta templa, augusta loca, dicimus, hoc est, sacra, et veneratione digna. M.

18. *Pace fruatur humus*. Concinnius *humum* veteres decem et Gryphii editio. Heins.

19. *Tu tamen hic scriptos* etc. *Huc structos*. Sarrav. duo *instructos ;* tres *hos structos ;* reliqui omnes fere *hic structos*. Scribe *hic ductos*. *Ducere et deducere* verbum nostro familiare ; Trist. V, El. I, vs. 71 : « Ipsa nec emendo, sed ut hic deducta legantur : Non sunt illa suo barbariora loco ; » supra, Trist. lib. III, El. IV, vs. 31 : « Inque tot adversis carmen mirabitur ullum Ducere languenti me potuisse manu ; » et Trist. lib. I, Eleg. XI, vs. 17 : « Sæpe maris pars intus erat, tamen ipse trementi Carmina ducebam qualiacumque manu ; » Pont. IV, El. II, 24 : « Ducitur et digitis litera rara meis ; » de-

Ingenioque meo, vena quod paupere manat,
  Plaudis, et e rivo flumina magna facis.
Grata quidem sunt hæc animo suffragia nostro,
  Vix sibi quum miseros posse placere putes.
Dum tamen in rebus tentamus carmina parvis,
  Materiæ gracili sufficit ingenium:
Nuper ut huc magni pervenit fama triumphi,
  Ausus sum tantæ sumere molis opus.
Obruit audentem rerum gravitasque nitorque;
  Nec potui cœpti pondera ferre mei.
Illic, quam laudes, erit officiosa voluntas:
  Cætera materia debilitata jacent.
Quod si forte liber vestras pervenit ad aures,
  Tutelam mando sentiat ille tuam.
Hoc tibi facturo, vel si non ipse rogarem,
  Accedat cumulus gratia nostra levis.

ductum carmen nostro Pont. IV, Eleg. I, vs. I, et Virgilio in Bucolicis, Eclog. VI, vs. 5. H.—*Strictos* legi a quibusdam, id est, nudos, tenues, notat Bersmannus.

22. *Plaudis*. Gratularis. — *E rivo*. Ex parva poeticæ facultate.—*Magna facis*. *Trahis* eleganter unus Vatic.

24. *Vix sibi quum miseros*. Sensus est: grata sunt et læta quæ pro me facis: quamvis vix credibile sit, miserum quemque posse ulla re gaudere, et illi eam placere. Vel hoc dicit: gratum est a te probari carmen meum, quod tuo judicio aliquid esse existimo: nam meo judicio nihil est quod credam. Vix enim in hac miseria mihi ipsi placeo, nedum carmina mea.

28. *Tantæ sumere molis onus*. *Opus* meliores plerique. H. — Vere: ita *sumere* utitur Horatius, I, Od. XII: « Quem virum, aut heroa lyra, vel acri Tibia sumes celebrare, Clio? » et I, Epist. III, 7: « Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit? »

29. *Gravitasque nitorque*. *Gravitas* ad rerum magnitudinem, *nitor* vero ad pulchritudinem et nobilitatem illarum refertur.

30. *Nec* etc. Nec potui æquare versu meo rerum magnitudinem, quia non respondebat carmen meum rebus gestis, quæ erant majores meo versu.

31. *Illic, quam laudes*. In describendo tamen hujusmodi triumpho, quamvis non ita eleganter rei magnitudinem adsecutus sit, laudandam tamen esse dicit voluntatem officiosam.

32. *Materia debilitante jacent*. *Debilitata* meliores; et *Quod si forte liber*, non *Qui*; et *Hoc tibi facturo*, pro *Hæc*. HEINS.

33. *Liber* etc. Carmen meum de triumpho Germanici.

Non ego laudandus, sed sunt tua pectora lacte,
Et non calcata candidiora nive :
Mirarisque alios, quum sis mirabilis ipse,
Nec lateant artes, eloquiumque tuum.
Te juvenum princeps, cui dat Germania nomen,
Participem studii Cæsar habere solet :
Tu comes antiquus, tu primis junctus ab annis,
Ingenio mores æquiparante, places :
Te dicente prius, fit protinus impetus illi ;
Teque habet, elicias qui sua verba tuis.
Quum tu desîsti, mortaliaque ora quierunt,
Clausaque non longa conticuere mora,
Surgit Iuleo juvenis cognomine dignus,
Qualis ab Eois Lucifer ortus aquis.
Dumque silens adstat, status est vultusque diserti,
Spemque decens doctæ vocis amictus habet.

37. *Non ego laudandus.* Docet, ne videatur arrogans, libellum suum non esse laude dignum : sed si qua laus accesserit hujusmodi operi, id adscribendum esse candori et ingenio ipsius Salani. Barberinianus hic novam facit elegiam, quæ videbatur Heinsio scripta ad Albinovanum.

42. *Participem studiis. Studii* meliores ; neque aliter scriptores latini, et versu proximo iidem codices, *comes antiquus* pro *antiquis.* H.—Cum dativo extulit tamen Seneca, Herc. fur. 369, « Particeps regno veni ; » ubi videndus Gronovius.

45. *Te dicente prius.* Te prius declamante.—*Fit protinus impetus illi.* Vis eloquentiæ subito in Germanico exoritur : et excitatur cupiditas dicendi et te æquandi.—*Teque habet.* Et habet in te studiis prævium ducem et quasi alterum præceptorem.

47. *Quum tu desistis. Desisti* cum melioribus pro *desiisti.* H.—*Mortaliaque ora quierunt. Mortalia* adpellat, ut ostendat Salanum mortalem, Germanicum vero Cæsarem divum fuisse.

48. *Tectaque ora. Clausaque* veteres multi, cum nonnullis editionibus. Heins. — *Conticuere.* Hoc verbum non a *conticeo,* quod nusquam legitur, sed a *conticesco* venit. Ciof.

49. *Juvenis.* Germanicus.

52. *Spemque docens doctæ vocis amicus habet.* Hæc nihili sunt : quinque veteres *decens.* Scribe *Spemque decens doctæ vocis amictus habet.* In ipso amictu ac toga decenter complicata jam spes est eruditæ vocis. Quintilianus aliique artis oratoriæ magistri, non minimum referre nos docent ad commendationem oratoris, ut togam decenter componat. Superiori etiam versu recte libri veteres, *silens adstat,* non *silent.* H.

Mox, ubi pulsa mora est, atque os cæleste solutum,
Hoc Superos jures more solere loqui :
Atque, hæc est, dicas, facundia principe digna;
Eloquio tantum nobilitatis inest!
Huic tu quum placeas, et vertice sidera tangas,
Scripta tamen profugi vatis habenda putas.
Scilicet ingeniis aliqua est concordia junctis,
Et servat studii fœdera quisque sui.
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubiæ navita puppis amat.
Tu quoque Pieridum studio, studiose, teneris,
Ingenioque faves, ingeniose, meo.
Distat opus nostrum; sed fontibus exit ab îsdem :
Artis et ingenuæ cultor uterque sumus.
Thyrsus enim vobis, gestata est laurea nobis;
Sed tamen ambobus debet inesse calor.
Utque meis numeris tua dat facundia nervos,
Sic venit a nobis in tua verba nitor.

53. *Ubi pulsa mora est.* Quando silentium, quod aliquamdiu tenuit, rupit.—*Atque os cæleste solutum.* Et Germanici divinum os loqui cœpit.

59. *Ingeniis junctis.* Ingeniis conjunctis et colligatis in aliqua disciplina. Ingeniorum enim similitudo amicitias conglutinat.

60. *Servat fœdera sui studii.* Et retinet conjunctionem illam quæ est in ipsis studiis et disciplinis.

65. *Distat opus nostrum.* Quia tu vacas eloquentiæ, ego vero poeticæ facultati. — *Ab îsdem fontibus.* Ab iisdem Musis.

67. *Thyrsus enim vobis, gestata est laurea nobis.* Mihi totum distichon hoc dubiæ fidei est suspectum : κακοφωνία enim ista, *vobis, nobis, ambobus*, mire offendit aures : deinde vix est adsequi quid velit. Nam in scriptis codicibus monstra lectionum comparent. Sarravianus : « Thyrsus sublestate gestata est laurea nobis. » Combianus *Thyrsus ubi est a te.* Politian. et fragmentum Vatican. cum Rottendorphiano : « Delphica non æque gestata est laurea nobis. » Tres *Thyrsus in est vobis;* duo *adest;* pro *sed tamen* unus Medic. *sed favor.* Puto *sed par.* H.—*Thyrsus enim vobis.* Per *thyrsum*, oratoriam facultatem intelligit : per *lauream*, poeticam. Quasi dicat : vos Bacchi stimulis agitamini, nos Apollinis : quibus tamen utrisque suus calor est, suusque impetus. Micyl.

70. *Sic venit a nobis in tua verba nitor.* Ab arte poetica : a qua non alienus est orator. Ita enim Cic. I,

Jure igitur studio confinia carmina vestro,
Et commilitii sacra tuenda putas.
Pro quibus ut maneat, de quo censeris, amicus,
Comprecor ad vitæ tempora summa tuæ;
Succedatque tuis orbis moderator habenis:
Quod mecum populi vota precantur idem.

de Oratore : « Est enim finitimus oratori poeta, numeris adstrictior paulo, verborum autem licentia liberior, multis vero ornandi generibus socius, ac pene par, etc. »

72. *Sacra commilitii.* Carmina confinia vestro studio; ut sit sensus : jure igitur defendis carmina confinia et quasi cognata vestro, id est, oratorio studio : et sacra et commilitii, hoc est, in quibus iidem quasi commilitones sumus. MICYL.

73. *Pro quibus ut maneas.* Malui *maneat*, scil. Germanicus : tum sit sensus : pro quibus comprecor, ut ille de quo censeris, hoc est, in cujus amicitia ac familiaritate tanquam certa aliqua classe censeris ac numeraris : sive de cujus fama ac dignitate, tua quoque dignitas augetur ac crescit, tibi amicus maneat ad finem vitæ usque tuæ; idemque succedat in imperio suis habenis, hoc est, sibi debitis ac destinatis non Augusto, cui jam tum successor destinatus erat Tiberius : sed vel Tiberio ipsi, vel ipsius filio Druso. Vel rursum, *de quo censeris*, pro, quem modo possides, qui nunc tuus est, et velut pars quædam census tui, sive earum rerum de quibus censeris. Vel, de cujus gratia et favore tua dignitas et æstimatio pendet. MIC. P.

75. *Succedatque suis orbis moderator habenis. Tuis habenis* magna ex parte veteres; pro *moderator*, unus Hafniensis *moderamen;* argute ut imperium Germanico voveat ac adprecetur : succedat tuis habenis ac regimini orbis moderamen. Putean. et unus Thuan. *moderandus;* veterrimus Sarravianus *moderatus*. H.

EPISTOLA VI.

GRÆCINO.

ARGUMENTUM.

Ad Græcinum scribens poeta, eum monet ut a sera peccatorum reprehensione temperet sibi amicus, et potius auxilium præstare nitatur sodali.

CARMINE Græcinum, qui præsens voce solebat,
 Tristis ab Euxinis Naso salutat aquis.
Exsulis hæc vox est: præbet mihi litera linguam;
 Et, si non liceat scribere, mutus ero.
Corripis, ut debes, stulti peccata sodalis,
 Et mala me meritis ferre minora doces.
Vera facis, sed sera, meæ convicia culpæ:
 Aspera confesso verba remitte reo.
Quum poteram recto transire Ceraunia velo,
 Ut fera vitarem saxa, monendus eram.

1. *Quem præsens. Qui* Sarrav. et Patavin. H.

3. *Præbet mihi litera linguam.* Carmen meum est mihi loco linguæ, ad salutandum amicos.

6. *Et mala me meritis ferre minora doles.* Ita scripti constanter, neque tamen conveniens homini amico est, ista tam immanis adsperitas mentis, ut doleat pœnam Nasoni ab Augusto irrogatam esse infra ejus meritum. Quare adsentior Tanaquillo Fabro reponenti *doces,* pro *doles.* H.

7. *Vera facis, sed sera meæ.* Ordo verborum sic habet: facis tu quidem convicia vera culpæ meæ, sed sera tamen. Quare remitte adspera verba, hoc est, desine crimen objicere mihi confesso, etc. MICYL.—*Justa facis* duo libri; *sed sæva* Excerpta Vossii; duo *convicia linguæ.*

9. *Ceraunia.* Ceraunia montes sunt altissimi Epiri. Dicuntur quoque *Acroceraunia.* Lucanus, libro quarto: *Scopulosa Ceraunia nautæ Summa timent.*

Nunc mihi naufragio quid prodest discere facto,
Quam mea debuerit currere cymba viam?
Brachia da lasso potius prendenda natanti;
Nec pigeat mento subposuisse manum.
Idque facis, faciasque precor: sic mater et uxor,
Sic tibi sint fratres, totaque salva domus.
Quodque soles animo, quod semper voce precari,
Omnia Cæsaribus sic tua facta probes.
Turpe erit in miseris veteri tibi rebus amico
Auxilium nulla parte tulisse tuum.
Turpe referre pedem, nec passu stare tenaci:
Turpe laborantem deseruisse ratem.
Turpe sequi casum, et fortunæ cedere, amicum
Et, nisi sit felix, esse negare suum.
Non ita vixerunt Strophio atque Agamemnone nati:
Non hæc Ægidæ Pirithoique fides.
Quos prior est mirata, sequens mirabitur ætas;
In quorum plausus tota theatra sonant.
Tu quoque, per durum servato tempus amico,
Dignus es in tantis nomen habere viris.
Dignus es: et quoniam laudem pietate mereris,

11. *Quid prodest dicere.* Immo *discere* cum Sarrav. et aliis quinque.

12. *Qua mea debuerit currere cymba via. Quam viam* unus Hafniensis et unus Vossianus; recte. Vide notas Trist. V, Eleg. VII, vs. 36. H.

17. *Quod soles semper precari animo.* Quam rem semper mente et corde oras; ut scilicet probes omnia tua facta Cæsaribus.

18. *Cæsaribus.* Augusto, Tiberio, Druso, ac cæteris.

23. *Turpe sequi casum.* Distichon Ovidianæ venæ nil habet: pro *fortunæ cedere*, Argent. Sarrav. et tres alii, *fortunæ accedere.* H.—De *casu*, distincto a Fortuna, vide Quintilianum, Declam. IV, 13.

25. *Non ita vixerunt.* Non ita secuti sunt casum, deserendo se in adversis. — *Nati Strophio atque Agamemnone.* Pyladem et Orestem optimos et caros amicos designat: fuit enim Pylades Strophii Phocensis filius.

26. *Ægidæ.* Thesei, qui filius fuit Ægei, et Pirithoi amicissimus.

28. *In quorum plausus.* In quorum lætitiam et favores. — *Tota theatra sonant.* Tota theatra resonant, quum de illis tragœdiæ compositæ recitantur.

Non erit officii gratia surda tui.
Crede mihi, nostrum si non mortale futurum
Carmen, in ore frequens posteritatis eris.
Fac modo permaneas lapso, Græcine, fidelis;
Duret et in longas impetus iste moras.
Quæ tu quum præstes, remo tamen utor in aura:
Nil nocet admisso subdere calcar equo.

32. *Non erit surda.* Intelliget gratitudinem meam, aut intelliget se laudari a me; vel non frustra officiosus in me eris.

35. *Lapso Græcine fidelis.* Meliores *lasso.* H. — Nostri *lapso;* bene.

36. *Iste impetus.* Iste ardor mihi favendi. — *In longas moras.* In longum tempus.

37. *Quæ tu quum præstes, remo tamen utar et aura. Quem tu* Combii, et quinque alii; tres *Quod;* duo *Quam.* Scribe *Quem tu quum præstes;* hoc est, fidelem, quod præcesserat: deinde multi veteres *utor in auras,* vel *utar.* Sarrav. Polit. et duo alii, *utor in aura;* quod verum est. Heins. — *Remo tamen utar in aura.* Tamen tuo auxilio et favori addam etiam preces et exhortationes meas.

38. *Admisso subdere calcar equo. Alterno equo* Argent. ut de equis desultoriis agat. Propertii Vertumnus, lib. IV, El. II, vs. 35: « Est etiam aurigæ species Vertumnus, et ejus Trajicit alterno qui leve pondus equo. » Manilius: « Nec non alterno desultor ludere dorso Quadrupedum, et stabiles poterit defigere plantas, Per quos vadit equos. » Lucifero alternus equus dabatur. Cassiodorus: « Equi desultorii per quos Circensium ministri missus denuntiant exituros, Luciferi præcursorias velocitates imitantur. » H. — Sed *admisso* hic minime mutandum; ut enim vento ferenti addimus remum, sic nil nocet currentem et admissum equum calcaribus stimulare: nec desultores calcaria addebant, sed nudis equis insistentes per terga ludebant volantium. B.

EPISTOLA VII.

ATTICO.

ARGUMENTUM.

Ut de amicorum fide nonnunquam subdubitet, inde fieri narrat poeta, quod continuis vulneretur fortunæ ictibus. Attici constantiam solatia sibi dare adjicit.

Esse salutatum vult te mea litera primum
A male pacatis, Attice, missa Getis.
Proxima subsequitur, quid agas, audire voluptas:
Et si, quicquid agas, sit tibi cura mei.
Nec dubito quin sit; sed me timor ipse malorum
Sæpe supervacuos cogit habere metus.
Da veniam, quæso, nimioque ignosce timori:
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est læsus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis æra subesse putat.
Sæpe canem longe visum fugit agna, lupumque
Credit, et ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum:

3. *Quid agas audire voluntas. Voluptas* ex melioribus. Heins.

4. *Et modo quicquid agas sit tibi cura mei.* Sarrav. et duo alii *Et si quid agis sit*, omisso τῷ *modo*; pro quo alii *bene* cum Argentinensi; alii *jam*, vel *tu*, vel *nunc*, et similia. Scribe, *Et si, quicquid ages, sit tibi cura mei.* Atque ita tres scripti; nisi quod in iis *agas*: posset etiam reponi, « Est bene, quicquid agas, si tibi cura mei est. » Heins.

5. *Sed me timor ipse malorum* etc. Non de præsentibus malis exsilii tantum intelligendum, sed de quibuscumque; ut sit sensus: Sed timor, quo subinde alia atque alia mala, eaque ex omni parte timeo, facit ut multos supervacaneos metus habeam. Micyl.

Vanaque sollicitis incutit umbra metum.
Sic ego fortunæ telis confixus iniquis,
Pectore concipio nil nisi triste meo.
Jam mihi fata liquet cœptos servantia cursus
Per sibi consuetas semper itura vias.
Observare Deos, ne quid mihi cedat amice;
Verbaque fortunæ vix puto posse dari.
Est illi curæ me perdere, quæque solebat
Esse levis, constans et bene certa nocet.
Crede mihi, si sum veri tibi cognitus oris,
Nec fraus in nostris casibus esse potest;
Cinyphiæ segetis citius numerabis aristas,
Altaque quam multis floreat Hybla thymis,
Et quot aves motis nitantur in aera pennis,
Quotque natent pisces æquore, certus eris,
Quam tibi nostrorum statuatur summa laborum,
Quos ego sum terra, quos ego passus aqua.
Nulla Getis toto gens est truculentior orbe:
Sed tamen hi nostris ingemuere malis.
Quæ tibi si memori coner perscribere versu,

14. *Incitat umbra metum.* Scribo *incutit;* neque aliter pro diversa lectione Barberinianus; Sarrav. codex *immutat;* mendose: *terrorem, timorem, pavorem, metum incutere* passim apud Ciceronem et Livium. H.

19. *Observare Deos, ne quid.* Puto Deos observare, ne quid mihi amice, hoc est, prospere atque feliciter, cedat: *fortunæque vix posse verba dari*, hoc est, imponi; ut verbum *puto*, ad utrumque colon adhibeatur. M.

22. *Constans et bene certa nocet.* Nunc non est amplius mutabilis, aut levis fortuna, sed constans et firma in nocendo mihi.

23. *Cognitus oris* etc. *Creditus* in Arondeliano. Heins.

24. *Nec numerus nostris casibus esse potest. Nec fraus in nostris casibus* Argent. et decem alii, quæ lectio magis adridet: Sarrav. mendose, « Nec planis nostris casibus esse potes. » H.

25. *Cinyphiæ segetis.* Cinyps fluvius est Garamantum; Mela scribit fluvium esse in Libya, per uberrima arva cadentem, a quo Cinyphiæ segetes adpellantur a poetis, hoc est, Libycæ; Libya enim ob maximam frumenti copiam, horreum fuit Romanorum.

33. *Perscribere versu. Destringere*

Ilias est fatis longa futura meis.
Non igitur vereor, quod te rear esse verendum,
Cujus amor nobis pignora mille dedit;
Sed quia rés timida est omnis miser, et quia longo
Tempore lætitiæ janua clausa meæ est.
Jam dolor in morem venit meus : utque caducis
Percussu crebro saxa cavantur aquis;
Sic ego continuo fortunæ vulneror ictu;
Vixque habet in nobis jam nova plaga locum.
Nec magis adsiduo vomer tenuatur ab usu,
Nec magis est curvis Appia trita rotis,
Pectora quam mea sunt serie cæcata laborum :
Et nihil inveni, quod mihi ferret opem.
Artibus ingenuis quæsita est gloria multis :
Infelix perii dotibus ipse meis.
Vita prior vitio caret, et sine labe peracta :
Auxilii misero nil tulit illa mihi.
Culpa gravis precibus donatur sæpe suorum :
Omnis pro nobis gratia muta fuit.
Adjuvat in duris alios præsentia rebus :
Obruit hoc absens vasta procella caput.

Twisdenianus, pro strictim recensere; eleganter. Glossa ejus, id est, *exprimere et narrare*. HEINS.

34. *Longa Ilias.* Longum opus, ut est Homeri Ilias de bello Trojano.

35. *Non igitur vereor, quod te rear esse verendum. Quo te* nonnulli veteres; *verear qua terreor* Sarrav. et Scaliger; tres *quia*. HEINS.

41. *Vulneror ictu. Verberor* Argent. et Feschii. H.

44. *Appia.* Via illa ab Appio censore strata et cognominata.

45. *Serie calcata malorum. Cæcata* meliores omnes magno numero : *laborum* etiam Argent. et duo alii. H.

49. *Et sine labe peracta est.* Τὸ *est* abest à Sarrav. Argent. Twisden. et quatuor aliis.

52. *Fuit muta pro nobis.* Quia nemo amicus pro me imperatorem oravit, ut ignosceret. MER. Vel deprecatio et supplicatio meorum nihil effecit, ac veluti muta ac nulla fuit. PONT.

53. *Adjuvat aliquos. Aliquem* meliores; *aliquid* pr. Medic.; Thuan. *alios;* etiam bene : Sarrav. *aliquo.* Scribe *aliqua :* versu proximo, pro *hoc absens*, quatuor *absentis caput.*

Quæ non horruerint tacitam quoque Cæsaris iram?
  Addita sunt pœnis aspera verba meis.
Fit fuga temporibus levior: projectus in æquor
  Arcturum subii Pleiadumque minas.
Sæpe solent hyemem placidam sentire carinæ:
  Non Ithacæ puppi sævior unda fuit.
Recta fides comitum poterat mala nostra levare:
  Ditata est spoliis perfida turba meis.
Mitius exsilium faciunt loca: tristior ista
  Terra sub ambobus non jacet ulla polis.
Est aliquid patriis vicinum finibus esse:
  Ultima me tellus, ultimus orbis habet.
Præstat et exsulibus pacem tua laurea, Cæsar:
  Pontica finitimo terra sub hoste jacet.
Tempus in agrorum cultu consumere dulce est:

55. *Quem non obrueret taciti quoque Cæsaris ira. Obruerit* multi; *Qua non obruerit* Combii; *Quod non obruerit iram* Vossian. alius *horruerit iram;* veterrimus Sarravianus: « Quæ non horruerit tacitam quoque Cæsaris iram. » Recte, si *horruerint* reponas: nisi malis, *Quis non horruerit;* nam *obruit*, quum præcesserit versu superiori, hic ferri non potest. H.

57. *Fit fuga temporibus levior.* Levius solet esse supplicium, quando exsules abeunt expectato tempore navigationi apto. Aliis vero incommodis meis hoc etiam accessit, quod fugatus sum tristi sidere.

58. *Arcturum subii.* Tempore quo Arcturus magnos imbres parabat, cœpi navigare. *Arcturus* autem stella est, in cauda majoris Ursæ locata. Exoritur undecim diebus ante autumni æquinoctium, octavo calendas octobris, id est, die vigesimo quarto septembris. *Pleïadumque minas.* Dictas autem putant ab eo quod est πλέειν, id est, navigare: Hæ numero septem dicuntur. *Vergilias* autem nostri dixere, quod post ver exoriuntur. Oriuntur autem quarto nonas apriles.

59. *Placidam hyemem.* Placidam tempestatem.

62. *Spoliis meis* etc. De comitibus itineris, sive profectionis, intelligo hunc locum, quorum perfidia, bonis, aut rebus quibusdam suis spoliatus fuerit poeta: nam alibi satis clare significat, nihil sibi a Cæsare præter patriam, ademptum fuisse. Micyl.

64. *Sub ambobus polis.* Sub polo arctico et antarctico.

66. *Ultima tellus.* Tellus Pontica. Mer.

68. *Jacet sub hoste finitimo.* Manet sub hoste vicino. Quasi innuat ubique terrarum esse pacem a Cæ-

Non patitur verti barbarus hostis humum.
Temperie cæli corpusque animusque juvantur :
Frigore perpetuo Sarmatis ora riget.
Est in aqua dulci non invidiosa voluptas :
Æquoreo bibitur cum sale mista palus.
Omnia deficiunt ; animus tamen omnia vincit :
Ille etiam vires corpus habere facit.
Sustineas ut onus, nitendum vertice pleno est;
At flecti nervos si patiare, cadet.
Spes quoque, posse mora mitescere principis iram,
Vivere ne nolim deficiamque, cavet.
Nec vos parva datis pauci solatia nobis,
Quorum spectata est per mala nostra fides.
Cœpta tene, quæso ; nec in æquore desere navem :
Meque simul serva, judiciumque tuum.

sare partam, præterquam in terra, ubi exsulabat.

71. *Temperie cæli corpusque animusque*. Oportet locum eligere temperatum, ad salubritatem corporis conservandam, et proinde etiam mentis.

74. *Palus*. Aqua palustris : vel quæ defluit ex Mæotide palude, eaque salsa.

75. *Animus tamen omnia vincit*. Tamen omnia hæc incommoda supero animi fortitudine.

77. *Sustineas ut onus*. Generaliter et γνωμικῶς dictum puto, ut sit quasi quædam illatio ad superiora, perinde ac si dicat : quare quum tanta mala mea sint, necesse est ut sim erecto animo ac forti, propterea quod pondera, sive onera gravia sustineri aliter non possint, quam si quis erecto vertice connixus, ea in se suscipiat. Micyl. « Nitendum vertice recto est. » *Vertice pleno est* Sarrav. Scalig. Argent. et octo alii; recte : *cadet* etiam pro *cades* versu proximo ex scriptis plurimi ; et recte ; de onere loquitur. H.

80. *Vivere ne nolim deficiamque facit. Cavet* repone, ex melioribus.

81. *Nec vos parva datis*. Acquiescimus etiam, inquit, vestris solatiis, o amici, quorum præsidia et fidem in malis meis et rebus dubiis cognovi.

82. *Spectata fides*. Metaphora a metallis, quæ proprie spectari dicuntur.

83. *Nec in æquore desere navem*. *Desine* veteres quatuor.

84. *Judiciumque*. Quia judicasti me dignum venia, aut defensione tua, et tua amicitia ; vel quod Cæsar mihi ignosceret.

EPISTOLA VIII.

MAXIMO COTTÆ.

ARGUMENTUM.

Acceptis a Cotta Augusti, Tiberii et Liviæ imaginibus, tanquam præsentibus Diis, fit supplex, easque commodioris exsilii spem sibi facere fingit.

REDDITUS est nobis Cæsar cum Cæsare nuper,
Quos mihi misisti, Maxime Cotta, Deos:
Utque suum munus numerum, quem debet, haberet,
Est ibi Cæsaribus Livia juncta suis.
Argentum felix, omnique beatius auro,
Quod, fuerat pretium quum rude, numen erit.
Non mihi divitias dando majora dedisses,
Cælitibus missis nostra sub ora tribus.

1. *Est redditus.* Est datus. — *Cæsar cum Cæsare.* Augustus cum Tiberio. Sunt qui non Tiberii, sed Drusi majoris imaginem cum Augusti imagine missam, intelligant.

5. *Argentum felix, omnique beatius auro, Quod fuerit pretium.* Sensus est: O felix argentum, et ipsi auro præferendum, quia quum per se, ac rude, pretium sit, hoc est, pretiosum et carum, nunc etiam habet numen, hoc est, Cæsarum imagines impressas, sive cælatas. MIC.

6. *Quod fuerit pretium, quum rude numen habet.* Alia apud alios distinctio; sed hæc propter comparationem aptior, tali videlicet sententia: Nummus argenteus Cæsarum imaginibus insignis, quanti esse pretii debet, quum argentum nondum signatum adeo pretiosum sit, ut a plurimis pro numine habeatur? FABRIC. Legerem cum Vossiano et Francof. « Quod, fuerat pretium quum rude, numen erit, » id est, quod, quum fungebatur vice aliarum rerum, et ita pretium erat, id est argentum, quo aliquid emi posset, nunc mihi numen erit propter imagines Cæsarum. B.

8. *Cælitibus tribus.* Duobus Cæsaribus et Livia. — *Nostra sub ora.* Sub nostrum conspectum.

Est aliquid spectare Deos, et adesse putare,
  Et quasi cum vero numine posse loqui.
Præmia quanta, Dei! nec me tenet ultima tellus:
  Utque prius, media sospes in urbe moror.
Cæsareos video vultus, velut ante videbam:
  Vix hujus voti spes fuit ulla mihi.
Utque salutabam, numen cæleste saluto:
  Quod reduci tribuas, nil, puto, majus habes.
Quid nostris oculis, nisi sola palatia desunt?
  Qui locus, ablato Cæsare, vilis erit.
Hunc ego quum spectem, videor mihi cernere Romam:
  Nam patriæ faciem sustinet ille suæ.
Fallor? an irati mihi sunt in imagine vultus,
  Torvaque nescio quid forma minantis habet?
Parce, vir immenso major virtutibus orbe,
  Justaque vindictæ supprime lora tuæ.
Parce, precor, sæcli decus indelebile nostri;

11. *Quantum ad me redii.* Decem veteres *quos postquam vidi*; quinque *esse liber videor*: duo *quando ad me redii.* Politiani codex *præmia quanta, Dei!* eleganter. Sarravianus *Quanta meridi*; mendose: alii aliter. H.

13. *Ante videbam. Solebam* Junian.

15. *Ut salutabam.* Ut antequam relegarer, solitus eram de more mane salutare: quod fieri solebat prima et secunda hora. — *Numen cæleste.* Augustum Deum.

17. *Quid nostris oculis nisi sola palatia desunt.* Duo *desint*: unus Medon. *desit*: scribe *defit*; Virgil. Eclog. II, vers. 22. « Lac mihi non æstate novum, nec frigore defit. » H.

18. *Ablato Cæsare.* Amoto Augusto, cujus præsentia nobilitat Romana palatia, et totam urbem.

21. *In imagine. Ab imagine* Argent.

22. *Minantis habet. Minacis* unus Medic. H.

24. *Supprime frena tuæ. Lora* Polit. et quinque alii. — *Supprime frena.* Coerce iracundiam tuam qua videris exardescere ad me acerbius puniendum. P.

25. *Parce puer, sæcli decus admirabile nostri. Parce, precor,* unus Voss. probe: duo nostri τὸ *puer* non agnoscunt: alius *Per*; et sane sequentia satis evincunt ad Augustum hæc esse referenda, non ad Tiberium, quem postea est adlocuturus. Scaliger conjiciebat, *Parce, pater*: neque aliter in Epistolis Tanaquillus Faber. Deinde *decus indelebile* reponendum ex melioribus, nisi quod Sarrav. Scaliger, et duo

Terrarum dominum quem sua cura facit.
Per patriæ nomen, quæ te tibi carior ipso est,
Per nunquam surdos in tua vota Deos;
Perque tori sociam, quæ par tibi sola reperta est,
Et cui majestas non onerosa tua est;
Perque tibi similem virtutis imagine natum,
Moribus agnosci qui tuus esse potest;
Perque tuos vel avo, vel dignos patre nepotes,
Qui veniunt magno per tua vota gradu;
Parte leves minima nostras et contrahe pœnas;
Daque, procul Scythico qui sit ab hoste, locum.
Et tua, si fas est, a Cæsare proxime Cæsar,
Numina sint precibus non inimica meis.
Sic fera quamprimum pavido Germania vultu

alii *indeflebile*, mendose: Met. XV, *nomenque erit indelebile nostrum.* Posset etiam legi, *Parce vir, o sæcli.* Sic Trist. V, Eleg II, vers. 833, ad eundem Augustum: « O vir, non ipso, quem regis, orbe minor. » H. — *Parce puer, sæcli decus. Puerum* accipiamus non ætatis ratione dictum, ut qui jam prope quinquagenarius esset, quum Ovidius relegaretur; sed vel propter picturæ speciem, vel, quod probabilius, propterea quod nuper adeo post mortem L. et C. Cæsarum scilicet, in filii locum ab Augusto adoptatus fuisset. Ut puerum accipiamus, quasi filium alterius Cæsaris, hoc est, Augusti, adpellatum. Micyl. — *Puer.* More Græco, qui etiam adultos, παῖδας vocant; quod Latinis familiare. Virgil. Æneid. VI, vers. 833: « Ne pueri, ne tanta animis adsuescite bella; » et lib. V, vs. 296: « Nisus amore pio pueri, » nempe Euryali: « qui forma insignis, viridique juventa, » et alibi. Cicero Octavianum etiam adpellat puerum. Proinde et honoris est nomen. *Puer regius;* Virgil. Æn. V, vers. 252, et IX, vers. 276: *venerande puer,* Ascanius ad Euryalum.

27. *Per patriæ numen, quod te tibi carius ipso est.* Meliores *quæ te tibi carior ipso est;* tres cum Arondeliano, *patrium numen:* malo *patriæ nomen*, ut Rottendorphianus exhibebat. H.

30. *Et cui majestas.* Et quæ, inquit, majestatem tuam potest ferre, vel quæ se nutibus tuis belle adtemperat.

34. *Qui veniunt magno per tua jussa gradu.* Puto *per tua gesta; jesta* scriptum fuerat, unde *jussa* factum; Patav. *versa;* unus Vatican. *per tua vota*, etiam bene. H.

36. *Daque locum Scythico qui sit ab hoste procul. Daque, procul Scythico qui sit ab hoste, locum* meliores; duo etiam *Scythico orbe.* H.

37. *A Cæsare proxima Cæsar.* Rectius *proxime Cæsar* in Puteaneo.

Ante triumphantes serva feratur equos.
Sic pater in Pylios, Cumæos mater in annos
Vivant; et possis filius esse diu.
Tu quoque, conveniens ingenti nupta marito,
Accipe non dura supplicis aure preces.
Sic tibi vir sospes, sic sint cum prole nepotes,
Cumque bonis nuribus, quas peperere, nurus:
Sic, quem dira tibi rapuit Germania, Drusus
Pars fuerit partus sola caduca tui:
Sic tibi Marte suo, fraterni funeris ultor,
Purpureus niveis filius instet equis.
Adnuite o timidis, mitissima numina, votis!
Præsentes aliquid prosit habere Deos!
Cæsaris adventu tuta gladiator arena
Exit; et auxilium non leve vultus habet.
Nos quoque vestra juvet quod, qua licet, ora videmus;

40. *Ante triumphales equos. Triumphantes* est in vetustioribus. Ante equos Tiberii, de Germania devicta triumphum agentis.

42. *Vivant, et possis filius esse diu. Vivum et ut* Barberin. *Vivat et huic possis* unus Vatic. *Vivant ut possis* unus Medon. Puto scribendum, « Vivat, et o possis filius esse diu. » HEINS.

46. *Cumque bonis nuribus, quas peperere, nurus. Quos peperere* plerique veteres : nepotes innuit. Sarravianus et octo alii *quod* pro *quot*, ut Combianus. — Nostri *quas*.

50. *Purpureus filius.* Tiberius, Liviæ filius, paludamento imperatorio et purpureo indutus.

52. *Præsentes aliquid prosit habere Deos. Aliquos* unus Vatican. scribe *aliqua prosit.* H. — *Deos præsentes.* Augusti, Tiberii et Liviæ imagines missas Roma.

53. *Cæsaris adventu.* Cæsare in arenam veniente; nam gladiatores, qui servi erant, victi, confugiebant ad pedes Cæsaris, et incolumes dimittebantur. Et si confugientes ad statuam, liberi erant, multo magis confugientes ad ipsum imperatorem. — *Vultus*, id est, Cæsaris præsentia habet non modicum, sed magnum auxilium, quia ille liberatur. — *Tuta gladiator arena*, pro *ipse gladiator tutus*, nota poetis metathesi. *Tota* plerique veterum. H. — *Tutus gladiator* duodecim libri et multæ editiones, quod Burmanno placebat. — Nostri *tuta*.

55. *Nos quoque vestra juvet.* Ordo est : Nos quoque juvet, quod videmus vestra ora, quo modo licet; imagine tantum expressa; et hoc spectare nobis prosit, quemadmodum gladiatori profuit vidisse in arena Cæsarem ipsum præsentem.

Intrata est Superis quod domus una tribus.
Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
Quique Deûm coram corpora vera vident.
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum,
Quos dedit ars votis, effigiemque colo.
Sic homines novere Deos, quos arduus æther
Occulit : et colitur pro Jove forma Jovis.
Denique, quæ mecum est, et erit sine fine, cavete,
Ne sit in inviso vestra figura loco.
Nam caput e nostra citius cervice recedet,
Et patiar fossis lumen abire genis,
Quam caream raptis, o publica numina, vobis;
Vos eritis nostræ portus et ara fugæ :
Vos ego complectar, Geticis si cingar ab armis;
Vosque meas aquilas, vos mea signa sequar.
Aut ego me fallo, nimiaque cupidine ludor;
Aut spes exsilii commodioris adest.
Nam minus et minus est facies in imagine tristis;

56. *Intrata est Superis quod domus.* *Facta quod est Superis jam domus* in Regio. Scribe *Tacta* : versu proximo, malim *Felices illos.* H.

60. *Quos dedit ars vultus. Votus* Sarrav. Argent. Nostri *votis;* placet.

61. *Sic homines novere Deos.* Hoc pacto, scilicet per imagines et simulacra, Deos immortales cognoscimus : nam propriam eorum formam nulli licet videre.

64. *In inviso loco.* In terra hostili. — *Vestra figura.* Vestrum simulacrum.

65. *Nam caput e nostra citius cervice recedet.* Scribe *recidi*, et refer ad *τὸ patiar,* quod sequitur. Epistola tamen Paridis, vers. 153 : « Ante recessisset caput hoc cervice cruenta. » Propert. lib. II, El. VI, vs. 7 : « Nam citius paterer caput hoc discedere collo. » Quare, si vulgatam scripturam tuemur, *recedat* malo quam *recedet.* H.

68. *Portus et aura fugæ.* Sarrav. Argent. prim. Medic. et sex alii, *ara;* recte : quod et Ciofanus in suis invenerat, et nos in nostris. — *Portus et aura.* Salus et favor.

70. *Utque meas aquilas vestra ego signa sequar. Vos mea signa* Argent. et septem alii; codex Moreti *Vosque meas aquilas, vestra ego.* Scribe, « Vosque meas aquilas, vos mea signa sequar. » H. — *Ut meas aquilas.* Tanquam mea vexilla Romana, quæ aquilas pictas habebant. Lege Alex. ab Alex. lib. II, cap. 2. — *Vestra signa.* Vestras imagines.

73. *In imagine.* In signo Augusti.

Visaque sunt dictis adnuere ora meis.
Vera, precor, fiant timidæ præsagia mentis;
Justaque quamvis est, sit minor ira Dei.

—*Visaque sunt dictis.* Imagines istæ visæ sunt mihi assentire, ut velint concedere locum exsilii magis commodum.

76. *Justaque quamvis est. Justaque quantumvis* malim. H. — Nos prætulimus quod probant nostri CC. et ingenium poetæ.

EPISTOLA IX.

COTYI REGI.

ARGUMENTUM.

Cotyis Thraciæ regis auxilium implorat, eumque et originis nobilitate conspicuum, et studiorum, poeseos præsertim, dulcedine captum rogat, ut sibi exsuli in vicinia tuto degere liceat.

REGIA progenies, cui nobilitatis origo
Nomen in Eumolpi pervenit usque, Coty;
Fama loquax vestras si jam pervenit ad aures,
Me tibi finitimi parte jacere soli;
Supplicis exaudi, juvenum mitissime, vocem:

1. *Coti regia progenies.* Hunc Cotium, filium regis Thraciæ et Getarum, fuisse libet suspicari, quem Tranquillus *Cotisonem* adpellat. M. —*Pervenit usque Coti.* Varie inscribitur hæc Elegia; alii ad *Cotium* habent. Infra eadem Elegia ponitur, *O Coty, progenies digna parente tuo*, ubi vocativus *Coty*, non a recto Cotius, sed a *Cotys* tertii ordinis flectitur. Micyllus de eo Coty hic intelligit, cujus mentio fit apud Tacitum, lib. II, et quem idem auctor, ut et Strabo, lib. XII, *Cotym*, per *y* nominat. Quod libenter sequor, et temporum ratione habita, et personæ qualitatem, et ingenium cum hac descriptione conferens. Is enim et temporibus Augusti supremis vixit, et ab eodem Augusto regni Thracensis partem accepit.

2. *Pervenit usque* etc. Descendit usque ab Eumolpo; Eumolpus enim Neptuni et Chiones, quæ Boreæ et

Quamque potes profugo, nam potes, adfer opem.
Me fortuna tibi, de qua ne conquerar, hoc est,
Tradidit; hoc uno non inimica mihi.
Excipe naufragium non duro litore nostrum,
Ne fuerit terra tutior unda tua.
Regia, crede mihi, res est subcurrere lapsis:
Convenit et tanto, quantus es ipse, viro.
Fortunam decet hoc istam: quæ maxima quum sit,
Esse potest animo vix tamen æqua tuo.
Conspicitur nunquam meliore potentia causa,
Quam quoties vanas non sinit esse preces.
Hoc nitor ille tui generis desiderat: hoc est
A Superis ortæ nobilitatis opus.
Hoc tibi et Eumolpus, generis clarissimus auctor,
Et prior Eumolpo suadet Erichthonius.
Hoc tecum commune Deo: quod uterque rogati

Orithyæ nata, filius, ex Thracia in Atticam venit. Eum sane Homerus carmine suo fortem adpellat. M.

7. *Me fortuna tibi, de qua quod non queror, hoc est, Tradidit.* Tres *quod conqueror;* sex *non conqueror;* unus Vatican. *non conquerar.* Lege, *ne conquerar:* deinde *Prodidit* Argentinus, eleganter; hoc est, exposuit, objecit. H.

8. *Non duro litore.* Non aspero, sed benigno, placido, et propitio solo, quasi dicat, ego relegatus tanquam naufragus, supplex ad litus tuum confugio, precorque ut me benigne excipias.

10. *Nec fuerit terra.* Ex quo poeta innuit, illic tutiorem sedem sperandam, quam in mari. Quod si sibi tam longa navigatione pepercit, multo magis ejus terram intelligit debere ei parcere. Nostri habent *ne.* pro *nec.*

11. *Subcurrere lapsis.* Cicer. pro Ligario confirmat, nulla re homines propius ad Deos accedere, quam salutem hominibus dando. Pont.

13. *Decet hoc.* Hæc Argentin. et alius, quod Heinsius probat.

18. *A Superis ortæ nobilitatis.* Nobilitatis a Diis originem ducentis. Hoc autem dicit propter Eumolpum, filium Neptuni et Chiones, quæ filia Boreæ, generis sui auctorem, ut diximus.

20. *Erichthonius.* Erichthonius, seu Erechtheus, rex fuit Athenarum, quem Minerva e rure ubi natus erat, suscepit, educavitque, et Atheniensi populo pro rege tradidit: ideoque illi annua solennia Athenienses agunt taurorum agnorumque sacrificiis. Vide Natal. lib. IV, cap. 5.

21. *Hoc tecum commune Deis.* Hoc est, tibi cum Diis commune, quod preces exaudias, quemadmodum et

Supplicibus vestris ferre soletis opem.
Numquid erit, quare solito dignemur honore
Numina, si demas velle juvare Deos?
Juppiter oranti surdas si præbeat aures,
Victima pro templo cur cadat icta Jovis?
Si pacem nullam Pontus mihi præstet eunti,
Irrita Neptuno cur ego tura feram?
Vana laborantis si fallat vota coloni,
Accipiat gravidæ cur suis exta Ceres?

illi. — *Deos* Sarrav. Argent. *decus*. Lege *Deo* cum Puteaneo, vel *Deo est*. Heins.

26. *Cadat. Cadit* Arg. et tres alii.

27. *Nullam pacem.* Nullam tranquillitatem. — *Mihi eunti.* Mihi naviganti.

28. *Cur ego dona feram. Tura* scripti plerique. Heins.

29. *Si fallant vota coloni. Fallat* meliores; Ceres nimirum: in Fast. lib. IV, vers. 645: « Sæpe seges primis dominum fallebat in herbis. » Prudentius, lib. II, contra Symmachum: « Nec vernas infudit aquas creberrimus imber Fruge nova, et viridis si messis adulta priusquam Conceptas tenero solidaret lacte medullas, Adflatum calido succum contraxit ab Euro, Jejunosque tulit calamos, atque irrita vota Agricolæ sterilis stipularum silva fefellit. » Sic et *decipere* et *mentiri* et *eludere messis* dicebatur. Symmachus pro ara Victoriæ, « Spem provinciarum omnium messis ægra decepit. » Noster Amor. lib. III, Eleg. x, vers. 31 et 34: « Quum bene jactati pulsarant arva ligones, irrita decepti vota colentis erant. » Apud Horatium, *fundus mendax*, lib. III, Od. I, vers. 30, et *spem mentita seges*, lib. I, Epist. VII, vers. 87; apud Tibullum, lib. II, Eleg. I, vers. 19: « Neu seges eludat messem fallacibus herbis. » Propertius, lib. II, Eleg. XII, vers. 31: « Terra prius falso partu deludet arantes. » Valer. Flaccus, lib. VII, vers. 229: « patriam inde vocato, Qua redit itque dies, nec nos Dis nata malignis Luserit hoc uno semper sub frigore messis, Fas mihi non stabiles, fas et tibi linquere Colchos. » Ita locum mendosissimum restituo. *Non stabiles Colchi*, in quibus sedes certa non figitur: pari modo Plautus, Mercatore, *stabilem patriam et domum*, dixit: « Quis modus tibi exsilio tandem? eveniet qui finis fugæ? Quæ patria, aut domus tibi stabilis esse poterit? dic mihi. » Perperam *non habiles Colchos* et *Cluserit messis* in Valerio hactenus legebatur. *Accipiat* mox meliores versu proximo, pro *Accipiet*. H.

30. *Accipiet gravidæ* etc. Cur, inquit, sacrificabitur Cereri porca, si preces agricolarum incassum funduntur. — *Suis gravidæ*. Initium immolandi a suillo genere sumptum existimat Ovidius. Cujus rei causa in Fastis, et in Metam. lib. XV, vs. 112. « prima putatur Hostia sus meruisse mori, quia semina pando Eruerit rostro, spemque interceperit

Nec dabit intonso jugulum caper hostia Baccho,
Musta sub adducto si pede nulla fluant.
Cæsar ut imperii moderetur fræna, precamur,
Tam bene quo patriæ consulit ille suæ.
Utilitas igitur magnos hominesque Deosque
Efficit, auxiliis quoque favente suis.
Tu quoque fac prosis intra tua castra jacenti,
O Coty, progenies digna parente tuo.
Conveniens homini est, hominem servare, voluptas;
Et melius nulla quæritur arte favor.

anni. » Mactabatur autem porcus Cereri, quia hoc animal frugibus nocet. Solebant enim victimæ pro qualitate numinum immolari : et vel cædebantur, quæ obsunt eorum muneribus : ut caper Libero, quia vitibus nocet, et in omnibus sacris feminini generis victimæ potiores sunt.

31. *Intonso Baccho. Immerito* multi veterum; utrumque rectum : sic contra in Trist. *merita cadet agna Minervæ*, et sæpe alibi. H.

32. *Inducto sub pede. Adducto* scripti fere omnes; recte : sic *adducta clava* Fast. I : *adducto nervo arcus*, et *adductus ramus*; P. III, El. V, vs. 19 : et similia passim apud Nostrum; id est, contracto : sic Epist. Canaces, vers. 27, *macies adduxerat artus*; et Metam. III, vers. 397, *Adducitque cutem macies.* Val. Flaccus, lib. V, « Vincula prensa manu saxis adduxerat imis : » id est, attraxerat; *abduxerat* minus bene vulgati, quum *abducta flumina* mox sequantur : idem libro VI.... « extremas laqueis adducere turmas. » Et apud Nostrum, Met. VIII, 775, ... *adductaque funibus arbor.* Statius Theb. IX, ubi pari modo peccatur, 140. « Ter Cadmea phalanx torvum adduxere cadaver, Ter retrahunt Danai. » H.

34. *Tam bene quam patriæ consulit ipse suæ. Quod* Argent. et primæ editiones. Lege *quo;* nempe imperio : deinde *ille* meliores. H.

35. *Utilitas igitur magnos hominesque Deosque* etc. Sensus est : Ex eo igitur quod prosunt ac juvant, tam homines quam Dii magni sunt, et coluntur, videlicet dum unusquisque illorum ea parte, iisque auxiliis favet, ac prodest nobis, quibus solet ac potest; ut Ceres et Bacchus proventu ac fertilitate frugum ac vini, Cæsar imperando et consulendo patriæ, etc. Micyl.

36. *Auxiliis quoque favente suis.* Unoquoque utilitatem suam amante. Ex quo colligit, utilitatis propriæ gratia hæc fieri. Mer.

37. *Intra tua castra jacenti.* Mihi in terra Tomitana tuo imperio subjecta relegato. Micyl.

38. *O Coty, progenies.* Ordo est : O Coty, progenies digna, et reliqua. Cæterum sive *Coti* scribas, ut Aldina editio habet : sive *Coty*, ut Strabo et Tacitus, brevis eadem syllaba erit. Sic enim et *Tiphy*, et similia corripiuntur.

40. *Nulla. Nulli* Junian.

Quis non Antiphaten Læstrygona devovet? aut quis
Munifici mores improbat Alcinoi?
Non tibi Cassandreus pater est, gentisve Pheræ,

41. *Quis non Antiphaten Læstrygona.* Læstrygones populi fuere in extremo Italiæ, Siciliam versus, efferis moribus, habitantes prius urbem Formiarum inter Terracinam et Sinuessam. Eorum rex fuit Antiphates. Homerus docet Antiphatem unum ex Ulyssis sociis devorasse.

42. *Munifici Alcinoi.* Liberalis Alcinoi. Fuit enim Alcinous rex Phæacum justissimus, Nausithoi filius, apud quem Ulysses naufragus divertit : ubi regio convivio honorifice susceptus, errores suos exponebat.— *Munifici Alcinoi.* Videntur autem Phæaces ex Hom. Odyss. nimium indulsisse genio : id quod et Horatius, lib: I, Ep. xv, vs. 24, notat : « Pinguis ut inde domum possim Phæaxque reverti. » Horum etiam mentionem facit Athenæus, lib. XII, cap. 21. Apollon. in Argonautis ita illos prædicat : Αἵματος οὐρανίοιο γένος Φαίηκες ἔασι, lib. IV, vers. 992.

43. *Non tibi Cassandrus pater est, durusve Caphareus.* Inepte Caphareus scopulus cum Cassandro componitur : multi ex scriptis *genitorve Caphareus*; Argentinus, qui est inter optimos, *durusve Phareus*; Sarravianus, omnium veterrimus, *gentisve Pheræ*; eleganter et vere ; Alexandrum enim Pheræorum in Thessalia crudelissimum tyrannum innuit, quem ab uxore Thebe ejusque fratribus obtruncatum in cubiculo fuisse ex Xenophonte partim lib. VI de rebus Græcorum, Diodoro Siculo, lib. XVI Bibliothecæ, Plutarcho ac Cornelio Nepote in Pelopida, Conone apud Photium, partim ex Cicerone, Valerio Maximo, aliis, discimus ; ac ejus rei Noster quoque meminit in Ibide, vs. 321 : « Inque tuo thalamo ritu jugulere Pheræi, Qui datus est letho conjugis ense suæ. » De insigni ejus crudelitate apud Polyænum libro VI Stratagem. et Ælianum Varia Historia nonnihil obcurrit : quod vero præmittit Noster, *Non tibi Cassandrus pater est,* perperam de Cassandro rege Macedoniæ interpretantur ; *Cassandreus* enim legendum : quomodo Sarravianus diserte, aliique nonnulli codices ex castigatioribus, ut de Apollodoro Cassandriæ tyranno longe immanissimo intelligatur, qui Cassandreus proinde dictus : nam Cassandriæ tyrannum fuisse ex Pausania Messeniacorum lib. IV, Polyæno, et Prologo lib. XXV Trogi Pompeii docemur. Testantur id ipsum quoque Excerpta Diodori Siculi Valesiana, pag. 356, Epitome Stephani Byzantii : Κασσάνδρεια πόλις Μακεδονίας, πρὸς τῇ Θρᾴκῃ, ἡ ποτὲ Ποτίδαια λεγομένη, ἀπὸ Κασσάνδρου, τοῦ Ἀντιπάτρου· ὁ πολίτης, Κασσανδρεύς. Meminit sævitiæ ejus inter alios complures Ælianus, Variæ Historiæ lib. XIV, cap. 41 ; meminerunt et Excerpta Diodori Siculi, quæ diximus jam, Valesiana, lib. XXII, pag. 264. De eo copiose Polyænus, lib. VI Stratag. ubi inter cætera, καὶ τύραννος ἐγένετο φονικώτατος πάντων ; ὅσοι παρ' Ἕλλησιν ἢ παρὰ Βαρβάροις ἐτυράννησαν. Initio autem narrationis pro Ἀπολλόδωρος ὁ Κασσάνδρου, scribendum ὁ Κασσανδρεύς. Hunc ab Antigono rege Ma-

Quive repertorem torruit arte sua :
Sed quam Marte ferox, et vinci nescius armis,
Tam nunquam facta pace cruoris amans.
Adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.
Nec regum quisquam magis est instructus ab illis,
Mitibus aut studiis tempora plura dedit.
Carmina testantur; quæ, si tua nomina demas,
Threicium juvenem composuisse negem.
Neve sub hoc tractu vates foret unicus Orpheus,
Bistonis ingenio terra superba tuo est.

cedoniæ oppressum expugnata Cassandria idem Polyænus, lib. IV, copiose narrat. De violenta ejus morte ex Plutarchi libello de tarda Dei vindicta potest colligi : nec dubito Nostrum in Ibide eo respexisse, etsi loco insigniter depravato : « Aut ut Cassandri dominus non mitior illo, Saucius ingesta contumuleris humo. » Herculem Alexandri Magni filium intelligunt interpretes, a Cassandro interfectum. Sed quis veterum crudelitatem Herculi unquam objecit? Priori versu multum variant codices vetusti, quorum major pars *Cassandræ ; Cassandrus* nonnulli ; *Cassandris* unus ; tres *Cassandrei* ; quos inter et Moreti liber satis antiquus, qui pro diversa lectione *Cassandreus*. *Cassandrei* quoque liber Jureti vetustissimus. Præterea quinque, aut sex nostri, *domino* non *dominus*. Scribe, « Aut Cassandreæ domino non mitior urbis Saucius ingesta contumuleris humo. » Quanquam enim ex ipsius Apollodori apud Plutarchum somnio deprehendi quodammodo potest, post detractam vivo pellem in lebete elixum fuisse; nihil impedit tamen post has pœnas adhuc spirantem terra quoque ingesta fuisse obrutum. Idque τὸ *Saucius* utcumque designat. Illud præterea in transcursu monendum, scriptores antiquos hunc Apollodorum cum Phalaride frequenter conjungere, quod et a Nostro hic factum videmus. Ita certe Plutarchus et Suidas in Ἱερώνυμος, Polyb. lib. VI, in Excerptis Valesianis ; Diodorus Siculus in iisdem ; Dio Chrysostomus, Oratione secunda ; Themistius, Oratione nona; Cicero, lib. III de Natura Deorum ; Seneca, de Beneficiis, lib. VII, cap. 19 ; et lib. II de Ira, cap. 4. Atque hæc de Apollodoro dicenda videbantur : quæ obscuro hactenus nec intellecto Nasonis loco lucem adlatura confido. H.

50. *Mitibus aut. Artibus aut* duo ; *Mollibus aut* tres.

53. *Foret unicus vates*. Foret solus poeta ; Orpheus enim Thrax fuit, poetaque et theologus excellentissimus.

54. *Bistonis terra*. Terra Thraciæ, sic dicta a Thraciæ stagno Bistonio, Abderæ urbi vicino. — *Est superba*. Est nobilis. MER.

Utque tibi est animus, quum res ita postulat, arma
  Sumere, et hostili tingere cæde manum;
Atque, ut es, excusso jaculum torquere lacerto,
  Collaque velocis flectere doctus equi;
Tempora sic data sunt studiis ubi justa paternis,
  Utque suis humeris forte quievit opus;
Ne tua marcescant per inertes otia somnos,
  Lucida Pieria tendis in astra via.
Hæc quoque res aliquid tecum mihi fœderis adfert:
  Ejusdem sacri cultor uterque sumus.
Ad vatem vates orantia brachia tendo,
  Terra sit exsiliis ut tua fida meis.
Non ego cæde nocens in Pontica litora veni;
  Mistave sunt nostra dira venena manu:

55. *Res ita postulat. Res expostulat* Leidensis.

57. *Ut es*, id est, *statim*, ut occasio se dat, non sumpto spatio ad meditandum, aut vestes, aut habitum mutans, ut passim ita *sicut*, *velut est*. BURM. — Micyllus autem durius illud esse dicit, *Utque est animus doctus torquere jaculum*, et *flectere colla equi*; quando ea res non animo, sed manibus geritur.

59. *Tempora sic studiis*. Quando, inquit, patris tui studiis et bellicæ exercitationi operam dedisti, et humeris tuis sustentasti molem et negotia regni paterni; ne per somnum, aut ignaviam corpus marcescat, poetica facultate tibi immortalitatem comparas.—*Ubi justa. Ut justa* duo veteres. HEINS.

60. *Atque tuis humeris forte quievit opus. Utque* rectius veteres quatuor; et *suis humeris* Sarrav. Argent. et Combii. *Opus* præterea in antiquis octo, aut decem: sed frustra; Trist. III, El. II, vers. 17: « Ut via finita est, et opus requievit eundi. » Scribe, « Utque suis numeris forte quievit opus, » vel, *Atque suis numeris. Numeri operis* hic dicuntur, ut Met. VII, 8: « Lexque datur numeris magnorum horrenda laborum; » quæ ibi vera est scriptura *per numeros*. Metam. lib. VII, vs. 126: « Perque suos intus numeros componitur infans. » Ita enim scribendum in Trist. lib. V, Eleg. XIII, vs. 10: « quumque Per numeros omnes hoc tueare caput. » *Numeros sceleris* dixit in Ibide, vers. 184; « Ut careant numeris tempora prima suis, » Trist. I, El. VII, vers. 48. H.

66. *Ut tua terra*. Ut Tomitana urbs, relegationis meæ sedes.

67. *In Ponti litora veni. In Pontica* Polit. unus Voss. et unus Vatic. bene: sic *Pontica tellus*, lib. III, Eleg. I, vers. 7; *Pontica terra*, lib. II, El. VII, vs. 68, et lib. IV, El. IX, vs. 124; *Ponticus Ister*, lib. III, Eleg. II, vers. 44; ut illic opinor castigandum. H.

Nec mea subjecta convicta est gemma tabella
Mendacem linis imposuisse notam.
Nec quidquam, quod lege veter committere, feci:
Et tamen his gravior noxa fatenda mihi est.
Neve roges quid sit; stultam conscripsimus Artem:
Innocuas nobis hæc vetat esse manus.
Ecquid præterea peccarim, quærere noli;
Ut pateat sola culpa sub Arte mea.
Quidquid id est, habui moderatam vindicis iram:
Qui, nisi natalem, nil mihi demsit, humum.
Hac quoniam careo, tua nunc vicinia præstet,
Inviso possim tutus ut esse loco.

69. *Non mea subjecta convicta est gemma tabella Mendacem ceris imposuisse notam. Linis imposuisse* scribendum cum Sarrav. Scaligeri codice, Argent. et uno Vaticano: vincula linea intelligit quæ tabellis obsignandis adhiberi solita: lini enim usus in obsignandis tabellis notus: multi veterum *lignis*, quod Cujacio Observ. lib. XI, cap. 14, placebat; alii *signis;* Barberin. *tabulis;* alius *chartis:* præterea priori versu, *fallaci convicta est gemma sigillo,* Scaligeri codex: quod et Cujacius in suis videbatur invenisse. Heins. — *Gemma mea.* Meus annulus et sigillum, tanquam falso signaverim testamenta. — *Subjecta tabella.* Supposita testamentaria tabella.

70. *Mendacem notam.* Falsum sigillum. Hi autem a Romanis deprehensi et convicti, mittebantur in exsilium.

71. *Quod lege vetor. Veter* ex melioribus. H.

72. *Est tamen his gravior noxa fatenda mihi. Et tamen noxa fatenda mihi est* rectius tres veteres.

73. *Neve roges quæ sit stultam quam scripsimus artem.* Malo cum quatuor antiquis, « Neve roges quid sit; stultam conscripsimus Artem. » H.

75. *Et quid. Ecquid* Sarrav. Medonii unus cum prima editione; quod probant Heinsius et Burmannus.

76. *Ut pateat.* Malim *lateat*, cum Puteaneo et undecim aliis: studiose enim semper verum crimen celat.

77. *Quidquid id est.* Qualecumque est id, cujus causa relegatus sum.— *Habuit moderatam vindicis iram. Habui* præstat cum nonnullis. H.

78. *Nil.* Nihil aliud. Intelligit autem fortunas, quæ exsulibus adimebantur, sibi relictas. — *Nisi natalem humum.* Nisi solum Romanum, ubi educatus sum, mittendo me in exsilium.

79. *Tua vicinia.* Tui populi vicini Tomitanæ urbi. Mer. — *Tua nunc vicinia.* Propter vicinitatem hoc mihi præsta beneficium. Pont.

EPISTOLA X.

MACRO.

ARGUMENTUM.

Ad Macrum poetam scribens, multis indiciis ostendit, debere eum esse memorem sui, et pristinæ amicitiæ: cujus fructus et amoris signa, si illi in mentem venerint, dicit se absentem futurum illi tanquam præsentem semper ante oculos: quod ut ipse quoque efficiat impense precatur poeta.

Ecquid ab impressæ cognoscis imagine gemmæ
Hæc tibi Nasonem scribere verba, Macer?
Auctorisque sui si non est annulus index,
Cognitane est nostra litera facta manu?
An tibi notitiam mora temporis eripit horum?
Nec repetunt oculi signa vetusta tui?
Sis licet oblitus pariter gemmæque manusque,
Exciderit tantum ne tibi cura mei.
Quam tu vel longi debes convictibus ævi,
Vel mea quod conjux non aliena tibi;
Vel studiis, quibus es, quam nos, sapientius usus;
Utque decet, nulla factus es Arte nocens.
Tu canis æterno quicquid restabat Homero,

1. *Imagine ceræ. Gemmæ* Fragm. Boxhormii et Francof. quamvis vero vulgatam defendi posse sciam, rectius tamen meo judicio gemma dicitur imprimi, quam cera, cui gemma imprimit imaginem; et hoc confirmatur mox, vers. 7. B.

6. *Nec repetunt.* Nec memoriam reducunt. — *Signa vetusta.* Antiquam imaginem annuli mei.

11. *Vel studiis.* Subaudi, vel quam curam mei debes communibus studiis: (ut diximus) homines invicem conciliare solent ac debent.

13. *Quidquid restabat.* Quidquid post ea quæ ipse composuit, per-

Ne careant summa Troica fata manu.
Naso parum prudens, Artem dum tradit amandi,
Doctrinæ pretium triste magister habet.
Sunt tamen inter se communia sacra poetis,
Diversum quamvis quisque sequamur iter.
Quorum te memorem, quanquam procul absumus, esse
Suspicor, et casus velle levare meos.
Te duce, magnificas Asiæ perspeximus urbes;
Trinacris est oculis te duce nota meis.
Vidimus Ætnæa cælum splendescere flamma,
Subpositus monti quam vomit ore gigas;
Hennæosque lacus, et olentia stagna Palici,

manebat; Homerus enim bellum Trojanum descripsit usque ad mortem Hectoris.

14. *Troica bella. Facta* duo veteres. Forte, *Troia fata*, ut, *Illi victa suis Troia fata canunt.* H.

18. *Diversum iter.* Quia Macer heroico carmine, Ovidius elego florebat.

19. *Esse memorem.* Quia Macer viderat Ovidii poemata, et illum ejusdem studii et sacrorum cultorem amabat, antequam in exsilium proficisceretur. M. — *Quorum te memorem.* Sive quarum rerum, videlicet, quod sacra poetis inter se communia sunt, etiam si ipsi inter se diversa scribendi genera sequuntur, te memorem esse puto, eoque velle casus meos levare. Micyl.

21. *Te duce.* Cum Macro enim in Asiam navigavit poeta, et in Siciliam. — *Asiæ perspeximus urbes.* Patavinum *perreximus*. Fabric. — *Prospeximus* plurimi.

22. *Te duce visa meis. Nota* meliores constanter. H.

24. *Subpositus monti.* Fingunt poetæ a Jove fulminatum Typhœum; et ut cecinit in Metam. lib. V, vs. 346 sqq: « Vasta gigantæis injecta est insula membris Trinacris, et magnis subjectum molibus urget Æthereas ausum spectare Typhoëa sedes: Nititur ille quidem, pugnatque resurgere sæpe, etc. sed Degravat Ætna caput: sub qua resupinus arenas Ejectat, flammasque fero vomit ore Typhœus. »

25. *Henneosque lacus, et olentia stagna Palici. Hennæosque* Sarrav. Argent. et unus Vatic. duo alii *Ennæosque.* Dictum de hac voce multis ad Raptum Proserpinæ Claudiani. Præterea scribendum *Palicos*, ut sit adpositio: vidimus Palicos stagna olentia. *Stagna Palicorum* dixit Metam. V. Sic apud Græcos semper Λίμνη Παλίκων, et κρατῆρες Παλίκων; etiam Παλικινὴ κρηνή: nam duos fratres Deos Palicos fuisse constat. Virgilio tamen, Æneid. X, *placabilis ara Palici.* Sed et illic quoque per adpositionem sumi potest. Posset et legi, *olentia stagna Palicen*, ut ad oppidum Παλίκην, stagno vicinum, innuat. Adi Siciliam accuratissimi Cluverii. H.

Quaque suis Cyanen miscet Anapus aquis.
Nec procul hinc Nymphen, quæ, dum fugit Elidis amnem,
Tecta sub æquorea nunc quoque currit aqua.
Hic mihi labentis pars anni magna peracta est.
Eheu, quam dispar est locus ille Getis!
Et quota pars hæc sunt rerum, quas vidimus ambo,
Te mihi jucundas efficiente vias!
Seu rate cæruleas picta sulcavimus undas;
Esseda nos agili sive tulere rota
Sæpe brevis nobis vicibus via visa loquendi;
Pluraque, si numeres, verba fuere gradu.
Sæpe dies sermone minor fuit; inque loquendum
Tarda per æstivos defuit hora dies.
Est aliquid, casus pariter timuisse marinos;

26. *Quaque suis Cyanen* etc. Per omnia subauditur, *Vidimus*. Cyane autem nympha fuit Sicula, socia Proserpinæ, quæ ob raptam a Plutone Proserpinam adeo flevit, ut in fontem sui nominis mutata fuerit: fabulam plenius refert Ovid. Metam. lib. V.

27. *Nec procul hinc Nymphe. Nymphen* scribe. Præcedenti versu *Anapis* quidam veteres; sic et libro V Metam. et alibi variant. Græcis tamen Ἄναπος constanter dicitur. H. — *Nec procul hinc Nymphe.* Arethusam dicit. Arethusa autem virgo fuit venatrix, comes Dianæ, quæ, quum æstu fatigata, se in Alpheo flumine lavaret, dum Deus illa amata potiri cupit, aufugit. Ille vero dum pertinacius insequitur, Arethusa, implorato Dianæ subsidio, in fontem sui nominis conversa est. Cujus undis quum Alpheus commiscere se vellet, illa vero per subterraneos meatus diffugeret, usque in Siciliam prosecutus est. M.

28. *Currit aqua. Manat* prior Thuaneus. Heins.

30. *Heu quantum dispar!* Multi veteres, *Heu, heu, quam dispar! Eheu quam dispar* Sarrav. Argent. et decem alii; totidem, *Hei mihi quam dispar*, ut Epicedio Drusi: « Hei mihi, quam dispar huic fuit illud iter. »

32. *Te mihi jucundas efficiente vias!* Dictumne est hoc juxta illud Publii, « Facundus comes in via pro vehiculo est. »

35. *Vicibus loquendi.* Alternatim sermonem habendo, fecit ut iter nobis breve videretur.

36. *Fuere plura gradu.* Fuere numerosiora ipsis gressibus et gradibus nostris. Mer.

37. *Sæpe dies sermone minor fuit.* Dies sæpe visus fuit brevior sermone.—*Inque loquendo. Loquendum* Sarrav. Argent. et quinque alii. H.

38. *Dies tarda.* Dies ipsa, quæ per æstatem est tardior et longior.

39. *Casus pariter timuisse mari-*

Junctaque ad æquoreos vota tulisse Deos:
Et modo res egisse simul; modo rursus ab illis,
Quorum non pudeat, posse referre jocos.
Hæc tibi si subeant, absim licet, omnibus horis
Ante tuos oculos, ut modo visus, ero.
Ipse quidem extremi quum sim sub cardine mundi,
Qui semper liquidis altior exstat aquis,
Te tamen intueor, quo solo pectore possum,
Et tecum gelido sæpe sub axe loquor.
Hic es, et ignoras, et ades celeberrimus absens;
Inque Getas media visus ab urbe venis.
Redde vicem; et, quoniam regio felicior ista est,
Illic me memori pectore semper habe.

nos. Simul fuisse in aliquo mortis periculo, ut nos, qui inter navigandum in Asiam pæne naufragium fecimus.

40. *Juncta vota.* Vota simul facta in ea tempestate.

43. *Hæc tibi si subeant.* Hæc supra dicta simul acta si tibi in mentem veniant. — *Hic sim licet omnibus annis. Absens* nonnulli veteres; *absim* Junianus: recte. Sarravian. *ipsam*, mendose; Argent. *licet hic sim.* Malo præterea cum Rottendorph. et duobus aliis, *omnibus horis*: sic lib. III, Eleg. v, vers. 47: « Te nisi momentis video pæne omnibus absens. » H.

44. *Ut modo visus.* Ita memineris mei, quasi paulo ante abs te discesserim. Pont.

45. *Ipse quidem certe quum sim sub cardine mundi.* Sic Sarrav. cum vulgatis et ex scriptis multi; mendose haud dubie. Twisdenius *toto*; quinque *certo*; Excerpta Scaligeri et duo ex nostris *extremi*; etiam bene: unus cum Arondeliano *extremo*; quatuor *positas*. H.

46. *Altior exstat aquis.* Hoc est, qui nunquam mergitur Oceano, aut occidit; quemadmodum et de stellis, quæ circa eundem sunt, diximus supra lib. Hinc et Virgil. dixit, Georg. I, vers. 242: « Hic vertex nobis semper sublimis, at illum Sub pedibus Styx atra videt. »

50. *Missus ab urbe venis. Jussus* Sarrav. Argent. et octo alii; plurimi *visus*, quod sequor: superiori versu, pro *sed ades*, meliores *et ades*.

EPISTOLA XI.

RUFO.

ARGUMENTUM.

Ad Rufum Fundanum, uxoris suæ avunculum, hanc epistolam scribit poeta: cujus merita dicit se habere in memoria, quamvis sit longissimo intervallo remotus. Demum Deos precatur, ut illi meritas gratias referant.

Hoc tibi, Rufe, brevi properatum tempore mittit
  Naso, parum faustæ conditor Artis, opus:
Ut, quanquam longe toto sumus orbe remoti,
  Scire tamen possis nos meminisse tui.
Nominis ante mei venient oblivia nobis,
  Pectore quam pietas sit tua pulsa meo.
Et prius hanc animam vacuas reddemus in auras,
  Quam fiat meriti gratia vana tui.
Grande voco lacrymas meritum, quibus ora rigabas,
  Quum mea concreto sicca dolore forent.
Grande voco meritum, mœstæ solatia mentis,
  Quum pariter nobis illa tibique dares.
Sponte quidem, per seque mea est laudabilis uxor;
  Admonitu melior fit tamen illa tuo.
Namque quod Hermiones Castor fuit, Hector Iuli,

5. *Venient oblivia nobis. Veniant* octo veteres. H.

11. *Mæstæ solatia mentis.* Consolationes tuas adhibitas conturbatæ et consternatæ menti meæ propter relegationem.

14. *Admonitu tuo.* Tuo consilio.—*Fit melior.* Redditur magis pudica hoc tempore quo ab urbe absumus.

15. *Namque quod Hermione Castor fuit.* Hermione filia fuit Helenæ, sororis Castoris. Castor ergo avun-

Hoc ego te lætor conjugis esse meæ.
Quæ, ne dissimilis tibi sit probitate, laborat;
Seque tui vita sanguinis esse probat.
Ergo, quod fuerat stimulis factura sine ullis,
Plenius auctorem te quoque nacta facit.
Acer, et ad palmæ per se cursurus honores,
Si tamen horteris, fortius ibit equus.
Adde, quod absentis cura mandata fideli
Perficis, et nullum ferre gravaris onus.
O referant grates, quoniam non possumus ipsi,
Dî tibi! qui referent, si pia facta vident.
Sufficiatque diu corpus quoque moribus istis,
Maxima Fundani gloria, Rufe, soli.

culus fuit Hermiones.—*Hector Iulo.* Hector frater fuit Creusæ, uxoris Æneæ, avunculus Ascanii, qui etiam Iulus adpellatus fuit. — *Hermionæ Castor fuit, Hector Iulo. Hector illi* Sarrav. Lege *Iuli;* quomodo Argent. et Combii, cum Twisdenio et Barberino. *Hermiones* præterea scribendum cum Barberin. et Juniano.

17. *Quæ ne dissimilis tibi sit.* Quæ mea uxor, ut mores tuos imitetur.

18. *Esse tui sanguinis.* Esse tui generis. —*Vita.* Vitæ honestate, et recte vivendo, ut tu facis.

16. *Sine ullis stimulis.* Sine tuo, aut cujusquam suasu et hortamine.

21. *Ad honores palmæ.* Ad victoriam curulem.

23. *Mandata absentis.* Quæ a me absente tibi mandantur.

25. *Ore ferant grates. O referant* cum scriptis. Argent *Et referant.* Forte, *At referant.* H.

26. *Si pia fata vident.* Si vident quæ a te pie pro me geruntur.

27 *Sufficiat diu.* Diu duret et subministret.

28. *Soli Fundani.* Fundi oppidum fuit Campaniæ, patria hujus Rufi, ad quem scribit Ovidius.

PUBLII OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM

EX PONTO

LIBER TERTIUS.

EPISTOLA PRIMA.

UXORI.

ARGUMENTUM.

Calamitatum exsilii sui impatiens ab uxore flagitat, ut bonæ conjugis famam tueatur, et a Cæsaris conjuge impetrare toto pectore nitatur, ut cum Pontica tellure minus hostilem locum marito mutare liceat.

ÆQUOR Iasonio pulsatum remige primum,
 Quæque nec hoste fero, nec nive terra cares;
Ecquod erit tempus, quo vos ego Naso relinquam,
 In minus hostilem jussus abire locum?
An mihi Barbaria vivendum semper in ista?
 Inque Tomitana condar oportet humo?

1. *Æquor pulsatum.* O mare Ponticum remis erutum et agitatum.— *Iasonio remige.* Nautis Jasonis, qui per mare Ponticum primum navigavit, quum Argo navi profectus est ad rapiendum aureum vellus.— *Iasonio remige primum æquor pulsatum.* Amor. lib. II, Eleg. XI, vs. 1, *prima pinus*; et Epist. XII Heroid. vs. 13, *nova pinus*. Quod, quomodo sit accipiendum, invenies in annotatis nostris.

3. *Ecquod*; *Ecquid* Jun. et plurimi; *En quid* MS. Bersm.

Pace tua, si pax ulla est tibi, Pontica tellus,
  Finitimus rapido quam terit hostis equo;
Pace tua dixisse velim; tu pessima duro
  Pars es in exsilio; tu mala nostra gravas.
Tu neque ver sentis, cinctum florente corona;
  Tu neque messorum corpora nuda vides.
Nec tibi pampineas autumnus porrigit uvas:
  Cuncta sed immodicum tempora frigus habent.
Tu glacie freta vincta tenes; et in æquore piscis
  Inclusus tecta sæpe natavit aqua.
Nec tibi sunt fontes, laticis nisi pæne marini;
  Qui potus dubium sistat alatne sitim.
Rara, neque hæc felix, in apertis eminet arvis
  Arbor; et in terra est altera forma maris.
Non avis obloquitur; silvis nisi si qua remotis

7. *Si pax ulla est tua. Est tibi* rectius nonnulli. HEINS.

14. *Tempora frigus habent. Habet* cum quibusdam. HEINS.

15. *In æquore piscis inclusus.* In ore paludis Mæoticæ, ut est auctor Strabo, tanta est glaciei vis, ut destituti in glacie pisces ligonibus effodiantur.

19. *Felix.* Fecunda, et ferens fructus. M.—Adlusum ad illud, *infelicibus ustulanda lignis.* D.—*Raraque nec felix* unus; *nec hic* decem.

20. *Et in terra est altera forma maris.* Non satis hoc adsequor; nisi reponendum est forsan *æmula forma mari:* sic apud Martialem: « Pæstanis æmula labra rosis. » H.—Sensus est: ita sterilis et vacua ipsa terra est, ut formam ac speciem maris intuentibus præbeat, in quo neque arbores, neque fruges ullæ nascuntur. Non enim ad planitiem tantum respexisse poetam, sed ad sterilitatem et vacuitatem magis existimo.

21. *Non avis obloquitur silvis.* Expono: nec avis ulla obloquitur silvis, hoc est, cantat, nisi si qua forte in extremis, et ab usu hominum remotis silvis, hoc est, in solitudinibus potando aquam marinam, edit sonitum aliquem gutture. Ex quo illud intelligi poeta videtur velle, nullas omnino aves illic esse, præter maritimas, easque circa extrema litora et solitudines versari. MICYL.—Aut recipienda distinctio Micylli, aut locus corruptus est: nam quis unquam vidit in remotis silvis avem potare aquam æquoream? et præterea sæpe queritur Naso, nullas arbores esse in loco, quod egebat; quare ego mallem legere: « Non avis obloquitur; silvis nisi si qua relictis Æquoreas rauco gutture potat aquas. » Verba illa *remotis* et *relictis* sæpe confusa. Relinquunt vero silvas et Mediterra-

Æquoreas rauco gutture potat aquas.
Tristia per vacuos horrent absinthia campos,
Conveniensque suo messis amara loco.
Adde metus, et quod murus pulsatur ab hoste,
Tinctaque mortifera tabe sagitta madet;
Quod procul hæc regio est, et ab omni devia cursu;
Nec pede quo quisquam, nec rate tutus eat.
Non igitur mirum, finem quærentibus horum
Altera si nobis usque rogatur humus.
Te magis est mirum non hoc evincere, conjux;
Inque meis lacrymas posse tenere malis.
Quid facias, quæris? quæras hoc scilicet ipsum;
Invenies, vere si reperire voles.
Velle parum est: cupias, ut re potiaris, oportet;
Et faciat somnos hæc tibi cura breves.

nea aves frigore ingruente, ut maris aquam, quæ non tam cito congelascit, bibant. Burm.

22. *Potat aquas. Potet* multi.

23. *Tristia absinthia.* Amaræ illæ herbæ, quarum copia maxima est in Ponto. Et Ovid. etiam scribit, herbas veneficiis aptas in Ponto lectas fuisse. — *Horrent.* Horrida videntur, squalida et inculta. — *Per campos vacuos.* Per campos sine ullis arboribus.

24. *Conveniens suo loco.* Conveniens regioni Ponticæ infructuosæ.

25. *Murus.* Lapideus ambitus Tomitanæ civitatis.

27. *Quam procul hæc regio est. Quo* Sarrav. Scribe *Quod* cum Twisdenio, quatuor aliis, et prima editione. H. — *Et ab omni devia cursu.* Et remota ab omni navigatione: nemo enim fere navigat in plagam illam septemtrionalem incultam, et desertam.

28. *Nec pede quo quisquam, nec rate tutus eat.* Propter latrocinia. Peregrini enim, sive mari, sive terra in Pontum perveniunt, ab incolis feris et immanibus trucidantur.

30. *Altera humus.* Altera terra et mitius exsilium.

31. *Hæc non evincere te.* Hæc mala, quæ patior, non flectere animum tuum ad misericordiam: et ideo mitiorem ab imperatore pro me exsilii locum petere deberes.

33. *Quid facias, quæris.* Quid pro me agendum sit, interrogas.

35. *Cupias, ut re potiaris, oportet.* Scribe *ut spe potiaris*, vel contra libros veteres: sic et *potiri votis* passim apud Nostrum. H. — Non satis, inquit, fuerit velle pro me aliquid, nisi etiam optaveris. Est autem ordo: oportet cupias, ut potiaris re, hoc est, ut rem adsequaris, ut scilicet transferar in mitius exsilium.

36. *Et faciat somnos hæc.* Et opor-

Velle reor multos : quis enim mihi tam sit iniquus,
 Optet ut exsilium pace carere meum?
Pectore te toto, cunctisque incumbere nervis,
 Et niti pro me nocte dieque decet.
Utque juvent alii, tu debes vincere amicos,
 Uxor, et ad partes prima venire tuas.
Magna tibi imposita est nostris persona libellis :
 Conjugis exemplum diceris esse bonæ.
Hanc cave degeneres : ut sint præconia nostra
 Vera fide, famæ quo tuearis opus.
Ut nihil ipse querar, tacito me fama queretur,
 Quæ debet, fuerit ni tibi cura mei.

tet, ut noctu invigiles quid die pro me faciendum sit.

37. *Velle reor multos qui.* Arbitror multos quidem esse, qui, si voluntate possent, aut ea sola sufficeret, me juvare vellent; sed non satis est velle : verum oportet toto pectore in hanc rem te incumbere : omnemque operam ac diligentiam advertere, etc. MICYL.

38. *Carere pace.* Carere animi tranquillitate ex his curis, in quibus adsidue versor.

43. *Magna persona.* Quasi dicat, magnum nomen.

45. *Nec cave degeneres.* Scripti meliores constanter *Hanc cave degeneres*; quod verum est; Metam. VII, vs. 542 : « Acer equus quondam, magnæque in pulvere famæ, Degenerat palmas, » sic et ibi veterrimi codices; Statius, lib. III, Sylv. de Hercule Surrentino, 160 : « Nam capit, et tantum non degenerabit honorem. » Virgil. Georg. II, 59, quanquam dubie : « Pomaque degenerant succos oblita priores. » Columella, lib. VII, cap. 12, *Venus, si teneris conceditur, carpit et corpus et vires, animosque degenerat. Degenerare nomen* Capitolinus in Opilio Macrino; ubi perperam Salmasius *degeniare*, Animadversionum pag. 170; Statius, Theb. IV, vers. 148 : « famamque immanis alumni Degenerat; » ita censeo scribendum : *famaque* nunc circumfertur. Monuit jam de scriptura codicum Ovidianorum Zinzerlingus Promuls. Critic. cap. 13. H. — Ita et apud Quintilianum, lib. XII, 10, ex MSS : « Quæ velut sata quædam cælum terramque degenerant. »

46. *Famæ opus.* Malim *onus* : præcedenti versu, *ut sint* rectius vetusti codices, quam *et sint.* H.

47. *Tacito me fama queretur, Quæ debet.* Juste enim incusamus uxorem, quum ab ea conspicimus maritum deseri.

48. *Fuerit ni tibi cura mei.* Ni mihi opitulari curaveris. MER. — *Quæ debet, fuerit ni tibi cura mei.* Tu sic construe : Ut ego taceam, tamen fama queretur et loquetur de te nisi tibi cura ea, quæ debet, de me fuerit; ut comma, Quæ debet, ad sequentia referatur. Est enim ὑπέρ-

Exposuit mea me populo fortuna videndum,
Et plus notitiæ, quam fuit ante, dedit.
Notior est factus Capaneus a fulminis ictu;
Notus humo mersis Amphiaraus equis;
Si minus errasset, notus minus esset Ulysses;
Magna Philoctetæ vulnere fama suo est.
Si locus est aliquis tanta inter nomina parvis,
Nos quoque conspicuos nostra ruina facit.
Nec te nesciri patitur mea pagina; qua non
Inferius Coa Battide nomen habes.
Quicquid ages igitur, scena spectabere magna;
Et pia non parvis testibus uxor eris.
Crede mihi; quoties laudaris carmine nostro,
Quæ legit has laudes, an mereare, rogat.
Utque favere reor plures virtutibus istis,
Sic tua non paucæ carpere facta volent.
Quare, tu præsta, ne livor dicere possit:

ϐατεν, quod commentatori imposuisse videtur. MICYL.

49. *Exposuit memet populis fortuna videndum. Populo* scripti; *Exposuit mala populo* Argent. quidam *meme.* Scribe: « Exposuit mea me populo fortuna videndum. » H.

50. *Et dedit plus notitiæ.* Et tribuit mihi plus famæ: me enim hæc mea calamitas magis notum fecit, quam prius fuerim.

51. *Notior est factus Capaneus. Es factus Capaneu* alter Medonii. H.

52. *Notus humo mersis Amphiaraus equis.* Amphiarai fabulam refert Diodorus: et nos in Ovidium de Arte amandi. — *Mersis humo.* Terræ enim hiatu Amphiaraus cum equis et curru absorptus est.

57. *Quæ non. Qua non* cum scriptis.

58. *Coa Battide.* Philetas, ex Coo insula oriundus, quem Strabo aliorum scriptorum judicem severissimum fuisse tradit, Battida amavit, et eam carmine laudavit.

59. *Scena magna.* Magno theatro, et hominum frequentia.

60. *Non paucis testibus.* Quia multos habebis testes tuæ erga me fidei. — *Parvis testibus.* Alii *paucis;* nil muta: sic Fastor. IV, 203: « pro magna teste vetustas Creditur. » H. *Parvi* quidem et *magni* testes optime dicuntur: sed *paucis* hic reddendum, propter sententiam versus prioris. AUCT. ELECT. ET. Nostri, *parvis.*

62. *Qui legit.* Francofurt. *Quæ legit;* non male, ut agat de mulieribus, quæ aliarum laudes non libenter legunt, sed cupide detrectant. Et ita *non paucæ* sequitur.

65. *Quarum tu præsta.* Scribe cum

Hæc est pro miseri lenta salute viri.
Quumque ego deficiam, nec possim ducere currum,
Fac tu sustineas debile sola jugum.
Ad medicum specto, venis fugientibus æger:
Ultima pars animæ dum mihi restat, ades.
Quodque ego præstarem, si te magis ipse valerem,
Id mihi, quum valeas fortius, ipsa refer.
Exigit hoc socialis amor, fœdusque maritum;
Moribus hoc, conjux, exigis ipsa tuis.
Hoc domui debes, de qua censeris, ut illam
Non magis officiis, quam probitate, colas.
Cuncta licet facias, nisi sis laudabilis uxor,
Non poterit credi Marcia culta tibi.
Nec sumus indigni; nec, si vis vera fateri,
Debetur meritis gratia nulla meis.
Redditur illa quidem grandi cum fœnore nobis,
Nec te, si cupiat lædere, livor habet.
Sed tamen hoc factis adjunge prioribus unum,

uno Vaticano: « Quare, tu præsta, ne livor dicere possit. » H.

67. *Quumque ego deficiam.* Et quum mihi vires desint. — *Nec possim ducere currum.* Tanquam auriga; hoc est, nec possim rebus meis præesse, quia ab urbe absum.

68. *Debile jugum.* Res meas debiles et adflictas.

69. *Ad medicum specto.* Ad te confugio, tanquam ægroti ad medicum.—*Venis fugientibus.* Deficiente spiritu et sanguine. Qua similitudine dicit parum vitæ sibi superesse. Mer.

75. *Hoc domui debes.* Familiæ tuæ, quæ erga suos officiosa est, fidem debes imitari.—*De qua censeris.* Ad quam pertines, de qua numeraris in censu. Unaquæque enim familia, et totus populus censebatur. Mer.

76. *Non minus officiis. Non magis* plerique veteres; quod verum est. H.—*Non minus officiis.* Pro eo quod est: non solum proba, sed et officiosa erga me esse debes. Micyl.

77. *Nisi eris laudabilis uxor.* Paulo durius hoc. Scribe *nisi sis laudabilis* et *Marcia* mox pro *Martia*; atque ita Arondelianus. Heins.

78. *Non poterit credi Marcia culta tibi.* Marcia filia fuit Philippi, quam Cato posterior uxorem duxit post divortium Attiliæ. Eam deinde ille Q. Hortensio concessit: de qua multa Lucanus. Hanc igitur ut castissimam matronam coluit uxor Ovidii. Mer.

82. *Rumor habet. Livor* rectius multi veteres. Heins.

Pro nostris ut sis ambitiosa malis.
Ut minus infesta jaceam regione, labora:
Claude nec officii pars erit ulla tui.
Magna peto, sed non tamen invidiosa roganti:
Utque ea non teneas, tuta repulsa tua est.
Nec mihi succense, toties si carmine nostro,
Quod facis, ut facias, teque imitere, rogo.
Fortibus adsuevit tubicen prodesse, suoque
Dux bene pugnantes incitat ore viros.
Nota tua est probitas, testataque tempus in omne:
Sit virtus etiam non probitate minor.
Non tibi Amazonia est pro me sumenda securis,
Aut excisa levi pelta gerenda manu.
Numen adorandum est; non ut mihi fiat amicum,

84. *Ut sis ambitiosa.* Ut sis captatrix favoris et misericordiæ. Mer. Vel ut in obtinenda mihi exsilii mutatione omnibus laudem præripias, et videare ejus rei adfectare principatum. Pont.

86. *Clauda nec officii pars erit ulla tui.* Si hoc mihi, inquit, præstiteris, nullam officii tui partem desiderabo; et omni ex parte perfectum erit officium tuum.

87. *Sed non tamen invidiosa roganti.* Sed tamen nullam tibi invidiam et detrectationem, seu odium conciliatura.

88. *Utque ea non teneas.* Et quamvis non obtineas quæ pro me petes. — *Tuta repulsa tua est.* Si rejicieris re infecta, nihil ob id tibi mali continget.

90. *Ut facias quod facis.* Ut mihi opituleris, quemadmodum facis. — *Teque imitere.* Et rogo etiam, ut velis mores et naturam tuam imitari, qua soles sponte semper de omnibus bene mereri.

91. *Fortibus adsuevit tubicen prodesse.* Quemadmodum in bello tubicen cantu fortes milites accendit, et bonus etiam imperator oratione alacriores reddit: sic se dicit eo modo uxorem sponte incitatam etiam hortari.

94. *Sit virtus etiam non probitate minor.* Versus merito suspectus mihi. H. — Videtur tamen purgatu facilis. *Probitatem*, id est mores et affectum laudat; *virtutem*, id est fortitudinem aliquantum desiderat: id αἰνίττεται quod præcessit, *tuta repulsa tua est*: sequentia vero apertius declarant; illud præcipue, *Quid trepidas, et adire times.*

95. *Nec tibi Amazonia est.* Τὸ *est* multi codices non agnoscunt. Forte *Amazonias securis.* Græca enuntiatione. Heins.

96. *Aut pelta excisa.* Aut scutum ad similitudinem lunæ jam mediæ, quo Amazones utebantur.

97. *Numen adorandum est.* Per numen, Augustum intellige. Docet

Sed sit ut iratum, quam fuit ante, minus.
Gratia si nulla est, lacrymæ tibi gratia fient:
Hac potes, aut nulla, parte movere Deos.
Quæ tibi ne desint, bene per mala nostra cavetur;
Meque viro flendi copia dives adest.
Utque meæ res sunt, omni, puto, tempore flebis:
Has fortuna tibi nostra ministrat opes.
Si mea mors redimenda tua, quod abominor, esset,
Admeti conjux, quam sequereris, erat.
Æmula Penelopes fieres, si fraude pudica
Instantes velles fallere nupta procos.
Si comes exstincti manes sequerere mariti,
Esset dux facti Laodamia tui.
Iphias ante oculos tibi erat ponenda, volenti
Corpus in accensos mittere forte rogos.
Nil opus est leto, nil Icariotide tela;

autem, quid ab uxore fieri debeat.

99. *Gratia fiant. Fient* scripti meliores: et mox, *Meque viro* pro *Deque*. H. — *Lacrymæ tibi gratia fient.* Incipias lacrymis apud imperatorem agere, quæ erunt loco gratiæ: tunc enim flectetur ad misericordiam, et eo pacto omnia quæ voles, obtinebis.

101. *Quæ tibi ne desint.* Ne illæ lacrymæ deficiant. — *Bene per mala nostra cavetur.* Quæ si in memoria habueris, et ante oculos, subpetent tibi lacrymarum flumina.

105. *Mea mors. Sors* tres libri; *mihi sors* unus.

106. *Admeti conjux* etc. Alcestis, Peliæ filia, uxorque Admeti regis, ita maritum amavit, ut pro eo mori non dubitarit.

107. *Æmula Penelopes fieres.* Fieres ejusdem rei studiosa, cujus fuit Penelope. —*Fraude pudica.* Penelope, coacta multis procis eam uxorem petentibus, absente marito alicui nubere, se id quidem facturam recepit, ni Ulysses veniret toto eo tempore, quo telam cœptam absolvisset. Hac autem arte eos elusit: quidquid enim die toto laboraverat, id nocte retexebat. Interim Ulysses rediit, et Penelope eo astu fidem marito servavit, et habita fuit pudicissima.

108. *Instantes* etc. Procos te uxorem petentes, quemadmodum Penelopen.

109. *Manes exstincti mariti.* Manes mortui Protesilai.

111. *Iphias ante oculos.* Evadne, Iphiæ filia, se in ardentem Capanei mariti rogum, ob nimium amorem, præcipitavit. — *Tibi erit ponenda. Erat* rectius nonnulli. H.

113. *Morte nihil opus est.* Ne peccetur in leges metri, scribe cum

Cæsaris at conjux ore precanda tuo;
Quæ præstat virtute sua, ne prisca vetustas
Laude pudicitiæ sæcula nostra premat;
Quæ Veneris formam, mores Junonis habendo,
Sola est cælesti digna reperta toro.
Quid trepidas? quid adire times? non impia Progne,
Filiave Æetæ voce movenda tua est:
Nec nurus Ægypti, nec sæva Agamemnonis uxor;
Scyllaque, quæ Siculas inguine terret aquas;
Telegonive parens vertendis nata figuris;
Nexave nodosas angue Medusa comas.
Femina sed princeps, in qua fortuna videre

tribus codicibus, *Nil opus est leto;* vide Notas Trist. lib. V, Eleg. ult. vs. 41, ubi monui posse etiam non inconcinne legi, *Morte tibi haud opus est.* Duo alii codices, *Nil opus est morte.* H.— *Icariotide tela.* Tela et fraude Penelopes, Icarii filiæ.

114. *Cæsaris conjux.* Livia, Augusti uxor.

116. *Premat nostra sæcula.* Vincat nostrum ævum.

117. *Quæ Veneris formam.* Subaudi *habendo.* Est autem magna Liviæ laus, quum eam dicát pulchritudine Veneri, moribus vero Junoni comparandam.

118. *Toro cælesti.* Lecto divi Augusti.

119. *Impia Progne.* Crudelis Progne, Terei uxor, quæ filium Itym patri epulandum adposuit, in ultionem sororis Philomelæ, quam ille violaverat.

120. *Filia Æetæ.* Medea filia Æetæ, regis Colchorum.—*Non est monenda tua voce.* Quasi dicat, Adloqueris tu quidem feminam prorsus ab omni crudelitate alienam.

121. *Nec nurus Ægysthi. Ægypti* scribendum cum Sarraviano, qui Danai frater fuit: Noster alibi, « Exsulis Ægypti, turba cruenta, nurus. » H.—*Nec nurus Ægypti.* Nec aliqua Danaidum, quæ maritos omnes una nocte occiderunt, præter Hypermnestram, quæ maritum servavit—*Nec sæva Agamemnonis uxor.* Nec crudelis Clytæmnestra, quæ Agamemnonem maritum occidit.

122. *Scyllaque.* Subaudi, non est roganda. — *Terret inguine.* Virgil. Eclog. VI, 75 sqq: « Candida succinctam latrantibus inguina monstris, Dulichias vexásse rates, et gurgite in alto Ah! timidos nautas canibus lacerasse marinis. »

123. *Telegonive parens.* Circem designat. — *Vertendis figuris.* Mutandis hominibus in monstra.—*Vertendis nota figuris.* Præstantiores omnes *nata;* probe. H.

125. *In qua fortuna videre Se probat.* In qua femina, fortuna ostendit se non cæcam esse. Quam quidem feminam dignam probitate, et non temere ad principatum evexit: et in quam videns et sciens fortuna tot et tam ampla bona congesserit.

Se probat, et cæcæ crimina falsa tulit:
Qua nihil in terris, ad finem Solis ab ortu
Clarius, excepto Cæsare, mundus habet.
Eligito tempus, captatum sæpe rogandi,
Exeat adversa ne tua navis aqua.
Non semper sacras reddunt oracula sortes;
Ipsaque non omni tempore fana patent.
Quum status urbis erit, qualem nunc auguror esse,
Et nullus populi contrahet ora dolor;
Quum domus Augusti, Capitolì more colenda,
Læta, quod est, et sit, plenaque pacis erit;
Tum tibi Dî faciant adeundi copia fiat;
Profectura aliquid tum tua verba puta.

126. *Et tulit falsa crimina cæcæ.* Falso cæca adpellata fuit.

128. *Clarius.* Nobilius ipsa Livia.— *Excepto Cæsare.* Excepto Augusto.

129. *Captatam sæpe roganti. Rogandi* meliores. H.—*Captatum sæpe.* Hac in re sæpius a te captatum, et quasi tentatum.

130. *Exeat adversa ne tua navis aqua.* Immo, ut exeat; quomodo, lib. IV, Eleg. IX, 73: « jactate rudentes, Exeat e Stygiis ut mea navis aquis. » *Exstet in adversa* Thuan. forte *Perstet;* Arondel. *Exstat in adversa ne tibi;* unus Vatican. *Ereat,* hoc est, *Hæreat,* quod sensus requirit. H. — Verum mihi pro certo est, *exeat* retinendum, et *adversa aqua* interpretandum, quando aqua fuerit adversa. Ne exeat, inquit, e portu navis, æstu adversante, atque ita difficilem cursum male auspicetur.

131. *Non semper sacras.* Distichon dubiæ fidei; nisi *clarias sortes* fortassis reponi placet. H.—*Sacras sortes.* Sacra responsa.

135. *Quum domus Augusti Capitolì more colenda.* Ut κακοφωνία vitetur, malim: « Quumque Augusta domus Capitolì more colendi; » nam *colendi* Argentinus; vide Notas Trist. III, Eleg. VIII; posset et, *Capitolì in mole colendi.* H. — *Capitolì more.* Eo modo quo Capitolium, quod non colebatur, nisi quum triumphabant, aut in publica aliqua lætitia: ex quo designat, tunc tempus fore verba de se faciendi apud Liviam, quum viderit in ædibus Augusti esse lætitiam aliquam, qualis esse solet in Capitolio.

137. *Tum tibi Dî faciant adeundi copia fiat.* Etiam hic versus mendosus est: Sarrav. *Tum tibi deficiant;* quinque alii *Dî faveant; Dî facerit* Argent. alius τὸ *Dî* non agnoscit. H.

138. *Profectura aliquid quum tua verba putes. Tum* meliores; Sarravianus quoque *putas;* ut et alii nonnulli; tres *puta*, bene; nisi *putem* mavis cum Rottendorphiano. H. — Nostri ambo *tum;* sed unus *putas;* alter *puta,* quod merito prætulimus.

Si quid aget majus, differ tua cœpta; caveque
 Spem festinando præcipitare meam.
Nec rursus jubeo, dum sit vacuissima, quæras :
 Corporis ad cultum vix vacat illa sui.
Curia quum patribus fuerit stipata verendis,
 Per rerum turbam tu quoque oportet eas.
Quum tibi contigerit vultum Junonis adire,
 Fac sis personæ, quam tueare, memor.
Nec factum defende meum; mala causa silenda est :
 Nil nisi sollicitæ sint tua verba preces.
Tum lacrymis demenda mora est, submissaque terræ
 Ad non mortales brachia tende pedes.
Tum pete nil aliud, sævo nisi ab hoste recedam :
 Hostem fortunam sit satis esse mihi.
Plura quidem subeunt; sed jam turbata timore
 Hæc quoque vix poteris ore tremente loqui.
Suspicor hoc damno tibi non fore; sentiat illa
 Te majestatem pertimuisse suam.

139. *Si quid aget. Ages* Argent. — *Agas* Leidens. *agent* Francof. forte recte : Cæsar scilicet et Livia, cum qua sæpe consilia conferebat.

141. *Nec rursus jubeo.* Duo *rursum.* Latet ulcus. H.

142. *Corporis ad cultum. Ad curam* Sarrav. Scaliger. Argent. Feschii, Arondel. et duo alii. Medicamin. faciei, vs. 1 : « Discite quæ faciem commendet cura, puellæ. » H.

144. *Per patrum turbam.* Per senatorum multitudinem, dum ad Liviam vadis. *Per rerum turbam,* eleganter Sarrav. quo populi confluxum designat. *Per patriam turbam.* Arondelian. Burmannus mallet, *Per matrum turbam;* nimirum, dum, Augusto in curia cum patribus versante, Livia est stipata matronis.

146. *Personæ quam tueare.* Memento te esse uxorem meam, cui præ omnibus pro me laborandum, et causa mea fidelissime agenda sit.

148. *Nec nisi sollicitæ. Nil nisi* meliores. Heins.

151. *Tu pete nil aliud, nisi sævo ut ab hoste recedam. Sævo nisi ab hoste* iidem, et *Tum pete.* H.

152. *Fortunam esse mihi hostem.* Habere fortunam solam inimicam, et non Scythas etiam : vel calamitas mea satis hostiliter me habet.

153. *Sed tu turbata timore.* Multi *sed sunt turbata; conturbata* in fragmento Boxhorniano. H.

154. *Voce tremente. Ore* prima editio, et quinque scripti.

155. *Suspicor hæc. Hoc* meliores, et *sentiat.*

Nec tua si fletu scindantur verba, nocebit:
  Interdum lacrymæ pondera vocis habent.
Lux etiam cœptis facito bona talibus adsit,
  Horaque conveniens, auspiciumque favens.
Sed prius imposito sanctis altaribus igni,
  Tura fer ad magnos vinaque pura Deos.
E quibus ante omnes Augustum numen adora,
  Progeniemque piam, participemque tori.
Sint utinam mites solito tibi more, tuasque
  Non duris lacrymas vultibus adspiciant.

157. *Nec tua si fletu.* Etiam hoc distichon vix pro genuino habendum, ne bis idem dicat : jam enim præcesserat, *Nec lacrymis demenda mora est. Scinduntur* pro *scindentur* sex scripti : posterior versus ex Epistola Briseidis, vers. 4, conflatus: « Sed tamen et lacrymæ pondera vocis habent. » H.— Potuit tamen hæc quoque scripsisse Noster, neque sic bis idem dixisse. Lacrymare enim possit aliquis, ita tamen ut verba ne interrumpat : neque omittendum, *fletum* non semper esse cum *lacrymis*, neque vero hic est. Vocem nempe aliquam lacrymantis id verbum significat; Virg. Æn. III, vs. 344 : « Talia fundebat lacrymans, longosque ciebat Incassum fletus. » Phædr. I, fab. IX : « Fletus edens graves lepus. » Val. Flacc. II, vs. 172 : « Condensæ fletus acuunt. » Cicero pro Plancio : « Non modo lacrymulam, sed multas lacrymas et fletum cum singultu videre potuisti. » Noster denique Met. II, 340 : « Nec minus Heliades fletus, et inania morti Munera, dant lacrymas. »

162. *Ad magnos Deos.* Ad Augustum et Liviam.

163. *Augusti numen adora. Augustum numen* meliores ; recte. H.

165. *Sint utinam mites solito tibi more.* Duo *solito mihi.* Puto *solito sibi more ;* ut in Epist. Cydippes, vs. 55, *More bonis solito.* H.

EPISTOLA II.

* COTTÆ.

ARGUMENTUM.

Excusat amicos, qui metu dederint terga, non odio; aliorum, et in his Cottæ pietatem et constantiam celebrat, cum laude Orestis et Pyladis, ituram ad posteros.

QUAM legis a nobis missam tibi, Cotta, salutem,
Missa sit ut vere, perveniatque, precor.
Namque meis sospes multum cruciatibus aufers,
Utque sit e nobis pars bona salva, facis.
Quumque labent alii, jactataque vela relinquant,
Tu laceræ remanes anchora sola rati.
Grata tua est igitur pietas: ignoscimus illis,
Qui cum fortuna terga dedere fugæ.

* COTTÆ. Cottæ Messallino M. Valerii Messalæ Corvini, oratoris illius summi, filio, qui adoptione in Aureliam gentem transiverat, unde et Cottæ cognomen sibi adscivit. Quem memorant, Pers. Sat. II, 72; Juvenal. Sat. VII, 75; Plin. lib. X, cap. 20.

1. *Quam. Qui* Putean. *Cota* Junian. *Cote* Leid. qui et in fronte, *ad Cotum.*

2. *Missa sit ut vere.* Salus vere dicitur mitti, quum ille ad quem scribimus, recte valet, quemadmodum optamus.

4. *Atque sit ut nobis.* Tò *ut* Sarrav. non agnoscit; Argent. et sex alii ex melioribus, *Utque sit in nobis.* Lege: « Utque sit e nobis pars bona salva facis. » HEINS.

5. *Jactataque vela relinquant.* Et deferant vela a ventis agitata. Per *vela* autem, amicitiæ fidem et officium intellige.

8. *Qui cum fortuna terga dedere fugæ.* Scribe vel invitis scriptis codicibus, *cum fortuna terga dedere mea. Terga dare* pro *fugere*, usitatum Nostro, et melioris ævi scriptoribus. H.—*Qui cum fortuna.* Qui ubi me a fortuna prostratum et relegatum videre, cœperunt fugere.

Quum feriant unum, non unum fulmina terrent,
  Junctaque percusso turba pavere solet:
Quumque dedit paries venturæ signa ruinæ,
  Sollicito vacuus fit locus ille metu.
Quis non e timidis ægri contagia vitat,
  Vicinum metuens ne trahat inde malum?
Me quoque amicorum nimio terrore metuque,
  Non odio, quidam destituere mei.
Non illis pietas, non officiosa voluntas
  Defuit: adversos extimuere Deos.
Utque magis cauti possunt timidique videri,
  Sic adpellari non meruere mali.
At meus excusat caros ita candor amicos,
  Utque habeant de me crimina nulla, favet.
Sint hac contenti venia, signentque licebit
  Purgari factum, me quoque teste, suum.
Pars estis pauci potior, qui rebus in arctis
  Ferre mihi nullam turpe putastis opem.

19. *Utque magis cauti possunt timidique vocari. Timidique videri* Sarravian. Argent. Polit. et quinque alii. Præterea videtur scribendum, *Utque nimis*, vel *satis cauti*. H.

22. *At meus excusat caros ita candor amicos, Utque habeant de me crimina nulla facit.* Puto : « At meus excusat caros mihi candor amicos; » ut alibi : « Excusemne te semper, amice, mihi ; » deinde pro *facit* Sarravian. et tres alii ex melioribus *favet; habeat favor* Argent. *ex me* etiam unus ; Twisdenius codex *cavet.* Scribe : « Utque habeant per me crimina nulla, cavet. » H.

23. *Sint hi contenti venia, signentque licebit.* Scribe, *Sint hac contenti venia*, cum Moreti codice ; pro *signentque* Sarrav. *sientque ;* Argent. *fugiaque ;* reliqui *fugiantque ;* nisi quod Arondelianus *veniaque fugaque.* Nil muto ; *fugiantque* perperam occupavit multas editiones, etiam nostram : *signare* verbum juris ; Pont. IV, Eleg. xv, vs. 11 : « Confiteor : testere licet, signate, Quirites. » H.—Sed τῷ *signent* hic locum esse vix puto, quum nemini credi posset, qui in rem suam signet, sed ut testis alterius facti aliquid confirmet : et quum Ovidio teste vellent uti, ille signare debuisset, non isti ; quare mallem, *fingantque licebit :* hoc sibi persuadeant et fingant, me etiam probare eorum innocentiam, et testari non fuisse in eorum manu mihi opem ferre. B.

26. *Turpe putatis. Putastis* meliores : et præcedenti versu, pro

Tunc igitur meriti morietur gratia vestri,
Quum cinis absumto corpore factus ero.
Fallar, et illa meæ superabit tempora vitæ;
Si tamen a memori posteritate legar.
Corpora debentur mœstis exsanguia bustis:
Effugiunt structos nomen honorque rogos.
Occidit et Theseus, et qui comitavit Oresten:
Sed tamen in laudes vivit uterque suas.
Vos etiam seri laudabunt sæpe nepotes,
Claraque erit scriptis gloria vestra meis.
Hic quoque Sauromatæ jam vos novere, Getæque,
Et tales animos barbara turba probat.
Quumque ego de vestra nuper probitate referrem,
Nam didici getice sarmaticeque loqui,
Forte senex quidam, cœtu quum staret in illo,
Reddidit ad nostros talia verba sonos:
Nos quoque amicitiæ nomen bene novimus, hospes,
Quos procul a vobis frigidus Ister habet.

pars melior, unus Vatic. et Patav. *pars potior*. Heins.

27. *Morietur gratia vestri meriti.* Similiter Virg. Æn. VII, vs. 232: « nec vestra feretur Fama levis, tantique abolescet gratia facti. »

29. *Fallor, et illa meæ superabit tempora vitæ. Fallar* Fragmentum Boxhornii rectius. Heins.

30. *Legar.* Legentur monumenta et carmina mea, vestra in me merita testatura.

33. *Et qui comitavit Oresten.* Et Pyladem, qui Orestem in Tauricam regionem prosecutus est.

34. *In suas laudes.* In gloriam tantæ amicitiæ, quæ fuit inter eos. Vel in laudes utriusque, scil. Thesei et Pyladis.

37. *Sauromatæ.* Populi illi Scythici, qui ita a Græcis, alias *Sarmatæ* adpellantur.

38. *Tales animos.* Animos tam fidos et constantes. *Turba. Terra* Junian.

40. *Getice. Scythice* unus; *Sauramateque* quatuor.

41. *In illo cœtu.* In ea virorum corona, ubi amicitiæ vestræ constantiam prædicabam. Mer.

42. *Reddidit ad sonos.* Excepit verba mea tali narratione. Vel, laudes a me vobis tributas, ut amicis optimis, jucunda duorum amicorum historia confirmavit. Pont.

45. *Hospes.* O peregrine Ovidi.

44. *Quos procul a vobis alter et orbis habet.* Tò *alter et orbis habet* erat omissum in Sarraviano; Argent. Twisden. Arondel. et quatuor

Est locus in Scythia, Tauros dixere priores,
Qui Getica longe non ita distat humo.
Hac ego sum terra, patriæ nec pœnitet, ortus.
Consortem Phœbi gens colit illa Deam.
Templa manent hodie vastis innixa columnis;
Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert, illic signum cæleste fuisse:
Quoque minus dubites, stat basis orba Dea.
Araque, quæ fuerat natura candida saxi,
Decolor adfuso tincta cruore rubet.
Femina sacra facit, tædæ non nota jugali,
Quæ superat Scythicas nobilitate nurus.

alii, *ultimus orbis habet;* Scaligeri codex *Geticus orbis;* mendose: Politian. et octo alii *frigidus Ister habet;* tres *frigidus orbis;* totidem *frigidus axis;* multi *dividit Ister aquis;* quinque *barbara terra tenet;* prim. Mediceus, *Pontus et Ister habet;* forte *Ponticus Ister;* sic *Ponticus Castor* Elegia de Nuce, vers. 166; vide Notas supra, lib. II, Eleg. IX, vers. 67. HEINS.

45. *Est locus in Scythia.* Hæc est narratio senis cujusdam, quem poeta inducit referentem amicitiam Pyladis et Orestis, quos in Tauricam regionem venisse dicit, ubi regnabat Thoas. — *Tauros dixere priores.* Taurica regio (auctore Plinio) in Scythia est, et a Carcinite incipit, quondam mari circumfusa et ipsa, quaque nunc jacent campi, deinde vastis adtollitur jugis.

46. *Non ita. Non bene.* Putean.

48. *Consortem Phœbi* etc. Sororem Phœbi, Dianam.

50. *Per quaterdenos gradus.* Per gradus quadraginta. Ex quo templi altitudinem et magnificentiam demonstrat.

51. *Signum cæleste.* Statua Dianæ.

52. *Stat basis orba Dea. Orba Deæ* malim reponi: sic *luminis orbus* et similia apud Nostrum passim. H.— *Stat basis orba Dea.* Basis restat sola, orbata simulacro Dianæ, quod abstulit Orestes fugiens cum Iphigenia, et Ariciam portavit, ut Servius docet.

53. *Natura saxi.* E marmore.

54. *Decolor. Discolor* Putean. superiori versu pro *natura candida saxi*, malim *nativi candida saxi.* H.

55. *Tæda non nota jugali. Nupta* decem veteres; *tædæ non nota* Sarravian. Argent. multique alii. Lege *tædæ non nata;* nisi malis reponi, *tædæ non vota jugali.* H.—*Tæda non nota jugali* præstat; ut *notus arte, improbitate*, et similia dicuntur: nisi *tædæ jugalis* quis velit, ut Horatius, Od. II, XXI, 6: « Notus paterni animi. » Posset et *nota* ad *sacra* referri, ut sint sacra, ad quæ solis virginibus aditus sit, et ideo ignota tædæ jugali; id est, feminis nuptis: quod probat vs. 58. BURM.

56. *Quæ superat nobilitate.* Quæ est nobilior genere. Hujusmodi enim

Sacrificî genus est, sic instituere priores,
  Advena virgineo cæsus ut ense cadat.
Regna Thoas habuit, Mæotide clarus in ora:
  Nec fuit Euxinis notior alter aquis.
Sceptra tenente illo, liquidas fecisse per auras
  Nescio quam dicunt Iphigenian iter;
Quam levibus ventis sub nube per æquora vectam
  Creditur his Phœbe deposuisse locis.
Præfuerat templo multos ea rite per annos,
  Invita peragens tristia sacra manu;
Quum duo velifera juvenes venere carina,
  Presseruntque suo litora nostra pede.
Par fuit his ætas, et amor: quorum alter Orestes,
  Alter erat Pylades: nomina fama tenet.
Protinus immitem Triviæ ducuntur ad aram,
  Evincti geminas ad sua terga manus.
Spargit aqua captos lustrali Graia sacerdos,
  Ambiat ut fulvas infula longa comas.

eligebatur Dianæ sacerdos in Taurica regione.

57. *Sic instituere parentes. Priores* Polit. et multi alii; quod etiam in suis Naugerius invenit, et Pierius Valerianus ad lib. I Æn. Virgilii. H.

58. *Ense virgineo.* Cultro virginis sacerdotis.

59. *Thoas.* Adi Eurip. fab. 10, *Cursus Thoanti fecit hoc nomen pedum.*

61. *Per liquidas auras.* Per purum aera. Nota est fabula, ereptam Iphigeniam Dianæ sacrificandam; et a Dea delatam per aera in Tauricam regionem, cervamque pro ea suppositam, ut Servius docet.

63. *Per aera vectam. Per æquora* scripti fere omnes; nam de aere jam dixerat. Heins.

64. *Phœbe.* Diana.

65. *Præfuerat* etc. Præposita fuerat Iphigenia templo illi Tauricæ Dianæ.

66. *Invita manu. Nec placent... Foci, cruore diffluentes hospitum,* ex Eurip. fab. 10.

72. *Evincti geminas.* Erat enim consuetudo, ut aris destinati homines ligarentur.

73. *Sparsit aqua. Spargit* meliores. —*Sparsit captos lustrali* etc. Lustralem aquam intelligit, quæ lustrandis ac purgandis hostiis adhibebatur; non molam: neque enim mola aqua constabat, sed hordeo et sale: quæ antequam hostiæ jugularentur, aspergi illis atque offerri solebant. M.

74. *Ut infula longa ambiat.* Ut infula circumdet. Erat enim *infula* fascia in modum diadematis, et a

Dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis,
Dum tardæ causas invenit usque moræ :
Non ego crudelis, juvenes ignoscite, dixit;
Sacra suo facio barbariora loco.
Ritus is est gentis : qua vos tamen urbe venitis?
Quove parum fausta puppe petistis iter?
Dixit : et, audito patriæ pia nomine virgo,
Consortes urbis comperit esse suæ.
Alter at e vobis, inquit, cadat hostia sacri,
Ad patrias sedes nuntius alter eat.
Ire jubet Pylades carum periturus Oresten :
Hic negat ; inque vicem pugnat uterque mori.
Exstitit hoc unum, quo non convenerit illis :
Cætera par concors et sine lite fuit.
Dum peragunt pulchri juvenes certamen amoris,

qua vittæ ab utraque parte dependebant.

76. *Invenit ipsa moræ.* Rectius Leidensis, *usque.* Heins.

78. *Sacra suo facio barbariora loco.* Forte : « Sacra meo facio barbariora solo ; » nam in uno Vossiano *lolo* pro *loco.* H. — *Suo loco.* Hac terra Taurica, quæ est crudelis : et ideo sacra etiam crudelia celebrantur a me tamen non crudeli.

79. *Ritus is est gentis.* Malim *genti.* H.—*Ritus is est gentis.* Talis mos est Tauricis populis, Dianæ hospites immolare.

80. *Quodque parum. Quoque*, vel *Quaque* plerique. Heins.

81. *Nomine patriæ.* Nomine Mycenarum.

83. *Alter ut e vobis, inquit, cadat hostia sacris.* Versus mendosus : nec juvant libri veteres. Scribe : « Alteruter votis, inquit, cadat hostia sacris. » *Vota sacra*, ut *templa et delubra vota, vota laurea, votus sanguis, vota victima,* et similia passim apud Nostrum : Met. IX, quoque *vota sacra* habes : « Victor ab Œchalia Cænæo sacra parabat Vota Jovi. » — Burm. et Oberl. nostram defendunt : quæ sane potior Heinsiana.

84. *Ad sedes patrias.* In Græciam, Mycenas.

86. *Inque vicem pugnat uterque mori.* « Hic veri amoris dulce certamen vides ; Servare Oresten serio Pylades studet, Pyladenque Orestes ; mutuus sensus monet : Neuter superstes esse suffert alteri ; » ex Eurip. fab. 10.

87. *Exstitit hoc unum, quod non convenerat illis : Cætera pars concors et sine lite fuit. Quod non convenerit* Argent. aliique complures. Lege, *quo non convenerit illis.* Deinde *par concors* scribendum, ut Naugerius jam vidit. *Cætera concors* eleganti Græcismo, ut *cætera Graius* Virgi-

Ad fratrem scriptas exarat illa notas :
Ad fratrem mandata dabat, cuique illa dabantur,
Humanos casus adspice, frater erat.
Nec mora ; de templo rapiunt simulacra Dianæ,
Clamque per immensas puppe feruntur aquas.
Mirus amor juvenum, quamvis abiere tot anni,
In Scythia magnum nunc quoque nomen habet.
Fabula narrata est postquam vulgaris ab illo,
Laudarunt omnes facta piamque fidem.
Scilicet hac etiam, qua nulla ferocior, ora
Nomen amicitiæ barbara corda movet.
Quid facere Ausonia geniti debetis in urbe,
Quum tangant diros talia facta Getas ?
Adde, quod est animus semper tibi mitis, et altæ
Indicium mores nobilitatis habet ;
Quos Volesus patrii cognoscat nominis auctor ;
Quos Numa maternus non neget esse suos :

lio, et Nostro *cætera sospes*, Met. VIII. H. — *Quo non convenerit illis*. In quo non fuerint concordes. M.

90. *Ad fratrem scriptas*. Quem putabat jam e Phocide, quo puer delatus erat, rediisse et Argis manere. Ad eum conscribit epistolam, et fratri (quod nesciebat) portandam committit. Pont.

96. *Nomen habent. Habet* ex scriptis. Heins.

99. *Scilicet hic etiam. Hac etiam* meliores : deinde *τὸ est* cum Feschiano et tribus aliis delendum. H.

104. *Indicium mores nobilitatis habent. Habet* Politian. recte : animus nimirum. Heins.

105. *Quos Volesus. Valesus* multi veteres cum Argentino ; duo *Valerus ;* apud Rutilium *Volusus* vulgo legitur : « Qui Volusi antiquo derivat stemmate nomen ; » ut et apud Silium, lib. II Punic. vs. 8 : « Poplicola ingentis Volusi Spartana propago ; » atque ita in Fastis Capitolinis, sed fragmentum termini vetustissimi Romæ apud Maffeios : P. Valesius Volesi. F. Poplicola ; quam scripturam Dionysius Halicarnasseus quoque et Plutarchus agnoscunt : postea Volusi et Valerii dicti, qui Volesii et Valesii primo. H. — *Volesus auctor patrii nominis*. A Voleso enim paternum genus traxit Cotta. Fuit autem Volesus Sabinus, qui cum Tatio Romam venit.

106. *Quos Numa maternus. Materni* Naugerii postrema editio. H.— *Numa maternus*. Secundus rex Romanorum Numa Pompilius, a quo per matrem ducebat originem Cot-

Adjectique probent genitiva ad nomina Cottæ,
Si tu non esses, interitura domus.
Digne vir hac serie, lapso succurrere amico
Conveniens istis moribus esse puta.

ta.—*Esse suos.* Quia Cotta erat religiosus, et vir bonus, quemadmodum fuit Numa rex.

107. *Genitiva agnomina Cottæ. Ad nomina* veteres plerique; et recte. Innuit etiam adoptione in Aureliam Cottarum familiam transisse. H.

109. *Hac serie.* Hoc virtutum tuarum ordine; vel, quod magis placet, hac majorum origine.

EPISTOLA III.

FABIO MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Eleganti fictione refert, per quietem sibi adparuisse Cupidinem, et a se reprehensum, quod malam sibi magistro suo mercedem reddidisset, pollicitum, fore ut Cæsaris ira mitescat. Neque dubitat poeta, quin supplicem juvare velit Fabius.

Si vacat exiguum profugo dare tempus amico,
O sidus Fabiæ, Maxime, gentis, ades:
Dum tibi quæ vidi referam; seu corporis umbra,
Seu veri species, seu fuit ille sopor.
Nox erat: et bifores intrabat Luna fenestras,
Mense fere medio quanta nitere solet.
Publica me requies curarum somnus habebat,
Fusaque erant toto languida membra toro:

1. *Vacat. Juvat* Barber. et nostri.

2. *Fabiæ.* De Fabio vide Ruald. Animadv. in Plutarch. 43.

3. *Umbra. Umbra est* editi olim; *umbram* regius codex; *dummodo quæ* Hafn. *refero* etiam editi prius.

6. *Medio. In medio* Moreti.

7. *Publica requies curarum.* Re-

Quum subito pennis agitatus inhorruit aer,
Et gemuit parvo mota fenestra sono.
Territus in cubitum relevo mea membra sinistrum,
Pulsus et e trepido pectore somnus abit.
Stabat Amor vultu, non quo prius esse solebat,
Fulcra tenens læva tristis acerna manu;
Nec torquem collo, nec habens crinale capillis,
Nec bene dispositas comtus, ut ante, comas.
Horrida pendebant molles super ora capilli;
Et visa est oculis horrida penna meis.
Qualis in aeriæ tergo solet esse columbæ,
Tractantum multæ quam tetigere manus.
Hunc, simul agnovi, neque enim mihi notior alter,
Talibus adfata est libera lingua sonis:
O puer, exsilii decepto causa magistro,
Quem fuit utilius non docuisse mihi!
Huc quoque venisti, pax est ubi tempore nullo,
Et coit adstrictis barbarus Ister aquis?
Quæ tibi causa viæ? nisi uti mala nostra videres?
Quo sunt, si nescis, invidiosa tibi.
Tu mihi dictasti juvenilia carmina primus:

quies quæ communis est omnibus. —*Habebat*. *Alebat* Medonian. alter.

14. *Sceptra tenens læva tristis acerna manu*. *Fulva* Argentin. et codex Scaliger. unde *Fulcra* is conjiciebat; quod Vaticanus primæ notæ confirmat: *Fulcrum* pro baculo posuit: ῥάβδον ὑακινθίνην dat Amori Anacreon, Od. VII. H. — *Acerna*. De acere facta. Est enim genus ligni. Virgil. Æneid. II, vs. 112, *trabibus contextus acernis*. Mer.

17. *Horrida pendebant*. Repetitur ea vox versu proximo: quare malim *Squallida ora* hic legi; nisi versu proximo *sordida pluma* reponas. H.

18. *Penna*. Alæ. —*Horrida*. Asperæ et impexæ propter aquilonem, qui ad ea loca volantem Cupidinem adflaverat, et impexum reddiderat. Vel etiam mœrore et luctu, propter poetæ calamitatem.

20. *Tractatam*. *Tractantum* Politian. et tres alii.

22. *Talibus effata est*. *Adfata est* ex scriptis.

25. *Pax est ubi*. *Quo pax est* Polit. *qua* Heinsius malebat.

29. *Tu mihi dictasti*. Vid. Amor. lib. I, Eleg. I princip.

Adposui senis, te duce, quinque pedes.
Nec me Mæonio consurgere carmine, nec me
Dicere magnorum passus es acta ducum.
Forsitan exiguas, aliquas tamen, arcus et ignis
Ingenii vires comminuere mei.
Namque ego dum canto tua regna, tuæque parentis,
In nullum mea mens grande vacavit opus.
Nec satis id fuerat; stultus quoque carmina feci,
Artibus ut posses non rudis esse meis;
Pro quibus exsilium misero mihi reddita merces:
Id quoque in extremis, et sine pace, locis.
At non Chionides Eumolpus in Orphea talis;
In Phryga nec Satyrum talis Olympus erat:
Præmia nec Chiron ab Achilli talia cepit,

32. *Ducum. Deûm* unus Heinsii.

33. *Ignis. Ignes* editi nonnulli et ultra viginti scripti.

37. *Stultus quoque carmina feci. Stulto quoque carmine* Argentinus et Rottendorp. sic supra, lib. II, Eleg. IX, vs. 73, *stultam conscripsimus artem.* Heins.

41. *At non Chionides Eumolpus.* Libri multi *non Echionides*, vel *nec Echionides.* Sed vulgata lectio bene se habet. Εὔμολπος Ποσειδῶνος καὶ Χιόνης Pausaniæ : at Theocrito, Idyll. XXV, Φιλαμμονίδης Eumolpus dicitur. Mater autem Philammonis Chione, ut Noster ipse Met. lib. XI, vs. 317 memorat. Docuit hic Eumolpus cithara Herculem canere, teste ibidem Theocrito. Argent. *At non crudes Eumolpus* ; mendose : mox, *Achilli* pro *Achille* veteres. H. — *Eumolpus Chionides.* Eumolpus, Neptuni et Chiones filius. — *In Orphea.* Erga præceptorem Orpheum. Mer. — *Eumolpus.* Plerique non Thracium Eumolpum, sed Eleusinium, ex Deiope Triptolemi natum, mysteria Cereris Eleusine docuisse volunt, ejusque rei auctorem Istrum citant. Hinc et Eumolpidæ dicti, qui tradita ab Eumolpo sacra, Eleusine procurarunt. Micyl.

42. *In Phryga nec Satyrum.* Nec etiam Olympus talis fuit in Satyrum Marsyam, qualis tu in me fuisti. De Olympo meminit Suidas his verbis : Ὄλυμπος Μυσὸς αὐλητὴς καὶ ποιητὴς μελῶν καὶ ἐλεγείων, ἡγεμὼν τε γενόμενος τῆς κρουματικῆς μουσικῆς τῆς διὰ τῶν αὐλῶν, μαθητὴς δὲ καὶ ἐρώμενος Μαρσύου, τὸ γένος ὄντος Σατύρου, ἀκουστοῦ δὲ καὶ παιδὸς Ὑάγνιδος· γέγονε δὲ πρὸ τῶν Τρωικῶν ὁ Ὄλυμπος· ἐξ οὗ καὶ ὄρος τὸ ἐν Μυσίᾳ ὀνομάζεται. Marsyæ autem sive historiam, sive fabulam vide apud eundem Suidam, et Diodorum, lib. IV.

43. *Præmia nec Chiron.* Notum est Statii et aliorum monumentis, Achillem sub Chironis disciplina maxima benevolentia nutritum ; vide sub princip. lib. I de Art. Am.

Pythagoræque ferunt non nocuisse Numam.
Nomina neu referam longum collecta per ævum,
Discipulo perii solus ab ipse meo.
Dum damus arma tibi, dum te, lascive, docemus,
Hæc te discipulo dona magister habet.
Scis tamen, ut liquido juratus dicere possis,
Non me legitimos sollicitasse toros.
Scripsimus hæc istis, quarum nec vitta pudicos
Contingit crines, nec stola longa pedes.
Dic, precor, ecquando didicisti fallere nuptas,
Et facere incertum per mea jussa genus?
An sit ab his omnis rigide submota libellis,
Quam lex furtivos arcet habere viros?
Quid tamen hoc prodest, vetiti si lege severa
Credor adulterii composuisse notas?

44. *Pythagoræque ferunt* etc. Hic loquitur ex eorum opinione qui credidere Numam Pompilium regem, Pythagoræ philosophi discipulum fuisse.

47. *Quum damus.* Dum tibi significamus quomodo expugnandæ sunt puellæ.

41. *Et gaudere aliquid.* Malim *aliqua;* vide Notas Trist. III, El. IV, vers. 75. Heins.

49. *Et liquido juratus dicere possis. Ut possis* Argentinus.

51. *Quarum nec vitta pudicos Contingit crines.* Quæ non sunt virgines, aut Vestales, quæ vitta peculiariter utebantur. Plaut. Cistellar. I, 1, vs. 80: « Matronæ magis conducibile est unum amare... Et cum eo ætatem exigere, cui nupta est semel; » et in Milite, IV, 1, vs. 196: « Matronæ crines et vittas habent. »

52. *Contingit crines.* Multi *contigerit;* duo *contingunt;* totidem *Attigerit,* tres *Attingit;* quomodo et minor Gryphii. Unde Scaliger *Astringit;* probe; alibi, « Vitta nec adstrictas impedit alba comas; » Lucanus, lib. V, vs. 142: « tum torta priores Stringit vitta comas. » Arondelianus *Constringit,* etiam bene. H. — *Nec stola longa.* Nec sunt matronæ; quæ stola utebantur. Ea enim vestis erat, quæ ad imos pedes defluebat.

54. *Incertum genus.* Nempe conventitiis sati; Plaut. Cistellar. I, 1: ἐφάπτωρ vocatur ejusmodi contrectator; Æschyl. Supplic. vs. 314.

55. *An sit ab his omnis. Absit ab his* Argent. et duo alii; *An sat ab his omnis* Bersmanni codex. Forte: « Nam sat ab his omnis rigide submota libellis, » sublata interrogationis nota; vel *At satis his.* H.

56. *Quam lex arcet.* Lex Julia.

58. *Credor. Credar* Putean. *dicor*

At tu, sic habeas ferientes cuncta sagittas;
Sic nunquam rapido lampades igne vacent;
Sic regat imperium, terrasque coerceat omnes
Cæsar, ab Ænea qui tibi fratre nepos;
Effice, sit nobis non implacabilis ira,
Meque loco plecti commodiore velit.
Hæc ego visus eram puero dixisse volucri;
Hos visus nobis ille dedisse sonos:
Per, mea tela, faces, et per, mea tela, sagittas,
Per matrem juro, Cæsareumque caput;
Nil, nisi concessum, nos te didicisse magistro,
Artibus et nullum crimen inesse tuis.
Utque hoc, sic utinam defendere cætera posses!
Scis aliud, quod te læserit, esse magis.
Quicquid id est, neque enim debet dolor ille referri,
Non potes a culpa dicere abesse tua.
Tu licet erroris sub imagine crimen obumbres,
Non gravior merito vindicis ira fuit.
Ut tamen adspicerem, consolarerque jacentem,
Lapsa per immensas est mihi penna vias.
Hæc loca tum primum vidi, quum matre rogante
Phasias est telis fixa puella meis.

Moreti. *Composuisse nefas* Boxhorn. Fragm.

60. *Lampades.* Faces amoris. His enim amantum quoque pectora feriebat Cupido, et injiciebat ardorem et ignem.

62. *Ab Ænea fratre.* Æneas enim et Cupido ambo matrem Venerem habuere.

64. *Meque loco plecti. Poni* Thuan.

70. *Tuis actibus.* Tuis carminibus et præceptis de Arte amandi.

71. *Defendere cætera posses. Possem* nonnulli. Forte, *defendi possent.* *Cætera.* Quæ læserunt Augustum.

72. *Aliud magis esse.* Aliud magis nocere, quam carmina amatoria. Quibus verbis liquido adparet, exsilii poetæ causam aliam fuisse, quam carmina amatoria.

74. *Non potes a culpa dicere abesse tua. Liber abesse* quatuor; unus *liber adesse*; al. *libera esse.* Latet aliquid mendi. H. Hunc sensum explanat Phædr. I, x, 5: *culpæ proximam.*

78. *Est mea penna. Mihi penna* duo libri; et nostri codd.

80. *Puella Phasias.* Medea, sic di-

Quæ nunc cur iterum post sæcula longa revisam,
Tu facis, o castris miles amice meis.
Pone metus igitur; mitescet Cæsaris ira,
Et veniet votis mollior hora tuis.
Neve moram timeas, tempus, quod quærimus, instat;
Cunctaque lætitiæ plena triumphus habet.
Dum domus, et nati, dum mater Livia gaudet;
Dum gaudes, patriæ magne ducisque pater;
Dum tibi gratatur populus, totamque per urbem
Omnis odoratis ignibus ara calet;
Dum faciles aditus præbet venerabile templum;
Sperandum nostras posse valere preces.
Dixit; et aut ille est tenues dilapsus in auras,
Cœperunt sensus aut vigilare mei.
Si dubitem, quin his faveas, o Maxime, dictis,
Memnonio cycnos esse colore putem.
Sed neque mutatur nigra pice lacteus humor;
Nec, quod erat candens, fit terebinthus, ebur.

cta a Phasi, Colchorum fluvio. M.

81. *Secula longa. Cuncta* P. Dan. *Tu facis hoc* Regius, ut Epist. XX, 55 : « Tu facis hoc, oculique tui. » *Miles amate* sex libri.

84. *Et veniet votis mollior hora tuis. Aura* nonnulli; codex Moreti *velis mollior aura tuis.* Heins.

86. *Triumphus habet.* Triumphum Tiberii de Dalmatis et Illyriis actum intellige. Micyl.

87. *Et nati.* Et filii Augusti. Tiberius scilicet et reliqui.

88. *Magne pater patriæ.* Augustum denotat, qui pater patriæ dictus est. — *Ducisque.* Et imperatoris qui triumphabit : Tiberium autem designat.

89. *Dum sibi gratatur populus. Tibi* rectius quidam; est enim sermo ad Augustum. H. *Tibi* unus nostrorum.

90. *Odoratis ignibus.* Ignibus turicremis.

94. *Cœperunt. Cœpere aut sensus pervigilare* Servii codex ; *invigilare* Francof. forte, *Cœpere aut sensus evigilare mei.* Burm.

96. *Memnonio colore.* Colore nigro, quali fuit Memnon, quem Tithonus, Laomedontis filius, in Asia orientem versus usque in Æthiopiam militans, dicitur genuisse ex Ida : qui quum Trojanis præsidium tulisset, postea ab Achille est interfectus.

98. *Candens ebur.* Candidum ebur. — *Terebinthus.* Arbor est, quæ in Syria nascitur; ejus materies admodum lenta est, ac fidelis ad vetustatem, eximii ac nigri splendoris,

Conveniens animo genus est tibi; nobile namque
Pectus et Herculeæ simplicitatis habes.
Livor, iners vitium, mores non exit in altos,
Utque latens ima vipera serpit humo.
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum,
Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alii noceant miseris, optentque timeri,
Tinctaque mordaci spicula felle gerant.
At tua supplicibus domus est adsueta juvandis:
In quorum numero me precor esse velis.

ut docet Plinius lib. XIII, 6 vel 12.

99. *Conveniens animo genus est tibi; nobile namque Pectus.* Ita hæc distinguenda. HEINS.

100. *Pectus et Herculeæ.* Nam, inquit, obtines animum nobilem ac candorem, et simplicitatem illam, quæ in Hercule progenitore dicitur fuisse.

101. *Livor iners vitium.* Ὁ φθόνος ἐστὶ κάκιστον, ἔχει δέ τι καλὸν ἐν αὐτῷ. Τήκει γὰρ φθονερῶν ὄμματα καὶ κραδίην. — *Mores non exit in istos.* Plerique veteres *altos;* sed frustra: supra Eleg. II, vs. 109: « lapso succurrere amico Conveniens istis moribus esse puta; » lib. I, El. VI, vs. 5: « Non cadit in mores feritas inamabilis istos. » H. — Mihi *altos* non displicet, ut oppositio sit inter, *serpit humo;* pro quo in Lovan. *repsit; non transit in altos* Junian. BURM.

EPISTOLA IV.

RUFINO.

ARGUMENTUM.

Carmen suum de triumpho Tiberii Illyrico commendat Rufino : quod quidem exiguum esse fatetur; sed tenuitate ingenii sui, absentia, exsilii calamitatibus, Elegiæ ipsius indole excusandum esse docet. Ad ultimum, alterum quoque triumphum de Germanis ominatur Tiberio.

HÆC tibi non vanam portantia verba salutem,
  Naso Tomitana mittit ab urbe tuus;
Utque suo faveas mandat, Rufine, triumpho;
  In vestras venit si tamen ille manus.
Est opus exiguum, vastisque paratibus impar,
  Quale tamen cumque est, ut tueare rogo.
Firma valent per se, nullumque Machaona quærunt :
  Ad medicam dubius confugit æger opem.

1. *Non vanam salutem.* Ex animo tibi opatam; quia precor ut sis salvus, ut es.

3. *Triumpho.* De Illyrico triumpho et hæc et superiora illa accipienda. Nusquam enim alibi reperio, de Germanis triumphasse Tiberium : sed devictis Illyriis, decretoque illi eam ob rem triumpho, in præsens quidem tum ob mœstam Variana clade civitatem, ovantem, sed laureatum tamen, urbem esse ingressum : triumphavit enim Tiberius prox. anno ante mortem Augusti, quo tempore et hæc a poeta scripta videntur, quum jam quartum in Ponto annum degisset. MICYL.

5. *Vestrisque paratibus impar. Vastisque* Combianus; ut infra, 85 : « Ferre etiam molles elegi tam vasta triumphi Pondera disparibus non potuere rotis. » HEINS.

7. *Firma valent per se* etc. Sensus est : Corpora firma ac valida per se consistunt, neque opus medico habent, qui ea conservet : sic et boni ac præstantes poetæ, non indigent favore lectoris, quando ipsorum carmina per se commendabilia sunt.

8. *Dubius. Dubitans* pr. edit.

Non opus est magnis placido lectore poetis :
Qamlibet invitum difficilemque tenent.
Nos, quibus ingenium longi minuere labores,
Aut etiam nullum forsitan ante fuit,
Viribus infirmi, vestro candore valemus:
Quem mihi si demas, omnia rapta putem.
Cunctaque quum mea sint propenso nixa favore,
Præcipuum veniæ jus habet ille liber.
Spectatum vates alii scripsere triumphum.
Est aliquid memori visa notare manu.
Nos ea vix avidam vulgo captata per aurem
Scripsimus : atque oculi fama fuere mei.
Scilicet adfectus similes, aut impetus idem,
Rebus ab auditis conspicuisque venit?
Nec nitor argenti, quem vos vidistis, et auri,
Quod mihi defuerit, purpuraque illa, queror:
Sed loca, sed gentes formatæ mille figuris
Nutrîssent carmen, præliaque ipsa, meum.
Et regum vultus, certissima pignora mentis,

9 *Non opus est magnis placido.* Poetis excellentibus non est opus ut lectores concilient, quia eorum opera per se favorem contrahunt.

10. *Quemlibet invitum difficilemque tenent. Quamlibet* quatuor libri. H.

15. *Cunctaque quum mea sunt. Sint* ex scriptis. H.

16. *Iste liber.* Libellus ille quem mitto, ubi describitur Cæsaris triumphus materia ampla et magna, quæ aliud exposceret ingenium, quam meum.

19. *Vulgi captata per aurem. Vulgo* scripti : et versu proximo, pro *vidimus*, multi *scripsimus*. H.

24. *Quod mihi defuerit. Defuerint* Fragmentum Vaticanum, paulo elegantius. Heins.

25. *Sed loca, vel gentes. Sed gentes* sex septemve veteres: nervose. Sed locorum descriptiones et picturæ, quæ triumphantes imperatores præcedebant. Per loca autem, aut urbes, aut campos ubi partæ fuerant victoriæ pugnando; et quia hujusmodi prælia picta præibant, et in pugnantum corporibus variæ erant vulnerum et cadentium formæ; ideo subjungit, vel gentes formatæ mille figuris.

26. *Nutrissent carmen* etc. Carmini meo gratiam adtulissent.—*Præliaque ipsa meum.* Et ipsæ præliorum descriptiones.

27. *Et regum vultus certissima pignora gentis.* Ita quidem vulgo : sed alii *pignora mentis* legunt, quæ

Juvissent aliqua forsitan illud opus.
Plausibus ex ipsis populi, lætoque favore,
Ingenium quodvis incaluisse potest.
Tamque ego sumsissem tali clangore vigorem,
Quam rudis audita miles ad arma tuba.
Pectora sint nobis nivibus glacieque licebit,
Atque hoc, quem patior, frigidiora loco :
Illa ducis facies, in curru stantis eburno,
Excuteret frigus sensibus omne meis.
His ego defectus, dubiisque auctoribus usus,
Ad vestri venio jure favoris opem.
Nec mihi nota ducum, nec sunt mihi nota locorum
Nomina : materiam vix habuere manus.
Pars quota de tantis rebus, quam fama referre,
Aut aliquis nobis scribere posset, erat ?
Quo magis, o lector, debes ignoscere, si quid
Erratum est illic, præteritumve mihi.
Adde, quod, adsiduam domini meditata querelam,
Ad lætum carmen vix mea versa lyra est.

lectio est verior ; ut sit, *pignora mentis*, indicia et significationes. Est enim vultus, quasi quidam tacitus animi index, qui pro eo atque illa adfecta est, ipse quoque lætus, tristis, placidus aut torvus est. Micyl. — *Gentis* omnes fere scripti ; sed perperam.

28. *Juvissent aliqua forsitan illud ope.* Præfero quod in vulgatis est ; *aliqua forsitan illud opus. Aliqua* pro aliqua parte ; ut Virg. Eclog. III, 15 : « si non aliqua nocuisses. »

29. *Lætoque favore. Fragore* malim, vel *canore ;* nam *favoris* paulo post sequitur. Heins.

31. *Tali clamore vigorem. Clangore* Fragmentum Lovaniense.

32. *Rudis miles.* Tyro et belli inexpertus, ἀπόλεμος, Homer.

36. *In curru eburno.* Triumphalia ornamenta fuere, toga prætexta, tunica palmata, toga picta, corona laurea, scipio eburneus, et sella curulis eburnea, de qua hic Ovidius intelligit.

40. *Materiam non habuere. Vix habuere* Thuan. Heins.

44. *Præteritumve mihi.* Aut a me prætermissum.

45. *Adsiduas querelas domini* etc. Continuos fletus meos, propter hanc relegationem. *Adsiduam querelam* duo ; Argent. et octo alii *adsiduas querelas ;* quomodo et Arondel. H.

46. *Ad lætum carmen vix mea musa*

Vix bona post tanto quærenti verba subibant,
  Et gaudere aliquid, res mihi visa nova est.
Utque reformidant insuetum lumina Solem,
  Sic ad lætitiam mens mea segnis erat.
Est quoque cunctarum novitas carissima rerum:
  Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.
Cætera certatim de magno scripta triumpho
  Jam pridem populi suspicor ore legi.
Illa bibit sitiens, lector mea pocula plenus:
  Illa recens pota est, nostra tepescit aqua.
Non ego cessavi, nec fecit inertia serum:
  Ultima me vasti sustinet ora freti.
Dum venit huc rumor, properataque carmina fiunt,
  Factaque eunt ad vos, annus abîsse potest.
Nec minimum refert, intacta rosaria primus,
  An sera carpas pæne relicta manu.
Quid mirum, lectis exhausto floribus horto,

venit. Vix mea versa lyra est plerique veteres; quod a Fabricio mutari non debuit. Heins.

51. *Novitas gratissima rerum.* Rectius cum Argent. aliisque nonnullis, *carissima*, quia *Gratia* sequitur.

52. *Officio.* Rei illi quam facimus, ut puta, scribendo triumphum, aut aliud aliquid simile.

65. *Illa.* Scilicet carmina aliorum. — *Lector sitiens.* Lector desiderans. — *Plenus.* Jam satur: et ideo fastidiens. — *Mea pocula.* Subaudi *bibit*, hoc est, legit meum carmen.

56. *Nostra tepebit aqua. Tepescit* Polit. et Barberin. H. — *Nostra tepescit.* Carmen meum serum nullam habebit gratiam post aliorum carmina prius composita.

57. *Serum. Tardum* tres; *segnem* unus.

58. *Sustinet ora freti. Submovet* Putean. et Vatic. Vide notas Trist. III, Eleg. IV, vers. 41. H.

59. *Carmina fiunt.* Vatican. *feci.*

62. *Sera manu.* Manu tarda ad decerpendos hujusmodi flores. Quasi dicat, ego scripsi postremus, tanquam qui relictas rosas colligit. Rosæ enim quæ primo leguntur, quia pulchriores deliguntur, magis delectant, quam aliæ: sic ergo qui primo materiam triumphi Cæsaris descripsere, magis placent, quam ego.

63. *Lectis exhausto floribus horto. Sertis floribus* Hafniensis; eleganter.

65. *Deprecor hæc, vatum contra sua carmina ne quis Dicta putet. Deprecor hoc* Argent. aliique nonnulli. Forte, « Ne precor, hæc vatum contra sua carmina ne quis Dicta putet; » et venusta profecto illa τοῦ

Si duce non facta est digna corona suo?
Deprecor, hæc vatum contra sua carmina ne quis
Dicta putet : pro se Musa locuta mea est.
Sunt mihi vobiscum communia sacra, poetæ,
In vestro miseris si licet esse choro.
Magnaque pars animæ mecum vixistis, amici :
Hac ego non absens vos quoque parte colo.
Sint igitur vestro mea commendata favori
Carmina, non possum pro quibus ipse loqui.
Scripta placent a morte fere : quia lædere vivos
Livor, et injusto carpere dente solet.
Si genus est mortis male vivere, terra moratur,
Et desunt fatis sola sepulcra meis.
Denique opus nostræ culpetur ut undique curæ,
Officium nemo, qui reprehendat, erit.
Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas:
Hac ego contentos auguror esse Deos.
Hæc facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras,
Et placeat cæso non minus agna bove.

ne repetitio. H. — *Deprecor hæc vatum.* Ne poeta videatur questus de poetis, qui hujusmodi quoque triumphum scripserant, hic se excusat.

66. *Pro se.* Pro utilitate sua, non ut aliquem culparem.

67. *Communia sacra.* Quia poetæ omnes sunt Phœbi sacerdotes, ideo ejus sacra sunt illis cum Ovidio etiam poeta communia.

69. *Magnaque pars animi. Animæ* scribendum cum sex scriptis; *animo* Argent. et quinque alii. H.—*Magna pars amici.* Amici enim eleganter nunc pars, nunc dimidium animæ amicorum esse dicuntur.

70. *Hac ego vos absens nunc quoque parte colo.* Elegantior multo mihi videtur Francofurtensis libri lectio, *Hac quoque non absens vos ego parte colo*; nisi quod transpositis vocibus malim, *Hac ego non absens vos quoque parte colo;* anima non absens, sed præsens, licet corpore absim, vos colo. Burm.

71. *Vestro mea commendanda favore.* Malim *favori*, et sic a manu secunda Arondelianus. H.

73. *Quia lædere vivos livor.* Sic alibi, *Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.*

75. *Terra moratur.* Sepulcrum me exspectat.

77. *Opus nostræ curæ.* Opus hoc de triumpho in quo magnam curam adhibui.

Res quoque tanta fuit, quantæ subsistere summo
Iliados vati grande fuisset onus.
Ferre etiam molles elegi tam vasta triumphi
Pondera disparibus non potuere rotis.
Quo pede nunc utar, dubia est sententia nobis:
Alter enim de te, Rhene, triumphus adest.
Irrita verorum non sunt præsagia vatum :
Danda Jovi laurus, dum prior illa viret.
Nec mea verba legis, qui sum submotus ad Istrum,
Non bene pacatis flumina pota Getis :
Ista Dei vox est : Deus est in pectore nostro :
Hæc duce prædico vaticinorque Deo.

84. *Æneidos vati. Æneados* unus Vossianus. Puto *Iliados vati.* Quippe ut summum vatem Virgilium adpellarit, atque adeo ipsi Homero prætulerit, vix fit verisimile. Nam Propertianum illud, *Nescio quid majus nascitur Iliade,* viventis adhuc Virgilii auribus datum est. Deinde τὸ *Æneidos* secunda syllaba correpta vix legi apud alios, nisi quod in veteri epigrammate Maronis laudibus dato codex antiquissimus exhibet scriptum : « Æneidemque suam fac major nuncius ornet: Fac laudes Italum, fac tua facta legi ; » quum *Æneamque suum* in vulgatis exemplaribus legatur, et quidem rectius. Sed quod monere propemodum neglexeram, iisdem versibus nævus fœdissimus inhæret, quum pro *major nuncius ornet* reponendum sit *major Mincius;* ut fluvium agri Mantuani posuerit pro ipsa Mantua. H.

86. *Rotis disparibus.* Imparibus versibus. — *Modis* Putean. male ; vide Art. Amat. lib. I, vers. 264.

89. *Irrita verorum non sunt præsagia vatum.* Argent. prim. Medic. plurimique alii, *votorum vatum ;* nonnulli *notorum :* an *motorum ?* hoc est, adflatorum ? sic Pythagoras, Metam. lib. XV, vers. 143 : « Et quoniam Deus ora movet, sequar ora moventem Rite Deum. » Sic et sæpe alibi : quatuor *magnorum.* H. — *Verorum* non movendum ; Epist. XVI, vers. 121, *Vera fuit vates*, et passim.

90. *Danda Jovi laurus.* Triumphus dandus est Jovi Capitolino, cui imperatores lauro coronati ibant sacrificatum. Vel dicit ponendam esse lauream de more post triumphum in æde Jovis Capitolini.—*Dum prior illa viret.*. Dum corona illa Tiberii, qua paulo ante ovans ob debellatum Illyricum, coronatus urbem intravit, adhuc est recens et viridis. Ex quo innuit post illum triumphum, alterum etiam propediem deberi Tiberio.

91. *Qui sum submotus ad Istri. Istrum* meliores. H. — *Qui sum submotus ad Istrum.* Qui sum a patria in Pont. missus, in quem defluit Ister.

94. *Hoc duce prædico. Hæc* meliores. HEINS. — *Hæc.* Hunc alterum triumphum.

Quid cessas currum pompamque parare triumphis,
Livia? jam nullas dant tibi bella moras.
Perfida damnatas Germania projicit hastas:
Jam pondus dices omen habere meum.
Crede, brevique fides aderit; geminabit honorem
Filius, et junctis, ut prius, ibit equis.
Prome, quod injicias humeris victoribus, ostrum:
Ipsa potest solitum nosse corona caput.
Scuta, sed et galeæ gemmis radientur et auro,
Stentque super vinctos trunca tropæa viros.
Oppida turritis cingantur eburnea muris;
Fictaque res vero more putetur agi.
Squallidus immissos fracta sub arundine crines
Rhenus, et infectas sanguine portet aquas.
Barbara jam capti poscunt insignia reges,
Textaque fortuna divitiora sua.

97. *Perfida Germania.* Germania quæ fidem rupit Romanis, cæso Varo et tribus legionibus. — *Damnatas hastas.* Bella et arma, quæ detestatur et damnat. — *Projicit.* Abjicit tanquam pæne victa.

99. *Geminabit honorem Filius.* Tiberius alium consequetur triumphum : et ita duplici triumpho erit gloriosus, altero parto de Illyria, altero vero de Germanis. Tiberius enim, vastata Germania, imperator adpellatus fuit.

104. *Stentque super victos trunca tropæa viros.* Malim *super vinctos viros* cum prim. Mediceo et quinque aliis. In Numismatis enim marmoribusque antiquis adparent passim captivi tropæis adligati. H. — *Trunca tropæa,* Quæ amputatis arboribus figebantur ; amputabant enim ramos arborum, ac deinde armis spoliisque hosti detractis ornabant. — *Trunca tropæa.* Virgil. Æneid. XI, vers. 5 sqq : « Ingentem quercum, decisis undique ramis, Constituit tumulo, fulgentiaque induit arma. . . tibi, magne, tropæum, Bellipotens. » — Stat. Theb. II, 704 sqq.

105. *Oppida eburnea.* Civitatum simulacra ex ebore compacta.

106. *Ficta res.* Rem fictam adpellat urbium pictarum simulacra et gesta, quæ præferebantur in eo triumpho.

107. *Squallidus immittat crines. Immissos crines* in melioribus: mox pro *potet*, Politian. et sex alii *portet.* H. Noster A, *immittat*, *potet* : male.

109. *Ponunt insignia.* Noster A. — *Poscunt* Polit. aliique multi; quidam *poscant:* utrumque rectum; nam regalibus ornamentis reges in triumphum ducendi velabantur. H.

110. *Textaque.* Vestes regias. — *Divitiora sua fortuna.* Quia reges illi

Et quæ præterea virtus invicta tuorum
Sæpe parata tibi, sæpe paranda facit.
Dî, quorum monitu sumus eventura locuti,
Verba, precor, celeri nostra probate fide.

omnia jure belli amiserant : et eo pacto pretiosiores erant vestes ipsis regibus.

111. *Virtus tuorum.* Virtus Augusti et liberorum.

112. *Sæpe parata tibi.* Quia sæpenumero parasti tuis triumphalia ornamenta.—*Sæpe paranda.* Quoniam alios etiam triumphos comparabunt, et tu quoque triumphalia ornamenta parabis.

113. *Quorum monitu.* Apollinem significat, cujus monitu et furore poetæ vaticinantur.

EPISTOLA V.

MAXIMO COTTÆ.

ARGUMENTUM.

Submissam sibi a Cotta orationem, in judicio cemtumvirali habitam, gratissimam fuisse prædicat, utque sæpe studii sui pignora sibi impertiat, precatur. Monet simul, ut absentis amici sedulo meminerit; se saltem ipsius cum voluptate recordari.

Quam legis, unde tibi mittatur epistola, quæris?
Hinc, ubi cæruleis jungitur Ister aquis.
Ut regio dicta est, succurrere debet et auctor,
Læsus ab ingenio Naso poeta suo;
Qui tibi, quam mallet præsens adferre salutem,

2. *Aquis cæruleis.* Aquis maris Pontici, quibus regionem Ponticam designat.

3. *Succurrere.* Sic noster A. *Succedere* unus, et Bersm. margo.

5. *Adferre. Deferre* Regius : nescio an rectius; adfert enim salutem medicus, et qui opem fert : ne itaque ambigua sit locutio, *deferre* probarem. Burm. Non ego.

Mittit ab hirsutis, Maxime Cotta, Getis.
Legimus, o juvenis patrii non degener oris,
Dicta tibi pleno verba diserta foro.
Quæ, quanquam lingua mihi sunt properante per horas
Lecta satis multas, pauca fuisse queror.
Plura sed hæc feci relegendo sæpe; nec unquam
Hæc mihi, quam primo, grata fuere magis.
Quumque nihil toties lecta e dulcedine perdant,
Viribus illa suis, non novitate, placent.
Felices, quibus hæc ipso cognoscere in actu,
Et tam facundo contigit ore frui!
Nam, quanquam sapor est adlata dulcis in unda,

6. *Ab Getis hirsutis.* A Getis squalidis, barbaris, et impexis. MER. — Vel potius *hirsutos* nominat propter pelles hirsutas, quibus se adversus frigora illo sub cælo pæne perpetua communiant. PONT.—*Maxime Cotta. Maxime*; et sic initio Epistolæ *Maximo Cottæ*. Hic Messalæ Corvini illius disertissimi filius, Messallini frater, Cottæ nomen mutuatus est ab Aureliis avis maternis, ut discimus ex Elegia ultima, Pont. lib. IV, vers. 43, in quam gentem adoptione transiverat; quod supra vidimus sub finem Elegiæ secundæ hujus libri. Maximos autem dictos ex Valeria familia quosdam, quemadmodum Messalas, Flaccos, Poplicolas, Volusos, Catullos et Aisculos, certum est. Nam bello primo Punico, sub annum U. C. CDXC, M. Valerius Maximus cum M. Otacilio Crasso consul perhibetur, qui devicta Messana cognomen Messalæ primus adscivit. Huc et refer Valerium Maximum scriptorem, cujus nonnulla etiamnum exstant. H.

7. *O juvenis non degener.* O Cotta Maxime, qui non degeneras a tuis. —*Oris patrii.* Eloquentiæ patris tui, qui fuit summus orator. Vel facie patrem tuum referens. MER. et P.

8. *Dicta pleno foro.* Habita frequenti turba, quæ erat in foro judiciali.

10. *Fuisse pauca.* Visam fuisse eam orationem brevem, propter ejus elegantiam, et suave dicendi genus.

11. *Plura sed hæc feci. Hæc* paulo post sequitur; quare scribendum, *sed effeci.* H. Nostri *hæc feci.*

12. *Hæc mihi quam primo grata fuere minus. Non mihi, quam primo, grata fuere magis*, Argent. et decem alii, probe. *Non minus* Scaligeri codex, Polit. et quatuor præterea. H.

13. *Quumque sua toties nihil ex dulcedine perdant.* Nihil est ad quod referatur τὸ *toties.* Argent. et quinque alii, *quumque nihil toties lecta e dulcedine perdant.* Nisi quod a tribus abest τὸ *e.* H.

14. *Placent. Valent* unus Heinsii.

15. *Quibus hæc. Hoc* quinque libri; *hos* MS Bersm. Nostri *hæc.*

17. *Ablata dulcis in unda. Adlata* Argentinus aliique plurimi; recte: nisi *oblata* malis. H.

Gratius ex ipso fonte bibuntur aquæ:
Et magis adducto pomum decerpere ramo,
Quam de cælata sumere lance, juvat.
At nisi peccassem, nisi me mea Musa fugasset,
Quod legi, tua vox exhibuisset opus.
Utque fui solitus, sedissem forsitan unus
De centum judex in tua verba viris.
Major et implesset præcordia nostra voluptas,
Quum traherer dictis adnueremque tuis.
Quem quoniam fatum, vobis patriaque relictis,
Inter inhumanos maluit esse Getas:
Quod licet, ut videar tecum magis esse, legendo,
Sæpe, precor, studii pignora mitte tui:
Exemploque meo, nisi dedignaris id ipsum,
Utere: quod nobis rectius ipse dares.
Namque ego, qui perii jam pridem, Maxime, vobis,
Ingenio nitor non periisse meo.
Redde vicem; nec rara tui monumenta laboris
Accipiant nostræ, grata futura, manus.
Dic tamen, o juvenis studiorum plene meorum,
Ecquid ab his ipsis admoneare mei?
Ecquid, ubi aut recitas factum modo carmen amicis,

20. *Quam de lance cælata.* Quam de aliqua patina, et vase sculpto.

22. *Tua vox.* Tua recitatio. Multo magis enim viva vox adficit. — *Exhibuisset.* Hoc est, audivissem, non legissem orationem tuam.

26. *Dum traherer tuis dictis. Quum* Heinsius edidit ex codicibus magno numero. — Quum dicentem te audirem, et in tua verba et sententiam adducerer tuis rationibus.

29. *Ut videar tecum magis esse legendo.* Codex Scaligeri, *loquendo*, ut et alii nonnulli; sed frustra: mox, *exemploque mei*, pro *meo* decem veteres, et nostri.

32. *Quod nobis rectius.* Minores enim a majoribus petere exempla debent. Pont.

34. *Ingenio* etc. Scribo ad vos sæpius, et eo pacto conor vobis absentibus, tanquam præsentibus frui, et videri esse vobiscum, et non in exsilio.

39. *Ecquibus aut recitas. Ecquid ubi recitas* nonnulli. Scribe *Ecquibus ut recitas;* et pone interrogationis notam post illa, *queritur tua mens*

Aut, quod sæpe soles, exigis ut recitent,
Interdum queritur tua mens, oblita quid absit?
Nescio quid certe sentit abesse sui:
Utque loqui de me multum præsente solebas,
Nunc quoque Nasonis nomen in ore tuo est?
Ipse quidem Getico peream violatus ab arcu,
Et, sit perjuri quam prope pœna, vides,
Te nisi momentis video pæne omnibus absens:
Gratia Dîs, menti quolibet ire licet.
Hac ubi perveni, nulli cernendus, in urbem,
Sæpe loquor tecum, sæpe loquente fruor.
Tum, mihi difficile est, quam sit bene, dicere; quamque
Candida judiciis hora sit illa meis.
Tum me, si qua fides, cælesti sede receptum,
Cum fortunatis suspicor esse Deis.
Rursus, ut huc redii, cælum Superosque relinquo;
A Styge nec longe Pontica distat humus.
Unde ego si fato nitor prohibente reverti,
Spem sine profectu, Maxime, tolle mihi.

oblita quid absit? Metuo tamen ne vel sic hæc satis sint integra. H. — *Ecquid adhuc* Junian. Sed legerem cum quatuor scriptis, *Ecquid, ubi aut recitas* etc. BURM. Sic nostri.

42. *Nescio quid certe sensit abesse mei. Sentit abesse sui* ex veteribus plerisque et nostris.

46. *Et sit perjuri quam prope pœna vides. Per murum* Regius. Scribe *perjurum quam prope pœna*. H.

49. *Hanc ubi perveni. Hac* ex scriptis nonnullis: mente nimirum.

50. *Teque loquente fruor. Sæpe fruor* cum Politiani libro aliisque multis.

54. *Deis. Viris* P. Servii liber.

55. *Rursus ubi huc redii. Ut huc redii* ex Combiano. Ubi mente et cogitatione videor Roma in Scythiam redisse. — *Relinquo.* Videor relinquere.

56. *A Styge.* Ab inferis. — *Non longe distat.* Non est multum dissimilis. Quasi dicat: Videor ad inferos pervenisse.

57. *Unde.* A qua terra Pontica. — *Si nitor reverti.* Si conor Romam redire. — *Fato prohibente.* Diis nolentibus.

58. *Tolle spem mihi.* Adime hanc mihi spem redeundi, ostendendo per literas non posse fieri, ut redeam. — *Sine profectu.* Quæ spes nihil profectura est: frustra enim reditum spero, si non possum illum consequi.

EPISTOLA VI.

AMICORUM CUIDAM.

ARGUMENTUM.

Amico, qui nominari a poeta noluerat, ostendit, eam reverentiam in Augustum, cujus clementia sit notissima, invidiosam esse; vel aperte tutus, vel latenter saltem ut exsulem amet, hortatur.

NASO suo, nomen posuit cui pæne, sodali
Mittit ab Euxinis hoc breve carmen aquis.
At, si cauta parum scripsisset dextra, quis esses,
Forsitan officio parta querela foret.
Cur tamen, hoc aliis tutum credentibus, unus,
Adpellent ne te carmina nostra, rogas?
Quanta sit in media clementia Cæsaris ira,
Ex me, si nescis, certior esse potes.
Huic ego, quam patior, nil possem demere pœnæ,
Si judex meriti cogerer esse mei.
Non vetat ille sui quemquam meminisse sodalis,
Nec prohibet tibi me scribere, teque mihi.
Nec scelus admittas, si consoleris amicum,
Mollibus et verbis aspera fata leves.
Cur, dum tuta times, facis ut reverentia talis

1. *Suo posuit.* Sic nostri. *Suum* Moreti et quatuor alii.

2. *Ab Euxinis. Ab extremis* unus.

5. *Aliis credentibus esse tutum.* Aliis existimantibus non esse timendum.—*Hoc.* Scilicet nomen ponere meis scriptis.

9. *Huic ego. Hinc* MSS Bersm. *Nil possem demere.* Quia Cæsar non potuisset me mitius punire.

Fiat in Augustos invidiosa Deos?
Fulminis adflatos interdum vivere telis
Vidimus, et refici, non prohibente Jove:
Nec, quia Neptunus navem lacerarat Ulyssis,
Leucothee nanti ferre negavit opem.
Crede mihi, miseris cælestia numina parcunt,
Nec semper læsos et sine fine premunt.
Principe nec nostro Deus est moderatior ullus:
Justitia vires temperat ille suas.
Nuper eam Cæsar, facto de marmore templo,
Jampridem posuit mentis in æde suæ.
Juppiter in multos temeraria fulmina torquet,
Qui pœnam culpa non meruere pari.
Obruerit sævis quum tot Deus æquoris undis,
Ex illis mergi pars quota digna fuit?
Quum pereant acie fortissima quæque, sub ipso
Judice, delectus Martis iniquus erit.

16. *Fiat invidiosa.* Invidiam illis et detractionem conciliet. — *In Deos Augustos.* Augustum et ejus filios intellige.

20. *Leucothea.* Ex Hom. Od. E, vers. 373.—« Navigat infelix : et erat jam puppis in alto : En! decima obliquum verberat unda latus. Ennosigæus adest, trifidaque repente profundum Cuspide subvertit : læsa carina gemit. Conscius offensæ, morti prætendit Ulysses . . . . Leucotheæ vittam » etc.

22. *Premunt. Gravant* Farnes. et tunc mallem etiam *lapsos*, vel *lassos*, pro *læsos*. BURM.

24. *Suas. Sua* Heinsius maluerat.

25. *Cæsar, facto de marmore templo.* De hoc templo nihil legi. Proinde videndum, an ad templum Martis Ultoris adluserit poeta, quod ab ultione Cassii et Bruti adpellatum fuit. Est enim et ultio, sive vindicta justitiæ pars quædam. MICYL.

26. *In æde suæ mentis.* In thesauro sui pectoris : hoc est, multo antequam ædificaret ædem Romæ, colebat ipsam Deam; sic Claudian. de laude Stilic. II, 30 : « Hæc Dea pro templis, et ture calentibus aris, Te fruitur, posuitque suas hoc pectore sedes. »

28. *Qui pœnam culpa non meruere pati. Pari* scribendum cum Feschii codice et Thuaneo. HEINS.

31. *Quum pereant bello fortissima pectora.* Quod et Priamus deplorat, Iliad. Ω : « Primi natorum, fortissima pectora, cæsi. Hei mihi! qui superant? semivir iste Paris. »

32. *Delectus Martis.* Nonnulli *dilectus*. HEINS.

At, si forte velis in nos inquirere, nemo est
Qui se, quod patitur, commeruisse neget.
Adde, quod exstinctos vel aqua, vel Marte, vel igni,
Nulla potest iterum restituisse dies.
Restituit multos, aut pœnæ parte levavit
Cæsar; et, in multis me velit esse, precor.
An tu, quum tali populus sub principe simus,
Adloquio profugi credis inesse metum?
Forsitan hæc domino Busiride jure timeres,
Aut solito clausos urere in ære viros.
Desine mitem animum vano infamare timore:
Sæva quid in placidis saxa vereris aquis?
Ipse ego, quod primo scripsi sine nomine vobis,
Vix excusari posse mihi videor.
Sed pavor adtonito rationis ademerat usum;
Cesserat omne novis consiliumque malis.
Fortunamque meam metuens, non vindicis iram,
Terrebar titulo nominis ipse mei.
Hactenus admonitus memori concede poetæ,
Ponat ut in chartis nomina cara suis.
Turpe erit ambobus, longo mihi proximus usu,
Si nulla libri parte legare mei.
Ne tamen iste metus somnos tibi rumpere possit,
Non ultra, quam vis, officiosus ero:

39. *An tu.* Ita nostri. Multi *Attu*, cum priscis editionibus.

42. *Aut solito urere clausos* etc. Aut domino Phalaride, qui in æreo tauro igni subdito homines necabat.

43. *Desine mitem animum. Animam* unus Medonii. HEINS.

45. *Quod scripsi. Qui scripsi* tres.

49. *Non iram vindicis.* Non iram Augusti vindicantis injuriam a me acceptam. *Vindicis, principis, Cæsaris, judicis*, solemni permutatione, codices scripti.

50. *Terrebar titulo.* Quia non audebam facere mentionem mei nominis in meis libellis.

51. *Poetæ. Sodali* Moreti duo, Bersm. et Marg. Gryph.

53. *Ambobus.* Et tibi et mihi. — *Proximus mihi longo usu.* Si tu mihi conjunctus longa consuetudine et amore. — *Proximus.* In multis vete-

Teque tegam, qui sis, nisi quum permiseris ipse.
  Cogetur nemo munus habere meum.
Tu modo, quem poteras vel aperte tutus amare,
  Si res est anceps ista, latenter ama.

rum *cognitus;* utrumque rectum. H.

57. *Nisi quum permiseris ipse. Permiserit* unus Vatican. Forte : « nisi qua permiserit ipse, Cogetur nemo munus habere meum; » supra de Augusto : « Quaque ego permisi, quæque est res passa, pepercit; » codex Servii *nisi si*, ad Ep. IV. H.

58. *Cogetur nemo.* In neminem invitum ac repugnantem conferam munus. P. — *Munus habere meum.* Poni in meis versibus.

59. *Tu quoque. Tu modo* ex melioribus. Heins. Ita quoque nostri.

EPISTOLA VII.

AMICIS.

ARGUMENTUM.

Amicos et uxorem timiditatis insimulat, seque, abjecta spe redeundi, fortiter Geticis in finibus moriturum profitetur.

Verba mihi desunt eadem tam sæpe roganti,
  Jamque pudet vanas fine carere preces.
Tædia consimili fieri de carmine vobis,
  Quidque petam, cunctos edidicisse reor.
Nostra quid adportet jam nostis epistola, quamvis

2. *Fine carere.* Nunquam ad exitum et finem perduci, sed semper idem precari.

3. *De consimili carmine.* Ejusdem semper materiæ : nam eadem res sæpius iterata, et toties inculcata tædium adfert. Pont.

4. *Edidicisse. Jam didicisse* Moreti et tres alii. *Quodque petam* etiam Servii.

5. *Nostra quid adportet. Nostraque quid portet* ex scriptis compluribus : et mox pro *Charta* codex Politian. *Cera;* quomodo Arondelianus quoque pro diversa lectione : idem pro *vinclis non labefacta suis*, exhibet

Charta sit a vinclis non labefacta suis.
Ergo mutetur scripti sententia nostri,
Ne toties contra, quam rapit amnis, eam.
Quod bene de vobis speravi, ignoscite, amici :
Talia peccandi jam mihi finis erit.
Nec gravis uxori dicar : quæ scilicet in me
Quam proba, tam timida est, experiensque parum.
Hæc quoque, Naso, feres; etenim pejora tulisti :
Jam tibi sentiri sarcina nulla potest.
Ductus ab armento taurus detrectat aratrum ;
Subtrahit et duro colla novella jugo.
Nos, quibus adsuevit fatum crudeliter uti,
Ad mala jam pridem non sumus ulla rudes.
Venimus in Geticos fines ; moriamur in illis,
Parcaque ad extremum, qua mea cœpit, eat.
Spem juvet amplecti ; quæ non juvat irrita semper;
Et, fieri cupias si qua, futura putes.

vinclis irresoluta suis; ut supra : « At semel intentus nervo celer arcus equino, Vincula semper habens irresoluta, manet. » HEINS.

6. *Quamvis Charta sit a vinclis non labefacta suis.* Quamvis, inquit, charta, ubi hæc scripta sunt, nondum sit a vobis reclusa, et suis solitis vinculis soluta.

7. *Scripti sententia nostri.* Institutum scribendi genus, quo hactenus usus sum.

8. *Ne toties contra* etc. Πρὸς κῦμα λακτίζειν. Eurip. Virg. Georg. I, 201.

11. *Nec gravis uxori dicar.* Nec ero ulterius molestus uxori meæ, idem etiam scribendo.

12. *Experiensque parum.* Et parum solers ; quæ non tentat et experitur omnia, ut Cæsarem mihi exoret. Terent. Adelph. III, 5, *enitar, faciam, experiar*; et ita *omnia experiri* idem et alii sæpe : ita *vir experiens et acer* Livio, V, XXXIV, Ciceroni et aliis ; *experiens vir* Horat. I, Epist. XVII, 42 ; absolute etiam Val. Flac. II, 33, *Commovet experiens.*

14. *Nulla sarcina.* Nullum onus.

15. *Ductus ab armento taurus.* Taurus indomitus aratro admotus. — *Detrectat aratrum. Detractat* et *subtrahit* plerique veteres. H.

17. *Crudeliter uti. Crudelibus* Leid. unde Heins. *crudelius.*

21. *Spem juvat amplecti. Juvet* malim : et versu proximo distinguendum : « Et, fieri cupias si qua, futura putes. » HEINS.

22. *Qua futura putes.* Sensus est : Spem illam amplectendam censeo, quæ non est irrita, et qua speramus id adsequi, quod optamus fieri.

Proximus huic gradus est, bene desperare salutem,
  Seque semel vera scire perîsse fide.
Curando fieri quædam majora videmus
  Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.
Mitius ille perit, subita qui mergitur unda,
  Quam sua qui tumidis brachia lassat aquis.
Cur ego concepi Scythicis me posse carere
  Finibus, et terra prosperiore frui?
Cur aliquid de me speravi lenius unquam?
  An fortuna mihi sic mea nota fuit?
Torqueor en gravius; repetitaque forma locorum
  Exsilium renovat triste, recensque facit.
Est tamen utilius, studium cessasse meorum,
  Quam, quas admorint, non valuisse preces.
Magna quidem res est, quam non audetis, amici:
  Sed si quis peteret, qui dare vellet, erat.
Dummodo non vobis hoc Cæsaris ira negarit,
  Fortiter Euxinis immoriemur aquis.

23. *Proximus huic gradus est.* Primus enim gradus est sperare, quæ adsequi optamus: secundus vero, ea desperare quæ minime adsequi confidimus. — *Bene desperare salutem.* Bene deponere spem salutis irritam.

24. *Scisse perîsse fide. Scire* ex melioribus, et ex nostris.

28. *Liquidis brachia lasset aquis. Tumidis aquis* melioris notæ libri, et *lassat.* HEINS. Sic nostri codd.

29. *Cur ego concepi.* Cur cogitavi. — *Scythicis me posse carere Finibus.* Posse me e Scythia removeri.

30. *Terra prosperiore frui. Proximiore* Thuaneus alter; qua voce usus etiam Seneca, Ep. CIX. H.

32. *Sic fuit nota mihi.* Sic mihi cognita fuit, ut deberem sperare nunc eam benignius mecum acturam.

33. *Torqueor en gravius. Heu gravius* tres veteres. Forte *Torqueor hoc gravius;* vel *Torquet enim gravius.* H.

35. *Studium meorum.* Consensum et favorem amicorum. — *Cessare meorum. Cessasse* Polit. aliique nonnulli. H. — *Cessasse.* Nihil tentasse de reditu meo apud Augustum.

37. *Magna quidem res est quam non audetis amici.* Difficile, inquit, et arduum est, quod non audetis pro me petere; quamvis sit magnum, tamen Augustus concederet.

39. *Dummodo non nobis. Vobis* rectius pr. Medic. et decem alii. H.

EPISTOLA VIII.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Pharetram telis gravidam Maximo mittit, unicum quod Scythica tellus obferat munus; quod ut boni consulat, rogat.

QUÆ tibi, quærebam, memorem testantia curam,
 Dona Tomitanus mittere posset ager.
Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
 Sed te, quum donas, ista juvare solent.
Nec tamen hæc loca sunt ullo pretiosa metallo:
 Hostis ab agricola vix sinit illa fodi.
Purpura sæpe tuos fulgens prætexit amictus;
 Sed non Sarmatica tingitur illa manu.
Vellera dura ferunt pecudes, et Palladis uti
 Arte Tomitanæ non didicere nurus.
Femina pro lana Cerealia munera frangit,
 Subpositoque gravem vertice portat aquam.
Non hic pampineis amicitur vitibus ulmus:

1. *Curam memorem.* Quæ testarentur curam hominis memoris tui.

4. *Sed te, quum donas, ista juvare solent.* Sed aurum et argentum magis soles donare aliis, quam accipere.

6. *Vix sinit illa fodi. Ista* Jun. Pol. et tres alii; *ulla* Leid. Vix permittit loca illa arari. Quasi dicat: Si in hac regione non possunt homines agrum colere ob hostilem timorem, et incursiones, multo minus eam ob causam possunt æra fodere.

7. *Protexit amictus. Prætexit* ex libro Politiani aliisque multis. H.

9. *Et Palladis arte.* Scaligerum legisse, *at Palladis*, notavit Heinsius, sed non probabat; *vellera nulla* etiam sex scripti cum prim. edit.

11. *Cerealia munera.* Multi codices, *semina*, inter quos nostri.

13. *Amicitur. Oneratur* Moreti et

Nulla premunt ramos pondere poma suo.
Tristia deformes pariunt absinthia campi,
Terraque de fructu quam sit amara docet.
Nil igitur tota Ponti regione sinistri,
Quod mea sedulitas mittere posset, erat.
Clausa tamen misi Scythica tibi tela pharetra:
Hoste, precor, fiant illa cruenta tuo.
Hos habet hæc calamos, hos hæc habet ora libellos:
Hæc viget in nostris, Maxime, Musa locis.
Quæ quanquam misisse pudet, quia parva videntur,
Tu tamen hæc, quæso, consule missa boni.

duo alii; ut Trist. II, 143: « Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum. » Hic prius est præferendum.

17. *Ponti sinistri.* Ponticæ regionis infelicis; ad lævam Euxini maris sitæ.

20. *Fiant cruenta.* Cruore hostili madeant, quum in prælium ibis.

21. *Hos calamos.* Hæc scribendi instrumenta: nam Romani calamis scribunt; Scythæ vero sagittas faciunt, quas quotidie tractant, ut nos Romani libros et calamos.

23. *Misisse. Meminisse* quidam.

EPISTOLA IX.

BRUTO.

ARGUMENTUM.

Querenti Bruto, quod hæc carmina in eodem versentur argumento, neque sint satis correcta, respondet, se tristem canere tristia, famamque operis sibi viliorem esse salute sua.

QUOD sit in his eadem sententia, Brute, libellis,
Carmina nescio quem carpere nostra refers:

1. *Eadem sententia.* Eadem materia qua usus sum etiam in reliquis hujus operis libellis.

Nil, nisi, me, terra fruar ut propiore, rogare;
Et, quam sim denso cinctus ab hoste, queri.
O quam de multis vitium reprehenditur unum!
Hoc peccat solum si mea Musa, bene est.
Ipse ego librorum video delicta meorum,
Quum sua plus justo carmina quisque probet.
Auctor opus laudat: sic forsitan Agrius olim
Thersiten facie dixerit esse bona.
Judicium tamen hic nostrum non decipit error;
Nec, quidquid genui, protinus illud amo.
Cur igitur, si me videam delinquere, peccem?
Et patiar scripto crimen inesse? rogas.
Non eadem ratio est, sentire et demere morbos:
Sensus inest cunctis; tollitur arte malum.
Sæpe aliquod cupiens verbum mutare, relinquo;
Judicium vires destituuntque meum.
Sæpe piget, quid enim dubitem tibi vera fateri?

3. *Propiore. Meliore* Polit. *potiore* MSS. Bersm. *Propiore* nostri.

4. *Cinctus ab hoste loqui. Queri* rectius nonnulli. HEINS.

5. *Vitium reprehenditur. Reprehenderis* Politian.

7. *Video delicta.* Video plures errores, quam unum illud. *Vidi* pr. ed.

9. *Sic forsitan Accius olim. Agrius* legendum jam monuit in novis Lectionibus Guilielmus Canterus, lib. II, cap. XXX; is enim Thersitæ pater: quam lectionem Vaticanus unus confirmat. Moreti codex *Acrius*; alius *Alcius*: mox *dixerit* pro *dixerat* meliores. H.—Merula Accium intelligit, de quo Pers. Sat. I, vers. 50: « non est hic Ilias Acci Ebria veratro; » sed ibi *Atti* legitur, et de recenti poeta, qui Persii tempore vivebat, agi ostendit Casaubonus.

11. *Non decipit nostrum judicium.* Non fallit meum judicium, quod est de carminibus meis. Error enim judicium nostrum fallit, quum mala nostra carmina bona esse credimus, et sic erramus.

13. *Cur igitur, si me video delinquere. Videam* priscæ editiones cum scriptis nonnullis, et nost. codicibus.

15. *Sentire et demere morbos.* Cognoscere et curare infirmitates. Hoc est, non possum errorem corrigere: « quia carmina lætum Sunt opus, et pacem mentis habere volunt. »

16. *Tollitur arte malum.* Vitium carminis non indiget solum ut deprehendatur, sed arte opus est, quæ non potest nisi a læto animo proficisci.

17. *Relinquo.* Omitto scilicet verbum mutandum in carmine meo;

Corrigere, et longi ferre laboris onus.
Scribentem juvat ipse favor, minuitque laborem,
Cumque suo crescens pectore fervet opus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
Magnus Aristarcho major Homerus erat.
Sic animum lento curarum frigore lædit,
Ut cupidi cursor fræna retentat equi.
Atque ita Dî mites minuant mihi Cæsaris iram,
Ossaque pacata nostra tegantur humo;
Ut mihi, conanti nonnunquam intendere curas,
Fortunæ species obstat acerba meæ.
Vixque mihi videor, faciam quod carmina, sanus,
Inque feris curem corrigere illa Getis:
Nil tamen e scriptis magis excusabile nostris,
Quam sensus cunctis pæne quod unus inest.
Læta fere lætus cecini; cano tristia tristis:
Conveniens operi tempus utrumque suo est.
Quid, nisi de vitio scribam regionis amaræ?
Utque solo moriar commodiore, precer?
Quum toties eadem dicam, vix audior ulli;

et subjungit causam; quia vim judicandi mea calamitas fregit.

20. *Onus longi laboris.* Difficilius est enim carmen corrigere, quam componere.

21. *Scribentem juvat ipse favor.* Alii *labor.* Forte *calor;* hoc est, ut lib. IV, Eleg. II, 25 loquitur; « Impetus ille sacer, qui vatum pectora nutrit. » Sed nil mutandum. Eadem Elegia, *Excitat auditor studium;* et quæ sequuntur. H.

24. *Aristarcho.* Homeri interprete. Fuit Aristarchus optimus grammaticus Alexandrinus. Ælianus tradit hunc tam castigato fuisse judicio, ut Homeri versus non putaretur, quem ipse non probaret. Hinc scriptorum alienorum censores et judices proverbio Aristarchi adpellantur, et opponuntur Zoilis.

25. *Sic animum lento curarum frigore lædit.* Deesse aliquid videtur, quo referatur *lædit*, nisi *τὸ corrigere* cum Merula intelligas. Heinsius conjecerat, *lædor*, ut esset græcismus.

33. *Nil tamen est scriptis. E scriptis* cum Frag. Lovan. et uno Vaticano, vel *in scriptis* cum Gottorphiano. H. Nost. habent *in scriptis.*

34. *Quam quod unus sensus.* Quam quod una et eadem sententia tristis et lugubris. — *Pæne inest cunctis.* Quasi inest omnibus meis scriptis:

Verbaque profectu dissimulata carent.
Et tamen hæc eadem quum sint, non scribimus îsdem:
Unaque per plures vox mea tentat opem.
An, ne bis sensum lector reperiret eundem,
Unus amicorum, Brute, rogandus erat?
Non fuit hoc tanti; confesso ignoscite, docti:
Vilior est operis fama salute mea.
Denique materiæ, quam quis sibi finxerit ipse,
Arbitrio variat multa poeta suo.
Musa mea est index nimium quoque vera malorum,
Atque incorruptæ pondera testis habet.
Nec liber ut fieret, sed uti sua cuique daretur
Litera, propositum curaque nostra fuit.
Postmodo collectas, utcumque sine ordine, junxi,
Hoc opus electum ne mihi forte putes.
Da veniam scriptis, quorum non gloria nobis
Causa, sed utilitas officiumque, fuit.

in his enim tractatur pæne eadem materia tristis et mœsta.

40. *Verba dissimulata.* Verba mea, quæ amici dissimulant: et ostendunt aut non accepisse literas meas, aut verba mea non intellexisse. — *Carent profectu.* Quia nihil mihi proficitur.

42. *Unaque per plures vox mea tentat opem.* Malim *Unam per plures opem.* H. Nil mutant nostri.

43. *Anne bis ut sensum. An ne bis sensum* veteres majori ex parte; et recte. H.—Sensus est, o Brute, debuine tantum unum amicum rogare, ut mihi opitularetur, nec ad cæterorum etiam præsidium confugere? idque hanc ob causam, ne mihi objiceretur, quod idem sensus reperitur in meis carminibus. MICYL.

47. *Denique materia. Materiam* plerique veteres. Forte *materiæ suæ;* et *finxerit ipsi* Vossian. H.

49. *Est nimium vera index malorum.* Nimis vere mala mea indicat et exponit.

50. *Incorrupti testis. Incorruptæ* cum duobus. H. Ita et nostri.

53. *Utcunque. Ut quæque* unus Heinsii, sed male.

56. *Sed utilitas.* Quia scripsi eam ob causam, ut scribendo reditum procurarem. — *Officium.* Et ut in re mea facerem quod debeo.

PUBLII OVIDII NASONIS
EPISTOLARUM
EX PONTO
LIBER QUARTUS.

EPISTOLA PRIMA.

* SEXTO POMPEIO.

ARGUMENTUM.

Excusat has literas, Sexti nomine ornatas, cujus beneficia memori grataque mente narrat; nec eum in posterum sibi esse defuturum confidit.

Accipe, Pompeî, deductum carmen ab illo,
Debitor est vitæ qui tibi, Sexte, suæ.
Qui si non prohibes a me tua nomina poni,
Accedet meritis hæc quoque summa tuis.
Sive trahis vultus, equidem peccasse fatebor :

* Sexto Pompeio. Hunc Sext. Pompeium originem trahere existimo ab illo Pompeio, qui ad Numantiam male rem gessit, quemque hominem novum Cicero alicubi adpellavit. Hoc consule mortuum Cæsarem Augustum, in confesso est. Eidem proconsuli, Asiam obtinenti, comes ac familiaris abiit in provinciam Valerius Maximus, ut ipse de se testatur in Commentario illustrium exemplorum, libro II, cap. 1. Heins.

3. *Qui si. Qui seu* veteres plerique. H. — *A me tua nomina poni.* A me carminibus meis referri nomen tuum.

4. *Accedet tuis meritis.* Addetur reliquis tuis beneficiis.

5. *Sive trahis vultus.* Sive fron-

Delicti tamen est causa probanda mei.
Non potuit mea mens, quin esset grata, teneri:
Sit, precor, officio non gravis ira pio.
O quoties ego sum libris mihi visus in istis
Impius, in nullo quod legerere loco!
O quoties, aliud vellem quum scribere, nomen
Rettulit in ceras inscia dextra tuum!
Ipse mihi placuit mendis in talibus error,
Et vix invita facta litura manu est.
Viderit ad summum, dixi, licet ipse queratur;
Hanc pudet offensam non meruisse prius!
Da mihi, si quid ea est, hebetantem pectora Lethen;
Oblitus potero non tamen esse tui.
Idque sinas oro; nec fastidita repellas
Verba; nec officio crimen inesse putes.
Et levis hæc meritis referatur gratia tantis:
Sin minus, invito te quoque gratus ero.
Nunquam pigra fuit nostris tua gratia rebus,
Nec mihi munificas arca negavit opes.
Nunc quoque nil subitis clementia territa fatis
Auxilium vitæ fertque, feretque meæ.
Unde, roges forsan, fiducia tanta futuri

tem contrahis et irasceris, quod ponam in meis scriptis tua nomina.

8. *Pio.* P. Dan. *meo.*

9. *O quoties. Di quoties* pr. Medic. H. — *In istis libris.* In hoc de Ponto opere.

10. *In nullo loco.* In nulla pagina.

12. *Rettulit.* Posuit.— *In ceras.* In tabulas ceratas.

13. *Ipse mihi placuit. Ipse quidem* pr. editio, et duo scripti. Forte, *Ipse sibi placuit.* H. — *Mendis. Vitiis* duo; *maculis* unus; *vinclis* Regius; *magnis* Leid.

15. *Viderit ad summum. Ad summam* in nonnullis.

16. *Ah! pudet offensam. Hanc pudet* pr. Med. et quatuor alii. H.

23. *Nunquam pigra fuit.* Nunquam defuit. — *Nostris rebus.* In nostris necessitatibus.

26. *Fertque refertque.* Ad lib. I, Trist. Eleg. VI, monui videri scribendum, *fertque feretque*; quod sequentia requirunt. H.

27. *Unde rogas forsan. Roges* Basil. H. — *Futuri.* Futuræ opis tuæ, quia nunquam me fefellit.

Sit mihi? quod fecit, quisque tuetur opus.
Ut Venus artificis labor est et gloria Coi,
Æquoreo madidas quæ premit imbre comas:
Arcis ut Actææ vel eburna, vel ænea custos
Bellica Phidiaca stat Dea facta manu;
Vendicat ut Calamis laudem, quos fecit, equorum;
Ut similis veræ vacca Myronis opus;
Sic ego pars rerum non ultima, Sexte, tuarum,
Tutelæque feror munus opusque tuæ.

28. *Quod finxit quisque tuetur.* Respondet poeta se in eo ideo spem habere, quia est opus ipsius: et unusquisque opus quod fecit, tueri solet. Quæ quidem sententia de Aristotelis Ethica sumitur. — Nostri codices habent *quod fecit quisque.*

29. *Artificis Coi.* Apellis, Coi pictoris celeberrimi.

30. *Quæ premit comas.* Quæ capillos premere videbatur, et aquam exprimere. — *Madidas imbre.* Madefactos capillos aqua æquoris, unde videbatur emergere. E mari enim natam Venerem fabulantur poetæ, et ideo eam Plinius *Anadyomenen* vocatam fuisse scribit.

31. *Arcis ut Actææ.* Phidias præter Jovem, fecit et ex ebore Minervam Athenis, et ex ære tam eximiæ pulchritudinis, ut a forma cognomen acceperit. De quibus hic poeta intelligit. Fuit et in arce Athenarum Minervæ simulacrum, de quo fama increbuit, quod de cælo ceciderit. — *Arcis Actææ.* Arcis Athenarum. — *Custos bellica.* Dea belli Minerva, arcium custos et præses. — *Vel ærea custos. Ænea* scripti potiores.

32. *Stat.* Non sedet, sed erecta et stans posita fuit. — *Manu Phidiaca.* Manu Phidiæ Atheniensis, qui floruit olympiade octogesima quarta, circiter tercentesimo Romanæ urbis anno.

33. *Vendicat ut Calamis.* Calamis sui temporis egregius artifex: fecit enim quadrigas maxime celebres; de quo Plinius libro XXXIV, capite 8, ubi legenda sunt humani ingenii miracula, quibus inclaruit Græcia illa, omnium artium parens, cujus infandam sortem nemo satis nunc lugere potest.

34. *Ut similis veræ.* De Myrone ac ejus vacca etiam Plinius scribit. — *Similis veræ.* Similis vaccæ vivæ.

35. *Sic ego sum rerum.* Scribe cum Polit. codice et Fragm. Vatican. *Sic ego pars rerum*; Metam. VII, 522: « Et quota pars illi rerum periere mearum; » nisi mavis cum Arondeliano, « Sic ego sum rerum pars non extrema tuarum. » H.

EPISTOLA II.

* SEVERO.

ARGUMENTUM.

Ad Severum poetam hanc Epistolam scribit Ovidius, se multis rationibus excusans, quod nondum ejus nomen suis scriptis celebrarit, quamvis tamen nunquam cessaverit ad eum epistolas soluta oratione scriptas mittere.

QUOD legis, o vates magnorum maxime regum,
  Venit ab intonsis usque, Severe, Getis.
Cujus adhuc nomen nostros tacuisse libellos,
  Si modo permittis dicere vera, pudet.
Orba tamen numeris cessavit epistola nunquam
  Ire per alternas officiosa vices.
Carmina sola tibi memorem testantia curam

* SEVERO. Duo fuerunt poetæ, nomine Severi; alter Cassius Severus, Parmensis patria, qui in acie Philippica pro Cassio ac Bruto pugnavit: mox Athenas sese contulit, ubi a Vario, consilio atque instinctu Augusti, occisus dicitur: de quo hoc loco intelligi non potest, quando hæc proximo ante Augusti obitum anno scripta sunt. Neque etiam celebraturus poeta videtur eum, quem Augustus odisset. Alter fuit Cornelius Severus, poeta epicus, de quo meminit Quintil. Instit. Orat. lib. X.

1. *Vates magnorum maxime vatum.* Multi ex antiquis *maxime regum;* probe: infra Eleg. ult. 9; « Quique dedit Latio carmen regale Severus. » Tragœdiarum scriptorem fuisse designat: sic Trist. lib. II, vs. 553: « Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis. » H.

2. *Ab intonsis Getis.* Ab incultis et impexis illis populis, qui capillum et barbam promittebant, erantque aspectu horridi et formidabiles.

5. *Orba numeris.* Quibus verbis se soluta oratione ad eum scripsisse exprimit.

7. *Curam memorem.* Amorem hominis memoris tui. MER. Vel argumentum memoris animi, quem testantur inter absentes, dona et literæ. P.

Non data sunt : quid enim, quæ facis ipse, darem?
Quis mel Aristæo, quis Baccho vina Falerno,
Triptolemo fruges, poma det Alcinoo?
Fertile pectus habes, interque Helicona colentes
Uberius nulli provenit ista seges.
Mittere carmen ad hunc, frondes erat addere silvis :
Hæc mihi cunctandi causa, Severe, fuit.
Nec tamen ingenium nobis respondet, ut ante :
Sed siccum sterili vomere litus aro.
Scilicet ut limus venas excæcat in undis,
Læsaque sub presso fonte resistit aqua;
Pectora sic mea sunt limo vitiata malorum,
Et carmen vena pauperiore fluit.

8. *Quæ facis ipse darem.* Cur debeo tibi ea adferre, quorum tu es optimus artifex.

9. *Quis mel Aristæo, quis Baccho vina Falerna. Baccho Falerno* multi veteres, et recte; sic *Falernus ager* et similia. Cæterum corripuit τὸ *mel,* raro exemplo, quod ea vox ἀπὸ τοῦ μέλι deducatur. Posset alioquin legi, *Mel quis Aristæo.* H. — *Quis mel Aristæo.* De Aristæo Justinus libro decimo tertio; Virgil. quarto Georgicorum, vs. 317, sqq.

10. *Triptolemo fruges.* Ceres frumenti, quod forte inter alias herbas nascebatur ignotum cæteris, prima usum adinvenit, docuitque homines servandi et serendi modum. Triptolemo frumenti dedisse semen, mandasseque, ut cum omnibus id donum participans, modum seminandi monstraret. — *Poma det Alcinoo.* Alcinous, rex Phæacum, filius Nausithoi, hortos habuit cultissimos. Unde Maro Georg. II, 87 : « Pomaque et Alcinoi sylvæ. » Homerus, Odys. H, de Alcinoi hortis, vers. 117 : Τάων οὔποτε καρπὸς ἀπόλλυται, οὐδ' ἐπιλείπει ; et deinde, vs. 120 : Ὄγχνη ἐπ' ὄγχνῃ γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μήλῳ.

11. *Fertile pectus habes.* Est tibi, inquit, abunde doctrinæ. — *Inter colentes Helicona.* Inter poetas colentes Musarum loca, ut est Helicon Bœotiæ.

12. *Uberius nulli.* Nulli quam tibi copiosius. — *Ista seges.* Ista scientia artis poeticæ.

14. *Cunctanti.* Alii *cunctandi*, idque magis placet. MICYL.—Nostri cum duodecim aliis, *cunctanti.*

16. *Siccum litus.* Materiam et campum sine humore. Intelligit autem per similitudinem scribendi materiam mæstam se sumpsisse, unde nullus possit fructus et honor emanare, neque gloria aliqua provenire.

17. *Scilicet ut limus.* Quemadmodum limus non permittit aquas ex venis procurrere : sic mala occludunt et remorantur copiam carminis, et venam poeticæ majestatis. — *Excæcat venas.* Venas obturat.

Si quis in hac ipsum terra posuisset Homerum,
Esset, crede mihi, factus et ille Getes.
Da veniam fasso; studiis quoque frena remisi;
Ducitur et digitis litera rara meis.
Impetus ille sacer, qui vatum pectora nutrit,
Qui prius in nobis esse solebat, abest.
Vix venit ad partes, vix sumtæ Musa tabellæ
Imponit pigras pæne coacta manus.
Parvaque, ne dicam scribendi nulla voluptas
Est mihi; nec numeris nectere verba juvat.
Sive quod hinc fructus adeo non cepimus ullos,
Principium nostri res sit ut ista mali:
Sive quod in tenebris numerosos ponere gressus,
Quodque legas nulli, scribere carmen, idem est.
Excitat auditor studium; laudataque virtus
Crescit, et immensum gloria calcar habet.
Hic mea cui recitem, nisi flavis scripta Corallis,
Quasque alias gentes barbarus Ister habet?
Sed quid solus agam? quaque infelicia perdam

21. *In hac terra.* In Tomitana civitate, inter barbaros.

22. *Esset factus Getes.* Redditus fuisset poetices quasi expers, ut sunt Getæ, quorum terras ego incolo.

23. *Studiis quoque frena remisi.* Intermisi etiam studium literarum.

27. *Vix venit ad partes.* Hoc est, vix ad officium suum redit: officium autem Musæ est, poetæ invocanti adesse. Vel vix venit in partem laboris, tergiversatur. — *Ad partes.* Sic Juven. Satir. 4: « est mihi sæpe vocandus Ad partes. »

29. *Voluptas.* Sic nostri; *voluntas* P. Dan. et multi alii.

32. *Res ista.* Poetica facultas.

33. *Numerosos ponere gestus. Gressus* nonnulli ex antiquis, quod Bersmanno adridebat: frustra. Intelligit gesticulationem manuum quæ inter saltandum fiebat. Versu proximo, pro *legas*, Scalig. *legant;* et sic Arond. sed nulla opus mutatione; *legere* pro recitare dixit. H. — *Numerosos gressus.* Pedes suis numeris et gressibus astrictos. — *Ponere.* Scribendo collocare. *Premere* Burmannus conjiciebat, sed contra sensum et metrum.

34. *Idem est. Obest* Leid. edit. Gryph. Bersm. et alii.

37. *Nisi flavis Corallis.* Coralli populi fuere in ora Pontici maris. *Flavis* vel ad comam, ut ξανθοὺς intelligat esse, et per hoc, feroces: vel ad reliqui corporis colorem adlude-

Otia materia, subripiamque diem?
Nam quia nec vinum, nec me tenet alea fallax,
Per quæ clam tacitum tempus abire solet;
Nec me, quod cuperem, si per fera bella liceret,
Oblectat cultu terra novata suo:
Quid, nisi Pierides, solatia frigida, restat,
Non bene de nobis quæ meruere Deæ?
At tu, cui bibitur felicius Aonius fons,
Utiliter studium quod tibi cedit, ama:
Sacraque Musarum merito cole; quodque legamus,
Huc aliquod curæ mitte recentis opus.

re putandum. De Corallis autem et Strabo meminit libro septimo.

40. *Subripiamque diem*. Clam rapiam totum diem. Subripimus enim diem, quando vacamus alicui rei jocosæ, ita ut dies elabatur.

41. *Nam neque me vinum. Nam quia nec vinum* meliores. H.

45. *Quid nisi Pierides, solatia frigida, restant. Restat* cum quatuor scriptis. — *Solatia frigida*. Ita quoque apud Græcos, ψυχρὰ τέρψις. Eurip.

46. *Quæ non bene meruere de nobis*. Quæ mihi nocuerunt.

48. *Studium*. Studium poeticæ artis. — *Quod tibi cedit*. Quod tibi succedit utiliter: sive utilius, hoc est, melius, quam mihi.

EPISTOLA III.

AMICO INSTABILI.

ARGUMENTUM.

Invehitur in amicum perfidum, eumque instabilitatis fortunæ humanæ memorem esse jubet.

Conquerar, an taceam? ponam sine nomine crimen?
An notum, qui sis, omnibus esse velim?

1. *Ponam sine nomine crimen*. An debeo tantum crimen tuum suppresso nomine ostendere?

Nomine non utar, ne commendere querela,
  Quæraturque tibi carmine fama meo.
Dum mea puppis erat valida fundata carina,
  Qui mecum velles currere, primus eras.
Nunc, quia contraxit vultum fortuna, recedis,
  Auxilio postquam scis opus esse tuo.
Dissimulas etiam, nec me vis nosse videri,
  Quique sit, audito nomine, Naso, rogas.
Ille ego sum, quanquam non vis audire, vetusta
  Pæne puer puero junctus amicitia:
Ille ego, qui primus tua seria nosse solebam,
  Qui tibi jucundis primus adesse jocis:
Ille ego convictor, densoque domesticus usu;
  Ille ego judiciis unica Musa tuis.
Idem ego sum, qui nunc an vivam, perfide, nescis;
  Cura tibi de quo quærere nulla fuit.
Sive fui nunquam carus, simulasse fateris:
  Seu non fingebas, inveniere levis.
Dic, age, dic aliquam, quæ te mutaverit, iram:

10. *Quisque sit. Quique* Frag. Lovan. et Regius. H.

15. *Denso usu.* Frequenti consuetudine.

16. *Tuis judiciis.* Quia ita de me judicabas.— *Unica musa.* Solus poeticæ artis peritus.

17. *Ille ego sum. Idem ego* concinnius legas ex quatuor libris: pro *qui nunc an vivam*, Leidensis *quem nunc.* Forte, *quem nunc an vivat:* versu proximo, pro *cura fuit*, quum *τὸ sui* mox sequatur, a Nasone relictum nobis *cura subit* opinor. H. — *Ille ego sum qui nunc an vivam.* Ordo est: O perfide, qui nunc nescis an vivam, ego sum ille, de quo nulla cura fuit tibi quærere.

19. *Simulasse fateris.* Melius cum sequentibus hæc cohærebunt, si legas, *simulasse fereris:* nam unus ex nostris *videris.* H.

21. *Aut age, dic aliquam. Dic age nunc* Polit. alius *Nunc age dic;* unus Vatic. *Dic, age, dic;* at uterque Medonii pro diversa lectione, *Eia age dic;* quod verum est: sic apud Virg. Æneid. IV, vs. 569: *Eia, age, rumpe moras.* Nemesianus Cynegetico: « Latonæ magnum, Phœbe, decus, eia age, suetos Sume habitus. » Valerius Flaccus, lib. VIII, 110: « Eia, per ipsum Scande age, et adverso gressus, ait, imprime dorso; » atque ita passim poetæ. H. — Ego *Dic age, dic,* prætuli, pro-

Nam nisi justa tua est, justa querela mea est.
Quæ te consimilem res nunc vetat esse priori?
An crimen, cœpi quod miser esse, vocas?
Si mihi rebus opem nullam factisque ferebas,
Venisset verbis charta notata tribus.
Vix equidem credo, sed et insultare jacenti
Te mihi, nec verbis parcere, fama refert.
Quid facis, ah demens? cur, si fortuna recedat,
Naufragio lacrymas eripis ipse tuo?
Hæc Dea non stabili, quam sit levis, orbe fatetur,
Quem summum dubio sub pede semper habet.
Quolibet est folio, quavis incertior aura,
Par illi levitas, improbe, sola tua est.
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu, quæ valuere, ruunt.
Divitis audita est cui non opulentia Crœsi?

bantibus Burmanno et Oberlino, atque nostris codicibus.

22. *Nisi justa tua est.* Nisi querela tua habuerit justam mecum succensendi causam. — *Querela mea.* Mea lamentatio de te, quod me deserueris.

23. *Quod te nunc crimen similem.* Polit. plurimique alii ex castigatioribus, « Quæ te consimilem res nunc vetat esse priori; » recte; utuntur ea voce passim Lucretius, Terentius, ac Cicero; Noster, lib. III, Eleg. VII, vs. 3: « Tædia consimili fieri de carmine vobis. » H.

26. *Venisset verbis charta notata.* Saltem verba et literas ad me misisses.

29. *Si fortuna recedat.* Si fortuna tua secunda te quoque deserat, ut me deseruit. — *Naufragio tuo.* Tuo aliquo infortunio, quod tibi potest contingere.

30. *Eripis lacrymas.* Amici enim si viderint quid contra me feceris, et quam fueris in me crudelis in hac mea calamitate, idem quoque mecum in te efficient.

32. *Quæ summum. Quem* repone; neque aliter Fragmentum Boxhornianum. H.

35. *Omnia sunt hominum. Omina* plurimi ex scriptis: nil muta. H. — *Tenui filo.* Tenui retinaculo et firmamento. Videtur autem poeta hæc de Dionysii historia traxisse, et ad eam adludere; quam elegantissime Cicero refert in quinto Tusculanarum quæstionum libro. Ἠρτῆσθαι ἐν λεπτῶν νημάτων, Lucian. Dial. Contemplantes, sive Charon. Lucret. lib. II, sub fin. apud Gellium, XIII, 20. « Aurea de cælo dimisit funis in arva. » Enn. apud Macrob. I, 9, « Hac noctu filo pendebat Etruria tota. » Vide Colum. pag. 55.

Nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.
Ille Syracosia modo formidatus in urbe,
Vix humili duram reppulit arte famem.
Quid fuerat Magno majus? tamen ille rogavit
Submissa fugiens voce clientis opem:
Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
Indigus effectus omnibus ipse magis.
Ille Jugurthino clarus, Cimbroque triumpho,
Quo victrix toties consule Roma fuit,
In cœno latuit Marius, cannaque palustri,
Pertulit et tanto multa pudenda viro.
Ludit in humanis divina potentia rebus,
Et certam præsens vix habet hora fidem.
Litus ad Euxinum, si quis mihi diceret, ibis,
Et metues arcu ne feriare Getæ;

38. *Tulit vitam.* Vitæ beneficium accepit. — *Ab hoste.* A Cyro, Persarum rege.

39. *Ille Syracusia modo formidatus in urbe.* Dionysium Siciliæ tyrannum dicit, virum omni turpitudine repletum: qui Syracusis pulsus, Corinthi ludum aperuit, ac pueros docuit, sicque imperio carere non potuit. De eo lege Justinum in libro XIX. — *Syracusia urbe. Syracosia,* dixi lib. VI, Fast. 277; duo veteres *Syracusa*, etiam bene. H.

41. *Quid fuerat Magno majus.* Pompeii etiam exemplo ostendit, fortunam in rebus omnibus dominari, nec quicquam certi esse in hominum vita. — *Tamen ille rogavit.* Tamen ipse Pompeius, post cladem acceptam in campis Pharsalicis a Cæsare, in Ægyptum fugit, ad opem Ptolæmei regis, cujus patrem in clientelam susceptum, multis beneficiis conciliaverat.

43. *Cuique viro.* Distichon hoc nullius pretii et nugatorium meo periculo ejiciatur. H. Optime.

45. *Ille Jugurthino clarus.* Marium intelligit, qui obscuro genere ortus in vico Arpinati, præclarus fuit imperator, et Jugurtham Numidiæ regem devicit. Sex consulatus, quod nemo alius, gessit. Postea a Sylla pulsus ex urbe, in Minturnensi palude delituit. — *Cimbroque triumpho.* Cimbri populi fuere Germanorum: hi quum Romanorum fines invaderent, ac magna clade primum Romanos adfecissent, a Mario in Italia in campo Caudio deleti sunt; ut Florus ac Plinius docent.

47. *In cæno Marius jacuit. Latuit Marius* quatuor veteres: paulo rectius. H. Marius in Campania delituit in limo, et in paludibus Minturnarum, quum Syllæ rabiem effugeret.

52. *Arcu Getæ.* Lege *Getæ:* sic

I, bibe, dixissem, purgantes pectora succos,
  Quicquid et in tota nascitur Anticyra.
Sum tamen hæc passus : nec, si mortalia possem,
  Et summi poteram tela cavere Dei.
Tu quoque fac timeas; et, quæ tibi læta videntur,
  Dum loqueris, fieri tristia posse, puta.

Partha sagitta apud Nostrum, et *Partha manus* in Fastis ; *Scytha exercitus* apud Claudianum; *equus Astur* apud Martialem; et similia passim : de quibus hic illic jam egimus. H.

53. *I, bibe, dixissem.* Illum rejecissem tanquam insanum, et dignum purgari elleboro nigro : hæc herba nascebatur plurima in Anticyra, quæ est insula pertinens ad regionem Phocaicam : lege Gellium libro XVII, 15.

55. *Sum tamen hæc passus.* Tamen sum relegatus ad oram Ponticam, quod non credideram.

EPISTOLA IV.

SEXTO POMPEIO.

ARGUMENTUM.

Mediis in calamitatibus suis, lætum se nuntium de Sexto designato consule accepisse, eoque animum suum mire exhilaratum esse testatur.

Nulla dies adeo est australibus humida nimbis,
  Non intermissis ut fluat imber aquis.
Nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
  Mista fere duris utilis herba rubis.
Nil adeo fortuna gravis miserabile fecit,

1. *Nimbis. Ventis* duo tantum libri.

4. *Utilis herba.* Herba ferens aliquam utilitatem. —*Duris rubis.* Duris spinis ; ut sunt cardui, etc. De generibus carduorum Plinium legito XVIII, 44 et al. et Palladium IV, 9.

Ut minuant nulla gaudia parte malum.
Ecce domo, patriaque carens, oculisque meorum,
Naufragus in Getici litoris actus aquas;
Qua, tamen inveni, vultum diffundere, causam,
Possem, fortunæ nec meminisse meæ.
Nam mihi, quum fulva tristis spatiarer arena,
Visa est a tergo penna dedisse sonum.
Respicio : nec corpus erat quod cernere possem :
Verbà tamen sunt hæc aure recepta mea :
En ego lætarum venio tibi nuntia rerum,
Fama per immensas aere lapsa vias.
Consule Pompeio, quo non tibi carior alter,
Candidus et felix proximus annus erit.
Dixit : et, ut læto Pontum rumore replevit,
Ad gentes alias hinc Dea vertit iter.
At mihi, dilapsis inter nova gaudia curis,
Excidit asperitas hujus iniqua loci.
Ergo ubi, Jane biceps, longum reseraveris annum,
Pulsus et a sacro mense december erit;

6. *Ut minuant nulla gaudia parte malum.* Eleganter Regius codex, « Ut minuant nulla gaudia pace malum. » Ita passim *pacem*, et tutus ut esse possit, rogat et optat in his libris. Attamen vulgatam servare debui, reliquis tuentibus.

7. *Oculisque meorum.* Et præsentia amicorum. Sic Cic. ad Familiar. *Oculos saltem effugiamus illorum, si aures non possumus.*

9. *Vultum diffundere.* Gaudium diffundit spiritus, et hinc etiam vultum. Tristitia contra spiritus contrahit cum vultu. P.

11. *Fulva arena.* In litore Tomitano.

16. *Lapsa vias. Lassa vices* pr. edit.

18. *Erit. Erat* unus; *eat* Vatic. 19.

19. *Læto. Moto* Servii; *clamore* Leid. Putean. et prim. edit.

23. *Longum annum. Longum* adpellat, ex affectu poetæ, cui præ nimio desiderio tardus et longior videtur incipere. Anni, communi Latinorum sententia, tres tantummodo numero reperiuntur. *Lunaris* quidem primus, omnium brevissimus, qui triginta dierum spatio cursum perfecte peragit. *Solaris*, de quo sæpissime poetæ loquuntur, qui per menses duodecim. Et *magnus*, qui duodecim millia annorum, quingentos et quinquaginta continet.

24. *A sacro mense.* A Januario, qui sacer erat Jano Deo. — *Erit*

Purpura Pompeium summi velabit honoris,
  Ne titulis quicquam debeat ille suis.
Cernere jam videor rumpi penetralia turba,
  Et populum lædi, deficiente loco:
Templaque Tarpeiæ primum tibi sedis adiri;
  Et fieri faciles in tua vota Deos:
Colla boves niveos certæ præbere securi,
  Quos aluit campis herba Falisca suis.
Quumque Deos omnes, tum quos impensius æquos
  Esse tibi cupias, cum Jove Cæsar erit.
Curia te excipiet, patresque e more vocati
  Intendent aures ad tua verba suas.
Hos ubi facundo tua vox hilaraverit ore,
  Utque solet, tulerit prospera verba dies;
Egeris et meritas Superis cum Cæsare grates,

pulsus. Erit exactus, et quasi finitus et expulsus.

25. *Purpura summi.* Vestis purpurea, insigne summorum honorum et magistratuum, qualis erat consulatus.

26. *Ne titulis quicquam debeat ille suis.* Sensus est: Purpuram vestem sumet Pompeius, ne quid desit, quod ab eo præstari debeat suis titulis, et virtutibus, et inscriptionibus, seu titulis summi honoris et consulatus sui.

27. *Cernere jam video rumpi pene atria turba.* Versus mendosus, et tamen Oberlino servatus: *videor* plerique veteres, recte; nonnulli etiam *penetralia*, quod recepi, probantibus Heinsio et Burmanno; sed ne sic quidem locus mihi videtur plane in integrum restitutus.

29. *Templa Tarpeiæ sedis adiri.* Templum Capitolinum, ad quod novi consules accedebant sacrificaturi calendis Januarii, ut in Fastis.

31. *Colla boves niveos.* Describit sacrificium, quod Cal. Januar. fiebat in Capitolio. Cædebantur autem Jovi Capitolino juvenci albi, atque injuges electi ex agro Falisco. Ibi enim, aqua Clitumni amnis epota boves candidos facit. Falisci autem populi fuere in Thuscia haud procul ab urbe.

34. *Cum Jove Cæsar erit.* Malim *erunt:* et mox *Curiaque excipiet*, pro *Curia te excipiet.* H.

36. *Ad tua verba.* Ad tuam orationem, quam habebis in curia post sacrificium Capitolinum. Solebant enim novi consules gratias pro sibi delato magistratu populo agere, benigneque illum adloqui.

38. *Utque solet, tulerit.* Et postquam eo die de more prospera tibi omnia a salutantibus nunciata fuerint. Ovidius, lib. I Fast. vers. 71: « Prospera lux oritur, linguis ani-

Qui causam, facias cur ita sæpe, dabit :
Inde domum repetes toto comitante senatu,
Officium populi vix capiente domo.
Me miserum, turba quod non ego cernor in illa!
Nec poterunt istis lumina nostra frui!
Quamlibet absentem, qua possum, mente videbo :
Adspiciet vultus consulis illa sui.
Dî faciant, aliquo subeat tibi tempore nostrum
Nomen; et, heu! dicas, quid miser ille facit?
Hæc tua pertulerit si quis mihi verba, fatebor
Protinus exsilium mollius esse meum.

misque favete : Nunc dicenda bono sunt bona verba die. »

40. *Qui dabit causam.* Qui Cæsar præbebit materiam. — *Cur ita sæpe facias.* Cur ita sæpe gratias agas. — *Causam dabit. Dabunt* tres scripti; sed rectius causam gratias Dìs agendi uni Cæsari imputaverit. H.

43. *Cernor.* Sic nost. *Cernar* plurimi.

45. *Quod licet absentem. Qua licet* multi; Fragmentum Boxhorn. *qualibet.* Scribe *Quamlibet absentem.* Vide Notas Epist. VI. H.

49. *Hæc tua protulerit. Pertulerit* ex scriptis.

50. *Exsilium mitius. Mollius* iidem ex parte majori : et *esse mihi,* pro *meum* Arondel. et Rottendorph.

EPISTOLA V.

S. POMPEIO JAM CONSULI.

ARGUMENTUM.

Ad S. Pompeium ablegat Epistolam suam, suis verbis ipsi acturam gratias, quod et in fuga præsidio sibi fuerit, et multis se donis cumulaverit.

Ite, leves elegi, doctas ad consulis aures,
Verbaque honorato ferte legenda viro.
Longa via est; nec vos pedibus proceditis æquis;

2. *Honorato.* Vide ad I Fast. 52, Vol. VI, pag. 25 Editionis nostræ.

Tectaque brumali sub nive terra latet.
Quum gelidam Thracen, et opertum nubibus Hæmon,
Et maris Ionii transieritis aquas;
Luce minus decima dominam venietis in urbem,
Ut festinatum non faciatis iter.
Protinus inde domus vobis Pompeia petatur;
Non est Augusto junctior ulla foro :
Si quis, ut in populo, qui sitis, et unde, requiret,
Nomina decepta quælibet aure ferat.
Ut sit enim tutum, sicut reor esse, fateri,
Verba minus certe ficta timoris habent.
Copia nec vobis ullo prohibente videndi
Consulis, ut limen contigeritis, erit.
Aut reget ille suos dicendo jura Quirites,

4. *Terra*. Per quam ostendit itineris magnam difficultatem : et ideo dixit poeta, *Ite, leves elegi :* hoc est, celeres.

5. *Qua gelidam Thracen*. Thracia regio est secundum Indiam omnium maxima. Et quia septemtrioni proxima est, ideo poeta *gelidam* adpellat. — *Et opertum nubibus Hæmum*. *Hæmon* Fragmentum Vatic. et Gryphii editio: sic et in Metam. lib. VI, vers. 87 ; superiori versu, *terra riget* non male Leidensis. Heins. — *Et opertum nubibus Hæmum*. Hæmus mons est, qui in Pontum vergit : cæteros ejus spatii magnitudine ac sublimitate superans, mediamque Thraciam dividens.

6. *Et maris Ionii*. Et maris illius, quod ab Ionia regione in extremitate minoris Asiæ media, inter Cariam et Æoliam usque ad Siciliam protenditur.

7. *Venietis*. *Veniatis* unus Heins.

8. *Ut non faciatis iter festinatum*. Quamvis non properetis.

10. *Foro Augusto*. Foro Augusti addito duobus aliis foris.

11. *Ut in populo*. Quemadmodum vulgus, sive populus solet requirere. — *Qui sitis*. Quo nomine adpellemini. — *Et unde*. Et ex qua gente veniatis. — *Requiret*. Multi *requirat ;* nostrum vero potius, tuentibus optimis, et nostris.

12. *Nomina quælibet*. Quæcunque alia nomina, quam vestra. — *Aure decepta*. Aurem enim decipimus, quum id dicimus audienti, quod non est. — *Ferat*. Audiat.

13. *Ut sit tutum fateri*. Quamvis sit securum nomen vestrum, et unde veniatis, profiteri.

15. *Copia nec vobis*. Hic versus monet, non ita eis facilem fore consulis videndi copiam, quandoquidem ille maximis in rebus occupatus erit. — *Nullo prohibente*. *Ullo* Junii codex et postrema Aldi cum Gryphiana, quod malo. H.—Aliquo qui vobis id prohibeat; sed occupationes publicæ id non sinunt.

Conspicuum signis quum premet altus ebur :
Aut, populi reditus positam componet ad hastam,
Et minui magnæ non sinet urbis opes :
Aut, ut erunt patres in Julia templa vocati,
De tanto dignis consule rebus aget :
Aut feret Augusto solitam natoque salutem,
Deque parum noto consulet officio.
Tempus ab his vacuum Cæsar Germanicus omne
Auferet : a magnis hunc colit ille Deis.
Quum tamen a turba rerum requieverit harum,
Ad vos mansuetas porriget ille manus;
Quidque parens ego vester agam, fortasse requiret :

18. *Ebur conspicuum.* Sellam eburneam et curulem.

19. *Aut, populi reditus positam.* Aut, inquit, consul posita in foro hasta præconis, ut, inquit Cicero, publica vectigalia in auctione emenda, conducendave proponet.

20. *Minui.* Minoris vendi quam superioribus annis.

21. *In Julia templa.* In Ædem Veneris genitricis, quam Julius Cæsar erexit.

24. *De officio parum noto.* De rebus pertinentibus ad consulatum minus notis Pompeio, tanquam novo consuli. — *Consulet.* Capiet consilium. Putat Burmannus tam adulandi imperitum non fuisse Nasonem, ut ignorantiam, aut servitutem tam imprudenter objiceret Pompeio. Quare legi maluerit vir doctus, *Deque patrum toto consulet officio.* Consulet Cæsares, *quale velint esse officium* totius senatus : antequam enim res ad senatum proponerentur, solebant a consulibus ad Augustum referri, qui de illis in concilio suo domestico ante tractabat. Ingeniosa sane lectio : vulgata vero fere omnes, et nostros quoque, sibi habet propugnantes.

25. *Tempus ab his vacuum.* Malim *vacuo* : vide Notas Trist. IV, El. III, vs. 77. H. — *Germanicus.* Germanicus junior, filius Drusi, privigni Augusti. MER. — *Tempus ab his vacuum Cæsar.* Hic locus ita intelligendus videtur, ut Germanicum accipiamus, ea hyeme, quæ obitum Augusti proxime antecessit, Romæ fuisse, et sequenti æstate in Germaniam abiisse. Mortuus enim Augustus est, Coss. Sex. Pompeio, ad quem hic scribit poeta, et Sex. Apuleio, XIV Kalend. septembris, ut Suetonius tradit. Quo tempore Germanicus apud Rhenum exercitui præpositus fuit. MICYL.

27. *Quum tamen a turba rerum requieverit harum.* Rectius *cura* refingas. Infra, El. IX, vs. 71 : « Quum tamen a cura rerum propiore vacabit; » proximo versu, *adsuetas manus* Twisdenianus, non *mansuetas.* H. Sed Ep. II, 75, dixit, *de tanta rerum turba. Adsuetas* etiam P. Dan.

28. *At vos.* Scilicet versus excipiendos.

Talia vos illi reddere verba velim.
Vivit adhuc, vitamque tibi debere fatetur,
Quam prius a miti Cæsare munus habet.
Te sibi, quum fugeret, memori solet ore referre,
Barbariæ tutas exhibuisse vias.
Sanguine Bistonium quod non tepefecerit ensem,
Effectum cura pectoris esse tui.
Addita præterea vitæ quoque multa tuendæ
Munera, ne proprias attenuaret opes.
Pro quibus ut meritis referatur gratia, jurat,
Se fore mancipium, tempus in omne, tuum.
Nam prius umbrosa carituros arbore montes,
Et freta velivolas non habitura rates,
Fluminaque in fontes cursu reditura supino,
Gratia quam meriti possit abire tui.
Hæc ubi dixeritis, servet sua dona, rogate:
Sic fuerit vestræ causa peracta viæ.

32. *Quod prius. Quam* recte veteres plerique. Heins.

34. *Vias tutas barbariæ.* Vias securas a barbarie, per quas Tomon proficiscebatur.

35. *Ensem Bistonium* etc. Ensem Thracum.

36. *Cura pectoris esse sui. Tui* ex scriptis. Heins.

40. *Mancipium tuum.* Ita olim editi. Heinsius edidit, *mancipii tui*; nec monuit, unde haberet : video et Excerpta Scaligeri hanc lectionem præferre, sed ex nullo codice; Brissonius, libro VI de Form. pag. 517, lubens emendat : « Se fore mancipio tempus in omne tuum. » Quæ quamvis non displiceant, contra libros tamen scriptos intrudere periculosum credo : *mancipium* ergo pro servo capimus, ut infra El. VIII, 66 : « Si quid... Restat in ingenio, serviet omne tibi. »

41. *Nam prius umbrosa* etc. Hæc, quibus posse rem fieri poetice negat, libenter conferam ad Virgil. Eclog. I, 60 sqq; V, 76 sqq; Æn. I, 607 sqq.

45. *Servet sua dona.* Ut servet et reducat in patriam me Ovidium, mancipium suum, vel quam ei vitam acceptam refero, conservare ac tueri pergat, ac suis me officiis complecti ne desistat.

EPISTOLA VI.

BRUTO.

ARGUMENTUM.

Fabii Maximi deprecatoris sui, ipsiusque Augusti morte spem redeundi suam concidisse, questus, Bruti mite ingenium et supplicibus facile laudat, gratamque mentem ei spondet.

QUAM legis, ex illis tibi venit Epistola, Brute,
Nasonem nolles in quibus esse, locis.
Sed, tu quod nolles, voluit miserabile fatum:
Heu mihi, plus illud, quam tua vota, valet!
In Scythia nobis quinquennis Olympias acta est:
Jam tempus lustri transit in alterius.
Perstat enim fortuna tenax, votisque malignum
Opponit nostris insidiosa pedem.
Certus eras pro me, Fabiæ laus, Maxime, gentis,
Numen ad Augustum supplice voce loqui.
Occidis ante preces; causamque ego, Maxime, mortis,

5. *Olympias quinquennis*. Tempus illud, quod a Græcis Olympias adpellatur, quinquennale.

6. *Jam transit*. Jam Olympias altera incipit.—*In tempus alterius lustri*. In tempus alterius quinquennii.

9. *Laus maxima gentis*. *Maxime* veteres plerique. HEINS.

11. *Occidis ante preces*. Moreris antequam pro me precareris Augustum.—*Causam tuæ mortis*. Nasonem enim unice amabat Maximus: et quum non posset ferre ejus absentiam et exsilium, præ dolore eum periisse putat poeta. De morte Maximi meminit Tacitus, Ann. I, his verbis: « Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis consciis, et comite uno Fabio Maximo, Planasiam vectum, ad visendum Agrippam: multas illinc utrimque lacrymas, et signa caritatis, spemque ex eo fore, ut juvenis penatibus avi redderetur. Quod Maximum uxori Martiæ aperuisse, illam Liviæ, C. Nanium id Cæsari. Neque multo post exstincto Maximo, dubium an quæsita mor-

Nec fueram tanti, me reor esse tuæ.
Jam timeo nostram cuiquam mandare salutem :
Ipsum morte tua concidit auxilium.
Cœperat Augustus deceptæ ignoscere culpæ;
Spem nostram terras deseruitque simul.
Quale tamen potui, de cælite, Brute, recenti
Vestra procul positus carmen in ora dedi.
Quæ prosit pietas utinam mihi! sitque malorum
Jam modus, et sacræ mitior ira domus!
Te quoque idem, liquido possum jurare, precari,
O mihi non dubia cognite, Brute, nota!

te, auditos in funere ejus Martiæ gemitus, semet incusantis, quod causa exitii marito fuisset, etc. » Hanc igitur causam, quia Ovidius, utpote tam longe remotus, scire non posset, aut etiam, si sciebat, palam edere nollet, fingit se dubitare, utrum ipse causa illius mortis exstiterit. — *Nec fueram tanti.* Ut mea causa morereris.

13. *Jam timeo.* Jam metuo, ne amici dolore mearum calamitatum afficiantur et pereant, ut Fabius Maximus. — *Salutem.* Hoc est, vitam et incolumitatem, ut sit sensus: Quia igitur Maximus, is in quo summam spem positam habebam, decessit, vereor deinceps ulli amplius curam salutis et incolumitatis meæ commendare. Micyl.

15. *Culpæ deceptæ.* Errori meo, qui me, aut fortasse Augustum decepit, credentem me consulto peccasse, quum potius per imprudentiam erraverim. Vel etiam, *deceptæ culpæ*, per deceptionem et errorem perpetratæ atque commissæ.

16. *Simul deseruit.* Simul destituit ipse Fab. Maximus. Vel certe (quod magis placet) Augustum etiam mortuum esse dicit. Periit enim quinto exsilii poetæ anno, ut diximus. — *Spem nostram.* Spem reditus.

17. *De recenti cælite.* Compositum de ipso Augusto qui ad Superos evolavit. Mer. — Augustum intelligit, cui defuncto statim divini honores decreti fuere. Micyl.

18. *In ora.* In conspectum vestrum. —*Positus procul.* Longe a vobis remotus. — *Dedi.* Misi.

19. *Quæ prosit pietas utinam mihi!* Qui amor meus erga Augustum mihi utinam prosit!—*Sitque malorum Jam modus.* Quomodo velit sibi pietatem suam, et carmina in laudem Augusti defuncti composita prodesse, ostendit: hoc est, ut jam sit finis malorum, quæ per quinquennium passus est in Pontica regione.

21. *Te quoque precari idem.* Te Brutum, a Tiberio et Germanico etiam idem petere, quod Fabius petebat. Vel precari idem quod ego; scilicet ut mea pietas mihi prosit, ut sit modus malorum, et ut sit mihi jam benigna Cæsarum domus.

22. *Non dubia cognite, Brute, fide. Nota* Scaligeri codex atque alii complures: bene. Heins.

Nam, quum præstiteris verum mihi semper amorem;
Hic tamen adverso tempore crevit amor.
Quique tuas pariter lacrymas nostrasque videret,
Passuros pœnam crederet esse duos.
Lenem te miseris genuit natura, nec ulli
Mitius ingenium, quam tibi, Brute, dedit:
Ut, qui quid valeas ignoret Marte forensi,
Posse tuo peragi vix putet ore reos.
Scilicet ejusdem est, quamvis pugnare videtur,
Supplicibus facilem, sontibus esse trucem;
Quum tibi suscepta est legis vindicta severæ,
Verba velut tinctum singula virus habent.
Hostibus eveniat, quam sis violentus in armis
Sentire, et linguæ tela subire tuæ;
Quæ tibi tam tenui cura limantur, ut omnes
Istius ingenium corporis esse negent.
At, si quem lædi fortuna cernis iniqua,
Mollior est animo femina nulla tuo.
Hoc ego præcipue sensi, quum magna meorum
Notitiam pars est inficiata mei.
Immemor illorum, vestri non immemor unquam,
Qui mala solliciti nostra levastis, ero.

29. *At qui, quid valeas, ignorat. Ut qui quid valeas ignoret* ex castigatioribus. HEINS.

30. *Posse peragi.* Posse damnari. *Reus* enim dicitur *peragi*, quum alicujus eloquentia damnatur. — *Vix putet.* Vix existimet : quia vident te natura mitem et pium miseris. — *Tuo ore.* Tua eloquentia.

31. *Pugnare videtur. Videntur* sex scripti ; et tum dele *τὸ est* cum tribus libris. Sed cum nostris codicibus servare prius malui.

34. *Habent velut virus tinctum.* Ex quo magna est laus Bruti, quod tanta est ejus eloquentia, ut in accusandis reis singula verba sint ita efficacia, ut videantur veneno illita.

37. *Quæ limantur.* Quæ tela acuuntur et parantur. — *Tam tenui cura.* Tam subtili diligentia. — *Ut omnes istius ingenium.* Ut omnes, inquit, arbitrentur non id fieri tuo corpore, et humano ingenio, sed viribus et ingenio divino.

44. *Qui mala sollicite nostra levatis. Solliciti* cum Polit. et quinque aliis ; *levastis* Barberin. Præterea,

Et prius, heu nobis nimium conterminus! Ister
In caput Euxino de mare vertet iter;
Utque Thyesteæ redeant si tempora mensæ,
Solis ad Eoas currus agetur aquas;
Quam quisquam vestrum, qui me doluistis ademptum,
Arguat, ingratum non meminisse sui.

vestrum, pro *vestri* scribendum, præcedenti versu. HEINS.

45. *Et prius hic nobis. Hinc* nonnulli. Scribe, *heu nobis nimium conterminus! Ister* cum Barber. et Rottendorph. HEINS.

47. *Utque Thyesteæ redeant si tempora mensæ. Ante*, Feschii et Hafniensis; multi alii, *Atque*. Opinor castigandum: « Ante, Thyesteæ redeant ceu tempora mensæ, Solis ad Eoas currus agetur aquas. » Pro *tempora* etiam *fercula* malim reponi: sed obstant libri veteres. Nam Nonius docet, *ferculum* proprie esse *missum carnium*. Hinc apud Juvenalem, Sat. XI: « Fercula nunc audi nullis ornata macellis. » H.

49. *Doluistis ademptum*. Heinsius edidit *adempto*; sed nostrum melius.

50. *Arguat ingratum*. Ostendat: sic Virgil. IX, 281: « me nulla dies tam fortibus ausis... Dissimilem arguerit. »

EPISTOLA VII.

*VESTALI.

ARGUMENTUM.

Acerbitatis exsilii sui testem invocat poeta Vestalem, Mœsiæ præsidem, cujus præclara facinora, maxime in expugnanda Ægypso, narrat.

MISSUS es Euxinas quoniam, Vestalis, ad undas,
Ut positis reddas jura sub axe locis;
Adspicis en, præsens, quali jaceamus in arvo:

* VESTALI. *Vestalis* cognomen est Fabiæ gentis: ita *Fabius Vestalis*, qui de pictura scripsit, sæpe Plinio laudatur; vid. Indicem lib. XXXV et XXXVI; *Vettius Vestalis* apud Gruter. MCXLIX, 12, et Reins. I, 48. BURM.

3. *Adspicis en, præsens. Præses* codex Scaligeri, Feschii, optim. Vatic. et Regius; bene: idem Va-

Nec me testis eris falsa solere queri.
Accedet voci per te non irrita nostræ,
Alpinis juvenis regibus orte, fides.
Ipse vides certe glacie concrescere Pontum;
Ipse vides rigido stantia vina gelu.
Ipse vides, onerata ferox ut ducat Iazyx
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.
Adspicis et mitti sub adunco toxica ferro,
Et telum causas mortis habere duas.
Atque utinam pars hæc tantum spectata fuisset,
Non etiam proprio cognita Marte tibi!
Tenditis ad primum per densa pericula pilum;
Contigit ex merito qui tibi nuper honos.
Sit licet hic titulus plenis tibi fructibus ingens,
Ipsa tamen virtus ordine major erat.
Non negat hoc Ister, cujus tua dextera quondam

tic. Epistolam hanc inscribit *Vestali prop.* hoc est *pro præside.* Heins. — *Præsens* præfero, quia hoc melius τῷ *adspicis*, et mox *testis* convenit: si de parte aliqua administrationis, cui præfectus erat Vestalis, ageret, *præses* posset admitti; sed hic ejus testimonium tantum invocat.

5. *Accedet voci nostræ.* Veniet nostris verbis, quibus questi sumus de locis Ponticis. — *Non irrita fides.* Fides non vana, sed vera. — *Per te.* Tuo testimonio.

6. *Alpinis regibus.* A regibus Cottiis. — *Juvenis.* O Vestalis.

7. *Glacie concrescere.* Vide hæc et sequentia illustrantem Pontanum ad Macrob. lib. VII Saturn. 12.

8. *Gelido stantia vina.* Vina congelata, et in unam massam redacta nimio gelu.

9. *Ferox Iazyx.* Fuere Iazyges populi Scythiæ, qui campos et plana tenuere. — *Iazix.* Scribe *Iazyx.* Ἰάζυξ, Ἰάζυγος; ut Ἰάπυξ, Ἰάπυγος, *Iazygas* alibi vocat non uno loco Noster; certe Rottendorph. *Iazix*: præcedenti versu, pro *vina*, Petri Servii codex *musta.* Heins.

12. *Duas causas mortis.* Ferrum scilicet sagittæ, et venenum.

15. *Tenditis.* Vos milites Romani pervenitis, et tu præsertim, Vestalis. — *Ad primum pilum.* Ad primipilarem dignitatem. — *Per densa pericula.* Per multa et crebra discrimina. Pro *pericula*, Regius *piacula.*

16. *Contigit.* Ordo est: Qui honor, hoc est, quæ dignitas, primipilaris, nuper contigit tibi ex merito.

17. *Sit plenis fructibus.* Sit honorifica et fructuosa.

18. *Major erit.* Mallem cum duobus codicibus et pr. edit. *erat.* H.

19. *Non negat hoc Ister.* Testis est Ister virtutis tuæ, qui te in ejus ri-

Pœniceam Getico sanguine fecit aquam.
Non neget Ægypsos, quæ, te subeunte, recepta
Sensit in ingenio nil opis esse loci.
Nam dubium, positu melius defensa manuve,
Urbs erat in summo nubibus æqua jugo.
Sithonio regi ferus interceperat illam
Hostis, et ereptas victor habebat opes.
Donec fluminea devecta Vitellius unda
Intulit, exposito milite, signa Getis.
At tibi, progenies alti fortissima Dauni,
Venit in adversos impetus ire viros.
Nec mora; conspicuus longe fulgentibus armis,
Fortia ne possint facta latere, caves:
Ingentique gradu contra ferrumque locumque,
Saxaque brumali grandine plura, subis.
Nec te missa super jaculorum turba moratur,
Nec quæ vipereo tela cruore madent.

pis hostem vidit insequentem, et trucidantem.

20. *Puniceam sanguine Getico.* Rubram hostili et Getico cruore.

21. *Non neget Ægypsos.* Vide notas lib. I, Eleg. VIII, vs. 13. H. — Ægypsos oppidum munitissimum fuit in Scythia, in summo collis ardui. Sensus planus est ex iis quæ sequuntur. Nam a Getis interceptam, ac regi Thraciæ ademptam, recuperatam mox Vitellii opera et auxilio dicit: in qua recuperatione ac pugna, Vestalem quoque præclaram operam navasse innuit. MICYL.

23. *Manuve.* An propugnatoribus; quasi dicat, et natura loci, et validissimo præsidio pariter urbs ea devicta. MICYL.

25. *Sithonio regi.* Regi Thraciæ: est enim Sithonia pars Thraciæ.

26. *Ereptas opes.* Divitias Ægypsi oppidi ademptas oppidanis ejectis.— *Et victor.* Et hostis Geta, qui oppidum illud expugnaverat. MICYL.

27. *Fluminea unda.* Unda Istri fluminis. — *Vitellius.* Forte A. Vitellius, patruus Cæsaris Vitellii, qui consulatum gessit sub Tiberio, an. U. C. DCCXXCIV; nisi ad L. Vitellium patrem referre mavis. — *Intulit.* Bella intulit, et cum vexillis Romanis eo venerat pugnaturus: nam vexilla et armatos, secundo flumine, ex finitimis locis deportavit.

29. *Progenies alti fortissima Donni.* Ignotum hoc nomen. *Domni* Polit. et octo alii; sex *Doni*; tres *Dampni*; totidem *Danni*. Scribe *Dauni* cum uno Vossiano, ut ad Turni patrem Rutulorum regem respiciat. H.

34. *Saxaque.* Et contra saxa, quæ e superiori loco cadebant. — *Plura.* Numerosiora. — *Subis.* Adscendis.

Spicula cum pictis hærent in casside pennis;
  Parsque fere scuti vulnere nulla vacat.
Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus;
  Sed minor est acri laudis amore dolor.
Talis apud Trojam Danais pro navibus Ajax
  Dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
Ut propius ventum est, commissaque dextera dextræ,
  Resque fero potuit cominus ense geri;
Dicere difficile est, quid Mars tuus egerit illic,
  Quotque neci dederis, quosque, quibusque modis.
Ense tuo factos calcabas victor acervos;
  Impositoque Getes sub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum Primi minor ordine Pili;
  Multaque fert miles vulnera, multa facit.
Sed tantum virtus alios tua præterit omnes,
  Ante citos quantum Pegasus ibat equos.
Vincitur Ægypsos: testataque tempus in omne
  Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

37. *Spicula.* Tela, et sagittæ. — *Cum pennis pictis.* Cum pennis sagittarum puniceis. Solent enim pennæ, quæ sagittis annectuntur, aliquo colore infici, ut videantur pulchriores.

38. *Vacat vulnere.* Quemadmodum de Scæva illo Cæsariano legimus.

41. *Talis apud Trojam.* Notum est naves Græcorum defensas fuisse ab Ajace contra Trojanos, qui duce Hectore ignem adtulerant, ut eas cremarent. Qualis ergo fuerat in ea pugna Ajax, talem enim fuisse Vestalem contra Getas profitetur. — *Talis apud Trojam Danais pro navibus Ajax.* Iliad. O: « In Danaos Hector fert tela, facesque Deosque; Protegit ast Ajax pectore mille rates. » Et in Tragicis ap. Scriv. « Nam facinus fecit maximum, cum Danais inclinantibus summam rem perfecit manus: prælium restituit, naves servavit. »

49. *Minor.* Centurio qui erat sub primipilo: id est, sub Vestale minoris dignitatis.—*Pugnat ad exemplum primipili.* Videndo primipilum acriter in prima acie pugnare, et ipse eum imitabatur, pugnando etiam fortiter.

53. *Vincitur Ægypsos.* Urbs illa tandem tua virtute, o Vestalis, capitur. — *Testata.* Testimonio comprobata.

EPISTOLA VIII.

* SUILLIO.

ARGUMENTUM.

Mortuo Augusto, ut diximus, hanc Epistolam mittit Ovidius ad Suillium uxoris suæ generum, agitque ei gratias pro ejus Epistola ad se scripta: quam, etsi sero perlatam, gratissimam tamen fuisse dicit. Postmodum eum rogat, ut Germanicum juniorem sibi reconciliet: pollicetur que se in hujus rei gratiam non erecturum ei templa de marmore, sed carmine complexurum ejus laudes: ostenditque nihil esse posse principibus aptius, quam carmine officiosum se præstare. Tum nactus occasionem poeta, carminis excellentiam extollit: precaturque ut sibi carmina prosint. Et si non possit reditum in patriam obtinere, saltem urbi propinquius exsilium, quo possit Cæsaris gesta intelligere, et carmine celebrare.

LITERA sera quidem, studiis exculte Suilli,
Huc tua pervenit, sed mihi grata tamen:
Qua, pia si possit Superos lenire rogando
Gratia, laturum te mihi dicis opem.
Ut jam nil præstes, animi sum factus amici
Debitor; et meritum, velle juvare, voco.

* SUILLIO. Hic sine dubio est P. Suillius, qui, quæstor primum Cæsaris Germanici, legatus deinde pro quæstore in Asia, deinceps post excessum Germanici, convictus accepisse pretium ob rem judicandam, Italia pulsus atque ejectus, Tiberii mox edicto relegatus in insulam, eoque mortuo reversus, Claudii Cæsaris demum amicitia ac familiaritate diu feliciter est usus. Sub Nerone tandem, quod pretio conductus accusasse insimularetur, et complures adegisse ad mortem, Senecæ impulsu lege Cincia damnatus, et in Baleares deportatus est. Rem omnem copiose persecutus est Tacitus, lib. IV, XI, et XIII.

1. *Exculte. Exculta* Servii.

2. *Huc tua. Huc quoque* MS. Bers.

3. *Si pia gratia.* Si amor tuus erga me pius.—*Posset lenire Superos.* Pos-

Impetus iste tuus longum modo duret in ævum;
Neve malis pietas sit tua lassa meis.
Jus aliquod faciunt adfinia vincula nobis,
Quæ semper maneant illabefacta, precor.
Nam tibi quæ conjux, eadem mihi filia pæne est:
Et quæ te generum, me vocat illa virum.
Heu mihi! si lectis vultum tu versibus istis
Ducis, et adfinem te pudet esse meum!
At nihil hic dignum poteris reperire pudore,
Præter fortunam, quæ mihi cæca fuit.
Seu genus excutias; equites, ab origine prima,
Usque per innumeros inveniemur avos:
Sive velis, qui sint, mores inquirere nostros;
Errorem misero detrahe, labe carent.
Tu modo, si quid agi sperabis posse precando,
Quos colis, exora supplice voce Deos.
Dî tibi sunt Cæsar juvenis; tua numina placa:
Hac certe nulla est notior ara tibi.

set mulcere et placare Cæsares. Tiberium scilicet, Germanicum, ac reliquos Cæsares.

7. *Impetus iste tuus.* Iste tuus animi ardor bene merendi de me.

11. *Eadem mihi filia pæne est.* Eadem uxor tua est mihi quasi filia: est enim privigna, hoc est, filia uxoris meæ.

14 *Ducis vultum.* Faciem contrahis, tanquam iratus.

15. *Nihil hic dignum poteris reperire pudore. Pudoris* Patavinus; vide Notas Trist. IV, El. III, vs. 57. H. —*Nihil hoc* MS. Bersm.

16. *Quæ mihi cæca fuit.* Quæ non bene vidit, justene, an inique me adficeret tanta ruina.

17. *Seu genus excutias.* Seu generis mei originem consideres. *Si genus* Moreti codex: vide supra ad Eleg. IV.

18. *Usque per innumeros avos.* Usque per avorum innumerabilium seriem. — *Inveniemur. Inveniuntur* P. Dan. et Servii.

19. *Inquirere nostri. Nostros* Combii et optimus Vaticanus. HEINS.

21. *Quid agi posse.* Aliquid posse obtineri. — *Precando.* Orando Cæsares pro me.

23. *Dî tibi sunt Cæsar juvenis.* Hic poeta exprimit, quinam sint Dii, quos a Suillio dixerat exorandos esse, et Germanicum solum innuit. —*Tua numina placa.* Venerare Germanicum, quo ut numine uteris.

24. *Hac certe non est notior ara tibi.* Plenius, quod in antiquis, *Hac certe nulla est.*

Non sinit illa sui vanas antistitis unquam
  Esse preces : nostris hinc pete rebus opem.
Quamlibet exigua si nos ea juverit aura,
  Obruta de mediis cymba resurget aquis.
Tunc ego tura feram rapidis solemnia flammis;
  Et, valeant quantum numina, testis ero.
Nec tibi de Pario statuam, Germanice, templum
  Marmore : carpsit opes illa ruina meas.
Templa domus vobis faciant urbesque beatæ :
  Naso suis opibus, carmine, gratus erit.
Parva quidem fateor pro magnis munera reddi,
  Quum pro concessa verba salute damus.
Sed qui, quam potuit, dat maxima, gratus abunde est;
  Et finem pietas contigit illa suum.
Nec, quæ de parva Dîs pauper libat acerra,
  Tura minus, grandi quam data lance, valent:
Agnaque tam lactens, quam gramine pasta Falisco
  Victima, Tarpeios inficit icta focos.
Nec tamen, officio vatum per carmina facto,
  Principibus res est gratior ulla viris.
Carmina vestrarum peragunt præconia laudum :
  Neve sit actorum fama caduca cavent.
Carmine fit vivax virtus; expersque sepulcri,
  Notitiam seræ posteritatis habet.
Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas;
  Nullaque res majus tempore robur habet.
Scripta ferunt annos : scriptis Agamemnona nosti;

25. *Illa.* Scilicet ara Germanici.—*Sui antistitis.* Sui sacerdotis, et ejus qui ad illam confugit.

39. *Nec quæ* etc. *Nec quod de parva tus pauper* Medon.

41. *Quam gramine pasta Falisco Victima.* Quantum juvencus nutritus herba, quæ in Falisco agro nascebatur.

42. *Tarpeios focos.* Focos Capitolinos.—*Inficit.* Tingit cruore.

49. *Tabida vetustas.* Longinqua se-

Et quisquis contra, vel simul, arma tulit.
Quis Thebas septemque duces sine carmine nosset,
Et quicquid post hæc, quicquid et ante fuit?
Dî quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt,
Tantaque majestas ore canentis eget.
Sic Chaos, ex illa naturæ mole prioris,
Digestum partes scimus habere suas:
Sic adfectantes cælestia regna Gigantas,
Ad Styga nimbifero vindicis igne datos.
Sic victor laudem superatis Liber ab Indis,
Alcides capta traxit ab Œchalia.
Et modo, Cæsar, avum, quem virtus addidit astris,
Sacrarunt aliqua carmina parte tuum.
Si quid adhuc igitur vivi, Germanice, nostro
Restat in ingenio, serviet omne tibi.
Non potes officium vatis contemnere vates:

ries temporis, qua omnia putrescunt.

52. *Et quisquis contra.* Et cognoscimus etiam scriptis eos omnes qui opem tulerunt Trojanis contra Agamemnonem. — *Vel simul.* Vel etiam eos omnes, qui simul cum Agamemnone venere ad eam expeditionem.

53. *Quis Thebas septemque duces sine.* Quis etiam sciret bellum Thebanum, et septem illos duces, Adrastum, Polynicem, Hippomedonta, Tydeum, Amphiaraum, Parthenopæum, et Capaneum.

59. *Gigantes.* Scribe *Gigantas*, ut passim optimi codices ap. Nostrum: neque aliter ap. Silium, Lucanum, et Statium vetustissima exemplaria; vide Fast. III, vs. 439. Heins.

60. *Nubifero igne. Nimbifero* Scaliger. prim. Medic. et quinque alii; rectius: Met. III, vs. 300, *nimbos* fulmini quoque conjungit de Jove Semelen adituro: « vultumque sequentia traxit Nubila quis nimbos, immistaque fulgura ventis, Addidit et tonitrus, et inevitabile fulmen; » Silius, lib. I, vs. 253: « permixtaque nimbis Fulmina. » Heins.

62. *Ab Œchalia capta.* Ab expugnata Œchalia. Fuit autem Œchalia in Thessalia, Arcadia, et Eubœa. Mer.—*Alcides capta.* Hercules, ob Iolen, Euryti filiam sibi pactam, nec datam, universam Œchaliam, ipso rege in Eubœam fugiente, debellavit et evertit. Pont.

63. *Et Cæsar.* Germanice. Quia poeta prius cœperat Germanicum adloqui, et digressione aliqua usus fuerat, nunc ad eundem sermonem dirigit, ostendens se quoque Augusti laudes carmine complexum fuisse, et aliqua parte eo modo illum donasse immortalitate.

67. *Vates.* Tu qui es optimus poe-

Judicio pretium res habet ista tuo.
Quod nisi te numen tantum ad majora vocasset,
Gloria Pieridum summa futurus eras.
Sed dare materiam nobis, quam carmina, majus :
Nec tamen ex toto deserere illa potes.
Nam modo bella geris, numeris modo verba coerces,
Quodque aliis opus est, hoc tibi ludus erit.
Utque nec ad citharam, nec ad arcum segnis Apollo est;
Sed venit ad sacras nervus uterque manus;
Sic tibi nec docti, nec desunt principis artes :
Mista sed est animo cum Jove Musa tuo.
Quæ quoniam nec nos unda submovit ab illa,
Ungula Gorgonei quam cava fecit equi,
Prosit, opemque ferat communia sacra tueri,

ta, quod docet Tranquillus, scribens eum reliquisse comœdias Græcas.

68. *Judicio tuo.* Te ita judicante. —*Habet pretium.* Censetur et habetur in pretio, tuo judicio. — *Res ista.* Facultas poetica.

69. *Nomen tantum.* Tanta fama virtutum tuarum : vel nomen Cæsaris. — *Vocasset te ad.* Elegisset te ad imperium.

70. *Gloria Pieridum summa.* Eras futurus maximus poeta.

71. *Sed dare materiam nobis.* Sed præbere poetis facultatem scribendi de rebus a se gestis. — *Quam carmina.* Est enim majoris honoris, quam scribere carmina.

72. *Ex toto.* Ex omni parte.—*Deserere illa potes.* Potes illa carmina et poetices studium relinquere, quamvis sit major imperatoria dignitas poeta ipso.—*Deserere illa potes. Desinere* Hafniensis. Adi notas Art. Amat. lib. II, sub finem. H.

73. *Numeris modo bella coerces. Verba coerces* plerique veteres; et recte.—*Numeris modo bella coerces.* Aliquando bella intermittis, et carmina componis, et numeris illa includis; hoc est, describis illa versibus.

75. *Segnis. Lentus* unus Heinsii.

76. *Sed uterque nervus.* Sed utraque chorda et citharæ et arcus. — *Venit ad sacras.* Tractatur sacris digitis Apollinis.

77. *Artes docti.* Artes liberales, et poeticæ studia, in quibus versantur docti.—*Artes principis.* Artes imperatoriæ : hoc est, rei militaris scientia.

78. *Mista sed est animo tuo.* Sed hæret animo tuo.—*Cum Jove Musa.* Doctrina cum optimo principe, qualis est Jupiter Deorum. Per *Jovem* enim intelligit imperatoriam et principis scientiam : per *Musam* vero poeticæ facultatem.

79. *Nec nos. Nec vos,* Serv. et p. ed.

80. *Ungula Gorgonei equi.* Hippocrene.

81. *Tueri. Tuenti* Servii et quatuor alii, et Bersmanni.

Atque îsdem studiis imposuisse manum.
Litora pellitis nimium subjecta Corallis,
Ut tandem sævos effugiamque Getas,
Clausaque si misero patria est, ut ponar in ullo,
Qui minus Ausonia distet ab urbe, loco;
Unde tuas possim laudes celebrare recentes,
Magnaque quam minima facta referre mora.
Tangat ut hoc votum cælestia, care Suilli,
Numina, pro socero pæne precare tuo.

85. *In illo. Ullo* reposuit Heinsius ex codice Moreti, quem sequor.

87. *Recentes.* Malim *recenter.* H. Sed prius præferendum est.

EPISTOLA IX.

GRÆCINO.

ARGUMENTUM.

Græcino, consuli designato, et fratri ejus Pomponio Flacco, ipsi successuro, eum honorem gratulatus dolet, quod non coram adesse sibi licet. Suam causam utrique commendat. Huic quoque, qui Mysiæ præses fuerit, atrocitatem exsilii sui notam esse refert: probitatis suæ, Barbaris etiam gratæ, et pietatis in Cæsares Pontum invocat testem.

Unde licet, non unde juvat, Græcine, salutem
Mittit ab Euxinis hanc tibi Naso vadis.
Missaque Dî faciant auroram occurrat ad illam,
Bis senos fasces quæ tibi prima dabit.

2. *Ab Euxinis. Ab hirsutis...Getis* Combii.

4. *Bis senos fasces.* Designat autem Ovidius Kalendas Januarii, quibus novi consules magistratum inibant, et in Capitolium adscendebant cum senatu, sacrificatum Diis immortalibus. Unde subjungit poe-

Ut, quoniam sine me tanges Capitolia consul,
Et fiam turbæ pars ego nulla tuæ,
In domini subeat partes, et præstet amici
Officium jusso litera nostra die.
Atque ego si fatis genitus melioribus essem,
Et mea sincero curreret axe rota,
Quo nunc nostra manus per scriptum fungitur, esset
Lingua salutandi munere functa tui.
Gratatusque darem cum dulcibus oscula verbis:
Nec minus ille meus, quam tuus, esset honor.
Illa, confiteor, sic essem luce superbus,
Ut caperet fastus vix domus ulla meos.
Dumque latus sancti cingit tibi turba senatus,
Consulis ante pedes ire viderer eques.
Et quanquam cuperem semper tibi proximus esse,
Gauderem lateri non habuisse locum.
Nec querulus, turba quamvis eliderer, essem:
Sed foret a populo tum mihi dulce premi.
Prospicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
Densaque quam longum turba teneret iter.
Quoque magis noris quam me vulgaria tangant,
Spectarem, qualis purpura te tegeret.

ta: *Et quoniam sine me tanges Capitolia.* Scribit Livius consules die magistratus initi, solitos fuisse adire templum Jovis, et proficisci in Capitolium ad vota nuncupanda.

5. *Et quoniam. Ut* decem scripti: recte. HEINS.

15 *Illa luce.* Illo die Kalendarum Januarii.

16. *Ulla. Illa* Regius et P. Dan. Nostri *ulla;* quod sane melius.

17. *Sancti.* Sic Horat. Od. IV, v, 4, *patrum sanctum concilium* dixit.

18. *Ire juberer eques.* Rectius *viderer,* cum uno Vaticano: et *cingit* pro *cinget* potiores, præcedenti versu. H. —*Eques.* Ego ex equestri ordine.— *Ante pedes consulis ire.* Præcedere te consulem in ea pompa de more. Solebant enim equites præcedere, senatus vero subsequi.

20. *Gauderem lateris. Lateri* majori ex parte libri. HEINS.

25. *Quoque magis noris.* Distichon suspectum. H.— *Quam me vulgaria tangant.* Quantum me delectent ea, quibus vulgus etiam movetur.

26. *Qualis purpura.* Quam pulchra

Signa quoque in sella nossem formata curuli;
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.
At quum Tarpeias esses deductus in arces,
Dum caderet jussu victima sacra tuo;
Me quoque secreto grates sibi magnus agentem
Audîsset, media qui sedet æde, Deus.
Turaque mente magis plena quam lance, dedissem,
Ter quater imperii lætus honore tui.
Hic ego præsentes inter numerarer amicos;
Mitia jus urbis si modo fata darent.
Quæque mihi sola capitur nunc mente voluptas,
Tunc oculis etiam percipienda foret.
Non ita Cælitibus visum est, et forsitan æquis:
Nam quid me pœnæ causa negata juvet?
Mente tamen, quæ sola loco non exsulat, utar:
Prætextam, fasces adspiciamque tuos.
Hæc modo te populo reddentem jura videbit,
Et se secretis finget adesse locis.
Nunc longi reditus hastæ supponere lustri
Cernet, et exacta cuncta locare fide.

vestis ex purpura dibapha, bis tincta, quæ cunctis erat pretiosior.

28. *Et totum opus sculptile.* Id est, totum opus sculptum in ea sella. — —*Numidæ dentis.* Dentis elephantis Numidici, et Africani. Pro *dentis opus*, unus Medon. *dentis ebur;* male.

34. *Ter quater.* Hæc verba Merula ad *dedissem tura* refert; Micyllus ad *lætus:* Heinsius distinguens post *quater,* videtur Merulæ accedere. Sed quum ternarius numerus in sacris solemnis esset, nec illum numerum excedere religio juberet, ego cum *lætus* jungo: dictum vero ut in formula, *terque quaterque beatus* apud Virg. Æn. I, 94.

36. *Jus urbis.* Est autem sensus: Si fata mihi darent jus urbis: hoc est, ut possem in urbe, sive Romæ esse, præsens inter præsentes amicos tuos numerarer. Nunc quando hoc non licet, absens animo ea contemplabor, quæ coram oculis non possum. Pont.

41. *Mente utar.* Malim *mente usus.*

42. *Prætextam* etc. Vestem consularem.

45. *Reditus lustri.* Proventus quinquennales: nam vectigalia locabantur ad quinquennium. — *Supponere hastæ.* Locare in publica auctione.

46. *Exacta fide.* Bona fide.—*Credet. Cernet* cum sex scriptis. H.

Nunc facere in medio facundum verba senatu,
Publica quærentem quid petat utilitas.
Nunc, pro Cæsaribus, Superis decernere grates,
Albave opimorum colla ferire boum.
Atque utinam, quum jam fueris potiora precatus,
Ut mihi placetur numinis ira, roges!
Surgat ad hanc vocem plena pius ignis ab ara,
Detque bonum voto lucidus omen apex.
Interea, qua parte licet, ne cuncta queramur,
Hic quoque te festum consule tempus agam.
Altera lætitiæ, nec cedens causa priori,
Successor tanti frater honoris, erit.
Nam tibi finitum summo, Græcine, decembri
Imperium, Jani suscipit ille die.
Quæque est in vobis pietas, alterna feretis
Gaudia, tu fratris fascibus, ille tuis.
Sic tu bis fueris consul, bis consul et ille,
Inque domo bimus conspicietur honor.
Qui quanquam est ingens, et nullum Martia summo
Altius imperium consule Roma videt;

49. *Superis decernere grates.* Decernere supplicationes, in quibus gratiæ Diis agebantur ob victoriam aliquam.

52. *Principis ira. Numinis* Combii et Moreti liber. HEINS.

54. *Lucidus apex.* Ipse ignis clarus et purus in apice et cacumine: id enim maxime observabant.

55. *Qua parte licet.* Quo modo possum, hoc est, mente, quia corpore non licet adesse tuæ pompæ. — *Ne cuncta queramur.* Ne singula pompæ hujus spectacula cum querela commemorem. Vel etiam, Ne ad omnia mæsti ac queruli simus.

57. *Altera lætitiæ est. Lætitia est* multi veteres; *lætitiæ* recte tres alii.

59. *Summo decembri.* Summa et extrema parte decembris.

60. *Imperium.* Consulatum. — *Jani die.* Kalendis Januarii. — *Ille.* Scilicet frater tuus.

64. *Binus conspicietur honor.* Immo *bimus*, si quid video; quod confirmat Rottendorphianus: *sententiam bimam* vocat Cicero, lib. III, Epist. VIII, ad Appium de regendis per eosdem præfectos per biennium provinciis: *nix bima* Nostro Trist. lib. III, Eleg. X, vs. 16; *bimum merum* Horatio, lib. I, Od. XIX, vs. 16; et *bima fronte vitulus* Virgilio, lib. IV, Georg. 299. HEINS.

Multiplicat tamen hunc gravitas auctoris honorem,
Et majestatem res data dantis habet.
Judiciis igitur liceat Flaccoque tibique
Talibus Augusti tempus in omne frui.
Ut tamen a rerum cura propiore vacabit,
Vota precor votis addite vestra meis.
Et, si quem dabit aura sinum, laxate rudentes,
Exeat e Stygiis ut mea navis aquis.
Præfuit his, Græcine, locis modo Flaccus; et illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli;

68. *Majestatem dantis.* Augusti, qui tibi detulit hunc magistratum.

69. *Flaccoque.* Et fratri tuo Flacco, quem Augustus dignum censuit eo magistratu.

71. *Quum tamen. Ut tamen* sex scripti. Heins. Nostri *ut tamen.*

73. *Et, si qua dabit aura sinum, jactate rudentes. Laxate rudentes* pr. editio; quod impense adridet; Virgilius, lib. III, vs. 266: « tum litore funem Deripere, excussosque jubet laxare rudentes; » hoc est, quod Æneid. VIII, dixerat, 708: « Vela dare, et laxos jamjamque immittere funes; » et lib. X, 229: « velis immitte rudentes; » ita *explicationem rudentis* pro laxatione dixit Cicero, lib. I Divinat. Lucanus, lib. V, 426: « Quum pariter solvere rates, totosque rudentes Laxavere sinus; » lib. IX, vs. 104: « Septima nox Zephyro nunquam laxante rudentes, Ostendit Phariis Ægyptia litora flammis. » Præterea scribe ex tribus, *Et si quem dabit aura sinum.* H. — *Dabit sinum.* Inflabit vela: vel si ostenderit se opportunitas et spes aliquid impetrandi. Hoc est, si videris imperatorem Tiberium te placide audire loquentem pro me. — *Laxate rudentes.* Eo flectite pedem et vela. Solent enim nautæ quandoque in dextram, quandoque in sinistram vela flectere, in eam partem, unde venti flant.

74. *Ut mea navis aquis.* Nostri sic; sed *cymba vadis* Puteaneus.

75. *Flaccus.* Frater tuus. Ab hoc Flacco volunt quidam Valachiam fuisse dictam olim *Flacciam*, quod nomen sensim corruptela sermonis transiit in *Valachiam.* Vide Georgii a Reychersdorff Chorographiam Transylvaniæ, pag. 33, qui addit hinc adhuc Romanum ibi sermonem durare, licet admodum corruptum. Sed hæ fabulæ. *Walachiam* vocarunt exteri; sed Hungarica lingua Walachos vocari *Olah*, vel *Olach* docet Foris Otrokocsi in Originum Hungar. cap. XIV, pag. 308, unde *Valachi* et *Walachi* dicti ab aliis. Non sanior vero reliquis, qui circa origines gentium sæpe ineptiunt, Foris ipse, qui mulierem Walacham a Phrygiæ ita urbe, quam Ὀλοοσσόνα vocat Homerus, Il. II, 739, deducit. Burm.

77. *Mysas gentes.* Populos Mysiæ.

Hic arcu fisos terruit ense Getas.
Hic captam Trosmin celeri virtute recepit,
Infecitque fero sanguine Danubium.
Quære loci faciem, Scythicique incommoda cæli;
Et quam vicino terrear hoste, roga.
Sintne litæ tenues serpentis felle sagittæ,
Fiat an humanum victima dira caput.
Mentiar, an coeat duratus frigore Pontus,
Et teneat glacies jugera multa freti.
Hæc ubi narrarit, quæ sit mea fama, require;
Quoque modo peragam tempora dura, roga.
Nec sumus hic odio, nec scilicet esse meremur,
Nec cum fortuna mens quoque versa mea est.
Illa quies animo, quam tu laudare solebas,
Ille vetus solito perstat in ore pudor.
Sic ego sum longe, sic hic, ubi barbarus hostis,
Ut fera plus valeant legibus arma, facit;
Rem, queat ut nullam tot jam, Græcine, per annos
Femina de nobis, virve, puerve queri.
Hoc facit, ut misero faveant adsintque Tomitæ;

Mysia autem provincia Pannoniæ contermina, ad Pontum usque decurrit.

79. *Hic raptam Træzen celeri virtute recepit.* Lege *captam* ex scriptis: deinde pro *Træzen*, Editio Aldi ultima *Ræsen;* Regius *Trosanem;* Moreti *Trezenam;* Servii *Troisen;* pr. editio *Træson;* Polit. *Træcen;* opt. Vatic. *Tresmen.* Scribe *Trosmin.* Τρεσμὶς Ptolemæo est Mysiæ inferioris oppidum : sed legendum, Τρωισμὶς, vel Τρωσμίς: nam Τρῶσμις Constantino Porphyrogenetæ, lib. II, Them. I. Antonini etiam Itinerario *Trosmis* est et Notitiæ Imperii : neque variant illic libri veteres.

84. *Fiat an humanum victima dira caput.* Quære etiam an homines sacrificentur a Scythis: quorum consuetudo erat hospites immolare, ut dictum est.

91. *Illa quies animi est.* Multi delent *τὸ est;* optimus Vaticanus *animo;* recte. H. — *Illa quies animo.* Modestia.

93. *Sic ego sum longe.* Versus suspectus. Heins. — *Ubi barbarus hostis.* Hostem intellige, non Tomitanos, sed Getas, a quibus Tomitani subinde infestabantur. Micyl.

95. *Rem queat ut nullam. Re nulla* meliores. H. Nostri *Rem nullam.*

97. *Hoc facit. Hæc* Leid. et editi

Hæc quoniam tellus testificanda mihi est.
Illi me, quia velle vident, discedere malunt :
Respectu cupiunt hic tamen esse sui.
Nec mihi credideris : exstant decreta, quibus nos
Laudat, et immunes publica cera facit.
Conveniens miseris hæc quanquam gloria non est,
Proxima dant nobis oppida munus idem.
Nec pietas ignota mea est : videt hospita tellus
In nostra sacrum Cæsaris esse domo.
Stant pariter natusque pius, conjuxque sacerdos,
Numina jam facto non leviora Deo.
Neu desit pars ulla domus, stat uterque nepotum,
Hic aviæ lateri proximus, ille patris.
His ego do toties cum ture precantia verba,

nonnulli. Nostri vero *Hoc* tutantur.

99. *Illi me, qui velle vident, discedere malunt. Quia velle vident* ex scriptis. Præstet etiam *malint*, et mox *cupiant*, pro *cupiunt*. Heins. —*Illi me, quia velle vident.* Illi Tomitæ, qui vident desiderium meum discedendi ab eis in patriam, vellent ut discederem. Sed tamen, etc.

100. *Respectu sui. Respectu suo* Moreti, Servii et prim. edit. Habita ratione ipsorum Tomitarum, et eorum causa.

101. *Nec mihi credideris.* Scribo *Neu*. H. — *Exstant decreta.* Apparent sanctiones Tomitarum de me. — *Laudat nos.* Laudat mores et virtutes meas.

102. *Et immunes facit.* Facit exemptos omni onere civitatis et tributorum. — *Publica cera.* Decreta publica scripta in tabulis ceratis, vel sigillata sigillo reipublicæ Tomitanæ.

103. *Conveniens miseris et quanquam gloria non est.* Lege, *hæc quanquam gloria*, cum uno Vaticano et Twisdeniano, vel *ea gloria.* Posset et *gratia* refingi. *Hæc gratia*; hic favor. Heins.

104. *Dant nobis idem munus.* Præstant et offerunt mihi eamdem immunitatem, et me liberant omni tributorum onere.

105. *Pietas mea.* Meus erga Cæsares amor. — *Hospita terra.* Terra Tomitana, quæ me hospitem habet. — *Hospita terra. Tellus* Polit. et tres alii, et nostri, omnino rectius.

107. *Conjuxque sacerdos.* Et Livia casta, quæ Deum suum Augustum colit, tanquam sacerdotes sua numina.

109. *Pars ulla domus.* Aliqua pars familiæ Augusti. — *Uterque nepotum.* Uterque Augusti nepos, vel Caius scilicet et Lucius ex Agrippa et Julia : vel (quod magis placet) filius Drusi privigni et Tiberii, Germanicus scilicet et Drusus.

111. *His.* Augusto Liviæ nato, ac nepotibus.

Eoo quoties surgit ab orbe dies.
Tota, licet quæras, hoc me non fingere dicet,
Officii testis Pontica terra mei.
Pontica me tellus, quantis hac possumus ora,
Natalem ludis scit celebrare Dei.
Nec minus hospitibus pietas est cognita talis,
Misit in has si quos longa Propontis aquas.
Is quoque, quo lævus fuerat sub præside Pontus,
Audierit frater forsitan ista tuus.
Fortuna est impar animo, talique libenter
Exiguas carpo munere pauper opes.
Nec vestris damus hæc oculis, procul urbe remoti;
Contenti tacita sed pietate sumus.
Et tamen hæc tangent aliquando Cæsaris aures:
Nil illum, toto quod fit in orbe, latet.
Tu certe scis hoc Superis adscite, videsque,
Cæsar, ut est oculis subdita terra tuis!

112. *Eoo surgit ab orbe. Ab axe* liber Servii. H.

116. *Natalem ludis.* Ludos hic Merula exponit aleam, et similes lusus. Ego vero de athleticis, aut gymnicis, aut scenicis, etiam intelligo poetam dixisse. Micyl.

119. *Is quoque quo lævus fuerat, etc.* Ut intelligamus eum, qui Mæsiam tenuerit: neque enim provinciam Pontum Flaccus, sed lævum litus Pontici maris, hoc est, confinia Dacorum et Getarum, quæ Mæsia erat, ad ripam Istri sita scilicet, rexerat. Jam et sciendum, Græcinum hunc, cujus consulatum hac epistola celebrat poeta, in catalogo Coss. vulgo non haberi; sive fama deceptus poeta fuit, sive illi humanitus aliquid accidit, antequam magistratum iniret, ut quidam opinati sunt. Micyl. — *Levius fuerat sub præside Pontus. Lævus Pontus* ex quinque scriptis, dixi, Trist. IV, Eleg. 1, vers. 60. H.

120. *Audierit. Audierat* Servii, P. Dan. et edit. Gryph. et Bersm.

121. *Fortuna est impar animo.* Non possum tantum assequi, vel impendere propter impotentiam, quantum cupio, ostendendo pietatem erga Augustum. — *Tali.* Tali pietatis officio.

122. *Carpo.* Consumo et expendo.

123. *Nec vestris damus hæc oculis.* Nec hæc celebramus in conspectu vestro, ut videamur a vobis, et eo pacto gratiam vestram ineamus.

127. *Tu certe scis hoc.* Vertit sermonem ad Augustum, quem testem citat hujusmodi erga se pietatis.

128. *Et est oculis. Ut est oculis*

Tu nostras audis, inter convexa locatus
Sidera, sollicito quas damus ore, preces.
Perveniant istuc et carmina forsitan illa,
Quæ de te misi cælite facta novo.
Auguror his igitur flecti tua numina; nec tu
Immerito nomen mite parentis habes.

editiones priscæ; quod sequor. H. — *Et est oculis subdita terra tuis.* Et tu e cælo despicis quæ fiunt in terra.

131. *Pervenient istuc. Perveniant* meliores. H.

133 *Numina. Pectora* MS. Bersm. Nostri *numina.*

134. *Parentis.* Patris patriæ; sed Sueton. cap. 26, recusasse hoc nomen, scribit.

EPISTOLA X.

* ALBINOVANO.

ARGUMENTUM.

Ulyssis fata, quamvis dura, cum sui acerbitate exsilii, quod in sextum jam annum duret, conferri non posse poeta adfirmat. Thesei, quem carmine laudarit Pedo Albinovanus, fidem imitandam eidem proponit.

Hic mihi Cimmerio bis tertia ducitur æstas
Litore, pellitos inter agenda Getas.
Ecquos tu silices, ecquod, carissime, ferrum
Duritiæ confers, Albinovane, meæ?

* Albinovano. Merula Albinovanum hunc esse tradit, Celsum illum, ad quem et Horatius scripsit. Ego Pedonem Albinovanum, non Celsi prænomen, sed Caii habuisse, apud alios reperio. Et Horatius Celsum illum, non ut poetam, sed ut comitem ac scribam Neronis celebrat. Micyl.

4. *Duritiæ meæ.* Meo robori, et animi magnitudini in ferendis malis. — *Duritiæ meæ.* Sic Virgil. Æn. IX, vers. 468, *Æneadæ duri*, id est, malis indurati, fatis exerciti.

Gutta cavat lapidem; consumitur annulus usu;
Et teritur pressa vomer aduncus humo.
Tempus edax igitur, præter nos, omnia perdet?
Cessat duritia mors quoque victa mea.
Exemplum est animi nimium patientis Ulysses,
Jactatus dubio per duo lustra mari.
Tempora solliciti sed non tamen omnia fati
Pertulit, et placidæ sæpe fuere moræ.
An grave sex annis pulchram fovisse Calypso,
Æquoreæque fuit concubuisse Deæ?
Excipit Hippotades, qui dat pro munere ventos,
Curvet ut impulsos utilis aura sinus.
Nec bene cantantes labor est audîsse puellas;
Nec degustanti lotos amara fuit.
Hos ego, qui patriæ faciant oblivia, succos

6. *Et teritur.* Malim *Adteritur*, vel *Deteritur;* Rottendorph. *Conteritur*, quo verbo usus est Medicamine Faciei: mox *perdet* pro *perdit* meliores.

12. *Moræ.* Intervalla morandi. M. — *Et placidæ sæpe fuere moræ.* Hoc est, tametsi multis ac variis periculis toto decennio jactatus fuit, habuit tamen interdum, quibus mala atque mæstitiam suam levaret, ut quum apud Calypsonem moratus est: item quum ab Æolo hospitio acceptus, et munere ventorum donatus est. Præterea audiendo Sirenes, vescendo loto, et id genus alia. M.

15. *Excipit Hippotades.* Suscipit Ulyssem Æolus Hippotæ filius. — *Hippotades dat pro munere ventos.* Δῶκε δέ μοι δείρας ἀσκὸν βοὸς ἐννεώροιο, Ἔνθα δὲ βυκτάων ἀνέμων κατέδησε κέλευθα. Ulysses ipse apud Hom. Od. K, vers. 19. Illum vero utrem, dum Ulysses dormit, socii solverunt: causam reddit Ovid. Metam. XIV, vs. 229: « Invidia socios, prædæque cupidine victos, Esse ratos aurum, demsisse ligamina ventis. »

16. *Utilis aura.* Sic in Metam. XIII, *utilibus ventis, æstuque secundo:* ἱκανὺρεσθαι ἀνέμοιο ἐσθλὸς ἑταῖρος, πλησίστιος, Eurip. et Homer.

17. *Bene cantantes puellas.* Sirenes bene canentes, quas tres fuisse legimus, Parthenopen, Leucosiam, et Lygiam, habitasseque Siciliam circa Pelorum. Fuere autem Sirenes filiæ Acheloi et Calliopes, sive Terpsichores. Hæ quidem cantu mortales allectos in mare deturbabant. Ulysses vero, Circes usus consilio, cera aures sociorum obturavit. Ipse vero alligatus malo, ne cogeretur in mare desilire, illarum cantus audivit impune.

18. *Nec degustanti.* Ulysses, tempestate delatus ad Lotophagos, in Africam agitur, socios exploratum mittit: qui gustata loto, nec quic-

Parte meæ vitæ, si modo dentur, emam.
Nec tu contuleris urbem Læstrygonis unquam
Gentibus, obliqua quas obit Ister aqua.
Nec vincet sævum Cyclops feritate Phyacen,
Qui quota terroris pars solet esse mei!
Scylla feris trunco quod latrat ab inguine monstris,
Heniochæ nautis plus nocuere rates.
Nec potes infestis conferre Charybdin Achæis,
Ter licet epotum ter vomat illa fretum.
Qui quanquam dextra regione licentius errant,

quam renuntiare, nec redire cupiebant : cibi enim suavitate allecti, suorum vivebant obliti; quos Ulysses invitos ad naves reduxit.

21. *Nec tu contuleris urbem Læstrygonis unquam.* Postquam poeta commemoravit breviter Ulyssis incommoda, nunc illa cum suis comparat, ut ex hujusmodi comparatione majora sua esse probet, quam Ulyssis. Fuere autem *Læstrygones* populi in extremo Italiæ, Siciliam versus, efferis moribus; ad hos igitur pervenit Ulysses, misitque ad Antiphaten Macareum cum duobus sociis : qui vix cum altero fuga vitam servavit. — *Urbes Læstrygones. Læstrygonos* Combianus; et *urbem* meliores plerique; ut Met. XIV, vers. 233. « Inde Lami veterem Læstrygonis, inquit, in urbem Venimus. » Homero quoque non nisi unicum oppidum est Odyss. X, quod vocat *Λάμου αἰπὺ πτολίεθρον*, Τηλέπυλον *Λαιστρυγονίην*. H.

22. *Gentibus.* Populis Scythiam et oram Ponticam tenentibus, quos per Istrum designat. — *Obliqua transit.* Aqua Danubii non recto, sed flexuoso cursu labenti per populos Scythiæ.

23. *Sævum Phyacen.* Immanem illum regem Scytharum.

24. *Quota pars.* Rara, vel nulla pars, ut sit sensus : qui Cyclops solet esse rara, vel nulla pars timoris præ illo, quem infert rex Scythiæ, Phyax. MER. — *Qui quota terroris pars.* Non ad Cyclopem, ut Merula exponit, sed ad eum, de quo modo dictum est, Phyacem referendum, quasi dicat poeta, etiam ab hoc multum terroris sibi objici, propter incursiones videlicet. MICYL.

25. *Quum latret. Quæ latrat* multi codices; nonnulli *quod latret*; recte, nisi *quod latrat* præfers cum uno Vatic. et Arond. Vid. Notas Ep. XVII, vs. 51 : versu proximo, *nautis* pro *nobis* plerique veteres. H.

26. *Heniochæ nautis.* Fuere autem *Heniochi*, populi in ora maris Euxini, in Colchica regione montosa et importuosa, qui latrociniis maritimis vixere. Per *rates* ergo *Heniochas* designat poeta piratas Heniochorum populorum, a quibus se fortunis exutum innuit; aut captum fortasse, sed pecunia redemptum, ut statim dicemus.

28. *Ter licet epotet. Epotum* unus Vaticanus; et placet: *ore* pro *illa* Moreti codex. H. Nostri, *illa.*

29. *Qui quanquam dextra regione.* Qui Achæi, quamvis magis in-

Securum latus hoc non tamen esse sinunt.
Hic agri infrondes, hic spicula tincta venenis;
Hic freta vel pediti pervia reddit hyems:
Ut, qua remus iter pulsis modo fecerat undis,
Siccus contemta nave viator eat.
Qui veniunt istinc, vix vos ea credere dicunt:
Quam miser est, qui fert asperiora fide!
Crede tamen: nec te causas nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum cur mare duret hyems.
Proxima sunt nobis plaustri præbentia formam,
Et quæ præcipuum sidera frigus habent.
Hinc oritur Boreas, oræque domesticus huic est,
Et sumit vires a propiore loco.
At Notus, adverso tepidum qui spirat ab axe,
Est procul, et rarus languidiorque venit.
Adde quod hic clauso miscentur flumina Ponto,

festent dextrum litus Pontici maris, non tamen relinquunt intactam oram Tomitanam.

31. *Spicula tecta venenis. Tincta* cum plerisque scriptis prætuli.

35. *Istinc. Istuc* Junian. Putean. et duodecim alii; *istic* sex.

37. *Causas. Causam* sex scripti et editi quidam: sed nostri *causas*.

39. *Sidera præbentia formam plaustri.* Septemtriones dicit.

41. *Hic oritur Boreas.* In hac regione septentrionali Boreas nascitur, et flare incipit vehementius. Nostri *hinc oritur.* — *Oræque domesticus huic est.* Et est propinquus huic regioni, quam ego incolo.

43. *At Notus, adverso tepidus qui spirat ab axe. Tepidum qui spirat* rectius complures ex scriptis. Avienus in descriptione orbis: « Vel qua lene Notus spirat, qua perstrepit Eurus.» Nihil magis obvium hoc loquendi modo apud scriptores. Multi potissimum in eo Ausonius et Claudianus. Paulinus carmine Sapphico ad Nicetam episcopum, « Ast ubi paulum via proferetur, Det, precor, mites tibi Christus æstus, Et leve spiret sine nube siccis Aura Calabris.» Ita veterrimus codex Vossianus: mox idem Paulinus, « Lene sic sudo tenuatus aer. » Seneca Œdipo: « Lenis et modicum fluens Aura, nec vergens latus Ducat intrepidam ratem. » H.

45. *Adde quod hic clauso.* Scribit Macrobius, aquam marinam nunquam gelu contrahi. Sed in illis regionibus plurimum est fluviorum et paludum in ipsa maria influentium. Superficies maris, cui dulces aquæ innatant, congelascit. — *Ponto clauso.* Mari Euxino circumquaque litoribus septo, nec ullum alium meatum habenti, nisi Propontidem.

Vimque fretum multo perdit ab amne suam.
Huc Lycus, huc Sagaris, Peniusque, Hypanisque, Cratesque
Influit, et crebro vortice tortus Halys:
Partheniusque rapax, et volvens saxa Cynapes
Labitur; et nullo tardior amne Tyras.
Et tu, femineæ Thermodon cognite turmæ;
Et quondam Graiis, Phasi, petite viris.

46. *Perdit vim suam.* Non est amarum, immo dulce, et congelatur contra maris naturam; vide Gellium, lib. XVI, cap. 8.

47. *Huc Lycus influit.* Lycus fluvius labitur in hoc mare Ponticum, et ideo congelatur. Est autem *Lycus* fluvius Armeniæ. Strabo, « Multi, inquit, amnes sunt in Armenia; sed clarissimi Phasis et Lycus, in mare Ponticum exeuntes. » — *Huc Sagaris.* In ora Pontica post Bosphori fauces et Rhesum amnem, portumque Calpas, est Sagaris fluvius, ortus in Phrygia.—*Hypanisque.* Hypanis, fluvius est Scythiæ ex magna palude profluens, ut docet Herodotus.—*Cratesque.* Cratem fluvium ad oram Ponticam fluere, hic innuit Ovidius. Ego nihil compertum habeo. — *Peniusque, Hypanusque, Oratesque. Peniosque* codex Petri Servii; *Hypanisque* etiam scribendum ex libris antiquis; qui notissimus est fluvius: pro *Oratesque* veteres plerique, *Cratesque;* nonnulli *Caresque*, vel *Catesque:* unde recte vir summus Isaacus Vossius, reponendum esse me monuit, *Calesque.* Κάλης enim fluvius est hujus tractus Eustathio Scholiis in Periegeten. Κάλυξ est Thucydidi, lib. IV, Λάμαχος ἐν τῇ Ἡρακλεώτιδι ὁρμίσας ἐς τὸν Κάληκα ποταμόν; ubi describit Lamachi classem impetu fluvii amissam: Valer. Flaccus, lib. IV: « Quas Tanaïs, flavusque Cales, Hypanisque, Melasque Addat opes; » sic puto castigandum; nam *Lyces* nullus est fluvius, nisi malis *Tyras*, cujus et Noster hic meminit. Nam Maserius, Valerii interpres, notat *Tyres* esse in nonnullis codicibus. HEINS.

48. *Halys.* Halys fluvius est decurrens a radicibus Tauri per Cataoniam Cappadociamque, ut scribit Plinius.

49. *Parthenius.* Parthenius fluvius est Paphlagonum, Carambi promontorio proximus, ut scribit Plinius; caditque in Pontum. — *Rapacem* autem adpellat, propter ejus cursum, qui omnia rapit et aufert.

50. *Et nullo tardior amne Tyras.* Tyras Scythiæ amnis est, in oram Ponti sinistram defluens, qui oppido nomen imposuit; meminit Plinius, lib. IV. — *Et nullo. Hanc aliquo* Leidensis.

51. *Et tu, femineæ Thermodon* etc. Thermodon fluvius est qui a monte Armenio dilabitur, atque inde usque ad Amazones celeri cursu proripitur. Unde hic poeta Thermodonta dicit a turba feminea, hoc est, ab Amazonibus, cognitum fuisse: qua illæ juxta eum fluvium habitabant.

52. *Et quondam Graiis, Phasi, petite viris.* Phasis ingens fluvius est, qui Colchidem illabitur, ortumque ex Armenia ducit.—*Graiis*

Cumque Borysthenio liquidissimus amne Dyraspes,
Et tacite peragens lene Melanthus iter.
Quique duas terras Asiam Cadmique sororem
Separat, et cursus inter utramque facit.
Innumerique alii, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius se tibi, Nile, neget.
Copia tot laticum, quas auget, adulterat undas,
Nec patitur vires æquor habere suas.
Quin etiam stagno similis, pigræque paludi
Cæruleus vix est, diluiturque color.
Innatat unda freto dulcis, leviorque marina est,
Quæ proprium misto de sale pondus habet.
Si roget hæc aliquis, cur sint narrata Pedoni,
Quidve loqui certis juverit ista modis;
Detinui, dicam, tempus, curasque fefelli:
Hunc fructum præsens adtulit hora mihi.

viris. Argonautas intelligit : lege Apollonium.

53. *Cumque Borysthenio.* Borysthenes, fluvius, secundum Istrum omnium maximus, pascua præbens amœnissima; idem ad potandum suavissimus. — *Liquidissimus Dyraspes.* Clarissimus, seu limpidissimus ille fluvius, cujus tamen nullam apud auctores mentionem invenio, præterquam hic apud Ovidium.

54. *Melanthus.* Melanthus fluvius est in Pontum labens.

55. *Quique duas terras.* Tanaim designat, qui vasta palude profluens, in aliam vastiorem diffunditur, nomine Mæotim. — *Asiam Cadmique sororem.* Exponit quæ sint hæ duæ terræ, quas Tanais separat.

56. *Inter utramque.* Inter Europam et Asiam, quas ipse Tanais dividit, ut diximus.

57. *Omnes. Amnes* Moreti.

59. *Adulterat undas.* Corrumpit et mutat maris naturam.

63. *Unda dulcis.* Aqua fluvialis. —*Leviorque marina est.* Causam adsignat, quare aqua dulcis innatet aquæ marinæ, quia illa levior est.

64. *Quæ proprium mixto de sale pondus habent.* Quæ aqua marina habet gravedinem illam propriam ab ipso mari, mixto tamen aquis illis dulcibus.

65. *Cur hæc sint narrata Pedoni.* Cur hæc Albinovano Pedoni.

67. *Detinui, dicam, curas tempusque fefelli. Detinui, dicam, tempus, curasque fefelli* ex libro Feschii et quinque aliis; sic Metam. lib. I, vs. 682, « Detinuit sermone diem; » Auctor Pervigilii Veneris, vs. 46 : « Detinenda tota nox et pervigilanda canticis; » quæ ibi vera est scriptura; Manilius, lib. V : « Ille dabit cantus inter convivia dulces,

Absfuimus solito, dum scribimus ista, dolore,
In mediis nec nos sensimus esse Getis.
At tu, non dubito, quum carmine Thesea laudes,
Materiæ titulos quin tueare tuæ;
Quemque refers, imitere virum : vetat ille profecto
Tranquilli comitem temporis esse fidem.
Qui quanquam est factis ingens, et conditur a te
Vir tanto, quanto debuit ore cani;
Est tamen ex illo nobis imitabile quiddam,
Inque fide Theseus quilibet esse potest.
Non tibi sunt hostes ferro clavaque domandi,
Per quos vix ulli pervius Isthmos erat :
Sed præstandus amor, res non operosa volenti.

Mulcebitque sono Bacchum, noctesque tenebit, » pro detinebit. Frustra magnus Scaliger *tenebris* reponit; sic *diem extrahere* ap. Cæsarem, lib. I de Bello civili, et Valer. Maximum, lib II, cap. 2; *eximere dicendo diem* A. Gellio. Heins.

69. *Dum scripsimus. Scribimus* meliores. Heins.

71. *At tu, non dubito.* Nunc ad Pedonem vertit sermonem, qui Thesei gesta carmine complectebatur.

72. *Titulos tuæ materiæ.* Virtutes et fidem erga amicos tui Thesei, de quo tractat. Is enim Pirithoum dicitur mira benevolentia complexus fuisse. — *Quin tueare tuæ.* Cur non defendis illum imitando, exhibendo te mihi amico fidum.

75. *Et conditus a te Vix tantus quanto debuit ore cani. Conditur* bene Polit. aliique nonnulli, cum primis editionibus: deinde *Vir tantus quantus* multi; nonnulli *Vir tantus quanto,* vel *Vir tanto quantus.* Scribe cum Gottorph. et uno Vaticano: « et conditur a te Vir tanto, quanto debuit ore cani; » quomodo jam Scaliger ex parte conjecerat: recte *conditur;* non enim videtur absolvisse. H.

77. *Est tamen quiddam imitabile.* Est tamen aliquid in quo Theseum imitari possumus.

78. *Inque fide Theseus quilibet esse potest.* Et unusquisque in amore, et fide amicis præstanda, potest Theseum imitari, et esse idem quod ipse fuit Pirithoo, pro quo Theseus pugnavit contra Centauros.

79. *Non tibi sunt hostes.* Nolo, inquit, pro me pugnes, quemadmodum Theseus pro Pirithoo.

80. *Vix illi pervius.* Rectius *ulli* in nonnullis. H. — *Vix ulli pervius Isthmos erat.* Vix Isthmon Corinthiacum quisquam adire poterat. Designat autem Scynim (vel Scyronem) latronem sævissimum. Duo autem Isthmi celebres memorantur : unus *Achaicus*, in quo fuit Corinthus, quem hic Ovidius prius minime pervium fuisse dicit : alter vero Isthmus est *Thracius.*

81. *Operosa. Onerosa* quidam.

Quis labor est puram non temerasse fidem?
Hæc tibi, qui perstas indeclinatus amico,
Non est quod lingua dicta querente putes.

EPISTOLA XI.

* GALLIONI.

ARGUMENTUM.

Conjuge orbum Gallionem sero quod soletur, excusat.

GALLIO, crimen erit vix excusabile nobis,
Carmine te nomen non habuisse meo.
Tu quoque enim, memini, cælesti cuspide facta
Fovisti lacrymis vulnera nostra tuis.
Atque utinam, rapti jactura læsus amici,
Sensisses ultra, quod quererere, nihil!
Non ita Dis placuit, qui te spoliare pudica
Conjuge crudeles non habuere nefas.
Nuntia nam luctus mihi nuper epistola venit,
Lectaque cum lacrymis sunt tua damna meis.
Sed neque prudentem solari stultior ausim,

* GALLIONI. Junius Gallio dictus est: is adoptavit M. Annæum Novatum, Senecæ fratrem, qui ex illo Junius Gallio est dictus. Eusebianum Chronicon B. Hieronymi, *Junius Gallio, frater Senecæ, egregius declamator, propria se manu interfecit*, refert ad eundem annum, quo Lucanus occubuit: atqui Gallionem Senecæ superstitem facit Tacitus. H.—Gallionem familiarem fuisse Nasoni adparet ex Senecæ I Suasor., *hæc autem dicebat Gallio Nasoni suo valde placuisse*; vide Reines. ad Insc. cl. I, 99, p. 137.

3. *Cælesti cuspide.* Divino ictu. MER. — *Cuspidem* ergo vocat Cæsaris adversus se iram. PONT.

10 *Tua damna.* Uxoris tuæ obitus, qui tibi damnum adtulit.

Verbaque doctorum nota referre tibi:
Finitumque tuum, si non ratione, dolorem
Ipsa jam pridem suspicor esse mora.
Dum tua pervenit, dum litora nostra recurrens
Tot maria ac terras permeat, annus abit.
Temporis officium solatia dicere certi est;
Dum dolor in cursu est, dum petit æger opem.
At quum longa dies sedavit vulnera mentis,
Intempestive qui fovet illa, novat.
Adde quod, atque utinam verum tibi venerit omen!
Conjugio felix jam potes esse novo.

12. *Verba doctorum.* Dicta scriptorum et philosophorum, ratione ostendentium, homines non debere prosequi mortuos lacrymis.

15. *Dum tua.* Epistola. — *Dum litora nostra recurrens.* Id est, ad litora nostra; sic Virg. V, vs. 235: « Dî, quibus imperium pelagi, quorum æquora curro. »

16. *Annus abit.* Sic dicimus, *it vel abit dies. Sol abit* Plaut. Mercat. V, vers. 2.

18. *Dum petit æger opem. Et petit* plerique veteres. Heins.

19. *Sedavit. Sanavit* Serv.

20. *Intempestive qui monet illa movet. Qui movet illa novat* libri potiores; quidam etiam *monet illa novat.* Scribe: « Intempestive qui fovet illa, novat; » *fovere vulnera*, ut supra hac ipsa epistola: « Tu quoque enim (memini) cælesti cuspide facta Fovisti lacrymis vulnera nostra tuis; » et sic passim alibi. *Novare* etiam *vulnera* usitatum Nostro; Remed. Amor. 729: « vulnusque novatum Scinditur; » Metam. XII, 287: « Semicremoque novat repetitum stipite vulnus; » Trist. II, 209: « Nam tanti non sum, renovem ut tua vulnera, Cæsar. » H. — *Qui movet illa.* Qui vulnera obducta, et dolorem jam pæne oblivioni traditum revocat, et ad animum in memoriam redigit intempestive consolando.

21. *Atque utinam verum tibi venerit omen.* Atque utinam verum tibi augurium adferam, nuntiando hæc quæ subjungit poeta.

22. *Conjugio novo.* Altera ducta uxore.

EPISTOLA XII.

* TUTICANO.

ARGUMENTUM.

Quod Tuticani nomen legibus metri refragaretur, hactenus nullum ei dicasse se carmen, scribit Naso; utque, veteris amicitiæ memor, opem sibi ferre laboret, precatur.

QUO minus in nostris ponaris, amice, libellis,
Nominis efficitur conditione tui.
Ast ego non alium prius hoc dignarer honore;
Est aliquis nostrum si modo carmen honos.
Lex pedis officio, naturaque nominis obstant,
Quaque meos adeas, est via nulla, modos.
Nam pudet in geminos ita nomen findere versus,
Desinat ut prior hoc, incipiatque minor:
Et pudeat, si te, qua syllaba parte moratur,

* TUTICANO. *Ad Tuticanum* unus; *Cuticanum* duo; Heinsius olim conjecerat, *Tuditano*, quod Semproniorum cognomen, Valer. Maxim. VII, VIII, 1. Quod vero nominis conditio non patiatur ut exprimat, similis est Archestrati excusatio ap. Athen. VII, 8, qui piscem, in Mæotide et Ponto frequentem, non nominat, quia ἐν μέτρῳ οὐ θέμις εἰπεῖν. BURM.

2. *Conditione tui nominis.* Sorte tui nominis, quod non potest in versu poni syllabis repugnantibus.

5. *Fortunaque nominis obstat.* *Naturaque* præstat cum Scaligeri codice; *obstant* etiam Regius; et mox *findere* pro *scindere* cum uno Vatic. et *incipiatque sequens*, pro *minor* cum Combiano; et *moratur* cum plerisque, pro *moretur*. H.

7. *In geminos versus.* In duos versus: ponendo in calce hexametri partem nominis tui priorem, scilicet *Tuti:* et alteram in principio pentametri, scilicet *Canus*. — *Ita scindere nomen.* Ita nomen tuum diffindere.

9. *Qua syllaba parte moretur.* Ea parte, qua syllaba producatur.

Arctius adpellem, Tuticanumque vocem.
Nec potes in versum Tuticani more venire,
Fiat ut e longa syllaba prima brevis.
Aut producatur, quæ nunc correptius exit,
Et sit porrecta longa secunda mora.
His ego si vitiis ausim corrumpere nomen,
Ridear, et merito pectus habere neger.
Hæc mihi causa fuit dilati muneris hujus,
Quod meus adjecto fœnore reddet ager.
Teque canam quacumque nota: tibi carmina mittam,
Pæne mihi puero cognite pæne puer;
Perque tot annorum seriem, quot habemus uterque,
Non mihi, quam fratri frater, amate minus.
Tu bonus hortator, tu duxque comesque fuisti,
Quum regerem tenera fræna novella manu.
Sæpe ego correxi sub te censore libellos;
Sæpe tibi admonitu facta litura meo est:
Dignam Mæoniis Phæacida condere chartis
Quum te Pierides perdocuere tuæ.
Hic tenor, hæc viridi concordia cœpta juventa
Venit ad albentes illabefacta comas.
Quæ nisi te moveant, duro tibi pectora ferro

10. *Arctius adpellem.* Strictius et brevius nominem, ponendo syllabam brevem, quæ natura produci debet.

13. *Aut ut ducatur. Aut producatur* veteres majori ex parte. Heins.

18. *Meus ager.* Meum ingenium. — *Reddet ager. Reddet amor* multi veterum: utrumque bene. Heins.

23. *Tu bonus hortator.* Ad virtutes capessendas.

24. *Tenera manu.* Juvenili moderamine. — *Fræna novella.* Tyrocinium et lubricum ætatis pullulantis.

26. *Sæpe litura est facta tibi.* Sæpe etiam tu expunxisti in tuis scriptis aliqua.

27. *Dignum Mæoniis Phæacida. Dignam* ex scriptis nonnullis; et *Pierides tuæ*, pro *Deæ* ex Moreti libro. Heins.

28. *Quum Deæ Pierides perdocuere.* Delesti, inquit, et tu quædam meo admonitu in Phæacide tua, quæ erat digna propter sublimitatem comparari versibus Homeri, et scribi in iisdem chartis, in quibus scripsit Homerus opus suum, ex quo ma-

Esse, vel invicto clausa adamante putem.
Sed prius huic desint et bellum et frigora terræ,
Invisus nobis quæ duo Pontus habet;
Et tepidus Boreas, et sit præfrigidus Auster;
Et possit fatum mollius esse meum,
Quam tua sint lapso præcordia dura sodali:
Hic cumulus nostris absit, abestque, malis.
Tu modo per Superos, quorum certissimus ille est,
Quo tuus adsidue principe crevit honor;
Effice, constanti profugum pietate tuendo,
Ne sperata meam deserat aura ratem.
Quid mandem, quæras: peream, nisi dicere vix est;
Si modo, qui periit, ille perire potest.
Nec quid agam invenio, nec quid nolimve, velimve;
Nec satis utilitas est mea nota mihi.
Crede mihi, miseros prudentia prima relinquit,
Et sensus cum re consiliumque fugit.

gna est Tuticani laus, cujus carmina Homericis carminibus paria fuisse dicit. MICYL.

32. *Invicto clausa adamante putem.* Libri nonnulli veteres, *invito* et *invecto adamante*: unde fuit quum *inducto adamante* censerem esse reponendum, ea significatione, qua lib. XIV Met. 754: « calidusque e corpore sanguis Inducto pallore fugit. » *Inductis nubibus atra dies* in Ibide, vs. 218, et *inducta nube dies premitur*, Trist. I, El. VIII; *inductum æquor arenis* Met. XI, vs. 23; *inductum cornibus aurum* Met. VII, vs. 161, quæ illic vera lectio; et lib. VIII, vs. 608, *inducta condi præcordia terra*: vide plura in notis ad Met. IV, vs. 408; lib. IX, vs. 391: « Contegat inductus morientia lumina cortex. » Ep. VII Did. Æneæ, vs. 23: « Uror, ut inducto ceratæ sulfure tædæ. » Nunc tamen vulgatam scripturam non esse mutandam opinor, ut adluserit Noster ad Græcam originem adamantis. H. — *Invicto* non est movendum; nam vincuntur omnia, quæ vel vitio quodam, vel temporis diuturnitate diminuuntur et pereunt. BURM.

35. *Præfrigidus. Perfrigidus* quatuordecim et MS Bersm.

38. *Hic cumulus.* Magnus cumulus ad miserias meas accederet, si te amicum perderem. PONT.

43. *Nisi dicère vix est.* Difficile est exponere.

48. *Et sensus cum re consiliumque fugit. Cum spe* scribendum; nam unus Vossii *cum te*, Medonii unus *cum se*. HEINS. — Minime mutandum *cum re*; ita enim Terent. Eu-

Ipse, precor, quæras, qua sim tibi parte juvandus,
Quoque viam facias ad mea vota vado.

nuch. II, II, 9: « Ut spes nulla reliqua in te esset tibi, simul consilium cum re amisisti. » Et ita alii sæpe. Simile illud, Οὗτος δ' ἀνὴρ ἄριστος ὅστις ἐλπίσιν πέποιθεν αἰεὶ, τὸ δ' ἀπορεῖν, ἀνδρὸς κακοῦ; Eurip. Her. fur.

EPISTOLA XIII.

CARO.

ARGUMENTUM.

Garmina sua proprio colore dignosci posse scribit a Caro, poeta eximio. Getico sermone Augusti laudes sese cecinisse narrat, seque restituendum ab Augusto fuisse vel ipsos Getas judicasse. Sexto tamen anno jam se in exsilio morari adjicit, ex quo redire ut liceat, Carus, formandis Germanici filiis præfectus, ut obtinere nitatur, petit.

O mihi non dubios inter memorande sodales,
Quique, quod es vere, Care, vocaris, ave.
Unde saluteris, color hic tibi protinus index,
Et structura mei carminis esse potest;
Non quia mirifica est, sed quod nec publica certe;

1. *Memorande. Venerande* duo cum primis edit. *Numerande* duo alii.

2. *Qui quod es id vere. Quique, quod es, vere* nonnulli. HEINS.

3. *Unde saluteris.* A quo salus ad te mittitur, de more scribentium, in principio hujus epistolæ.—*Color hic.* Color chartæ attritæ, et squalentis attrectantium manibus, et ferentium hanc ipsam epistolam e longinquis regionibus. MIC.—Mallem intelligere colorem carminis; qui sensus firmatur versu 13, *mea Musa... proprio deprensa colore.*

5. *Non quia mirifica est.* Non quia hæc structura est laudabilis et mira. —*Sed quod nec publica certe.* Sed quod certe non est talis ut dignam existimem, quæ in publicum prodire debeat. MER.—Nugatoria interpretatio: idem enim notat, *nec publica*, quod non plebeiæ et communis venæ, et notæ; ut Petron. c. III, *sermo non publici saporis*; et

Qualis enim cunque est, non latet esse meam.
Ipse quoque ut chartæ titulum de fronte revellas,
Quod sit opus, videor dicere posse, tuum.
Quamlibet in multis positus noscere libellis,
Perque observatas inveniere notas.
Produnt auctorem vires, quas Hercule dignas
Novimus, atque illi, quem canis, esse pares.
Et mea Musa potest, proprio deprensa colore,
Insignis vitiis forsitan esse suis.
Tam mala Thersiten prohibebat forma latere,
Quam pulchra Nireus conspiciendus erat.
Nec te mirari, si sint vitiosa, decebit
Carmina, quæ faciam pæne poeta Getes.
Ah pudet! et Getico scripsi sermone libellum,
Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui, gratare mihi, cœpique poetæ
Inter inhumanos nomen habere Getas.
Materiam quæris? laudes de Cæsare dixi:

Juv. VIII, vs. 53: « Sed vatem egregium, cui non sit publica vena. »

8. *Quod sit opus, videor.* Malim *Quid sit opus videar.* H. — *Videor posse dicere.* Videor posse intelligere, qui stylum tuum et carminis structuram cognosco.

11. *Produnt auctorem vires.* Carminis tui sublimitas manifestat facile tuum scribendi genus. — *Quas Hercule dignas Novimus.* Quas cognovimus esse dignas eo viro, cujus laudes et gesta describis.

12. *Ipse pares. Esse pares* rectius alii. Heins.

13. *Et mea Musa potest.* Sicut tu cognosceris carminis magnitudine; ita et ego possum cognosci propria qualitate carminis, obnoxii multis vitiis; vel mei luctus indicio.

16. *Quam pulchra Nireus.* Nireus Charopis filius fuit et Aglaies, ex Syme insula ad bellum Trojanum profectus. Quem omnium pulcherrimum fuisse scribit Homerus, lib. II Iliados.

17. *Si sunt vitiosa. Si sint* plerique. Heins.

18. *Quæ faciam pæne poeta Getes.* Quæ ego quasi poeta barbarus compono: nam lingua Getica nunc cœpi carmina componere.

19. *Getico sermone* etc. Lingua Scythica.

20. *Sunt structa.* Sunt composita. — *Nostris modis.* Numeris quibus utimur in carminibus Latinis. — *Barbara verba.* Verba Getica.

21. *Placui. Placuit* et *cœpit* P. Dan. sed minus bene.

Adjuta est novitas numine nostra Dei.
Nam patris Augusti docui mortale fuisse
Corpus; in ætherias numen abîsse domos:
Esse parem virtute patri, qui fræna coactus
Sæpe recusati ceperit imperii:
Esse pudicarum te Vestam, Livia, matrum;
Ambiguum nato dignior, anne viro:
Esse duos juvenes, firma adjumenta parentis,
Qui dederint animi pignora certa sui.
Hæc ubi non patria perlegi scripta Camœna,
Venit et ad digitos ultima charta meos;
Et caput, et plenas omnes movere pharetras,
Et longum Getico murmur in ore fuit.

24. *Nostra novitas*. Nostrum novum scribendi genus : hoc genere sermonis. — *Numine Dei*. Numine Cæsaris Augusti. Mer. — *Adjuta est* etc. In hoc novo labore meo fuit mihi numen Cæsaris pro Apolline et Calliope. Pont.

25. *Patris Augusti*. Augusti Cæsaris, patris patriæ.

26. *Numen*. Animam Augusti Cæsaris defuncti.

27. *Esse parem virtute patri*. Docui etiam, virtute non inferiorem esse Tiberium patri Cæsari Augusto. — *Qui fræna rogatus*. Qui Tiberius diu summam imperii recusavit, ut docet Tranquillus. — *Fræna rogatus*. *Coactus* præstat cum codice Scaligeri; Suetonius de Tiberio: « Tandem quasi coactus et querens miseram et onerosam imponi sibi servitutem, recepit imperium. » Adeatur etiam Tacitus Annalium I. Heins.

29. *Esse pudicarum te Vestam, Livia, matrum*. Hoc est, quam matronæ omnes pudicæ instar Vestæ venerentur : sic *Junonem* Liviam quoque vocavit, lib. III, Eleg. 1, vs. 117. Nihil ergo hoc loco est mutandum. H. — *Matrum pudicarum*. Quemadmodum virginum Dea est Vesta, sic matronarum Dea est Livia.—Pro *te Vestam*, *te castam* Leid. *te exemplum* MS Bersm.

31. *Esse duos juvenes*. Germanicum scilicet Juniorem, filium Drusi privigni Augusti naturalem ; et per adoptionem Tiberii quoque : et alterum, Drusum Tiberii filium naturalem. — *Firma adjumenta parentis*. Firma præsidia Tiberii patris.

33. *Hæc*. Has laudes supradictas.

34. *Venit ad meos digitos*. Meis manibus tractata est recitando : vel ubi perveni ad extremam paginam et finem.

35. *Et caput*. Quasi laudando opus illud, et adfirmando id fore causam, ut reduceretur in patriam poeta, movere et caput et pharetras : quasi per pharetras et sagittas jurarent et adfirmarent ita fore.

36. *Et longum murmur*. Et longus de hac re sermo.

Atque aliquis; scribas hæc quum de Cæsare, dixit,
Cæsaris imperio restituendus eras.
Ille quidem dixit; sed me jam, Care, nivali
Sexta relegatum bruma sub axe videt.
Carmina nil prosunt : nocuerunt carmina quondam,
Primaque tam miseræ causa fuere fugæ.
At tu per studii communia fœdera sacri,
Per non vile tibi nomen amicitiæ;
Sic capto Latiis Germanicus hoste catenis,
Materiam vestris adferat ingeniis;
Sic valeant pueri, votum commune Deorum,
Quos laus formandos est tibi magna datos;
Quanta potes, præbe nostræ momenta saluti,
Quæ nisi mutato nulla futura loco est.

45. *Germanicus.* Germanicus Junior, filius Tiberii per adoptionem. — *Latiis catenis.* Italicis, quibus captivi ligabantur.

46. *Materiam vestris præbeat ingeniis.* Alii *nostris ; adferat* etiam plerique; puto *offerat :* certe *præbe* mox sequitur; *adferat* etiam codex Scaligeri; vide notas ad Epist. XX, vers. 194. HEINS.

47. *Sic valeant pueri.* Sic sint incolumes pueri Germanici : intelligit autem Neronem, Drusum et Caium Cæsarem.— *Votum commune duorum. Deorum* multi veteres. Forte *suorum ;* sic apud Virgil. Ecl. v, 34 : *Tu decus omne tuis.* HEINS.

48. *Quos datos formandos.* Quibus pueris tuæ disciplinæ commissis, magna laus accessit tibi.

49. *Præbe monumenta saluti. Momenta* repone cum uno Vaticano, et sic ex conjectura Scaligeri. H. — *Momenta.* Hoc est, nostram salutem pro viribus curandam suscipe.

50. *Quæ.* Scilicet salus.— *Nisi mutato loco.* Nisi transferar in exsilium mitius, et magis propinquum Italiæ.

EPISTOLA XIV.

TUTICANO.

ARGUMENTUM.

Exsilii locum mutare optat, non quod infesti sibi sint Tomitæ, quorum adeo mitem in se animum et beneficia memorat; sed ut saltem ab hoste tutam degere vitam sibi contingat.

HÆC tibi mittuntur, quem sum modo carmine questus
Non aptum numeris nomen habere meis.
In quibus, excepto quod adhuc utcunque valemus,
Nil, te præterea quod juvet, invenies.
Ipsa quoque est invisa salus; suntque ultima vota,
Quolibet ex istis scilicet ire locis.
Nulla mihi cura est, terra quam muter ut ista,
Hac quia, quam video, gratior omnis erit.
In medias Syrtes, mediam mea vela Charybdin
Mittite, præsenti dum careamus humo.
Styx quoque, si quid ea est, bene commutabitur Istro,
Si quid et inferius, quam Styga, mundus habet.

4. *Nil me præterea.* Repone *Nil te* ex tribus scriptis. HEINS.

5. *Ultima vota.* Supremum desiderium meum.

6. *Scilicet. Si licet* quatuor libri.

7. *Nulla mihi cura est, terra quo mittar ab ista. Muter* editiones quædam cum quinque scriptis; neque aliter doctissimus Gronovius, Obs. lib. III, cap. 1, qui videndus: Patavin. *nisi mittar.* Scribe *nisi muter ut ista*, vel, *quam muter ut ista;* nam Arondelianus *quam mittar ab ista; qua mittar* nonnulli, vel *quoque.* Forte: « Nulla prior cura est, terra quam muter ut ista. » H.

9. *In medias Syrtes. Mediam Syrtin* tres antiqui.

11. *Si quid ea est. Si quidem* Gruter. male; vide supra, P. lib. IV, 1, 17: « Da mihi, si quid ea est, hebetantem pectora Lethen. »

Gramina cultus ager, frigus minus odit hirundo,
  Proxima Marticolis quam loca Naso Getis.
Talia succensent propter mihi verba Tomitæ,
  Iraque carminibus publica mota meis.
Ergo ego cessabo nunquam per carmina lædi;
  Plectar et incauto semper ab ingenio?
Ergo ego, ne scribam, digitos incidere cunctor,
  Telaque adhuc demens, quæ nocuere, sequor?
Ad veteres scopulos iterum devertor, ad illas,
  In quibus offendit naufraga puppis, aquas.
Sed nihil admisi; nulla est mea culpa, Tomitæ,
  Quos ego, quum loca sim vestra perosus, amo.
Quilibet excutiat nostri monumenta laboris,
  Litera de vobis est mea questa nihil.
Frigus, et incursus omni de parte timendos,
  Et quod pulsetur murus ab hoste, queror.
In loca, non homines, verissima crimina dixi:
  Culpatis vestrum vos quoque sæpe solum.
Esset perpetuo sua quam vitabilis Ascra,
  Ausa est agricolæ Musa docere senis.
At fuerat terra genitus, qui scripsit, in illa;
  Intumuit vati nec tamen Ascra suo.

13. *Gramina.* Herbas scil. inutiles.

16. *Publica mota. Parta* unus Vatican. H. — *Ira publica.* Omnium Tomitarum indignatio.

20. *Tela quæ nocuere.* Carmina et ingenium.

21. *Divertor. Devertor* ex scriptis.

23. *Mea culpa. Mihi culpa* Vatic.

25. *Excutiat.* Inquirat. — *Nostri monumenta laboris.* Versus nostros.

26. *De vobis.* De hominibus Tomitanis.

27. *Et incursus omni de parte timendos.* Et hostilem impetum, cui obnoxia est undique Tomitana civitas, quæ Getarum prædæ obnoxia est.

30. *Vestrum solum.* Vestram hanc regionem sterilem, et frigori ac bellis obnoxiam.

31. *Esset perpetuo sua quàm vitabilis Ascra.* Versus suspectus. H.— Si quidem Hesiodus Ascram civitatem et patriam culpavit, non tamen eorum cives succensuere.

32. *Senis agricolæ.* Senis Hesiodi, qui de agricultura scripsit.

33. *In illa terra.* In Ascra civitate.

Quis patriam sollerte magis dilexit Ulysse?
Hoc tamen asperitas indice nota loci est.
Non loca, sed mores dictis vexavit amaris
Scepsius Ausonios, actaque Roma rea est.
Falsa tamen passa est æqua convicia mente,
Obfuit auctori nec fera lingua suo.
At malus interpres, populi mihi concitat iram,
Inque novum crimen carmina nostra vocat.
Tam felix utinam, quam pectore candidus, essem!
Exstat adhuc nemo saucius ore meo.
Adde, quod Illyrica si jam pice nigrior essem,
Non mordenda mihi turba fidelis erat.
Molliter a vobis mea sors excepta, Tomitæ,
Tam mites Graios indicat esse viros.

35. *Quis patriam.* Qui apud Homerum Ithacam patriam sæpe asperam sterilemque vocat.

36. *Indice dicta loci est. Nota* Excerpta Scaligeri et sex alii; rectius: *soli* etiam duo, quum *loca* versu proximo repetatur. HEINS.

37. *Non loca, sed mores dictis.* Docet Ovidius, Scepsium poetam olim taxasse vitia Romanorum, et non loca, quod magis odiosum fuit: non tamen ille ob eam causam damno aliquo adfectus fuit. Alii non poetam, sed philosophum fuisse adserunt; vide Plin. lib. XXXIV, c. 7. — *Scriptis amaris.* Carminis acerbitate, et satyrica reprehensione.

38. *Sextius Ausonios. Septius, Sepsius, Sepicus, Sepius* et similia libri veteres. Scribendum *Scepsius*, ut Scaliger etiam vidit et Bersmannus. Metrodorum Scepsium intelligit, qui μισορωμαῖος dictus est. HEINS.— *Actaque Roma rea est.* Et Roma ab eo accusata fuit.

40. *Auctori suo.* Ipsi Scepsio, qui ea composuit.—*Fera lingua.* Lingua poetæ feri, tam acriter invehendo in Romanos.

41. *At malus interpres.* At ille qui male interpretatur mea carmina damnantia situm et regionem Tomitanam. — *Populi mihi concitat iram.* In odium et indignationem populi Tomitani me adducit.

42. *In novum crimen.* Non enim solitus fui unquam carmine quemquam offendere.

45. *Pice Illyrica.* Pice quæ in Illyria nascebatur; eratque nigerrima et laudatissima.

46. *Non erat mordenda mihi.* Non erat a me reprehendenda. — *Turba fidelis.* Tomitani cives, qui me amant et fovent.

47. *Molliter excepta.* Placide et benigne suscepta. — *Mea sors.* Meum infortunium et relegatio.

48. *Graios.* Hoc est, hos non esse barbaros, sed Græcos, et mores Græcorum servare, unde oriundi sunt. Illi enim Tomon condidere.

Gens mea Peligni, regioque domestica Sulmo,
  Non potuit nostris lenior esse malis.
Quem vix incolumi cuiquam salvoque daretis,
  Is datus a vobis est mihi nuper honor.
Solus adhuc ego sum vestris immunis in oris,
  Exceptis, si qui munera legis habent.
Tempora sacrata mea sunt velata corona,
  Publicus invito quam favor imposuit.
Quam grata est igitur Latonæ Delia tellus,
  Erranti tutum quæ dedit una locum,
Tam mihi cara Tomis; patria quæ sede fugatis
  Tempus ad hoc nobis hospita fida manet.
Dî modo fecissent, placidæ spem posset habere
  Pacis, et a gelido longius axe foret!

49. *Gens mea Peligni.* Non potuisset me regio et patria mea lenius accipere, quam accepere Tomitæ.

50. *Potuit.* Pro *potuisset* positum videtur. CIOF.

53. *Vestris. Geticis* unus Heinsii.

54. *Exceptis si qui munera legis habènt.* Exceptis illis, qui legibus consecuti sunt immunitatem, quæ dabatur his, qui Olympia vicissent, et qui aliquod egregium facinus pro patria fecissent. Dicit ergo hic Ovidius nullis legibus, aut meritis se a Tomitanis civibus adsecutum fuisse immunitatem: quæ nemini concessa fuerat in ea urbe, nisi his.

55. *Corona sacrata.* Corona ex hedera Baccho sacra, qua poetæ elegi coronabantur.

56. *Quam publicus favor.* Quam coronam favor omnium civium Tomitanorum.

57. *Latonæ* etc. Matri Apollinis et Dianæ.—*Delia tellus.* Delos insula, quæ est in mari Ægeo, Apollinis ac Dianæ nativitate cantatissima, poetarum testimonio: ubi Latona eos peperit, Pythone serpente liberata, ut fabulantur poetæ.

58. *Erranti tutum quæ.* Quum Juno Latonam gravidam cognosceret, immisso contra illam Pythone serpente, per omnem terram prosecuta est. Quæ tandem quum ad litora maris pervenisset, a sorore suscepta fuit, canente Ovidio, lib. VI Metamorph. 334: « Orantem accepit tunc quum levis insula nabat; » hoc est, Delos, quæ alio nomine *Ortygia* dicitur. — *Erranti.* De Latonæ erroribus Hymnos Homeri et Callimachi vide. —*Tutum locum.* Locum tutum ad pariendum.

59. *Tam mihi cara Tomus.* Alii *Tomos;* Combii, Farnesii, Twisdenii, et unus Mediceus *Tomis;* recte: monitum notis Trist. III, El. IX, vs. 33. H. — *Tam mihi cara domus.* Tam mihi est grata sedes et domicilium quod est mihi in urbe Tomitana.

61. *Placidæ spem posset. Placidæ spem pacis abunde Posset* etc. Leid.

EPISTOLA XV.

SEXTO POMPEIO.

ARGUMENTUM.

Profitetur poeta, se vitam Sexto ante omnes, Cæsare tamen excepto, debere; eumque precatur, ut ab imperatore, quem summa colit pietate, impetret sibi mitius exsilium.

Si quis adhuc usquam nostri non immemor exstat,
  Quidve relegatus Naso, requirit, agam:
Cæsaribus vitam, Sexto debere salutem
  Me sciat: a Superis hic mihi primus erit.
Tempora nam miseræ complectar ut omnia vitæ,
  A meritis hujus pars mihi nulla vacat;
Quæ numero tot sunt, quot in horto fertilis arvi
  Punica sub lento cortice grana rubent;
Africa quot segetes, quot Tmolia terra racemos,
  Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla favos.

2. *Requirat agas. Requiret* alii. Lege *requirit* ex duobus: superiora id exigunt. Heins.

3. *Cæsaribus.* Augusto defuncto, et liberis, qui etiam Cæsares dicebantur. — *Sexto debere salutem.* Cæsaribus, inquit, vitam debeo. At Sexto Pompeio salutem debet, quia opibus et favore suo illum sustentavit in Pontica regione: erat enim potentissimus.

4. *A superis.* Post Deos Cæsares. —*Hic.* Iste Sextus Pompeius.

6. *A meritis ejus.* A beneficiis ipsius Pompeii.

9. *Tmolia terra racemos. Gnosia* multi veteres; sed frustra: hinc *vineta Timoli* Metam. VI, 15; et XI, 86. H.—*Tmolia terra racemos.* Tmolus mons est, ut Strabo docet, Mæoniæ, quæ postea *Lydia* adpellata fuit; Virgil. Georg. I, vs. 56: « Nonne vides croceos ut Tmolus odores; » Ovid. in Metam. lib. VI, vs. 16: « Deseruere sui nymphæ vinetaTimoli. » Quibus auctoritatibus patet etiam montem Tmolum vino ac croco abundasse.

10. *Quot Sicyon baccas.* Quot olivas Sicyon civitas fert. Fuit autem

Confiteor; testere licet; signate, Quirites:
Nil opus est legum viribus; ipse loquor.
Inter opes et me, rem parvam, pone paternas:
Pars ego sim census quantulacumque tui.
Quam tua Trinacria est, regnataque terra Philippo,
Quam domus Augusto continuata foro;
Quam tua, rus oculis domini, Campania, gratum,
Quæque relicta tibi, Sexte, vel emta tenes,
Tam tuus en ego sum; cujus te munere tristi
Non potes in Ponto dicere habere nihil.
Atque utinam possis, et detur amicius arvum!

Sicyon oppidum Achaiæ; sic Maro, Georg. II, 519: « teritur Sicyonia bacca trapetis. »

11. *Testere licet.* Licet in testimonium adducas hæc quæ scribo. — *Signate, Quirites.* O cives Romani, subscribite vos tanquam testes ejus, quod dicam: vel sigillum vestrum imprimite, quemadmodum si testamentum aliquod signaretis.

12. *Non opus est legum viribus.* Non, inquit, est opus confugere ad legum præsidia, et litem contestari. — *Ipse loquor.* Ipse sponte confiteor hoc quod sequitur.

13. *Inter opes paternas.* Inter tuos census tibi a patre relictos. — *Et me rem parvam, pone.* Etiam me adnumerabis, licet sim res parva et modica.

15. *Regnataque terra. Tellus regnata* Moreti.

16. *Quam domus Augusto continuata foro.* Quantum etiam domus est tua, quam habes conjunctam foro Augusti Cæsaris.

17. *Quam tua, rus oculis.* Ordo est: Quam pro quantum, Campania adpositive, rus gratum oculis domini est tua. Per *Campaniam* autem intelligimus rus aliquod quod habebat Pompeius in Campania: fortasse intellexit per *Trinacriam*, rus, aut oppidum aliquod Siciliæ ejusdem Pompeii: similiter per *terram Philippi*, rus in Macedonia. — *Oculis domini.* Oculis tuis.

18. *Quæque relicta.* Et quantum ea sunt tibi a majoribus tuis relicta.

19. *Tam tuus* etc. Tam ego Ovidius sum numerandus in tuo ære et censu. — *Cujus te.* Cujus tui Sexti Pompeii mœsto dono: nam tuo munere et precibus vivo: quia te agente Augustus me non interfecit, sed tantum in exsilium Ponticum misit. Hoc autem beneficium poeta triste munus adpellat, propterea quod in re tristi et mœsta beneficium est adsecutus.

20. *Non potes.* Non potes dicere te nihil possidere in Pontica regione, quum aliquid habeas habendo me.

21. *Ut detur amicius arvum. Et detur* meliores. H. — An non præstaret etiam *amœnius arvum?* nam de amicitia Getarum gloriatur Elegia præcedenti et alibi: nec inimicum fuisse potest Pompeio arvum: *mitius arvum* tres libri. Burm.

Remque tuam ponas in meliore loco!
Quod quoniam in Dîs est, tenta lenire precando
Numina, perpetua quæ pietate colis.
Erroris nam tu, vix est discernere, nostri
Sis argumentum majus, an auxilium.
Nec dubitans oro : sed flumine sæpe secundo
Augetur remis cursus euntis aquæ.
Et pudet, et metuo, semperque eademque precari;
Ne subeant animo tædia justa tuo.
Verum quid faciam? res immoderata cupido est :
Da veniam vitio, mitis amice, meo.
Scribere sæpe aliud cupiens delabor eodem :
Ipsa locum per se litera nostra rogat.
Seu tamen effectus habitura est gratia; seu me
Dura jubet gelido Parca sub axe mori;
Semper inoblita repetam tua munera mente,
Et mea me tellus audiet esse tuum.
Audiet et cælo posita est quæcunque sub illo,
Transit nostra feros si modo Musa Getas.
Teque meæ causam servatoremque salutis,

25. *Decernere. Discernere* multi, et recte. Heins.

26. *Sis argumentum.* Ambiguus hic locus est, eoque difficilior quoque, et obscurior: varie enim exponi potest. Vel, ut accipiamus *argumentum* pro certo indicio ac signo, quo quid probatur et convincitur, ceu sunt quæ *πίστεις* Græcis, et *τεκμήρια* dicuntur; ut sit sententia : Dubium est, utrum majus auxilium mihi rebusque meis sis, an majus indicium, certiorque probatio ac fides erroris mei : hoc est, quod errore, non scelere peccarim. Vel rursum, ut idem nomen pro materia, et quasi quodam subjecto rei accipiamus, unde postea aliquid exædificatur, aut efficitur. Sive, ut planius dicam, pro opere informato ac delineato. Mic.

35. *Habitura est gratia effectus.* Favor tuus est apud Cæsarem impetraturus quod volo.

38. *Et mea me tellus.* Præ me feram, et dicam et testabor hic apud barbaros, me tuum esse, obligatum scilicet tibi meritis maximis et innumerabilibus. Pont.

39. *Audiet et cælo* etc. Ovidius hanc grati animi et benevolentiæ formam imitatus est ex illis ornatioribus Virgilii locis, Æneid. I, 607 sqq. VII, 225 sqq.

Meque tuum libra norit etære magis.

42. *Meque tuum libra norit et ære magis. Minus* major scriptorum pars, et editiones nonnullæ : quod Salmasio in Epistolis ad Gronovium probabatur, et ipsi Gronovio, Obs. lib. I, cap. 1. Ut sensus sit; Me tui mancipii esse norit, quamvis æs et libra mancipationi non adfuerint. Vide eum omnino de usu *τοῦ minus*. Twisdenius codex, *et ære datum*. De mancipatione, quæ per æs et libram fiebat, pleni jurisconsultorum Commentarii : hinc Horatius, lib. II, Epist. II, vers. 158 : « Si proprium est, quod quis libra mercatur et ære, Quædam (si credis consultis) mancipat usus. » Fuit, quum scribendum putarem : « Meque tuum libra norit, et ære tuum; » ut neglexerit posterius *tuum* geminare librarius; qui error est frequentissimus. H. — *Et ære magis* Micyllus legit, ut sit dictum *ἐλλειπτικῶς*, pro, Norit me magis tuum esse, quam si per æs ac libram emptus sim. Cæterum de emptione quæ per æs ac libram fiebat, Boethius in Topica Ciceronis meminit.

EPISTOLA XVI.

* AD INVIDUM.

ARGUMENTUM.

Admonet in hac ultima Epistola poeta invidum, ne carmen suum laceret ostendens, se exsulem esse tanquam mortuum : adfirmatque solere livorem pasci tantum in vivis, post cineres vero quiescere : et hac ratione dicit eum debere non ulterius in carmen suum distringere invidiæ stimulos ac dentes; quum sint multi alii celebres poetæ, quos enumerat; docetque eos posse commodius reprehendi.

INVIDE, quid laceras Nasonis carmina rapti?
  Non solet ingeniis summa nocere dies.
Famaque post cineres major venit : et mihi nomen

* Ad INVIDUM. Videtur poeta non tantum respondere voluisse invido atque obtrectatori, quisquis is fuit, suo; sed et occasionem quæsivisse, ut sui temporis poetas celebraret. Quanquam horum magna ex parte non scripta solum, sed et nomina pleraque interciderunt : adeo

Tunc quoque, quum vivis adnumerarer, erat;
Quum foret et Marsus, magnique Rabirius oris,
Iliacusque Macer, sidereusque Pedo;
Et, qui Junonem læsisset in Hercule, Carus,
Junonis si non jam gener ille foret;
Quique dedit Latio carmen regale Severus;
Et cum subtili Priscus uterque Numa;
Quique vel imparibus numeris, Montane, vel æquis
Sufficis, et gemino carmine nomen habes;
Et qui Penelopæ rescribere jussit Ulyssem,

ut nisi de paucis quibusdam, certi aliquid tradi haudquaquam possit. Quod in universum hic admonitum volo, ne idem infra crebrius ac sæpius repetere nobis sit necesse.

5. *Quum foret et Marsus.* Domitius Marsus, poeta clarus, exstitit Horatii ævo. — *Magnique Rabirius oris.* C. Rabirius nobilis poeta fuit, quem Fabius in eorum poetarum numero ponit, qui Epici adpellantur: et quia in ejus carmine multum animi, ac virium inerat, ideo hic Ovidius illum *magni oris* fuisse scribit.

6. *Iliacusque Macer.* Æmilius Macer Veronensis poeta fuit: scripsit bellum Trojanum, ut hic videtur innuere poeta, adpellando illum *Iliacum* ab Ilii materia, quam tractabat. — *Sidereusque Pedo.* Et divinus ac doctus ille poeta Pedo, qui scripsit epigrammata. *Mer.*—Vel verisimile est, de astris quoque scripsisse, et ideo *sidereum* nominari. Gyrald. sic adpellatum credit, quia sublimis et altiloquus fuerit, quod mihi non placet. Pont.

7. *Et qui Junonem læsisset* etc. Carus poeta fuit doctissimus, Cæsarum præceptor, Ovidii amicus: hic Herculis gesta carmine complexus est.—*Qui læsisset Junonem in Hercule.* Qui describendo Herculis laudes, Junonem novercam offendisset.

8. *Junonis si jam non* etc. Si non tandem Juno posita ira Heben filiam uxorem Herculi dedisset, et sic Juno socrus Herculis facta, nullam haberet causam indignationis et odii in Carum poetam, quod Herculis generi gesta decantasset.

9. *Quique dedit Latio.* Cassius Severus poeta fuit Ovidii amicus: hic scripsit Epigrammata, Elegias, et Tragœdias, in quibus quoniam de regibus tractatur, ideo poeta dicit dedisse illum carmen regale Latio.

10. *Et cum subtili* etc. Duo fuerunt Prisci poetæ coætanei Ovidii; et ambo Numæ Pompilii, regis Romanorum secundi, vitam carmine scripsere. Mer.—Ego hos duos Priscos ignoro; et Numam poetam, non poema, designari puto. Burm.

11. *Quique vel imparibus.* Julius Montanus poeta gratus fuit Tiberio. —*Imparibus numeris.* Versibus elegis.—*Vel æquis.* Hexametris.—*Sufficis.* Satis es.

12. *Gemino carmine.* Elego et heroico.

13. *Qui Penelopæ.* Sabinum poetam designat, qui sub Augusto floruit, et epistolis Ovidii respondit.

Errantem sævo per duo lustra mari;
Quique suam Trœzena, imperfectumque dierum
Deseruit celeri morte Sabinus opus;
Ingeniique sui dictus cognomine Largus,
Gallica qui Phrygium duxit in arva senem;
Quique canit domitam Camerinus ab Hercule Trojam;
Quique sua nomen Phyllide Tuscus habet;
Velivolique maris vates, cui credere possis
Carmina cæruleos composuisse Deos;
Quique acies Libycas, Romanaque prælia dixit;
Et Marius, scripti dexter in omne genus;
Trinacriusque suæ Perseidos auctor; et auctor

— *Rescribere jussit Ulyssem.* Fecit Sabinus, ut Ulysses uxori Penelopæ rescriberet.

15. *Quique suam Træzena. Crozimen*, vel *Trisam* Combii; *Trocrem*, vel *Troien* Arondel. duo *Troadem;* tres *Trezenem;* alii *Tromen*, *Troicem*, *Troizem*, *Timeson*, *Tumesen* et similia, an *Tymelen?* opinor certe nomen puellæ a Sabino decantatæ hic latere. HEINS.

17. *Largus.* An Valerius Largus accusator Galli poetæ? de quo Dion. LIII, pag. 512; et an idem sit, qui sub Claudio consul fuit; ut idem Dion. LX, pag. 671? nescio. BURM.

18. *Ducit in arva. Duxit* nonnulli. H.—*In arva Gallica.* In Galliam Cisalpinam: et in eum tractum ubi postea Antenor Patavium condidit. —*Phrygium senem.* Antenorem Trojanum.

19. *Quique canit Camerinus.* Camerinus poeta fuit Ovidii tempore, qui apud Latinos Trojanum excidium cecinit. — *Domito Camerinus ab Hectore Trojam. Domitam* multi; Polit. et tres alii, *domitam ab Hercule;* quod verum puto. HEINS.

20. *Tuscus habet.* Puto *Fuscus*, quod nomen magis Romanum: mox, *credere possis*, pro *posses* quatuor veteres. HEINS.

21. *Velivolique maris vates.* Hic de P. Terentio Varrone Attacino poeta intelligit, qui transtulit in Latinum libros quatuor Apollonii Rhodii in suum opus de Argonautis.—*Cui credere posses* etc. Magna est hujus poetæ laus; quod tam pulchre Argonautica descripsit, ut Dii ipsi marini, non poeta ille P. Terentius Varro, videantur ea carmina composuisse.

23. *Quique acies Lybicas.* Merula hunc locum de Ennio, aut Nævio accipiendum putat: cui temporum ratio repugnat. Neque enim Ovidius eos poetas commemorare voluit, qui se multo antiquiores essent, sed qui suis temporibus, eademque secum ætate vixissent.

24. *Dexter in omne genus. Promtus* in multis. HEINS.

25. *Trinacriusque suæ Perseidos auctor et actor.* Scripti *Tinacriusque*, *Tenacriusque*, *Tænariusque* et similia: nomen haud dubie corru-

Tantalidæ reducis Tyndaridosque Lupus;
Et qui Mæoniam Phæacida vertit; et una
Pindaricæ fidicen tu quoque, Rufe, lyræ;
Musaque Turrani, tragicis innixa cothurnis;
Et tua cum socco Musa, Melisse, levis:
Quum Varus Gracchusque darent fera dicta tyrannis;

ptum: deinde scribendum: « Perseidos auctor, et auctor Tantalidæ reducis; » ut recte nonnulli codices: de actore nugæ sunt. Lupus ille, quisquis est, poema conscripserat de reditu Menelai et Helenæ post captam Trojam. Heins.

27. *Et qui Mæonidæ Phæacida vertit. Mæoniam Phæacida* plerique. Tuticanum autem intelligit, ad quem supra El. xii, 27: « Dignam Mæoniis Phæacida condere chartis Quum te Pierides perdocuere Deæ. » H. — *Et qui Mæonidæ Phæacida vertit.* Hic Tuticanus fuit. Mic.

30. *Cum socco Musa, Melisse, levis.* Scribe *cum socco levi:* sic *gravem cothurnum* alibi dixit. Cn. Melissum togatas scripsisse testis est Scholiastes Horatii ad Artem poeticam; *Togatas scripserunt Ælius Lamia, Antonius Rufus, Cn. Melissus, Africanus, Pomponius;* qui Rufus forsitan idem cum eo quem Noster supra vocat *fidicinem Pindaricæ lyræ.* Caium Melissum vocat Suetonius, et inter grammaticos recenset, qui togatas eum edidisse etiam prodit, quas inscripserit *Trabeatas.* Laudat quoque *ineptiarum* ejus, seu *jocorum libellos, quibus et mimos diversi operis postea* addiderit: sic enim scribendum, quum libri veteres *animos diversi operis* exhibeant. Videntur autem *jocorum* libelli constitisse ex Apologis Æsopicis; id enim scribendi genus *jocos* vocabant: sic Phædrus de se passim: hinc et Martialis *improbi jocos Phædri:* nec dubito quin de Melisso intelligenda sint illa apud Phædrum, lib. II, fabula ultima: « Quoniam occuparat alter ne primus forem, Ne solus esset studui, quod superfuit: Nec hæc invidia, verum est æmulatio. » Commentarium ejus de apibus laudant Plinius et Servius: meminit Melissi etiam Virgilii vitæ auctor. Cæterum quum de prænomine Melissi scriptoribus parum conveniat, et Scholiastes Horatii *Cnæum*, Suetonius *Caium* adpellet, opinor verum Melissi nomen fuisse *Caium Cilnium Melissum:* fuit enim Melissus Mæcenatis libertus, cui *Caio* prænomen, quum ex *Cilniorum* gente esset. Libertos autem prænomen ac nomen familiæ a patronis mutatos esse notius est, quam ut multis hoc loco a me adstrui debeat. Heins.

31. *Quum Varus.* Poeta. — *Gracchusque darent fera dicta tyrannis.* Quintilius Varus fuit Cremonensis, eques Romanus, cujus meminit Horatius in Odis, et Maro, quum ait, Eclog. IX, vs. 35: « Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinna Digna. » Gracchus autem fuit poeta ejusdem temporis, qui eam tragœdiam Thyestis scribebat, quam etiam Varus. Ideo subjungit, *darent fera dicta tyrannis:* hoc est, scriberent in suis tragœdiis verba et jurgia Thyestis in Atreum, et contra.

Callimachi Proculus molle teneret iter;
Tityrus antiquas et erat qui pasceret herbas;
Aptaque venanti Gratius arma daret;
Naïdas a Satyris caneret Fontanus amatas;
Clauderet imparibus verba Capella modis.
Quumque forent alii, quorum mihi cuncta referre
Nomina longa mora est, carmina vulgus habet;
Essent et juvenes, quorum quod inedita cura est,
Appellandorum nil mihi juris adest;
Te tamen in turba non ausim, Cotta, silere,
Pieridum lumen, præsidiumque fori;

32. *Callimachi Proculus.* Proculum poetam etiam celebrem commemorat, qui elegias scripsit: quemadmodum Callimachus, qui Fabii testimonio elegiæ princeps habetur. Cæterum, Proculi cognomine multæ familiæ insignitæ, ita ut, nisi nomen pateat, de eo frustra quæramus. — *Molle iter.* Lascivum scribendi genus, quia de amoribus elegias componebat.

33. *Tityrus antiquas et erat qui pasceret herbas.* Hæc nec Latina sunt, nec satis intelligo quid sibi velint. Hafniensis: « Tityrus æternos caneret qui procreet herbas. » Moreti codex: « Tityron antiquas recubasse referret ad umbras; » ut et liber Petri Servii, nisi quod in eo *aras:* alii aliter. Moreti librum sequor, dum meliora sese offerunt. H. — *Tityrus antiquas.* Hic per *Tityrum* Maronem designat, adludens ad ejus carmen Bucolicum. — *Qui pasceret antiquas herbas.* Qui permaneret in antiquis suis prædiis cum suis capellis.

34. *Aptaque venanti Gratius arma daret.* Gratius Ovidii temporibus poeta fuit, ut ex hoc loco constat: de venatione scripsit. Cujus carmina una cum Ovidii Halieutico e Gallia in Italiam attulit Sannazarius. Hunc autem versum ab interprete hic non intellectum, is, qui Ovidii, post Aldum seniorem, vitam scripsit, optime declaravit. Ciof.

35. *Naïades Satyris caneret Fontanus amatas* etc. Alii legunt, *Naïdes a Satyris* etc. quæ lectio et sensum planiorem reddit, et resolutione, sive diæresi ista, de qua prolixe Merula hic agit, nihil indiget. Micyll. *Naïadas Satyris*, MSS. Bersm. *Foritanus* P. Dan. Nostri, *Naïdas a Satyris*, quod Burmanno et Oberlino probatum.

39. *Quorum quod inedita causa est. Musa est* tres veteres; at unus Thuan. *inedita cura est;* rectius: nam *Musa* mox sequitur. H.

41. *Te tamen in turba. E turba* malim. H. — Quamvis multi sint quos non audeo nominare, te tamen, o Cotta, in tanta turba non præteribo, quin nominem tanquam doctissimum et poetam et oratorem.

42. *Pieridum lumen. Numen* editi aliquot. Hunc, et Capellam et alios,

Maternos Cottas cui Messallasque paternos
Maxima nobilitas ingeminata dedit.
Dicere si fas est, claro mea nomine Musa,
Atque inter tantos, quæ legeretur, erat.
Ergo submotum patria proscindere, livor,
Desine; neu cineres sparge, cruente, meos.
Omnia perdidimus : tantummodo vita relicta est,
Præbeat ut sensum materiamque malis.
Quid juvat exstinctos ferrum dimittere in artus?
Non habet in nobis jam nova plaga locum.

illacrymabili nocte pressit oblivio. Utinam hi, vel optima certe pars ad nos pervenisset! et alii inepti et inutiles libri æternis tenebris demersi mansissent! — *Præsidiumque fori.* Et tutela reorum, qui in foro versantur; quorum patrocinium suscipis et juvas tua eloquentia.

43. *Maternos Cottas.* Cottas Romanos a quibus per matrem genus ducis.—*Messallasque paternos.* Messallas vero a patre auctores et progenitores habes.

48. *Nec cineres sparge, cruente, meos.* Se enim mortuum, ut ab initio profitetur.

51. *Ferrum demittere. Dimittere* meliores; et præcedenti versu *mali* pro *malis.* H. Nostros secuti sumus, qui ferunt *malis*, et *dimittere.*

FINIS EPISTOLARUM EX PONTO.

DE EXSILIO

PUBLII OVIDII NASONIS,

NIC. HEINSIUS

JACOBO AUGUSTO THUANO;

PET. BURMANNUS

THEODORO A VELTHUISEN,

ET

JULIUS CÆSAR SCALIGER.

LECTORI CANDIDO

SALUTEM.

Quum mihi in animo esset, omnia quæcumque de Nasone nostro collegerim, tantum ad calcem totius operis expromere, illud tamen haudquaquam intempestivum duxi, Lector humanissime, si tristibus exsulantis carminibus pauca statim subjicerentur, quibus Musæ recentiores Augustum illum patriæ parentem, morum servatorem sanctissimum, vehementer insectatæ sunt. En ista habes, quæ, licet non in omni parte miranda poetico apparatu, saltem communi indignatione tibi non ingrata forsitan videbuntur.

N. E. L.

NIC. HEINSIUS

JACOBO AUGUSTO THUANO,

COMITI MELÆO, SENATUS PARIENSIS PRÆSIDI, REGI CHRISTIANISSIMO A CONSILIIS, ET EJUSDEM APUD FŒDERATOS BELGAS ORATORI.

EFFIGIES magno virtusque simillima patri,
Cui nihil æquandum Gallia laude tulit,
Accipe, gentis honos et spes super una Thuanæ,
Quæ tibi Pelignus munera sistit ager;
Munera, quæ lympha saturavit Hyantide Pæan,
Nectare pavit Amor cum genetrice suo:
In quibus eloquii pondus roburque Latini
Certat, et Actæo blandus ab orbe lepor.
Ingeniis quum Roma suis super æthera tendat,
Gloria Nasoni debita prima meo est.
Dissimulata quidem, vixque agnoscenda, sed artis
Maxima vis tacitæ seque tegentis adest.
Nec minor ingenii præsentia; limpida venæ
Divitis ubertas, perspicuusque nitor.
Copia, luxuriem quæ cauta coerceat omnem,
Nilque, supervacuum quod videatur, amet.
Musa satis felix nativæ munere formæ
Negligit adscitam plena decoris opem.
Concitat adfectus, et in altam labitur aurem
Gratia flexanimi non imitanda soni.
Ambrosiis saturos dapibus, Genioque litantes
Crediderim Superos hac ego voce loqui.

Haud facilis mihi pugna fuit cum labe pudenda,
Temporis allevit quam mora longa viro.
Sic quoque pernoctis superavi tædia curæ;
Successu studium nec vacat omne suo.
Menda relegata est a tersis plurima chartis:
Comtior Ausonium jam videt ille diem.
Exsulis immeriti reduces tere, Roma, libellos,
Nominis ulla super si tibi cura tui est.
Ecce, Cupidineis quod saucia turba sagittis,
Non damnaturo Cæsare, volvat opus;
Ipse suis posthac fidibus quod mandet Apollo;
Quod soror Aonio colle novena canat;
Degener, et nulli Cæsar laudande poetæ,
Dardanus Anchisæ tune ferare nepos?
Tune Cytheriacæ censendus originis heres?
Quid tibi, quid Latio verba, cruente, dabas?
Hoc te mendacem scelus arguit: ipsa Dione
Exsequias vati creditur isse suo.
Ipsa viri comitata fugam pia Diva ratemque,
Ionias spissis fletibus auxit aquas.
Unguis in ore sedet, lacer horret in ore capillus,
Livida rescissa pectora veste rigent.
Hoc habitu vulnus non consolabile quondam
Prodidit, invisam vix bene passa diem,
Unica dum raptum sibi gaudia mœret amantem,
Quem ferus obliquo dente necarat aper.
Optavit funesta mori, doluitque cupitam
Ad Styga præcludi triste Deabus iter.
Hæc præstat tibi, Diva, tuus solatia Cæsar;
Sanguinis auctorem sic fovet ille sui.
Vela dedit legitque manu lugente carinæ,
Armaque Nasoni noxia rupit Amor.

Buccina concinuit Tritonia flebile carmen;
Nec tenuit gemitus Nereis uda suos.
Adnavere tui puppem delphines, Arion;
Hoc quoque laturi, si modo detur, onus.
At te, Cæsar atrox, hominum nil vota deumque,
Pectora nil Clario numine fœta movent;
Nil quæ Mæonium facundia vincit Ulyssen,
Antilochique patrem, Tyndaridosque virum.
Mænadas Orphea flexisset cæde nocentes,
Bistonias cautes hoc animasset ebur.
Sarmata cantanti ferus assurrexit, et Ister
Quamlibet adstrictis frigore plausit aquis.
Cur soli tibi muta lyra est? quid, surde, relegas
Auditam Boreæ Sauromatisque chelyn?
Ah! cæso minor illa tui, quam sæcula damnant,
Collegæ rabies in Cicerone fuit!
Huic caput exsecuit properata cæde satelles:
Vivere Nasoni quid nisi sæpe mori est?
Invidiam pœnæ Rostris, scelerate, negasti;
Ut Scytha jam præ te mitis et æquus eat?
Quum vultus Fortuna fugax avertit amicos,
Nubila lux aliquid funere pejus habet.
Si qua fides veris, Busiride sævior ipso es,
Qui miserum prohibes morte, necique negas.
In Geticam fuga jussa plagam est, ne sola ruboris
Roma sui testis, conscia sola foret.
Quid furis, infestum Phœbo caput? Actia de te
Non hanc emeruit Leucados unda notam.
Nil tamen egisti: canitur tuus exsul, et ævo
Lumen inexstinctum (rumpere, Cæsar,) adest.
Limine pro patrio spatiosum possidet orbem:
Hospitium tanto par locus ille viro est.

Ingeret hoc populis facinus pia fama notandum :
Sæcla sui causam postera vatis agent.
In te Helicon Pimpleque minax fera bella movemus :
Hinc en dicta tibi, Cæsar inique, fuga est.
Sacrilegum flent Musa nefas atrata Charisque :
Ipse Palatina flet miser æde Deus;
Pectora nam nulli præsentior egit, et hausto
Largius Aoniæ fonte rigavit aquæ.
Nec duce se mystam profugum defraudat, et una
Visit Hyperboream non novus hospes humum.
Exsilium Nasone fuit sibi Roma negato,
Orba sui cantus, pectinis orba sui.
Mente tamen forti magnum tolerare dolorem,
Sustinet infandis et superesse malis.
Hei mihi! tam duræ posituris mœnia genti
Fratribus altricem jam liquet esse lupam.
Barbara barbariæ nunc Romula turba vocetur,
Vincit inhumanos quæ feritate Getas.
Cimmerius tenebrasque suas hyememque fugari
Pontus inadsueto vatis ab igne stupet.
Pignora quanta sui, quantum committit alumni
Numinis Arctoo Cirrha benigna mari!
Cæsareo sese facundia fulmine major
Erigit in mediis exstimulatque malis.
Vim citharæ nervosque novos adversa ministrant;
Gratiaque argutæ luctibus aucta lyræ est.
Aspera lectorem quamvis et amara querelæ
Copia delectant, et sine fine dolor.
Ingenium lacrymis nec amabile carpitur ipsis,
Quæque trahant animos vincula plangor habet.
Sic, instare videns jam fata, Caystrius ales
Ore cavet, tacitum ne sibi funus eat.

Tereos incesti sic crimina luget aëdon :
  Tale gemit rapto Delia chorda Lino,
Marte quod Euphrates Crassis exsultat iniquo,
  Bospore; concedant Partha tropæa tuis.
Cedat et exsultans domito Germania Varo,
  Hesperia multum clade superbus ager.
Romani titulum plectri Latiæque Thaliæ
  Pro pudor! Euxinis imputat orbis aquis.
Scilicet incursat strepitu Fortuna protervo
  Devia, Castaliis obloquiturque choris.
Nec favet ingeniis, et quicquid ab æthere ductum est,
  Deprimit imposito Diva profana pede.
Nilque patrocinio nisi res dignata caducas
  Sordibus objectam prona tuetur humum.
Postuma mercedem sed Fama merentibus æquam
  Solvit, et hæc serus damna rependit honor.
Jam collapsa solo nusquam Capitolia restant,
  Cassaque Tarpeium busta tulere Jovem.

135. *Jam collapsa solo nusquam Capitolia restant* etc. Hæc sententia sæpissime occurrit apud poetas, tum veteres, tum recentiores : nulli vero magnificentiori carmine expressa est, quam nostratibus M. J. Chénier et Lebrun. Sic prior :

... Tout s'éteint, les conquérans périssent;
Sur le front des héros les lauriers se flétrissent;
Des antiques cités les débris sont épars ;
Sur des remparts détruits s'élèvent des remparts :
L'un par l'autre abattus, les empires s'écroulent;
Les peuples entraînés, tels que des flots qui roulent,
Disparaissent du monde; et les peuples nouveaux
Iront presser les rangs dans l'ombre des tombeaux.
Mais la pensée humaine est l'ame tout entière;
Le tems ne détruit pas ce qui n'est point matière:
Le pouvoir absolu s'efforcerait en vain
D'anéantir l'écrit né d'un souffle divin;
Du front de Jupiter c'est Minerve élancée.
Survivant au pouvoir, l'immortelle pensée,
Reine de tous les lieux et de tous les instans,
Traverse l'avenir sur les ailes du Tems.
Brisant des potentats la couronne éphémère,
Trois mille ans ont passé sur la cendre d'Homère;
Et depuis trois mille ans Homère respecté,
Est jeune encor de gloire et d'immortalité.

Epitre a Voltaire.

Sic alter de Pyramidum insanis molibus et ingenii fœtibus loquitur :

Qu'atteste leur masse insensée ?
Rien qu'un néant ambitieux :
Mais l'ouvrage de la pensée
Est immortel comme les dieux.
Le Tems a soufflé sur la cendre
Des murs, qu'aux rives du Scamandre
Cherchait l'ami d'Ephestion :

Naso tamen superest Roma latitante videndus;
Et venit in doctas creber, ut ante, manus.
Contemptorque rogi non læsum tempore nomen,
Ac domino rerum Cæsare majus habet.
Tu quoque dura minus, mea patria, vatibus esses.
Fallor? an admonita stat tibi fronte rubor?
Quis color excuset, quæ dedecus eluat unda?
Sit, precor, hac fastis ne sua parte fides.
Ille tui plausus, certæque, Batavia, laudes
Grotius, ille lyra maximus, ille toga;
Cui nil par meliusque dabis, nihil ante dedisti,
Actus ab austera tene parente reus?
Nec tenet hoc se fine nefas: indigna jubentur
Tam mihi devotæ vincula ferre manus.
Unde novercalis labem tibi, patria, noxæ,
Heu oblita tui! nunc pia mater ubi est?
Mater ubi est? ad te fugitiva revertere mater;
Pectora si nomen ferrea mite trahit.
Ne sciat hoc infensus Iber: odiosior hoste es:
Cæca subis partes illius, ille tuas.
Materno elapsum vix carcere fovit, et ultro
Obtulit hospitium come cruentus Iber.

Mais quand tout meurt, peuples, monarques,
Homère triomphe des Parques,
Qui triomphèrent d'Ilion.

Sur les ruines de Palmyre
Saturne a promené sa faux;
Mais l'univers encore admire
Les Pindares et les Saphos.
Frappé de cette gloire immense,
Le fameux vainqueur de Numance,
Par tant de palmes ennobli,
Voulut qu'en sa tombe honorée,
D'Ennius l'image sacrée
Le protégeât contre l'oubli.

Cet hymne même que j'achève
Ne périra point comme vous,
Vains palais, que le faste élève,
Et que détruit le tems jaloux.
Vous tomberez, marbres, portiques,
Vous dont les sculptures antiques
Décorent nos vastes remparts;
Et de ces tours au front superbe,
La Seine un jour verra sous l'herbe
Ramper tous les débris épars.

Mais tant que son onde charmée
Baignera l'empire des lis,
De ma tardive renommée
Ses fastes seront embellis, etc.

Nobile fers nostri spolium, gens victa, pudoris :
  Maxima de salvo gloria vate tibi est.
Sed melius domui mox creditus ille Thuanæ ;
  Qua patet adflictis jam vetus ara reis.
Exsulis hæc cepere fugam penetralia magni ;
  Totque sacrum meritis detinuere caput.
Plausa, Thuane, choro Clariæ penetralia turbæ,
  Sancta tui patris nomine, sancta tuo.
Hinc apices sibi Celta legit proceresque senatus:
  Et toga purpureos plurima jactat avos.
Incola posthabitis hæc obsidet atria Delphis;
  Posthabito Pæan has Helicone fores.
Huic Honor et Virtus et Fama domestica tecto est.
  Mille Dei celebrant limina, mille Deæ.
Hac Themis, hac regnat de vertice nata paterno :
  Hac se condiderunt aurea sæcla domo.
Nunc quoque Naso fugam meus hoc si mutet Asylo,
  Nil fleat Augustum non patuisse larem.

PETRUS BURMANNUS

THEODORO A VELTHUISEN,

TOPARCHÆ IN HEEMSTEDE, etc. ORDINUM TRAJECTINORUM PRÆSIDI, etc.

GRANDE decus Procerum, sancti pars prima senatus,
Nec minor Aonii fautor, amorque chori;
Si nitor eloquii, cultæque potentia linguæ,
Pura vel ingenii vena placere potest;
Si Venus et Charites, et Amoris blanda venustas,
Si juvat Ausonio Graius in ore lepor;
Suscipe Peligni divina poemata Vatis;
Et subeat faciles nobilis umbra lares,
Quæ, memor immeritæ violenti Cæsaris iræ,
Hospitii toto quærit in orbe locum.
Tendit ab Euxinis Naso tibi brachia ripis,
Et placidos portus confugiumque petit.
Frigoris impatiens, hirsutus ab axe Boreo,
Ut foveas Batavo membra tepore rogat.
Et, quam non Istri potuit glacialibus undis,
Heemstedio sperat fonte levare sitim.
Si licet has Musis sacras celebrare latebras,
Exsilium nunquam mitius ille petat;
Nec gravibus molles incendat questibus auras,
Aut Latio cupiat rursus, et urbe frui.
Has habitet sedes; rabidæ jam Cæsaris iræ
Fulminei grates officiosus agat.
Tristia nec patriæ tot carmina fundat amore,
Lætus at Heemstedium tollat ad astra nemus.

Nos quoque, Nasoni studiosa caterva, poetæ,
Ibimus in laudes obsequiosa tuas.
Tu modo, quem lacrymis Cæsar precibusque negavit
Ferreus, auspicio des meliore locum.
Pande, precor, tutos, viridaria culta, recessus,
Et recreet longam lætior umbra fugam :
Te domus, exsulibus semper reserata, Thuani
Exemplo moveat, vir generose, suo.
Principis hic rabiem, patriæque immane novercæ
Dum scelus, et diri carceris antra fugit,
Grotius, ille lyræ decus immortale, togæque
Fama, peregrini sensit amoris opem.
Heinsius, ut profugis pia tecta patere poetis
Sensit, et hic miseris otia læta dari,
Colligit e Scythicis cineres Nasonis arenis,
Inque Thuaneos transvehit ossa lares.
Et Batavo socians Peligni ruris alumnum,
Fert bene composito debita justa pari :
Doctaque, ne premeret manes per secula crimen,
Mite patrocinium vox utriusque subit.
Sit licet inferior tanto mea musa poeta,
Carminaque e vena pauperiore fluant;
Tu tamen Heemstedio, quam Mæcenate Thuano,
Lætior, e Scythico frigore, Naso, redi.
Hujus ut in sacrum fueris penetrale receptus,
Pars exhausta tui magna laboris erit.
Tu modo squalentes, luctus insignia, vestes
Pone, nec hirsutis conspiciare comis.
Criminis Heemstedio demet manus auspice nostra
Dedecus, in cineres officiosa tuos.
Hoc duce, dum tersis maculas mea cura libellis
Detrahit, immunda labe levatus eas.

Quæ negat ingenium, bona carmina causa ministret,
Armaque pro misero det mihi vate dolor.
Cæsar inhumano Busiride sævior, et qui
Innocuos lento torruit igne reos,
Tene patrem patriæ, servatoremque Quiritum,
Dixit adulanti Curia serva sono?
Si pudor, Actiacas de limine dejice lauros,
Civilique truces tinge cruore fores.
Quercea, servatos cives mentita, corona
Terribilis dira regis ab arce cadat.
Efferet edictum postes immane tyranni,
Quo fuga Nasoni jussa cruenta fuit.
Hoc legat; et, vatem miserans, clementis adeptus,
Posteritas, famam principis unde, roget.
Tune Cytherea deducis origine stirpem,
Cæsar? et Idalii frater Amoris eras?
An pius Anchisæ generis tibi filius auctor?
Qui Veneri carum pellis ab urbe caput.
Te lupa, Martigenæ quæ præbuit ubera proli,
Caucasea genuit te fera matre tigris:
Romaque, te domino, septem de collibus undas
Per medium vidit sanguinis ire forum.
Cædibus ipsa Deûm maduerunt templa; cruentis
Incaluit guttis Cæsaris ara patris.
Nec satis hoc tibi, dire, fuit: tot funera mentem
Tristia non poterant exsaturare feram.
Artibus exitium studiisque immane parabas,
Et famula doctas urbe fugare Deas.
Scilicet hæc lex est violentis una tyrannis,
Ingenii claros tollere dote viros.
Sic animosa parens, te proscribente, securi
Tullius eloquii colla secanda dedit;

Perque pias lacrymas rorantia sanguine vidit
  In rostris populus consulis ora sui :
Ne foret, oppressis quæ libertatis amorem
  Redderet, aut odium lingua diserta jugi.
Secula quid jactant nobis felicia? culto
  Quis honor eloquio, te dominante, fuit?
Principe te, vocis Facundia perdidit usum,
  Linguaque, quam stupuit Curia, muta fuit.
Nec jugulare caput vocis contente solutæ,
  Aonias Latio pellis ab orbe Deas:
Quæque Aganippeos mutarant Thybride fontes,
  Barbare, Bistonias cogis adire nives.
Cæsare te, Naso, Romanæ gloria musæ,
  Jam discit scythice sarmaticeque loqui :
Quæque prius gentem rapiebant culta togatam
  Carmina, naturæ luxuriantis opes,
Devovet, et, patriæ perdens commercia vocis,
  Braccatis recitat semilatina Getis.
Ferreus ingenium fregisti nobile, quo non
  Cultius in Latio fertiliusve fuit.
Nec pudet hanc tristi causam prætendere pœnæ,
  Carmina quod teneris luserit ante modis ?
Cur, tibi qui toties vitam moresque probavit,
  Projicitur, nullo crimine notus eques?
Curque, nihil juveni quæ carmina læta nocebant,
  Exsilium misero triste dedere seni?
Cur agis in sanctum, veteris sub imagine culpæ,
  Terribili fulmen sævus ab arce caput;
Nec scelus objicitur, nec lex temerata; sed error,
  Atque oculos probris inseruisse tuis.
Quod tua, vel stirpis spectarit crimina vestræ,
  Plectitur; o pœnæ causa pudenda feræ!

Res caret exemplo : sub diris triste tyrannis
Exitium paucis lingua proterva dedit.
Huic animi nocuit truculentia; concidit alter,
Qui pia pro raptis legibus arma tulit.
Sed nova post homines, oculos habuisse nocentes,
Principe te, natos culpa reperta fuit.
Crimine perpetua damnatus nocte vacasset,
Et patria cæcus non caruisset humo.
Tutus adulterium potuisses, luminis expers,
Furtaque lascivæ, Naso, docere Deæ :
Nec censura tibi casti metuenda fuisset
Cæsaris, exemplo qui favet ipse suo,
Et qui legitimos temerare libidine lectos
Flagitium nunquam credidit esse viris.
Livia testetur, prægnans abducta marito,
Ederet ut fœtum patris in æde sui.
Te Tertulla, gravi lassatum pondere rerum;
Te tenero fovit Salvia mœcha sinu;
Mox Rufilla salax lascivis implicat ulnis;
Forma Terentillæ mox speciosa trahit;
Et gremio detracta placet de consulis uxor,
Quæque redux Veneris signa recentis habet.
Verum ubi consuetæ faciunt fastidia formæ,
Nec satis hæc mœcho, nec satis illa placent :
Corpora mangones conquirere pulchra jubentur,
Quæ posita spectet veste superbus herus.
Ludere furta Deûm dubitat neque falsus Apollo,
Numina dum bis sex Mallia sola videt.
Principe sic agitur puro censura : poetis
Nil opus est, juvenes, qui male stupra docent.
Naso, quid obscænas tam castis auribus artes,
Et quereris molles displicuisse modos?

Cur opus adfectas, quod legum tetricus auctor
 Vindicat, ut populo consulat ipse suo.
Regis ab exemplo præcepta salubria pubes
 Romula, cumque nuru mater honesta petat.
Exsulet in Scythico Romanus litore vates,
 Cedat adulterii doctor ab urbe pia.
Non bene ab ignaro discuntur stupra poeta,
 Qui, quia non novit, furta docere nequit.
Legis Iuleæ Cæsar sine crimine vindex,
 Aptior ad Veneris gaudia doctor erit.
Non docet ille rudes custodem fallere matres,
 Aut vigilis curam decipere arte viri.
Non hic blanditiis, non expugnare puellas
 Munere, non doctis sollicitare modis;
Sed rapere e gremiis nuptas confessus adulter
 Imperat, et coram jungere membra viro.
Pellicibus replet lasciva palatia Cæsar,
 Turpia quas cogunt regia jussa pati.
Tarquinii proles cur hæc non tempora vidit,
 Romanas licuit quìs temerare nurus?
Tuta sub Augusto lascivia tanta fuisset,
 Nec patrias natus præcipitasset opes.
Lentus adulterium, tu Collatine, videres,
 Et veniam sceleri, Brute quiete, dares.
Nulla sub hoc dubium faciet Lucretia regnum,
 Raptaque servares sceptra, superbe, manu.
Moribus his, demens, artes componis amandi,
 Naso, parum secli gnare poeta tui.
Quis stupor hic, nulli non cognita tradere chartis?
 Peccat ad exemplum cerea turba ducis.
Quis media de plebe puer, quæ virgo, vel uxor,
 Quæ rudis, Augusto regna tenente, fuit?

Innocuos quid, stulte, jocos; securaque credis
  Carmina, nec capiti perniciosa tuo?
Læta verecundæ quid speras otia vitæ,
  Liberius quamvis Musa jocata foret?
Falleris, o Naso: turpis sub principe vita
  Tuta; sed ingenium, lingua, stilusque nocent.
Arripit in crimen, quidquid vult, sæpe tyrannus,
  Et speciem justi vindicis inde petit.
Nec bona jurato sub judice quæritur unquam
  Causa, nec arbitrium mite senatus agit.
Nutrit adulator commoti principis iras,
  Incitat et sæva pectus agitque face.
Adjicit insano furiosa calumnia vires,
  Pœnaque vix noto crimine certa sedet.
Invehitur diris mox tristis epistola verbis,
  Quæ patriis miserum cogit abire focis.
Hæc studiis merces, teneri præceptor Amoris,
  Est data, nec potuit Musa vetare, tuis.
Ferreus, ingenio qui te juveniliter usum,
  In Scythiam censet promeruisse fugam.
Mitius exsilium sed ne propiusque daretur,
  Principe lenito, culpa, poeta, tua est.
Turpiter abjecta blandiri mente tyranno,
  Et dominum placida flectere voce ferum;
Errorem, culpamque, et non admissa fateri
  Crimina, nec firmo pectore fata pati;
Dedecorat vatem, patriam qui fortibus esse,
  Sub liquido, docuit, qua patet axe, solum.
Versus ab ingenuis famulas deformis ad artes,
  Infami maculas facta priora nota.
Nec tam Pierius Scythico sub sidere fervor,
  Carminis aut abiit spiritus ille sacri.

Libera quam, miseris quæ dat nova robora, virtus
Excidit, et mentis facta ruina bonæ!
Tristia, quîs læsum tentasti frangere numen,
Carmina servilis pignora mentis habent.
Quæ licet ingenio lætis vix cedere constet,
Nemo tamen turpi labe carere negat.
ed veniam misero facilis concede poetæ
Lector, inhumani Cæsaris usque memor.
Hunc, Getica voluit tellure quod ossa recondi
Exsulis, invidiæ pondera justa premant:
Et quoties Latio meminit Nasonis ademti
Posteritas, duras commiserata vices,
Quo patriam et leges Augustus pressit avitas,
Devoveat famuli pondus herile jugi.

CARMEN

JULII CÆSARIS SCALIGERI

DE

P. OVIDII NASONIS

EXSILIO.

(Loquitur ipse Ovidius ad Augustum.)

A me utinam inciperes ferus esse, cruente; nec atras
Per cædes faceres ad mea fata gradum.
Si mea te movit tetricum lasciva juventus,
Te juvenem damnas perditus: exsul abi.
Impia flagitiis squalent penetralia diris:
Damnati superant nomina fœda rei.
Non te divinum ingenium, non candida tangunt
Pectora, non Clario lingua secunda Deo.
Lactea mollivit veteres mea vena poetas;
Et rerum docuit pondera certa novos.
Quum te laudarem, tunc sum mentitus: ob unum hoc
Exsilii fuerat debita pœna mihi.

VOLUMINIS SEPTIMI

INDEX SPECIALIS.

PUBLII OVIDII NASONIS

TRISTIUM LIBER PRIMUS.

LIBER SECUNDUS.

LIBER TERTIUS.

LIBER QUARTUS.

LIBER QUINTUS.

EPISTOLARUM EX PONTO

LIBER PRIMUS.

LIBER SECUNDUS.

LIBER TERTIUS.

LIBER QUARTUS.

DE P. OVIDII NASONIS EXSILIO.

FINIS VOLUMINIS SEPTIMI.

